Parisienses clerici simul et laïci quinque numero à quibusdam maleficis interfecti sunt, talem A justitiam faciemus, quòd Thomam illum tunc præpositum, de quo super omnes alios scholares * conquesti sunt, quia factum negat, in perpetuis vinculis detinebimus, in arcta custodia et paupere victu quamdiù vixerit, nisi fortè elegerit Parisius publicè aquæ subire judicium, in quo si ceciderit, damnatus erit; si liberatus fuerit, nunquam Parisius deinceps vel alibi usquam in terra nostra propria præpositus noster vel ballivus erit, nec alibi, dum id evitare possimus per rationem, nec Parisius intrabit de cætero. Et si per bonam et legitimam inquisitionem, quam commisimus duobus fidelibus nostris Galtero camerario et Philippo *de Liwis*, sine omni personarum acceptione faciendam sub abjuratione fidei quâ christiani sunt, quamque nobis domino suo legitimo debent, et per juramentum quod nobis fecerunt de honore et consilio nostro, intelligere potuerimus quòd ampliùs inde facere possimus aut debeamus, sine ullo arrestamento faciemus, salvo honore Dei et nostro. De aliis autem qui in captione sunt pro eodem forefacto, hoc faciemus quòd in perpetuis vinculis in captione nostra eos detinebimus, nisi judicium aquæ subire maluerint, et innocentiam, Deo teste, purgare. In quo si ceciderint, habebimus eos pro damnatis, nisi fortè aliqui ex eis, per bonam inquisitionem B innocentes inventi vel in culpa leviore, per intercessionem scholarium à captione per nos fuerint liberati. Eos autem qui fugerunt, eo ipso pro damnatis habebimus, et omnes præpositos terræ nostræ jurare faciemus quòd diligenter inquirent eos; et si quem ex eis capere potuerint, capient et nobis mittent Parisius. De securitate autem scholarium Parisiensium in posterum, de consilio hominum nostrorum hoc ordinavimus:

* *Al.* clerici.

1. Quòd omnes cives Parisienses jurare faciemus; quòd, si alicui scholari ab aliquo laïco injurias fieri aliquas viderint, super eo testimonium exhibebunt veritati, nec se subtrahet aliquis ne videat.

2. Et si contigerit quòd aliquis scholarem percusserit nisi super se defendendo, si scholaris maximè armis percutiatur aut fuste vel lapide, omnes laïci qui viderint, bonâ fide comprehendent illum malefactorem vel malefactores, et tradent justitiæ nostræ, nec se subtrahent ne videant vel comprehendant, vel testimonium perhibeant veritati.

3. Sive autem malefactor captus sit super ipsum forefactum, sive non, nos legitimam C inquisitionem faciemus per fidelem *, sive per clericos, sive per laïcos, seu per quascumque legitimas personas, et præpositus noster et justitiæ nostræ idem facient; et si intelligere potuerimus per bonam inquisitionem, vel justitiæ nostræ intelligere potuerint, quòd ille cui imponitur, fecerit illud malefactum, statim inde faciemus justitiam, sive justitiæ nostræ hoc facient secundùm qualitatem et modum forefacti, non obstante quòd malefactor ille factum negabit, vel quòd dicet se paratum esse defendere se per monomachiam vel per judicium aquæ.

* *Al.* et fidelem.

4. Præterea præpositus noster vel justitiæ nostræ pro nullo forefacto in scholarem manum mittent, nec in captionem nostram mittent, nisi forefactum scholaris tale visum fuerit, ut debeat arrestari; et tunc arrestabit eum justitia nostra in eodem loco sine omni percussione, nisi se defenderit, et reddet eum justitiæ ecclesiasticæ, quæ eum custodire debet, pro satisfaciendo nobis et injuriam passo. Et si forefactum grande visum fuerit, ibit vel mittet justitia nostra, ut videat quid scholari fiet.

5. Si verò se scholaris non defenderit in arrestatione illa, et injuriam passus fuerit, nos secundùm prædictam inquisitionem et per juramentum prædictorum exinde ultionem capiemus. D

6. Ad hæc in capitale Parisiensis studii scholarium pro nullo forefacto justitiæ nostræ manum mittent; sed, si visum fuerit illud arrestandum esse, per justitiam ecclesiasticam arrestabitur, et arrestatum custodietur, ut de illo capitali fiat quod per ecclesiam fuerit legitimè judicatum.

7. Quòd si tali horâ fuerint scholares arrestati à præposito nostro, quòd non possit ecclesiastica justitia inveniri vel statim haberi, faciet præpositus noster in aliqua scholarium domo eosdem sine omni injuria custodiri, sicut suprà dictum est, donec justitiæ ecclesiasticæ tradantur.

8. De servientibus laïcis scholarium, qui non debent burgensiam nobis vel residentiam, nec vivunt de mercaturis, et inde scholares non faciant injuriam aliis, sic in eis erit, quòd in eos manus non mittemus, nec justitia nostra, nisi forefactum apparens fuerit, propter quod in eos debeamus manum mittere, vel justitia nostra.

9. Pro tenore siquidem privilegii quod scholaribus Parisiensibus contulimus, volumus * E ut canonici Parisienses et eorum servientes in hoc privilegio contineantur; sed volumus ut servientes tantùm Parisius et ejusdem villæ canonici eamdem libertatem habeant quam eis prædecessores nostri observare debuerunt, et nos eisdem observare debemus. Occasione autem prædictarum conventionum, vel occasione hujus chartæ, in causam trahere non poterimus in curiam nostram *(a)*.

* *Al.* nolumus.

10. Ut autem hæc cautiùs custodiantur et stabili in perpetuum jure firmentur, statuimus ut præpositus nunc noster et populus Parisiensis omnia prædicta in conspectu scholarium se bonâ fide servaturos juramento confirment; et de cætero quicumque officium præpositurae Parisiensis administrandum à nobis acceperit, inter ipsa præpositurae suæ initia, dominicâ

(a) In collectione Ordinationum regiarum, *Et nos occasione autem prædictarum conventionum, vel occasione hujus chartæ, in causam trahi non poterimus nisi in curiam nostram.*

A scilicet primâ vel secundâ, in una ecclesiarum Parisiensium, postquam exinde submonitus fuerit, coram scholaribus prædicta omnia se bonâ fide servaturum publicè juramento confirmabit.

Quæ ut perpetuam obtineant stabilitatem, præsentem paginam sigilli nostri authoritate et regii nominis charactere inferiùs annotato præcipimus confirmari. Actum apud Bestisiacum, anno incarnati Verbi MCC, regni verò nostri anno XXI, astantibus in palatio nostro quorum nomina supposita sunt et signa. Dapifero nullo; sig. Guidonis buticularii, sig. Matthæi camerarii, sig. Drogonis constabularii. Data vacante cancellariâ.

Præpositus autem ille, cùm per multos dies in carcere Regis detentus fuisset, per fugam evadere proposuit; et cùm per murum demitteretur, fractus est funis, et ipse, ab alto corruens in terram, exspiravit.

Eodem anno, Margaritus dux piratarum, quem Henricus Romanorum Imperator excæcari fecerat, venit Parisius ad Philippum Regem Franciæ, et obtulit ei An. 1200.
B quòd, si ipse consilio suo adquiesceret, faceret eum Imperatorem Romanorum aut Imperatorem Constantinopolitanorum, utrum sibi elegerit. Cui Rex Franciæ facilem præbens assensum, præparavit itineri suo necessaria in equis et armis, et viribus et supellectilibus. Et Margaritus, à Rege Franciæ procedens ut præpararet promissa, mandavit per universos portus suæ dominationis, quòd omnes galeæ suæ convenirent apud Brundusium in occursum ejus : sed, cùm ipse Romam veniret, à quodam serviente suo, quem ipse malè tractaverat, interfectus est; et, tali casu interveniente, Rex Franciæ à desiderio suo fraudatus est.

Eodem anno, obiit Maguntinus archiepiscopus *, qui in civitate Maguntì receperat Philippum Ducem Suaviæ in dominum, et eum ibidem in Regem coronaverat. Quo defuncto, clerus et populus civitatis elegerunt sibi quemdam nobilem clericum * de suis in archiepiscopum, et præsentaverunt eum Philippo Duci Suaviæ:
C quem ille refutans, voluit, contra voluntatem illorum, unum de consanguineis suis * ibi constituere archiepiscopum. Unde clerus et populus Maguntì plurimùm indignati, abjecto Duce Suaviæ, adhæserunt Othoni Regi Alemannorum, et receperunt eum in dominum, et ipse ad præsentationem illorum recepit electum quem elegerant in archiepiscopum; et ipse Otho fuit apud Maguntum in Regem coronatus ab eodem archiepiscopo Maguntino. Quo audito, Philippus Dux Suaviæ præcepit sibi afferri thesaurum suum quem habuit in partibus illis : quod cùm Othoni constaret, observabat per diem et noctem stratam per quam transituri erant homines Ducis cum thesauro suo; et illi nihilominùs præcaventes, cùm iter agerent, inciderunt in manus Othonis et capti sunt cum thesauro illo : et ita factus est Otho dives cum thesauro Ducis Suaviæ adversarii ejus.

* Conradus.
* Sigefridum.
* Lupoldum.

Eodem anno, unus ex consortibus supradicti Fulconis, dictus dominus Eusta- An. 1200.
D chius abbas *de Flay*, venit in Angliam à partibus Normanniæ prædicare verbum Domini, fecitque mirabilia in vita sua : inter quæ unum opus fecit quod est mirabile in oculis nostris. Venit itaque prædictus Eustachius non longè à Cantuaria, ad villam quæ dicitur *My*, et benedixit ibi fontem quemdam, cui Dominus tantam infudit gratiam, quòd cæci visum, claudi gressum, muti loquelam, surdi auditum, et quisque debilis, qui ex fonte benedicto biberit, sanitatem se recepisse gavisus est.... Præterea prædictus abbas veniens ad *Rumenel*, ubi erat aquæ defectus, ad preces populi in ecclesia ejusdem villæ baculo suo petram percussit, et fluxerunt aquæ quarum haustus languoribus diversis medetur. Ipse etiam prædicatione suâ corda multorum convertit ad usurarum relaxationem et ad crucem Jerosolymitanæ profectionis capiendam. Lundoniis autem et in aliis multis locis per Angliam Pag. 805. prædicatione suâ effecit, quòd de cætero in diebus dominicis forum rerum venalium
E nequaquam exercere præsumerent. Statuit etiam Lundoniis et in quibusdam aliis locis, quòd in singulis ecclesiis, ubi facultas expetit, erit semper lampas ardens vel aliud lumen indeficiens ante corpus Domini; et impetravit prædicatione suâ, quòd multi ex civibus et aliis viris sapientibus habent quotidie in mensa sua discum eleemosynarum, in quo condunt aliquam partem cibariorum suorum ad opus indigentium qui non præparaverunt sibi. His igitur et aliis operibus misericordiæ inimicus humani generis invidens, excitavit contra virum Dei ministros iniquitatis, qui dixerunt ei : *Non licet tibi mittere falcem in alienam messem.* Quibus ille respondit : *Messis quidem multa est, operarii verò pauci.* Itaque prædictus abbas, à ministris Satanæ increpatus, noluit diutiùs prælatos Angliæ suâ prædicatione molestare; sed reversus est in Normanniam ad locum suum unde venerat.

Eodem anno, Raimundus Comes de Sancto-Ægidio devenit homo Johannis A
Regis Angliæ de terris et castellis quæ Richardus Rex Angliæ dederat ei in maritagium *(a)* cum Johanna sorore sua, ita quòd, cùm Raimundus filius ejus, quem genuit de Johanna uxore sua, pervenerit ad annos discretionis, omnia supradicta habeat, et faciat inde homagium Johanni Regi Angliæ, avunculo suo; et si ipse sine prole decesserit, revertantur ad Comitem de Sancto-Ægidio, et ipse et hæredes sui post illum teneant ea omnia jure hæreditario de Comite Pictaviæ per servitium veniendi cum quingentis militibus in servitium Comitis Pictaviæ, quotiescùmque Comes Pictaviæ in Gasconiam cum exercitu ierit, per mensem in propriis sumptibus; et si diutiùs faceret moram, Comes Pictaviæ provideat ei necessaria.

Deinde Johannes Rex Angliæ venit Andegavim, et cepit ab ea centum quinquaginta obsides de fide sibi servanda, et misit eos in custodia.

An. 1200. Eodem anno, Johannes *de Oxenford* Norwicensis episcopus obiit: cui successit B
in episcopatu illo Johannes *de Gray*, dono Johannis Regis, et Hubertus Cantuariensis archiepiscopus consecravit illum in episcopum.

Eodem anno, Johannes Rex Angliæ dedit Ægidio filio Willelmi de Brausa episcopatum Herefordensem, et Hubertus Cantuariensis archiepiscopus consecravit illum in episcopum.

Eodem anno, Johannes Rex Angliæ cepit de Waltero Rotomagensi archiepiscopo DC libras Andegavensis monetæ, et confirmavit ei chartâ suâ omnia illa quæ Richardus Rex Angliæ dederat ei in excambium pro *Andeli*, scilicet villam de Depa cum pertinentiis suis, et *Lovers* cum pertinentiis suis, et forestam *de Aliersmunt*, et molendina *de Robec*....

Pag. 810. Eodem anno, Octavianus Ostiensis episcopus, cardinalis et apostolicæ sedis
legatus, venit in Franciam missus à latere domini Innocentii Papæ ad cognos- C
cendum de divortio facto inter Philippum Regem Franciæ et Botildam Reginam sponsam suam, et ut ipse imprimis ante ingressum litis compelleret prædictum Regem Franciæ dimittere adulteram suam Teutonicam, et resumere Botildam sponsam suam et modo debito tractare. Factum est autem in vigilia Nativitatis beatæ Dei genitricis semperque virginis Mariæ, prædicto cardinali et archiepiscopis et episcopis et clero Franciæ convenientibus apud Sanctum-Leodegarium in *Nivele (b)*. Philippus Rex Franciæ et Botilda Regina et adultera ejus Teutonica convenerunt illuc, et Rex Franciæ admonitione cardinalis et consilio suorum dimisit adulteram suam, et Botildam sponsam suam recepit, et statim conquestus est de ea cardinali, dicens quòd ipse eam de jure habere sibi in conjugem non debet, quia multùm erant affines in consanguinitate, et hoc probare modis omnibus
præstò erat, et ideò petebat divortium inter eos fieri. Statuit ergò eis prædictus D
cardinalis spatium sex mensium et sex hebdomadarum et sex dierum et sex horarum à vigilia Nativitatis beatæ Mariæ, ad deliberandum super hoc, et locum placitandi statuit eis apud *Sessurs*, electione Reginæ Botildæ.

Eodem die, scilicet in vigilia Nativitatis beatæ Mariæ, postquam Rex Franciæ adulteram suam dimiserat et Botildam sponsam suam receperat, statim relaxata est sententia interdicti ecclesiarum de regno Franciæ, et pulsatis campanis facta est lætitia magna in clero et populo, quia interdictum illud jam duraverat plusquam per triginta hebdomadas, et corpora defunctorum sepulta erant extra villam per vicos et plateas *(c)*. Et paulò pòst præfata mulier quam Rex Franciæ dimiserat,

(a) Inter cætera, Aginnense territorium: quod testantur Portûs Sanctæ-Mariæ ad Garumnam incolæ in literis ad Raimundum VII Comitem Tolosanum, his verbis: *Vos disem en vertat pel sagrament que fait vos avem, quel Reis Richart, vostre oncle, quand era Coms de Peithieus, et en aprés quand fo Reis d'Angleterre, avia è tenia la justicia del Port Santa-Maria, senes contrast è senes part d'altrui entro que donet Agenes al onrad senhor vostre paire R. Comte de Toulouse, quand lo donet sa seror la Reina Johanna, vostre maire, per molher, &c.* Ex ms. cod. regiæ Biblioth. n.° 6009, fol. 507.

(b) Legendum in *Iwele* seu Ivelina silva, Aquilina etiam dicta, *Saint-Léger en Iveline*, inter Parisios et Stampas. Ex alterato apud Hovedenum hujus loci nomine perperàm finxerunt conciliorum collectores *Nigellense* concilium ab Octaviano celebratum.

(c) Quibus autem conditionibus solutum sit interdictum, narrat anonymus scriptor gestorum Innocentii Papæ, his verbis: « Octavianum Ostiensem episcopum Innocentius legatum in Francia » destinavit, talem ei formam præfigens, ut ante » omnia satisfactionem plenariam de damnis et » injuriis clericis irrogatis faceret exhiberi, ita quòd » ii qui propter obedientiam et reverentiam apostolicæ sedis graves perpessi fuerant contumelias et » jacturas, per apostolicam sedem sibi sentirent et » gauderent congruè satisfactum; inde superinductam præciperet à Regis consortio tam localiter » quàm carnaliter removeri, ut non solùm Regis » amplexibus, verùm etiam à regni finibus, faceret

peperit

A peperit filium, et vocatus est nomine patris sui Philippus. Genuerat etiam idem Rex Franciæ de eadem muliere filiam, quæ quinquennis erat illâ die quâ ipse illam dimisit. Filiam autem illam *(a)* spopondit Rex Franciæ se daturum Alexandro filio Willelmi Regis Scotiæ in uxorem.

Eodem anno, IX kal. octobris, videlicet die sabbati quatuor temporum proximo ante festum Sancti Michaëlis, Willelmus cognomento *Malvaisin*, Glascuensis ecclesiæ electus, ordinatus est in sacerdotem apud Lugdunum ab ejusdem civitatis archiepiscopo, et in crastino ibidem, scilicet die dominico, VIII kal. octobris, consecratus est in episcopum Glascuensem ab eodem archiepiscopo, per mandatum domini Innocentii Papæ tertii.

Eodem anno, mense octobri, post completa negotia sua in Normannia et cæteris terris suis transmarinis, Johannes Rex Angliæ transfretavit de Normannia B in Angliam, et adduxit secum *Isabel* sponsam suam, filiam Comitis de Engolismo; Pag. 811. et octavo idus ejusdem mensis, die dominicâ, ipse et *Isabel* uxor ejus coronati sunt Lundoniis apud Westmonasterium ab Huberto Cantuariensi archiepiscopo. Interim, ex præcepto ejusdem Regis, Galfridus Eboracensis archiepiscopus, frater suus, dissaisitus est de omnibus maneriis et bonis archiepiscopatûs sui, &c....

Interim Hugo Lincolniensis episcopus, rediens in Angliam de transmarinis partibus, infirmabatur Lundoniis quartanis febribus detentus. Venit ergò visitare eum Johannes Rex Angliæ, et confirmavit testamentum illius, et promisit in Domino quòd de cætero rationabilia prælatorum ecclesiæ testamenta rata haberet tempore suo. Deinde mense novembri, XVI kal. decembris, feriâ quintâ, obiit Hugo Lincolniensis episcopus Lundoniis.

Eodem mense novembri, XI kal. decembri, feriâ tertiâ, Johannes Rex Angliæ C et Willelmus Rex Scotiæ convenerunt apud Lincolniam, &c....

Eodem anno, in medio Quadragesimæ, mense martio, Philippus Rex Franciæ An. 1201. et Botilda Regina uxor ejus convenerunt cum partibus suis apud *Sessuns* coram Pag. 813. Octaviano Ostiensi episcopo, à domino Papa Innocentio judice delegato. Ex parte autem prædictæ Reginæ interfuerunt ibi episcopi et alii honesti viri et discreti, missi à *Cnut* Rege Dacorum, fratre prædictæ Reginæ; et ante ingressum litis, petierunt à Rege Franciæ securitatem liberè respondendi et allegandi, et à terra sua recedendi; et his concessis, Rex Franciæ constanter petebat divortium fieri inter ipsum et Botildam sponsam suam, dicendo quòd ita affines erant in consanguinitatis linea, quòd eam de jure non deberet cognoscere. Ad hoc responderunt nuncii Regis Dacorum: « Nos cognovimus, audivimus et vidimus, quòd, cùm » venerabiles viri nuncii vestri, quos excellentia vestra misit ad dominum nostrum D » *Cnut* Regem Dacorum, pro matrimonio contrahendo inter vos et Botildam sororem » suam, essent in præsentia illius, et proponerent quòd desiderio desiderastis ducere » vobis in uxorem Botildam, regiæ stirpis egregiam puellam, sororem suam, et » eam constanter petissent vobis transmitti, dominus noster *Cnut* Rex Dacorum, » hostium suorum magnificus triumphator, cui nemo impunè resistit, communicato » magnatum regni sui consilio, dignum judicavit petitionem vestram exaudiri. » Juraverunt ergò prædicti nuncii vestri in animam vestram, juraveruntque in » animas suas, quòd vos præfatam Botildam, statim ex quo ipsa fines regni vestri » intraret, eam vobis desponsari et in Reginam coronari faceretis, et eam sicut » Reginam et sponsam vestram honorificè tractaretis, quamdiù vos duo vixeritis. » Et super hoc misistis domino nostro Regi Dacorum chartam *(b)* vestram, quam hìc » præ manibus habemus; habemus etiam chartas magnatum vestrorum qui hoc E » idem juraverunt. Et quia vos secùs quàm magnates vestri juraverunt, præfatam » Botildam Reginam sponsam vestram tractastis, nos appellamus eos de perjurio

» illam excludi, et præfatam Reginam ab ipso Rege » solemniter recipi et regaliter pertractari, receptâ » publicè juratoriâ cautione quòd eam sine judicio » ecclesiæ non dimitteret: et sic relaxaret sententiam interdicti, reservatâ sibi correctione illorum » qui ab initio non servaverant interdictum. Et si » post frequentes et diligentes admonitiones et exhortationes idem Rex præfatam Reginam sicut » legitimam habere nollet uxorem, sed mallet matrimonium accusare, præcepit legato ut pro termino peremptorio ad inchoandam causam spatium » sex mensium assignaret, infra quod, si præfata » vellet, commoneretur Rex Danorum germanus » ipsius, ut ad defensionem ejusdem viros prudentes cum advocatis et testibus, et aliis quibuslibet » necessariis, sub apostolica et regia securitate dirigeret, competenti loco de libera voluntate partium assignato. »

(a) *Joannam* eam vocat Rigordus, suprà, p. 54; Guillelmus autem Brito nomine matris ejus, *Mariam*.

(b) Regis chartæ nullum invenimus exemplum, nec etiam in collectione script. historiæ Danicæ à Jacobo *Langebeck* adornata.

» et fide læsa coram domino Papa ; appellamus etiam ad dominum Papam à judice A
» isto Octaviano Ostiensi episcopo, qui nobis suspectus est, utpote qui consanguineus
» vester est, ut dicit, et causam vestram nimio favore prosequitur. » Similiter et ipsa Botilda Regina appellavit pro seipsa à judice illo ad dominum Papam. Octavianus igitur Ostiensis episcopus, apostolicæ sedis legatus, audiens quòd appellatum esset ab eo ad summum Pontificem, dixit ad nuncios Regis Dacorum : « Exspectate » donec collega meus *(a)*, quem associavit mihi dominus Papa, veniat, qui in » proximo venturus est, et quod ab eo judicatum fuerit, recipite. » Illi autem abierunt, dicentes *appellavimus.* Post triduum venit ille alius legatus, de cujus sanctitate et justitia dominus Papa plenam habebat fiduciam ; et sedens pro tribunali, nullam invenit causam quare divortium fieret inter Philippum Regem
Pag. 814. Franciæ et Botildam Reginam sponsam suam ; et cùm ille super hoc vellet dare diffinitivam sententiam contra Regem Franciæ, Rex Franciæ, inde præmunitus, ante B
sententiæ pronunciationem abiit, et duxit secum Botildam Reginam uxorem suam, et posuit eam in arctiori custodia.

Eodem anno, facta est hæc pax et finalis concordia inter Philippum Regem Franciæ et Johannem Regem Angliæ. *[Sequitur instrumentum Joanni à Philippo Rege traditum, eisdem penè verbis cum exemplo à nobis superiùs edito pag. 52, conversis tantummodo contrahentium personarum nominibus.]*

An. 1201. Eodem anno, videlicet ab incarnatione Domini MCCI, qui erat annus tertius
Pag. 818. regni Johannis Regis Angliæ, idem Rex et *Isabel* Regina uxor ejus fuerunt apud Cantuariam coronati ab Huberto Cantuariensi archiepiscopo in ecclesia cathedrali, die Paschæ, quæ IX kal. aprilis evenit, festo Annunciationis Dominicæ, præsentibus Johanne Dublinensi archiepiscopo, et Willelmo Lundoniensi, et Gilleberto Rofensi, et Eustachio Eliensi et Johanne Norwicensi episcopis ; et statim post Pascha C
præcepit Rex ut Comites et barones Angliæ essent apud *Portesmue* ad Pentecosten, parati equis et armis ad transfretandum cum illo. Pictavi *(b)* enim prævaluerunt adversùs custodes terrarum suarum, et castella sua obsederunt ; et Warinus *de Clapiun* senescallus Normanniæ ex mandato domini sui Johannis Regis Angliæ obsederat castellum *de Driencurt*, quod Richardus Rex Angliæ dederat Radulfo *de Issoudun*, fratri Hugonis *le Brun.* Sed, audito adventu Regis Angliæ, Philippus Rex Franciæ solvit omnes prædictas obsidiones antequam Rex Angliæ veniret in Normanniam.

Interim Comites Angliæ convenerunt ad colloquium inter eos habitum apud *Leicestre*, et ex communi consilio mandaverunt Regi quòd non transfretarent cum illo, nisi ille redderet eis jura sua. Rex autem, malo usus consilio, petebat ab eis castella sua, et incipiens à Willelmo de Aubenio, petiit ab eo castellum *de Beauver :* D
cui idem Willelmus satisfaciens tradidit filium suum obsidem, et ita castellum suum retinuit.

Eodem anno, Willelmus de Stutevilla constitutus est à Rege vicecomes Eboraci....

Eodem anno, regnantibus Innocentio Papâ tertio in urbe Roma, et Saphadino
* Alexio. fratre Saladini in sancta civitate Jerusalem, et Alexandro * fratricidâ in civitate Constantinopolitana, et Leone in Armenia, et Almerico *de Lezinnan* in civitatibus Tyri et Sidonis et *Accon* et in insula Cypri, et Raimundo principante in civitate Antiochena, et Othone fratre Henrici Ducis Saxoniæ in Alemannia electo in Romanorum Imperatorem, et Philippo in Francia, et Johanne in Anglia, et Swero *Birkebain* in Norveïa, et *Cnut* in Dacia, et Willelmo in Scotia, et *Gurthered* in insula *de Man*, et Johanne *de Curci* in *Ulvestre*, doctores nostri prædicaverunt
Pag. 819. solutum esse draconem illum antiquum qui est diabolus et satanas, dicentes : Væ, E
væ, væ habitantibus in terra ! quoniam solutus est antiquus draco, juxta illud beati Johannis apostoli et evangelistæ, qui supra pectus Domini in cœna recubuit et Evangelii fluenta de ipso sacro Dominici pectoris fonte potavit, dicentis : *Ego*
Apoc. XX. *Johannes vidi angelum descendentem de cælo, habentem clavem abyssi et catenam magnam in manu sua, et apprehendit draconem antiquum, qui est diabolus et satanas,*

(a) Joannes de Sancto-Paulo, presbyter cardinalis, cujus nomen habet Rigordus, suprà, p. 53.

(b) Scilicet Hugo Brunus Comes Marchiæ, Aimericus vicecomes Thoarcensis, Gaufridus de Leziniaco, vicecomes Lemovicensis. *Hi homines erant ligii Regis Angliæ*, inquit Rigordus, p. 55; *sed, quia uxorem suam Hugoni Bruno in dolo abstulerat, et multa alia mala eisdem Pictavensibus intulerat, à fidelitate ejus recesserant, et Regi Francorum sub juramento, necnon datis obsidibus, confœderati fuerant.*

A *et religavit eum per annos mille, et misit eum in abyssum, et clausit et signavit super eum, ut non seducat ampliùs gentes, donec consummentur mille anni; et post hæc oportet eum solvi modico tempore.* Asserebant itaque doctores nostri illos mille annos jam esse consumptos et diabolum solutum. Væ terræ et habitantibus in ea! quia, si diabolus ligatus tot et tanta intulerit mala mundo, quot et quanta inferet solutus?....

Eodem anno, in hebdomada Pentecostes, cùm barones Angliæ essent congregati apud *Portesmue* ad transfretandum cum Rege, Rex cepit de quibusdam illorum pecuniam quam expenderent in servitio suo, et permisit eos domum redire, et præmisit in Normanniam Willelmum Marescallum Comitem *de Striguil* cum centum militibus soldariis, et Rogerum *de Lasci* constabularium Cestriæ cum aliis centum militibus, ad reprimendum impetum inimicorum suorum in finibus Normanniæ; et Rex tradidit Huberto de Burgo camerario suo centum milites, et constituit eum B custodem finium Angliæ et Walliæ. Deinde idem Rex perdonavit Gaufrido Eboracensi archiepiscopo iram suam, &c.... An. 1201.

Deinde Rex Angliæ et *Isabel* Regina ascenderunt naves, transfretaturi feriâ secundâ in hebdomada Pentecostes; sed Rex applicuit in insula Vectæ, et Regina uxor ejus aliam navem ingressa, prosperis gavisa ventis, applicuit in Normannia. Et post aliquot dies, factâ morâ in Anglia, Johannes Rex iterùm mare intravit apud *Portesmue*, et transfretavit in Normanniam; et statim habitum est colloquium inter ipsum et Regem Franciæ prope insulam *de Andeli*, et benè convenit inter eos, nemine colloquii illorum conscio præter illos duos. Et post triduum *(a)* Johannes Rex, ad preces Regis Franciæ, venit Parisios et in palatio Regis Franciæ hospitatus est et honorificè procuratus, et Rex Franciæ aliàs se transtulit hospitaturus. Et recedens inde Rex Angliæ, perrexit ad Chinonem, et venit ad eum illuc Berengaria quondam C Regina Angliæ, uxor Richardi Regis, cui Johannes Rex Angliæ satisfecit de dote sua secundùm testimonium Philippi Dunelmensis episcopi, et cæterorum qui interfuerunt desponsationi suî.

Interim Innocentius Papa, super afflictos pia gerens viscera, in hac forma scripsit ecclesiæ prælatis:

INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus archiepiscopis et episcopis per regnum Angliæ constitutis, salutem et apostolicam benedictionem. JUSTUS et misericors Deus noster, qui quos amat, arguit et castigat, nec obliviscitur misereri, nec continet misericordiam suam in ira, etsi virgæ non parcat, ne odisse filios videatur, sic tamen circa delinquentes justi judicii sui moderatur examen, quòd non flagellat ut perdat, sed quasi perditos revocet per flagella, nolens mortem peccatorum, sed ut convertantur et vivant, quoniam majus gaudium est angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente, quàm D supra nonaginta-novem justis qui non indigent pœnitentiâ. Cùm enim proni sint sensus hominum in malum ab adolescentia sua, et humana natura proclivior ad peccandum, ne, si prosperis tantùm extollatur, superbiant, et superbia eorum semper ascendat, adversis ipsos fatigari permittit, ut, cùm ex meritis suis se affligi cognoverint, justitiam judicantis agnoscant; et culpam suam pœnitentiæ lacrymis diluentes, ipsi convertantur ad Dominum, et Dominus convertatur ad eos: quod in exterminio terræ Orientalis fas est omnibus intueri. Sanè cùm homines, mundo jam senescente, in virtute senescerent, et adolescentes in vitiorum semitis quasi centum annorum pueri lascivirent, omnesque ferè sicut oves errantes in viam suam carnis dediti voluptatibus declinarent, voluit Dominus in occupatione Jerosolymitanæ provinciæ punire sic nostros excessus, ut, Passionis suæ quodammodo mysterium innovando, et pœnitentiæ januam et salutis nobis aditum aperiret. Qui enim peccata nostra in corpore suo super lignum pertulit, crucifixus iterùm in ligno, ad nostrorum absolutionem criminum se quasi permisit affligi, dum Crucem in qua salus nostra pependit, et quam proprio sanguine rubri- E cavit, à Sarracenis occupari passus est et tamdiù detineri, ut videat si quis doloribus ejus doleret, si quis dari sibi peteret corpus ejus, si quis involutum sindone deponeret in sepulcrum, et in sepulcro positum cum aromatibus visitaret. Gaudemus autem in Domino, quòd ipse qui pœnitentiæ causam dedit, multis affectum tribuit pœnitendi, et iis misericorditer inspiravit ut, assumpto crucis signaculo, ulcisci velint injuriam Jesu-Christi, illud evangelicum adimplentes: *Qui vult venire post me, abneget semetipsum, et tollat crucem suam, et sequatur me*, ut, sic relictâ gibbi sarcinâ, transeat per foramen acûs camelus, et dives pauper effectus regnum cœlorum introëat, et recipiat pro momentaneis sempiterna.

Compellant crucesignatos ad exequendum votum suum.

Pag. 820.

Matth. XVI, 24.

Quia verò multi, sicut accepimus et referimus cum mœrore, abeuntes retrò, crucis deposuêre signaculum, ne venisse [1] in vacuum videantur, si non reddiderint quod voluerint [2], fraternitati vestræ per apostolica scripta mandamus et districtè præcepimus quatenùs eos, indulgentiâ

[1] *f.* vovisse.
[2] *f.* voverunt.

(a) Pridie kal. junii, ut habet Rigordus, suprà, pag. 53.

non obstante, si qua forsan à prædecessoribus nostris apparuerit per surreptionem obtenta, A
ut crucis signum recipiant, monitione præmissâ, per excommunicationis et interdicti sententiam, appellatione postpositâ, compellatis, facientes eos singulis dominicis diebus et festivis, pulsatis campanis et candelis accensis, expressis nominibus de quibus habetis vel habebitis notitiam, excommunicatos publicè nunciari, et quocumque devenerint, officia celebrari divina eis præsentibus prohibentes; universos autem qui crucis signaculum acceperunt, moneatis attentiùs, et, si necesse fuerit, per districtionem ecclesiasticam compellatis, ut ad terminum quem dilecti filii nobiles viri Flandrensis [1], Campanensis [2], Blesensis [3] Comites cum aliis deliberatione providâ de sapientium consilio præfixerint, in æstate futura peregrinationis propositum exequantur, ut, sicut Terræ sanctæ magis expedire dignoscitur, obsequium suum Domino omnes simul impendant. Illam quoque districtionem quam in eis qui crucis deposuerunt signaculum, ad illud resumendum exercere mandamus, sub eadem forma exerceatis in eis qui usque ad quinquennium torneamenta præsumpserint frequentare, nec priùs relaxari sententias quas in tales tuleritis, quàm torneamenta usque ad prædictum B
terminum solemniter abjuraverint, ne sanguis Domino consecrandus, quo de levi possint hoc tempore cœlestia comparari, fundatur dæmonibus in stragem corpoream et perniciem animarum.

[1] Balduinus. [2] Theobaldus. [3] Ludovicus.

Ad hæc singuli vestrûm in suis diœcesibus parochianos suos salubriter moneant et diligenter inducant, eis remissionis apostolicæ formam frequentiùs exponentes, ut signum vivificæ crucis assumant, aut saltem in rebus suis juxta facultates proprias Terræ sanctæ subveniant, ne, si Christo in hujus necessitatis articulo noluerint subvenire, ab eo sibi nunc et in futurum frustrà postulent subveniri. Super his autem omnibus te, frater Cantuariensis, executorem statuimus, qui ad hoc excites diligentiùs negligentes. Præterea districtè vobis præcipiendo mandamus ut, juxta quod vobis per alias literas dedimus in mandatis, singuli vestrûm in suis diœcesibus quadragesimam de universis ecclesiarum et ecclesiasticis redditibus et proventibus clericorum instanter exigant, exactam colligant diligenter, et collectam fideliter faciant custodiri sine diminutione qualibet in Terræ sanctæ subsidium erogandam; mandatum apostolicum taliter impleturi, ut obedientiam vestram intelligamus ex opere, ac qualiter in aliis procedatis, in hac non tam vestra * quàm Christi necessitate pleniùs agnoscamus. Datum C
Laterani, tertio nonas maii, pontificatûs nostri anno quarto.

* *f.* nostra.

An. 1201. Eodem anno, Eustachius abbas *de Flay* rediit in Angliam, et, prædicans in ea verbum Dei de civitate in civitatem et de loco in locum, prohibuit ne quis forum rerum venalium in diebus dominicis exerceret. Dicebat enim quòd hoc mandatum subscriptum de observatione diei dominicæ venit de cœlo, &c....

Pag. 822. Eodem anno, Johannes Rex Angliæ, satisfaciens Berengariæ Reginæ, uxori Richardi Regis Angliæ fratris sui, de dote sua, dedit in vita sua habere civitatem Bajocensem cum pertinentiis suis, et duo castella in Andegavia, et mille marcas esterlingorum singulis annis recipiendas, ex quibus ipsa recipiet singulis annis quingentas marcas Lundoniis ad Scaccarium Regis, et alias quingentas marcas in Normannia apud Cadomum. Hæc facta sunt apud Chinonem, in præsentia Heliæ D
Burdegalensis archiepiscopi et Philippi Dunelmensis episcopi *(a)*.

Eodem anno, Hubertus Cantuariensis archiepiscopus, die Sancti Bartholomæi apostoli Lundoniis apud Westmonasterium existens, præcepit universis suffraganeis suis in virtute obedientiæ et ex parte domini Papæ, ut ipsi, factâ diligenti inquisitione per suas diœceses, compellerent, si quos invenissent viros qui crucis religionem abjecerant, cruces resumere et iter peregrinationis suæ arripere, statuentes eis terminum crucis resumendæ ad ultimum infra festum Sancti Martini proximò sequens, et terminum motionis in Purificatione Sanctæ Mariæ proximò sequenti.

Eodem anno, obiit Theobaldus Comes Campaniæ, relinquens sibi hæredem filiam unicam quam pepererat ei Blanchia uxor sua, soror Berengariæ Reginæ Angliæ.

Eodem anno, obiit Teutonica filia *(b)* *de Genest*, uxor Philippi Regis Franciæ,

(a) Joannis de dote Berengariæ literas recitat T. *Rymer*, t. I, p. 40, in hunc modum : « Johannes » Dei gratiâ, &c. justitiario Angliæ et baronibus » de Scaccario London. &c. Sciatis ita convenisse » inter nos et Berengariam quondam Reginam » Angliæ, uxorem Regis Richardi fratris nostri, » de dote sua quam petebat; scilicet, quòd nos » assignavimus ei pro dote sua mille marcas argenti » annuatim, tredecim solidis et quatuor denariis » computatis pro marca, et de illis millibus marcis » recipiet ipsa centum et quinquaginta libras Andegavenses de redditibus Segreii, quas ei assignavimus, et de residuo, ultra illas centum et quinquaginta libras, recipiet medietatem ad Scaccarium nostrum apud Cadomum in festo Sancti » Michaëlis, ita quòd pacabitur infra octo dies » post festum Sancti Michaëlis; alteram medietatem ad Pascha ad Scaccarium nostrum, ita quòd » pacabitur infra octo dies post clausum Pascha. » Et ideò vobis mandamus quòd ei vel certo nuncio » suo, has literas vobis deferenti, medietatem prædicti residui ad prædictum terminum sine dilatione et occasione habere faciatis. Teste W. Marescallo apud *Chinon*, secundo die augusti. »

(b) Diximus suprà, p. 577, in notis, cujus esset filia Philippi uxor superinducta, quam alii *Mariam*, *Agnetem* alii vocant.

A quam Papa Innocentius in literis suis adulteram nominabat, de qua præfatus Rex genuit filium et filiam. Filiam autem illam concessit idem Rex Franciæ se daturum Alexandro filio Willelmi Regis Scotiæ in uxorem *(a)*.

Eodem anno, obiit Constantia mater Arthuri Ducis Britanniæ. Eodem anno, obiit Margareta mater prædictæ Constantiæ, soror Willelmi Regis Scotorum, mater Henrici *de Boum*, Comitis Herefordiæ....

Eodem anno, Johannes Salernitanus, tituli Sancti Stephani in monte Cælio presbyter cardinalis, apostolicæ sedis legatus in Scotia et in Hibernia, et in insulis adjacentibus, venit Eboracum. Qui cùm esset unus de duobus electis in Romanum Pontificem proximò post discessum Cœlestini Papæ, electioni suæ renunciavit, licèt decem cardinales in electione sua consensissent, et ipse cum cæteris cardinalibus elegit Lotharium diaconum cardinalem in Romanum Pontificem, qui vocatus B est Papa Innocentius tertius. Prædictus verò Johannes non manducavit carnem, vinum et siceram non bibit, nec aliquid quo inebriari potuit; sed aurum et argentum sitivit. In præsentia autem hujus cardinalis Galfridus Eboracensis archiepiscopus obtulit Simoni decano et capitulo Eboracensi &c. An. 1201. Pag. 823.

Eodem anno, ut pax firmior haberetur inter Philippum Regem Franciæ et Johannem Regem Angliæ, statutum est et scripto confirmatum quòd, si Rex Franciæ in aliquo violaverit pacem quam ipse cum Rege Angliæ fecerat, barones Franciæ, quos ipse fidejussores de servanda pace assignavit, à fidelitate sua cum omnibus hominibus eorum soluti, redirent ad Regem Angliæ, ad auxiliandum ei contra Regem Franciæ. Similiter erit de baronibus Regis Angliæ, quos ipse constituit fidejussores de pace servanda, qui in obsequium Regis Franciæ converterentur cum hominibus eorum, à fidelitate Regis Angliæ soluti, si Rex Angliæ C pacem illam fuerit transgressus....

Eodem anno, Johannes Rex Angliæ, volens appellare barones Pictaviæ de sua et fratris sui proditione, multos conduxit et secum duxit viros arte bellandi in duello doctos, et de terris suis cismarinis et transmarinis electos. Sed barones Pictaviæ, inde præmoniti, ad curiam illius venire noluerunt, dicentes quòd nemini responderent nisi patri suo. Et sic Rex Angliæ fraudatus à desiderio suo reversus est in Normanniam, et Pictavi facti sunt ei ex hoc inimiciores: ad quorum impetum comprimendum constituit Rex Angliæ Robertum *de Turneham* procuratorem....

Epistola Magistri Hospitalis Jerusalem de statu Christianorum in Oriente, et de Sarracenorum inter se dissidiis (b). Pag. 827.

D *MAGISTER Hospitalis Jerusalem Priori Angliæ salutem.* QUEMADMODUM rumores proveniunt, ita eos cupimus cordibus amicorum nostrorum intimari. Transacti itaque passagii lugendo tempore, de solito rumores terræ Jerosolymitanæ mittebamus; sed, navi confractâ inter maritima Tripolis ante Biblium, Acconensis episcopus et plures viri honestissimi fratrum nostrorum, ad vos pro negotio Terræ sanctæ destinati cum multis tam nobilibus quàm humilibus peregrinis, ad dolorem et gemitum totius populi christiani, sicut Domino placuit, sub aquis vehementibus perierunt. Post quod naufragium nullum putamus transfretasse navigium, ut dicitur ab omnibus; quia quædam naves in quibus nuncii nostri mittebantur, transfretare disponentes, cùm ab Accone recessissent et per triduum et ampliùs navigassent, amissis arboribus et antennis insolitâ ventorum et turbinis rabie, vix naufragium evadentes, Tripolim sunt reversæ. Eâ tamen quâ potuimus navigii opportunitate repertâ, vestræ fraternitati declaramus quòd ille christianorum hostis nequissimus, Damasci dominus, Saphadinus Babylonis factus est dominus, quia nepotem suum et alios quorum successionem timebat, de regno Babylonis ut perfidus et perjurus ejecit. Viget adhuc inter ipsum et soldanum *Aleph* et plures alios nimia E discordia, quæ fine careat, et nunquam decidat vel arescat! Ipse quoque Saphadinus, suis odibilis et infestus, domesticas timet insidias; et in nullo loco tutum se credens, utpote qui nepotibus suis proditor exstitit et perjurus, quos etiam funditùs quotidie exhæredare conatur, Babyloniam exire non audet: quæ res nobis hoc anno munimen præstitit et tutelam. Paraverat enim contra nos tumidus et intolerabilis insilire, et christianitatis quæ superfuerant funditùs demoliri reliquias. Percussit etiam Deus virgâ potentiæ suæ Babylonicas regiones in flumine illo Paradisi quod agros hostium irrigabat, ne flueret: nec annò præterito fluctus emisit; propter quod in fame pereunt, et eorum animalia perdiderunt, nec plures eorum veriti sunt pater filium vendere, dives pauperem, potens debilem, ut sic vitam suam à fame conservent: quam siccitatem fluminis, si non fluxerit, futuram timent. Hoc etiam quisque

(a) Maria nupta deinde fuit Philippo Comiti Namurcensi, et, eo defuncto, Henrico Lothar. Duci.

(b) Epistola hæc tempore præcessisse videtur Innocentii literas superiùs editas, p. 601.

excogitet sapiens quòd, si flumen nutu Dei præsenti anno non fluxerit, arva non irrigaverit, A in magno discrimine vitæ suæ erunt. Quorum etiam multitudo, necessitate compulsa et famis austeritate, terram nostram sicut locustarum agmina replevit pro sustinendis corporibus suis, ubi quidam terras ecclesiæ moliuntur, quidam more bestiarum silvestribus herbis vescuntur, quidam fame necati per loca silvestria mirativè reperiuntur vermibus et avibus comedendi.

Nos igitur, in Domino ponentes spem nostram, qui quando vult præliis finem imponit, speramus quòd populo christiano dat initium miserendi, cùm ipsorum conterit inimicos. Datur etiam gentibus materies admirandi, quòd quidam Sarracenus, ætate juvenis, origine vilis, inter pastores à pueritia simpliciter nutritus, de novo sic omnibus peritus apparet, ut Pag. 828. omnes sapientiam ejus admirentur; et nomen Jesu-Christi publicè prædicat, ita quòd ipsi jam duo millia paganorum et eo ampliùs concredentes, ejus exhortationibus fidem nostram susceperunt, et fonte sacri baptismatis sunt renati, et circumcisionis suæ condolent se sustinuisse dolorem. Immenso tamen inimici nostri exsultant gaudio, quia nos paucos sciunt et pecuniâ pauperes, et armatorum copiâ sentiunt derelictos. Quapropter ad vos voce lamentabili clamamus et misericorditer exoramus, quatenùs nobis tam apud majores quàm minores consilio B et auxilio vestro subveniri dignemini, et dominum Regem Angliæ, et quoscumque poteritis, ad subventionem nostram efficaciter inducere et diligenter monere procuretis. Nos enim, infinitas trementes divitias *, cùm sibi propter opes multorum subveniant mercimonia mercatorum, non minùs solito timore conterimur universi; et cùm de uno tantùm regno Babylonis aut Damasci universus terræ promissionis populus vix benè se tueri soleat, nunc duo regna uni domino conjugata nobis tantilli residui numeri terrorem pariunt et minantur.

* *Adde* paganorum.

Hic est certè verus status terræ promissionis et inimicorum Christi: quo taliter permanente, si bonum christianorum haberemus auxilium, gratiâ propitiante cœlesti, et Christi injurias et dedecus christianorum crederemus vindicare. Propterea, bone frater, quia pauca dicere sufficit, satis nostis quæ et quanta nobis incumbant necessaria, et nunc audite quid ultra modum nos affligit. Terra regni Siciliæ jugiter destruitur à Teutonicis et Longobardis; domus nostra Baroli relicta fuit, fratres intùs in civitate manent; domus extrinsecæ, à quibus auxilium nostrum procedebat, ad nihilum deductæ sunt; nullus in civitate persistit. Postquam C autem à terra recessistis, nihil de regno Siciliæ nobis subvenit; ad præsens jam et per annum, frumentum, vinum et hordeum, carnes et caseum, et quæque necessaria, emimus pro universis domibus et castris nostris, in quibus omnibus sine numero necessaria est expensa. Pecuniam, nisi ab ultramarinis domibus receperimus, aliunde aliter habere nequimus, et jam diù est quòd nihil ferè recepimus ad comparationem expensæ. Noveritis quòd in debitis plurimis subjacemus, exspectantes auxilium vestrum et aliorum bonorum fratrum nostrorum, amore divino et nostro vos monentes ut, quantumcumque poteritis, in primo *martii* passagio subveniatis. Valete.

Quibus auditis, dominus Papa Innocentius misit unum cardinalem ad Regem Franciæ et ad Regem Angliæ, postulans subsidium fieri de terris eorum ad subventionem terræ Jerosolymitanæ: ad cujus mandatum ipsi Reges concesserunt se daturos, ad subventionem præfatæ terræ, quadragesimam partem omnium reddituum suorum de uno anno; et Rex Angliæ hoc ipsum mandavit fieri de redditibus D et excaetis et wardis suis Angliæ, et præcepit ut omnes laïci terrarum suarum simili modo quadragesimam partem reddituum suorum darent in eleemosynam ad subventionem terræ Jerosolymitanæ. Unde Galfridus filius Petri, tunc temporis summus justitiarius Angliæ, in hac forma scripsit vicecomitibus et ballivis Angliæ:

GALFRIDUS filius Petri, Comes Essexiæ, universis vicecomitibus balliæ suæ salutem. SCIATIS quòd dominus Rex Angliæ, ad instantiam et prædicationem cujusdam cardinalis à summo Pontifice missi in Franciam, de consilio magnatum suorum de partibus transmarinis, concessit ad sanctæ Jerusalem subsidium quadragesimam partem valoris omnium reddituum et terrarum suarum unius anni, tam de wardis quàm de excaetis in manu sua existentibus: quod etiam ipsi magnates sui ultra mare voluntariè concesserunt. Ad eorum etiam instantiam scripsit dominus Rex omnibus Angliæ magnatibus per literas patentes, rogans et inducens eos quatenùs, puro corde et caritatis intuitu, idem illud de valore omnium reddituum et terrarum suarum E unius anni concederent: quod quidem nec debito, nec de consuetudine, nec de coactione, nec de aliqua alia authoritate apostolica, conceditur vel postulatur. Unde præcepit,

1. Quòd omnes Comites et barones de qualibet ballia in primis admoneantur et inducantur diligenter, quatenùs pro se hanc collectam faciant in terris suis hoc modo: scilicet, ut quilibet quadragesimam partem valoris cujuslibet villæ suæ, sicut posset poni ad firmam per annum; et si in eadem villa fuerint per servitium militare tenentes, dent quadragesimam portionem modo prædicto: si autem fuerint liberè tenentes, similiter dent eamdem portionem modo prædicto, computato redditu quem dominis suis solverint per annum.

2. Hanc autem collectam colligi faciant per tam discretos et legales qui ad hoc possint et sciant sufficere, qui eam recipiant tam de Comitibus quàm de baronibus prædictis; et

A postquam per manus eorum fuerit collecta, receptores prædictæ collectæ faciant in scriptis redigi distinctè et apertè, quantùm de quolibet receperint tam de Comitibus quàm de baronibus et militibus et liberè tenentibus, et nomina singulorum et villarum, quantumcumque de singulis villis, et quorum quælibet sit, inbreviari faciant. Summam autem de dominicis et de wardis et excaetis et redditibus domini Regis faciant separatim inbreviari. Pag. 829.

3. Si quis verò clericus laïcum feodum habuerit in ballia aliqua vel homines tenentes laïcum feodum, in eorum terris fiat hæc collecta per prædictos collectores modo prædicto.

4. De terris autem cruce signatorum prædicta collecta fiat modo prædicto, ita tamen quòd eorum pecunia separatim reponatur ab alia, et summa pecuniæ, et nomina singulorum quorum ipsa pecunia fuerit, subscribantur, ut illi qui iter arripuerint, pecuniam suam promptè recipiant.

5. Provideatur autem quòd pecunia illa sit collecta, ita quòd unusquisque vicecomes simul cum collectoribus habeat eam apud novum Templum Lundoniæ à die Sancti Hilarii in quindecim dies, et inbreviamentum modo prædicto ordinatum, videlicet de summa pecuniæ et
B nominibus eorum qui eam dederint, et nominibus villarum de quibus data fuerit pecunia prædicta, et quantum de qualibet datum fuerit.

6. Si qui autem contradixerint huic collectæ assensum præbere, nomina eorum inbrevientur et coram nobis repræsententur apud Lundoniam ad terminum prædictum, et hoc breve et nomina collectorum ibidem habeantur. Valete. *(Hactenùs, nec ultrà, Rogerus de Hoveden.)*

EX RADULFI DE DICETO

IMAGINIBUS HISTORIARUM.

C

Apud Rogerum Twisden, *inter Anglic. Rerum scriptores X. Lond. 1652*, fol.

MONITUM.

Londoniensi ecclesiâ, anno 1189, pastore viduatâ, Radulfus de Diceto, Londoniensis ecclesiæ decanus, tam in oleo sancto quàm in chrismate, ministravit Balduino Cantuariensi archiepiscopo, Richardi primi Angliæ Regis consecrationem operanti. Unde coævum illum earum quas ultimò describit rerum, nemo inficiabitur. Inter cætera ejus opera à bibliographis nomenclatoribus recensita, vulgatissimus est liber ejus chronicorum in duas partes divisus, quarum prior Dicet. col. 647.
D *titulum habet* Abbreviationes Chronicorum, *extenditurque in editis ab anno 589 usque ad annum 1148; posterior verò ab eo anno decurrit usque ad annum 1201, inscribiturque* Imagines historiarum. *Imagines appellavit* Ibid. col. 433.
Radulfus, quia chronica, *inquit*, sunt imagines historiarum, brevissimæque commemorationes temporum. *Quid porrò in hac ultima parte sibi agendum proposuerit, significat ipse his verbis :* Ab incarnatione Domini nostri Jesu-Christi quid per annos mille centum quadraginta-septem annalibus inserendum decrevit antiquitas, explicitum est. Abhinc verò quid Henricus, Galfredi *Plantagenest* Comitis Andegavensis et Mathildis Imperatricis, filiæ Regis Anglorum Henrici I, primogenitus, militiæ cingulo donatus, Ibid. col. 510.
E tempore suo memoriale reliquerit, est inserendum. Nec te moveant ad aliquam querelandi materiam supputationes annorum, succedaneis gradibus excrescentes, licèt non sint conformes eorum excursus. Sed recordare quòd anni cujusque continentia non semper passibus æquis incedat; sed vel pro singularium raritate, vel pro rerum capacitate gestarum, nunc arctetur capitulis restrictioribus, nunc effusioribus coruscet suffragiis, ad fortuitos casus pleniùs evehendos, ad statum ecclesiæ roborandum, ad victorias Principum declarandas, ad pacem omnium jugiter recolendam et semper provehendam in melius.

Egregia quidem sunt et omni acceptione digna, quæ de rebus Henrici II

Angliæ Regis ac filiorum ejus, necnon et de rebus eo tempore in Francia gestis, A *tradit in Imaginibus suis Dicetensis. Parciùs tamen stylo indulget, nec rerum circumstantias plenè rimatur : quo fit ut quæ narrat eventa minùs inter se connectantur, nudam tantummodo rem, tacitis ejus causis, brevi plerumque sermone prosecutus. At de antiquitatum studiosis benè meritus est, et ingens pretium scriptioni suæ addidit Radulfus, dum actorum publicorum tabulas, sancita inter Reges fœdera, et alia id genus instrumenta, suam in lucubrationem induxit et ab interitu vindicavit. Cæterùm quod nunc describimus ex ejus Imaginibus fragmentum ab anno 1179 usque ad annum 1201, series illius est quod à nobis pridem insertum fuit tomo XIII, pag. 183-205.*

B

Col. 607. LUDOVICO Regi Francorum circa fœdera nuptiarum ultimis in diebus sors arrisit benignior, trigamiam inter contractus legitimos et pro tempore felicissimos computandam, Francorum annalibus inserendum esse recensens, dum ad suscipiendam in trigamia sobolem masculinam, Regum in solio collocandam, aspiraverit affectio conjugalis *(a)*. Rex igitur, ex matrimonio tam primo quàm secundo susceptis quatuor filiabus solummodo, tandem ex tertio, quod cum Adela magni Theobaldi Comitis Blesensis filia contraxit, multò feliciùs feliciter filium procreavit, desideratum à populis, à clero devotiùs et propensiùs expetitum. Qui quartum-decimum agens annum, undique concurrentibus et occurrentibus tam archiepiscopis et episcopis quàm regni principibus, quorum desiderandus erat assensus, more regio Remis
* An. 1179. recipitur pridie kal. novembris *, et ad omnium hominum hæreditario jure suo regimini subdendorum solamen, patrocinium et moderamen, omnium in solemnitate Sanctorum, ut ab omnibus adversis ipsorum omnium mereatur protectione C defendi, consecratus est in Regem per manum Guillelmi Remensis archiepiscopi, Regis etiam ejusdem avunculi.

Col. 608. Philippus itaque Rex Francorum in coronatione sua, tam in gladio perferendo quàm in dapibus apponendis, Philippum Flandriæ Comitem privilegiatum habuit ministerialem, utentem duplici jure, paterno scilicet et uxorio *(b)*. Henricus Rex, Henrici Regis Angliæ filius et Philippi Regis Francorum sororius, regiæ consecrationi Remis interfuit, solius affinitatis incitatus et invitatus intuitu. Dum enim Britannia penè nomen orbis alterius mereatur, dum divisos orbe Britannos audieris, restat ut et id audias quòd nullus Britanniæ vel Angliæ Rex quempiam Regem Francorum aliquâ specie subjectionis aliquo tempore superiorem agnoverit *(c)*; sed is potiùs habitus sit inter eos amicitiarum nexus, ut in epistolis intercurrentibus D se fratres appellare decreverint, quod etiam Carolus Magnus, postquam ei laudes imperatorias acclamarunt Romani, legitur observasse. Prædictis ergò solemniis Rex Henricus interesse decernens, illam nobilium adunationem suæ præsentiæ prærogativâ plurimùm illustravit, et in ore populorum per Gallias futuris temporibus reddidit prædicabilem. In qua nimirùm illud inventum est memoriæ commendabilius, quòd diadema capiti novi Regis impositum, ne Rex infra minorem adhuc constitutus ætatem gravaretur sub onere, manibus propriis sustentaverit Rex Anglorum, rejectâ chlamyde paratior ad obsequium : illud innuens quòd, si tempore

(a) Ludovicus VII primis nuptiis conjunctus est cum Alienora, Aquitanici Ducis filia; à qua separatus, uxorem accepit Constantiam, Castellæ Regis filiam, eâque anno 1160 defunctâ, Alam sive Adelam Philippi-Augusti matrem.

(b) Philippi Flandriæ Comitis uxor erat Elisabeth Viromandensis, cujus parens Radulfus olim Regis Francorum dapiferatum gesserat.

(c) Verum id quidem ratione Britannici regni. At postquam Angliæ Regum ditioni Normannia aliæque deinceps Franciæ regiones adjectæ sunt, tum ipsi Anglici Reges harum respectu terrarum clientes Regum nostrorum facti sunt, eoque nomine consueta lege feudorum obsequia præstare tenebantur : quod etiam de ipsa Philippi Regis inauguratione apertè fatetur Hovedenus his verbis : *Henricus autem Rex Angliæ filius, in progressione à thalamo usque in ecclesiam, ibat ante illum gestans coronam auream DE JURE DUCATÛS NORMANNIÆ, quâ prædictus Philippus coronandus erat.* Laudunensis quoque chronographus, à nobis editus t. XIII, p. 683, narrat tres Angliæ Regis filios, Henricum, Richardum et Gaufridum, Philippo in Regem coronando astitisse. « Cùmque inter eos, » inquit, sermo diù verteretur, quis coram Rege » honore dapiferi in tanta solemnitate potiri de» buisset, vel cujus honori hæc dignitas secundùm » antiquas consuetudines debebatur, ait Rex junior » Anglorum sibi deberi *ratione ducatûs Normanniæ*, » cujus Rex Kaius, qui Camum ædificavit, [Ducem] » fuisse non ambigitur. *Dignitas etiam pincernæ,* » *inquit, mihi* [debetur] *ratione comitatûs Andegaviæ, cujus Comes Beduenus pincerna fuit.* An» nuerunt omnes in gratiam ipsius. » Hæc Henricus in Regem coronatus ad vindicandum jus suum, quamquam ex anilibus fabulis.

procedente

A procedente Francis necessitas incubuerit, securi debeant ejus implorare subsidium,
à quo tale receperint sub ipsa sui Regis consecratione suffragium.

Anastasius Imperator Constantinopolitanus Clodoveo Regi Francorum regiæ
dignitatis insignia, coronam scilicet auream et tunicam bracteam, transmisit, eidem
concessâ per literas potestate regnandi. Sic Clodoveus, angelo chrisma ministrante
de cœlo, per beatum Remigium Remis regalem recepit solemniter unctionem,
cujus successores in regno Francorum, non juxta lineam consanguinitatis, ordine
successorio successerunt, sed pro nationum varietate primitùs Merovingi, post-
modum Præfectorii, demùm agnominati sunt Capaticii: qui, postquam Majores
domûs in Francia principari cessarunt, persistentes in fide Christi fideles, fidem
fidelissimam subditorum experti sunt, in tantum ut in regio diademate Galliarum
favore sublimati, præsentis vitæ cursum non gladio, non veneno, sed sorte com-
B muni pacificè consummaverunt *(a)*.

Willelmus de Magnavilla Comes Essexiæ, plenè gratiam Regis Anglorum Col. 609.
adeptus, in plenitudine magna divitiarum et deliciarum sibi fœdere nuptiali con-
junxit Hadewisam Comitis Albemarlæ primogenitam, &c. *edita t. XIII, p. 203.*

Mandato Philippi Regis Francorum, Judæi, quoquo loco per Franciam domi-
cilium contraxissent, dum sabbatizarent et in nullo Regem offenderent, XV kal.
februarii*, arctæ sunt mancipati custodiæ; sed tandem, quindecim millia marcarum * An. 1180.
fisco solventes, quasi beneficio restitutionis in integrum respirarunt.

Quoniam sub principe nóvo, sub Rege puero, consilia malignantium fortiùs in-
valescunt, ne quid Regi Francorum Philippo Franci suggererent in injuriam Nor-
mannorum, quorum finitimis semper est suspecta potestas et per orbem terrarum
gloria prædicabilis, Rex Anglorum Henricus occurrendum in tempore, maturiore
C consilio procuravit. Cujus rei curam ad Regis instantiam Richardus Wintoniensis
episcopus in se suscipiens, tertio nonas martii transfretavit, secum habens lega-
tionis consortem magistrum Walterum de Constantiis sigillarium Regis: qui venientes
Parisius Ludovicum Regem pressum senio repererunt, ægritudinis decumbentem
in lecto.

Clerici Lemovicenses, citra conscientiam et assensum Henrici Regis Anglorum Col. 610.
et Richardi Ducis Aquitanorum, Sebrandum ecclesiæ Pictavensis decanum in epis-
copum elegerunt. *[Reliqua vide t. XIII, p. 204.]*

Henricus Rex, filius Regis, venit in Angliam kal. aprilis *, et cum honore * An. 1180.
maximo receptus à patre, reliquiis præsentibus sacrosanctis juravit apud Radingam,
quòd dispositionem paternam in omnibus sequeretur vel in donatione villarum,
vel castellorum, vel beneficiorum quorumlibet, quæ præsenti quadam continebantur
D in charta. Quo facto, Rex pater apud *Portesmue*, Rex filius apud Doveram trans-
fretaverunt. Rex autem pater in urbe Cenomannica Pascha proximum celebravit.

Philippus Rex Francorum Margaretam * filiam Baldewini Comitis Hainaucensis * Isabellam.
ex Margarita sorore Philippi Flandrensium Comitis duxit uxorem apud Trun-
cum *(b)*; nuptiæ celebratæ sunt apud *Batpaumes.* Quiddam igitur in expletione ma-
trimonii tam solemnis memoriæ commendandum audivimus. A locorum nominibus
res ibi gestæ frequenter inditos de supernis sortiuntur eventus. Quid itaque Balac
filius Sephor dixerit Balaam filio Beor recordare. Dixit enim complosis manibus:
Ad maledicendum inimicis meis vocavi te, quibus è contrario tertiò benedixisti. Nos Num. XXIV, 10.
igitur, si per Truncum fecunditatem in sobole, si per manus complosas gaudium
maritali sub fœdere præsignari dixerimus, attonitos forsitan auditores reddemus.
Henricus Silvanectensis episcopus tam apud Truncum quàm apud *Batpaumes* cele-
E bravit divina. Guido Senonensis archiepiscopus Margaretam Philippo Regi Francorum
conjugatam unxit in Reginam apud Sanctum-Dionysium, die scilicet Ascensionis.
Astiterunt autem ei suffraganei Mauricius Parisiacensis, Manasses Aurelianensis.

Ludovicus Rex Francorum, quia jus suum et potestatem in Philippum Regem
transtulerat, ne quid in regno statueret citra filii conscientiam, sigilli sui potestate
privatus est. Inter Regem Philippum et matrem suam Alam ortis ad invicem ini-
micitiis, castella quæ nomine donationis propter nuptias fuerant Reginæ collata, de
Regis mandato Regis invaserunt ministri, custodibus castellorum violenter ejectis.
Sed postmodum Rex et mater ad arbitrium Regis Anglorum concordiam inierunt

(a) Avitam hanc laudem (eheu!) non ita pridem macularunt factiosi quidam populares.

(b) Truncum-Berengarii in Artesia, ubi conditum Aroasiæ canonicorum regularium cœnobium.

in colloquio quod habitum est inter ipsos Reges prope Gisortium, vigiliâ scilicet Apostolorum (a). A

* Guillelmus. Col. 611. Comes Cabilonensis* et Hubertus de Bellojoco conspiraverunt adversùs abbatem Cluniacensem et adversùs plures in partibus illis ecclesiarum et cœnobiorum prælatos. Ad quorum tyrannidem reprimendam Philippus Rex Francorum, auxiliis undique congregatis, movit exercitum. Cujus ad votum cùm omnia successissent, et paci providisset ecclesiarum, reversus est.

Ludovicus Rex Francorum, gravi tactus infirmitate Parisius, quicquid in auro vel argento, quicquid in gemmis et annulis, quicquid in vestibus pretiosis vel ornamentis regalibus possidebat, coram se jussit afferri, sicque juxta consilium episcopi Parisiensis [1] et duorum abbatum Sancti-Germani [2] et Sanctæ-Genovefæ [3] pauperibus erogari præcepit : qui XIV kal. octobris diem clausit extremum, sepultus in monasterio Cisterciensis ordinis quod vocatur Barbellum, quod ipse propriis sumptibus fundaverat. B

[1] Mauricii. [2] Hugonis. [3] Stephani.

Philippus Aimari, natione Turonicus, mandato Regis in Angliam veniens, numismatis innovandi procurationem suscepit. Hyemali siquidem festo beati Martini, monetâ veteri reprobatâ, nummus in forma rotunda commerciis hominum passim est per regnum expositus. Philippus itaque dum fisci commodis totus invigilare deberet, et debitâ coërcitione retundere falsariorum argutias, de culpa lata monetariorum graviter accusatus, si regiam indignationem evasit, indulgentiâ principis liberatus à pœna, revocatus à Rege sine nota minimè repatriavit.

Anno MCLXXXI, quatuor Reges in uno prælio simul legimus corruisse; sed quatuor Reges ad unum colloquium pacificos convenisse, pacificos recessisse, perraro reperimus. Philippus Rex Francorum, Rex Anglorum Henricus, Rex Henricus filius Regis Anglorum, Rex Scotorum Willelmus, ad colloquium pacifici convenerunt, pacifici recesserunt (b). C

Rex Francorum Philippus suo commorantium in palatio crebris inculcationibus frequenter accepit, qualiter Rex Anglorum Henricus regnum suum tam latè diffusum, à tam barbaris nationibus, Scotis videlicet et Walensibus, inhabitatum ex ultima parte, pacificè gubernaret. Ut igitur in administratione regni tanti principis informaretur exemplo, de sententia communi domesticorum inclinatior trahebatur ut prædicti Regis consilio se totum supponeret : quod et factum est.

Col 612. Rex pater Anglorum cùm totam Normanniam filii sui Regis dispositioni supponeret, et ad nutum ejusdem filii ministros in ea constitueret, et eumdem filium Philippi Regis Francorum, si necessitas id exigeret, protectorem relinqueret, omnibus provinciis ad suam jurisdictionem spectantibus pro voluntate sua compositis et bonâ pace gaudentibus, in Angliam rediit octavo kal. augusti *, Sanctum Thomam visitans orationum causâ. D

* An. 1181.

Philippus Comes Flandrensium, audiens qualiter Rex Francorum Philippus et Rex Anglorum Henricus confœderati fuissent, quotquot Francorum, quotquot Flandrensium potuit, adversarios suscitavit domino suo ligio, rem eò devenisse prænuncians, ut eorum munitiones vel subverterentur, vel pro Regis arbitrio deputarentur custodiæ. Fredericum etiam Imperatorem Romanum nunc per nuncios, nunc in propria persona, sollicitavit attentiùs, ut adversùs Regem Francorum insurgeret, et imperii limites dilataret usque scilicet ad mare Britannicum. Comes itaque Philippus, domini sui Regis non respiciens ad ætatem, et immemor sacramenti quod sub audientia tot et tantorum Ludovico Regi præstiterat de filio suo Rege custodiendo, protegendo, legaliter instruendo, quanto potuit exercitu congregato, Noviomenses attrivit, fines Silvanectensium depopulatus est, succendit villas, vineas exstirpavit (c). E

* Sancerre. Comes Stephanus castelli dominus quod Sacrum-Cæsaris appellatur*, jus naturæ transgrediens, sic ad injuriam Regis Francorum nepotis sui tyrannidem exercere decrevit, ut ad diminutionem regiæ dignitatis castellum Sancti-Bricii (d), quod allodii jure fuerat ab antiquo possessum, Comitis Flandrensis dominationi subjiceret, et homagium faciens prædicto Comiti de præfato castello, quod priùs liberum fuerat, inverecundiùs tamquam in servitutem redigeret.

(a) Gesta in eodem colloquio pleniùs enarrata, vide suprà, pag. 440.

(b) Eo de colloquio Gisortii habito, vide quæ scripsit Benedictus Petroburgensis, suprà, p. 448.

(c) Bellicos ex utraque parte congressus longâ exsequitur narratione Gilbertus Montensis à nobis aliquando edendus.

(d) Forte *Saint-Briçon* in Bituricensi regione.

A Humbaldus Hostiensis episcopus, electus in Apostolicum, vocatus est Lucius Papa III.

Henricus Rex filius Regis, Dux Aquitanorum Richardus, Gaufridus Dux Britonum, fecundæ matris gloria memorialis, absentiam patris sui Regis Anglorum virtute magnâ supplere volentes, ut consiliis malignantium, innocentiam Philippi Regis Francorum opprimere nequiter intendentium, viribus totis occurrerent, copiosum undique congregarunt exercitum, et viribus junctis ad auxilium prædicti Regis unanimiter accurrerunt. Comitem itaque Stephanum, castelli quod dicitur Sacrum-Cæsaris * dominum execrabilem, edomare primâ facie decreverunt: cujus bona, villæ, castella, possessiones, intra paucos dies cesserunt in direptionem; * *Sancerre.* jugâ boum circiter quinque millia data sunt Brebantinis in prædam. Cùm itaque prædictus Comes viribus esset inferior et Regibus nequiret resistere, nepotis sui B Regis provolutus ad pedes, delicti veniam humiliter impetravit. Inde progredientes duo Reges et sui, Ducem Burgundiæ [1], Campaniæ Comitissam [2], utriusque Regis sororem, et eorum complices, viribus impares, damnis affecerunt gravissimis. Inde regredientes, Flandrensium Comitem retrocedere compulerunt. Qui veritus à facie Regis Henrici filii Regis Anglorum, intra castellum *de Crespi* sese recepit; et nisi consilia familiarium Regis Anglorum fraudulenter, sicut dicitur, præpedissent, in castello conclusus pro penuria victualium intra dies paucissimos coactus fuisset ad deditionem.

[1] Hugonem. [2] Mariam.

Anno MCLXXXII, Gaufridus Henrici Regis Anglorum filius, ecclesiæ Lincolniensis electus, dum à domino Papa fuisset ejus electio confirmata, cùm eidem Col. 613. ecclesiæ per septem annos pacificè præfuisset et ecclesiæ bona disposuisset pro velle, nec ei quæstio moveretur in aliquo, præsentibus tam Rege et archiepiscopo C quàm episcopis pluribus, electioni sponte renunciavit apud Merlebergam in Epiphania Domini: qui priùs à patre suo, fratre suo Rege consentiente, fuerat solemniter institutus Angliæ cancellarius.

Rex Anglorum Henricus, ætatis annum inchoans quadragesimum-nonum, dum mentis et corporis incolumitate vigeret, dum regnum suum undique tranquillæ pacis commoditatibus frueretur, apud *Waltham* episcopi Wintoniensis, regni convocavit majores. Itaque, præsentibus illis et approbantibus, quamdam pecuniæ suæ partem in causas pias erogare decrevit, necessitatibus Jerosolymitanorum inprimis propensiùs providere procurans: quadraginta siquidem duo millia marcarum argenti, quingentas marcas auri distribuit. Quo facto, V nonas martii * transfretavit apud *Portesmue.* * An. 1182.

Rex Francorum Philippus, Reges Anglorum tam pater quàm filius, Philippus D Comes Flandrensis et qui consiliis ejus passim in regno Franciæ à fidelitate domini sui recesserant, post clausum Pascha Silvanectis convenerunt. Henricus Albanensis episcopus, domini Papæ legatus, interfuit; Willelmus quoque Remorum archiepiscopus et episcopi multi. Quid actum sit ibi, docebunt sequentia:

REX *Anglorum Richardo Wintoniensi episcopo salutem.*

1. Philippus Comes Flandrensis reddidit Regi Francorum *Perefont*, et Rex idem castrum episcopo Suessionensi, et episcopus Agathæ quæ fuit uxor Hugonis *de Oisi*, quod eam hæreditariè contingit, tenendum ab ipso episcopo, et episcopus de Rege.

2. Civitas quoque Ambianis, concessione Regis Francorum, remanet episcopo Ambianensi de ipso Rege tenenda; et si Comes Flandrensis quicquam calumniabitur in ea, episcopus Ambianensis inde ipsi Comiti plenitudinem justitiæ in curia sua vel in curia Regis exhibebit.

3. Comes Claremontis* et Radulfus *de Chuci* remanent ex toto in manu Regis Francorum, liberi omninò à Comite Flandriæ *(a)*. * Radulfus.

E 4. Philippus quoque Comes Flandrensis clamavit quietum Regem Henricum filium meum de omnibus conventionibus quæ inter eos erant.

5. Concessit etiam ut barones Flandrenses plenariè faciant mihi servitium meum quod mihi debent de feodo quod de me tenent, et quòd feoda illa sine recuperatione amittant, nisi servitia mea mihi fecerint.

6. Convenit etiam ibidem inter nos, quòd nullus ex suis amittet terram in Flandria propter servitium meum, si mihi servire in terram meam venerit.

Omnibus igitur ad pacem reductis, quotquot à fidelitate Regis Francorum

(a) Cùm enim Comes Flandriæ bellum contra Franciæ Regem ageret, Britolium sibi à Claromontensi Comite, tamquam principali domino, tradi postulabat, itemque Cociacum à Radulfo Codiciacensi, prout narrat Gilbertus Montensis ad annum 1182.

recesserant, consilio Regis Anglorum et operâ redierunt in ejus ligantiam; damna tam hinc quàm illinc illata mutuâ compensatione deleta sunt. A

Col. 614. Johannes Porphyrogenitus, Imperator Constantinopolitanus, apud Antiochiam veneno periit, duos filios relinquens superstites: Manuel filius junior favore Græcorum factus est Imperator; primogenitus disparuit, filium habens Andronicum. Circa dies istos, cùm Manuel per annos circiter quadraginta regnasset, Constantinopoli moritur*, Alexium, quem ex filia Raimundi Principis Antiochiæ procreaverat, successorem relinquens. Andronicus prædictus, pace simulatâ, Constantinopolim venit, Alexio fidelitatem in ecclesia Sanctæ-Sophiæ juravit, ejusque capiti regni diadema præsentibus cunctis imposuit, eumque scapulis suis impositum per mediam civitatem equitatorio more portavit. Post aliquantulum temporis* Andronicus, mutato consilio, Prothosavaston crudeli morte peremit; Imperatricem, Alexii scilicet matrem, extinxit; quotquot Imperatori Manueli fideles esse cognoverat, interfecit; B imperium usurpavit; Alexium, ut fertur, submersit; uxorem ejus Agnetem, Ludovici scilicet Francorum Regis filiam, sibi matrimonio copulavit....

* An. 1180.

* An. 1183.

Henricus Dux Saxonum, Mathildem filiam Regis Anglorum primogenitam habens in conjugem, insurrexit in Philippum Coloniensem archiepiscopum, et eum enormibus damnis affecit. Archiepiscopus, copiis undique congregatis, viriliter Duci restitit, Imperatoris auxilium adeptus et gratiam. Res tandem eò processit, ut, principum totius imperii calculo sententiali prolato, Dux exilium cogeretur subire. Qui veniens in Normanniam ad socerum suum, habens secum Ducissam, habens et duos filios Henricum et Ottonem, habens et filiam nubilem (tertius namque filius Lotharius nomine remanserat in Teutonica), receptus est honorificè, plusquam per tres annos continuos abundanter exhibitus profusioribus epulis et regali munificentiâ.... C

Col. 615. Clerici Lincolnienses, edictis sibi propositis tam à Rege quàm ab archiepiscopo, die dominicâ quâ cantatur *Jubilate* *, convenerunt in capitulo Lincolniæ. Quibus ibi tractatum communem habentibus, de consilio matris suæ, longo tempore jam vacantis, Walterus de Constantiis, ejusdem loci canonicus et archidiaconus Oxenofordensis, à canonicis qui præsentes tunc aderant, præsentibus Regis et archiepiscopi nunciis, communiter est in episcopum Lincolniensem electus. Sed, quoniam Rex, archiepiscopus, Walterus, tunc temporis agebant in transmarinis, de communi fratrum decreto, quid actum fuerat in capitulo, directis nunciis ad eos perlatum est. Electione solemniter confirmatâ, de permissione Cantuariensis archiepiscopi Johannes Ebroïcensis episcopus prædictum electum presbyterum ordinavit in sabbato Pentecostes*, quem postmodum Cantuariensis archiepiscopus episcopum consecravit Andegavis in ecclesia Sancti-Laudi. D

* Dom. 3 post Pascha.

* An. 1183.

Episodus de Comitibus Andegavensibus.

Fulco, filius Fulconis *Rechin*, affinitate conjunctus est Heliæ Comiti Cenomanensium, Sibyllam filiam ejus unicam et hæredem ducens uxorem, ex qua genuit Galfridum *Plantagenest*, tam patris quàm avi materni legitimum successorem. In matrimonio Comitis Sibyllâ defunctâ, ne quid ipsi Fulconi deesset ad gloriam, cùm nominis sui fama per orbem latiùs clauresceret, à regni Jerosolymitani principibus unanimiter evocatus, in solio David magni Regis solemniter collocatus est*, Millescendem Baldewini secundi Regis filiam unicam et hæredem uxorem accipiens, ex qua duos genuit filios post patrem ordine successorio Reges in Jerosolyma, Baldewinum et Amalricum. Gaufridus, magnanimitate Fulconis et industriâ roboratus, adeò paternis successibus incitatus est, ut et ipse de semine regio comparem affectaret sibi fœdere nuptiali jungendam. Mathildem itaque Regis Anglorum Henrici primi filiam unicam et hæredem accepit uxorem*: quæ cùm priùs Henrico E nupsisset Imperatori, terque cum ipso pariter in consortium imperatoriæ majestatis Romæ coronata fuisset, licèt ex eo prolem aliquam non sustulerit, nihilominùs tamen post mortem Imperatoris de mariti prærogativa semper enituit, quoad vixit sibi nomen retinens Imperatricis.

* An. 1131.

* An. 1129.

Col. 616. Igitur ex Imperatrice Gaufridus Comes procreavit Henricum secundum *(a)*, qui, cùm ætatis annum ageret decimum-quintum*, cingulo militari donatus est ab avunculo matris suæ David Rege Scotorum, apud *Karluil*, in festo Pentecostes. Ætatis anno XVII*, ducatum adeptus est Normanniæ, quam pater suus, viribus

* An. 1148.

* An. 1150.

(a) Anno 1133, die 5 martii, editus in lucem est Henricus Gaufridi Comitis Andegavensis filius primogenitus.

A Andegavorum accinctus, de manibus Stephani Regis Anglorum potenter extorserat. Gaufridus Comes, in ætate virili feliciter undequaque triumphans, lectum incidit ægritudinis; inque solo materno sibi locum eligens sepulturæ, dum apud Castrum-Lidii diem clausisset extremum, sepultus est Cenomannis in ecclesia Sancti-Juliani.

Mortuo Gaufrido, filius ejus Henricus, ætatis annum inchoans XIX*, Willelmi Comitis Pictavensium primogenitam Alienor, alienatam à toro Ludovici Regis Francorum, et sub examine Sampsonis Remorum archiepiscopi propter cognationem disjunctam, sibi tori participem sociavit, cum ea simul Aquitanici ducatûs obtinens principatum. Postmodum Henricus secundus, à nativitate sua XXII annis decursis *(a)*, post mortem Stephani Regis in Regem Anglorum consecratus est; et ut titulos plures ab antecessoribus emanantes sub una clausula, sub unius per- *An. 1152.
B sona complectamur paucissimis, Henricus Rex Anglorum, Dux Normannorum et Aquitanorum et Comes Andegavensium, avo materno tam in sobole procreanda quàm in sobole numerosa multò felicior, ex legitimo matrimonio sex filios sustulit et tres filias, fecunditatem matris Alienor alienis etiam generationibus prædicabilem offerentes.

Ex filiis autem duobus in pueritia sublatis de medio, quatuor et superstites et incolumes in spem magnam virium exercendarum succrescunt, et in hostibus prosternendis et mores antecessorum et actus imitari non cessant, et in nationibus diversis per orbem, quæ juxta dispositionem paternam suo regimini deputantur, cum moderatione justitiæ virgam directionis assumere strenuis repromittunt operibus. Henricus, horum quatuor primogenitus, in Regem Angliæ consecratus est*; Richardus Comes Pictavensis est assignatus à patre; Galfridus totius Britanniæ *An. 1170.
C nactus est principatum *(b)*; Johannes, de promissione patris et provisione securus, diversas Hyberniæ portiones, si desuper ei datum fuerit, in monarchiam reducet. Filiæ verò tres Regis, ut diximus, et Alienor, alienationem à nativo solo forsitan eò sustinent æquanimiùs, quòd de semine regio procreatæ nupserint regiæ stirpis viris illustribus: quarum nomina licèt subticeam, populos quibus præsunt præterire non convenit. Hinc etenim Saxones[1], hinc Hispanos[2], hinc Siculos[3] debitâ coërcitione refrenant. Inter hos itaque populos, victu, vestitu, moribus, habitatione tam remotos ab Anglia, filias Regis Angliæ commorantes barbaries saxea Saxonum, dubius Hispanorum sub Agarenis conflictus, tyrannis effera Siculorum, poterant in continuum horrorem inducere, nisi generositas aviæ suæ Mathildis Imperatricis, et in ejus femineo corpore virile pectus, neptibus suis tolerantiæ semitas et apertas patientiæ vias imitabiles præmonstrassent. Sed, ut sexus infirmior
D in aliquo firmiùs relevaret filias Alienor, alienum aërem sub annis tenerrimis imbiberunt; ibidem enutritæ salubriùs, diversitatem quoque faciliùs alienarum sunt edoctæ linguarum.

[1] Mathildis. [2] Alienor. [3] Joanna.

Cùm igitur ad nutum Regis patris sors humana ferè responderet in singulis, ne quid consentaneum paci præteriret intactum, suæ studuit posteritati prospicere. De pace namque firmiùs inter filios statuenda sollicitus, et fraternum dissidium generationibus multis naturaliter insitum evitare procurans, Regem filium petiit, ut de ducatu sinûs Armorici, quem Gaufridus frater suus cum Constantia filia Conani Comitis unica et hærede legitima dotis nomine possidebat, homagium ejus reciperet et ligantiam; hoc enim vinculo debitæ subjectionis exhibitorio, de liberalitate Regum Franciæ, Comites Britanniæ Ducibus Normannorum tenentur astricti. Quod pater petiit, factum est Andegavis. Postmodum ad hoc potiùs pater operam
E dedit operosissimam, ut idem Rex filius Richardo fratri suo ducatum concederet Aquitaniæ, tam ab ipso Richardo quàm à suis hæredibus tractu temporis irrefragabiliter possidendum. Tunc demùm Rex filius patri suo patenter ostendit se baronibus Aquitanicis contra Richardum fratrem suum confœderationibus multis astrictum. Inductus eâ fuerat occasione, quòd Richardus castellum *de Clarevals*, à retroactis temporibus constitutum sub ditione Comitum Andegavensium, in injuriam suam munitionibus multis contra suam firmaverat voluntatem; sed, ne patris

Col. 617. An. 1183.

(a) Anno 1154 Henricus inunctus in Regem est, die 19 decembris.

(b) Benedictus Petroburgensis ad annum 1170, *Circa festum Sancti Laurentii*, inquit, *Rex Henricus in gravem incidit infirmitatem, ita quòd dicebatur per regnum Galliæ quod mortuus esset, et divisit regnum suum et terras suas filiis suis, &c.* tom. XIII, pag. 143.

indignationem incurreret, quod pater petebat se facturum spopondit apud Mirabellis, dummodo Richardus, homagio sibi præstito, ligantiâ factâ, fidelitatem sibi tactis sacrosanctis reliquiis repromitteret. Ad hanc vocem Richardus vehementer excanduit, incongruum esse dicens (ut dicitur), cùm eodem ex patre, cùm eadem ex matre traxisset originem, si fratrem primogenitum aliquâ specie subjectionis superiorem agnosceret; sed sicut ipsi fratri suo Regi lege primogenituræ bona debebantur paterna, sic in bonis maternis æquâ lance successionem legitimam vindicabat. Rex pater hoc audiens, iracundiæ calore succensus, adversùs Richardum dura proposuit, et ut ad edomandam Richardi superbiam Rex filius totus insurgeret, instanter indixit; Gaufridum quoque Britanniæ Ducem, ut cum fratre suo Rege, domino suo ligio, fideliter staret, commonuit. Sic Rex filius movit arma, non insurgens in patrem, sicut asserebat constanter, sed Pictavensibus veniens in auxilium, quos Richardus indebitis vexationibus et violentâ dominatione premebat: Pictavensibus, inquam, qui de jure communi se suo subdendos regimini, nec alicui fratrum suorum, eo superstite, contendebant.

Habitis itaque frequenter inter se colloquiis, cùm nulla spes haberetur de pace, copiosum Rex filius undique congregavit exercitum; et à facie patris sui declinans, ad quem de jure noverat tuitionem Aquitaniæ regionis spectare, dum viveret, dum infra paucos dies cum Richardo fratre suo primâ facie, cum etiam auxiliariis suis, quicumque vel quanticumque vel quotquot essent, congredi decrevisset, ejus vita velut à texente præcisa spem multorum præcidit sub ipso militantium et exspectantium post mortem patris regnare cum ipso. Siquidem in flore suæ juventutis, cùm à nativitate sua complesset XXVIII annos, additis XIV septimanis et sex diebus, intra Gasconiam, in illo tractu terræ quæ Turonnia * dicitur, apud castrum *Martel*, inter populos satis barbaros, in festo Sancti Barnabæ *, communi sorte Rex filius est subtractus de medio: sententiam illam judicio prudentium virorum approbandam relinquens, quæ filios, dum insurgunt in patres quibus debent quòd sunt, quòd vivunt, quòd bonis exspectant locupletari paternis, dignos exhæredatione pronunciat. Itaque, si varios casus regnorum, si rebelliones illicitas filiorum temerariis ausibus insurgentium in parentes, intersertas annalibus diligenter revolveris, profectò reperies filios, post patrum inquietationes, vel ordine mortalitatis turbato fati munus implesse, vel, si quis eorum fortè patri successerit, confidenter asserimus quòd paternam hæreditatem, ad quam venire per incendia, per depopulationes, per homicidia, maturavit præproperè, suum ad filium non transmisit: digna factis recipiens, ut qui patris sui vitam et nomen conatus est prorsùs extinguere, cum filiis et in filiis totus insimul pereat, sui seminis etiam obliterata memoria damnetur post mortem. Corpus Regis, quas habuit in sua consecratione, lineis vestibus chrismate delibutis diligenter involutum in libitina reponitur, et impositum humeris commilitonum suorum per vicos, per castella, per civitates, concurrentibus undique populis, deportatur, quousque Cenomannis intraret, et in choro beati Juliani deponeretur. Majores itaque civitatis illius, cum acclamatione multitudinis subitò proruentes, corpus Regis, quoniam avus suus paternus eodem in loco quiescit, ipsum inibi, terrâ cum festinatione defossâ, sepelierunt. Sed postmodum, reclamante Roberto Rotomagensi decano (quia, dum Rex viveret, sepulturæ locum elegerat), inde translatum est, et in metropolitana sede Rotomagi, prope majus altare versùs aquilonem, cum honore tanto Principi congruo tumulatur.

Magister Geraldus vocatus *Puella*, canonicus Saresberiensis et inter domesticos archiepiscopi nominatissimus, in episcopum Cestrensem eligitur, et legitimo septimi mensis jejunio presbyteratûs gradum adeptus, post paucos dies Coventrensis consecratur episcopus. In ea quidem diœcesi plures ab antiquo sedes habitæ sunt episcopales: temporibus Britonum, apud Cestriam; temporibus antiquorum Saxonum, apud Lichesfeldiam; temporibus Danorum et Normannorum, apud Coventreiam.... Geraldus Coventrensis episcopus, cùm septimanis decem et septem sedisset, in fata concessit.

Anno Domini MCLXXXIV, cùm, vacante sede Rotomagensi, tractatus esset habendus de substitutione pontificis, Rex, suffraganei, plures religiosæ personæ, convenerunt in unum. Decanus in capitulo cum fratribus residebat. Post longos ergò tractatus habitos tam in capitulo quàm ante Regem, quibusdam ad invicem dissentientibus quorum esset electio juxta canones, à jure communi recessum est

* *Turenne.*

* die 11 junii.

Col. 618.

Col. 619.

A et in arbitros compromissum *(a)*; sicque, cum omnium pace qualiquali, Walterus Lincolniensis episcopus electus est in archiepiscopum.

Rex Anglorum, cùm omnes provincias suæ jurisdictioni suppositas pro velle suo disposuisset, et omnes subditi sibi jocundâ pace gauderent, cum licentia Regis Francorum et gratia transitum habens per Flandriam, venit in Angliam III idus junii*. Circa tempus hoc Dux Saxonum cum familia, cum supellectile sua, regnum intravit Anglorum, et infra paucos dies Ducissa Wintoniæ filium peperit, quem vocavit Willelmum.... (* An. 1184.)

Recurramus ad illa quæ circa dies istos nobis aliæ regiones annalibus inserenda manifestiùs obtulerunt, et à partibus Orientis sumamus exordium. Col. 621.

De facienda mutua captivorum permutatione.

REX Salahadinus, omnium Regum Orientalium potentissimus, Domino Papæ. PRÆSENTATA B fuit nobis cartula de sanctitate vestra. Nos scimus et credimus quòd sitis in majori officio de hoc mundo, et scimus quòd Deus vobis tantam gratiam dederit, ut sedeatis in tanta magnitudine; scimus etiam quòd omnes christiani vobis obediunt et vos pertimescunt. Hæc cartula nobis data et præsentata fuit per manum Oliverii Vitalis vestri legati, et propter vestrum honorem et timorem eum honoravimus, et quicquid facere potuimus diligenter fecimus, et quicquid sibi placuit dicere ex vestra parte, diligenter audivimus; et vestra cartula per omnia placuit nobis, et eam accepimus bono animo et alacri vultu, et cognovimus magnum amorem quem apud nos habetis, et certos nos fecit de magna amicitia quæ inter nos est; et quicquid vestra cartula et prædictus legatus locutus fuit de pacem habere cum omnibus christianis, et ut omnes captivos dimitteremus, per omnia placuit nobis et gavisi sumus; et christiani qui sub jugo vestro sunt, dimittant omnes nostros captivos, et nos omnes captivos christianos quos habemus, nostrâ benignitate dimittemus. Notum sit vestræ magnitudini, quòd christiani qui à nobis detenti sunt, sunt gentiles et nobiles viri; at milites nostri qui à C christianis detenti sunt, sunt rustici et minimi atque vilissimi homines: et si placet vobis, nos appreciabimus captivos nostros quos habemus, et christiani apprecient suos, et quæ pars minùs habuerit, restituetur ei ab altera. Deus scit quòd, quando vestras cartulas et legatos à vestra magnitudine transmissos vidimus, per omnia gavisi sumus, et gratias referimus Deo. Cætera secretiora præfato Oliverio commisimus, in quem multùm confidimus, et valdè super his bonam fidem eum habere cognovimus. Unde pro certo habeatis quòd, quicquid cum vobis ipse tractaverit, de mandato nostro et bona voluntate procedit.

LUCIO, Dei gratiâ, universali christianorum Papæ, excellentissimo domino totius christianitatis, cujus ditioni omnis christianitas est subdita, tamquam meliori amico quem habet in tota christianitate, à Rege justitiæ Sifidin*, *domino totius multitudinis Sarracenorum, hæc carta dirigitur.* IN nomine Domini piissimi et misericordissimi, recepimus literas vestras tamquam melioris amici quem in tota christianitate habemus, cui super omnibus obeditur, per manus D nuncii vestri Jani Danduli, quem nobis jussimus præsentari, et eum honoravimus et diligenter literas vestras inspeximus, et verba quæ, ex parte vestra, nobis legatus vester retulit, attentiùs intelleximus: ex cujus dictis accepimus vestræ voluntatis existere modis omnibus observare quæ cum beatæ memoriæ prædecessore vestro A.* firmiter stabilivimus super negotio inter christianos et Sarracenos, ad redemptionem omnium captivorum quos in nostra servari fecimus captivitate. In literis vestris vidimus contineri, quòd omnis vobis christianitas obediret et nemo audeat vestris contraire præceptis, et quod à vobis ordinaretur, ratum et inviolabile servaretur. Cognoscentes voluntatem vestram, quòd præsens negotium circa dominum et fratrem meum debeam promovere, Regem victoriosissimum, servatorem suæ promissionis et auctorem justitiæ *Salahadin*, dominum legis et omnium Sarracenorum,

* *Al.* Saphadinus.

* Alexandro.

(a) De electione Walteri de Constantiis in Rotomagensem archiepiscopum, aliam habemus narrationem, quam præstat audire. « Joannes de Pratellis, Richardus *de Rui*, Richardus *de Villequier*, Robertus *de Fresquiènes*, Willelmus de Vivario, Reginaldus de Petravillula, Robertus de Tilliolo, Galfredus de Mesnilio, Galterus de Sancto-Johanne, Willelmus *Pantol*, Gilibertus de Raimfrevilla, Adam *de Maretot*, Richardus *de Sahurs*, Willelmus de Riparia, milites jurati, dixerunt quòd, mortuo Rotrodo Rotomagensi archiepiscopo, Rex Hainricus cepit regalia in manu sua, et posuit custodes suos ad ea custodienda. Cùm autem Galterus de Constantiis, qui erat familiaris Regis, in archiepiscopum promoveretur, Rex ea reddidit illi; sed dixerunt se nescisse utrùm ei reddiderit amore, quia familiaris ejus erat, vel de jure, vel aliuo modo alio. » De electione dicunt se vidisse Rotroldum et Galterum de Constantiis recipi in archiepiscopum Rotomagensem ad preces et voluntatem Regis Henrici. Cùm autem archiepiscopus Rotroldus mortuus esset, orta est lis et contentio inter Regem et capitulum, ita quòd capitulum elegit Robertum de Novoburgo, ut esset archiepiscopus. Rex verò, timens ne irent contra voluntatem suam, noluit sustinere hoc, et elegit Galterum de Constantiis et duos alios episcopos de Anglia, volens quòd idem Galterus esset archiepiscopus. Capitulum verò pro posse suo Regi contradixit. Tandem canonici, videntes Regem turbatum, interrogaverunt eum utrùm hoc fieri vellet de jure regio, vel precibus. Rex verò dixit: *Volo et precor ut ita fiat.* Capitulum verò, acquiescens voluntati Regis, receperunt Galterum prænominatum, et eum constituerunt archiepiscopum. » Hæc Chesnius inter Historicos Normanniæ, pag. 1056.

suscitatorem legis Sarracenorum (cujus dies Deus augeat et potentiam magnificet!) et ut A
compositionem juxta petitionem vestram studeam perficere et executioni mandare. Cùm pervenit ad nos legatus vester cum literis vestris, erat frater noster Rex victoriosissimus in partibus Tyri, ubi successit ei contra hostes suos secundùm votum suum (cui Deus tantam his temporibus victoriam contulit, quòd omnem terram à Damasco usque Niniven subjugavit; cui omnes vicinitate loci propinqui et Sarracenorum universæ potestates obediunt; cujus expeditioni, volente Deo, adhæserunt infinitæ nationum multitudines, ut serviant ei; qui tantâ manu hostes persequitur, quantâ nullus prædecessorum suorum inimicos suos valuit impugnare): nobis vestram aperuit voluntatem, et preces vestras nobis obtulit, quibus incontinenter curavimus obtemperare, et quicquid petitioni vestræ expediat, vestro intuitu circa fratrem nostrum studuimus obtinere; et transmissâ vobis in fratre nostro responsione accepimus (Rege victorum, cujus potentiam Deus exaltet!) quòd si christiani qui habitant in Jerosolyma cum Rege suo et in omni parte Tyri, vestris obedierint præceptis cum universa christianitate, et ordinationem inter nos factam servaverint secundùm voluntatem vestram, pro facienda B
pace et pro dimittendis captivis qui servantur in carceribus nostris compediti, et nos observare promittimus ea omnia quæ ad istam faciendam pacem à nobis postulatis. Sed, si præfati christiani de partibus Tyri et Jerosolymæ vestris præceptis non obedierint, nos immunes erimus à culpa, et quòd pacem non servaverimus nobis deinceps non poterit imputari, et Deus inspector omnium reddet unicuique nostrûm secundùm opus suum, et secundùm quòd veritatem nititur et justitiam observare. Inspiret vobis et nobis Deus, præoperante gratiâ suâ, illud operari quod ad salutem omnium christianorum et Sarracenorum prospiciat: utinam! Amen. Scripta fuit hæc carta pridie kal. aprilis, anno Machometi DLXXVIII. Gratias agimus Deo soli et Machometo prophetæ magno.

Ad atroces injurias et crebras incursiones quibus Sarraceni regnum opprimere Jerosolymitanum contendunt, animosiùs retundendas, de communi decreto christianorum inibi commorantium patriarcha, magister militiæ Templi, prior Hospitalis, ad auxilium perquirendum in partibus Occidentis transfretarunt. C

Col. 623.
[1] Eraclio.
[2] Arnaldo.
[3] Rogero.
[4] Balduinus.

REVERENDO in Christo patri et domino E.[1] *Dei gratiâ, Sanctæ Resurrectionis ecclesiæ patriarchæ, magistro quoque Templi A.*[2] *et magistro sanctæ domûs Hospitalis Jerusalem R.*[3] *dilectis suis, B.*[4] *per eamdem Rex Jerosolymitanus, salutem et continuis successibus abundare.* LITERAS in quibus universos vos sanos et hilares Brundusium applicuisse cognovimus, gaudenter recepimus: cujus rei cognitio spiritum meum lætantem reddit et jocundum. Salahadinus, circiter nonum aut decimum diem intrante julio, terram Craci intravit, et per tres hebdomadas fines ejus vastavit et deprædavit, et cibaria collegit et congregavit. Vigiliâ Sancti Petri ad vincula civitatem Craci intravit, castrum obsedit, et pèr quatuor septimanas tenuit obsidionem, quatuordecimque petrarias erexit. Cognito adventu nostro, Salahadinus petrarias suas, et vias quas exstruxerat ipse combussit; iterque arripiens, Neapolim* venit, et villam vastavit, atque cremavit quæ igne potuit consumere. Hujus adventum comperientes viri et mulieres villæ illius, fugerunt ad castrum et salvati sunt. Exinde progrediens, perrexit D
ad civitatem quæ vocatur *Sebasten*, fugitque populus ad villam, non ut resisterent, sed quia fuga aliàs non imminebat. Hanc confusionem videns episcopus ejusdem civitatis, acceptis induciis, Salahadino obviàm exiit, villamque suam et ecclesiam LXXX captivis redemit. Inde recedens, venit Arabiam, eamque destruxit, viris ac mulieribus captivatis. Postea venit ad magnum Gerinum, fugitque omnis populus ad castrum, et ipse perfodi fecit et dirui, paucisque captivatis, mulieres et parvuli in ore gladii mortui sunt, sed et villa igne consumpta est. A qua recedens, venit per parvum Gerinum quæ villa Templi erat, eâque omninò vastatâ, recessit per quoddam castrum Hospitalis quod *Belverium* dicitur; quibusdam qui foris exierant captis et quibusdam interfectis, recessit ad propria.

* *Naplouse.*

Philippus Comes Flandrensis Adelfonsum Regem Portugalensem per internuncios sæpiùs sollicitavit, ut Beatricem *(a)* filiam suam, quam hilarior fama concupiscibilem formâ filiabus Regum australium præferebat, sibi matrimonio copulandam transmitteret. Rex, habito tractatu cum suis, cum aliqua remoratione E
Comitis petitionibus satisfecit. Naves itaque directas à Flandria gazis Hispanicis, scilicet auro, vestibus deauratis, pretiosis lapidibus, sericis pannis, et abundantiis omnium omnis generis victualium, maturiùs oneravit; sicque filia Regis felici navigatione transvecta, sine magna difficultate Rochellæ portum intravit, nuncios Regis Anglorum eo loco reperiens, qui statim in omnibus itineri necessariis sufficientiam omnem impendere procurarunt: quæ de situ terrarum et transitu maturiore, stimulo muliebri compulsa, cognovit de exitu navium intermedium viæ, quousque Flandrensium fines attingeret, totum ferè Regis Angliæ jurisdictioni

(a) Flandrenses historici *Mathildem* eam vocant.

suppositum.

A suppositum. Regis igitur filiæ Comes nimio succensus amore, venientibus Hispanis in equitatu magno dignum duxit festinanter occurrere; Beatricem verò superiùs toties memoratam Comes in facie commilitonum suorum, et in præsentia multitudinis quæ convenerat, sibi fœdere nuptiali conjunxit....

Quarto die intrantis novembris *, consedentibus Veronæ in ecclesia majore Papa et Imperatore, cardinalibus et plerisque ecclesiæ rectoribus, Ravennas in serie sermonis sui casum et perditionem terræ Jerosolymitanæ omnibus exposuit, et ad succurrendum, in peccatorum remissionibus, cujuslibet generis homines evocare curavit.

* An. 1184. Col. 624.

De compensanda dote Margaretæ Angliæ Reginæ.

Lucius Papa tertius illustri Anglorum Regi. Ea quæ credimus ad salutem tuam et exaltationem regiæ celsitudinis pertinere, tantò libentiùs tuæ sublimitati suggerimus, quantò tui nominis
B gloriam cum incremento salutis et pacis sincerioribus semper affectibus exoptamus. Hinc est quòd tuæ celsitudinis pietatem præsentibus duximus literis admonendam, ut, amorem Dei ante oculos cordis tui salubri consideratione proponens, et amorem piæ recordationis Ludovici Regis Francorum ad mentem revocans et reducens, bonum quoque tranquillitatis et pacis quæ inter te et carissimum in Christo filium nostrum illustrem Francorum Regem communiter desideratur attendens, circa statum in Christo carissimæ nostræ M.[1] Reginæ, relictæ videlicet bonæ memoriæ H.[2] filii tui, piam habeas providentiam et cautelam, ut in dote sua et donatione propter nuptias ita cum ea componas, quòd ei et his qui pro ea sunt murmurandi et conquerendi materiam non relinquas, nec tu ipse propter hoc apud patrem orphanorum et judicem viduarum districtioris judicii sententiam pertimescas. Quia igitur ad instantiam quorumdam amicorum suorum super certa pecuniæ quantitate ei satisfacere decrevisti, rogamus excellentiam tuam et exhortamur in Domino, atque in peccatorum tuorum remissionem injungimus, quatinùs ei ad interventionem nostram, pro pacis caritatisque custodia, summam quamdam, secundùm quod Petrus Bermundi nobis ex parte tua signifi-
C cavit, decenter adaugeas, et eam sibi in certis assignare redditibus non omittas, ita quòd ipsa, solatii hujus consolatione receptâ, possit in pace consistere, et tu pro impensæ benignitatis effectu indeficiens præmium ab omnipotenti Domino debeas exspéctare *(a)*.

[1] Margaretæ.
[2] Henrici.

Philippus Coloniensis archiepiscopus, habens socium in itinere Philippum Comitem Flandriæ, venit in Angliam beato Thomæ vota soluturus orationum. Archiepiscopo Rex occurrens et Comiti, petiit ab eis ut transitum facerent usque Lundoniam. In eorum adventu (quod antè non vidimus) civitas coronata fuit; gaudium, honor et tripudium per omnes civitatis plateas. Archiepiscopus solemni processione receptus est in ecclesia doctoris gentium Pauli; susceptus est etiam apud Westmonasterium ipsâ die solemni processione, sumptibus regiis, expensis effusioribus, lautioribus cibis omnem ultra sufficientiam abundantibus, per quinque
D dies infra Regis palatium hospitatus. Sed an recesserit donatus multis muneribus, est superfluum quærere *(b)*. Col. 625.

Circa dies istos Fredericus Imperator Romanus, concilium habens prope Maguntiam urbem, regni Teutonici diadema capiti filii sui primogeniti fecit imponi *(c)*.

Philippus Coloniensis archiepiscopus, Angliam exiens, auxilium repromisit ut Comes Flandriæ Baldewinum Comitem Hainaucensium, sororium ipsius Comitis, socerum Philippi Regis Francorum, contereret et humiliaret. Itaque statim totus de pontifice translatus in militem, Henricum Lovaniæ Ducem et alios plures spectabiles genere, viribus affluentes, in exercitu copiosos, qui per homagium ecclesiæ Coloniensi tenentur astricti, sub articulo temporis congregavit; et militaribus armis accinctus, prædicti Comitis terram irrupit, villas succendit, homines
E captivavit, ecclesiis non pepercit, immò damnis affecit gravissimis *(d)*. Willelmus de Magnavilla, Comes Essexiæ, veniens in auxilium Comiti Flandriæ domino suo, multòs Hainaucensium traxit in exterminium.

Ernaldus magister militiæ Templi Veronæ moritur.

Anno MCLXXXV, Eraclius patriarcha Sanctæ Resurrectionis et Rogerus magister

(a) Quid harum respectu literarum concesserit Rex Angliæ, docet suprà Benedictus, p. 457, in colloquio scilicet ea de re habito anno 1183, die festo Sancti Nicolai, 6 decembris. Ideòque scriptam eodem anno arbitramur Lucii epistolam.

(b) Inter cætera quæ archiepiscopus ex parte domini sui Frederici Imperatoris à Rege Angliæ petierat, impetravit ut Richardus Comes Pictaviæ filiam Imperatoris duceret in uxorem. Benedictus, suprà, pag. 460.

(c) Henricus Frederici filius jam primùm in Regem coronatus fuerat anno 1169.

(d) Bellum hoc adversùs Balduinum Hannoniæ Comitem fusè describit Gilbertus Montensis.

sanctæ domûs Hospitalis Jerusalem, tendentes in Occidentem et per Italiam A
transitum facientes et per Galliam, nec à domino Papa, nec ab Imperatore Romano,
nec à Rege Francorum, aliqua plenè consolatoria receperunt. Navigantes in Angliam,
venerunt ad Regem apud Radingum; et cùm itineris tam longinqui, tam à sæculis
inauditi, causas exposuissent, et civitatis sanctæ prophetarum miraculis illustratæ
desolationem narrassent per ordinem, Regem et omnem illam multitudinem quæ
convenerat, ad suspiria provocarunt et lacrymas. Deferebant quidem in manibus
memorialia Nativitatis Jesu-Christi, Passionis, Resurrectionis, scilicet claves turris
Col. 626. David, vexillum sanctæ Crucis, claves sancti Sepulcri, quibus omnibus Rex
* Balduinus. maximam reverentiam exhibuit. Ad vocationem Regis, Cantuariensis electus * et
* Hugo. Cantuariensis ecclesiæ suffraganei, Dunelmensis episcopus *, abbates conventua-
lium locorum prælati, Comites et barones, Lundoniæ convenerunt apud Fontem
* An. 1185. clericorum, XV kal. aprilis*. Rex itaque, patriarchâ, magistro sanctæ domûs Hos- B
pitalis Jerusalem audientibus, omnes suos fideles qui convenerant, adjurationibus
multis astrinxit ut quod animæ suæ saluti crederent expedire, proferrent in me-
dium; ad hoc enim suum cor inclinatum dicebat, ut quod acciperet ex eorum
consilio modis omnibus observaret. Datum est igitur sub deliberatione quid esset
consultius, vel quòd Rex in propria sua persona Jerosolymitanis succurreret, vel
Anglorum regno, cujus gubernationem in facie matris ecclesiæ dudùm susceperat,
adhuc præesse nullâ ratione desisteret. Ad illa siquidem tria, quæ Rex quilibet
consecrandus promittit, aliqui recurrebant: promittit namque se præcepturum et
opem pro viribus impensurum, ut ecclesia Dei populusque christianus veram pacem
in omni tempore servet; promittit etiam quòd rapacitates et omnes iniquitates
omnibus gradibus interdicet; promittit adhuc quòd in omnibus judiciis æquitatem
et misericordiam præcipiet. Satius ergò visum est universis, et animæ Regis multò C
salubrius, quòd regnum suum debita cum moderatione gubernet, et à barbarorum
irruptionibus et à gentibus exteris tueatur, quàm saluti consulat Orientalium in
propria sua persona. De filiis suis aliquid certum statuere, cùm essent absentes,
incongruum videbatur. Rex igitur, patriarcha, Dunelmensis episcopus, magister
Hospitalis, et multitudo cum eis, apud Doveram mari transito, diem Paschæ
Rotomagi celebraverunt.

Rex Francorum, audito Regis Angliæ adventu, cum festinatione venit apud
Vallem-*Ruil*, ubi Reges se mutuò verbis pacificis salutaverunt, et in colloquiis
familiaribus institerunt per triduum.

Johannes filius Regis, à patre militaribus armis accinctus apud *Windlesores*,
pridie kal. aprilis in Hyberniam transfretavit....

Col. 628. Sol passus est eclipsim post horam nonam, kal. maii. D

Willelmus Rex Siculus, gener Regis Anglorum, copiosum congregavit exer-
citum, ut Andronicum, qui, tam nefariis, tam atrocibus, tam execrandis abo-
minationibus perpetratis, imperium usurpavit Constantinopolitanum, contereret;
exercitum, inquam, ad hoc astrictum sacramento corporaliter præstito, quòd
continuum ageret in castris triennium, prærogatis anni primi stipendiis. Sex itaque
viros illustres inter principes regni sui, divitiis, viribus, magnanimitate præstantes,
ad hoc opus præfecit, ut omnem armatum militem, equestrem scilicet et caligatum,
ad quem inveniendum, cùm belli necessitas ingruit, tam ipsi quàm alii regionis
totius capitanei de jure tenentur obnoxii, congregarent; sicque Regis secum sti-
pendiarios assumentes, numerus quorum excrevit ad LXXXV [millia] peditum et
equitum millia triginta, condixerunt ut Bulgariam totam virtute magnâ contun-
derent, obsidione vallarent Constantinopolim, portas irrumperent, in ore gladii E
vindicarent Andronici fraudes fraudulentissimas. Igitur, coactâ classe non modicâ,
navibus infinitis quæ vulgariter vel galeæ, vel sagittariæ, vel onerariæ, cum certis
nominibus distinguuntur, undique congregatis, se pelago commiserunt, et prospero
sub eventu navigationis applicuerunt Duracium: cujus illicò cives animo conster-
natos et tantâ pugnatorum multitudine circumseptos (quod nullis antè temporibus
efficere potuit quisquam Regum Siciliæ) coëgerunt ad deditionem.

An. 1185. Gilebertus Lexoviensis archidiaconus electus est in Rofensem episcopum apud
Col. 629. *Otteford*, XVII kal. augusti; gradum autem presbyteratûs ascendit XI kal. octobris,
apud Lameheiam; Cantuariæ consecratus est à Balduino Cantuariensi archiepis-
copo, III kal. octobris.

A Circa dies istos, proditor Andronicus Imperator Constantinopolitanus interfectus est *(a)*. *Cursac* Angeli, ex sorore Manuelis Imperatoris progenitus, creatus est Imperator.

Rex Francorum Regem Anglorum, infirmitate tactum, visitavit v idus novembris apud *Belveier*, faciens ibi moram per triduum.

Circa dies istos, Dux Saxonicus Henricus, Imperatoris impetratâ licentiâ, rediit in Saxoniam, suo tantùm contentus patrimonio, misericordiam Imperatoris exspectans.

Rex Francorum, Rex Anglorum, Remensis [1] et Coloniensis [2] archiepiscopi, Comes Flandrensis [3], et infiniti cum eis, venerunt Albemarlam VII idus novembris, ubi reformata pax est inter Regem Francorum et Comitem Flandrensem; sed minimè complementum accepit quousque suum Imperator Romanus adhiberet
B assensum.

[1] Guillelmus. [2] Philippus. [3] Philippus.

Lucius Papa, VII kal. decembris, Veronæ sepultus est. Humbertus Mediolanensis archiepiscopus ipsâ die, cardinalium assensu communi, Papa creatus, et vocatus Urbanus, kal. decembris coronatus est in ecclesia Sancti-Petri, montis in supercilio collocata.

Henricus Rex Teutonicus, ducens secum Philippum Flandrensium Comitem, venit ad patrem suum cum multis in Italiam, natalitios dies ibidem celebraturus.

Johannes filius Regis Anglorum, vocatus Hyberniæ dominus, in Angliam rediit XVI kal. januarii.

Anno Domini MCLXXXVI, inter Henricum Regem Teutonicum et Constantiam filiam Rogeri Siculi Regis, amitam verò Willelmi Regis Siculi, generi Regis Anglorum, matrimonium celebratum est. Sexto kal. februarii, Viennensis archi-
C episcopus * Fredericum Imperatorem Romanum Mediolani coronavit. Eodem in die, Aquileiensis patriarcha * coronavit Henricum Regem Teutonicum, et ab ea die vocatus est Cæsar. Quidam episcopus Teutonicus coronavit Constantiam amitam Willelmi Regis Siculi, generi Regis Anglorum. Hæc acta sunt in monasterio Sancti-Ambrosii.

* Aynardus. * Gotifredus.

Dux Burgundiæ * Widonem castellanum de Vergeio diebus multis obsidione vallavit. Wido confugiens ad Regem Francorum, castrum et castellaniam totam ejus potestati subjecit *(b)*. Dux verò, tale factum trahere volens ad injuriam Imperatoris Romani, nullâ ratione potuit impetrare quòd Imperator sui fines transgrederetur imperii. Sic Rex Francorum castrum pacificè possidet memoratum.

Col. 630. * Hugo.

Rex Francorum, Rex Anglorum, Comes Flandrensis, Comitissa Campaniæ *, Margarita Regina, Henrici Regis filii Regis Anglorum relicta, convenerunt prope
D Gisortium VI idus martii *. Redacta sunt ad pacem et concordiam quæ vertebantur inter Regem Francorum et Comitem Flandriæ de toto tenemento Radulfi quondam Comitis Viromandorum. Quinetiam quæstio quæ mota fuerat inter Regem Anglorum et prædictam Reginam, tam super dote sua quàm super donatione propter nuptias, amicabili compositione finem accepit.

* Maria. * An. 1186.

Luna passa est eclipsim XVI kal. maii nocte, horâ primâ *(c)*.

Sol passus est eclipsim XI kal. maii, horâ primâ diei.

Rex Anglorum Aquitanici tractûs munitiones, naturâ locorum vel hominum artificio tutiores, in sua potestate recipiens, eas pro velle suo custodiæ deputavit; et licèt hoc Richardum Comitem Pictavensium graviter forsan offenderet, eum tamen in nullo reclamantem invenit pater suus. Itaque, cùm Andegavia, Turonia, Cenomannia, Britannia, Normannia, jocundæ pacis tranquillitate gauderent, Rex
E redit in Angliam, navigationis cursum consummans feliciter apud Hamonis portum v kal. maii. Regina * cum Rege transfretavit eadem in navi. Sub enavigatione Rex Wintoniensem episcopum * visitavit apud *Merewelle*, sub ipsa nocte quiescens Wintoniæ. Cantuariensis archiepiscopus * dum tenderet ad videndum Regem, ei Rex festinanter occurrit, omnem patri debitam exhibens venerationem, et antecessorum consuetudinem hoc in humilitatis exemplo transcendens. Archiepiscopus, solemni processione receptus, Wintoniensem ecclesiam suæ legationis illustravit

* Alienor. * Richardum. * Balduinus.

(a) Die 11 septembris, *anno sexies millesimo DCCLXXXIX*, ex Niceta Choniate. Sed legendum, inquit Pagius ad annum 1185, n.° XV, *sexies millesimo DCXCIV*, kal. septembris inchoato.

(b) Vide Rigordum, suprà, p. 15 et seq.

(c) Eclipsis hæc contigit eo die anno 1185, horâ tertiâ post meridiem, ideòque videri non potuit; quæ verò visa est eclipsis lunæ anno 1186, ea non die 16, sed die 5 aprilis, apparuit, ex tabulis astronomicis.

primordio kal. maii, duplicis apostolorum festivitatis auspicio subjectos invitans A ad dilectionem Dei simul et proximi.

* An. 1186. Gaufridus Dux Britanniæ, filius Regis Anglorum, cùm à nativitate sua complesset annum vigesimum-octavum, XIV kal. septembris * diem clausit extremum. Sepultus autem est Parisius in ecclesia beatæ Virginis intra chorum canonicorum, scilicet in sede majori. Reliquit autem idem Gaufridus ex uxore sua Constantia, filia Conani Ducis Britanniæ, duas filias.

Col. 631. Margareta soror Philippi Regis Francorum, relicta bonæ memoriæ Regis Anglorum Henrici, filii Henrici Regis Anglorum, in comitatu magno recessit Parisius VIII kal. septembris, quam Bela, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæque Rex, suscepturus est in uxorem.

Ad vocationem Regis et archiepiscopi, Richardus decanus Lincolniæ, suique capituli pars præcipua, convenerunt apud *Egenesham*, VIII kal. junii. Post tractatus autem super consilio Lincolniensis ecclesiæ diutiùs habitos, tandem Hugo B genere Burgundio, natione Gratianopolitanus, prior ordinis Cartusiensis in Anglia, pluribus episcoporum præsentibus, Lincolniensium est electus antistes. Nunciis itaque directis in Burgundiam cœnobio Cartusiensi, prior et conventus ejusdem loci gratum electioni factæ præbuerunt assensum. Sic Hugo prædictus, votis plurium concurrentibus, die festo Sancti Matthæi Lincolniensis est consecratus episcopus apud Westmonasterium in capella Sanctæ Catherinæ.

Gualterus Rotomagensis archiepiscopus ad procurandam, pacem provinciæ suæ, ne limites iniquorum insidiis et irruptionibus turbarentur, die festo Sancti Dionysii locutus est cum Rege Francorum, à quo vix cum aliqua spe pacis recedens et per

* An. 1186. Flandriam transitum habens, applicuit apud Doveram XV kal. novembris *.

Col. 632. Rannulfus Anglorum justitiarius, Gilebertus Rofensis episcopus, Bernardus de C Sancto-Walerico, Rogerus Regis eleemosynarius, fungentes officio legationis, invenerunt Noviomi Regem Francorum, à quo minùs forsitan reverenter recepti quàm tantorum principum majestatem deceret, scilicet et illius à quo mittebantur, et illius ad quem dirigebantur, nil in responsis aliud receperunt quàm verba paci parùm respondentia. Tandem Rex Francorum à latere suo duos milites mediæ manûs homines, Gazium de Pysiaco et Gerardum *de Furnival*, cum prædictis nunciis direxit in Angliam: quibus Rex Anglorum occurrens, ne mala pro malis retribueret, eos cum omni veneratione suscepit. Summa petitionis Francorum hæc fuit, ut si Richardus Comes Pictavensis ab infestatione Comitis Sancti-Ægidii temperaret, ab infestationibus essent immunes Normanni.

Radulfus filius Hugonis de Vallibus, habitationem habens cum patre suo prope Gisortium intra limites Regis Francorum, Willelmum de Magnavilla, Comitem D illustrem Albemarlæ, verbis dehonestavit amaris. In ultionem contumeliæ postmodum Henricus *de Ver* interfecit Radulfum, IV kal. decembris. Quod ad injuriam Regis Francorum esse factum reputantes, Garnerium quemdam Regis Anglorum familiarissimum, et intra muros Gisortii domicilium à diebus multis habentem, paratis insidiis crudeliter trucidaverunt, ut sic paria delicta compensatione mutuâ delerentur *(a)*....

Col. 634. Guido Comes Joppensis, Pictavensis genere, Sibyllam, Regis Almarici filiam unicam et hæredem, habens uxorem, consecratus est Rex Jerosolymorum in augusto mense.

Anno MCLXXXVII, intra Natalitios dies, Octavianus cardinalis, Hugo Cestrensis electus, habituri legationem in Hyberniam, sicut dicebant, cùm in aliquibus locis per Angliam solemni processione recepti fuissent signa ferentes papalia, nec in E aliquem aliquid statuissent, ab Anglia recesserunt apud Doveram transfretantes.

Henricus Rex Anglorum, regno suo gaudente pacis jocundæ commoditatibus, XIII kal. martii transfretavit apud Doveram, transitum habens per Flandriam: qui die tertiâ surgens à castello quodam quod vocatur *Hesding*, venit in Normanniam apud *Driencurt*.

Gilebertus *Foliot*, Lundoniensis episcopus, die festo Sancti Vitalis martyris solemni processione receptus Lundoniæ, vixit in episcopatu XXIII annis, mensibus X, diebus XVII; diem autem clausit extremum XII kal. martii, literâ G.

Col. 635. Constantia Britanniæ Comitissa, quam maritus suus, filius Regis Anglorum,

(a) Conferenda ea narratio cum illa quam habet Benedictus, suprà, p. 468.

A Gaufridus vitâ decedens reliquerat gravidam, die sancto Paschæ, scilicet IV kal. aprilis, peperit filium quem Britones vocaverunt Arturum....

In pago Bituricensi, prope castellum Radulfi quod à Doloribus *(a)* traxit agnomen, dum Reges Francorum et Anglorum copiosum undique congregassent exercitum, et aciebus ordinatis ad pugnam accingerentur hinc inde, die martis, scilicet vigiliâ Sancti Johannis *, ne martis tam subitò dubios experirentur eventus, ad annos usque duos ferè belli negotium induciatum est, damnis hinc inde datis mutuâ compensatione deletis. * An. 1187.

Margarita * Regina Francorum Philippo Regi peperit filium, quem Ludovicum vocavit. * Isabella.

Templares omnibus Christi fidelibus scripserunt in hæc verba : « Quot et quantis calamitatibus ira Dei &c. » *(Eas literas vide suprà, p. 473.)*

B Albertus genere Beneventanus, ecclesiæ Romanæ cancellarius, Urbano tertio defuncto Papa creatus VIII kal. novembris *, vocatus est Gregorius VIII. Hic cùm sedisset duobus mensibus, diem clausit extremum. Substitutus est ei Paulus Prænestinus episcopus, genere Romanus, vocatus Clemens tertius, XIV kal. januarii. Col. 636. * An. 1187.

Richardus filius Regis Anglorum, Comes Pictaviæ, primus inter proceres regni Francorum crucis signum suscepit de manu Bartholomæi Turonensis archiepiscopi, non exspectato patris sui consilio, nec voluntate.

Anno Domini MCLXXXVIII, Rex Francorum et Rex Anglorum inter Gisortium et Triam, colloquium habituri, XI kal. februarii convenerunt. Post longos itaque tractatus, Rex Anglorum primò crucem suscepit de manibus archiepiscoporum, Tyrensis [1] scilicet et Rotomagensis [2]; postmodum Rex Franciæ crucem suscepit de manibus archiepiscoporum Tyrensis et Remensis [3], et postmodum Philippus Comes C Flandriæ et infiniti cum eis. Convenit etiam inter eos ut omnes de terra Regis Francorum cruces rubeas susciperent; de terra Regis Anglorum, albas; de terra verò Comitis Flandriæ, virides. [1] Willelmi. [2] Walteri. [3] Guillelmi.

Rex Anglorum, post susceptionem crucis, familiarem clericum suum Richardum *Barre*, Luxoviensem archidiaconum, direxit Imperatoribus tam Romano quàm Constantinopolitano; direxit etiam eumdem Richardum Belæ Regi Hungarorum, scribens in hæc verba :

VENERABILI et excellentissimo Principi Frederico, Dei gratiâ, Romanorum Imperatori semper augusto, Henricus, eâdem gratiâ, Rex Angliæ, Dux Normanniæ et Aquitaniæ, et Comes Andegaviæ, in eo regnare per quem Reges regnant. QUONIAM imperatoriam majestatem super his congratulari confidimus, quæ ad honorem Dei et exaltationem ecclesiæ suæ disponuntur, excellentiæ vestræ notum facimus nos et carissimum nobis in Christo amicum, D Philippum Regem Francorum, et multos proceres utriusque regni cum magna armatorum multitudine, crucem ad servitium Dei assumpsisse ; hoc præcipuè intendentes, ut, Deo duce, Terra sancta nostræ humilitatis adminiculo ab his oppressionibus relevetur, quibus hodie ad opprobrium christiani nominis dignoscitur miserabiliter prægravari. Et quoniam in proposito habemus per terram imperii vestri transire, rogamus vos tamquam christianissimum Principem, quatinùs securum transitum nobis et his qui nobiscum votum simile obtulerunt, in terris vestræ potestati subjectis præbeatis, et mercatum victualium locis competentibus in occursum nostrum convenire faciatis ad honorem Dei et vestrum, et totius imperii securitatem. Quid autem super hoc vestræ placuerit majestati, per fidelem et familiarem clericum nostrum Richardum *Barre*, Luxoviensem archidiaconum, quem ob hanc causam ad vestram destinavimus præsentiam, vestra nobis significare velit dignatio *(b)*. Col. 637.

GLORIOSO et potentissimo Principi Cursac Angeli, Dei gratiâ, Romanorum Imperatori semper augusto, à Deo coronato, Henricus, eâdem gratiâ, Rex Angliæ, Dux Normanniæ et E *Aquitaniæ, et Comes Andegaviæ, gaudium et gloriam cum salute sempiterna.* QUONIAM imperii vestri potentiam amplissimam ad defensionem fidei christianæ et ad honorem christiani nominis credimus et confidimus specialiter et laudabiliter invigilare, non immeritò gloriæ vestræ ea significanda duximus, quæ ad sacrosanctæ ecclesiæ honorem et exaltationem divina Providentia in

(a) Quia nimirùm prope burgum et cœnobium Dolense conditum, *Châteauroux de Deols.*

(b) Rescripsit Fredericus, priusquam ipse peregrinandi propositum assumpsisset : « *FREDERICUS,* » *Dei gratiâ Romanorum Imperator semper augustus,* » *carissimo fratri Henrico illustri Regi Angliæ, salu-* » *tem et dilectionem.* NOVERIS laudabile proposi- » tum tuum, quod te suscepisse suggeris ad servi- » tium Dei faciendum, nobis plurimùm complacere : » unde ad illud servitium faciendum tibi consilium » et auxilium in Christi nomine promittimus, fo- » rumque victualium tibi et illis qui tecum ad Dei » honorem militabunt, promptâ voluntate et prono » desiderio, Deo cooperante, secundùm petitio- » nem tuam providebimus ; maximè autem in so- » cietate carissimi amici nostri, Philippi Regis » Francorum, et eâ durante gratiâ quâ nos invicem » intelligimus associatos. »

regno nostro et in regno carissimi nobis Philippi, illustris Regis Francorum, voluit operari. A Imperatoriæ itaque notificamus majestati, nos et prænominatum illustrem Regem Francorum, proceresque utriusque regni cum innumera bellatorum multitudine, signaculum crucis suscepisse, et propositum firmasse ut omnipotenti Deo serviamus ad confusionem inimicorum sanctæ Crucis in sancta Terra Jerusalem, ut nostræ humilitatis interventu terra illa, eliminatâ paganorum spurcitiâ, pristinum decorem et debitum splendorem Deo annuente recipiat. Quod quoniam in omni nostro proposito, et maximè in famulatu Dei omnipotentis, excellentiæ vestræ consilio præmuniri volumus et juvari, attentiùs exoramus quatinùs oculos majestatis vestræ ad nos et ad principes, et ad alios qui Deo duce nobiscum militabunt, reducatis, nobisque nobilitas vestra securum et quietum transitum, et victualium copiosum mercatum, in terris et provinciis nobilissimo imperio subjacentibus liberaliter et benignè provideat, ad honorem Dei omnipotentis et gloriam vestri nominis, et ad imperii securitatem, quam de pacifico ingressu nostro et de transitu innocuo præstare parati sumus, prout Richardus *Barre*, Luxoviensis archidiaconus, clericus noster fidelis et familiaris, eminentiæ vestræ ex parte nostra pleniùs exponet *(a)*. B

Col. 638. *VENERABILI et carissimo fratri Belæ, Dei gratiâ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæque Regi, H., eâdem gratiâ, Rex Angliæ, Dux Normanniæ et Aquitaniæ, et Comes Andegaviæ, salutem et sinceram dilectionem.* QUONIAM jampridem intelleximus vestram nobilitatem Deo et sanctæ ecclesiæ plurimùm esse devotam, excellentiæ vestræ significare volumus nos et carissimum amicum Philippum Regem Francorum, multosque proceres utriusque regni, nobiscum ad honorem Dei et ad ipsius servitium signaculum sanctæ Crucis suscepisse, ad hoc maximè aspirantes, ut civitas sancta, quæ, quondam domina gentium, hodie sedet in tristitia, nostræ humilitatis obsequio, Deo tamen operante et cooperante, ad pristinum statum et ad debitam regni dignitatem revertatur. Et quoniam, in tanto proposito, vestræ consilio et auxilio providentiæ inniti volumus et desideramus, rogamus attentiùs quatinùs securum transitum per regnum vestrum et terras ei cohærentes nobis et fidelibus nostris præparare benignè et liberaliter velitis, necnon et forum victualium nobis sufficiens, locis opportunis, ad honorem C Dei et vestrum et regni vestri securitatem, nobis liberalitas vestra faciat provideri. Beneplacitum sanè vestrum de hac petitione et de aliis quæ Richardus *Barre*, Luxoviensis archidiaconus, clericus noster familiaris et fidelis, ex parte nostra vobis proponet, per eumdem nobis, si placet, significetis *(b)*.

Col. 639. Circa dies istos Gaufridus de Liziniaco quemdam familiarissimum Richardi Comitis Pictavorum structis insidiis interfecit. In ultionem tanti delicti Comes provocatur ad arma; sed, susceptæ crucis non immemor, hominibus Gaufridi crucis signaculo volentibus insigniri pepercit, in ore gladii trucidavit non paucos, in deditionem plura castella suscepit. Gaufridus, Regis Anglorum fultus auxilio simul et pecuniâ, sicut dicitur, Comiti restitit, sed parùm profecit. Hac de causa Comes animum suum alienavit à patre. Comes, transitum faciens in Vasconiam, Comitis D Sancti-Ægidii provocatus injuriis, intra breve temporis spatium, copiis Brebantinorum vallatus, prope Tolosam castella subjugavit septemdecim. Rex autem Francorum, ferens indignè quòd Comes Pictavorum Richardus regnum suum hostiliter impugnaverat, eo non diffidato nec certiorato, castellum Radulfi de Doloribus, in

(a) Isacii rescriptum: « *CURSAC ANGELI, Dei » gratiâ, Romanorum Imperator semper augustus, à » Deo coronatus, Henrico, eâdem gratiâ, Regi An- » gliæ, Duci Normanniæ et Aquitaniæ, et Comiti » Andegaviæ, salutem et benevolentiam.* ROGAVIT » nobilitas tua ut nostri imperii consilium et » auxilium haberet in servitio Dei omnipotentis » contra Sarracenos, et ut securum haberes transi- » tum cum exercitu tuo, et sufficientem merca- » tum victualium per loca imperii transiturus. Ad » quod respondemus : propositum tuum benepla- » citum est Deo, et quod omnes christiani laudare » debent et adjuvare. Ideòque, prudentiæ tuæ et » probitati gratulantes, tibi et his qui in comitatu » tuo venturi sunt, securum transitum et copiosum » concedimus mercatum, secundùm formam literis » tuis insertam. Unde ad præsentiam tuam mitti- » mus Constantinum et Nicolaum ministros sacri » palatii, ut tecum tractent de securitate et forma » pacis servandæ imperio; et si eam præstiteris secu- » ritatis formam quam ipsi portant, centies millies » benè veneris, sicut alter dominus et socius im- » perii; et tu cum comitatu tuo fideliter consilio » imperii instructus eris, qualiter insidias Turcorum » debeas declinare, et quâ cautelâ eos possis in- » vadere et expugnare. »

(b) Belæ autem rescriptum fuit hujùsmodi : « *VENERABILI amico suo et fratri carissimo H. Dei » gratiâ, illustri Regi Angliæ, Duci Normanniæ et » Aquitaniæ, et Comiti Andegaviæ, Bela, eâdem » gratiâ, Hungariæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Ramæ- » que Rex, diù et feliciter regnare.* CERTISSIMUM » habeatis quòd regiæ magnificentiæ propositum » collaudamus et approbamus, quoniam discretionis » vestræ et probitatis diligentiâ et sollicitudinis in- » terventu, sicut credimus et confidimus, ecclesia » Dei et Terra sancta desolata solatium percipiet » et laudabile subsidium, ad honorem Dei et gloriæ » vestræ perpetuum incrementum. Nos itaque gau- » dio magno gaudentes, quòd de proximo spera- » mus opportunitatem vobis serviendi et vos ho- » norandi, regiæ vestræ magnificentiæ vires et » opes regni nostri exponimus; vestramque peti- » tionem obviis manibus et hilari mente excipien- » tes, mercatum victualium et copiam, prout re- » gionis ubertas per Dei misericordiam proventura » poterit sustinere, benignè et devotè concedimus » et promittimus. »

A Biturica situm, XVI kal. julii* intravit latenter, ad faciendam sibi fidelitatem omnes inhabitantes coëgit : quod ignominiosum Principi tanto videtur fuisse, præsertim cùm Rex Anglorum post susceptionem crucis, transfretaturus in Angliam, Regi Francorum totius terræ suæ custodiam reliquisset, et ipse bonâ fide suscepisset custodiendam. Subinde Rex Francorum castellanos quosdam, Anglorum Regi subjectos, in suam partem tam minis quàm promissis attraxit : quod audiens Rex Anglorum circa festum Sancti Jacobi transfretavit, infinitum congregavit exercitum Anglorum, marchionum Walensium et Armoricanorum ; sed omnes hos intra Normanniam in tentoriis habitantes, et intra Franciam irruptiones facere plurimùm affectantes, multis diebus compescuit. Tandem habitum est inter Reges colloquium inter Gisortium et Tryam, XVII kal. septembris, quod per triduum protractum est. Cùm autem ab invicem Reges recessissent discordes, Rex Francorum arborem B quamdam Gisortio vicinantem, sed intra fines Franciæ radicatam, præcepit incidi. Rex autem Anglorum, in crastino recedens Gisortio, transitum etiam habens per Vernonem, Franciam intravit hostiliter, et usque Meduntam omnia demolitus est. * An. 1188.

Post subactam Jerusalem in Exaltatione sanctæ Crucis, pro liberatione Guidonis Regis Jerusalem, et pro liberatione Theoderici magistri militiæ Templi, Eraclius patriarcha Jerosolymitanus, et Barisianus Neapolitanus, et Reginaldus dominus Sydoniorum, Saladino reddiderunt Jerusalem, Ascalonam, et castellum quod dicitur *Baron*, et Gazam, et Galatididem, et Blancam-Guardam, et Turrim militum, et Castellum Arnoldi, et Petram-platam, et Neapolim, et Gibilinum, et Joppen. Convenit etiam quòd unusquisque homo qui posset solvere Saladino quinque bisantia, et femina quæ posset solvere duo bisantia et dimidium, et puer C qui posset solvere unum bisantium et dimidium, eruerentur è manibus Sarracenorum et conductum haberent ad transeundum usque Tyrum. Postmodum viginti millia hominum ducti sunt in captivitatem apud Damascum, et statim frater Regis liberatus est, et post Pascha sequens liberatus est Rex et magister militiæ Templi. Col. 640.

Boamundus * Comes Tripolitanus, quindecim diebus elapsis postquam capta fuit Jerusalem, proditione reus, amens factus est et exspiravit *(a)*. * *Corr.* Raimundus.

Prope dies istos literæ Saladino directæ sunt in hæc verba. (*Eas Frederici Imperatoris nomine inscriptas literas vide suprà, p. 487.*)

In octavis Sancti Martini *, colloquium habitum est prope *Bonmulins* inter Reges Franciæ et Angliæ, quod procuraverat Richardus Comes Pictavorum. Cùm ventum est ad colloquium, proposuit Rex Francorum quòd ea quæ post crucem susceptam ceperat, Anglorum Regi restitueret, et pòst omnia manerent in eo statu quo fuerunt D ante crucem susceptam. Rex Anglorum respondit, melius esse firmam pacem inire tam cleri quàm baronum consilio, quàm litem protrahere fortè damnosam. Quo audito, Comes Pictavorum penitùs contradixit. Sibi quidem videbatur incongruum quòd, hac servatâ conditione, Cadurcum redderet et totum comitatum, et alia multa de dominio suo, quæ mille marcis vel ampliùs valebant per annum, pro feodo de Castro-Radulfi et de castello *de Hissoudin* et *Crassai*, quæ sua non erant dominia, sed erant de se tenenda. Transivit ad aliud Comes Pictavorum, petens à patre suo quatinùs sororem Regis Franciæ sibi daret in uxorem, et terram suam sibi velut hæredi suo faceret juramento firmari : quod et peti fecit per Regem Francorum. Rex Anglorum respondit se nullatenùs facturum in tali statu, quoniam hoc potiùs videretur facere coactus quàm spontaneus. Post hæc Comes Pictavorum, videntibus cunctis, homagium fecit Regi Francorum de toto tenemento patris sui, E quod pertinet ad regnum Franciæ, salvo tenemento patris quamdiù viveret, et salvâ fide quam patri debebat. Sicque finitum est colloquium, treugis prorogatis ad festum usque Sancti Hilarii. Col. 641. * An. 1188.

Richardus Wintoniensis episcopus, cùm sedisset annis quatuordecim et undecim septimanis, XI kal. januarii diem clausit extremum. Sepultus est autem Wintoniæ.

(*Sequitur nunciorum quos Rex Franciæ ad Imperatorem Constantinopolitanum miserat, epistola superiùs edita, p. 484.*)

CANTUARIENSI archiepiscopo Conradus filius marchionis de Monteferrato, salutem. Col. 642.
TURBANTUR elementa et catholicæ fidei derogatur, cùm Jerosolymitana sedes apostolicæ

(a) Igitur anno 1187, quo urbs Jerusalem reddita fuit Saladino, mense octobri.

sedi subtrahitur. Nam sicut mundi machina ex quatuor creditur elementis constare, sic à quatuor A sedibus, apostolicâ fulgente, orthodoxorum fides ferebatur gubernari. Sed cecidit Alexandria, et flos ejus penitùs desiccatur; periit Jerosolyma ex christianorum inertia, à Sarracenis vilissimè pertractatur, quia loca sacra facta sunt profana. Fœdatur namque Dominicum sepulcrum, destruunt Calvariæ locum, Nativitatem contemnunt, et virginis Mariæ sepulcrum de valle *Josaphat* eradicarunt. Antiochena quidem sedes in extremis laborare dignoscitur. Constantinopolitana quippe Romanæ sedi nullam exhibet reverentiam. Maximam itaque capitis diminutionem sedes patitur apostolica, cùm civitates et libertates amittit, et suo jure privatur. Amisit quippe ramos; quomodo fructus portabit! Hæc autem omnia christianorum desidiâ noscuntur evenisse. Sed eminentia mala christianorum cordium debent penetrare arcana.

Lugenda et lamentanda est Jerusalem civitas sancta, quæ suis est exspoliata cultoribus. Habitatores ejus, peccatis exigentibus, sub tributo Saladini reducti, censu capitis soluto, longè à regno sunt ejecti; muri Jerusalem viduati sunt de eremitis habitatoribus suis. Deus, quasi malorum nostrorum pullulatione, secessit, et *Machumet* successit; et ubi Christus per B constitutas diei et noctis horas deprecabatur, nunc *Machumet* excelsâ voce laudatur. Quæ autem et quanta pro christianorum salute in Tyro sustinuerim, satis clementiæ vestræ credo propalatum; et quia Tyrum conservavi et conservo, Guidoni de Lizigniaco quondam Regi, et magistro Templi et cismarinis magnatibus molestum est et importabile, et meo invident et derogant nomini, et per se et suos juvamina omnia subtraxêre; et quod gravius est, eleemosynam Regis Angliæ Templi magister subtraxit: unde Deo et vobis conqueri cum lacrymis non desisto. De Hospitalariis verò Deo et vobis gratias uberes expono, qui benè incipientes in eadem perseverant, et ultra eleemosynam Regis Angliæ, de propriis plusquam octo millia *Brab.* in obsequio Tyri expendidêre. Vestræ igitur non desisto supplicare paternitati, quatenùs calamitatum Jerusalem misereri dignemini, ut Reges confortetis, populos commoneatis, ut patrimonium Jesu-Christi vindicetur, expulsi et exhæredati in integrum restituantur, captivorum vincula solvantur, et terra sacratissima Salvatoris pedibus calcata, vestrâ potentiâ, vestroque pio eloquio de paganorum potestate liberetur. Præsentium quidem latores, magistrum Bandanum nomine, providum cancellarium meum et secretarium ac fidelem, et Johannem C probum militem ac mihi familiarem, ad vos transmitto, quos speciales meos legatos cognoscatis, quibus in his quæ pro me vobis dixerint, tamquam præsens loquerer credere non dubitetis. Exoro etiam ut auxilia et consilia vestra, pietatis intuitu et meî contemplatione, eis tribuere dignemini. Data Tyro, XII kal. octobris.

Col. 643. Anno MCLXXXIX, decimo-tertio kal. aprilis, capitulo Lundoniæ literæ directæ sunt in hæc verba:

* Balduinus. *B.* Cantuariensis archiepiscopus dilectis filiis Radulfo decano et capitulo Lundoniæ, salutem et benedictionem.* VARIIS occupationibus detenti, et præcipuè ut pax inter Reges Anglorum et Francorum reformetur, et pro subventione crucis Christi, quæ ab ejus inimicis detinetur, in partibus cismarinis moram facimus. Nolentes autem ut hac occasione ecclesiis in provincia nostra pastoribus destitutis minùs provideatur, mandamus vobis et districtè præcipimus, quatenùs octo de concanonicis vestris, sanioris et melioris consilii, ad nos mittatis, ut sint coram D nobis in Normannia in dominica quâ cantatur *Isti sunt dies (a)*, cum literis ratihabitionis capituli vestri, ad eligendum vobis per Dei gratiam pastorem idoneum. Valete.

Col. 644. *HENRICUS, Rex Angliæ, Radulfo decano et capitulo Lundoniæ, salutem.* MANDO vobis quòd ad mandatum venerabilis patris nostri B. Cantuariensis archiepiscopi, et cari et fidelis mei Ranulfi de Glanvilla, faciatis octo canonicos ecclesiæ vestræ, quos ad hoc magis idoneos esse videritis, ad me venire ubi fuero, die dominicâ quâ cantatur *Isti sunt dies*, cum literis capituli vestri de ratihabitione super hoc quod ipsi fecerint de episcopo eligendo ad ecclesiam vestram.

Harum auctoritate literarum transfretavit decanus, et cum eo pars capituli magna. Qui venientes in Normanniam, moram fecerunt per septimanas ferè XIV.

* An. 1189. Post Pascha sequens *, inter Reges Francorum et Anglorum et Comitem Pictavensem bis habitum est colloquium prope Feritatem-Bernardi. Sed ad ultimum, E post longos tractatus, inimici recesserunt ab invicem. Rex Francorum et Comes, copiis undique congregatis, intra paucos dies Feritatem prædictam, Montemfortem, Balaum, Bellum-montem, factis irruptionibus, occupaverunt. A municipalibus circumquaque Comiti fit deditio castellorum. Gaufridus de Meduana, Guido de Valle, Radulfus dominus Fulgeriarum, transfugerunt ad Comitem. Rex Anglorum intra Cenomanniam resedit, non archiepiscoporum, non episcoporum, non baronum, non familiarium consiliis adquiescens. Quod ut intellexerunt Rex Francorum et Comes, arma moverunt; tamen in proposito non habentes urbem

(a) Dominicâ Passionis, quæ contigit, anno 1189, die 26 martii.

obsidione

A obsidione vallare : quod fortè reputans Rex Anglorum , mente consternatus , licèt
proceres plurimos, armatorum multitudinem tam equitum quàm peditum, animos
etiam universorum ad resistendum paratos haberet, Cenomanniam refertam omni
genere victualium dereliquit.

In crastino Sancti Barnabæ *, vehemens ignis à parte Regis Anglorum injectus * 10 junii 1189.
intra modicum temporis suburbana consumpsit. Rex Francorum et Comes Richardus,
muris appropinquantes, portas invenerunt apertas, et intra majorem ecclesiam
solemni processione recepti sunt; inhabitantibus tam clero quàm populo repromiserunt
omnem et servaverunt indemnitatem : intra domos regias, quæ repererant,
comederunt et biberunt; sed non dico quòd inebriati sunt. Turris constructa prope
portam quæ respicit ad aquilonem , circa decimum diem , mandato Regis Anglorum
Regi Francorum est reddita. Tandem pax inter tantos Principes consilio magnorum
B reformata fuit in hunc modum : « Anglorum Regi restituentur omnia, tam Castrum-
» Radulfi quàm alia post crucem susceptam ablata , scilicet intra Bituricensem pro-
» vinciam ; Regi Franciæ numerabuntur viginti millia marcarum , expensarum
» nomine quas fecerat circa Castellum-Radulfi. Prædicti Reges et Comes in manu
» Remensis archiepiscopi * fidem dederunt , quòd in media Quadragesima conve- * Guillelmi.
» nient apud Vizeliacum , votum peregrinationis quod inierunt prosecuturi , nisi
» communis consilii mutatio vel corporis infirmitas, virorum opinionis bonæ tes-
» timonio probata , fuerit impedimento. Adeleïs soror Regis Francorum vel archi-
» episcopo Cantuariensi [1], vel Rotomagensi [2], vel Comiti Willelmo de Magnavilla , [1] Balduino.
» custodienda tradetur, quæ post reditum à peregrinatione , juxta consilium Regis [2] Gualtero.
» Francorum , tradetur nuptui collocanda. Rex Francorum , pro magnis expensis Col. 645.
» quas fecit apud Castrum-Radulfi de Doloribus hostilitatis tempore , viginti millia
C » marcarum recipiet ab archivis Regis Anglorum. Comes Richardus recipiet secu-
» ritates de baronibus , salvâ fide patris ejus. Omnes noviter ad Comitem conversi
» remanebunt in Comitis fidelitate quousque pater suus iter peregrinationis arri-
» puerit. Ad præscriptæ summæ pacis observationem fide tenentur Reges , Comites
» et barones utriusque partis. Facta sunt autem hæc inter Turonem et Aza. Post-
» modum Rex Anglorum homagium fecit Regi Francorum. Quicquid etiam in
» Arvernia vel ipse vel antecessores sui possederant, quietum clamavit Regi Fran-
» corum *(a)*. »

Ecce Rex Anglorum Henricus, qui tot populos viriliter edomuerat, qui victoriam
semper reportaverat ab inimicis, (proh dolor !) juxta prophetiam Merlini, maxillis
sui dari frenum cognoscere potuit, dum quod prædecessores sui tenuerant hære-
ditabiliter in Arvernia, dominio subjecit alterius ; dum transfugas suos Galfridum
D de Meduana , Guidonem de Valle , Radulfum de Filigeriis, intra sinum habitantes
Armoricum , qui sinus transitum facientibus à Britannia in Franciam se pacificum
et commeabilem offerebat, vitatis finibus Normannorum , in ligantiam et potes-
tatem filii sui Richardi , vellet nollet , transire concessit.

Circa dies istos, die festo Sancti Georgii *, Fredericus Imperator Romanus, loca * Die 27 julii.
passionis Domini visitaturus, peregrinationis iter arripuit apud *Reinesburg* *, transi- * *Ratisbonne.*
tum per Hungariam et Bulgariam, sicut proposuerat, habiturus.

Rex Anglorum Henricus , cùm regnasset annis XXXIV, additis viginti septi-
manis et octo , diebus etiam quinque , gravi tactus incommodo , lecto decubuit ,
et in octavis Apostolorum * diem clausit extremum apud Chinonem. Sepultus autem * An. 1189.
est apud Fontem-Ebraldi. Turonensis [1] et Treverensis [2] archiepiscopi celebraverunt [1] Bartholomæus.
obsequium sepulturæ. Comes Richardus obsequiis paternis interfuit. Tumulum [2] Folmarus.
E Regis superscriptio brevis exornat :

Sufficit hic tumulus cui non suffecerat orbis ;
Res brevis est ampla cui fuit ampla brevis.
Rex Henricus eram , mihi plurima regna subegi ,
Multiplicique modo Duxque Comesque fui.
Cui satis ad votum non essent omnia terræ
Climata , terra modò sufficit octo pedum , &c.

Mathildis Ducissa Saxoniæ, filia Regis , III idus julii diem clausit extremum.

(a) Tractatûs hujus substantiam alio modo reddit Benedictus, suprà, p. 489. Ipsas autem formatas inter Reges tabulas nusquam invenimus.

Circa dies istos, à partibus aquilonis, naves plurimæ, sulcantes mare Britan- A
nicum, fœdus iniêre cum Anglis quos apud *Dertesmue* repererunt. Itaque communi
consilio, XV kal. junii, se pelago commiserunt, cùm essent naves XXXVII, one-
riferæ multùm et hominum multorum capaces; postque varios rerum eventus,
III. kal. julii venerunt Ulixibonam. Rex autem Portugalensis, intelligens quòd
naves essent refertæ tam hominibus quàm armis ad pugnandum idoneis, &c.

Col. 646. Richardus Comes Pictavorum, dispositis omnibus quæ tam ad pacem quàm
securitatem Aquitaniæ vel Andegaviæ, vel Turoniæ, vel Cenomanniæ, spectare
potiùs videbantur, à morte patris septimanis tribus emensis, intravit Normanniam,
[1] Balduinum. et apud Sagium Cantuariensem [1] et Rotomagensem [2] invenit archiepiscopos. Sed,
[2] Walterum. quia post crucem susceptam arma moverat contra patrem, à prædictis archiepiscopis
beneficium absolutionis promeruit. Inde Rotomagum veniens, ab archiepiscopo
Rotomagensi tam ensem quàm vexillum de ducatu Normanniæ, proceribus multis B
præsentibus, in ecclesia beatæ Virginis ante majus altare suscepit, et inde tendens
* An. 1189. in Angliam, apud Wintoniam in Assumptione beatæ Virginis * solemni processione
receptus est.

Alienor Regina, quæ per annos plurimos arctæ fuerat deputata custodiæ, sta-
tuendi quæ vellet in regno potestatem accepit à filio. Datum siquidem est in man-
datis regni principibus, et quasi sub edicto generali statutum, ut ad Reginæ
nutum omnia disponerentur. Itaque diebus istis propheticum illud venit in lucem,
quod ambiguitate verbi latuerat: *Aquila rupti fœderis tertiâ nidificatione gaudebit.*
Aquila siquidem appellata, quoniam duas alas expandit super duo regna tam Fran-
corum quàm Anglorum: sed à Francis propter consanguinitatem disjuncta fuit per
divortium; ab Anglis verò per custodiam carceralem à toro viri segregata fuit,
custodiam dico sedecim annis continuatam. Sic Aquila rupti fœderis utrobique. C
Col. 647. Quod autem additum est, *tertiâ nidificatione gaudebit,* sic potes intelligere. Pri-
mogenitus filius Alienor Reginæ Willelmus ætate puerili decessit; Henricus filius
Reginæ secundus sublimatus in Regem, hostiliter congressurus cum patre, naturæ
debitum solvit; Richardus filius tertius, tertiâ nidificatione notatus, maternum
nomen in singulis intendebat extollere. Qui, quoniam patri restitit, et Francorum
Normannis semper adversantium partes fovere non minimùm videbatur, nominis
sui famam apud bonos et graves viros denigratam attendit. Sed, ut tantos excessus
redimeret, matri suæ quem poterat honorem exhibere curavit, ut in obsequio
materno, quod in patrem commiserat, *deauratum* omnibus appareret....

Equos Henrici Regis, quos in stabulis abbatiarum Alienor Regina deputatos
audivit, erogatione piâ distribuit. Vicecomitum, forestariorùm rapacitates gravi
pœnarum cohibuit interminatione. D

Ad vocationem archiepiscopi Cantuariensis ecclesiæ, suffraganei Lundoniæ con-
* An. 1189. venerunt III nonas septembris * ad coronationem novi Regis. Convenerunt etiam
abbates et conventualium ecclesiarum priores. Mater Comitis Alienor Regina de
vocatione omnium Comitum, baronum, vicecomitum, fuit sollicita. De numero
[1] Balduinus. vel nominibus episcoporum duximus supersedere; Cantuariensis [1], Rotomagensis [2],
[2] Walterus. [3] Folmarus. Treverensis [3], Dublinensis [4] archiepiscopi, de diversis partibus convenerunt. Comes
[4] Joannes. itaque Richardus hæreditario jure promovendus in Regem, post tam cleri quàm
populi solemnem et debitam electionem, involutus est triplici sacramento, scilicet
quòd opem impendet pro viribus, ut ecclesia Dei populusque christianus veram
pacem obtineat; quòd interdicet omnibus rapacitatem; quòd in judiciis æqui-
tatem præcipiet et misericordiam. Cantuariensis archiepiscopus celebravit divina.
Quia verò tunc temporis Lundoniensis vacabat ecclesia, Radulfus de Diceto, E
Lundoniensis ecclesiæ decanus, tam in oleo sancto quàm in chrismate ministravit
archiepiscopo. Solemnibus expletis in plenitudine magna divitiarum et deli-
ciarum et profusioribus cibis, pax Judæorum, quam ab antiquis temporibus
semper obtinuerant, ab alienigenis interrumpitur; occisi sunt aliqui Judæorum,
plurimi spoliati, domus eorum pro maxima parte flammis exustæ, synagogæ
datæ dedecori. Quod quia de nocte factum est, nec ad scientiam Regis potuit
pervenire qui vel essent tanti facinoris incentores vel coadjutores, ultio dilatio-
nem accepit.

Col. 648. Richardus Rex Anglorum, ut promotionis suæ primordium Domino consecraret,
primum et præcipuum judicavit Cisterciensibus, singulis annis ad capitulum generale

A de diversis terrarum spatiis convenientibus, centum marcas assignare : quod verò statuit, imaginis suæ signaculo communivit.

Habitus est generalis conventus juxta dispositionem Regis et archiepiscopi, XVII kal. octobris *, apud *Pipewelle,* ut de consilio vacantium per Angliam ecclesiarum haberetur tractatus. * An. 1189. Richardus igitur Elyensis, canonicus Lundoniensis ecclesiæ, Lincolniensis decanus, archidiaconus Elyensis, domini Regis thesaurarius, ad Lundoniensem ecclesiam; Godefridus *de Luci,* Sancti Martini Lundoniæ decanus, ad Wintoniensem; Hubertus Walteri, decanus Eboracensis, ad Saresburiensem; Willelmus de Longo-campo, domini Regis cancellarius, ad Elyensem, electi sunt episcopi. Decanus et canonici Lundonienses, ut eligerent Lundoniensem episcopum, ad mandatum Regis patris transfretaverunt : qui redeuntes in Angliam, expensarum nomine sexaginta marcas receperunt à fisco.

B Treverensis archiepiscopus *, in Anglia moriens, apud Sanctum-Andream sepultus est Norhamtoniæ. * Folmarus.

DOMINO Papæ Theobaldus præfectus, et Petrus Leonis, salutem. REX Jerusalem, Templarii, Hospitalarii, archiepiscopus Pisanorum [1] et plures Pisani, quarto die in fine augusti, contra voluntatem domini marchionis [2] et archiepiscopi Ravennensis ecclesiæ [3], aliorumque christianorum, Acram in obsidione devenerunt, qui advenientes ita forti manu civitatem circumsederunt, quòd nullus Sarracenorum ingredi poterat vel exire. Exinde tertiâ die pòst Saladinus adveniens in manu vehementi et brachio extenso, in fratrem Regis * et Hospitalarios insultum faciens, illorum acies ita coangustavit, ut intrantibus civitatem et exeuntibus viam patefaceret; christiani verò nostri, nimio pavore perterriti, parumper cesserunt et in cacumine montis vicini se receperunt. Saladinus verò cum centum millibus militum eos infra montem, quo exire non poterant, circumclusit. Rex verò Jerosolymitanus, videns se ab hostibus undique
C circumventum, Tyrum ad dominum marchionem et archiepiscopum, et alios milites quibus factum ejus displicuerat, legatos transmisit, deprecans ut ad facti sui imperitiam respectum non haberent, sed, quia angustiæ ei erant undique, incontinenti subvenirent. Marchio verò, depressioni christianitatis compatiens cum archiepiscopo, cum mille militibus et viginti millibus peditum in auxilio christianorum, septimo die in fine septembris, per aquam devenerunt. Saladinus verò, in adventu eorum pavescens, per unum milliare in pede cujusdam montis se retrò recepit. Quartâ verò die mensis octobris intrantis, bellum contra Sarracenos inivimus. Rex cum Hospitalariis et Francigenis aciem unam constituerunt; in secunda acie fuit dominus marchio et archiepiscopus Ravennensis, et nos cum eis; in tertia fuerunt Antegravius * et Pisani et Theutonici; in quarta fuerunt Templarii, Catelauni, et quidam Theutonici; et in tentoriis remanserunt frater Regis et Jacobus de Avennis. Nos insimul collecti constituimus nobiscum quatuor millia militum, habentes centum millia peditum. Saladinus autem habebat contra nos centum millia militum. Nos autem, signo sanctæ Crucis armati, circa horam diei tertiam bellum inchoavimus, et, Deo partem nostram favente, usque ad tentoria sua illos
D fugantes, in ore gladii secuti sumus, et septem acies Sarracenorum turpiter confringendo deturbavimus; filium Saladini nomine Baldewinum *(a)* mortificavimus; Tacaldinum fratrem *(b)* Saladini vulneravimus, et illum jam mortuum pro certo reputamus; quinquies centum de militibus Saladini interfecimus præter prædicta. Dum ita contra Saladinum pugnaremus, quinque millia militum à civitate exierunt, et in nos insultum ex improviso fecerunt. Saladinus verò, videns suos coadjutores ita nos ponè aggredientes, vires suas in nos acuit. Nos verò ex utroque latere angustiati, Saladinum sustinendo, alios viriliter debellando, vellent nollent, nos in tentoriis recepimus. Magister autem Templariorum * et plures de nostris eâdem die sunt interfecti.

[1] Ubaldus. [2] Conradi. [3] Widonis. * Gaufridum de Lisiniaco. * Landgravius. Col. 649. * Girardus.

PHILIPPUS, Dei gratiâ, Francorum Rex, amico et fideli suo ac fratri Richardo, Regi Anglorum, salutem et dilectionis sinceritatem. NOVERIT vestra dilectio quòd ad subventionem terræ Jerosolymitanæ *(edita superiùs est hæc epistola, p. 496, in notis).*

E Johannes Anagninus, tituli Sancti-Marci presbyter cardinalis, apostolicæ sedis legatus, applicuit apud Doveram XII kal. decembris *. Interdictum est ei die * An. 1189.
sequenti per Reginam Alienor, ne procederet, quoniam citra conscientiam Regis regnum suum intraverat. Substitit igitur ibi, non absque tædio, per XIII dies, sumptibus archiepiscopi. Pax interim reformata fuit inter archiepiscopum * et mo- * Cantuar.
nachos suos, præsente Rege, præsentibus episcopis, abbatibus, clero, baronibus et populo multo, III kal. decembris.... Quod legatus audiens gravissimum habuit, quoniam ad pacem reformandam venerat. Sed tamen, permissu Regis, Cantuariam veniens, solemni processione receptus est, bis ibi pernoctans.

(a) Quem hìc audis Baldewinum, *Mirasalim* appellat Benedictus, suprà, p. 496.

(b) Fortè *fratruelem;* ibidem enim Benedictus Tekehedinum vocat Salahadini *nepotem.*

Col. 650. Johannes Comes Moritonii frater Regis, coram Rege, coram legato, coram A episcopis, gravem querelam deposuit quòd archiepiscopus, post appellationem factam ad sedem apostolicam, totam terram suam sub interdicto concluserat, quoniam filiam Willelmi Comitis Gloucestriæ duxerat in uxorem. Quod audiens legatus, appellationem suam confirmavit, et terram suam relaxavit ab interdicto.

Si promissionibus pecuniarum infra spatium quatuor mensium novo Regi factis, et cautione fidejussoriâ roboratis, in anno saltem sequenti sequens numeratio responderet, Richardus Rex Anglorum universas prædecessorum suorum supergrederetur divitias. Qui cùm de regni dispositione pauca cum paucis tractasset, apud Veram XIX kal. januarii transfretavit, navem exiens ipsâ die prope *Graveling.*

Willelmus de Magnavilla, Comes tam Essexiæ quàm Albemarlæ, viam universæ carnis ingressus est XVIII kal. decembris.

Circa dies istos *(a)* Willelmus Rex Siculus, gener Regis Anglorum, absque legi- B tima sobole moriens, Tancredum genere sibi propinquum habuit successorem regni.

Anno Domini MCXC, tempore crucis susceptæ, decimatio generalis rerum mobilium, facta per Angliam ad subventionem terræ Jerosolymitanæ, tam clerum quàm populum exactione violentâ perterruit, sub eleemosynæ titulo vitium rapacitatis includens.

(Sequitur constitutio Regum Franciæ et Angliæ, in gratiam cruce signatorum Jerosolymam proficiscentium, edita superiùs, p. 498.)

Multi per Angliam tendere Jerosolymam properantes, priùs in Judæos insurgere decreverunt quàm invaderent Sarracenos. Igitur, VIII idus februarii *, Judæi, quotquot inventi sunt in domibus propriis, apud Norwicum trucidati sunt; aliqui refugium habuerunt in castellum. Nonis martii, tempore scilicet nundinarum, apud *Stanford* occisi sunt multi. XVII kal. aprilis, apud Eboracum, sicut dicitur, ferè C quingenti neci traditi sunt, mutuis sese vulneribus appetentes : malebant enim à propria gente percuti, quàm manibus incircumcisorum perire. XV kal. aprilis, scilicet in Ramis palmarum, sicut dicitur, quinquaginta-septem jugulati sunt apud Sanctum-Eadmundum. Ubicumque reperti sunt Judæi, manibus peregrinorum percussi sunt, nisi qui municipalium eruebantur auxilio. Necem Judæorum tam funestam, tam exitialem, viris prudentibus placuisse credendum non est, cum Davidicum illud auribus nostris frequenter occurrat, *Ne occidas eos.*

* An. 1190.

Col. 652. Margarita * Regina Francorum, Parisius laborans in partu, diem clausit extremum et in ecclesia majore beatæ Virginis sepulturam accepit. Ipsâ die *(b)*, duo Reges tam Francorum quàm Anglorum habentes colloquium, suæ peregrinationis initia distulerunt ad festum usque beati Johannis-Baptistæ, quod fatalium conjectores eventuum Deo plurimùm displicuisse dixerunt, Reginæ mortem in D argumentum trahentes....

* Isabella.

Col. 654. Exercitus christianorum ante Acconem hoc modo situs est. Ante montem Musardi sunt Jenuenses. Post illos sunt Hospitalarii; post quos est marchio Montis-Ferrarii [1]. Post illum Comes Campaniæ Henricus; deinde Guido *Dumpere.* Post illum Comes Brenensis [2]; post quem Comes de Baro [3]; deinde Comes Chalunsis [4]. Postea Comes Robertus *de Droues* et episcopus Belvacensis [5]. Postea episcopus Besencevæ [6]; juxta quem versùs planum est Comes Theobaldus [Blesensis], et Comes de Claromonte [7], et Hugo *de Gurnai,* et Otho *de Tresoni,* et Florentius *de Hangi,* et Walchelinus de Ferrariis; deinde Florentini; post quos episcopus Saresberiensis [8] et Anglici. Deinde dapifer Flandriæ cum Johanne *de Neele* et Odone *de Hame,* et aliis Flandrensibus. Postea episcopus Cambraiensis [9] et dominus *Ysoldone* [10], et vicecomes Turoniæ [11]. Deinde Rex de Jerusalem [12] cum Galfrido et Aimaro E fratribus ejus, et Hugo *de Thabari* cum fratribus ejus Radulfo et Othone et Willelmo. Deinde Templarii et Jaco *de Avennes.* Pòst illum *Landegrave (c)* et Comes *de Gelres* [13] cum Alemannis et Dacis, et Teutonicis et Frisonicis, inter quos ad Magumeriam *(d)* posuit tentoria Dux Suaviæ [14]. Pòst super Turonem patriarcha [15] et episcopus Acharonis et episcopus Bethleem, et vicecomes de Castello-Eraudi [16]

[1] Conradus. [2] Erardus. [3] Henricus. [4] Guillelmus. [5] Philippus. [6] Theodericus. [7] Radulfus. [8] Hubertus. [9] Rogerus. [10] Radulfus. [11] Raimundus. [12] Guido. [13] Otto. [14] Fredericus. [15] Heraclius. [16] Guillelmus.

(a) Obiit Willelmus II, Rex Siciliæ, an. 1189, mense novembri, ex chronico Fossæ-novæ, apud Muratorium, t. VII Rer. Ital. p. 877.

(b) Obiit Regina Elisabeth die 15 martii 1190. Reges verò ad colloquium convenisse tradit Benedictus, suprà, pag. 498, statim post Natale Domini.

(c) Is erat Ludovicus Thuringiæ Landgravius, sic ab historicis nostris per antonomasiam, quandoque *Antigraphus*, nominatus.

(d) Mahometicum fanum intellige, *la Mosquée.*

A et Reginaldus de Sagitta, et Amfridus de Turona. Sub Turona excambiatores. Postea super portum archiepiscopus Pisanus * et Pisani; extremò Lumbardi. * Ubaldus.

Alienor Regina, filii sui Richardi Regis iter prosecutura, maris pericula declinavit, transitum habens per montem Jani, per Italiæ plana, per illos celebres orbis concursus ad dominum Papam Romæ.

In Accone sunt isti principes : *Caracos*, quem *Corboram* fecit militem ad obsidionem Antiochiæ; ille nutrivit Saladinum. Post eum *Gemaladin*, *Gurgi*, *Suchar*, *Suncordeodar*, *Belhagessemin*, *Fecardinceras*, *Cerantegadin.*

Isti sunt principes exercitûs Saladini: Saladinus et quatuor fratres ejus, *Safedin*, *Felkedin*, *Sefelselem*, *Melcalade*; et tres filii Saladini, *Miralis*, *Melcalez*, *Melcalesis*, et duo nepotes ejus, *Tecahedin*, *Benesemedin*, *Coulin*, *Claisar*, *Bedredin*, *Mustop*, *Hazadinnersel.* Col. 655.

B *Tecahedin* in sua potestate habet Joramenses, Rotasienses, Birenses. — *Benesemedin* sub se habet Persas, Turcos, Hemsienses. — Saladinus sub se habet Alapitos, Damascenos. — *Miralis* sub se habet Alexandriam, *Damiet*, et totam terram ultra Euphratem usque mare Rubrum et ultrà versùs Barbariam. — *Metalez* sub se habet Babyloniam et *Keire.* — Quatuor fratres Saladini sub se habent Abesiam et *Leemen*, et Mauros et Nubiam. — *Caisar* est admiratus Ascaloniæ. — *Bedredin* est admiratus *Nazareth* et Neopolis et Ramille; — *Mustop*, *Lice* et *Baruth*; — *Hazadinnersel*, Montis-regalis et Gracci; — *Chorisin*, cujusdam partis Armeniæ. — Saladinus dominus est omnium.

Ansericus de Monte-regali ad mortem suam detexit traditionem quam fecerunt idem Ansericus et episcopus Belvacensis [1], et Comes Robertus frater ejus, et Guido *Dumpere*, et *Landegrave* [2], et Comes *de Gelre* [3], unde ipsi ceperunt à Saladino tri- [1] Philippus. [2] Ludovicus. [3] Otto.
C ginta-duo millia bisantiorum et centum marcas auri; et præterea habuit Landegravius quatuor camelos et duos leopardos et quatuor accipitres; et aliis donis distulerunt prædicti principes insultum, et permiserunt castella nostra cremari.....

Duo Reges tam Francorum quàm Anglorum, circa Nativitatem Sancti Johannis * Jerosolymam profecturi, convenerunt apud Vizeliacum. Rex Francorum versùs Januensem civitatem iter arripuit; Rex Anglorum versùs Massiliam. * An. 1190.

Fredericus Imperator Romanus, annum agens in imperio quadragesimum, dum Jerosolymam tenderet per Bulgariam, et ab Yconio transitum faceret versùs Antiochiam, in fluvio quodam qui vocatur *Saphet* *, exercitu suo toto salubriter transeunte, solus equo suo decidens, submersus est VIII kal. augusti. * *Al.* Saleph.

Richardus Rex Anglorum navem ascendit apud Massiliam vigiliâ Sancti Laurentii : qui dum æquora sulcaret, in portu Romano nuncios domini Papæ, scilicet Hostiensem episcopum et alios plures occurrentes sibi, recepit; sed ad postulationem domini Papæ Romam renuit visitare, prope Capuam intrans Apuliam. Col. 656.

Baldewinus Cantuariensis archiepiscopus et Hubertus Saresberiensis, et Ranulfus de Glanvilla quondam Anglicani regni justitiarius, itinere rècto tendentes versùs Jerosolymam, à sinistra reliquerunt Siciliam, et post pericula multa tandem apud Tyrum applicuerunt circa festum Sancti Michaëlis.

Ignis ille qui dicitur *Græcus ignis*, à Sarracenis intra civitatem *Accon* obsessis, tres machinas quas christiani sumptibus magnis construxerant ad subvertendam urbem, in articulo temporis funditùs concremavit, et omnia redegit in cinerem, III nonas maii.

Die festo Sancti Jacobi *, christiani quidam mediæ manûs homines, sicut dicitur, ad decem millia, victualium penuriâ laborantes, ut famis detrimentum effugerent, non habentes principem neque rectorem, insultum fecerunt in Saladinum; et nisi Radulfus Colecestrensis archidiaconus, vir tam inermi militiâ quàm armatâ probatus, cum forti manu suorum christianis auxilium præstitisset, omnes in ore gladii corruissent. * Die 25 julii.

Philippus Rex Francorum applicuit apud Messanam XVI kal. octobris, et hospitatus est in palatio Regis Tancredi. Richardus Rex Anglorum ibidem applicuit; et habito cum Rege Francorum colloquio, Rex Francorum navem ascendit, et, quoniam ventus erat contrarius, ipsâ die rediit. Interim nuncii Richardi Regis, quos ad Tancredum Regem direxerat, redierunt IV kal. octobris, ducentes secum Johannam quondam Siciliæ Reginam, et pridie kal. octobris transiit fluvium qui dicitur *Far*, et in Calabria cepit locum munitissimum qui dicitur *la Baniare*, et posuit

in eo sororem suam, et in crastino cepit castellum inter Calabriam et Messanam, A quod dicitur *Monasterium Griffonum (a)*. Griffones insultum facientes in Hugonem Brunum ab Anglorum Rege repulsi sunt: qui, clausis januis civitatis, ad propugnacula murorum stantes, homines et equos Regis Anglorum occiderunt, et quosdam illorum vulneraverunt. Rex Richardus portas civitatis confregit, et maximam illius civitatis partem confregit, et homines suos infra civitatem hospitari fecit IV nonas octobris, et, III nonas, dederunt obsides ei majores civitatis de pace servanda....

Col. 657. Rex Tancredus dedit Regi Richardo pro quieta clamantia rerum omnium quas petebat, unciarum auri viginti millia; dedit etiam Tancredus unciarum auri totidem millia Regi Richardo pro bono pacis et quieta clamantia divisæ quam Willelmus Rex fecerat patri suo Henrico Regi, et pro matrimonio quod erat contrahendum inter Arturum Britanniæ Ducem et filiam Tancredi. Rex Richardus prædictum Arturum hæredem suum instituit, si sine prole decesserit *(b)*. Firmavit B etiam quoddam castellum prope Messanam, quod vocavit *Mate-Griffun*. Margaritus et Jordanus *Delpin*, prædictæ civitatis custodes, abierunt furtivè, ducentes secum familiam suam totam. Præterea Rex Richardus quietum clamavit *wrech* in omnibus terris suis. Rex Francorum quietum clamavit Regem Anglorum de sorore sua ducenda, numeratis sibi decem millibus librarum; clamavit etiam clamationem quietam in perpetuum, quam habebat *de Gisors* et de toto *Welkesin*.

* Isabella. * Conradus. * Philippo. * Guido.

Sibyllâ Reginâ Jerusalem mortuâ, soror ejus unica *, quæ nupserat Hainfrido *de Turun*, à viro suo per divortium est disjuncta, quam marchio * de Monteferrario duxit uxorem. Juratores in causa divortii fuerunt *Balisant*, matris Reginæ defunctæ maritus, Paganus *de Kaiphas*, Reginaldus Sidonis civitatis quondam dominus. Desponsata fuit prædicta soror Reginæ ab episcopo Belvacensi *. Judices in causa divortii fuerunt Acconensis episcopus et alius quidam episcopus de terra C Jerosolymitana. Die verò nuptiarum marchionis pincerna Silvanectensis *, nepos scilicet Comitis de Claromonte, cum decem et septem aliis militibus et quindecim servientibus equitibus à Sarracenis interceptus est.

* An. 1191.

Alienor Regina, cùm per quatuor dies moram fecisset cum filio suo, recessit versùs Angliam, relinquens Berengariam filiam Regis Navarræ, quam ducturus erat uxorem. Quarto idus aprilis *, ascendit Rex Richardus navem cum exercitu suo, cum CLVI navibus et buccis XXIV, et galeis XXXIX, et duxit secum Johannam sororem et prædictam Berengariam.

Cleri Normanniæ libertates et jura. [1] Walteri. [2] Joanne.

OMNIBUS Christi fidelibus clerus totius Normanniæ salutem. AD universitatis vestræ notitiam volumus pervenire, contentionem motam inter matrem nostram Rotomagensem ecclesiam, procurante eam in absentia reverendi patris nostri W.[1] archiepiscopi J.[2] de Constantiis Rotomagensi decano, et Willelmum filium Radulfi senescallum Normanniæ, super quibusdam capitulis, D de quibus ecclesia Dei conquerebatur, sub præsentia nostra et baronum domini Regis, assistentibus quoque quampluribus Normanniæ ministris, hoc tandem fine conquievisse.

1. Inprimis determinatum est de clericis, quòd nullâ occasione à secularibus potestatibus capientur, nisi pro homicidio, furto et incendio, vel hujusmodi enormi flagitio quod ad placitum gladii pertineat; et tunc cùm requisiti fuerint ab ecclesiasticis judicibus, quieti reddentur in ecclesiastica curia judicandi.

2. Item generaliter omnes de fidei læsione vel juramenti transgressione quæstiones in ecclesiastico foro tractabuntur. Super treugæ verò violatione antiqua consuetudo, et chartarum H. et R. illustrium Regum Angliæ tenor observabitur.

3. Item quæstiones de dote vel donatione propter nuptias, quando mobilia vel se moventia petentur, ad ecclesiam referentur. Quæstio verò super eisdem de immobilibus, dominis nostris Regi et archiepiscopo determinanda reservatur.

4. Item, in conventualibus ecclesiis, abbates vel priores aut abbatissæ cum assensu diœcesani E episcopi eligentur. Col. 658.

5. Item nulla fiet recognitio in foro seculari super possessione quam viri religiosi vel quæcumque ecclesiasticæ personæ viginti annis vel ampliùs possederint. Similiter nulla fiet recognitio, si chartâ vel alio modo eleemosynatam esse possessionem probare potuerint; sed ad ecclesiasticos judices remittentur.

6. Item distributio eorum quæ in testamento relinquuntur, auctoritate ecclesiæ fiet, nec decima pars bonorum, ut olim, subtrahetur. De bonis verò clericorum, etsi dicantur fuisse usurarii vel quocumque genere mortis præventi, nihil pertinet ad secularem potestatem; sed episcopali auctoritate in pias causas distribuentur.

(a) Griffonum etiam nomine Græcos appellare solent scriptores alii.

(b) Conciliationis hujus chartam vide suprà, pag. 506.

A 7. Item quicquid laïci in vita sua donaverint, vel quocumque titulo à se alienaverint, etsi usurarii fuisse dicantur, post mortem non revocabitur. Quæ verò post mortem non alienata invenientur, si recognitum fuerit ipsos tempore mortis fuisse usurarios, confiscabuntur.

8. Item, si mortuus habuerit aliquod vadium unde sortem suam perceperit, portio ipsius libera ad eum qui invadiavit, vel ad hæredes ipsius, revertetur. Idem fiet de portionibus uxoris et filiorum ejus post mortem ipsorum.

9. Si quis verò subitaneâ morte vel quolibet alio fortuito casu præoccupatus fuerit, ut de rebus suis disponere non possit, distributio bonorum ejus ecclesiasticâ auctoritate fiet.

Anno Domini MCXCI, Baldewinus Cantuariensis archiepiscopus quicquid in usus necessarios terræ Jerosolymitanæ, dum ageret in extremis, legaverat erogandum, post obitum suum Hubertus Saresberiensis episcopus, quem testamenti sui coram familiaribus et domesticis ordinaverat executorem, fideliter erogatione piâ B distribuit; et de castrorum excubiis summè sollicitus, militibus viginti, servientibus quinquaginta, sicut decreverat archiepiscopus, juxta consuetudinem regionis per dies plurimos statutis temporibus debita persolvit stipendia, pauperum semper agens curam, erga destitutos auxilio reflectens oculos misericordiæ, per omnia boni præsulis implens officium.

VENERABILI domino et patri in Christo carissimo R. Dei gratiâ episcopo Lundoniensi, H.* eâdem gratiâ Saresberiensis episcopus, salutem et tam devotæ quàm debitæ dilectionis constantiam.* NOVERIT dilectio vestra quòd villa *Accon* post insultus plurimos adhuc nobis fortiter restitit, nec à nobis adhuc expugnari potuit; quia gentibus, muris et machinis satis erat munita, et Saladinus ex alia parte circa nos undique exercitum suum quasi in obsidione tenebat. Verùm de exercitu ejus, sicut certissimè accepimus, plures recesserant corporis invaletudine, laboribus et expensis supra modum gravati, nec prece nec pretio vel etiam minis diutiùs C poterant retineri. In exercitu illo vir alicujus probitatis eo tempore, sicut dicebatur, [vix] inveniri poterat, quem Saladinus in villam Acconis transponeret, ut alios vel membris mutilos vel corpore debilitatos extraheret; et de nostris versâ vice diversi in diversa loca se retraxerant, ut sibi contra multimodam expeditionis incommoditatem consulerent, et sic tam subtractione virorum quàm amissione ibidem mortuorum, exercitus ibidem christianitatis multùm erat diminutus. Verumtamen christiani, de consolatione Christi confidentes, labores et molestias obsidionis prædictæ usque in adventum Regum nostrorum sperant se posse sustinere. Hoc dicimus, si circa Pascha venerint; si enim diutiùs venire distulerint, et ad sumptus pecunia deficiet, et spes terrenæ consolationis evanescet. Hæc de statu obsidionis Acconis.

* Richardo. * Hubertus. Col. 659.

Walterus archiepiscopus Rotomagensis, à Sicilia rediens, venit in Angliam v kal. maii * apud *Soreham*, literas deferens in hæc verba:

* An. 1191.

D *RICHARDUS Rex Anglorum Willelmo cancellario suo, G.[1] filio Petri, W.[2] Marescallo, et H.[3] Bard. et W.[4] Briwer. Apparibus (a).* SCIATIS quòd, quia nos diligimus venerabilem patrem nostrum Walterum Rotomagensem archiepiscopum, et de eo ad plenum confidimus, eum de peregrinatione sua, de consilio et assensu summi Pontificis, propter consilium et defensionem regni ad vos transmittimus; quoniam constat apud nos ipsum esse ad hoc idoneum, et quia eum virum esse cognovimus prudentem et discretum et nobis semper fidelem. Unde vobis mandamus et firmiter præcipimus, quatinùs in procurandis negotiis nostris, et in custodiendo et defendendo regno nostro, communicato cum eo in omnibus negotiis nostris consilio operemini; volentes et præcipientes quòd, quamdiù ipse erit in Anglia et nos in peregrinatione Dei erimus, ipse pariter in omnibus cum consilio vestro, et vos cum suo. Vobis etiam mandamus, quòd ea quæ sibi vobis de archiepiscopatu Cantuariensi exponenda commisimus, faciatis, sicut ipse vobis ex parte nostra proponet. Teste meipso, XXIII die februarii, apud Messanam.

[1] Gaufrido. [2] Willelmo. [3] Hugoni Bardulfo. [4] Willelmo.

E

Tertio kal. aprilis * Rex Francorum navem ascendit apud Messanam cum tribus tantummodo navibus: pacificati priùs fuerant Rex Anglorum et ipse *(b)*.

* An. 1191.

Clemente Papâ tertio, rebus humanis exempto *, Jacinctus inter diaconos ecclesiæ Romanæ primus, ne schisma subitum in ecclesia Dei consurgeret, se fieri

* die 10 aprilis.

(a) Appares vel à paribus vocant inferioris ævi scriptores epistolas quæ uno ab exemplo, paucis mutatis, ad diversos mittuntur. Ita Cangius voce *Appar.* In eumdem modum scripsit eisdem Rex Richardus: « Si fortè cancellarius noster negotia » regni nostri juxta consilium vestrum, et aliorum prædictorum quibus curam regni nostri » commisimus, fideliter non tractaverit, præcipimus ut secundùm dispositionem vestram de » omnibus agendis regni nostri, tam de castellis quàm de escaetis, absque omni occasione » faciatis. »

(b) Pacis stipulationes superiùs à nobis editas vide, p. 32.

Papam vix tandem consensit, quem Octavianus Hostiensis episcopus die Paschæ A
consecravit episcopum, qui vocatus est Cœlestinus Papa III.

Cœlestinus, feriâ secundâ Paschali, Henricum Regem Teutonicum et Longo-
bardorum consecravit Imperatorem Romanum. Paschali feriâ quartâ, Romani
civitatem Tusculanam funditùs diruerunt.

Robertus Lincolniensis canonicus, filius unicus et hæres Willelmi senescalli
Normanniæ, mandato Clementis Papæ Cantuariæ consecratus est episcopus Wigor-
niensis, III nonas maii, à Willelmo sedis apostolicæ legato, sex episcopis Doro-
bernensis ecclesiæ suffraganeis astantibus prædicto legato.

Col. 660. Rex Anglorum Richardus in magna gloria naves ascendit IV idus aprilis apud
Messanam, et circa vigesimum diem Rhodos insulam subintravit, et in civitate
quinque diebus mansit, et postmodum quinque diebus transcursis, apud Cyprum
applicuit in loco qui vocatur *Limezun*. *Cursac* autem dominus terræ, qui se vocabat B
Imperatorem, tam armatâ quàm forti manu Regi portum prohibiturus occurrit, et
quamplurimos hominum suorum afflictos afflixit, spoliavit naufragos et in carcerem
fame perituros reclusit. Hinc igitur in tantæ vindictam injuriæ Rex Anglorum irâ
succensus, iniit cum hoste jam dicto congressum; festinam adeptus victoriam,
ipsum victum et vinctum tenuit, et filiam suam unicam, totamque insulam Cypri
cum universis munitionibus suæ subdidit ditioni. *Cursac* cum Rege pactum iniit,
ne ferreis detineretur in vinculis; quod et factum est: sed Rex, pactum observans,
eum compedibus arctari fecit argenteis, et in castello prope Tripolim, quod vocatur
* Margat. *Margeth* *, retrudi præcepit; filiam autem ejus secum retinuit, cum duabus Reginis
in thalamo Regis honorificè custoditam.

Situs Cypri talis est. Primò venitur ad Baffam, quæ caput est regionis versùs
meridiem. Secundò venitur ad *Limezun*. Tertiò venitur ad *Famagust*, dictam quasi C
civitatem Augusti. Postea caput Sancti-Andreæ versùs septentrionem extenditur,
et è regione respicit Armeniam. Postea venitur ad *Cheri*, quò naves ascendunt Jero-
solymam visitaturi.

Rex Francorum, iter suum dirigens versùs Jerusalem, in Paschalibus die sabbati,
* An. 1191. scilicet XII kal. aprilis *, applicuit apud *Accon*. Quid verò totus exercitus chris-
tianorum per septem septimanas in assiliendo civitatem profecerit, tota christianitas
quæ præsens erat, novit et recolit....

Col. 661. Richardus Rex Anglorum, habens in comitatu suo XIII magnas naves quas
buccas vocant, triplici velorum expansione dum æquora sulcarent notabiles, habens
centum alias naves onerarias, habens etiam quinquaginta galeas triremes, se vento
commisit apud Cyprum, et inter navigandum navem quamdam, quam Sapha-
dinus Saladini frater, Babyloniæ dominus, sumptibus magnis exstruxerat, ut Sarra- D
cenis apud *Accon* obsidione vallatis succursum præstaret, casu fortuito velificantem
inspexit, refertam omni genere victualium, armis bellicis ad quoslibet subeundos
congressus instructam, ignis græci, serpentium ignitorum plena vasa plurima con-
tinentem, sicut dicebatur, hominum mille quingentorum suffragio roboratam.
Instructis igitur in articulo temporis omnibus ad prælium navale necessariis, ga-
learum occursu circa navem undique fit insultus acerrimus, quæ, venti destituta
suffragio, stabat immobilis. Quidam itaque remigantium, illius aviculæ quæ mergus
dicitur tractus exemplo, natans subtus aquas accessit ad navem, et eam terebro
perforavit. (Audierat forsitan qualiter Eleazarus, tempore Machabæorum, se sup-
posuit elephanti, circa quem belli pondus undique confluebat, et eum percutiens
in ventrem, occidit, oppressus et ipse, sed Judæorum gerens negotium.) Remigans
autem Christum habens in corde, rediens ad galeam incolumis, suâ resedit in sede. E
Modico tractu temporis aqua subintrans, omnia tabulata transcendit, et hominibus
qui priùs in propugnaculis confidebant, evadendi spem omnem prorsùs abscidit:
quorum mille trecentos Richardus Rex Anglorum in mari submergi præcepit, reser-
* An. 1191. vando ducentos. Acta sunt hæc VIII idus junii *.

Rex, iter suum prospero cursu dirigens, ad portum quò tendebat appropinquavit.
Lituorum itaque stridor, ductilium clangor tubarum, horribilis cornicinum stre-
pitus, littora repleverunt. Personabat terra, quod et christianorum animos animavit
ad pugnam, et Sarracenis obsessis gravissimum terrorem incussit, magnum prin-
cipem advenisse declarans. Rex portum intravit *Accon*, VI idus junii.

Cùm autem duo Reges circa civitatem *Accon* machinas erexissent, et petrarias
suas

A suas muro proximas collocassent, et magnitudine lapidum muros penitùs attrivissent, in stuporem sunt versi Sarraceni, nullam habentes fiduciam resistendi. Qui, communicato cum suis consilio, cœperunt tractare de pace, talibus initis pactionibus, quòd Saladinus sanctam Crucem certâ die restitueret, et christianos captivos mille quingentos, quos habebat in vinculis, liberos abire permitteret. Sic civitas cum armis et impedimentis Sarracenorum, salvis tantùm corporibus ipsorum,
Regibus duobus est reddita IV idus julii*. Veniente die statuto, nihil horum quæ * An. 1191.
promiserat Saladinus implevit. In ultionem igitur excessûs tanti, circà duo millia sexcenti Sarraceni capitis animadversione multati sunt, paucis de nobilioribus retentis, pro dispositione Regum pondere vinculorum arctatis.

Subjugatâ civitate, Rex Francorum ad propria redire proposuit, quasi toto Col. 662.
negotio consummato. Quod audiens Rex Anglorum, quicquid in argento vel auro,
B quicquid in victualium congregatione, quicquid in armis vel equis vel navibus congregaverat, se pro parte dimidia Regi Francorum tamquam domino suo communicaturum obtulit, et sub gravi securitate fideliter repromisit. Sed, quoniam ipse reditum suum immutabiliter ordinaverat in animo suo, cum paucis suorum repatriaturus navem ascendit.

Postquam Rex Francorum recessit, illicò ruinis et scissuris murorum civitatis *Accon* reparatis, ipsâ civitate fossatis et muro pleniùs communitâ, Rex, ad promovendum christianitatis negotium et prosequendum voti sui propositum, versùs
Joppen iter arripuit, et cum eo Dux Burgundiæ* cum Francigenis sibi subditis, * Hugo.
Comes Henricus cum suis, et alii multi Comites et barones et populus innumerus. Cùm autem inter *Accon* et *Joppen* plurimum esset spatium et tractus viarum pro-
C lixior, apud Cæsaream tandem cum multo sudore gravique jactura suorum Rex imperterritus venit, et ipse Saladinus in eodem itinere multos de suis amisit. Cùm itaque populus Dei respiraret ibidem aliquantulùm, apud *Joppen* iter propositum audacter prosecutus est; et cùm illius anterior custodia procederet apud *Assur*, Saladinus cum vehementi Sarracenorum incursu super ultimam aciem impetum faciens, divinæ miserationis gratiâ favente, solùm à quatuor turmis christianorum à fronte sibi viriliter occurrentibus compulsus est in fugam, ipsumque fugientem per unam leucam vel circà præcedentes turmæ christianorum plenè prosecutæ sunt, tantamque stragem de nobilioribus Sarracenis quos Saladinus habuerat,
vigiliâ Nativitatis beatæ Virginis *, prope scilicet *Assur* [fecerunt], quantam Sa- * An. 1191.
ladinus, annis quadraginta transactis antea, non sustinuit unâ die. Nos autem de nostris illâ die, gratiâ Dei, nullum amisimus nisi virum optimum et suis meritis universo carissimum exercitui, Jacobum *de Avennes*, qui per plures annos in exer-
D citu christiano, quasi columna totius exercitûs, in omni sinceritate promptus exstitit et devotus. Deinde, Domino ducente, Rex Anglorum *Joppen* pervenit, eamdemque villam fossatis et muro firmavit, habens in proposito christianitatis negotium ubique pro posse suo viriliter promovere.

Bartholomæus Turonorum archiepiscopus, mandato summi Pontificis, Gal- Col. 663.
fridum Eboracensem electum consecravit episcopum Turonis in ecclesia beati Martini, XV kal. septembris, sex suffraganeis suis assistentibus. Henricus Bajo-
censis episcopus interfuit consecrationi. Abbas Majoris-monasterii Sancti-Martini *, * Gaufridus.
pallium deferens à domino Papa transmissum, prædictum electum solitis involvit conditionibus: scilicet, quòd legatos Romanæ ecclesiæ cum veneratione suscipiet; quòd deferet appellationibus; quòd visitabit Romanam ecclesiam singulis tribus annis, vel per se vel per proprium nuncium. Dum archiepiscopus in Angliam ten-
E deret, in portu quodam applicuit qui Dovera nuncupatur, XVIII kal. octobris *: * An. 1191.
quem sub enavigatione sua, clericos etiam suos, soror Elyensis episcopi, quæ cas-
tellum custodiebat, mandato, sicut dicitur et creditur, Elyensis episcopi *, per sex * Guillelmi.
dies cum armatorum multitudine fecit in prioratu Sancti-Martini nequiter obsideri; coarctavit etiam in tantum, ut vix ei modico tempore victualia possent emendicata conferri. Malitiâ perfidorum in deterius proruente, milites Elyensis episcopi quos habebat familiarissimos, Albericus *de Marines* et Alexander *Puintel*, cum armatorum multitudine venerunt ad prædictam ecclesiam loricati, gladios habentes in manibus evaginatos; et irruentes in ecclesiam, irruentes in archiepiscopum, firmiter injunxerunt ut de regno sine mora, sine dilatione, navigaturus in Flandriam, cum suis exiret: quod facere recusans, stolam gerens in collo,

bajulans crucem in manibus, ab altaris cornu per pedes, per crura, per brachia, A
colliso capite super pavimentum, violenter extrahitur; per viam lutosam, per immunda loca, cum clericis suis et viris religiosis qui de partibus multis ad ipsum videndum confluxerant, perductus est in castellum XIV kal. octobris, ubi per
*Richardus. octo dies est retrusus in carcerem. Quod audiens Lundoniensis episcopus *, utens ferè duplomate, cum festinatione quâ potuit venit ad cancellarium, à quo post multas supplicationes vix tandem obtinuit, episcopatu suo toto sub cautione fidejussoria quasi loco pignoris obligato, liberationem archiepiscopi. Carcerem egrediens archiepiscopus VI kal. octobris, eâdem viâ quâ tractus fuerat rediit cum prædictis insignibus, scilicet cum stola, cum cruce, per viam lutosam, per immunda loca, quousque Sancti-Martini rediret ad monasterium, et Deo Sanctoque Martino gratias agens, à populis undique confluentibus cum exsultatione magna
susceptus est. Lundonias veniens archiepiscopus, solemni processione receptus est B
in ecclesia Doctoris gentium, VI nonas octobris, cui dominus Lundoniensis episcopus Richardus tam sibi quàm suis omnem quam potuit humanitatem exhibuit in expensis effusioribus.

RICHARDO Lundoniensi episcopo Johannes Comes Moritonii, salutem. SICUT diligitis honorem Dei et ecclesiæ, et domini Regis et regni et meum, sitis ad pontem *de Lodene* die
*An. 1191. sabbati proximâ post festum Sancti Michaëlis * inter *Radinges* et Windesoram; quia, Deo volente, ibidem vobis obvius ero, tractaturi de quibusdam magnis et arduis negotiis domini Regis et regni.

Col. 664. Itaque cancellarius, habens in custodia Windesoræ castellum, silvarum opaca, viarum angustias, equitum et peditum in armis confidentium et ad Comitem un-
dique confluentium multitudinem, Henrici quoque *de Ver* (cujus exhæredationi, C
sicut dicebatur, ipse præstiterat occasionem) latentes insidias, prædictum etiam pontem à castello nimis remotum plurimùm causabatur, et sic in diem usque lunæ pertractum est colloquium. Mediâ die dominicâ, tam archiepiscopi Rotomagensis scilicet et Eboracensis, quàm episcopi quotquot apud Radingum convenerant ut interessent colloquio, candelis accensis ascenderunt in pulpitum, et omnes qui consilium vel auxilium vel mandatum dederunt, ut archiepiscopus Eboracensis extraheretur ab ecclesia, tractaretur indignè, retruderetur in carcerem, terribiliter anathematizaverunt et à consortio sanctæ matris ecclesiæ sequestraverunt, et nominatim Albericum *de Marines* et Alexandrum *Puintel.*

Die lunæ, Comes, ad omnem sinistram suspicionem tollendam, in loco tutissimo prope Windesoram, sicut petierat cancellarius, ad colloquium venire proposuit,
cancellario repromittens omnimodam securitatem per manum episcopi Lundoniensis; D
et quoniam apud *Estanes* hospitari decreverat ipsâ die, familia sua mane surgens et irruentium formam assumens, gressu concito properabat, impetum observans in omnibus. Quod audiens cancellarius, contritus est à facie Comitis, quem cum ira magna sua sequi vestigia reputabat, et trepidanti consimilis elongavit, non dico fugiens, quousque cum armis et impedimentis et familia sua Lundoniæ turrim intraret, in pedeplanis turris equos suos stabulans, et in ipsis domibus ad convescendum antiquitùs deputatis, ad imminentem, sicut credebat, obsidionem se præparans. Comes autem, audiens quod fecerat cancellarius, venit et ipse Lundoniis ipsâ die, receptus ad hospitandum in domibus Richardi filii Reineri. Rogerus *de Planes*, in tota terra Johannis Comitis justitiarius, graviter vulneratus à quodam Radulfo de Bello-campo, quem cancellarius cingulo militari donaverat, kal. no-
*An. 1191. vembris * diem clausit extremum. Sequenti die martis, ut inimicitiæ quas Comes E
et cancellarius incurrerant, suo marte discurrerent, Comes Johannes, tam archiepiscopi quàm episcopi, tam Comites quàm barones, convenerunt in capitulo Sancti-Pauli Lundoniæ, pulsatâ campanâ quæ populum solet ad conveniendum urgere. Post longos ergò tractatus ad invicem habitos, Johannes Comes primus fidelitatem Regis Richardi juravit, deinde archiepiscopi duo, postmodum omnes episcopi: solus episcopus Lundoniensis adjecit juramento, *salvo ordine suo et justitiâ ecclesiasticâ.* Juraverunt etiam Comites et barones quotquot convenerant. Omnes prædicti magnates juraverunt communiam *Lundon.....*

Col. 665. Die jovis, habitum est colloquium ab orientali parte turris Lundoniensis. Præsens fuit Comes, cancellarius, archiepiscopi prædicti, pontifices, Comites, barones:

A assensu communi diffinitum est ut omnia castella quæ pro libitu suo cancellarius custodiæ familiarium suorum commiserat, redderentur, et inprimis turris Lundoniensis; quod se facturum cancellarius jurisjurandi præstitâ religione promisit: castella verò tria quæ de manu Regis Richardi receperat cancellarius, scilicet castellum de Dovera, castellum *de Cantebrige*, castellum *de Hereford* in Wallia, per manum cancellarii custodirentur, datis obsidibus à castellanis quos ibi constituerat cancellarius, de fidelitate Regis servanda. Die veneris, cancellarius, turrim egrediens cum universa supellectili sua, transitum fecit apud Bermundeseiam; Henricus et Osbertus cancellarii fratres, et Matthæus Camberarius, dati sunt in obsidatum quousque redderentur castella: juraverat enim cancellarius quòd ante castellorum redditionem regnum non egrederetur. Die sabbati, transitum faciens apud Doveram, duces habuit in itinere Gilebertum Rofensem episcopum et Hen-
B ricum de Cornhella Cantiæ vicecomitem.... Die jovis sequente, cancellarius, reputans oculos cæcare nautarum, qui se ventorum habere notitiam gloriantur plerumque, sumpsit habitum muliebrem; sed gressum in corpore vel incessum alterare non potuit, quin vir potiùs appareret quàm mulier. Itaque, deprehensus à nautis, facie detectâ cognoscitur, rapitur, trahitur, et vix à manibus muliercularum abstractus, custodiæ deputatur quousque communi decreto justitiariorum regni qui Lundoniis residebant, libertatem acciperet abeundi quò vellet; præmonitus tamen et summonitus ut quod in præfato colloquio prope turrim priùs juraverat, effectui manciparet. Cancellarius, IV kal. novembris * navem ascendens et in Normanniam iter *An. 1191.
dirigens, apud Portum-ulteriorem * applicuit.... * *le Tréport.*

Anno Domini MCXCII, Reginaldus Bathoniensis episcopus sedit annis XVI et Col. 667.
XXVI septimanis et duobus diebus: qui nominatus à monachis Cantuariensis electus,
C transcursis à die nominationis XXIX diebus, die Natalis, anno bissextili, feriâ quartâ, diem clausit extremum apud *Dogemerefeld* in territorio Wintoniensi. Sepultus est autem in ecclesia sua Bathoniæ prope majus altare, die festo S. Thomæ martyris.

Rex Francorum, à finibus rediens Jerosolymitanis, VI kal. januarii Parisius solemni processione receptus est. Sed utrùm honestam, utrùm causariam, utrùm ignor[illegible]m fuerit missionem consecutus à castris, qui pro certo novit, edisserat.

[illegible]us marchio de Monteferrario, IV kal. maii, confossus est ab Arsacidis apud Tyrum. Henricus Campaniæ Comes, nepos Richardi Regis Anglorum, filiam Amaurici Regis *, quam marchio sibi copulaverat qualiquali modo, duxit uxorem *Isabellam.
III nonas maii; totam quoque terram, sicut unquam aliquis Regum Jerosolymitanorum possederat meliùs, quam christiani recuperaverant, in potestatem recepit.

Caterva Sarracenorum, dum à Babylonia tenderet Jerusalem, omni genere vic-
D tualium abundans et armis, intercipitur à christianis. Quod quisque Francorum diripuerat, suos cessit in usus; quod Templares, quod Hospitalarii, quod exteræ gentes invaserant, cessit ad arbitrium Regis Anglorum.

Pridie idus maii * Rex Anglorum veniens ante *Darum*, quod Rex Amauricus An. 1192.
in damnum et injuriam Babyloniorum firmaverat, quod et postmodum Saladinus in potestatem suam redegerat, castellum obsedit, et infra quartam diem hominum plusquam quinque millia, capto castello, captivavit.

Pridie kal. augusti, captum est oppidum *Joppen* à Sarracenis. Kal. augusti, Rex Anglorum impiger, ut christianis succurreret, in arma proruens cum tribus galeis, decem secum habens milites, ante *Joppen* applicuit, et Sarracenos expugnans, *Joppen* sua sub potestate redegit. Sarraceni resumptis viribus, cùm audissent Regem venisse cum paucis, ut eum vivum caperent, irruerunt: quibus Rex resistens viri-
E liter, in ore gladii multos percussit eorum.

Quarto idus augusti, scilicet vigiliâ Sancti Laurentii, datæ sunt induciæ: tota maritima, scilicet Tyrus, civitas *Accon*, Castellum Hymberti, *Cayphas*, Cæsarea Philippi, *Joppen* et Castellum medianum, cesserunt in partem christianorum. Civitas *Ascalon*, de qua scriptum est (*Ascalon, Ascalon, tibi in ore gladius, et erit usque ad consummationem sæculi*), de communi tam christianorum quàm Sarracenorum Col. 668.
assensu diruitur. Montana cesserunt in potestatem Sarracenorum; christianis est data potestas intrandi Jerusalem, dummodo venirent inermes. Sed Tyrensis archiepiscopus sub interdicto conclusit omnes qui sub conductu Sarracenorum visitarent Jerusalem, et ibidem vota persolverent orationum. Hinc inde datis induciis à sequente Pascha per tres annos, per tres menses, per tres hebdomadas, per tres

dies, per tres horas, nemini venit in dubium non esse dictum otiosè: *Funiculus triplex difficilè rumpitur.* Et ut quod Sarraceni fecerunt, robur in posterum firmitatis obtinere non dubites, in signum pacis emiserunt sagittam, intelligi dantes in die non esse timendum à sagitta volante. A

Dum Rex Richardus peregrinaretur in Syria, dum vacaret in Anglia sedes Cantuariensis, Savaricus, Norhamtoniensis archidiaconus et thesaurarius Saresbiriensis, à Bathoniensibus monachis, Wellensibus monachis reclamantibus, electus est in episcopum. Walterus Rotomagensis archiepiscopus, justitiarius regni, præbuit Regis assensum. Savaricus, Romam veniens, mandato summi Pontificis ordinatus est presbyter in patriarchio Lateranensi; manum consecrationis apposuit Albinus Albanensis episcopus, XIII kal. octobris.

[1] An. 1192. [2] Berengaria. [3] Johanna. Die festo Sancti Michaëlis [1], duæ Reginæ, scilicet tam Angliæ [2] quàm Siciliæ [3], navem ascenderunt apud *Accon;* Rex verò navem ascendit die festo Sancti Dionysii. Circa Sancti Martini festum applicuit in Romania, scilicet in loco qui dicitur *Cuvrefi**, qui jurisdictioni subjicitur Imperatoris Constantinopolitani. Postmodum, relictis magnis navibus, duas galeas ascendit, et applicuit in Sclavonia. Cùm autem transisset Venetiam et Aquileïam, terram Ducis Austriæ subintravit, à quo captus est in civitate quæ Wena dicitur, XIII kal. januarii. Regem Anglorum Dux Austriæ comprehendit apud Wenam: qui, licèt pedes Regis in compedibus non humiliaverit, importunitate tamen custodum plus ad malam mansionem perduxit quàm si duris arctasset in vinculis. Homines siquidem regionis illius, barbariem maximè redolentes, horrent verbis, habitu squalent, immunditiis feculescunt, ut intelligas eorum cohabitationem ferinam potiùs quàm humanam. B

* *Corfou.*

Anno Domini MCXCIII, Johannes Moritonii Comes, cùm audisset fratrem suum Regem tentum in vinculis, illectus est spe magnâ regnandi. Multos itaque per totum regnum alliciens, plurima promittebat; munitionibus suis celeriter obfirmandis intendebat sollicitus; mare transiens, fœdus iniit cum Rege Francorum, ut Arturum Ducem Britanniæ, nepotem suum, ab ea spe quam Britones super ejus promotionem *(a)* conceperant, prorsùs excluderet. C

* An. 1193. Pridie kal. martii *, Saladinus diem clausit extremum.

Feriâ tertiâ post Ramos palmarum, Dux Austriæ Regem Angliæ tradidit Imperatori Romano sub pactione pecuniæ persolvendæ. Postmodum, ut Imperator ad immoderatam pecuniæ quantitatem, nomine redemptionis solvendam, Regem Anglorum terroribus et exemplis impelleret, eum trudi præcepit in loco qui *Trivallis* dicitur, à quo carcere nullus ante dies istos exivit, qui vinctus ibidem intravit. De quo dicit Aristoteles, libro quinto: *Bonum est mactare patrem in Trivallis;* de quo loco rursùs metricè scriptum est: D

Sunt loca, sunt gentes, quibus est mactare parentes
Vel mos, vel pietas, cùm sera supervenit ætas.

Col. 669. Hoc igitur non infortunio, sed ultione divinâ, provisum est et salubriter ordinatum, ut Richardus Rex ad pœnitentiam et satisfactionem congruam revocaretur super excessu quo patrem suum carnalem, Henricum Regem decumbentem in lecto, tam auxilio quàm consilio Regis Francorum apud urbem Cenomannicam obsidione vallavit; et licèt eum ferro non mactaverit corporaliter, eum tamen crebris et sævis assultibus compulit inde recedere.....

Col. 670. * An. 1193. Totius Alemanniæ generalis conventus, magnates solummodo comprehendens, habitus est apud Warmatiam, III idus julii *. Tractatum est ibi de redemptione Regis Anglorum. Tandem sub audientia plurimorum propalatum est pretium appreciati, quem appreciavit Henricus Imperator Romanus ab Austriæ Duce Limpoldo, scilicet quinquaginta millia marcarum argenti. Sed, ut Imperator, egregius fœnerator, legitimarum usurarum summam, quæ per annum æquiparantur sorti, per unum diem in duplum excederet, centum millia marcarum sibi suo tempore solvendarum extorsit à Rege. Summa redemptionis Regis Anglorum est argenti centum millia librarum ad pondus Coloniæ, monetæ publicæ probatæ: quæ pecunia, certis temporibus et distinctis, quinquaginta datis obsidibus persolvetur *(b)*. E

(a) Nitebatur eorum spes Richardi literis quibus Arturum regni hæredem constituerat, *si fortè sine prole eum obire contingeret*, quas literas vide p. 507.

(b) Literas quibus se Rex Angliæ ad solvendam Imperatori eam pecuniæ summam obligavit, vide suprà, p. 558.

A Cùm de redemptione Regis agendum sit, quam devotionem ei sui fideles exhibuerint, proferamus in medium, incipientes à domo Dei. Majores quidem ecclesiæ thesauros ab antiquis congestos temporibus, ecclesiæ parochiales argenteos calices præfiserunt : archiepiscopos, episcopos, abbates, priores conventualium ecclesiarum, Comites, barones, quartam partem annuorum redditunm; monachos Cistercienses, canonicos ordinis albi, totam lanam unius anni; clericos viventes de decimis, decimam partem de redditibus provenientem, statutum est assensu communi persolvere. Cessit Alemannis in admirationem non minimam, quòd tam crebri fiebant concursus episcoporum, abbatum, Comitum et baronum, aliorum etiam mediæ manûs hominum, quos de tam diversis, de tam remotis nationibus unius hominis jurisdictioni subjectis, desiderium trahebat videndi Regem, de reditu cujus in toto regno suo ferè desperabatur à singulis; et cùm diversi di-
B versa reportarent rescripta, scripsit in hæc verba :

RICHARDUS, Rex Anglorum, Waltero Rotomagensi archiepiscopo. QUOTIESCUMQUE nuncios in Angliam ad vos destinamus, et illis literas de fide eis adhibenda, super his quæ vobis ex parte nostra proponent, committimus; hac intentione hoc facimus, ut super his quæ ad commodum et honorem nostrum cedunt, eis fides adhibeatur; super his autem quæ ad honorem aut utilitatem nostram non contingunt, eis fides nullatenùs adhibeatur. Col. 671.

Hugo Cestrensis episcopus vocatus à Rege, sicut dicebat, cum magnis exeniis quæ summo studio præparaverat, antequam Alemanniæ periculis se committeret, interceptus est in itinere; nam prope Cantuariam de nocte quiescens comprehensus, bonis omnibus spoliatus est. Matthæus de Clera, municeps principalis castelli de Dovera, præstitit auctoritatem prædonibus; sed excommunicatus nominatim tam ab archiepiscopo quàm ab episcopis omnibus, accensis candelis, an suum
C excessum congruâ satisfactione relevaverit, ignoratur.

Philippus Rex Francorum uxorem duxit sororem * Regis Danemarchiæ. Sed, quia divortium inter ipsos solemniter celebratum est ex insperato, plus hoc in ore populorum versatur, quàm quòd apud urbem Ambianensem in Assumptione beatæ Virginis * nuptiæ regales præcesserant. A Rege disjuncta Regina maluit Suessionis (a) inter sanctimoniales degere, quàm lares paternos in Danemarchia visitare.....

* Ingeburgem.

* An. 1193.

Anno Domini MCXCIV, Walterus Rotomagensis archiepiscopus, dum per annos duos et anni tertii quartam partem administrasset regni negotia, specialis Angliæ justitiarius, non ambulavit in magnis, à munere manus excutiens, clamores æquâ lance dijudicans : qui, vocante Rege, transitum fecit in Alemanniam; transitum etiam fecit et mater Regis Alienor Regina, sub ipso transitu suo Coloniæ celebrantes Epiphaniam.

D

WALTERUS, Rotomagensis archiepiscopus, Radulfo decano Lundoniensi. NOVERIT dilectio vestra quòd, postquam ad dominum nostrum carissimum, illustrem Regem Anglorum, accessimus, nemini scripsimus in Anglia, nec aliqua usque ad crastinum Sancti Blasii * audivimus, quæ essent digna relatu et vobis scribere deberemus. Eo verò die, misericors Dominus populum suum apud Maguntiam in liberatione domini Regis visitavit. Nobis enim domino Regi, eâdem die, usque ad horam nonam assistentibus, Maguntino [1] et Coloniensi [2] archiepiscopis inter dominum Imperatorem et dominum Regem et Ducem Austriæ pro liberatione regia verba proferentibus, post multas anxietates et labores, iidem archiepiscopi, qui studio maximo ad liberationem regiam operam adhibuerant, coram domina Regina et nobis, et Bathoniensi [1] et Elyensi [2] et Sanctonensi [3] episcopis, et multis aliis magnatibus, ad dominum Regem accesserunt, ei breve verbum et jocundum proferentes. Erat siquidem quòd ei dominus Imperator significavit, quòd eum in custodia sua diù tenuerat, sed eum liberum dimittebat et absolutum, ut suî ipsius de cætero haberet potestatem : *Liber et explicitus ad sua vota suus.*

Col. 672.

* die 3 februar.

[1] Conrado.
[2] Adolpho.

[1] Savarico.
[2] Willelmo.
[3] Henrico.

E

Circa dies istos, Henricus, Henrici Ducis Saxoniæ primogenitus, nepos Richardi Regis Anglorum, filiam unicam et hæredem Conradi Palatini Comitis duxit uxorem.

Pactiones initæ sunt plures inter Imperatorem et Regem, ad persolvendam non spectantes pecuniam, sed ad statum Regis intervertendum : inter quas quicquid insertum est ab initio vitiosum, quicquid contra leges, contra canones, contra bonos mores indubitanter conceptum, licèt ex parte Regis et suorum fidelium ad hoc observandum fuerit jusjurandum adactum, emissa licèt patentia scripta, licèt

(a) Lege *Cysonis* in diœcesi Tornacensi, prout habet Stephanus Tornacensis episcopus epistolâ inter edit. Molineti 262, ad Guillelmum Remensem archiepiscopum, editâ quoque inter Miscellanea Baluzii, tom. I, pag. 420, in qua Stephanus eximias miserandæ Reginæ dotes laudibus extollit.

in mundum universitatis recepta, quia tamen contra jus elicita, robur firmitatis A obtinere non debent in posterum, nec ullo tractu temporis convalescere.

Walterus Rotomagensis archiepiscopus et Baldewinus *Watch*, et alii quidam, dati sunt in obsidatum pro decem millibus marcarum quæ Rex tenebatur ad præsens persolvere, quousque persolverentur; et hoc se fideliter observaturos, nec egressuros ab Alemannia citra conscientiam Imperatoris, præstitâ jurisjurandi religione, solemniter confirmaverunt.

Tancredus Rex Siciliæ, Rogerus etiam filius ejus sublimatus in Regem, intra paucos dies rebus humanis exempti sunt. Willelmus verò filius Tancredi, puer adhuc, regni diadema suscepit.

Rex Anglorum, ad instantem Adulphi Coloniensis archiepiscopi petitionem Coloniam veniens, in ipsius palatio cum honore summo receptus est, in sumptibus magnis, in epulis profusioribus ibidem moraturus per triduum. Die verò tertiâ B procuravit archiepiscopus ut Rex in ecclesia beati Petri missam audiret. Archiepiscopus itaque, depositâ majestate suâ, præcentoris assumens officium et stans in choro cum cantoribus cæteris, illam solemnem missam solemniter inchoavit: *Nunc scio verè quia misit Dominus Angelum suum, et eripuit me de manu Herodis.*

Rex, prospero cursu tendens in Angliam, applicuit apud Sandwicum die domi-
* An. 1194. nicâ, scilicèt XIII kal. aprilis *; feriâ quartâ, coronatâ civitate, cum exsultatione magna tam cleri quàm populi, solemni processione receptus est in ecclesia Sancti Pauli Lundoniæ. Tendens inde versùs *Notingham*, postquam venit, infra triduum obsessos omnes, rejectis armis, misericordiam expetentes, in deditionem recepit.
Col. 673. Pascha celebravit apud Norhamtonam. In octavis Paschæ regni diadema suscepit de manibus Huberti Cantuariensis archiepiscopi Wintoniæ. Willelmus Rex Scotiæ
* Die 12 maii. præsens fuit. Die festo Sanctorum Nerei et Achillei * navem ascendit apud *Portesmues.* C In Normannia quiescens apud *Buris*, manè surgens obvium habuit fratrem suum Johannem, qui, procidens ad pedes ejus, misericordiam petiit et invenit. Tendens versùs Vernolium, Regem Francorum audivit castellum obsidione vallasse, nec in petrariis erigendis, nec in magnis lapidibus comportandis, nec in machinis subvehendis, nec in murorum suffossionibus excavandis, nec in obsessorum corporibus affligendis, per dies octo cessasse.

Tunc temporis instabat dies ille magnus, celebris ille dies, majestati dies altissimæ dedicatus, dies optabilis toti mundo, dies inquam Pentecostes, populo christiano per orbem terrarum venerandus ubique. Quo tempore Franci quondam cathedralium visitationibus ecclesiarum obnoxii, loca sancta contendebant adire; sacerdotes ordinis secundi cum hymnis et laudibus, cum vexillis et crucibus, suas præcedebant plebeculas; choreæ virginum, juvenum evagationes, civium et plebeïorum D oculos demulcebant: sed, quia

Mobile mutatur semper cum principe vulgus,

nunc villarum depopulationibus, nunc deprædationibus armentorum, nunc incendiis, nunc cædibus, nunc homicidiis invigilare curabant; et ne, laborantes die sancto Pentecostes, reportasse victoriam futuris temporibus memorialem et suis annalibus inserendam computarentur, audierunt sub ipso noctis crepusculo, quòd Rex Anglorum accinctus esset ad pugnam et in crastinum superventurus. Quo rumore perterriti, potiùs elegerunt fugere quàm pugnare, cum suo damno semper, cum suo semper opprobrio recedentes à castris.

Walterus, Rotomagensis archiepiscopus, marcarum decem millibus persolutis,
* Die 29 maii. 1194. ab Alemannia rediens Ascensionis Dominicæ * die solemni, solemni processione E receptus est, in ecclesia Sancti Pauli Lundoniæ sermonem habens ad populum. Expletis missarum solemniis, in domo domini Lundoniensis cum lautarum affluentia epularum receptus est honorificè. Secundâ feriâ Pentecostes navem ascendit, transiturus in Normanniam III kal. junii....

Rex Francorum, sub qualiquali festinatione recedens Vernolio, ne nil videretur egisse, municipium quoddam situm prope Rotomagum, quod ex fonticulis ebullientibus appellatum est *Fontes*, obsidione vallavit. Obsessi sunt intùs milites quatuor, servientes viginti, nihil minùs arbitrantes quàm tantum Principem ad tam exilem
Col. 674. locum cum exercitu toto divertere. Recolere poterant, si literas nossent, illud à Lucano poëta metricè scriptum: *Dignum te Cæsaris irâ nullus honor faciet.* Præmissis igitur

A assultibus ardentissimis, Rex quarto die portas irrupit, evertit castellulum, cuncta diripuit. Inde, reveritus vires Rotomagensium, ne fortè Vernolensium animis accenderentur et factis, intra fines suos cum aliqua saltem victoriola sese recepit.

Circa dies istos, Andegavenses castellum Willelmi *Gohet* fundatum prope Feritatem-Bernardi, quod vocatur *Mons-mirabilis,* obsederunt, ceperunt et funditùs diruerunt.

Postquam Rex Francorum, recessit Vernolio, Rex Anglorum, veniens Turonis, à Castelli-novi burgensibus, ubi requiescit beatus Martinus, duo millia marcarum exeniorum nomine suscepit, nullâ coactione præmissâ. Tendens inde versùs Bellum-locum, qui situs est intra fines Turoniæ, castellum *de Luches,* quod Rex Francorum obsidatûs nomine receperat in potestatem à ballivis Regis Anglorum, dum teneretur in vinculis *, ne conventionem quam cum eo fecerant, transgrede- * Vide suprà,
B rentur, et quindecim militibus et quater-viginti servientibus cum alimoniæ suffi- p. 560.
cientia custodiendum commiserat, Rex Anglorum obsedit, et intra paucos dies viriliter expugnavit.

Circa dies istos, filius Regis Navarræ *, veniens in auxilium Anglorum Regis, * Sancius.
copiosum congregavit exercitum ; et centum quinquaginta balistarios habens, terram Gaufridi de Rancuna, terram Comitis Engolismensis * penitùs devastavit. * Hugonis de Liziniaco.

Rex Francorum, fines intrans Turoniæ, prope Vindocinum fixit tentoria : quò cùm Regem Anglorum cognosceret supervenisse, summo mane tentoriis avulsis, cum festinatione Fractam-vallem repetiit. Rex autem Anglorum eum subsecutus est, et quadrigas ipsius, Comitum et baronum, et magnatum sub eo militantium impedimenta tota sub captione conclusit ; aurum et argentum in scriniis et in aliis locis repositum, tentoria quoque, balistas et innumeras res, æstimatio quarum
C in immensum excrescit, sine damno suo cepit et secum reduxit. A festo Pente- An. 1194.
costes quo Rex Francorum Philippus, à Vernolio nocte recedens, fugâ sibi consuluit, elapsi sunt dies XXXVII ad illum usque diem quo, quiescens prope Vindocinum, exterritus summo mane cum gravi jactura suorum Castellum-Duni tremefactus irrupit *(a)*.

HENRICUS, Romanorum Imperator, Richardo Regi Anglorum. DILECTIONEM tuam scire volumus, quòd fideles tui Walterus Rotomagensis archiepiscopus et Bathoniensis episcopus *, * Savaricus.
et Robertus *de Turneham,* multâ supplicatione nobis institerunt, quatinùs Othonem nepotem tuum nobiscum equitare permitteremus. Sed, quoniam pater ejus Dux Saxonum nobis suspectus est, cujus malitiam veremur, petitiones eorum admittere noluimus. Sed, tuî ducti favore, hæc eis indulsimus quòd idem Otto de die tres servientes habiturus est, qui ei serviant et assistant.

D Circa dies istos, Alexius quidam, naturalis filius, sicut dicebatur, Manuelis quondam Imperatoris Constantinopolitani, Græcus genere, Græcorum innumerabili multitudine congregatâ, transiit in Bulgariam ; et hostiliter aggressus Constantinopolim, *Cursac* Imperatorem captum, excæcatum, ementulatum, carcere damnavit perpetuo, sedem occupans imperialem.

Richardus Rex Anglorum, cùm à nativitate sua complesset annum vicesimum- Col. 675.
secundum *(b)*, à patre suo, matre consentiente, creatus est Dux Aquitanorum. Gaufridus itaque de Rancuna multis eum lacessivit injuriis ; sed Richardus, collectis viribus, *Tailleburg* obsidione vallavit, et faciem universam murorum intra dies complanavit paucissimos. Annus ab incarnatione Domini MCLXXIX tunc temporis effluebat. Rursùs modò transivit in Pictaviam, et intra paucos dies *Tailleburg* et totam terram Gaufridi *de Rancune*, totamque terram Comitis Engo-
E lismensium, sub sua potestate recepit, ut à castello Vernolii, quousque veniatur ad Crucem-Caroli *(c)*, nullus ei rebellis existat.

Rex Anglorum edicto generali convocavit magnates omnes suæ jurisdictioni suppositos Cenomannis, ubi fidem Anglorum in adversitate sua semper sibi gratiosam, integram et probabilem plurimùm commendavit. Treugæ datæ sunt inter

(a) In eumdem sensum Galfridus *de Vinisauf* sequens contra Francos epigramma edidit :

Gallia, fugisti bis, et hoc sub Rege Philippo,
Nec sunt sub modio facta pudenda duo.
Vernolium sumit testem fuga prima ; secunda
Vindocinum ; noctem prima, secunda diem.
Nocte fugam primam rapuisti, mane secundam ;
Prima metûs vitio, vique secunda fuit.

(b) Richardum anno 1157, mense septembri, natum tradit Robertus de Monte, t, XIII, p. 300. Igitur anno 1179 Dux Aquitanorum fuit creatus, et eodem anno Tailleburgum primò expugnavit.

(c) In Pyrenæis montibus.

Reges Francorum et Anglorum; sed commeatui negotiatorum interdictum est hinc A et inde. Revixit his diebus Regis Pharaonis memoria, qui populis undique confluentibus et Ægyptum intrare desiderantibus venale frumentum exposuit, ne manus avara supprimeret quod commerciis hominum, cùm tempus exigit, est communicandum.

Johannes thesaurarius Eboracensis, electus in episcopum Pictavensem, ab Alexandro Papa III consecratus est episcopus in abbatia Dolensi, quæ fundamentum habet in diœcesi Bituricensi, die scilicet Sanctæ Theclæ virginis *(a)*. Sedit autem Pictavensis episcopus annis viginti, tredecim septimanis et uno die.
Col. 676. Translatus *(b)* ad Lugdunensem ecclesiam, ibi sedit archiepiscopus per decem annos et viginti novem septimanas. Cui successit in archiepiscopatu Reginaldus filius Gigonis Comitis Forensis. Johannes autem archiepiscopus, in Angliam veniens, Sancto Thomæ martyri vota persolvit orationum apud Cantuariam in Nativitate B beatæ Mariæ.

Circa dies istos, statuit Rex Anglorum, certis quibusdam interpositis conditionibus ad commodum fisci pertinentibus, ut milites passim per Angliam in locis congruis undique concurrentes, vires suas flexis in gyrum frenis experiantur, eâ consideratione fortassis inductus, ut, si bellum adversùs Agarenos vel adversùs finitimos movere decreverit, si vel gentes exteræ regnum hostiliter præsumpserint infestare, vegetiores, agitatiores, exercitatiores reddantur ad prælium. Dum itaque dispositio militaris certâ die, certo loco, tirocinio deditos vocat ad gyramen, Anglos militaribus armis instructos, in gladiis exerendis, in ictibus cumulandis, in verberibus aggravandis, in vulneribus infligendis, noveris exercitatos. Sed eosdem levium vibratio lancearum non tam agiles reddit ad dimicandum, quàm luxus epularum effusior sumptuosos divulgat, et in luminaribus procurandis et accen- C dendis prædicat officiosos. Juventus igitur, cupida laudis, sed non pecuniæ, subjugatos armis nequaquam atterit carcerali custodiâ, vel ad redemptionem immoderatam exquisitis tormentis impellit; sed captos jure belli solâ fidei sponsione devinctos abire permittit, redituros cùm fuerint requisiti.

A Rege Francorum Philippo directi sunt nuncii quatuor ad Anglorum Regem Richardum, verbis utentes pacificis, de regnorum commoditatibus tractaturi cum Rege, ne populos utriusque Regis potestati subjectos, quorum hauriendo tam argentum quàm aurum loculos vacuaverant, bellicis cladibus et sanguinis effusione prorsùs attererent. Domino siquidem suo beneplacitum esse constanter asseverabant, ut ambigua fata totius controversiæ quæ vertitur inter ipsos, sub certamine singulari fortium quinque virorum hinc et inde dirimerentur; populis utriusque regni considentibus et exspectantibus eventum rei, judicium declararet D gladiatorum quid super jure Regis utriusque Regis æterni sederet in animo. Consultatio simul et conditio placuit Anglorum Regi quamplurimùm, dummodo Rex Francorum quintus inter suos, Rex Anglorum itidem inter suos quintus, paritate servatâ corporum et armorum, æquâ lance confligerent.

RICHARDUS, Rex Angliæ, omnibus fidelibus suis salutem. NOVERIT universitas vestra compositionem factam inter Walterum Rotomagensem archiepiscopum et canonicos ejusdem ecclesiæ et cives Rotomagenses in hunc modum, quòd murus et schopæ atrii ecclesiæ infra
Col. 677. proximum Natalis Domini diem per eosdem cives reficiantur, per visum senescalli Normanniæ et ballivorum nostrorum, in eo statu in quo erant quando diruti fuerunt. Hæc acta sunt apud
An. 1194. Argentonum, vigiliâ Sancti Martini *(c)*.

(a) Anno 1163, ex eodem Radulfo de Diceto, vel anno 1162, ut habet Robertus de Monte.

(b) Igitur anno 1183 vel 1184.

(c) De hac controversia anno 1192 incœpta vide suprà, p. 546, Benedicti narrationem. Quot deinde et quantis clericos affecerint damnis cives, docent Cœlestini Papæ literæ, ad calcem operum Petri Blesensis descriptæ, p. 798.

« *CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei,* » *populo Rotomagensi.* QUÒD vobis salutationis » alloquium non impendimus, non ex nostra » duritia, sed vestra potiùs noveritis contumacia » provenisse. Ex conquestione sanè dilectorum » filiorum decani et capituli Rotomagensis ad au- » dientiam apostolatûs nostri pervenit, quòd vos » murum atrii Rotomagensis ecclesiæ cum qui- » busdam eidem muro appendentibus ecclesiæ ædi- » ficiis ausu temerario destruxistis. Cùmque vene- » rabiles fratres nostri Bajocensis, Abrincensis, Sa- » giensis et Constantiensis episcopi, ad civitatem » Rotomagum accederent, vos et communiam in » spiritu lenitatis diligentiùs monuerunt, ut super » tam enormi excessu Deo et ecclesiæ satisfactio- » nem curaretis congruam exhibere. Sed, cùm tam » ab eisdem episcopis quàm à prædicto filio Roto- » magensi decano sæpè et sæpiùs fuissetis diligenter » admoniti, vos id emendare penitùs contempsis- » tis; ipsi verò, sicut ex literis eorum cognovimus, » auctoritate et assensu venerabilis fratris nostri Wal- » teri Rotomagensis archiepiscopi, in vos sententiam

Richardus

A Richardus Rex Angliæ decano et canonicis Turoniæ, et cæteris clericis omnibus tam religiosis scilicet quàm aliis, universos redditus eorum quos confiscaverat, in manu domini legati *(a)* benignè reddidit. Hæc acta sunt apud Alenchonam, die festo Sancti Martini.

WALTERUS, Rotomagensis archiepiscopus, Radulfo decano Lundoniæ salutem. IMPETRATÂ [ab Angliæ Rege] per dominum legatum et nos rectitudine redditt uum ecclesiasticarum personarum de regno domini Regis Francorum, quos confiscaverat, dominus legatus et nos ad Regem Francorum duximus laborandum, ut precibus et exhortationibus nostris nobis redditus nostros, et cæteris ecclesiasticis personis de terra domini Regis Anglorum suos redditus quos ceperat, redderet *(b)*. Hæc acta sunt Senonis. An. 1194.

PHILIPPUS, Rex Francorum, ballivis suis salutem. SCIATIS quòd dilectum nostrum Walterum, B venerabilem Rotomagensem archiepiscopum, in gratiam et amorem nostrum recepimus. Hinc est quòd vobis mandamus et præcipimus quatinùs, visis præsentibus literis, deliberetis in vestra potestate universas res dicti archiepiscopi et canonicorum Rotomagensium, et monachorum et monialium, presbyterorum et clericorum Normannorum, et in pace de cætero habere permittatis; et si aliquis amodo eis aut rebus suis molestiam sive damnum intulerit, quantociùs faciatis emendari. Præcipiatis etiam militibus quos idem archiepiscopus vobis nominabit, ut erga eumdem archiepiscopum faciant sicuti solent et debent.

Henricus Imp. armis sibi Siciliæ regnum vindicat.

Rogerus de genere Normannorum, in Sicilia regio diademate sublimatus, suo sculptum in sigillo monostichum illud jactabat:

Apulus et Calaber, Siculus mihi servit et Afer.

Qui cùm ageret in extremis, reliquit filium et filiam, Willelmum et Constantiam. C Annus MCLIV tunc temporis effluebat. Henricus Rex Teutonicus eamdem Constantiam duxit uxorem, anno MCLXXXVI fluente. Henricus postmodum Imperator creatus, secum ducens Imperatricem Constantiam, deficientibus aliis hæredibus, omnium ad regnum Siciliæ pertinentium hæredem legitimam, duplicem congregavit exercitum, hinc equestrem et pedestrem, per viarum angustias laboriosè gradientem, illinc remigantium multitudinem copiosissimam in armis bellicis plurimùm confidentem: sicque Januensium et Pisanorum tam auxilio quàm consilio roboratus, Bonefacium marchionem de Monteferrato totius navigii, quod excreverat in immensum, signiferum ordinavit. Bonefacius itaque, dum æquora sulcaret intrepidus, et Salernitanos pro viribus paratos resistere cognovisset, irruit super eos; et non modicâ strage peractâ, victoriam reportavit, urbem succendit, prædavit, ecclesiis non pepercit, ecclesiam Sancti Matthæi violenter intravit, asportavit thesaurum, sine delectu cives in ore gladii trucidavit, quosdam truncavit ca- Col. 678.
D pite, quosdam suspendit patibulo, mulieres omnes indifferenter prostituit. Civitate vastatâ, transiit in Siciliam, civitates omnes in deditionem recepit. Willelmus

» excommunicationis protulerunt. Sed vos, iniquitatis spiritu suadente, in majorem insolentiam prorumpentes, in sacra majori hebdomadâ ante festum Resurrectionis Dominicæ, profanas manus in sacerdotes Domini immittentes, quosdam ex his occidistis, et quosdam contumeliâ affectos membris genitalibus turpiter et nefariè detruncastis, et in ipso Dominicæ Resurrectionis die domos canonicorum Rotomagensis ecclesiæ ex parte maxima destruxistis et ex parte incendio consumpsistis, virgulta eorum radicitùs eradicantes: tandem, post multas commonitiones, et carissimi in Christo filii nostri Richardi, illustris Regis Anglorum, sæpiùs iterata mandata, tactis sacrosanctis Evangeliis omnes pariter jurastis [vos] super omnibus quæ prescripta sunt judicio ecclesiæ absque omni diffugio parituros. Cæterùm, cùm prædicti episcopi ad civitatem ipsam vocati postea accessissent, ut judicium juxta præstitum à vobis juramentum injungerent observandum, adscitis sibi viris prudentibus et discretis, de assensu et auctoritate prædicti archiepiscopi firmiter decreverunt, ut communia civitatis vestræ ad damnorum et ablatorum restitutionem integram teneretur, et ut murum atrii ipsius ecclesiæ à communia ipsa destructum, cum appendentibus et pertinentiis suis, sine difficultate aliqua restauraret; domos quoque canonicorum et clericorum Rotomagensium, per eam dirutas et combustas, restituere non differret; illi verò de communia qui in canonicos vel clericos manus violentas ausu temerario injecerunt, passis injuriam congruè satisfacto, ad sedem apostolicam properarent pro beneficio absolutionis obtinendo. Quoniam igitur non est licitum aliquibus contra præstitum juramentum venire, universitati vestræ per apostolica scripta mandamus et districtè præcipimus, quatenùs juxta quod promisistis, et exinde tenemini juramento adstricti, taliter satisfacere procuretis quoad Deo et ecclesiæ, quos offendistis, sit plenariè satisfactum, et vestra exinde devotio possit meritò commendari; alioquin noveritis nos sententiam quam iidem episcopi protulerunt, ratam habere, et ipsam faciemus per eosdem executioni mandari. Datum Laterani, V idus octobris, pontificatûs nostri anno quinto » (1196).

(a) Cardinalis Melioris, qui tum legatione fungebatur in Francia, ut videre est suprà, p. 571.

(b) Qua de causa Rex Francorum proventus ecclesiarum Normanniæ in regno consistentes occupasset, docet superiùs Rigordus, p. 41.

Tancredi Regis filius, in ætate puerili sublimatus in Regem, cum matre sua præsidium adiit, sicut fertur, tutissimum, castrum scilicet Sancti-Johannis. Imperator Henricus, iter dirigens ad urbem Panormitanam, in sede metropolitana solemni processione receptus, x kal. novembris regni diadema suscepit. A

* Gratz. Anno MCXCV, die festo Sancti Stephani protomartyris *(a)*, dum apud Gratiam * Dux Austriæ Limpoldus dies natalitios celebraret, et, juxta consuetudinem regionis, sui corporis agilitatem inter suos ostenderet commilitones, de plano, militaribus armis accinctus, flexis in gyrum frenis, equo cecidit; et pedis attritione subitâ sauciatus ad necem, urgentissimâ tandem necessitate compulsus, consilio medicorum pede truncatus est: ut qui Regis Anglorum Richardi, Jerosolymâ redeuntis et crucis adhuc mortificationem in corpore suo gestantis, et animum habentis ad Terram sanctam redire, pedes constrinxerat, nec licentiam abeundi quò vellet habere permitteret, in ultionem tanti facinoris pede proprio mulctaretur, juxta B sententiam Petri Ravennatis, qui, de filio prodigo scribens, inter cætera dixit: *Luxuriæ, ventri, gulæ, famis tortor apponitur, ut ultrix ibi pœna sæviat, ubi pœnalis reatus exarserat.....*

* Waltero. *HENRICUS, Dei gratiâ, Romanorum Imperator et semper augustus, et Rex Siciliæ, dilecto amico suo W.* Rotomagensi archiepiscopo, salutem et dilectionem.* SCIENTES honestatem tuam de magnificentiæ nostræ felicibus successibus plurimùm gratulari, significamus discretioni tuæ quòd nos, per Dei gratiam, totum regnum Siciliæ et Apuliæ in pace possidemus. Cùm autem quosdam magnates regni, qui nobis satis contrarii primò exstiterunt, gratiam nostram recuperassent, ipsi postmodum nefandam proditionem contra personam nostram machinati sunt. Sed, quia nihil opertum quod non reveletur, gratiâ Dei proditio illa fuit detecta, et quorumdam proditorum proditione manifestata; unde omnes eos pariter jussimus captivari et in vinculis
Col. 679. detineri. Ad cujus nostræ prosperitatis augmentum, divinâ operante clementiâ, dilecta consors nostra Constantia, illustris Romanorum Imperatrix augusta, in die beati Stephani protomartyris peperit nobis filium. Tu itaque, nostræ jocunditati congaudendo, de tuo et terræ statu C
An. 1195. nos certifices. Datum apud Sanctum-Marcum, XIII kal. februarii....

Col. 680. *WILLELMUS, Elyensis episcopus, Radulfo decano Lundoniæ.* MITTIMUS ad vos literas quas Vetus de Monte misit Duci Austriæ de morte Marchisii in hæc verba:

De nece Conradi marchionis Montisferrati. *LIMPOLDO Duci Austriæ Vetus de Monte, salutem.* CÙM plurimi Reges et Principes ultra mare Richardum Regem Angliæ et dominum de morte Marchisii inculpent, juro per Deum qui in æternum regnat et per legem quam tenemus, quòd in ejus mortem nullam culpam habuit. Est causa siquidem mortis Marchisii talis: unus ex fratribus nostris in unam navim de Salteleia ad partes nostras veniebat, et tempestas illum fortè apud Tyrum impulsit, et Marchisius fecit illum capere et occidere, et magnam ejus pecuniam rapuit. Nos verò Marchisio nuncios nostros mandavimus; mandavimus quòd pecuniam fratris nostri nobis redderet, et de morte fratris nostri nobiscum se concordaret: et noluit, necnon et nuncios nostros sprevit, D et mortem fratris nostri super Reinaldum dominum Sydonis posuit, et nos tantùm fecimus per amicos nostros, ut in veritate scivimus quòd ipse fecit illum occidere et pecuniam rapere. Et iterùm alium nuncium nostrum, nomine Edrisium, ad eum misimus, quem in mare mergere voluit; sed amici nostri illum à Tyro festinanter recedere fecerunt, qui ad nos citò pervenit et ista nobis nunciavit. Nos quoque ex illa hora Marchisium occidere desideravimus, tuncque duos fratres ad Tyrum misimus, qui eum apertè et ferè coram omni populo Tyri occiderunt. Hæc autem fuit causa mortis Marchisii, et benè dicimus vobis in veritate, quòd dominus Richardus Rex Angliæ in hac morte Marchisii nullam culpam habuit; et qui propter hoc domino Regi Angliæ malè fecerunt, injustè et sine causa fecerunt. Sciatis pro certo quòd nos nullum hominem hujus mundi pro mercede aliqua vel pro pecunia occidimus, nisi nobis malum priùs fecerit. Et sciatis quòd literas istas fecimus in domo nostra, ad castellum nostrum *Messiac*, in dimidio septembris, coram fratribus nostris, et sigillo nostro eas sigillavimus anno ab Alexandro M et D et V.

Nos verò harum transcriptum literarum vobis, de cujus dilectione plenum habemus experimentum, duximus destinandum, ut de illo agatis in chronicis vestris.... E

CŒLESTINUS Papa Senonensi archiepiscopo salutem. CÙM in regno Galliæ catholici semper æquitatis cultores divinâ fuerint principes institutione promoti, à sacrosancta Romana ecclesia, cujus fidem et unitatem servarunt, quâdam sunt prærogativâ privilegium benedictionis et gratiæ consecuti: quorum quidem exaltationem et gloriam nos etiam, adhuc in minori officio constituti, et libenter promovimus et libenter consuluimus promovendam. Nunc &c. *(Hæc epistola de divortio Philippi Augusti locum olim habebit inter epistolas Cœlestini, perinde ac ei apud Dicetensem subjecta de excitandis ad Jerosolymitanam profectionem christianis.)*

(a) Annus erat 1194, à kal. januarii incœptus, sed apud Anglos annus 1195 à die festo Natalis Domini computatus.

A *W.* Rotomagensis archiepiscopus Radulfo decano Lundoniensi.* EXPERTI sæpiùs sinceritatem dilectionis quâ nos in visceribus Christi amplectimini, et affectionem piæ mentis quâ nobis compatimini, sicut personam vestram teneriùs diligimus, ita et prolixiùs et confidentiùs angustias animæ nostræ et statum nostrum, actaque à nobis in colloquio inter Regem Francorum et Regem Anglorum habito, nunciamus. Venientibus itaque nobis ad colloquium infra octavas Epiphaniæ * habitum, primo die Rex Anglorum à mane usque ad vesperam tum per se, tum per nuncios episcopos, abbates et barones, supplicavit cum omni instantia efflagitans, ut nos et capitulum nostrum fidejuberemus pro eo, quòd, nisi scilicet præcisè et integrè singula capitula, sicut in authentico inter ipsum et Regem Francorum confecto continentur, observaret, ad solutionem duorum millium marcarum Regi Francorum faciendam teneremur, super sponsione etiam facta literas sigillis nostris impressas præberemus. Quia verò authenticum non inspexeramus, cujus mentio literis nostris imprimi debuerat, tamquam illi cohærentibus, et vigorem, si quem habituræ erant, contrahentibus, corisco *(a)* cooperto et scripto nobis B ignoto assensum nostrum præbere vel illud confirmare (quod detectum tenebamur abhorrere, detestari et redarguere) minimè voluimus. Itaque, Rege et satrapis ejus instantibus, nihilque proficientibus, nobisque in proposito persistentibus, circa vesperam facta est nobis copia authentici : quo à decano et quibusdam ex nostris inspecto, conspeximus inter cætera hæc in eo inserta esse, videlicet, « non licere archiepiscopo Rotomagensi in terras vel homines Regis » Francorum seu Regis Anglorum interdicti vel excommunicationis sententiam dictare, præter » assensum quatuor clericorum ab ipsis Regibus eligendorum, et super caput archiepiscopi » ponendorum. Quòd si lata fuerit, ad eos spectabit cognitio sententiæ, utrùm tenere debeat, » vel non ; quòd si injustam esse protulerint, Rex in cujus terram vel homines ecclesiasticam » exercuerat sententiam, ad mobilia et immobilia archiepiscopi manus extendet, et ea in pro» prios usus convertet, donec sententiam relaxaverit, et ei secundùm arbitrium dictorum » quatuor primatum *(b)* satisfecerit. » Annexum est in authentico, à Regibus jurejurando et sigillorum suorum munimine confirmato, ut illatæ ecclesiis seu quibuscumque personis ecclesiasticis seu viris religiosis injuriæ seu damna remittantur, et interdicti vel excommunicationis sen- C tentiæ propter hæc latæ sine ulla satisfactione solvantur *(c)*.

Col. 686. * Walterus. Quid à se actum in colloquio Regum Franciæ et Angliæ significat. * An. 1196.

Tam enormibus autem contra Dei ecclesiam perspectis et auditis, illicò in omnes inventores et fautores illius execrabilis authentici, exceptis duabus dumtaxat personis Regum, sententiam excommunicationis tulimus, constanter authentico contradicentes, et pro nobis et ecclesia provinciaque nostra universa appellantes. Secundo die colloquii, precibus regiis, tum allegationibus superficialibus et palliatis, tum minis et contumeliis additis, circa nonam, cruce Dominicâ præcedente, innumeràque multitudine nos quasi ad spectaculum sequente, et nobis causam ecclesiæ Dei agentibus favente, accessimus et stetimus coram Rege Francorum, quærentes ab eo si, *salvâ integritate ordinis nostri et juris et potestate ecclesiæ Rotomagensis*, concederet nobis fidejubere pro Rege Angliæ : quo clamosè contradicente, nosque opprobriis et contumeliis multiplicibus lacessente, recessimus ab eo, et paulò pòst à colloquio. In crastino, per episcopum Ebroïcensem * et quosdam clericos nostros postulavimus à Rege licentiam remeandi ad ecclesiam nostram, ad quam ceu ad asylum properavimus: ubi cùm quiesceremus, D et nocte sabbati membra sopori dedissemus, ecce duo milites, à latere Regis missi, nobis ex parte ejus dixerunt quòd mane coram eo compareremus. Intelligentes autem illum omni modo, cum genuflexione etiam nobis facienda, adhibitâ catervâ pontificum, abbatum, Comitum, baronum, velle satisfacere voluntati suæ et præcipuè voluntati Regis Francorum ; habito maturiori consilio, maluimus nocte et clàm recedere, quàm periculum libertatis et juris ecclesiastici cum dispendio famæ et bonæ conscientiæ incurrere : sicque, duobus tantùm, scilicet clerico et uno serviente, comitati, Cameracum venimus, ubi moram facimus adhuc, exspectantes dubios rerum eventus et per Dei gratiam statûs nostri in melius commutationem, parati propter justitiam quælibet adversa sustinere. In tantis itaque tribulationibus et angustiis constituti, et injuriis et oppressionibus afflicti, discretioni vestræ supplicamus attentiùs, quatinùs nostris passionibus, tamquam amici et devoti vestri, condoleatis, et quid nobis in tantis articulis constitutis agendum sit, consilium vestrum concurrentibus literis, et auxilium exhibitione operis, velitis efficaciter impartiri.

Col. 687. * Guarinum.

E *REVERENDO patri dominoque Waltero, Dei gratiâ, Rotomagensi archiepiscopo, suus ille quondam fidelis et adhuc fidelissimus, salutem et debitam patri et domino cum omni devotione reverentiam et obedientiam.* QUÒD tacito nomine proprio vobis scribimus, illud efficit traditum generaliter, *An nescis longas Regibus esse manus!* Cùm itaque tres sint ecclesiæ persecutiones, violenta, fraudulenta, deceptoria, primam Rotomagensis ecclesiæ bona, clericorum vestrorum possessiones, dissipasse cognovimus ; personam quoque vestram illicitis fidejussionibus involvendam infestasse quamplurimùm, in tantum ut ad declinandas tyrannorum versutias coacti

Rescriptum Radulfi de Diceto.

(a) *Coriscum* parvum codicem intelligit Cangius; nos pro *membrana* accipiendum putamus.

(b) Primates subsannando vocat inferioris ordinis clericos, quibus facultatem contulerant Reges rescindendi latas ab archiepiscopo excommunicationis vel interdicti sententias.

(c) Literas quibus inserta est ea clausula, vide supra, p. 45.

Col. 688. sitis regnum Alemannicum subintrare : à quo cùm per Dei gratiam redieritis cum triumpho, A cantabitur ab occurrentibus vobis canticum novum, canticum jocunditatis et lætitiæ, canticum metricè compositum, quod est hujusmodi :

Felix homo, qui pro domo
Dei murum se futurum
Dicto, facto publicat ;
Ante Reges pravas leges
Execrando, detestando,
Cœlum sibi vindicat.

Nos interim vestris et vestrorum deprædationibus intimo cordis affectu compatimur, et ad Dei clementiam recurrentes, attentiùs genibus flexis Dominum deprecamur quotidie dicentes :

Serva clerum, Rex insignis,
Votis tentum laude dignis,
Ne consumat vorax ignis
Tuæ laudi deditos.
Legem pone regnaturis,
Si statutis instent duris,
Ad radicem stat securis,
Motus frenans vetitos.

Valere vos optamus in Domino, carissime pater. B

* Walterus. *W.* Rotomagensis archiepiscopus Radulfo decano Lundoniæ.* LICÈT nobis, deliberatione providâ, tacito nomine scriberetis, nostri tamen stylum cognovimus amatoris, et inter legendum tantâ fuimus consolatione refecti, ut, præteritæ tribulationis immemores, vestrâ frui præsentiâ videremur. Jocundum quidem nobis et delectabile fuit quicquid de ore vestro vel de calamo procedebat ; sed nunc consolationes vestræ superant quicquid supra dorsum nostrum fabricaverunt peccatores. Et ne fortè tribulatio nostra vos ultra mensuram affligat, hoc de statu nostro certissimum teneatis, quòd in prosperitate qualibet nunquam fuimus lætiores quàm nos præsentis adversitatis tempora reddiderunt. Quippe mundus iste, quotidie seipso deterior, doctor est disertissimus vitæ nostræ, ut, semper ejus gaudia declinantes, ex ipsius asperitatibus discamus perpetuis consolationibus inhærere, et nunquam delectari in eo quod est labile et caducum, ut ibi nostra fixa sint corda ubi sunt vera gaudia et mansura ; et nihil erit in hoc mundo quod nos terreat vel molestet, dum ei fide firmissimâ militemus, cujus sumus, sive C vivimus, sive morimur. Verumtamen, si respiciendum est ad præsentis temporis blandimenta, pro liquido habeatis quòd causa nostra ex tentatione præterita nobis spondet proventûs felicioris eventum, et ex literis quas super hoc domino Cantuariensi misimus, constare poterit quòd ex primitiis prælibatis libertatem debitam in proximo per Dei gratiam consequemur.

* Waltero. *RICHARDUS, Rex Angliæ, W.* Rotomagensi archiepiscopo.* NOVERIT sanctitas vestra quòd vobis nullatenùs deesse volumus vel valemus, in quacumque necessitate fueritis constituti ; et si jacturam aliquam vel damnum occasione nostrî incurratis, nullo modo poterimus omittere quin damna vestra et jacturam vobis resarciri faciamus. De adventu vestro ad nos consilium de vobis accipite, quid expedire videritis, et gratum habebimus quod super hoc vestra sanctitas duxerit statuendum. De loquela versùs dominum Regem Francorum, scilicet de quietatione clericorum et laïcorum, cùm eo sermonem habeatis ; sed animum vestrum consulite, et providete utrùm id ei exponere [debeatis] ex parte vestra, vel ex parte nostra, tamquam id, nobis inconsultis et ignorantibus, per vos fuisset procuratum. D

Col. 689. *PHILIPPUS, Rex Francorum, W. Rotomagensi archiepiscopo.* MEMORES sumus quòd dilectos et fideles nostros, Anselmum decanum Turonensem et Ursonem camerarium, ad vos transmisimus, per quos vobis nostra voluntas innotuit, videlicet quòd in nostro eratis amore et gratia, et quòd vobis Andeleïum et aliam terram vestram, et alia quæ ad vos pertinebant, liberè reddideramus. Illud idem vobis mandamus, et in ampliori gratia de die in diem proficitis. Pro certo etiam vos scire volumus quòd, si in terram nostram venire volueritis, terra nostra vobis et omnibus vestris patens est et parata, sicut specialissimis clericis nostris et amicis.

PHILIPPUS, Rex Francorum, W. Rotomagensi archiepiscopo. NOSSE vos volumus, quoniam adventum vestrum et moram vestram per terram nostram plurimùm desideramus, et nos ballivis nostris præcipimus ut vos et vestros per terram nostram salvò conducant. E

* Walterus. Quid etiam cum Rege Philippo de eodem colloquio. *W.* Rotomagensis archiepiscopus Radulfo decano Lundoniensi.* VOBIS, amice amantissime, viro scienti infirmitates, viro olei et misericordiæ, revelavimus causam ecclesiæ Dei et nostram amaritudinem spiritûs, et tribulationes quæ invenerunt nos nimis, cujus flentis et sedentis nobiscum in tristitia verba consolationis satiaverunt et lætificaverunt animam nostram. Porrò post tristia sabbata felix irradiavit dies, et, per Dei gratiam, luctus noster jam conversus in gaudiolum, convertetur in gaudium, gaudium, inquam, magnum valdè. Quartâ enim feriâ

* An. 1196. post Ramos palmarum* dominus Rex Franciæ nos venientes Pontisaram honorificè suscepit, in nobis Deum venerans ; in accessu benignè obviàm exiens ; in penetralibus domûs suæ introducens, nosque præcedere cogens ; ibidem nos in amaritudine spiritûs positos jocundo suo alloquio et secretiori, promissioneque multiplici de honoris nostri conservatione, sacerdotalis dignitatis et libertatis ecclesiasticæ adjectâ, recreans et refovens ; in recessu nos

A liberaliter et humiliter in viam nostram deducens. Et quia non sufficit bonum inchoasse et non consummasse, animæque esurienti nulla est satietas, ne ridiculi haberemur, ne communi consilio fratrum et coepiscoporum et cæterorum prudentium virorum obviaremus, in anteriora totam spem in Domino ponentes nos extendimus, de contingentibus pro modulo virium nostrarum nihil omittentes. Cùm igitur in vigilia* apostolorum Philippi et Jacobi Parisius venissemus, paululùm progressi dominum Regem invenimus cum fratre B.* de Vicenis, ad quem accedentes, divinâ præordinante clementiâ, gratiam, immò cumulum gratiæ, mensuram, inquam, gratiæ refertam et superfluentem invenimus in oculis ejus. Exponentes enim ei statum nostrum, et cum suspiriis et in amaritudine cordis, et in persona Christi constanter petentes consilium et auxilium ejus, quatinùs ministerio ejus adjiceret Deus ut sacrosancta ecclesia de multiplici oppressione resurgeret, abrogatis et deletis quibusdam capitulis contra nos, immò Deum et ecclesiam, in nefando illo chirographo conscriptis; demisso vultu, gerens personam Christi sicut verè pœnitentis, nobisque ex intimis cordis B compatientis, voce mansuetâ, voce misericordiæ plenâ, voce caritatis quâ nos amplecti videtur expressivâ, in hæc verba prorupit : « Noveritis, dilecte archiepiscope et sacerdos » Christi, etiam cum contradictione satraparum et consiliariorum nostrorum, nos intuitu » Dei et personæ vestræ non tantùm preces vestras velle exaudire, sed et illis hoc condi» tionaliter superaddere, videlicet non solùm vos, sed episcopos et abbates, omnes conventus » et ecclesias diœcesis vestræ, qui fidejusserunt pro Rege Angliæ, absolvi à plegio et fide» jussione quâ nobis obligati sunt, si episcopos, abbates, conventus et ecclesias, qui pro » nobis erga eum fidejusserunt, voluerit et concesserit absolvi. Indecens enim et iniquum » est, ecclesias Dei et ecclesiasticas personas pro excessibus nostris et Regis Angliæ puniri, » vel eas sic citra auctoritatem ecclesiæ juxta voluntatem Principum coarctari et obligari. » Et ut breviter et ad summam vobis rem tangamus, omnes petitiones nostras benignè et animo tranquillo et prompto exaudivit. Eapropter, habito consilio, dignum duximus et profuturum nobis et ecclesiæ Dei, in partibus Galliæ jurisdictioni nostræ subjectæ morari, pro viribus et per internuncios ad dominum Regem Angliæ destinandos experiri satagentes, ut C promissa nobis à domino Rege Franciæ effectui et optato fini mancipentur. Commendamus autem nos et causam ecclesiæ nostræ orationibus vestris, quatenùs, illis mediantibus et pro ea in conspectu Domini effusis, valeat respirare, ab actione iniqua et servitute importabili erepta.

Col. 690. — * die 30 april. — * Bernardo.

Circa dies istos *(a)*, aquarum inundatio subita, vehemens et fluctibus procellosis involvens omnia circa Sequanam adjacentia, tam lignea quàm lapidea, Philippum Regem Francorum, Mauricium Parisiensem episcopum, Parisius commorantes non parùm exterruit. Rex forsitan statuit intra se : Ne me demergat tempestas aquæ, nec absorbeat profundum, salvabor in monte. Relinquens ergò palatium suum, Ludovicum quoque filium suum assumens, cum domestica familia sua pernoctare decrevit apud Sanctam-Genovefam. Episcopus autem dixit, *Usque ad animam meam intraverunt aquæ;* sed, ut sibi provideret et suis, apud Sanctum-D Victorem quievit......

An. 1196.

W. Rotomagensis archiepiscopus Radulfo decano Lundoniensi.* AGGREDIENTIBUS iter arduum et angustum, per quod ab hujus valle plorationis est per varios casus et multa discrimina rerum ad cœlestis eminentiam patriæ redeundum, Dominus, nunquam à misericordiæ proposito recedens, tamquam innixus adhuc scalæ Jacob, manus consolationis porrigit ne lassescant. Ipse quidem aspera dirigit in vias planas, defectuum conscius humanorum, dum fortè gradus ascensionum difficiles steriles minantur laborantium sudores, ut ad perseverantiam promoveat fatigatos, quos in stadio decurrentes bravii dilatio suspendit. Multæ tribulationes, sicut ecclesiæ Dei satis universaliter innotuit, nobis per Dei gratiam hoc iter ingressis obicem posuerunt, qualiter videlicet, dum in domo Domini cum fratribus vellemus unanimiter habitare, inimicus homo inter clericos et laïcos nostræ urbis discordias seminavit, unde tot germina malitiæ pullularunt, quæ nondum potuerunt ab eorum cordibus exstirpari *(b)*. Subinde Regum hostilitas subintravit, quæ, redditus et possessiones ecclesiæ nostræ deforis invadens, gloriam E ejus, ab intùs malitiâ civium denigratam, ad enormem confusionem et paupertatem redegit *(c)*. Nec contentus est malignus spiritus nobis in exterioribus adversari; sed et in caput nostrum ille adversarius, cui nulla sufficit iniquitas, calcaneum erexit, et Reges nostros adeò veneficæ suggestionis artificio reddidit insensatos, ut, catholicæ professionis immemores, quatuor nobis vellent superponere primates, et nostræ jurisdictionis potentiam sub eorum ministerio sepelire *(d)*. Statuerunt etiam quòd de omnibus damnis quæ passa fuerat ecclesia per eos, ipsos absque compensatione præmissa redderemus liberos et immunes, et sub jurejurando firmaverant nos ad hoc juribus et injuriis coërcere. Unde, sicut audivistis, potiùs elegimus pauperes

Col. 691. — * Walterus. — Quæ passus fuerat à Regibus Franciæ et Angliæ adversa, replicat.

(a) Mense martio 1196, prout habet Rigordus, suprà, pag. 45.

(b) Vide ea de re Cœlestini Papæ literas superiùs editas in notis, p. 648 et seq.

(c) Fisco addictis, anno 1194, à Rege Franciæ Rotomagensis ecclesiæ proventibus.

(d) In tractatu mense januario 1195 inter Reges sancito, de quo dictum suprà, p. 651.

exulare, quàm ecclesiam nobis sine ruga et macula commissam pateremur corrumpi, ut eam ancillam de libera, et de gloriosa ignobilem, redderemus. Dum itaque propter Deum extremam exilii fortunam subiissemus, et fortè quibusdam propter æstus persecutionis importabiles lassescere videremur, Dominus supposuit manum suam, cui derelictus est pauper, et, ventis imperans et mari, procellam statuit in auram; nec potuerunt Reges in rebellione proposita morari, cùm ipse aliter disposuerit, in cujus manu corda sunt Regum. Sed, favente Domino, compuncti sunt, et ad cor penitùs redierunt *(a)*, adeò ut, sicut lex compositionis inter eos ipsos initæ diffinivit, ecclesia nostra in damnorum suorum recompensationem annuo et perpetuo quingentarum librarum redditu sit ditata; abbates verò, pro quorum damnis nos opponebamus, nobis literis suis patentibus ediderunt, quòd dominus Rex Angliæ eos securos reddidisset quòd eis satisfaceret competenter. Adhuc et pro minoribus ecclesiasticis personis, relaxationem interdicti quod propter hoc in terra Regis Francorum posueramus, suspendentes, literas domini Regis Angliæ habuimus, quibus firmissimè promittebat se damnificatis omnibus ad nostrum arbitrium recompensationem debitam præstiturum. Nos igitur, diligenti cum episcopis et viris prudentibus deliberatione præmissâ, præfatam sententiam duximus relaxandam. Tandem verò, multis tamen antè dilationibus impediti, cum utriusque Regum benevolentia et assensu in libertate pristina solidati, cum suffraganeorum nostrorum et totius ecclesiæ nostræ flagitatione et consilio, ad nostram sumus ecclesiam per Dei gratiam reversi, in qua nunc valemus et volumus, adjuvante Domino, prout honestati pastorali congruit, præsulari. Factum est, Domino disponente, quòd dominicâ* quâ cantatur *Dominus illuminatio mea (b)*, fuimus in ecclesia nostra ab universo clero, et populo solemniter recepti, et à pluribus felix est auspicium annotatum, quòd, quasi denuò consecrati, iterùm ad pontificalem cathedram nobis esset sub eodem cantico procedendum, quo pridem fuimus ad Lincolniensis episcopatûs gradum apud Andegavim consecrationis oleo delibuti; et multò nostræ restitutionis honorem lætitia festivior illustravit, quòd in urbe Rotomagensi carissimos fratres nostros et coepiscopos, Lincolniensem [1], Saresberiensem [2] et Exoniensem [3], casus inopinatus coëgit, qui nobis ab exilio revertentibus gratæ societatis solatia reddiderunt. Et hanc saltem caritatis vicem vobis reddere volebamus, ut qui nostræ persecutionis condolendo participes fuistis, in nostræ consolationis apicibus legatis quod utcumque vobis communicare noster spiritus concupiscit, quod exhiberemus libentiùs præsentiâ corporali.

Et redditam sibi pacem significat.

* An. 1196.

[1] Hugonem. [2] Herebertum. [3] Henricum.

Col. 693.

Johannes decanus Rotomagensis assensu communi Wigorniensium electus est in episcopum Wigorniensem, quem Hubertus Cantuariensis archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus, suffraganeis suis de consuetudine solemniter convocatis, consecravit prope Lundoniam in abbatia quæ dicitur *Hamma*, XIII kal. novembris.

Circa dies istos, Walterus Rotomagensis archiepiscopus Romam profectus est, consilium habiturus cum domino Papa Cœlestino super causa quæ vertebatur inter ipsum archiepiscopum et dominum Richardum Regem Anglorum, et W.* Luxoviensem episcopum, in matricem ecclesiam et ipsum archiepiscopum violenter insurgentem.

* Willelmum.

Col. 694.

W. Rotomagensis archiepiscopus Radulfo decano Lundoniensi.* DISCRETIONI vestræ satis innotuit quantis tribulationibus et jacturis Rotomagensis ecclesia diutiùs sit vexata; et nos hæc omnia dominum nostrum Regem pariter attendere sperabamus. Ipse verò, potiùs favens prævaricationibus aliorum, patrimonium ecclesiæ solum et unicum, Andeleïum scilicet, occupavit, et contra prohibitionem nostram in insula nostra munitiones ædificare cœpit, in capite præsumens quod in membra poterit tractu temporis perniciosiùs redundare. Ipsum quidem, sicut decuit, tam per nos quàm per alios semel, et secundò et tertiò, convenimus diligenter ut desisteret ab incœpto, et de damnis villarum nostrarum à suis incendio consumptarum, et de aliis damnis nobis et ecclesiæ nostræ illatis per ipsum et suos, satisfactionem debitam exhiberet, et capellaniam nostram de Blia, quam per annum et eo ampliùs in manu sua tenuit, nobis cum fructibus inde perceptis restitueret. Ipse verò quasdam responsiones, argutas quidem, sed minùs efficaces nec ratione subnixas, prætendens, semper perstitit in incœpto, nec nostros monitus exaudivit. Certè, si misereri vellet et parcere vitæ nostræ, Andeleïo pepercisset, quod nostris et pauperum necessitatibus unicum subsidium habebamus. Hoc autem præfatam enormitatem inexcusabilem reddidit, quòd post nostram prohibitionem et monitus non solùm insulam nostram detinet occupatam, verùm etiam de novo maximam partem dominici nostri post insulam nostram occupans, illud fossatis et barbacanis munire contendit. Nos igitur invasionem manifestam nimis crescere cernentes, iterùm ad dominum nostrum Regem cum omni humilitate accessimus; et ne quid cum impetu et minùs discretè facere videremur, adjunctis nobiscum majoribus ecclesiæ nostræ, instanter et affectuosè supplicavimus quatinùs misericorditer ageret nobiscum, et insulam nostram et dominicum

* Walterus. Acturus contra Richardum Angliæ Regem, Andeliaci insulam occupantem,

(a) Vide Regum literas paulò superiùs editas, pag. 652.

(b) Sic dicta dominica 4 post Pentecosten, quæ, anno 1196, incidit in diem 7 julii.

A nostrum quod usurpaverat, nobis restitueret, et damna nobis et ecclesiæ nostræ illata resarciret. Adjecimus etiam quòd, nisi infra tertium diem, quem ei assignavimus, super prædictis satisfaceret, ulteriùs non possemus tantam pertinaciam clausis oculis præterire et relinquere impunitam. Ad hæc, ut contritio adderetur contritioni, et ecclesia nostra intestino affligeretur bello, W.* Lexoviensis episcopus, spiritu superbiæ cæterisque pestibus Erebi impulsus, adversùs eam matrem suam suum erexit calcaneum : à qua cum consilio venerabilium fratrum et coepiscoporum nostrorum, pro multiplicibus ejus excessibus et inobedientia contumaci, præmissâ multiplici admonitione ut ad viam veritatis rediret, in interitum carnis vinculo anathematis meruit innodari. Cùm itaque modis aliquibus non potuerimus dominum nostrum Regem vel prece vel monitis ad emendationem convertere, et terminus sine aliqua satisfactione elapsus sit; multiplici necessitate et prudentium virorum consilio monemur ascendere ex adverso, et in proposito firmissimo habemus ulteriùs non pati tot et tantas injurias impunitas, nisi dominus noster errorem tantum maturaverit revocare. Cæterùm, contra episcopum B Lexoviensem iter ad sedem apostolicam urgere compulsi, die jovis proximâ post festum Omnium Sanctorum* cœpimus proficisci, sperantes, per Dei gratiam, faciem ejusdem episcopi coram summo Pontifice reddere confusam, cujus excessus intolerabiles nos invitos, ut diximus, coëgerunt ut eum animadversione dignissimâ puniremus. Vos autem per Dei misericordiam exoramus, ut nobis fraternæ compassionis animum rependatis, et vestris nos juvetis orationibus apud Deum.

* Willelmus.

Romam se profectum significat.

* An. 1196.

Willelmus Elyensis episcopus, cancellarius Regis, dum Romam tenderet, completis à die consecrationis suæ septem annis et triginta diebus, diem clausit extremum apud Pictavim. Sepultus autem est in abbatia quadam ordinis Cisterciensis, quæ vocatur abbatia *de Pinu*.... Col. 696.

Circa dies istos, episcopo Cameracensi Johanne rebus humanis exempto, tres sunt electi, Walterus, Nicolaus, Stephanus *(a)*, et infra quadraginta dies defuncti sunt.

C Robertus prior Elyensis, cancellarii frater, quatuordecim monachis cum capituli sui literis, à collegio sanctæ Dei genitricis apud Eboracenses antiquitùs instituto directis, XVI kal. aprilis * coram regni justitiario solemniter electus est in abbatem apud Westmonasterium : quem Hubertus Cantuariensis archiepiscopus, apostolicæ sedis legatus, benedixit apud Colecestriam in abbatia Sancti-Johannis, X kal. aprilis; suâ postmodum solemniter est collocatus in sede, IV nonas aprilis. An. 1197.

Rex Anglorum, milite multo stipatus, castellum Sancti-Valerici succendit, adjacentem prædavit provinciam, quinque navium hostibus suis victualia deferentium gubernatores suspendit in patibulo : quæ reperit in navibus comportata familiæ suæ distribuit XVII kal. maii.

Imbrium infusio triduana per Angliam multos exterruit. Col. 697.

Philippus Dunelm. electus à domino Papa consecratus est Laterani, XII kal. maii.

D Marcadeus, nefariis Brebantinorum vallatus catervis, episcopum Belvacensem *, Willelmum *de Merlou*, multosque cum eis jure belli captos et durissimis constrictos in vinculis, transmisit Rotomagum XIV kal. junii. * Philippum.

NOTUM sit universis hoc scriptum visuris, quòd hoc est fœdus et conventio inter Richardum Regem Angliæ et Baldewinum Comitem Flandriæ et Hannoniæ, consanguineum suum. *(Reliqua vide suprà, pag. 46.)*

WALTERUS, Rotomagensis archiepiscopus, dilecto et speciali amico Radulfo, decano Lundoniensi. BENEDICTUS Dominus, qui non amovit orationem nostram et misericordiam suam à nobis, dans nobis et ecclesiæ nostræ pacem in præsenti, in futuro per gratiam suam daturus pacem super pacem. Noverit caritas vestra quâ nos semper in visceribus Christi teneriùs amplexati estis, per excambium auctoritate domini Papæ et curiæ Romanæ, cum etiam consilio multorum virorum prudentium, archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, virorum religiosorum et jurisperitorum initiatum, labore et sollicitudine et meditatione domini Cantuariensis archiepiscopi [1], episcopi Wigorniensis [2] et electi Elyensis [3] consummatum, [pacem] inter dominum Regem et nos et ecclesiam nostram ad honorem ipsius et commodum reformatam esse. Omnes enim intelligentes situm Andeleii paci ineptum et guerræ vicinum et expositum, domino etiam Regi ad acquisitionem et defensionem terræ suæ valdè congruum; afferentes etiam nobis auctoritates non tantùm super commutatione reddituum ecclesiarum, sed etiam de translatione sedium, hostilitate cogente, conscriptas, nos ad excambium cum domino Rege faciendum induxerunt. Sic itaque, ne notâ singularitatis, superbiæ et protervitatis, notari possimus, consilio tot et tantorum adquievimus XVII kal. novembris *, et eâ

Quibus rationibus inductus, Regi Andeliacum muniendum concesserit.

E

[1] Huberti.
[2] Joannis.
[3] Eustachii.

* An. 1197.

(a) Horum præter nomina nihil nobis compertum. Albericus in chronico ad an. 1197, *In Cameraco*, inquit, *fuit electus in episcopum Nicolaus* de Ruex, *patruus viri nobilis Eustachii, et post eum Hugo præpositus de Duaco* : de quo Innocentius, lib. I, epist. 428.

die suscepti sumus in ecclesia nostra, præsente domino Cantuariensi archiepiscopo, episcopo Wigorniensi, omnibus etiam episcopis Normanniæ, abbatibus et magnatibus multis. *(Subjiciuntur tabulæ de permutatione facta inter Regem et archiepiscopum, quas vide superiùs, p. 581.)* A

Col. 700. Inde pacem et ecclesiæ proventus excrevisse significat.

WALTERUS, Rotomagensis archiepiscopus, carissimo et speciali amico suo Radulfo Lundoniensi decano, se totum et cum silentio præstolari adventum Domini. SICUT testantur sacra eloquia, væ illis qui perdiderunt sustinentiam! Sustinuimus mala: sic castigati apprehendimus disciplinam, aporiati, sed non destituti; tentati rapinis; asperitatibus maris, intemperiei aëris, malignantium insidiis expositi, sed non defecimus: Dominus enim, ne collideremur, supposuit manum suam; imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna; oculo misericordiæ suæ nos respexit et ecclesiam nostram, et cessavit quassatio, pace redditâ ecclesiæ. Dominus enim, in cujus manu corda sunt Regum, cor domini nostri tetigit, ut desiderio desideraret quæ ad pacem essent et ampliationem Rotomagensis ecclesiæ: cujus votum et desiderium Dominus prospiciens, labore, sollicitudine et ministerio domini Cantuariensis [1], B J.[2] Wigorniensis et E.[3] Elyensis electi, effectui mancipavit. Istis enim mediantibus et inter partes discurrentibus, per excambium domino Regi ad tuitionem et adquisitionem terræ suæ accommodum, ecclesiæ Rotomagensi et nobis saluberrimum et honestum (ut putà voluntati domini Papæ et curiæ Romanæ, necnon et aliorum multorum, archiepiscoporum, episcoporum, abbatum, clericorum, et aliorum virorum religiosorum et jurisperitorum, consentaneum), pax inter regem et nos et ecclesiam nostram reformata est: in quo excambio ecclesia Rotomagensis, juxta veridicam assertionem omnium comprovincialium, in quingentis libris et eo ampliùs excrevit. Hæc autem commutatio scriptis authenticis, anathemate à domino Rege, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, sacerdotibus innumerabilibus, in violatores prolato, testibus etiam magnatibus omnibus Normanniæ adhibitis, ut perpetuam et incommutabilem obtineat firmitatem, et ecclesia Rotomagensis pace gaudeat inviolabili et irrefragabili, roborata et confirmata est, auctoritate et scripto authentico domini Papæ, per Dei gratiam, ad preces et instantiam Regis et aliorum magnatum et prælatorum ecclesiæ corroboranda *(a)*. Hæc autem dignum duximus vobis exponenda, quia semper nobiscum C flevistis et compassi estis, ut cum gaudentibus gaudeatis, eo quòd concupiscentes semper concupieritis ea quæ Dei sunt, augmentum et honorem sanctæ ecclesiæ, cujus instantia quotidiana sollicitudinem vestram esse credimus.

[1] Huberti. [2] Joannis. [3] Eustachii.

Ab ea die quâ Hubertus Cantuariensis archiepiscopus, mandato Regis transfretaturus, à Lamheia recessit, ad eum usque diem quo, revertens in Angliam, locum rediit ad eumdem VI idus novembris *, septimanæ viginti completæ sunt additis sex diebus. Archiepiscopus, cum Rege moram faciens in Normannia, multorum necessitatibus providit et utilitatibus. Episcopum itaque Belvacensem * fascibus geminis, episcopi scilicet et Comitis, juxta suorum prærogativam antecessorum, sicut jactat, antiquitùs decoratum, militaribus armis accinctum, captum jure belli durissimis audivit constrictum in vinculis: quem per gratiam Regis cum D multa supplicatione, multò levioribus vix arctari promeruit. Rotomagensem ecclesiam, à divinorum celebratione suspensam, reconciliavit solemniter. Fœdus ineundum inter Regem Anglorum et Baldewinum Flandrensium Comitem et successores eorum certis distinxit capitulis *(b)*. Inter dominum Regem et Walterum Rotomagensem archiepiscopum paci reformandæ sollicitudinem impendit operosissimam, sicut rei probavit eventus, sicut etiam excambium Andeleii datum ecclesiæ Rotomagensi, perpetuò duraturum, manifestè declarat.

* An. 1197. * Philippum. Col. 701.

(a) Innocentii III literæ, quibus auctoritatis suæ pondus addit permutationi factæ, erant hujusmodi:

« *INNOCENTIUS episcopus, servus servorum Dei,* » *venerabili fratri Waltero, Rotomagensi archiepis-* » *copo, salutem et apostolicam benedictionem.* CÙM » emergentium litigia quæstionum vix possint sine » alterutrius litigantium læsione judicialiter diffiniri, » si quando partes inter se super mota quæstione ho- » nestè conveniunt, tantò libentiùs compositioni » eorum præsidium apostolicum impartimur, quantò » per hoc neutrum lædimus, et ampliùs utrumque » juvamus. Intelleximus siquidem tam ex literis » tuis quàm carissimi in Christo filii nostri, Ri- » chardi Angliæ Regis illustris, et plurium alio- » rum, quòd super discordia quæ inter te et eumdem » Regem super villam Andeliaci cum rupe et insula » mota fuerat, regia serenitas, evangelicum illud » attendens, *Qui se humiliat, exaltabitur,* et, Quantò » major es, humilia te in omnibus, humiliavit » magnificentiam suam, et severitatem regiam passus » est emolliri, ut ad honorem ejus cui servire, » regnare est, amicabilem tecum compositionem » iniret, et in utilitatem Rotomagensis ecclesiæ » molendina quæ habuit apud Rotomagum cum » villis de Diepa et *Boteiles*, et manerio *de Loures* » cum omnibus pertinentiis et libertatibus suis, et » ministerio *de Loures* et foresta *de Alihermont*, » sicut in authentico ejusdem Regis confecto exinde » pleniùs continetur, tecum perpetuò commutaret. » Nos igitur permutationem ipsam, sicut amica- » biliter facta est et ab utraque parte recepta, et au- » thentico ipsius Regis exprimitur, auctoritate apos- » tolicâ confirmamus et præsentis scripti patrocinio » communimus. Ad majorem autem hujus nostræ » confirmationis evidentiam, authenticum ipsum » de verbo ad verbum nostris duximus literis expri- » mendum, quod tale est. » *(Vide impressum superiùs, pag. 581.)*

(b) Instrumentum vide suprà, p. 46.

Anno

A Anno MCXCVIII, Hubertus Cantuariensis archiepiscopus clericos quos Hugo Cestrensis episcopus, ejectis monachis, apud Coventreïam collocaverat, summi Pontificis auctoritate munitus amovit, monachos introducens ibidem XV kal. februarii.

Ab ea die quâ Willelmus Elyensis episcopus in abbatia de Pinu sepultus est, ad eum usque diem quo decanus Saresberiensis Eustachius electus est in Elyensem episcopum viginti-septem septimanæ fluxerunt. Ab electione facta solemniter apud Vallem-Rodolii die festo Sancti Laurentii martyris, ad illud usque tempus quo prædictus electus, in Angliam veniens, ab archiepiscopo Huberto munus consecrationis accepit VIII idus martii, triginta perfectas computamus hebdomadas. Electionem in Normannia factam, præsentationem, postulationem factam apud Westmonasterium in capella Sanctæ Catherinæ, prior Elyensis Johannes complevit die dominicâ quâ cantatur *Lætare Jerusalem.* Astiterunt archiepiscopo novem episcopi.

B Cœlestino Papâ III rebus humanis exempto, Lotharius cardinalis diaconus electus est in summum Pontificem VI idus januarii *, vocatus Innocentius Papa tertius; IX kal. martii presbyter ordinatus est; in Cathedra Sancti Petri consecratus est episcopus et in Sancti Petri cathedra collocatus. * An. 1198.

Octavo idus maii, pluit sanguis undatim super ædificantes turrim apud Andeleïum, in territorio Rotomagi *(a)*. Col. 703.

Gaufridus Cestrensis electus, ad petitionem et præsentationem Josberti Coventrensis prioris, Cantuariæ consecratus est, XI kal. julii. Solemnia celebravit Hubertus Cantuariensis archiepiscopus.

Othoni, nepoti Regis Anglorum Richardi, redditum est Aquisgranum quod obsederat, VI idus julii*. In crastino desponsavit unicam filiam et hæredem Ducis Brebantiæ, septennem. Quarto verò idus ejusdem mensis coronatus est ab Adulpho C Coloniensi archiepiscopo, et sedem ascendit Augustorum. * An. 1198.

Comes Flandriæ * venit ante villam Sancti-Audomari cum exercitu suo, VIII idus septembris, et villam obsedit per tres septimanas...... Dum Comes prædictus esset in obsidione, venit nuncius Regis Franciæ, literas ex parte Regis ferens, dicentes quòd si castellanus et burgenses villam suam tenere et defendere possent erga Comitem usque pridie kal. octobris, ad succurrendum eis cum exercitu magno veniret; si non veniret, castellanus et burgenses de villa sua, ad melius quod possent, facerent: sicque reddita fuit villa Comiti. * Balduinus.

Richardus Rex Angliæ intravit terram Regis Francorum cum exercitu magno V kal. octobris*, et cepit castellum de *Curceles* et *Buriz*, et tertium castrum Sirefontanum. Die crastinâ, Rex Francorum venit de Mantua cum quadringentis militibus et servientibus et communiis suis, ad succurrendum castro de *Curceles*, D quod non putavit esse captum. Rex igitur Anglorum, ex quo eum venire cognovit, insecutus est eum in fugam conversum, et in tanta districtione posuit in portam Gisortii, quòd pons fractus est sub illo, submersis de suis viginti militibus. Interim Rex Angliæ propriâ lanceâ prostravit Matthæum de Montemorencii, et Alanum de *Rusci*, et Fulconem de *Gilervall*, et captos detinuit, et capti sunt cum eis usque ad centum milites, et servientes quorum non est numerus; dextrarii capti sunt ducenti, quorum septies viginti cooperti fuerunt ferro...... * An. 1198.

Willelmus genere Normannus, ecclesiæ Lundoniensis canonicus (electus ejusdem ecclesiæ episcopus), ad præsentationem Radulfi de Diceto, decani Lundoniensis, munus consecrationis accepit apud Westmonasterium in capella Sanctæ Catherinæ, per manum Huberti Cantuariensis archiepiscopi, præsentibus tredecim episcopis, X kal. junii. Col. 705.

E Richardus Rex Anglorum, cùm regnasset annis novem, mensibus sex, diebus decem et novem, in Aquitanico ducatu, Lemovico territorio, castello *Chaluz*, VII kal. aprilis*, à Petro Basilii *(b)* sagittâ percussus est, et postmodum VIII idus * An. 1199.

(a) Prodigiosam eam rem testatur etiam Guillelmus Neubrigensis, lib. V, cap. ult. his verbis: « Sanè in loco illo, cùm magna illa ædificatio fieret, » rem prodigiosam contigisse ferunt. Nam, sicut » quidam non ignobiles, qui se interfuisse asserunt, » protestantur, mense maio paulò ante Dominicæ » Ascensionis solemnia, cùm Rex adesset et opus » urgeret (nam sæpiùs ad disponendum urgendumque opus aderat, et conspectum proficientis operis » pro magna voluptate habebat), repentè imber » sanguine mixtus descendit, stupentibus cum ipso » Rege cunctis qui aderant, cùm et in suis vestibus » veri sanguinis guttas conspicerent, et rem tam » insolitam malum portendere formidarent. Verùm » ex hoc idem Rex non est territus, quominùs operi » promovendo intenderet: in quo sibi, ni fallor, ita » complacebat, ut, etiamsi angelus de cœlo id omittendum suaderet, anathema illi esset. »

(b) Hovedenus, suprà, p. 595, necis Richardi auctorem facit *Bertramnum de Gurdun.*

aprilis, die martis, vir operi martio deputatus, diem clausit extremum apud prædictum castellum; sepultus autem est apud Fontem-Ebraldi secus pedes patris sui Regis Henrici secundi. A

Johannes Hyberniæ dominus, fratris sui Richardi hæres legitimus, de ducatu Normanniæ per ensem et gladium potestatem accepit apud Rotomagum, per manum Walteri Rotomagensis archiepiscopi, VII kal. maii: qui cùm venisset in Angliam, Ascensionis Dominicæ die solemni, solemniter est unctus in Regem apud Westmonasterium, per manum Huberti Cantuariensis archiepiscopi, V kal. junii.

Col. 706. Johannes Rex Angliæ, sub ipso coronationis suæ initio visitans Sanctum Thomam et postea Sanctum Eadmundum, dies Pentecostes egit apud Norhamptoniam: qui postea, collectâ multitudine militum et peditum et navium, apud *Sorham* transfretavit, XIII kal. julii.

Celebratum est divortium inter Johannem Regem Angliæ et filiam Comitis Glocestriæ in Normannia, ab episcopis Lexoviensi [1], Bajocensi [2], Abrincensi [3], et aliis episcopis qui interfuerant, quando ipse tempore patris, permissione Romanæ ecclesiæ, eam duxerat in uxorem cum comitatibus de Glocestria, de Summersatum, de *Devenesire*, de *Cornewaille*, et de aliis quampluribus per Angliam honoribus. Sed ille, sublimioris tori spe raptatus, consilio pravorum eam abegit: unde magnam summi Pontificis, scilicet Innocentii III, et totius curiæ Romanæ indignationem incurrit, præsumens temerè contra leges et canones dissolvere quod eorum fuerat auctoritate colligatum. B

[1] Guillelmo. [2] Henrico. [3] Guillelmo.

Dominus Johannes Rex Angliæ Arturum, filium fratris sui Galfridi Comitis Britanniæ, venientem ad se et ejus se per omnia subjicientem voluntati, minùs cautè dimisit à se. At ille transtulit se ad Regem Franciæ, qui eum, bonis ejus inhians, facit nutrire cum filio suo Parisius. C

Bellum factum est horribile inter Petrum Comitem Nivernensem et Herveum de Donziaco, prope abbatiam Sancti-Laurentii, non longè à Donziaco, III nonas augusti *. Sed Comes prædictus, cum Coterellis quos Rex Franciæ ei, utpote cognato suo, in subsidium miserat, victus aufugit. Nec multò pòst prædictus Comes, conniventiâ *(a)* Regis Franciæ, dedit filiam suam unicam et hæredem Herveo in conjùgem, cum comitatu, retentis sibi, quoad viveret, Autissiodoro et *Turneire* * cum omni honore Autissiodorensi et Turnerensi.

* An. 1199.

* *Tonnerre.*

Concilium actum est apud *Digun* in Burgundia, præsidente Petro de *Chapes* presbytero cardinali, dominicâ secundâ Adventûs Domini, quâ scilicet cantatur *Populus Sion*: ubi, ad vocationem prædicti cardinalis, convenerunt archiepiscopi,

(a) Quibus conditionibus Rex assensum suum præbuerit Hervei matrimonio cum Mathilde filia Petri de Cortenaio ex Agnete Comitissa Nivernensi, docent ipsius Hervei literæ quas ex chartophylacio regio deprompsit A. Chesnius, recitatque inter probationes libri X Historiæ Vergiacensis, pag. 91.

« Ego Herveus dominus Donziaci notum facimus universis ad quos literæ præsentes pervenerint, quòd hæ sunt conventiones inter nos et dominum nostrum Philippum Regem Francorum, scilicet quòd dominus Rex habet nobis in conventione dare in uxorem filiam Petri Comitis Nivernensis cum comitatu, hoc modo quòd P. Comes Nivernensis ad vitam suam habebit de terra illa id quod dominus Rex decernet; post mortem verò dicti P. Comitis, tota terra illa redibit ad me et uxorem meam vel liberos meos.

» Pro racheto verò suo nos et Renaldus frater noster, concedimus eidem Regi et hæredibus suis in perpetuum Giennium cum tota castellania et omnibus pertinentiis hoc modo, quòd, si ipsa uxor nostra moreretur absque hærede ex nobis, Giennium cum tota castellania et omnibus pertinentiis redibit ad nos vel Renaldum fratrem nostrum vel hæredes nostros, paiando domino Regi tria millia marchas argenti ad pondus Trecense; et si dominus Rex miserit aliquid in emendatione castelli, cum emendatione illa id rehabebimus, neque pro misionibus quas ibi fecisset dominus Rex, id retineret, sed id rehaberemus solvendo prædictas tria millia marchas argenti.

» Præterea ego Herveus, priusquam matrimonium fiat, faciam dominum Regem assecurari ab hominibus terræ meæ, quòd ego contra omnes homines qui possunt vivere et mori, ipsum juvabo bonâ fide sicut dominum meum ligium, neque propter aliquem hominem deficiam ei, quamdiù mihi rectum facere voluerit in curia sua.

» Matrimonio facto, faciam domino Regi fieri eamdem securitatem ab hominibus dicti comitatùs, qui sunt de regalibus aut de feodo suo. Si autem aliquis esset rebellis de illa securitate facienda, ego Herveus me exinde haberem ad voluntatem domini Regis.

» Priusquam verò matrimonium fiat, ego Herveus reddam domino Regi Conam custodiendam ad coustamenta mea, donec prædictæ securitates factæ fuerint domino Regi de prædicto comitatu. Securitatibus verò acceptis, Conam rehabebimus.

» Si autem ego Herveus has conventiones domino Regi non tenuero, concedo quòd episcopi Autissiodorensis et Nivernensis me absque appellatione excommunicent, et terram meam interdicto supponant.

» Si autem fortè contingeret quòd ego H. de voluntate mea vel alio casu separarer ab illa uxore, ego eam redderem domino Regi priusquam alii nuberet, et dominus Rex mihi redderet castellum Gienni, sicut est prædictum.

» Actum Parisius, anno ab incarnatione Domini MCXCIX, mense octobri. »

A episcopi, abbates et priores omnes à mari Britannico usque ad Alpium juga, ut de resumenda relicta Regis Franciæ *, sorore videlicet Regis Danemarchiæ, tractarent, et prædictum Regem ad eam resumendam compellerent, vel terram ejus interdicto supponerent; sed in eo negotio meticulosè, continentiæ fucis infecti, sententiam differentes recesserunt. * Ingeburga.

Eclipsis lunæ facta est pridie nonas januarii *, mediâ nocte, per tres horas: postmodum in ruborem sanguinis versa est, emittens à se radios velut ignis. * An. 1200.

Magister Malgerius, domini Regis Richardi medicus, à monachis Wigorniensibus nominatus in episcopum Wigorniensem, cùm non esset de legitimo matrimonio natus, confirmatio electionis ejus accepit dilationem: qui Romam veniens, consecratus est apud Sanctum-Petrum ab Innocentio Papa III, die Sanctæ Trinitatis.

B Hoc anno facta est pax *(a)* inter Philippum Regem Franciæ et Johannem Regem Angliæ. Ludovicus filius Regis Franciæ duxit filiam Regis Hispaniarum *, neptem Regis Angliæ, in uxorem: cui Rex Angliæ dedit in maritagium totam terram suam de *Berri* et de Auvernia, castella etiam et honores plurimos tam in Normannia quàm in Gasconia et aliis pluribus locis. * Blancam.

Comes Flandrensis [1] et Comes Boloniæ [2], uterque cum uxore sua, acceperunt cruces eundi Jerusalem. [1] Balduinus. [2] Reginaldus.

Terra Regis Franciæ sub interdicto posita est ab archiepiscopo Rotomagensi [1] et episcopo Pictavensi [2], de præcepto summi Pontificis, quia noluit accipere uxorem suam, et mansit sub interdicto à media Quadragesima usque ad festum Sanctæ Mariæ-Magdalenæ *, dilatâ sententiâ in personam ipsius Regis, ut sic faciliùs animi ejus emollirent duritiam. Col. 707. [1] Waltero. [2] Mauricio. * An. 1200.

C Sub hoc tempore magister Philippus, Romanæ ecclesiæ notarius, Lundoniis moram faciens, domibus religiosis circumquaque consistentibus exactione hospitii sui plurimùm exstitit onerosus. Per totam Angliam, de præcepto summi Pontificis, quadragesima pars omnium reddituum, mobilium et immobilium, tam clericorum quàm domorum religiosarum, ad subventionem, ut dicebatur, terræ Jerosolymitanæ adscripta, per manum prædicti Philippi transmissa (nisi fortè Romani naturali et insitæ sibi cupiditati abrenunciaverint), his quorum usibus perquisita est, nunquam est ad plenum restituenda.

Celebratum est concilium apud Westmonasterium, XIII kal. octobris....... Dominicâ sequenti, scilicet VIII kal. octobris, consecratus est in episcopum Herefordensem Gilo *de Bruse*, et in episcopum Norwicensem J.* *de Grai* domesticus clericus Regis, in capella Sanctæ Catherinæ, à domino H.* Cantuariensi archiepis- D copo, præsentibus pluribus ejus suffraganeis. * Joannes. * Huberto.

Dominus Johannes Rex Angliæ, habens in proposito ducere in uxorem filiam Regis Portugalensium, cujus fama animum ejus pellexerat, ad eam perquirendam transmisit à Rotomago illustres et magnificos viros, scilicet episcopum Lexoviensem *, Willelmum de Stagno, Radulfum de *Ardene*, Hubertum de *Burch*, et alios plures tam de Anglia quàm de Normannia. Sed ipse, eorum saluti minùs fortè quàm regiam deceret magnificentiam consulens, dum essent in itinere, ipsis nec præmunitis, desponsavit *Isabel*, filiam unicam et hæredem Comitis Engolismensis, quæ priùs, ut dicebatur, concessa erat cuidam nobili viro de Pictavia, scilicet Hugoni *le Brun* (unde maxima postmodum inter eos simultas exorta est), et statim fecit illam coronari in Reginam apud Westmonasterium à domino H. Cantuariensi archiepiscopo, VIII idus octobris, et ipse Rex eâdem die pariter E coronatus est...... * Guillelmum.

Feriâ quartâ, vigiliâ scilicet Omnium Sanctorum, auditum est tonitruum subitum et horribile, aliquid magni portendens. Hugo Lincolniensis episcopus, genere Burgundio, natione Gratianopolitanus, cùm sedisset annos XV, dies XV, à Roma rediens, apud vetus templum Lundonii diem clausit extremum kal. decembris.* Deinde, quarto die sequente, corpus ejus ad sedem suam perlatum, solemni processione ibidem receptum est in præsentia duorum Regum, archiepiscoporum trium, omnium episcoporum Angliæ, abbatum et priorum diversi ordinis, et aliorum regni magnatum, quos illic domini Regis præsentia simul et propria negotia de diversis regni partibus deduxerunt. Dominus Rex Natalitios dies celebravit apud *Geldeford*... Col. 708. * An. 1200.

(a) Pacis hujus instrumentum vide suprà, p. 51.

An. 1201. Col. 709. Dominus Rex dies Paschales egit apud Cantuariam solemniter : ibi, cum Regina sua, instinctu archiepiscopi coronatus est sub præsentia plurimorum et magnorum virorum quos domini archiepiscopi liberalitas invitaverat. A

Terræ motus magnus factus est in partibus *Sumerset* et *Norfete*, XI kal. junii, circa horam diei sextam, ita ut stantes prostraret.

Dominus Rex, ortis simultatibus inter ipsum et Comitem Aucensem *(a)*, cùm videret terram suam transmarinam tumultuari, collectâ multitudine militum, transfretavit apud *Portesmue*, nec multò post discessum ipsius Regina transfretavit.....

Theobaldus Comes Campaniæ, expletis à diebus nativitatis suæ XXI annis, diebus XI, obiit Trecas, juxta fratrem * suum sepultus est.

* patrem.

Hoc anno, longa disceptatio super institutione prioris Lewensis inter abbatem de Cluniaco et Comitem de Warenna [1], Cantuariensi archiepiscopo [2], et Elyensi [3] et Cestrensi [4] episcopis à summo Pontifice commissis, tali fine conquievit : scilicet, cùm prioratus Lewensis vacaverit, infra quindecim dies mittet dominus Comes nuncios suos cum monachis Lewensibus Cluniacum propter priorem ; abbas verò duos eliget secundùm Deum, ubicumque ei placuerit in ordine Cluniacensi, excepto majore priore Cluniacensi et priore de Caritate, quos utiliores et magis necessarios domui Lewensi convenerit, et nunciis Comitis præsentabit. Ipsi verò unum de duobus absque tergiversatione et dolo, quemcumque voluerint, accipient et absque difficultate in domo Lewensi priorem instituent. Quando prior sic institutus liberam habebit administrationem tam in interioribus quàm in exterioribus admonendi et admovendi, non poterit de cætero admoveri nisi certâ et rationabili causâ. Nec poterit abbas Cluniacensis exigere nisi antiquam pensionem centum solidorum. B

[1] Hamelinum. [2] Huberto. [3] Eustachio. [4] Galfrido.

Johannes Salernitanus, presbyter et cardinalis, à summo Pontifice transmissus tam Hyberniæ quàm Scotiæ legatus, transitum habens per Angliam, solemni processione receptus est in ecclesia doctoris gentium Pauli, pridie kal. septembris. C

Ad vocationem domini Regis, H. [1] Cantuariensis archiepiscopus transfretavit apud *Sorham* XIX kal. januarii. Vocati sunt etiam qua de causa Elyensis [2], Salesbiriensis [3], Lundoniensis [4], Norwicensis [5], episcopi ; abbas de Sancto-Eadmundo, de Westmonasterio, de Theokesbiria. Colloquium habitum est inter Regem Franciæ et Regem Angliæ, VIII kal. aprilis *, in Normannia prope Andeleïum, in loco qui dicitur *Gulet (b)*.

[1] Hubertus. [2] Eustachius. [3] Herebertus. [4] Willelmus. [5] Joannes.

* An. 1201.

Hucusque protraxit satis magnificè chronica præscripta magister Radulfus de Diceto, decanus Lundoniensis ecclesiæ, qui qualis fuerit eloquentiæ solerti lectori satis potest liquere ex pluribus factis et dictis quæ idem magister proprii ingenii verbis enarrando exposuit. D

(a) Radulfum de Issulduno, fratrem Hugonis Bruni de Liziniaco, Marchiæ Comitis, qui ambo ab Angliæ Rege defecerant propter nuptias ejus cum Isabella Engolismensi.

(b) Hovedenus suprà, p. 611, *prope insulam* de Andeli, *et benè convenit inter eos, nemine colloquii illorum conscio præter illos duos.*

EX GERVASII DOROBERNENSIS

CHRONICO DE REBUS ANGLIÆ,

Apud H. Twisden, *inter Historiæ Anglic. scriptores X, Lond. 1652, fol.* E

MONITUM.

Gervasius, Dorobernensis seu Cantuariensis monachus, scripsit de rebus Anglicis chronicum, de quo ipse in proloquio : Chronicam parvulam pusillus ego conscripturus, et secundùm propositi mei tenorem à regno Regis Stephani incœpturus, necessarium esse video aliqua summatim perstringere de Rege Henrico I et ejus progenie, de qua in subsequentibus bona et mala, prospera et adversa plurima sunt dicenda. *Igitur ab anno 1100 usque ad annum 1199, Regis Richardi I emortualem, extenditur*

A *ejus chronographia : sed, ut fateamur quod res est, Gervasius ecclesiæ Cantuariensis annales describendos potiùs intendisse videtur quàm Regum gesta, quorum memoriam eatenùs tantùm ille ingerit, quatenùs ad alligandam domesticam Cantuariensium historiam cum publica civili ea quæ narrat conducere possunt ; quod in ea potissimùm chronici ejus parte cujus nunc excerptum damus, perspicuum est. In ea siquidem non tam historici quàm patroni vices agit, dum pro tuendis et vindicandis monasterii sui juribus ac privilegiis adversùs Cantuariensium archiepiscoporum molimina, et quoscumque eisdem adversantes, tamquam pro aris et focis, nemini parcens decertat. Hinc est quòd ex amplissima ejus narratione, egregiâ quidem ad illustrandam Anglicanæ ecclesiæ historiam, pauca* B *quæ ad institutum nostrum faciunt, duximus depromenda et repræsentanda, ut illius segmenti quod ab anno 1100 usque ad annum 1180 à nobis pridem editum est tomo XIII, p. 120-141, continuatam seriem exhibeamus.*

ANNO gratiæ MCLXXX, mense aprili, novus Rex Franciæ Philippus, Ludovici Regis filius, desponsavit filiam Comitis *de Hano* : unde suorum avunculorum omniumque ferè nobilium Franciæ indignationem incurrit, eo scilicet quòd, suorum spreto consilio, Comiti Flandriæ * soli credebat, et quòd per ipsius consilium uxorem de tam humili progenie sibi associare voluerit in Reginam. Auxit quoque indignationem, quòd matri suæ annuere noluerit ut in sua dispositione haberet castella vel villas suæ dotis. His et ejusmodi de causis utriusque partis consentaneis ad arma convolantibus, ad hoc tandem perventum est, ut in solis redditibus C matri suæ Rex novus victualia constitueret, et armati in sua pacificè redierunt.... Col. 1457. * Philippo.

Anno gratiæ MCLXXXI, mulier quædam prophetissa, sed et prodigiosa, de Gasconia Romam veniens, Alexandro Papæ literas à Deo sibi missas porrexit, in quibus quædam futura prodigia legebantur. Hæc cùm mira diceret, prælatis ecclesiæ festinum imminere dicebat periculum. Hæc in oculis domini Papæ et curiæ Romanæ in tantum exstitit admirabilis, ut in Papæ palatio recumbere diceretur; nam à quarta feria usque in sabbatum omni hebdomadâ indesinenter dormiebat: loquebatur dormiens aliquid spirituale, labiis compressis; in gutture quippe vox resonans ad audientium pervenit notitiam. Profluebat interea sanguis ex ipsius ore, oculis simul et naribus, quem, sabbato circa nonam evigilans, propriis extersit manibus, et, quod incredibile est, nusquam deinde in ea sanguinis eliquati vestigia apparuerunt. Hæc mihi viro dicenti vix credere potui, donec mihi constare D faceret hæc se propriis oculis in Papæ palatio vidisse et audisse.

Martyrizatus est hoc anno*, ad Pascha, apud Sanctum-Edmundum, à Judæis puer quidam, Robertus nomine, qui in proximo, in ecclesia S. Edmundi honorificè sepultus, multis, ut fama fuit, claruit miraculis.... * An. 1181.

Resignavit hoc anno Gaufridus Regis Angliæ filius, sed nothus, episcopatum Lincolniæ, anno electionis suæ octavo, in manum Richardi Cantuariensis archiepiscopi, et Regis patris sui factus est cancellarius.

Misit autem Rex Angliæ justitias suas per totam Angliam, præcipiens ut divites et pauperes arma sibi singuli emerent secundùm suas facultates, et hoc sacramento juramenti interposito, ne quis subterfugeret, firmarent *(a)*. Unde factum est ut rustici imperiti, vangis et fossoribus assueti, armis militaribus gloriarentur inviti.

Obiit hoc anno, mense augusto, Papa Alexander, anno papatûs sui XXIII, et E Lucius successit.

Mense novembri, hostilis perturbatio orta est inter Regem Franciæ Philippum et patrinum suum Comitem Flandriæ Philippum. Fuerunt autem præsidio Regi Franciæ junior Rex Angliæ et fratres sui, filii scilicet Regis Angliæ senioris. Dum igitur ex utraque parte infinitus conveniret exercitus, et proponerent animo non citra victoriam aliquatenùs cessare, Regis tamen Henrici, qui tunc temporis Anglicis fruebatur deliciis, tam adventum quàm consilium exspectabant utrimque. An. 1181. Col. 1459.

Anno gratiæ MCLXXXII, Rex Anglorum Henricus, tantis malis finem dare desiderans, mense martio pervenit ad mare, et in plurimorum audientia principum planè et plenè suum fecit testamentum ac si in crastino vel in proximo esset

(a) Quo quis armorum genere instruendus esset, dixit Benedictus Petroburgensis, suprà, p. 447.

moriturus. In scriptum quoque redigi præcepit quod testatum est, quod et suo A
præsulumque sigillis XIV, ut subscriptum est, voluit corroborari.

HENRICUS, Dei gratiâ, Rex Angliæ et Dux Normanniæ et Aquitaniæ, et Comes Andegaviæ, Henrico Regi et Richardo et Gaufrido et Johanni filiis suis, archiepiscopis, episcopis, abbatibus, archidiaconis, decanis, Comitibus, baronibus, justitiis, vicecomitibus, ministris, et omnibus hominibus et fidelibus suis, tam clericis quàm laïcis totius terræ suæ citra mare et ultra, salutem.

[*] Richardo.

NOTUM vobis facio quòd apud *Waltham*, præsentibus episcopis R.[*] Wintoniensi, et Johanne Norwicensi, et Gaufrido cancellario filio meo, et magistro Waltero Constantiensi archidiacono Oxenefordiæ, et Godefrido *de Luci*, archidiacono *de Derebi*, et Randulfo *de Glanvil*, et Rogero filio Renfrei, et Hugone *de Morewic*, et Radulfo filio Stephani camerario, et Willelmo Rufo, feci divisam meam de quadam parte pecuniæ meæ in hunc modum:

1. Domui militiæ Templi Jerosolymæ quinquies mille marcas argenti; domui Hospitalis Jerosolymæ quinquies mille marcas argenti; et ad communem defensionem terræ Jerosolymitanæ quinquies mille marcas argenti, per manum et visum magistrorum Templi et Hospitalis Jerosolymæ habendas, præter pecuniam illam quam priùs prædictis domibus Templi et Hospitalis commiseram custodiendam, quam similiter dono ad defensionem ipsius terræ Jerosolymitanæ, nisi eam in vita mea repetere voluero; B

2. Et aliis domibus religiosis totius terræ Jerosolymæ, et leprosis et inclusis, et heremitis ejusdem terræ, quinquies mille marcas argenti, dividendas per manum et visum patriarchæ Jerosolymæ et episcoporum terræ Jerosolymæ, et magistrorum Templi et Hospitalis;

3. Domibus religiosis Angliæ, monachorum, canonicorum, sanctimonalium, et leprosis et inclusis, et heremitis ipsius terræ, quinquies mille marcas argenti, dividendas per manum et visum Richardi Cantuariensis archiepiscopi, et R.[1] Wintoniensis et B.[2] Wigorniensis, et G.[3] Elyensis et J.[4] Norwicensis episcoporum, et Ranulfi de Glanvilla justitiæ Angliæ;

[1] Richardi. [2] Balduini. [3] Galfridi. [4] Joannis.

Col. 1460.

4. Domibus religiosis Normanniæ, monachorum, canonicorum, sanctimonialium, et inclusis et heremitis ejusdem terræ, quater mille marcas argenti, dividendas per manum et visum archiepiscopi Rotomagensis [1], et Bajocensis [2], et Abrincensis [3], et Sagiensis [4] et Ebroïcensis [5] C
episcoporum;

[1] Rotrodi. [2] Henrici. [3] Richardi. [4] Frogerii. [5] Joannis.

5. Domibus leprosorum ipsius terræ trecentas marcas argenti, per manum et visum prædictorum dividendas; monialibus Moretoniæ centum marcas argenti; monialibus *de Jullers* extra Falesiam centum marcas argenti;

6. Domibus religiosis terræ Comitis Andegaviæ patris mei, exceptis sanctimonialibus de ordine Fontis-Ebraudi, mille marcas argenti, per manum episcoporum Cenomanniæ [1] et Andegaviæ [2] dividendas;

[1] Guillelmi. [2] Radulfi.

7. Ipsis autem sanctimonialibus Fontis-Ebraudi et domibus ipsius ordinis, bis mille marcas argenti, dividendas per manum et visum abbatissæ Fontis-Ebraudi;

8. Sanctimonialibus Sancti-Sulpitii Britanniæ centum marcas argenti;

9. Domui et toti ordini Grandimontis ter mille marcas argenti;

10. Domui et toti ordini de Chartosa bis mille marcas argenti;

11. Domui Cisterciensi et omnibus domibus ipsius ordinis, exceptis domibus ejusdem D
ordinis quæ in terra mea sunt, quibus divisam meam feci, bis mille marcas argenti, dividendas per visum et manum abbatum Cistercii et Clarevallis;

12. Domui Cluniacensi mille marcas argenti, præter quod eidem domui accommodavi, quod ei pardono, nisi in vita mea repetere voluero;

13. Domui Majoris-monasterii pardono mille marcas argenti, quas ei commodavi, nisi eas in vita mea repetere voluero;

14. Sanctimonialibus *de Marcilli* centum marcas argenti;

15. Domui *de Premustrè* et toti ordini, exceptis domibus ejusdem ordinis quæ in terra mea sunt, ducentas marcas argenti;

16. Domui de Aroeis et toti ordini, exceptis domibus ejusdem ordinis terræ meæ, centum marcas argenti;

17. Ad maritandum pauperes et liberas feminas Angliæ quæ carent auxilio, trecentas marcas argenti, dividendas per manum et visum R.[1] Wintoniensis, et B.[2] Wigorniensis, et G.[3] Elyensis et J.[4] Norwicensis episcoporum, et R.[5] de Glanvilla; E

[1] Richardi. [2] Balduini. [3] Galfridi. [4] Joannis. [5] Ranulfi.

18. Ad maritandum pauperes et liberas feminas Normanniæ quæ carent auxilio, centum marcas auri, dividendas per manum et visum Rotomagensis archiepiscopi, et Bajocensis, et Abrincensis, et Sagiensis et Ebroïcensis episcoporum;

19. Ad maritandum pauperes et liberas feminas de terra Comitis Andegaviæ patris mei, centum marcas auri, per manum et visum Cenomanniæ et Andegaviæ episcoporum dividendas.

Hanc divisam feci in prædicto loco, anno incarnationis Domini MCLXXXII, quam vobis filiis meis, per fidem quam mihi debetis, et sacramentum quod inde jurastis, præcipio ut firmiter et inviolabiliter faciatis teneri, et quòd super eos qui eam fecerint, manum non ponatis; et quicumque contra hoc venire præsumpserit, indignationem et iram Omnipotentis Dei, et maledictionem ipsius Dei et meam incurrat. Vobis etiam archiepiscopis et episcopis mando, ut per sacramentum quod mihi fecistis, et per fidem quam Deo et mihi debetis, in

A synodis vestris solemniter accensis candelis excommunicetis et excommunicare faciatis omnes illos qui hanc divisam meam infringere præsumpserint. Et sciatis quod dominus Papa hanc divisam meam scripto et sigillo suo confirmavit sub interminatione anathematis.

Ne autem ista alicujus arte vel industriâ depravari vel mutari valerent, in tribus locis regni sui principalibus jussit hoc scriptum cum sigillis appositis diligentiùs reservari, videlicet in ecclesia Cantuariæ, in cofris suis et in thesauro Wintoniæ. Quo facto, transfretavit Rex, et ab omnibus transmarinis ut Rex pacificus, ut magni consilii angelus, cum honore et gaudio susceptus est: qui in brevi prudenti consilio tantam perturbationem et principes turbidos pacificavit, et ad sua pacatis mentibus redire persuasit. Deum itaque et Regem Angliæ glorificabant pacis amatores, qui tantam in tam brevi ad nihilum malitiam redegit. Col. 1461.

Sumpsit initium hoc anno secta Caputiorum. Dum enim Brabacenorum in pacis amatores secta sæviret, et universa sibi resistentia sine delectu conditionis, ordinis vel ætatis, absque misericordia vastarent, sed nec ecclesiis parcerent, confugerunt ad eos exules quique et infames, monachi, canonici, moniales, sed et cujusque ordinis fugitivi, habituque mutato, nefandis lenociniis incumbere non cessabant. Cùm igitur ferè in infinitum hoc modo crescerent, quæcumque oculis videre poterant, sua esse dicebant. Dolebant ergò hac pressi malignitate viri quorum Deus tetigerat corda; et dum in eos mutire non auderent, eum qui conterit bella gemitibus et lacrymis contra tantam pestem exorabant. Erat interea vir quidam* in Alvernia fidelis et justus, arte faber lignarius et beatæ Virgini valdè devotus. Huic in visione noctis apparuit beata virgo Maria, dicens ei: « Surge, vade, » pacem prædica. » Cui cùm excusationem prætenderet, quòd non esset habiturus auditores, denuò suggessit præcipiens ut pacem prædicaret. Surgens homo episcopum adiit, et quæ audierat, tremulus enodavit. Agens autem solerter episcopus*, duodecim cives, viros probatæ fidei ejusdem civitatis, Podii scilicet, secretiùs convocavit; eisque prædictam visionem recitans, an paci consentire vellent, quæsivit. At ipsi, de facili transeuntes in sententiam, unà cum episcopo suo, qui tertiusdecimus fuit, de pace tenenda et prædicanda fœdus inierunt, sacramentoque juramenti arctiùs obligati, plurimos in suum propositum converterunt. In brevi itaque totâ civitate Podii cum adjacente regione conversâ, in infinitum tandem multiplicati, non solùm Brabacenis, sed et omnibus injuriam sibi facientibus, viriliter restiterunt. Episcopi, abbates et monachi, sed et omnis ordinis et fortunæ viri, eorum societatem quærentes, juraverunt in primis quòd nulli fraudem facerent vel violentiam inferrent, illatas autem injurias sibi vel suis fratribus usque ad mortem communi concursu vindicarent; legitimum matrimonium laïci contraherent, vel, si continere mallent, purè cælibatum tenerent. In signum verò sectæ vel ordinis habitum, lineum habebant caputium, in quo beatæ Virginis imaginem parvulam plumbo impressam vel stanno in pectore gestabant; nec hoc passim, sed solummodo in exercitu in signum religionis et societatis suæ portabant. Nullum conversorum ordinem suum derelinquere permittebant vel habitum; sed ut pacem ubique servarent, et ad quamlibet ulciscendam vel propellendam injuriam, undecumque convocati, sine dilatione convenirent. Hi igitur, ut prædictum est, in immensum multiplicati, speciales pacis adversarios, Brabacenos scilicet, post aliquot annos ferè ad nihilum redegerunt. Hanc autem Brabacenorum destructionem hoc in loco, non suo, scripsimus, ne processu temporis idem replicare cogeremur. Hæc tamen pauca sufficiant, licèt utriusque sectæ mores meminisse vel scripto non oporteat commendare.....

An. 1182.

* Durandus.

* Petrus.

Anno gratiæ MCLXXXIII, dum Rex Anglorum, aliique summi viri, paci faciendæ [inter Richardum Cantuariensem archiepiscopum et Sancti-Augustini monachos] intenderent, ut saltem aliqua compositio inita pacem inter eos firmiorem processu temporis enutriret, ecce subitò exorta est hostilis perturbatio inter dominum Regem et filios ejus. Cùm enim sublimiores Aquitaniæ viri dominum suum Comitem Richardum propter nimiam ejus crudelitatem odio haberent, eumque de ducatu Aquitaniæ et comitatu Pictaviæ pro posse suo cogitarent propellere, ad Regem juniorem, bonum et benignum, principatum transferre gestierunt. At Richardus, suæ confidens tyrannidi, nec pro ipso jure, nec pro patris prece vel præcepto, Regi juniori fratri suo homagium facere voluit. Vocatus autem à Rege, cùm appropinquaret subsistens, quos secum habebat socios armatos esse Col. 1462.

præcepit, de longè patris sui præstolans imperium. Suggestum est interea Regi A juniori ab his qui eum affectuosiùs diligere videbantur, verecundum scilicet esse sic eum contemptui subjacere, ut fratres sui terras illi debitas pro voto suo disponerent, ipse verò nullâ libertate gauderet, maximè cùm de facili posset Comitem Richardum, omnibus odiosum, de ducatu quo malè in contumeliam suî abutebatur, propellere. Conjuratione igitur factâ ex consensu et consilio vicecomitis

* Ademari. Lemovicensis *, unà cum Gaufrido Comite Britanniæ, fratre suo, et militibus nonnullis, transtulit se in castellum Lemovici, Rege patre suo, qui tunc in civitate deliciis intendebat, penitùs ignorante. Clausis itaque castelli januis et obseratis, quod acciderat infortunium Regis pervenit ad aures : qui cùm toti patriæ periculum conspiceret imminere non modicum, pacis intuitu castellum adiit, sed non est permissus intrare ; qui, dum pro foribus paulisper astaret, telo petiit eum quispiam de castello, quo territus, licèt non tactus, infecto recessit negotio. Diffusâ B igitur hujuscemodi famâ, convolant omnes qui lætantur cùm malè fecerint, et exsultant in rebus pessimis, milites scilicet stipendiarii, ut, aliena rapientes, suas indigentias relevarent ; affuerunt etiam et magni nominis milites et gloriæ, Comites et barones, et hi maximè qui militiæ famam quærebant et gloriam, alii quidem ut Regem patrem infestarent, alii ut Comitem Richardum confunderent, universi verò ut Regi juniori victoriam reportarent. Amabilis enim erat omnibus et pulcher aspectu, et præcipuè gloriæ militaris insignis, adeò ut nulli videretur esse secundus ; humilis, docilis erat et affabilis, unde eum et propè positi et longè remoti affectuosè diligebant. Comes è contrario Richardus adeò omnibus erat odiosus, ut eum de terra etiam sua eradicare desiderarent. Dum igitur his de causis multus et infinitus exercitus conveniret, et prædictus Richardus, sibi malè conscius, Regis patris sui se committeret arbitrio, omnesque de Regis junioris victoria cogitarent, C ipse Rex, acerbâ pressus infirmitate, in præfato castro Lemovicensi decidit in lectum

* An. 1183. et mortuus est tertio idus junii *.

O admirabilis Dei providentia ! Quàm incomprehensibilia sunt judicia et investigabiles viæ ejus ! Quis non admiretur stupens, et doleat ! Ecce juvenis iste Rex, miles incomparabilis, aspectu desiderabilis, qui paulò antè totius ferè mundi gratiam obtinebat et famam, morte præventus occubuit jam jamque vermibus esca futurus. Obiit autem anno regni sui, cujus nec horâ vel dimidiâ rexit habenas, decimo-tertio, eodem mense et hebdomadâ, ne dicam die, quâ, in contumeliam Cantuariensis ecclesiæ et Sancti Thomæ martyris, à Rogero Eboracensi archiepiscopo coronatus est, sed Cantuariensis ecclesiæ speciali adversario. Exemplum reliquit posteris ne, contra dignitatem ecclesiæ Cantuariensis, coronam regni, quamvis jure sibi debitam, per manum alterius quàm archi- D episcopi Cantuariensis usurpare præsumant.

Audiens autem Rex pater filium suum vitam finisse, proditionem suspicatus, præcepit corpus Rotomagum deferri, nec ipse volebat adesse. Cùm igitur in luctu et lacrymis omnium versùs Rotomagum efferretur, et obiter in ecclesia Ceno-

* Guillelmi. manensi, de nocte pausandi gratiâ, poneretur, violentiâ episcopi Cenomanensis * et civium ibidem in ecclesia sepultum est. Disperso autem exercitu, de morte nati Rex certior effectus, unà cum Richardo Cantuariensi archiepiscopo Cenomanensem venit ad ecclesiam ; filiique sui, Regis videlicet junioris, corpore sublato, Rotomagum pervenit, ibidemque sepeliri præcepit. Dum his itaque aliisque de causis Cantuariensis archiepiscopus Richardus moram faceret in partibus transmarinis, consecravit Galterium de Constantiis ad regimen Lincolniensis ecclesiæ, et Galeramnum [Bajocensem archidiaconum] ad regimen Rofensis, E et in initio augusti in Angliam reversus est......

Col. 1465. Anno gratiæ MCLXXXIV, renovata est mense maio discordia inter Regem Franciæ et Comitem Flandriæ, et in tantum aucta, ut de pace quæ anno præterito per Regem Angliæ inter eos erat composita, vires videretur sumpsisse malignitas ; congregaverunt enim multitudinem armatorum, ut sibi ad invicem nullo mediante concurrerent. Protulit hac vice Rex Francorum Philippus signum Regis Caroli, quod à tempore præfati principis usque in præsens signum erat in Francia mortis vel victoriæ. Et hæc erat causa discordiæ : obierat nuper absque liberis Comitissa

* Elisabeth. Flandriæ *, cujus erat patrimonium terra Viromandorum cum appendiciis suis ; quæ omnia ad Regem Franciæ, utpote dominum fundi, pertinere videbantur.

Sed

A Sed Comes Flandriæ non est veritus dominum suum et ex fonte baptismatis filium jure debito privare, sed et armis lacessere non puduit, in detrimentumque domini sui duxerat filiam Regis Portigaliæ *(a)*, quam cum multo fastu et superbia, nutu et adjutorio Regis Angliæ, ante paucos dies duxerat in Flandriam. Exercitibus itaque ad præliandum utrimque paratis, Rex Angliæ tantis malis prudenter obviavit. Acceptis enim inter eos usque in annum induciis, singulos ad propria compulit repedare. Ipse quoque in Angliam reversus, Sancti Thomæ liminibus visis, Londoniam venit et in Gualliam non paucos milites misit. Eruperant enim Guallenses, et, Regis absentiâ effrenati, plurimos ex hominibus Regis occiderant Anglos....

Interea Dux Saxonum, Henricus nomine, cum uxore sua prægnante *, filia scilicet Regis Angliæ, venit in Angliam circa festum beati Jacobi apostoli. Cùm enim à terra sua potenti manu Dei et violentiâ Imperatoris fieret alienus, in longinquis partibus Normanniæ videlicet et Angliæ victualia compulsus est quæritare. Inexorabilis enim discordia ante annos quatuor inter ipsum et Imperatorem exorta, ex consilio archiepiscopi Coloniensis *, cæterorumque tam præsulum quàm principum Alemanniæ, ad hoc tandem perducta est, ut de proditione Imperatoris simul et imperii accusandus, ad curiam citatus Imperatoris, cùm adesse contemneret et formidaret, judicio omnium in exilium actus est. Nam, cùm esset genere nobilissimus et ipsius Imperatoris consanguineus, miles optimus, staturâ procerus, generositatem suam et famæ gloriam nimiâ fœdavit avaritiâ et infidelitate: erat enim tenax sui boni, cupidus alieni, superbus, elatus nimiùm, et, quod maximè principem dedecet, vix alicui fidem conservans illæsam. Unde tanto odio etiam suis habitus est, ut, cùm, duellis adjudicatus, innocentiam suam purgare non auderet, ipso in munitissimum fugiente præsidium, omnia ipsius castella et civitates in manus Imperatoris tradita sunt. Sentiens autem quòd inter tot et tantos familiares adversarios securus esse non potuit, abeundi licentiam petiit et obtinuit, sic tamen ut Imperatori ex sacramento juramenti fidem faceret, quòd nullo in Alemanniam rediret molimine, nisi ex Imperatoris gratuita benevolentia. Venit igitur ad regem Angliæ in Normannia, processuque temporis eumdem Regem, ut prædictum est, in Angliam secutus, à Cantuaritis honorificè susceptus est.....

Col. 1466. * Mathilde. B * Philippi. C

Anno gratiæ MCLXXXV, IV kal. februarii, venit Cantuariam orandi gratiâ Heraclius patriarcha Jerosolymitanus. Hic quidem in Angliam venerat ut Regem Angliæ, si fieri posset, secum duceret Jerosolymam. Rex etenim Jerosolymitanus *, ante paucos annos leprâ percussus, toti regno scandalum ingessit, et inimicis crucis Christi, paganis videlicet, non modicam contulit audaciam. Interim tamen adolescentem quemdam *(b)*, Regis Anglorum consanguineum, Regem Jerosolymitanum constituerant, quò magis Regis Anglorum captarent benevolentiam. Rex autem Angliæ, filiorum suorum sævitiam agnoscens, totique regno suo sciens imminere periculum, si, sua relinquens, alienis et tam remotis quàm ignotis se implicaret negotiis, petitioni non annuit patriarchæ. Hoc etiam ei in consiliis datum est, convocatis apud Londoniam totius Angliæ primoribus. Verumtamen, ne tanti labor itineris patriarchæ videretur inutilis, promisit ei Rex ad defensionem terræ Jerosolymitanæ quinquaginta millia marcarum argenti.

Col. 1474. * Balduinus. D

Sequenti mense maio, primâ die mensis, facta est eclipsis solis particularis circa horam septimam...... An. 1185.

Misit hoc anno Rex Henricus Johannem filium suum juniorem in Hiberniam, ut totius Hiberniæ dominus vocaretur et esset. Regina autem Alienor, ad preces B.* Cantuariensis archiepiscopi, à diuturno carcere suo quo per annos ferè duodecim tenebatur inclusa, tempore modico liberata est. Quo facto transfretavit Rex et patriarcha Jerosolymitanus, ut Regem Franciæ et Comitem Flandriæ, qui sibi ad invicem hostiliter minabantur occurrere, pacificaret. Vix tandem per Regem Angliæ elaboratum est, ut Comes Flandriæ domino suo Regi Francorum Philippo nonnulla castella *(c)* terrasque resignaret, aliquibus tamen sibi retentis.

Col. 1475. * Balduini. E

Transfretavit hoc anno in Normanniam Dux Saxonum Henricus, cum uxore sua et matre ejus, Regina videlicet Anglorum Alienor......

(a) Mathildem Alphonsi filiam, quam alii *Theresiam* et Beatricem vocant.

(b) Balduinum, Sibyllæ Regis sororis et Guillelmi Montisferrati marchionis filium.

(c) *Castra à Comite Flandrensi et Viromandensi reddita, tam propria quàm feoda, usque ad sexaginta-quinque cum una civitate, Ambianensi scilicet, computata fuerunt*, inquit ad an. 1185 Gilbertus Montensis, cujus integram de hac pacis forma narrationem recitavimus suprà, p. 13, in notis.

Col. 1477. Interea Comes Flandriæ Philippus, graviter ferens præ pudore quòd tot et talia A
per Regem Franciæ amisisset castella, proposuit animo pauca, quæ utcumque retinuerat, armis munire et propugnaculis et contra Regem Franciæ dominum suum firmiter tenere. Videns autem Rex quòd ea quæ gratuitâ benignitate, licèt ingrato Comiti dimiserat, in contemptum et contumeliam suæ personæ et regni Francorum verterentur in detrimentum, habito consilio, decrevit omnia quæ sui juris erant revocare, et rebellandi causas subtrahere. Territus autem Comes et de
* Henricum. sua virtute diffidens, Imperatoris filium* adiit, ejusque petens auxilium, etiam de comitatu Flandriæ contra naturalem dominum suum eidem fecit homagium. Sed Deus omnipotens dilatione congruâ ipsius conatus elisit, et infatuavit consilium *Achitophel:* nam Imperator injustè petitum negavit solatium, inhibens filio ne ei contra justum et æquum aliquatenus præberet auxilium; verumtamen injurias Comiti illatas promisit repellere, si Rex Franciæ eidem Comiti jura debita temptaret abripere. Hoc ergò delusus eloquio, Comes à suo decidit proposito, et in proximo, volens nolens, domini sui se commisit arbitrio. B

Obiit hoc anno Papa Lucius circa festum S. Andreæ, et Veronæ sepultus est: cui
* Hubertus. successit incontinenti * Mediolanensis archiepiscopus, et Urbanus appellatus est.

Col. 1479. Anno gratiæ MCLXXXVI, ... orta est his diebus discordia grandis inter dominum Papam et Imperatorem Frethericum hac occasione. Dederat Imperator
[1] Radulfo de Weda. cuidam nepoti suo [1] archiepiscopatum Treverensis ecclesiæ; sed canonici alium
[2] Folmarum. quemdam [2] elegerunt. Ventilata igitur est causa in consistorio domini Papæ, et tandem canonicæ electioni cessit victoria; confirmavit enim canonicè electum et consecravit. Quo audito, Imperator non modicè motus est, et novi archiepiscopi confiscavit possessiones; in ipsum quoque dominum Papam edictum statuit, totius Imperii appellationes inhibuit, aliarumque regionum appellationes impedivit, et quos apprehendere poterat ad Papam euntes vel ab eo redeuntes incarceravit, alios linguâ capulatâ, naso et aliis membris mutilatos dimisit, multos C
[1] *Ivrée.* [2] *Turin.* in carcere mori coëgit, maximè apud civitatem Yvoricam [1] et castrum Toringum [2], quæ ingredientibus Longobardiam primò occurrunt; Yvorica, viâ quæ venit à Monte-Jovis; Toringum, viâ quæ venit à valle Moriana. Possessiones quoque domini Papæ quasdam, civitates et prædia abstulit, proposuit et omnia auferre.

Agebat interea Rex Anglorum Henricus in partibus transmarinis: cujus filius Richardus Comes Pictavensis, collecto grandi exercitu, nonnullas villas in terra Comitis Sancti-Ægidii vastavit, et aliqua castella vi vel fraude occupavit.

Contigit hoc anno eclipsis lunæ totalis quinto die mensis aprilis, primâ horâ noctis. Subsecuta est eclipsis solis particularis ignei coloris, primâ die mensis maii et primâ horâ diei *(a)*. Prædicatæ sunt et præscriptæ per astrologos civitatis Toleti D
* Balduinus. tempestates hoc anno futuræ; unde B.* Cantuariensis archiepiscopus in provincia sua triduanum instituit jejunium. Sed abundantia frugum et opulentia rerum, sed et serenitas aëris eorum infatuavit prophetiam: nam aliæ tempestates vel aëris passiones in Anglia visæ non sunt, nisi quas ipse dominus Balduinus in sua scilicet Cantuariensi tonuit ecclesia, ut in subsequentibus patebit.

An. 1186. Col. 1480. Mense maio venit Rex in Angliam, et postmodum peregrè profectus est Cantuariam...... Interea Gaufridus Comes Britanniæ, ex adversa valetudine pressus, diem clausit extremum *(b)* in Francia, et Parisius sepultus est. Quo audito, Rex Angliæ dominatum Britanniæ sibi voluit revocare; sed Rex Francorum Philippus ipsius impediebat propositum. Est enim Britannia minor de dominio regni Franciæ, quam Rex Angliæ quodammodo resignaverat, cùm præfatum Comitem Gaufridum, suum videlicet filium, unà cum uxore sua et terra, Regis Franciæ traderet E
ditioni. Dispersâ igitur per prædictam Britanniam hujuscemodi famâ, Comites et constabularii Britonum quodammodo versi sunt in seditionem: nam quidam ex eis in odium Regis Angliæ adhærebant Regi Franciæ, alii autem Regi Angliæ favebant; quidam verò nec huic nec illi consentire volebant. His igitur de causis, cùm singuli arma præparare cogitarent, Rex Anglorum, missis nunciis ad Regem Franciæ, petiit et accepit inducias. Sperabat enim more suo Regis Franciæ conatus pecuniâ mediante subvertere, et commotum juvenis animum aureis et argenteis, Anglicis videlicet unguentis, delinire. Rex autem Franciæ, istam jam edoctus ad

(a) Quæ visa est eclipsis solis primâ die maii, anno 1185 contigit; quæ verò an. 1186, die 21 aprilis.

(b) Decimo-quarto kal. septembris, augusti die 19, ex Rigordo, suprà, p. 21.

A pugnam, torosa brachia ferientis elisit; nam Comites et commilitones Franciæ arctiori se constrinxerant juramento, quòd de Rege Angliæ nec aurum nec argentum hac de causa essent accepturi. Fuit et aliud hujus incentivum furoris. Egerat enim Rex Angliæ per internuncios, ut junior Regina Angliæ *, uxor videlicet filii sui Henrici Regis, filia autem Regis Lodovici et hujus soror Philippi, jam vidua Regi nuberet Hungariæ, ut puella Regis junioris vidua doti suæ, castellis scilicet et villis, cederet, dum, in remotis partibus, se viri alterius amplexibus sociaret. Quo facto, occupaverat Rex Angliæ tam ea quæ cum filio suo in dotem præfatæ puellæ dederat, quàm ea quæ cum filia sua Rex Franciæ Lodovicus ipsius contulerat marito. Fuit et aliud Regi Franciæ doloris augmentum; nam Rex Angliæ aliam Regis Philippi sororem * jam per annos plurimos in Anglia sub arctissima servabat custodia, quam Rex Lodovicus, interventu Regis Angliæ, filio suo B maritandam Comiti Pitavensi concesserat Richardo. Hæc omnia Rex Philippus pace vel pugnâ cupiebat revocare......

* Margareta.

* Aleïdem.

Anno gratiæ MCLXXXVII, discordia Regum Franciæ videlicet et Angliæ in immensum aucta est, ac si jam jamque essent dimicaturi. Rex enim Franciæ rogaverat Regem Angliæ, ut ea quæ pater suus Lodovicus cum filia sua Regi juniori quasi in dotem dederat, sibi et regno Franciæ restitueret pacificè : injustum enim erat ut ipse jure suo privaretur, cùm ipse cui collata fuerant absque hærede ante annos aliquot obiisset. Voluit etiam ut Britannia minor et soror sua, illa scilicet quæ ante annos plurimos Comiti Richardo data est in conjugium, sibi restitueretur, quæ captiva sub arcta custodia servabatur in Anglia. Cùm igitur Rex Angliæ, ut prædictum est, Regis Franciæ rationem sprevisset et precem, Rex Franciæ armis adquiree curpiebat quod prece non potuit. Collegit itaque exer- C citum copiosum, ut expugnaret Gisortium. Rex autem Angliæ, cùm his diebus esset in Anglia, misit ei obviàm Willelmum de Mandavilla. Comes verò Flandriæ *, cùm Regi Franciæ domino suo debitum sponderet auxilium, nonnulla centenaria Flandrensium armatorum, ut ferebatur, misit in Angliam, ut sic, quasi ipso nescio, ad defensionem Regis Angliæ in Normanniam transfretarent. Non enim poterant liberum habere transitum per terram Comitis Pontivi *, eo quòd ipse cum Comite Flandriæ inimicitias exerceret......

Col. 1486.

* Philippus.

* Joannis.

Die quartâ post Cineres, id est, XV kal. martii, transfretavit Rex et cum eo duo legati *(a)*, post modicum temporis cum Rege Franciæ de facienda pace habituri colloquium. Convenerunt igitur Reges in unum *(b)*; sed, dissidentibus ipsis, pax penitùs elongata est, et uterque eorum jura sua vel injurias tueri minabantur vel revocare. Attamen datæ sunt induciæ usque ad festum Sancti Johannis-Baptistæ, D et interim bellatorum fortium utrimque congregaverunt exercitum copiosum....

An. 1187.
Col. 1491.

Cùm igitur nulla spes pacis inter Reges in partibus transmarinis haberetur, jam instante termino induciarum, omnes ad campestrem pugnam animati sunt. Rex itaque Franciæ nonnulla Regis Angliæ castella obsedit et cepit, et ex his aliqua solo tenus diruit. Cùm autem castello quod vocatur Radulfi *, quod est in provincia Bituricensi, appropinquaret, et Rex Angliæ idem castellum cum exercitu suo tueretur, Comesque Richardus cum exercitu multo, à latere castelli, Regis impetum Franciæ elidere cogitaret, juxta idem castellum hujusmodi accidit miraculum. Est ibidem cœnobium *(c)* monachorum habitûs nigri, in honore beatæ virginis Mariæ dedicatum. Quò cùm Braibanceni Regis Angliæ stipendiarii festinarent, ut ea quæ in eadem ecclesia reposita erant asportarent, Lemovicensis vicecomes * armatus accessit, eorumque ab ingressu ecclesiæ cohibuit furorem; E fugatoque tandem latronum cuneo, remanserunt quidam ex ipsis in ipso atrio ecclesiæ, tesseræ ludentes. Cùm ergò quidam ex ipsis, ut moris est, sorte perderent, alii verò, lucro inhiantes, eos qui perdebant probris irritarent, hi qui perdebant, furore succensi, in Deum et beatam ejus genitricem nefandas blasphemias jactitabant, ac si eorum esset culpa quòd hujusmodi infortunia eis accidebant. Unus autem ex eis insanior cæteris, arrepto lapide, ad imaginem sanctæ virginis Mariæ in lapide sculptam projecit, quo infantem feriens, ejus manum dejecit in terram : quâ ruente, ipse quoque puer è gremio lapsus est, inferiùsque

Col. 1499.

* *Châteauroux.*

* Ademarus.

(a) Octavianus scilicet, diaconus cardinalis, et Hugo *de Nunant*, Angliæ Regis clericus et familiaris, prout habet suprà Benedictus Petroburg. p. 470.

(b) In octavis Paschæ, apud *Nonencurt* ad vadum Sancti-Remigii, inquit Benedictus, ibid.

(c) Dolense dictum, *Deols* ou *le Bourg-Dieu.*

solito resedit. De brachio autem pueri, simul et manu quæ jam in terram lapsa A est, sanguis uberrimè manavit ac si viventis hominis vigor esset in lapide; ipsa verò imago Mariæ, ac si suo compateretur filio, conjectis manibus ad humeros proprios, vestimentum lapideum abrupit, et corpus proprium ferè usque ad mamillas detexit. Hic verò qui lapidem jecerat, absque mora corruit et exspiravit, cæterique amentes effecti sunt; vicecomes autem Lemovicensis accurrens manum pueri sanguine madidam apprehendit, magnumque suæ defensionis præmium lætabundus absportavit (a).

Col. 1500. Interea exercitus utrimque in acies ordinatur, et hujus eventus miraculi circumquaque diffunditur. Terrentur hinc inde milites armati, et de belli eventu dubio plurimi suspicantur. Rex autem Franciæ jussit incontinenti Braibancenorum quem habebat cuneum de societate Francorum et exercitu amoveri. Vigiliâ tandem Sancti Johannis-Baptistæ *, cùm omnia ad pugnandum præparata fuissent, et utrobique B tam pedites quàm milites aciebus ordinatis armati incederent, Comes Flandrensis ad Comitem Pictavensem Richardum accessit, eumque in hunc modum allocutus est: « Domine Comes, ut mihi videtur et pluribus, valde insipienter agis et non » bono uteris consilio, qui contra dominum tuum, Regem dico Franciæ, de cujus » ditione multa habes et plurima speras, ut videmus armatus incedis, et ad bel- » landum contra eum exercitum ducis. Quomodo vel quâ ratione de cætero te » poterit amare, vel quo animo ea quæ te exspectant beneficia poterit tibi con- » ferre? Ætas juventutis suæ tibi contemnenda non est; juvenis quidem ætate est, » sed animo senilis, prudens in agendis et strenuus, et malorum maximè memor » congestorum, non immemor penitùs beneficiorum. Expertis credendum est: » ego enim quandoque eidem infestus fui; sed cum multo dispendio etiam nunc » pœnitentiam ago. Quàm gloriosum esset et utile, si domini tui benevolentiam C » haberes et gratiam! » Respondit Comes Richardus, et dixit: « Discalciatis » pedibus vellem adiisse Jerusalem, ut domini mei, sicut deberem, gratiam » haberem. » Cui Flandrensis: « Non est, inquit, necesse ut tam laboriosum iter » arripias: ecce Rex Franciæ in proximo est; non discalciatis, sed nec calciatis » pedibus eundum est ut eum alloquaris; sed sicut nunc es armatus, equo tuo » armaturâ splendido insidens accede, dominique tui gratiam, Domino annuente, » de facili poteris obtinere. » Comes itaque Richardus, ipso Flandrensi prævio, ad Regem Franciæ, inconsulto patre, inter armatorum cuneos et acies ordinatas accessit, et cum eo habuit singulare colloquium, tandemque pacato animo ad commilitones suos reversus est.

* An. 1187.

Audiens autem Rex Angliæ, famâ volitante, quod acciderat, proditionem, non pacem, suspicans, vehementer indoluit, illicòque misit nuncium ad nobiliores D Franciæ proceres, rogans eos ut quantociùs ad eum venirent. Venerunt igitur ad eum archiepiscopus Remensis [1], Comes Theobaldus [2], Comes Flandriæ [3], Comes Robertus [4], et alii quidam nobilissimi, quibus Rex Angliæ in hunc modum locutus est: « Domini et amici et parentes mei, notum vobis facio quòd homo peccator » sum, et hucusque in pluribus malè vixi. Nunc autem vitam meam et errores » emendare cupio; et dum tempus habeo, Deo reconciliari desidero. Quia verò » nunc expensas et homines habeo, si domino meo Regi Franciæ placuerit, super » paganos ibo. Rogate ergò ex parte mea dominum meum, ut duorum mihi tribuat » inducias annorum: quos si dare noluerit, de salute animæ meæ coram Deo » procul dubio respondebit; vos etiam ibidem respondere tenemini, nisi hoc con- » silium domino Regi volueritis intimare. » In hunc modum plurima prosecutus, videntibus cunctis et mirantibus, lacrymatus est. Redeuntes proceres illi hæc suo E Regi Franciæ nunciaverunt. At ille subridens ait illis: « Creditis illi? » At illi: « Hæc nobis, inquiunt, referenda vobis suppliciter injunxit, et hæc vobis consu- » limus, monemus ut faciatis. Ite ergò, ait Rex, eique dicite quòd, ad ipsius » petitionem et ad vestram admonitionem, duorum annorum concedo inducias. » Redeuntes autem spectabiles illi nuncii ad Regem Angliæ, eum jam à proposito et petitione elongatum inveniunt. Dicebat enim se exinde arctiùs et subtiliùs cogitasse, summumque in petitione sua invenisse periculum. Unde fatetur se de omnibus his quæ petita sunt et concessa, pro ullo infortunio nihil esse facturum.

Col. 1501.

[1] Guillelmus. [2] Blesensis. [3] Philippus. [4] Drocensis.

(a) Rigordus, qui idipsum narrat ostentum, suprà, p. 24, sublatum ait brachium sanguinolentum à Joanne Angliæ Regis filio.

A Redierunt itaque præfati Comites, Regique suo, non sine verecundia, quæ audierant retulerunt. Unde Rex quasi de sua illusione succensus, præcepit in crastino summo diluculo acies ordinari : quod et factum est. Quæ cùm Regi Anglorum nunciata fuissent, vocato citiùs Comite Richardo, dixit ei : « Quid » faciemus ? quod mihi in tanto articulo das consilium ? » Cui Richardus : « Quod » consilium dare potero ? Cùm hesternò petitas et acceptas recusaveris inducias, » nunc easdem inducias sine grandi verecundia repetere non valemus. » Cùm autem idem Richardus patrem suum Regem anxium videret, dixit ad eum : « Licèt, » domine pater, verecundum sit, ibo, si placet, ad dominum nostrum Regem, si » fortè potero, quas petisti hesternas inducias reportare. » *Fiat*, inquit Rex. Comes ergò Richardus Regem Franciæ jam armatum adiit, suoque eidem oblato gladio, nudato etiam capite et flexis genibus, rogavit humiliter ut animi sui motum miti- B garet, suæque bonæ fidei vice patris daret inducias, quas si pater suus aliquatenùs infringeret, ipse Comes corpus proprium Parisius Regis submitteret arbitrio. Quo audito, Rex Franciæ cum suis Comitibus et baronibus super hoc diutiùs seorsùm habito consilio, sub prætaxata tandem conditione, morosè tamen, concessit inducias. Armis igitur utrimque vale dicitur, et singulis in sua cum gaudio revertentibus, ad ostendendam cunctis initam concordiam, Rex Franciæ Comitem Richardum in pace et gratia secum duxit in Galliam.

Rex autem Babyloniæ Saladinus, vir paganus, sed miles egregius, cùm vidisset quòd Jerosolymitani et populus christianus, unà cum suo patriarcha Heraclio, de adventu Henrici Regis Anglorum, de quo in tantum præsumebant ut ei coronam et sceptra regni offerrent, jam penitùs essent desperati, cum Comite Tripolitano * christiano, sed perfido, fœdus pepigit, eo quòd ipse Comes Regi Jerosolymorum * C regnum invideret et conjugem : unde Saladinus securior effectus, congregato exercitu copioso, cum octoginta millibus militum et eo ampliùs, ante festum apostolorum Petri et Pauli *, Jerosolymitani regni terram intravit, et in brevi Tabariam, id est Tyberiadem, occupavit. Cùm autem domina loci se cum paucis militibus munitione castrorum tueretur, Regi Jerosolymorum quæ acciderant nunciata sunt; et cùm Regi consiliosum videretur civitates et loca bellico apparatu munire, quàm adeò subito se discrimini pugnæ objicere, tandem de consilio Comitis Tripolitani, qui etiam cum ipso nuper fœdera pacis inierat, et ad instantiam multam cum lacrymis dominorum de Tabaria, qui ad succursum matris anhelabant, Rex processit ad bellum versùs Tabariam per diætam unam. Deinde Comes Tripolitanus, dux et prævius itineris, totum exercitum conduxit in eminentem et saxosum locum : ibi verò imminentibus hostibus undique, necessitate compulsus Rex de baronum D consilio bellum committere dignum duxit, et ad eorum instantiam magistro et militibus Templi primos ictus concessit, dispositis per acies suo ordine cæteris militibus ad pugnam, et Comiti Tripolitano cæterisque capitibus bellatorum traditis vexillis. Itaque militia Templi, sicut leo fortis in hostes concurrens, partem stravit, partem fugavit; cæteri verò, regio spreto mandato, non processerunt ad pugnam, nec ullum eis præstiterunt succursum : unde milites Templi retenti et trucidati sunt. Postmodum verò christianorum exercitum, laborioso itinere confectum, et nimio caloris æstu prægravatum, aquâ deficiente, Parthi igne circumdederunt. Tunc sex ex militibus Regis, quorum memoria in maledictione est, diabolico spiritu arrepti, ad Saladinum confugerunt, et sponte suâ renunciantes, de omni esse et proposito atque continentiis christianorum instruxerunt. Saladinus autem, qui de discrimine prælii anxius dubitabat, resumpsit vires, et cum tubis E et infinita multitudine bellatorum in christianos, qui per loca saxosa et invia pugnare non poterant, assultum fecit, et eos omni bellandi genere impugnavit et expugnavit. Tandem Tochedinus, Saladini nepos, Regem fugam ambientem et crucem Dominici ligni cepit; cæteri omnes ferè confracti, capti, trucidati, et vinculis mancipati sunt, ab ipsis Parthis campo omninò (proh dolor !) superato. Saladinus autem statim militiæ Templi et Hospitalis milites segregari fecit ab aliis, et coram se decapitari; ipse propriâ manu principem Reginaldum de Castellione interfecit. Deinde civitatem *Accon* cepit, et adjacentia loca et munitiones ferè omnes de partibus illis. Syrii autem qui Jerosolymis remanserant, sicut ferebatur, nuncios de reddenda civitate Saladino mittebant. In Tyro omnes qui de *Accon* confugerant, et multitudo profugorum christianorum se recepit. Ascalona victualibus

* Raimundo.
* Guidoni.
* An. 1187.
Col. 1502.

et bellatoribus benè præmunita fuit, et Antiochia et *Margat* cum tota ferè terra A
Principis; terra Comitis Tripolitani adhuc salva erat. Unde Terricus, magnus
præceptor Templi, omnibus fratribus hujusmodi misit epistolam. *(Terrici epistolam vide suprà, p. 482.)*

An. 1187. Pridie nonas septembris, feriâ sextâ et horâ sextâ, lunâ XXVIII, apparuit
Col. 1505. eclipsis solis in Anglia particularis. Apud Veronam autem Longobardiæ civitatem,
ubi recolendæ memoriæ Papa Urbanus tunc temporis morabatur, apparuit totalis
ad modum cacabi igniti. Omnibus itaque qui viderunt obstupentibus, factus est
terræ motus adeò terribilis, ut omnia fundamenta civitatis solo tenus erui viderentur....
Convenerant autem regiæ ditionis proceres plurimi, occasione colloquii
quod erant inter duos Reges habituri apud *Alensun*, v kal. septembris....

Col. 1507. Interea pax et concordia inter dominum Papam et Imperatorem Frethericum,
ut videbatur, ad honorem Dei et ecclesiæ Romanæ formata est. Unde dominus B
Papa Veronensibus valedicens, Ferrariensem adiit civitatem....

Col. 1510. Interea rumor ille miserabilis de destructione scilicet Orientalis ecclesiæ, de
civitatum captione, de captivitate Regis et crucis Dominicæ, in curia Romana
dispersus, aures et corda cardinalium summique Pontificis mirâ contrivit miseratione.
Unde dominus Papa Urbanus jam senio confectus, præ nimio dolore incomparabiliter
gravatus, ad extrema perductus est. Obiit autem solatium miserorum
* An. 1187. dominus Papa Urbanus XIV kal. novembris *, et Ferrariæ sepultus est. Cui successit
in pontificatum, die tertiâ, Albertus cancellarius, et Gregorius VIII appellatus est.
Sciebant enim cardinales quòd idem Albertus multam Imperatoris haberet gratiam,
eo quòd, ipsius semper fovens partem, eidem omnia Romanæ curiæ revelaret secreta....

Col. 1511. Crebrescente famâ de destructione sacrosanctæ terræ Jerosolymæ, Regi Anglorum C
nunciatum est filium suum, Richardum scilicet Pictavensem Comitem,
cum multa militum copia crucem humeris apposuisse, signum videlicet peregrinationis
in Jerosolymam: unde Rex pater ipsius specie tenus adeò turbatus est,
ut per quatriduum omnium negotia suspenderentur, et ad Regem vix alicui pateret
accessus. Successit in brevi rumor execrabilis de obitu scilicet Urbani Papæ,
novique Pontificis substitutione, unde tam Rex quàm [Cantuariensis] archiepiscopus
hinc admodum lætificati, illinc verò sollicitati fuerunt et conturbati. Turbati
sunt et conterriti de destructione Jerosolymæ; lætificati verò de obitu Urbani,
quem solum pro causa Cantuariensis ecclesiæ suis desideriis adversantem videbant.
In hoc etiam eorum lætitia aucta est, quòd totius iniquitatis fautor Albertus substi-
Col. 1513. tutus est.... Cùm autem dominus archiepiscopus *, ex assensu Regis et Romani
* Balduinus. Pontificis nutu, sæviret indignationibus, et miserabilis conventus Cantuariensis D
Deum et patronos ecclesiæ continuis interpellarent orationibus, suus Papa Gregorius,
XVI kal. januarii, ex inopinato defunctus est: cui successit in pontificatum
Paulus Prænestinus episcopus, et Clemens III appellatus est....

Col. 1520. Anno gratiæ MCLXXXVIII, Rex Franciæ et Rex Angliæ, ad colloquium inter
* die 22 januar. Gisortium et Triam circa festum Sancti Vincentii * venientes, de utriusque regni
negotiis et de necessitate Orientalis ecclesiæ longos traxêre sermones. Cùm autem
de sumenda cruce hinc inde prodirent eloquia, signum eis apparuit in cœlo,
crux scilicet quinque stellarum, cùm sereno cœlo sol in sua luceret virtute. Rex
itaque Franciæ, licèt junior, tamen devotior, primò crucem accepit, deinde
[1] Guillelmus. Remensis [1] et Rotomagensis [2] archiepiscopi, Comes Flandriæ [3], aliique Comites
[2] Gualterus. [3] Philippus. Franciæ et Normanniæ, et multi alii. Reges igitur discesserunt ab invicem, et
Col. 1522. Rex Angliæ applicuit in Anglia apud *Winchelese*, III kal. februarii.... Tertio idus E
februarii, convenerunt apud *Gaitintune*, quæ à Northamtonia octo vel decem
distat milliariis, unà cum Rege præsules et principes regni, de defensione sacrosanctæ
terræ Jerosolymæ tractaturi: unde variis et multis hinc inde prolatis sermonibus,
hæc tandem de cruce suscepta vel sumenda capitula subscripta promulgata sunt.
(Ea capitula superiùs edita reperies p. 478.)

Col. 1529. Interea tota Anglia in dandis decimis gravissimè vexata est, ut christiani septuaginta
millia librarum et eo ampliùs pecuniam darent, Judæi verò sexaginta
millia; nec alicui ultra Parasceven dandi dilatio data est, præter eos qui duas
marcas vel ampliùs dare debuerunt, quos Rex apud Londoniam post octavas
* An. 1188. Paschæ * secretiùs alloqui cupiebat. Cùm igitur dolerent omnes et singuli de tanto

A gravamine, et formidarent plurimi de futura calamitate, omnes archiepiscopum *, licèt absentem, horrendis imprecationibus impetebant, eo quòd audissent hujusmodi decimas ex ipsius processisse consilio, et quòd ecclesiam Cantuariensem tam atroci persequeretur malitiâ..... * Balduinum.

Hostilis perturbatio in partibus Gallicanis orta est, ut omnes ferè et singuli cogerentur ad arma convolare. Defuncto enim Comite Sancti-Ægidii, filius ejus, Regis Francorum consanguineus, successit in comitatum *(a)*: quem contemnens Comes Pictavensis Richardus, arma prendidit et milites congregavit, sicque Comitis junioris castella et munitiones in confinio civitatis Tolosæ occupavit, ipsam civitatem tam à se quàm à patre suo diù desideratam gestiens obsidere. Unde Rex Franciæ Philippus (nec mirum) iratus, Francorum movit exercitum, et continuò in provincia Bituricensi castellum quod vocitatur Radulfi * prudenter obtinuit, pro quo, anno B præterito, tantum discrimen factum est, ut Rex Angliæ, inducias obsecrans, lacrymas funderet, Comesque Richardus, genibus innitens et gladium Regi offerens, easdem inducias tam sibi quàm patri suo ad bimatum indultas obtineret. Alia quoque Rex Franciæ nonnulla subegit castella, et in brevi totam Bituricam obtinuit provinciam. Audiens hæc Anglorum Rex non modicè conterritus est, et hac sumptâ occasione, misit archiepiscopum Cantuariensem [1], episcopum Lincolniensem [2] et illum Hugonem Cestrensem, ut ipsi cum archiepiscopo Rotomagensi [3] Regem Franciæ adirent, eique quolibet integumento pro reformanda pace supplicarent. Archiepiscopus itaque Cantuariensis, diutinâ induratus malitiâ, conventûs Cantuariensis ærumnis non condolens, transfretavit apud *Winchelese* XVI kal. julii *, unà cum sociis suis prædictis episcopis: quorum cùm Rex Franciæ, ut fama fuit, vitaret, immò et vituperaret colloquia, Rex Anglorum, jam se præ ira non sustinens, C coactus est, sed invitus, transfretare. Omnis igitur moræ impatiens, ac si continuò in adventu ipsius pax undique reformari debuisset, mare ingressus, sed aliquoties repulsus, vix tandem VI idus julii utcumque transvectus est, et ferè naufragus juxta *Ou** in terram projectus. Dum enim dominicâ die, VI idus julii, prospero flatu sulcaret maria, horâ undecimâ orta est tempestas validissima venti et pluviæ intolerabilis, coruscationis et tonitrui, grandinisque ad magnitudinem ovi columbini. Hac itaque sævissimâ tempestate totâ nocte quassatus, feriâ secundâ semivivus in terram projectus est. Inde festinus in Normanniam veniens, Regis Francorum animum commotum, missis nunciis, studuit mitigare. Sed ille, frendens ut leo, omnia ipsius sprevit mandata, eo quòd omnibus dolum suspicaretur inesse; solis armis rem cupiebat efficere, semper in dies crescens, utpotè qui de facili munitiones Regis Anglorum occupabat.

Col. 1535. — * *Châteauroux.* — [1] Balduinum. [2] Hugonem. [3] Gualtero. — * An. 1188. — * Aucum, *la ville d'Eu.*

D Cùm igitur Rex Angliæ Regis Francorum animum minis vel blanditiis non valeret effringere, quæsivit ab archiepiscopo Cantuariensi et Rotomagensi, aliisque suis consiliariis, quid facto opus esset, conquerens de pueri illius inopinata et importuna impugnatione et juvenilis animi pertinacia edomanda; contemnebat enim ipsius ætatem puerilem, eo quòd nondum esset XXIV annorum. Accepit itaque Rex in consiliis ut thesauros effunderet, milites innumeros undecumque convocaret et pedites, et modis omnibus Regis impetum conaretur effringere, ne denuò Franci tales sibi cogitarent inferre molestias. Hoc igitur accepto consilio, licèt pecuniam invitus effunderet, millia tamen militum et peditum Guallensium coadunavit innumera: quorum vallatus catervis, in extremis Franciæ finibus villas pauperculas admodum et pauculas succendit, vineas exstirpavit, botros conculcavit; et cùm ei nemo resisteret, captâ prædâ pecudum, illicò reversus est *(b)*. Col. 1536.

E Hæc audiens Rex Franciæ et patienter sustinens, ferocis animi cohibuit impetum, videre desiderans quonam tenderet Henrici Regis propositum; dimiserat enim suum pro parte exercitum, eo quòd maturæ jam instaret tempus vindemiæ. Comes autem Richardus, jam patrem suum commotum, Regemque Franciæ quasi desolatum intuens, ne nihil ageretur, Castello-Radulfi tetendit insidias; tandemque nactâ occasione, portarum præclusit introïtum, eo quòd quidam ex militibus Francis, quibus commendatum erat præsidium, paululùm exissent prædaturi. Quod

(a) Raimundus VI Comes Tolosanus non ante annum 1194 patri successit.

(b) Benedictus, suprà, p. 483: *Die martis post Decollationem Sancti Johannis-Baptistæ, Rex Angliæ ingressus est terram Regis Franciæ, et combussit plures villas, et equitavit die illâ prope* Mantes, *ubi Rex Franciæ dicebatur esse, &c.*

agnoscentes et gementes milites exclusi, facto impetu, redierunt ad januas; et A
annuentes sociis quos reliquerant in præsidio, irruerunt subitò in obsidionem
Richardi, et viriliter cædentes, plurimos occiderunt, multos vulneraverunt et
nonnullos ceperunt: ipse quoque Comes, jam de sola fuga sollicitus, equo dejectus
est; sed cujusdam beneficio carnificis, robusti valdè, liberatus est.

Rex itaque Franciæ in oculis omnium gratiâ plenus, jam militiâ revocatâ, in
omnibus agebat prosperè quæ incipiebat, semper crescens et capiens, ut non solùm
de provincia Biturica, sed et de aliis terris Regem Angliæ propellere minaretur:
è contrario Rex Angliæ quotidiè minuebatur, et quotidie incassùm nonnulla millia
marcarum malè congregati effundebat ærarii; suorum etenim tam Comitum quàm
baronum non habebat affectum. Tandem pro tanta calamitate hinc inde discur-
* An. 1188. rentibus nunciis, vix tandem consenserunt utrique ut in octavis Sancti Martini*
apud *Bonmulins*, de reformanda pace collaturi, Reges et regii convenirent in unum. B
Videntes autem plurimi viri religiosi et milites famosi senectutem Regis Angliæ et
detrimentum, Regisque Franciæ prudentiam et incrementum, de futuro metuentes
colloquio, suadebant Regi ut malefacta corrigeret, et matris suæ Cantuariensis
ecclesiæ amoveret calamitates. Quibus cùm responderet quòd, pace sibi restitutâ,
paci et tranquillitati provideret ecclesiæ, ad colloquium perventum est. Comes
autem Richardus primitùs Regi Franciæ reconciliatus est, eo quòd audisset patrem
suum, Regem scilicet Angliæ, de successione regni sibi voluisse fraudem facere,
eo quòd niteretur, ut fama fuit, coronam regni filio suo juniori Johanni imponere:
unde (nec mirum) commotus Richardus, Regis Franciæ ante colloquium studuit
animum mitigare, ut, deficiente sibi patre, saltem in eo aliquod inveniret solatium.

Cùm igitur Reges apud *Bonmulins* convenissent in unum, primâ die modestè
satis et pacificè locuti sunt; sequenti verò die paulatim cœperunt verba turgescere; C
tertiâ autem die cœperunt litigare, minasque minis acriter inferre, adeò ut milites
circumstantes gladiis accingerentur. Attamen usque in festum Sancti Hilarii *sibi*
Col. 1537. mutuò dederunt inducias. Stabat autem in gyrum populus innumerabilis, ambo-
* Guillelmus. que Reges in medio, Comesque Richardus et archiepiscopus Remensis*. Comes
itaque Richardus, assumpto sermone, rogavit patrem ut eum, sicut hæredem
suum, de successione regni faceret securum. Qui cùm Richardo, more suo, non
respondisset ad votum, et Richardus incassùm præfatis insisteret precibus: « Jam
» nunc, inquit, videtur verisimile, quod antè mihi exstitit incredibile. » Et con-
versus ad Regem Franciæ, discinctus gladio, astante patre, videntibus cunctis
qui aderant, protensis manibus eidem fecit homagium, ipsius implorans auxilium
ne jure debito privaretur. Discesserunt igitur ab invicem pater et filius, et mirati
sunt universi. Videns autem Rex et paulisper retrocedens, obstupuit, et quonam D
tenderet hæc inopinata conspiratio, mente sedulâ cogitavit; non enim excidit ab
ejus memoria vexatio quam intulerat ei Henricus filius suus ex consensu Regis
Lodovici, et ecce plusquam Lodovicus pater suus est iste Philippus. Cùm igitur
ab invicem, ut dictum est, Reges discederent, et accurrerent populi qui priùs à
longè steterant in corona, Rex Franciæ Comesque Richardus pariter recesserunt.
Rex autem Angliæ, jam sibi relictus, celeriter properavit in Aquitaniam, misitque
Gaufridum cancellarium in Andegaviam, ut omnium munitionum tam Regi Fran-
ciæ quàm Comiti Richardo præcluderet aditum......

Col. 1539. Anno gratiæ MCLXXXIX, colloquium quod de reformanda pace inter Reges
Franciæ scilicet et Angliæ erat indictum, ad preces et excusationes Regis Angliæ
à festo Sancti Hilarii usque ad Purificationem, et exinde usque ad Pascha dila-
tum est. Ægrotabat enim Rex Angliæ sponte vel invitus, et post modicum pœ- E
nitentiâ ductus eo quòd filium suum offendisset Richardum, eumdem per archi-
* Balduinum. episcopum Cantuariensem B.* aliosque spectabiles nuncios, ut solebat, minis in-
terpositis blandiens, studuit revocare. Sed Richardus, prædicti archiepiscopi
colloquium simul et nuncium contumeliosè respuens, se homini non credebat:
cùm enim sciret expertus quid esset in homine, in omnibus mandatis patris sui
et nuncii dictis dolum et nequitiam suspicabatur inesse.

* An. 1189 Apparuit eclipsis lunæ mediâ nocte, III nonas februarii*......

Col. 1543. Reges autem et Comes Richardus, unà cum legato (a) et archiepiscopis qua-
tuor, videlicet Cantuariensi, Rotomagensi, Remensi et Bituricensi, qui ad pacem

(a) Joanne Anagnino, presb. cardinali à Papa Clemente misso ad pacem inter Reges conciliandam.

A reformandam constituti sunt, cum innumera multitudine nobilium apud Cenomanum *(a)*, v idus junii *, ad colloquium convenerunt. Post igitur varias allega- * An. 1189.
tiones hinc inde prolatas, Rex Franciæ satis modestè, ut erat breviloquus, protestatus est quòd omnia quæ, anno præterito vel præsenti, Regi Anglorum abstulerat, eidem redderet, hac interpositâ conditione, ut sibi suam restitueret sororem, quæ ante annos viginti-duos, tempore Lodovici, Comiti Richardo data fuit in uxorem, quam in Anglia Rex Henricus à tempore illo sub arctissima tenebat custodia. Comes etiam Richardus lege ecclesiasticâ suam sibi supradictam restitui petebat uxorem, et Anglici regni sibi ut hæredi fieri securitatem, et ut frater suus junior Johannes, quem, ut ferebatur, amoto Richardo, pater in regnum cupiebat promovere, vice patris, quem ætas simul et infirmitas à tanto labore excusabat, comes individuus sibi fieret in Jerosolymam. Cùm igitur his omnibus Rex An- Col. 1544.
B gliæ non sine convicio contradiceret, et sic omnes ab alterutro divisi ad arma convolarent, infra tertium diem civitas Cenomanensis cum suburbanis suis, eo quòd eam Rex tueri non poterat, combusta et capta est, ut ipse Rex et omnes qui ei favebant aliàs divertere cogerentur. Inde Radulfus de Glanvilla in Angliam reversus est, ut omnes Angliæ milites, licèt extenuatos et pauperes, compelleret transfretare....... Festinus igitur abscessit, et Londoniam properavit, ut milites Angliæ congregaret, in Normanniam ad Regem transmittendos. Affligebant enim eum Rex Franciæ Philippus et Comes Richardus acriter insistentes, nec valebat eis resistere, sed de castello in castellum prævium, ne dicam fugitivum, sequebantur. Unde factum est, ut circa festum apostolorum Petri et Pauli * undique * An. 1189.
premeretur invitus, adeò ut Regi Franciæ novam cogeretur præstare fidelitatem, et triginta millium librarum summam polliceri; utrique verò, tam Regi scilicet
C quàm Comiti, omnes antè negatas annuere petitiones, et baronibus Franciæ viginti millium librarum facere promissionem *(b)*.

Cùm igitur hoc modo pacificati à colloquio apud Gisortium habito ab invicem discederent, et Rex Angliæ de solvenda pacta pecunia plus solito dolore cordis intrinsecùs tangeretur, ex consilio legati venerunt ad eum apud *Azai* quidam monachi Cantuarienses pro ecclesia Cantuariensi supplicantes, et tentantes si fortè in suis sentiret angustiis et respiceret quantâ misera Cantuariensis ecclesia ab eo vel per eum pressa egeret misericordiâ. Qui cùm ad eum vix tandem admitterentur, et dicerent inter cætera quòd conventus salutaret eum ut dominum; ac si contumeliam audisset, cum acerba indignatione respondit : « Dominus eorum fui, Col. 1545.
» sum et ero, mali proditores; sed abite velociùs, cum meis enim loquar fidelibus. » Dum igitur secederent monachi, unus ex eis, ex intimo corde trahens suspiria,
D dicebat : « Omnipotens Dominus per suam ineffabilem misericordiam et per me- » rita beati Thomæ martyris, si vita ipsius et passio ei placuit, nobis de tuo cor- » pore in proximo justitiam faciat. » Rex autem, pro contumelia monachis illata à quodam clerico correptus, literas fieri præcepit conventui dirigendas, et usque ad adventum suum in Angliam Cantuariensis ecclesiæ distulit negotium. Ipse verò incontinenti percussus expalluit et dissolutus est, et malè interiit pridie nonas julii * apud Chinum, et apud Fontem-Ebraudi miserabiliter sepultus est, ut pro * An. 1189.
pudore regio cætera taceantur. Malè, inquam, interiit, ut propheticus ille versiculus, beato Thomæ martyri divinitùs inspiratus, impleretur. Cùm enim Sanctus Thomas ex persecutione ipsius Regis exularet, et quid de tanto persecutore ecclesiæ et filiis ejus futurum esset, mente sedulâ pertractaret, versiculus ille incidit in mentem ipsius :

E *Mors tulit una duos; tulit altera, sed malè, patrem.*

Henricus etenim primogenitus ejus et Gaufridus Comes Britanniæ uterque dissenteriâ obiit; sed pater infra septimum diem post imprecationem monachi malè mortuus et ignominiosè sepultus est.

Obiit autem Rex Henricus anno regni sui xxxv, pridie nonas julii, et apud Fontem-Ebraudi sepultus est. Quo audito, Rex Franciæ et Comes Richardus convenerunt in unum apud Gisortium, et pacem illam quæ, vivente Henrico Rege, inter eosdem formata et confirmata est, compromiserunt ad invicem

(a) Ad Feritatem-Bernardi, in hebdomada Pentecostes, prout habet Benedictus, suprà, p. 488.

(b) Præter eas pacis conditiones, alias recitat Benedictus, p. 489.

observare, videlicet ut Rex Franciæ munitiones illas et omnia quæ adquisierat, A insuper additâ totâ Bituricâ, in sua teneret custodia et libera possessione, et ut sequenti Quadragesimâ iter arriperent eundi in Jerosolymam. Facto igitur homagio Regi Franciæ de omnibus terris suis transmarinis, suscepit et ipse homagia concurrentium ad se baronum et Comitum, fratremque suum Johannem benignè suscepit, blandèque consolatus est. Omnibus benignè loquebatur qui ad eum veniebant: unde amabilis valdè inprimis effectus est......

Col. 1547. Convenerunt interea apud Wintoniam episcopi et abbates et Angliæ nobiliores in occursum Comitis et Ducis Richardi, qui apud Barbefluctum ad mare descenderat, ut ad coronationem suam celebrandam properaret in Angliam. Regina quoque Alienor, quæ, defuncto Rege sponso suo Henrico, ad imperium filii sui Ducis Richardi à diutino carcere liberata est, ibidem cum proceribus Angliæ et Radulfo
Col. 1549. de Glanvilla filii sui Ducis exspectabat adventum...... Dux autem Richardus B
* An. 1189. applicuit in Anglia apud Suthamtoniam pridie idus augusti *, et in vigilia Assumptionis apud Wintoniam solemniter receptus est. Audiens autem Guallenses è finibus suis erupisse et aliquas villulas vastasse in Anglia, divertit illuc, ut illorum saltem ad tempus impetum cohiberet. Verùm matris suæ, videlicet Alienor Reginæ, consilio revocatus est, pervenitque Londoniam IV nonas septembris, et in crastino in ingenti gloria coronatus est à Baldewino Cantuariensi archiepiscopo, astantibus et cooperantibus episcopis Angliæ. Proposuit itaque novus Rex octavâ die vacantibus ecclesiis de consilio cleri pastores præponere, ut tantò liberiùs suam in Jerosolymam pararet peregrinationem, quantò rectiùs ecclesia Dei propriâ gauderet libertate. Videbatur enim in primis diebus, quòd omnem abnegasset impietatem, et quòd avaritiam contemneret et dona ferentes. Sed in instanti à bono proposito pravorum consilio revocatus est, diemque faciendarum mutavit electionum, locumque de C
* Balduinus. Londonia ad villam quæ Gadintonia nuncupatur. Videns autem B.* Cantuariensis archiepiscopus quòd absque conscientia sua regium esset mutatum consilium, iratus est valdè. Ira etiam ipsius aliunde aucta est, eo scilicet quòd Johannes frater Regis filiam Comitis Glocestriæ, in tertio gradu consanguineam, duxisset uxorem. Unde eidem Johanni comminatoriam misit epistolam, inhibens ei sub anathemate ut accessum non haberet ad virginem, præcipiens ut in die peremptorio in præsentia ipsius archiepiscopi appareret, de tanta transgressione responsurus......

Col. 1564. Anno gratiæ MCXC, Reges Franciæ et Angliæ de peregrinatione tenuere colloquium *(a)*, protestantes in verbo regio quòd non diutiùs suam differrent peregrinationem. Sed Regina Francorum vehementer cœpit ægrotare et decidit in lectum Parisius, et in brevi defuncta est et sepulta *(b)*. Hoc infortunio peregrinatio Regum dilata est usque post festum Sancti Johannis-Baptistæ; tuncque Reges Turonis D mense julio colloquentes, cum omni comitatu suo in nomine Domini profecti sunt.....

Col. 1567. Anno gratiæ MCXCI, Rex autem Angliæ, à nobilissima civitate Siciliæ, ubi hiemaverat, mense martio digrediens, prospero cursu pervenit Cyprum; sed ab incolis insulæ ipsius et à quodam tyranno crudeli et perfido, qui se fecerat Imperatorem nominari, non sine verecundia repulsus est. Advenientibus autem navibus cum exercitu non modico, insulam illam intravit, populum debellavit, ipsumque cepit tyrannum, civitates occupavit et oppida, totamque terram suæ subdidit ditioni. Hoc itaque prosperè expleto negotio, ascensis navibus, applicuit apud *Accon (c)*, et in brevi cœperunt obsidere civitatem. Verùm, quia dissensio inter eos facta est, quis eorum videretur esse major, nihil vel parùm prosperitatis eis accidit: attamen utcumque *Accon* capta est.....

Obiit Papa Clemens, cui successit Jacinctus diaconus cardinalis, et Cœlestinus E
* Henricus. appellatus est. Filius * etiam Imperatoris Fretherici, qui in peregrinatione Jerosolymitana submersus et defunctus est, Romanum suscepit imperium, et Romæ coronatus est in Pascha.

Col. 1571. Eclipsis solis ferè totalis apparuit vigiliâ Sancti Johannis-Baptistæ. Pullulaverant
* Guillelmum Elyen. episc. autem in Anglia discordiæ inter cancellarium * et Comitem Johannem, adeò ut hinc inde milites stipendiarii et comprovinciales milites convocati, ad arma convolarent in obsidione castelli Lincolniæ. Interea venit in Angliam Walterus ille

(a) Ad vadum Sancti-Remigii, die festo Sancti Hilarii (14 januarii), inquit Benedictus, p. 498.

(b) Mortuam *idibus martii 1190* Elisabeth Francorum Reginam tradit Rigordus suprà, pag. 29.

(c) Sabbato in Pentecosten, ex eodem Benedicto, pag. 520.

A Rotomagensis archiepiscopus, per licentiam Regis à Messana reversus circa festum Sancti Johannis-Baptistæ *. Convenerunt itaque unà cum ipso episcopi quidam et proceres Angliæ, ut quoquo modo tantæ dissensioni finem darent, ne messes, quæ jam maturæ erant ad metendum, in nihilum penitùs redigerentur. Pace igitur factâ, sed nondum firmatâ, armis valedicitur, et in proximo prædictus cancellarius et Comes iterùm discordes efficiuntur. Mediantibus tamen primoribus Angliæ, tandem utcumque pacificati sunt; et ne iterùm levitate suâ redirent in idipsum, alienigenæ stipendiarii ad suam patriam, unde venerant, revertuntur.... * An. 1191.

Anno gratiæ MCXCII, mediante mense martio, applicuit apud Dovoriam W. Elyensis episcopus, Regis cancellarius et apostolicæ sedis legatus; sed citissimè per literas Reginæ, de cujus consilio venerat in Angliam, ut fama fuit, prohibitus est ne procederet, sed rediret: in instanti reversus est, episcopatu suo spoliatus. Col. 1580.

B Rex autem Franciæ, ab Accone recedens, ad proximum Pascha rediit in Franciam *(a)*, et, quod diù concupierat, Flandriam adeptus est. Obierat enim Comes Philippus in obsidione civitatis *Accon*, et Rex Angliæ Richardus ad expugnandum Saladinum ferè solus relictus est....... Rex autem Angliæ, cùm videret quotidie populum christianum, tum fugâ, tum interitu defluere, consternatus animo quòd nec Saladinum expugnare nec sanctam civitatem Jerosolymam obtinere valeret, gemens et anxius à Saladino treugas cepit in triennium, Comitemque Campaniæ Henricum custodem terræ dimisit et dominum.

Ascensis itaque navibus *(b)*, venit Cyprum; dispositisque rebus, in Alemanniam et in terram Ducis Ostrici * tristi infortunio appulsus est. Cùmque Rex Angliæ, mutato habitu, incederet ut Templarius, puerique sui stomachantes nimis insolenter agerent, et dicerent inquirentibus astutè quòd homines essent C mercatoris, compulsi sunt Regis hospitium indicare. Nunciatum est illicò Duci Regem Angliæ adesse, et, missis nunciis, subitò interceptus est *(c)*. Dispersus est itaque rumor in populo de captione regia, concurrente vulgo turpiter et probrosè ductus est; ab his et ille proditor appellatus est, ab aliis lapidandus, ab aliis capite plectendus, à nonnullis patibulo suspendendus videbatur: vix tandem ereptus est, et inimico suo, Duci videlicet Ostrici, præsentatus, et postremò Imperatori traditus est. Oderant enim eum et ipsius gloriæ invidebant, eo quòd in obsidione et captione civitatis *Accon* in re militari promptior esset atque paratior; quòd Cyprum insulam grandem solus adquisisset; et cùm multos ex merito haberet æmulos, specialiter tamen Ducis Ostrici malignum incurrit odium. Cùm enim civitatem *Accon* irrumperent christiani, et diversi diversa civitatis hospitia caperent, in nobilissimo civitatis palatio signum Ducis elevatum est: quod intuens Rex et invidens, manu D militum validâ vexillum dejecit, Ducemque tam grato spoliavit hospitio. Unde Dux et Teutonici omnes indignantes abierunt, Regique redituro multis in locis posuerunt insidias, et tandem, ut dixi, captus est. Col. 1581. * Leopoldi.

Mira rerum commutatio, sed et famæ confusio facta est. Cùm enim plurimi adventum Regis in Normanniam prædicarent, et ob hoc plurimi convolarent in Normanniam, de captione ipsius subitò murmur increbuit, omniumque et maximè invidentium ora resolvit. Innovantur illicò circumquaque per Angliam de fidelitate Regi servanda sacramenta, civitates et oppida muris et propugnaculis muniuntur. Verùm à Rege Franciæ, qui primus erat invidentium et præcipuus, et à Comite Johanne, qui Regis erat frater uterinus, conjuratio valida facta est. Ad nutum itaque prædicti Johannis et mandatum Regis Franciæ, cui jam fecerat homagium, sunt coadunatæ naves plurimæ apud Witsandum, et innumera Flandrensium multitudo E deliciis Anglicanis ab olim invidens et copiis, ut ad proximum Pascha * vel Parasceve bellaturi navigarent in Angliam: sed eorum malitiam prævenit Dei sapientia, eorum in Anglia captis nunciis et detectis insidiis. Igitur ex mandato Reginæ Alienor, quæ tunc temporis regebat Angliam, in Passione Domini et Pascha et deinceps, nobiles et ignobiles, milites et rustici, ad arma convolabant, littusque maris quod Flandriam spectat, observabant. Comes autem Johannes latenter venit in Angliam, ut ex Guallensibus et Scotis satellites convocaret, Flandrensibus occurreret, ut hinc * An. 1193.

(a) Anno 1191, die 31 julii Philippus recessit ab urbe *Accon*, prout notatum à Benedicto, p. 526, pervenitque in Franciam paulò ante Natale Domini, ex eodem Benedicto, p. 541, et Rigordo, p. 36.

(b) Post festum Sancti Michaelis, VIII idus octobris, inquit Rogerus de Hoveden, suprà, p. 549.

(c) Decimo-tertio kal. januarii, seu decembris 20 die ejusdem anni 1192, ex Hovedeno.

et inde Angliam occuparet. Cùm autem in Anglia turbata videret omnia, paulisper delituit, militarem interim convocans copiam : sed Rex Scotiæ nullum Comiti præstare volebat auxilium ; Guallenses autem in confinio *Kingestune* et *Windlesores* ob
Col. 1582. defectum victualium prædas faciebant. Quod audientes justitiarii : « Eia, inquiunt, » eia ! Nunc aliquid agamus, ut saltem extinguamus incendium quod ipsi succenderunt. » Obsedit itaque castellum *de Windlesores* cum innumera multitudine militum
* Gualterus. et peditum ille maleficus archiepiscopus Rotomagensis *, et captionem ipsius in dies distulit plurimos, eo quòd in eodem castello consanguineos suos haberet.

Interea Rex Franciæ cum exercitu suo invasit Normanniam ; et cùm non haberet resistentes, villas et oppida de facili occupavit : Gisortio tandem per proditionem tradito *(a)*, Rotomagum properavit. Quod audiens venerabilis Comes Leicestriæ Robertus nomine, altiùs suspirans vehementer indoluit, omniumque suorum quasi contemptor effectus, cum civibus Rotomagi fœdus iniit, de communi consensu civitatem munivit et tenuit, et procuratorem, immò proditorem Normanniæ *(b)*, ut ferebatur, vinculis coarctavit. Rex autem obsedit civitatem ; sed, resistente eidem prudentiâ Comitis cum unanimitate civium, apertis portis ingredi non audebat. Repulsus est enim ab ingressu civitatis vaniglorius ille Rex per fundibularios et sagittarios et pedisequas civitatis, quæ, more virorum attonsæ, picem eliquatam et alia immunda in obsidentes effundebant. Rex itaque confusus rediit in Franciam, misitque nuncios ad Imperatorem cum infinita pecunia, rogans attentiùs ut Regem Angliæ, utpotè hominem suum, ei mitteret liberum, vel eumdem diutiùs retineret incarceratum *(c)*. Comes autem Johannes, cùm videret conjurationem suam esse detectam, et quòd fraudatus esset Scotorum et Flandrensium adjutorio, castella quæ suæ ditionis erant fortiter munivit et transfretavit, et Regi Franciæ faciens homagium indesinenter adhæsit.

Interea venerunt in Angliam nuncii Regis, dicentes eum pro redemptione sua centum millia marcarum Imperatori spopondisse pecuniam. Venit etiam in Angliam,
* An. 1193. XII kal. maii *, venerabilis ille Hubertus Salesbiriensis episcopus, justus et bonus, in cujus adventu tota Anglia in brevi pacificata est. Cùm enim castellum *de Windlesores* ad deditionem coëgisset, cum Comite Johanne, antequam rediret in Franciam, pacem fecit, datis et acceptis induciis usque ad festum Sancti Michaëlis. Rex interim Anglorum Richardus manu militum armatorum, die noctuque vicissim vigilantium, sub arctissima tentus custodia, cùm amaro multa revolveret animo, duplici tamen ex causa frequentiùs angebatur : in primis siquidem suam desiderabat liberationem, quæ, solâ pecuniâ mediante, centum scilicet quinquaginta millibus marcarum, poterat expediri ; deinde consolationem Cantuariensis ecclesiæ in eligendo pastore et archiepiscopo desiderabat accelerari, per quem suam redemptionem celeriùs sperabat exsolvi. Sciebat enim Angliam, regni et sacerdotii privilegio privatam, cùm nequissimos et cupidos haberet æmulos, de facili posse perturbari, cùm utroque careret beneficio. Sciens autem Rex quòd à conventu Cantuariensis ecclesiæ de facili non exaudiretur, si denuò pro archiepiscopo de Monteregali preces funderet, ad Hubertum Salesbiriensem episcopum promovendum, quem ubique in peregrinatione sua et in obsidione civitatis *Accon* virum industrium, prudentem, providum, experimento didicerat, animum inflexit.....

Col. 1584. Factæ sunt interea exactiones durissimæ per totam Angliam pro redemptione Regis, ut omnes et singuli, tam ecclesiasticæ quàm seculares personæ, quartam partem reddituum suorum solvere cogerentur. Deinde calices ecclesiarum et ampullæ, cruces et candelabra, textus et thuribula aurea et argentea, capsæ etiam sanctorum excoriatæ sunt et conflatæ, regiis assignatæ ministris. Afflicta est præcipuè his diebus misera Cantuariensis ecclesia, quæ, tunsionibus et pressuris variis extenuata, in nihilum penè redacta est.....

Col. 1586. Ante Natale Domini Rex Angliæ mandavit matrem suam Alienor et archiepis-
* Gualterum. copum Rotomagensem *, jam in spe positus recuperandæ libertatis, et archiepiscopus Cantuariensis præfectus Angliæ factus est.

Anno gratiæ MCXCIV, gratiâ Dei Rex Angliæ Richardus à diutina custodia

(a) Pridie idus aprilis, prout habet Rigordus, ad annum 1193, suprà, p. 38.

(b) Gilbertum *de Wascoil,* de quo Hovedenus, p. 555 : *Sed vilis habitus est,* inquit, *propter proditionem quam fecerat domino suo Regi Angliæ, qui miserat eum à Messana cum plenitudine gratiæ suæ in Normanniam, ad prædicta castella custodienda.*

(c) Id anno 1194, post Natale Domini, actum dicit Hovedenus, suprà, p. 562.

A liberatus est, et matri suæ propriæque libertati restitutus, solutâ tamen in parte plurima quam promiserat pecuniâ, et de reliquo datis obsidibus.... Interea mirabili eventu interceptæ sunt literæ Comitis Johannis, quas in Angliam miserat de proditione. Unde paulisper commotus archiepiscopus Cantuariensis *, subitò obsedit * Hubertus.
castellum *de Merlesberge* quod erat Comitis, et cepit; deinde *Notingeham* duxit exercitum, et obsedit castellum. Rex autem Angliæ, mare ingressus apud *Andwerpe*, prosperè applicuit in Anglia, IV idus martii *, in portu *de Sandwic*. Erat autem * An. 1164.
murmur in populo et in ore eorum qui cum Rege venerant, quòd Rex Franciæ Regi Anglorum ad mare præparasset insidias, ut eum vel caperet vel debellaret. Tertio idus martii venit Rex Cantuariam, et à conventu Sancti-Augustini susceptus, directus est ad processionem conventûs matricis ecclesiæ, sicque ab utroque conventu in ecclesiam Christi deductus est. Noluit enim aliquam ecclesiam ingredi
B donec matrem suam Cantuariensem ecclesiam, per quam coronam regni meruit accipere, visitasset. Crastino cùm recessisset à Cantuaria et Roffam appropinquaret, obviavit archiepiscopo Cantuariensi Huberto sibi gaudenter occurrenti, equoque desiliens, genu flexo corruit in terram, et archiepiscopus similiter jacebat è regione, tandemque surgentes, oculis in amplexibus lacrymantibus, osculis præ gaudio sese refecerunt. Deinde Rex, unà cum archiepiscopo *Notingeham* properans, obsedit castellum et in brevi obtinuit. Convocatis autem prælatis Angliæ, quæsivit et accepit consilium ut regnum innovaret, et coronam regni ab archiepiscopo Cantuariensi in Paschali solemnitate sibi permitteret imponi. Paruit Rex consilio prælatorum, et Wintoniam undique properatum est.... Rex autem Richardus, coro- Col. 1588.
nationis suæ, XV kal. maii, peractâ solemnitate, ad mare descendit et transfretavit IV idus maii. Decimo kal. ejusdem facta est eclipsis solis particularis horâ sextâ....

C Hoc anno, Imperator Alemanniæ totam invasit Apuliam et Calabriam, et vastavit Salernam. Reges autem Franciæ scilicet et Angliæ, numerosâ militum collectâ multitudine, nihil vel parùm fecerunt; non enim audebant sibi palàm occurrere, sed solummodo in alterutrum parabant insidias. Rex tamen Angliæ *Taileburch* cepit et comitatum de Engolismo *(a)*....

Anno gratiæ MCXCV, mense martio, obiit Hugo Dunelmensis episcopus, anno Col. 1589.
episcopatûs sui circiter quadragesimo-secundo, et sepultus est in senectute bona.

Rex Franciæ desponsavit sororem Regis Danorum, ut vel sic contra Regem Angliæ Danorum haberet adjutorium *(b)*. Sed subitò (nescio quid secreti) accidit ut Rex suam quam optaverat Reginam repudiaret, et ultimum moliretur divortium....

Reformata est pax *(c)* inter Regem Franciæ et Regem Angliæ; ad cujus confirma-
D tionem cùm per spectabiles nuncios, videlicet archiepiscopum Remensem * et * Guillelmum.
episcopum Elyensem *, Imperatoris peteretur nec obtineretur assensus, iterùm ad * Guillelmum.
discordiam et insidias revocantur....

Anno gratiæ MCXCVI, convenerunt Reges ad colloquium *(d)* causâ pacis refor- Col. 1590.
mandæ circa Purificationem, et induciæ datæ utrimque ad festum Sancti Johannis-Baptistæ. Convocati sunt interea utrimque milites et pedites copiosi, et Rex Angliæ obsedit et cepit *Nunancurt*, et Rex Franciæ obsedit *Aubemarle*. Arturus autem nepos Regis Angliæ, Comes tamen Britanniæ, cùm videret Regem Angliæ in arcto positum ex infestatione Regis Franciæ, familiarium suorum et imperitorum seductus consilio, cœpit rebellare, et ab avunculi sui, Richardi scilicet Regis Angliæ, se subtraxit arbitrio *(e)*. Hæc audiens Rex, dissimulavit ad tempus, pueriles volens experiri conatus; deinde cum exercitu intravit Britanniam, et,
E nullo resistente (diffugerant enim cum Arturo), ut sibi placuit, omnia vastavit. Rex autem, in brevi in parte plurima vastatâ Britanniâ, Francorum irritatus

(a) *Mense julio*, prout colligimus ex Richardi Regis literis quas recitavimus suprà, p. 570.

(b) Anno 1193, die festo Assumptionis beatæ Mariæ nuptias Philippi et Ingeburgis celebratas tradit Ambianis Rigordus suprà, p. 38.

(c) Pacis hujus conditiones recitat Hoved. p. 576.

(d) De hoc colloquio apud *Lovers* habito, vide Hovedenum, p. 578.

(e) Guillelmus Neubrigensis, lib. V, cap. 18: « Acuebat, inquit, Regem Francorum ad experiendam iterùm belli fortunam, tumultuantium » eo tempore contra Regem Anglorum turbatio » Britonum, qui puerulum sibi Arturum sub magno » hujus nominis omine nutriebant. Cùm enim idem » Rex ejusdem nepotis sui, tunc decennis, usque » ad annos legitimos tutelam exposceret, quò » sibi Britanniam adversùs casus externos arctiùs » obligaret; primi Britonum, magis quâdam suspicione quàm cautelâ idipsum non ferentes, et pro » ipso puero fortiter æmulantes, cum eo à facie » patrui imminentis ad interiora Britanniæ secesserunt. »

excessu, rediit in Normanniam. Verùm, cùm Reges campestri pugnâ sibi ad invicem formidarent occurrere, in prædis et incendiis commilitones suos exercebant; castella quoque vi et fraude, nunc hinc, nunc inde, surripiebant..... A

Col. 1597. * Philippus. Anno gratiæ MCXCVII, episcopus Belvacensis *, cùm pro Rege Franciæ inter milites et armigeros (episcopalem, ut reor, oblitus reverentiam et gravitatem) et ipse discurreret armatus, à commilitonibus Regis Angliæ vallatus et captus est, abductus et ferreis vinculis dirissimè vinctus, et in carcerem trusus est *(a)*.

* Hubertus. * Balduinus. Archiepiscopus Cantuariensis *, à Rege vocatus, transfretavit in Normanniam xv kal. julii, et confœderati sunt Rex Angliæ et Comes Flandriæ *, datis utrimque obsidibus ut, communicato consilio, Regem Franciæ infestarent *(b)*. Rex autem Franciæ minùs providè intravit in Flandriam, et à Comite Flandriæ interceptus et captus est post Assumptionem beatæ Mariæ; sed, datis obsidibus de facienda pace, tandem dimissus est. Sexto idus septembris convenerunt Reges ad colloquium apud Insulam *(c)*, et, mediante Cantuariensi archiepiscopo, pacificati sunt utcumque, datis induciis à sequente Nativitate Domini in annum, ita tamen ut qui tenet, teneat donec de medio fiat. B

An. 1197. Eodem anno, rediit à Romana curia Walterus Rotomagensis archiepiscopus, Regi Angliæ domini Papæ deferens mandatum, eo quòd surripuerit ei Rex ecclesiæ suæ locum amplum et aptum, Insula nomine, ibidemque tutissimum construxerat castellum, qua de causa idem archiepiscopus suum à divinis suspenderat archiepiscopatum. Mediante autem Huberto Cantuariensi archiepiscopo, dedit Rex præfato Rotomagensi in concambium et possessionem perpetuam, villam maritimam quæ *Diepe* vocatur, et alia quædam *(d)*.

Eodem anno, obiit Henricus Imperator, filius Fretherici Imperatoris: post cujus obitum altercatio magna facta est et dissensio in Alemannia, eo quòd magnates terræ de successore regni dissentirent. Quidam enim Regem Angliæ desiderabant; alii, sed pauci, Regem Franciæ; alii Henricum Ducem Saxoniæ, qui tunc temporis erat in terra Jerosolymitana; alii fratrem ipsius Othonem. Quidam verò nobilissimus Philippus *(e)* nomine, pro se agens, specie tenùs puerulum quemdam *, filium videlicet Imperatoris Henrici, toto conatu præferre cupiebat. Comes Flandrensis partem Othonis fovebat, Regi Angliæ per hoc cupiens placere.... C

* Fredericum.

Col. 1600. Anno gratiæ MCXCVIII, instituit archiepiscopus Cantuariensis, ex mandato Cœlestini Papæ, monachos in monasterium Coventrense III idus januarii, expulitque clericos seculares quos Hugo *de Nunant* episcopus Cestrensis, monachorum persecutor specialis, ante annos octo violenter ejecerat.

Obiit eodem mense januario Cœlestinus Papa, cui per Dei gratiam successit Innocentius: qui cùm esset junior omnibus cardinalibus, et gaudentibus omnibus invitus traheretur, consecratus statim à curia omnes cupiditatis et avaritiæ sordes extrusit.... D

Septimo kal. aprilis, obiit Hugo *de Nunant* Coventrensis episcopus, apud Beccum in Normannia, monachali veste indutus, qui monachorum fuerat pertinacissimus hostis, et tandem obiit et sepultus est, monachis adhuc viventibus in laudibus Domini....

Col. 1614. * *Corr.* Hannoniæ. Obsedit interea villam Sancti-Audomari Comes Flandriæ et Boloniæ * cum exercitu multo per mensem, tandemque villa Comiti reddita est III idus octobris, eo quòd à Rege Franciæ nullum obsessi potuerunt habere solatium.... Interea Rex Franciæ, ab exercitu Regis Angliæ interceptus, sed vix elapsus, aufugit in Gisortium; et exercitu ipsius disperso, centum ferè milites electi capti sunt III kal. octobris....

Col. 1627. Anno gratiæ MCXCIX, Rex Angliæ castrum Comitis Engolismi quod *Nantrum (f)* erat appellatum, obsedit et tandem compulit ad deditionem. Nam, expensis in ipso castro cibariis, missis nunciis, obsessi misericordiam ab ipso Rege petebant et vitam. Qui cùm petitam respueret pietatem, et solâ violentiâ vellet obtinere quod obsessorum benignâ, licèt coactâ, voluntate fuerat eidem oblatum, oblitus E

(a) *Decimo-quarto kal. junii*, ex Hovedeno, p. 579, et Dicetensi, p. 655.

(b) Fœderis hujus literas vide suprà, p. 46.

(c) Adde *Andeliaci*, vel, ut habet Hovedenus, suprà, p. 583, *inter* Gwailium *et* Andeli, *feriâ quartâ post festum Exaltationis sanctæ Crucis*.

(d) Tabulas permutationis hujus vide suprà, p. 581.

(e) Philippus Dux Suaviæ, Frederici quondam Imperatoris filius.

(f) Historici penè omnes Richardum telo confossum dicunt in obsidione castelli *Chaluz-Chabrol* in Lemovicino; sed de nomine jaculatoris non conveniunt inter se, prout notatum suprà, p. 595.

A forsitan quòd in talibus periculosa esset desperatio; juvenis quidam Johannes *Sabraz* agnomine, stans castelli in muro, quadratum telum mediante balistâ direxit in incertum, orans Deum et petens ut ipsius dirigeret ictum, et obsessorum innocentiam ab ipsa liberaret oppressione, jecitque sagittam. Verùm, cùm Rex tentorium egressus balistæ sonum audisset infaustum, et, ut ictum evitaret, caput regium inclinaret et corpus, in humero sinistro lethaliter percussus est. Desperatus autem Rex, undecimâ die, pectus tundens et pœnitens, verbo regio protestatus est quòd Cantuariensi nunquam nocuisset ecclesiæ, nisi per suggestionem aliorum. Fertur verò ab his qui tunc temporis, antequam moreretur, astabant, quòd instanter quæreret quisnam eum jaculo confodisset. Qui cùm trepidus accederet adductus, et Regis pedibus prostratus lacrymabiliter peteret misericordiam, Rex eidem benignam pacem impendit, mortem suam et vulnus indulsit, prohibuitque suis ne B quis, occasione hujus infortunii, aliquam ei inferret molestiam. Obiit itaque Rex Richardus anno gratiæ MCXCIX, cycli decemnovalis anno tertio, regni verò sui anno decimo, feriâ tertiâ post primam dominicam Passionis Domini, VIII scilicet idus aprilis. Qui, effusis intestinis, saleque conspersus, apud Fontem-Ebraudi, ut ipse præceperat, sepultus est; cor autem ipsius, grossitudine præstans, Rotomagum delatum est et honorificè tumulatum. *(Hactenùs, nec ultrà, Gervasius.)*

EX MATTHÆI PARIS

C MAJORI ANGLICANA HISTORIA,

Juxta editionem Willelmi Watz, *Londini, 1640, fol.*

MONITUM.

QUOS hactenùs descripsimus, Anglici scriptores optimi, Benedictus Petroburgensis, Rogerus de Hoveden, *Radulfus de Diceto, Gervasius Dorobernensis, ii narrationes suas non ultra annum 1200 perducunt. Ut autem excerpta nostra ex Anglorum annalibus ad annum 1226, quousque se extendunt nostrates historici Franci, Rigordus et Guillelmus Brito-Armoricus, in eodem volumine concluderemus, utque ex eorum testimoniis gestorum veritas* D *vicissim aut confirmaretur aut infirmaretur, et insuper à nostris prætermissa ab alienigenis eliceremus, non alius occurrit locupletior et fide dignior historicus quàm Matthæus Paris, Benedictini ordinis ad Sanctum-Albanum monachus, cujus historia major, seu majoris historiæ pars tertia, unica typis edita, ab anno Christi scilicet 1066 usque ad annum 1259 se extendit.*

Asserunt qui lucubrationem ejus cum annalibus necdum editis Rogeri de Wendover; *ad Sanctum-Albanum itidem monachi, contulerunt, Matthæum haud marte suo scripsisse, sed omnia ex Wendoverio usque ad annum 1235, quo Rogerus vivere vel scribere desiit, paucis immutatis vel superadditis, mutuatum. Quod in primis exploratum habuit Joannes Saldenus :* Adeò, E *inquit ille in notis tertiæ Londinensi editioni præmissis,* adeò retinuit Wendoverii verba Parisiensis, ut non solùm in annalium contextu quo tertia persona usurpatur, illius adhibeat syllabas, passim fermè transcribendo ipsissimas; verùm etiam ubi primâ personâ usus est Wendoverius, eâdem ipse, velut Wendoverii personam induens, per intervallum illud utatur. *Subjungit autem :* Quod cùm intuemur, necesse est ut statuamus Parisiensem Wendoverio in munere chronographico succedentem, illius primò sibi scripsisse annales, maximè qui Normannorum initia sequuntur, totidemque verbis descripsisse, ut eos deinceps continuaret, ita tamen ut hìc illìc, prout aliunde de illo intervallo alia ediscere potuit,

diligenter postea florum fasciculo flosculos alios intersereret. *Utcumque* A *se res habeat, sive Parisii sint, sive Wendoverensis, quæ sub Matthæi nomine usque ad annum 1200 vulgata sunt; ea ex antiquioribus historicis, præsertim Rogero* de Hoveden *et Radulfo de Diceto, decurtata plerumque vel alio disposita ordine, deprompta fuisse comperimus. Hinc est quòd Matthæum in collectionem nostram inducere ab anno tantùm 1201 visum est, ne semel actum rursùs agere videremur.*

Usi autem sumus Londinensi editione secundâ anni 1640, curis Willelmi Watz, *qui variantes manuscriptorum Angliæ collegit lectiones; adversaria, notas et emendationes adjecit, et insuper librum additamentorum seu collectionem actorum veterum quæ in Matthæi historia vel citantur vel evocantur, ad ple-* B *niorem elucidationem rerum in ea descriptarum. Præterea manuscriptum codicem, XV sæculo exaratum, nobis suppeditavit regia Parisiensis Bibliotheca, n.° 6048, B; sed illum in fine mutilum, desinit enim in anno 1208. Porrò ex eo codice liquet interpolationes quidem irrepsisse in textum Matthæi typis vulgatum (quod scriptoris aliquantulùm elevavit auctoritatem): verùm non eo animo interpolatum dicimus, ut aliquid adderetur detrectationibus et sannis quibus ille, ut erat à natura comparatus, magnates, Reges, Imperatores, Romanos Pontifices, proprium quoque abbatem, insectatur; immò verò ut quæ habet acerba, temperarentur vel omninò dispungerentur, prout legenti variantes ex codice nostro lectiones ab anno 1201 usque ad annum 1208 patebit. Sed fortè primigenium Rogeri* de Wendover *textum repræsentat codex regius: quo posito,* C *Matthæus vel quivis alter post eum prioris scommata diluisse vel temperasse censendus esset, nedum maledicendi genio suo indulsisse.*

Pag. 205. ANNO gratiæ MCCI, Rex Anglorum Johannes celebravit Natale Domini apud *Guildeford*, ubi multa militibus suis festiva distribuit indumenta. Hubertus verò Cantuariensis archiepiscopus, quasi cum Rege à pari contendens, eodem modo fecit apud Cantuariam, unde Regis animum non mediocriter ad indignationem commovit. Deinde in Northanhumbriam Rex profectus, maximam pecuniæ summam à comprovincialibus regionis illius extorsit. Reversus itaque Cantuariam, Rex cum Regina sua, die Paschæ proximè sequenti, coronati sunt ambo ibidem, ubi archiepiscopus Cantuariensis copiosas eis, ne dicam superfluas, ministravit expensas. D Sequenti postea Dominicæ Ascensionis die, apud *Theokesberi* generale proposuit edictum ut Comites et barones, et omnes qui militare servitium ei debebant, parati essent ad *Portesmuthe* cum equis et armis ad transfretandum cum eo ad partes transmarinas, in die Pentecostes jam instante. Veniente autem die statuto, multi, impetratâ licentiâ, remanserunt, dantes Regi de quolibet scuto duas marcas argenti.

Ipsis quoque diebus, quidam magister Parisiensis natione Francus, nomine Simon, cognomento *Churnai* *, ingenio capacissimus et memoriâ tenacissimus, cùm per decennium scholas artium nobilissimè rexisset, utpotè in trivio et quadrivio, id est, in septem liberalibus artibus peritissimus, se contulit ad theologiam, in qua, cùm paucos annos desudasset, adeò profecit, quòd dignissimè cathedram ascendit magistralem. Legit igitur subtiliter valdè et subtiliùs disputavit, quæstiones difficillimas et inauditas solvendo et eleganter dilucidando. Tot habuit auditores quot E amplissimum palatium potuit continere. Unâ igitur dierum, cùm, nimis profundis rationibus in medium propositis, de Trinitate subtilissimè disputasset, et dilata fuisset determinatio usque in crastinum, omnes theologi scholares in civitate præmuniti ad audiendum tot quæstionum inexplicabilium solutiones, ad ipsius famosam scholam certatim ac catervatim confluxerunt. Determinavit igitur magister omnes prætactas quæstiones et quæ videbantur omnibus inenodabiles tam dilucidè, tam eleganter, tam catholicè, ut omnes auditores redderet stupefactos; et post determinationem accesserunt quidam ipsius familiares et ad discendum avidiores, postulantes à magistro, ut, eo dictante, quæstiones literis commendarent: dixerunt

*Tornacensis.

namque

A namque indignum esse et jacturam irreparabilem, si memoria tantæ scientiæ deperiret. Quibus ipse elatus et major sibi se, ait, oculis sublevatis et temerè solutus in cachinnum : « O Jesule, Jesule ! quantùm in hac quæstione confirmavi legem » tuam et exaltavi ! Profectò, si malignando et adversando vellem, fortioribus ratio- » nibus et argumentis scirem illam infirmare, et deprimendo improbare. » Et hoc dicto, elinguis penitùs obmutuit, non tantùm mutus, sed idiota et ridiculosè infatuatus, nec postea legit vel determinavit, et factus est in sibilum et derisum omnibus qui hoc audierant. Vir igitur intra biennium didicit * literas cognoscere, et ultione aliquantulùm mitigatâ, à filio suo quodam diligenter edocente, vix potuit *Pater noster* et *Symbolum* discere, retinere, et balbutiendo pronunciare. Hoc igitur miraculum multorum scholarium suppressit arrogantiam, et jactantiam refrenavit. Hæc vidit magister Nicolaus *de Fulix*, vir magnæ auctoritatis, qui postea B episcopus Dunelmensis factus fuit, ex cujus relatu et certo testimonio hæc literis commendavi, ne vetustas tantum miraculum aboleret, eodem episcopo suadente : et est sermo omni acceptione dignissimus *(a)*. *f. dedidicit.

Celebratâ igitur apud *Portesmuthe* celebritate Pentecostes *, Rex cum Regina sua in crastino naves ascenderunt, et, licèt cum labore, in Normanniam tandem applicuerunt. Deinde conveniunt ad colloquium Reges Anglorum et Francorum prope insulam Andeliaci, et pacificè convenit inter eos; et post triduum Rex Johannes ad petitionem Regis Francorum venit Parisius, et ibi in palatio Regis hospitatus est, Rege Francorum se aliò recipiente *(b)*; et cùm ibi honorificè, et ut Regem decebat, esset receptus, inde recedens venit ad Chinonem. Eodem tempore, ut pax inter Reges firmior haberetur, statutum est et scriptis confirmatum quòd, si Rex Francorum pacem in aliquo violaverit prælocutam, barones de C regno Francorum, quos Rex fidejussores invenerat, soluti essent à fidelitate ejus, et venirent ad Regem Anglorum ad impugnandum Regem Francorum, et compellendum eum ad pacem prælocutam. Eodem modo, factum est ex parte Regis Anglorum. * An. 1201. Pag. 206.

Hoc anno *, horrendæ tempestates, tonitrua, coruscationes, grandines et pluviarum coruscationes, mentes hominum concusserunt et damna multa in locis plurimis intulerunt. * An. 1201.

Circa dies istos, ad instantiam Innocentii Papæ, data est quadragesima pars redditUum omnium ecclesiarum ad subveniendum terræ promissionis, et tam magnates quàm plebei qui crucis signaculum deposuerant, districtione apostolicâ resumere sunt compulsi *(c)*.

Anno gratiæ MCCII, Rex Anglorum Johannes celebravit Natale Domini apud Argentonium in Normannia, et in Quadragesima sequente habitum est colloquium D inter Reges Francorum et Anglorum juxta castellum *de Guletun*, ubi Rex Francorum, contra Regem Anglorum mortali armatus odio, præcepit indignanter, quatenùs incontinenti redderet Arthuro Comiti Britanniæ universas terras quas tenebat in partibus transmarinis, Normanniam videlicet, Turoniam, Andegaviam et Pictaviam, multaque alia exegit ab eo quæ Rex Anglorum se minimè facturum respondit. Itaque colloquium cùm successus non haberet, die sequenti Rex Francorum subitò irruit in castellum *de Butavant* cum impetu militari, et illud solo tenus subvertit. Inde progrediens, cepit in manu forti villam *de Augi* cum castello de Limis *, et alia castella quamplurima : castellum *de Radepunt* per dies octo obsedit ; sed, Rege Anglorum superveniente, confusus recessit. Post dies autem paucos acies suas ad *Gurnai* convertit, et, fracto stagno, per impetum aquarum maximam murorum partem, quâ villa cingebatur, prostravit *(d)* : unde fugientibus E cunctis qui in villæ præsidio erant constituti, sine omni contradictione Rex Francorum villam intravit et eam sibi subjugavit; reversusque Parisios, Arthurum sub tutoribus deputavit, tradens ei milites ducentos de regno Francorum, qui cum illo hostiliter irent in Pictaviam, ut bellicis incursionibus regiones illas Arthuro subjugarent. Pag. 207. Discordia inter Reges Franciæ et Angliæ. * Ms. *de Lions*.

(a) Ms. cod. reg. *Episcopus Dunelmensis Nicolaus vidit filium ejusdem Simonis docentem patrem suum literas, sicut esset puer septennis illiteratus, qui hoc mihi scribenti profectò enarravit.*

(b) Ibidem : *Videlicet in veteri Templo. Et cùm honorificè, ut Regem decebat, reciperetur, gaudebant multi de Regum mutuo honore et indiciis alternæ dilectionis tam Franci quàm Angli. Recedens autem inde Rex Johannes venit ad Chinonem, &c.*

(c) Ms. addit : *Hoc tolerantibus Regibus, ne qui indigebant, in pace suspecta auxilio papali destituerentur.* Eas porrò Innocentii literas vide p. 611.

(d) De hoc stratagemate vide Philippidos lib. VI, pag. 188.

Regis Angl. de Arturo victoria ad Mirebellum.

Illis autem pomposo tumultu progredientibus, nunciatum est eis Reginam A
Alienor in castello quod Mirebellum dicitur, paucorum stipatam præsidio commorari: qui communi omnium deliberatione furoris sui impetum illuc convertentes, castellum obsidione vallarunt, quod, nullo defensorum munimine resistente, ad deditionem compulerunt *(a)*; turrem verò, in qua Alienor Regina cum paucis armatis sese receperat, non potuerunt obtinere. Obsidione igitur in orbem turris dispositâ, venerunt ibi in auxilium Arthuri omnes Pictaviæ primates et nobiliores milites, et præcipuè Comes de Marchia Hugo, cognomento Brunus, qui Regi Anglorum publicus erat inimicus propter Isabel Reginam, quam idem Comes per verba de præsenti in suam receperat antequam Regi Anglorum desponsaretur; et sic grandem exercitum confecerunt, nec cessaverunt insultus acerrimos facere, ut * quantociùs desideratâ victoriâ potirentur. Regina verò, in arcto posita, nuncios ad Regem, qui tunc temporis in Normannia erat, sub celeritate direxit, rogans B
obnixiùs et obtestans ut pietatis obtentu matri succurreret desolatæ. Quo audito, Rex cum festinatione in manu potenti, die noctuque spatium prætervolans itineris longioris, citiùs quàm credi fas est ad Mirebellum castrum pervenit: quod cùm Francigenæ cum Pictaviensibus cognovissent, exierunt obviàm Regi, pomposo congressu cum illo pugnaturi. Sed cùm, dispositis aciebus, hinc inde concurrissent, Rex, superbis eorum conatibus viriliter resistens, omnes in fugam coëgit, atque tam pernici cursu equorum fugientibus institit inimicis, ut unà cum illis castellum intraret. Factus est autem intra præfati ambitum castri conflictus durissimus, sed virtute Anglorum laudabili in brevi finitus. Nam in illo conflictu capti sunt ducenti milites regni Franciæ, et cum ipso Arthuro omnes nobiles Pictavienses et Andegavenses, ita quòd nec unus pes ex omnibus evasit, qui posset redire et casum aliis indicare. Ligatos igitur captivos in compedibus et manicis ferreis, vehi- C
culisque bigarum impositos, novo genere equitandi et inusitato, Rex partim transmisit in Normanniam, partim in Angliam, ut, castris fortioribus detrusi, absque metu evasionis servarentur. Arthurus verò apud Falesiam sub custodia vigilanti remansit.

* *Ms.* donec.

Quâ cognitâ, Rex Franc. Archarum obsidionem solvit.

Cùm hæc apud castrum Mirebellum agerentur, Rex Francorum cum exercitu copioso ad turrem de Archis se contulit, illamque obsidione vallavit. Dispositis ergò in gyro Rex machinis suis, per dies quindecim petrariarum usu et balistarum muros dissolvere laboravit; obsessi è contrario viriliter resistentes, crebrâ lapidum et telorum emissione hostes longiùs arcere instituerunt. Sed, cùm tandem de captione Arthuri sociorumque ipsius rumor ad aures Regis Francorum pervolasset, sub maxima celeritate ab obsidione furibundus recessit: in quo recessu *(b)* sibi obvia quæque conterendo, simul et igne comburendo consumpsit, virorum reli- D
giosorum monasteria flammis discurrentibus in favillas redegit. Deinde, Parisios veniens *(c)*, residuum anni illius imbellis peregit.

Arturus neci traditur.

Elapso deinde aliquo tempore, Rex Johannes, ad castrum Falesiæ veniens, fecit sibi Arthurum nepotem suum præsentari. Qui cùm esset coram eo adductus, cœpit eum Rex blandis alloqui verbis et multos honores promittere, exhortans ut à Rege Francorum recederet, et sibi ut domino et avunculo fideliter adhæreret. Arthurus verò, stulto usus consilio, Regi cum indignatione et comminatione respondens, exegit ut redderet sibi regnum Angliæ cum terris omnibus quas Rex Richardus habuit in possessione sua die quâ decessit; et quia hæc omnia sibi jure hæreditario debebantur, affirmavit cum juramento quòd, nisi celeriùs sibi jam dicta omnia restitueret, nunquam diutinâ pace frueretur. Audiens autem hæc Rex Johannes perturbatus est valdè, præcepitque ut Arthurus apud Rotomagum mit- E
teretur, ut ibi in arce nova retrusus, sub arctiori custodia servaretur. Sed non multò post idem Arthurus subitò evanuit modo ferè omnibus ignoto: utinam non ut fama refert invida *(d)*!

Pag. 208.

(a) Ibidem: *Castrum igitur per gyrum vallantes, et nocte et die acerrimè continuò obsessos infestantes, muros jam incœperunt dissipare, et obsessos, qui pauci erant et immuniti intra castrum, ad deditionem compulerunt. Turrim verò &c.*

(b) Ibidem: *Quasi leæna catulis orbata.*

(c) Ibidem: *Se diligenter studuit vindicare, residuumque anni &c.*

(d) In ms. cod. regio: *Extunc verò quò devenerit, omnibus ferè ignotum est. Verumtamen ab aliquibus dictum est, quòd, volens clàm evadere, in Sequana submersus est, et sic periit non inventus; aliis affirmantibus quòd præ cordis rancore in acediam decidens, contabuit in semetipso, et sic obiit. Franci verò, quibus propter hostilitatem plena fides non est adhibenda, asserunt ipsum manibus vel præcepto Regis Johannis fuisse*

A Eodem anno, cùm Innocentius Papa ad expeditionem Terræ sanctæ, ut dixit An. 1202.
ad occultandam suam avaritiam, infinitam pecuniam ab ordine Cisterciensi proposuisset extorquere, à beata Virgine correptus, ab exactione cessavit, timore percussus. Generaliter verò, per Angliam, quadragesimam partem pecuniarum redituum mandaverat erogari ad iter cruce signatorum.

His temporibus obiit vir nobilis Willelmus de Stutevilla.

Eodem anno, Johannes, veniens in Angliam, apud Cantuariam coronatus est
per manum Huberti Cantuariensis archiepiscopi, XVIII kal. maii *, et illicò in * An. 1202.
Normanniam transfretavit. Quò cùm pervenisset, increbuit opinio per totum Rex Angl. de
regnum Francorum de morte Arthuri, et per omnes regiones transmarinas, adeò Arturi nece infamatur.
quidem ut Rex Johannes suspectus haberetur ab omnibus, quòd illum manu propriâ peremisset : unde multi animos avertentes à Rege, semper deinceps, ut ausi sunt,
B nigerrimo ipsum odio perstrinxerunt *(a)*.

Eodem anno, Rex fecit generaliter acclamari, ut legalis assisa panis inviolabiliter sub pœna collistrigiali observaretur, &c.

Anno gratiæ MCCIII, Johannes Rex Angliæ celebravit Natale Domini apud Cado- Rex verò
mum in Normannia, ubi, postpositis incursionibus bellicis, cum Regina epulabatur Franc. in Normanniam in-
quotidie splendidè, somnosque matutinales usque ad prandendi horam protraxit. gressus,
Peractâ deinde solemnitate Paschali, Rex Francorum, magno exercitu congregato, cepit plurima castella Regis Anglorum, quorum quædam solo tenus complanavit, fortiora autem integra sibi reservavit. Venientibus denique ad Regem nunciis et dicentibus *(b)*, « Rex Francorum, terram vestram hostiliter ingressus, cepit jam » illa et illa castella, et castellanos vestros caudis equorum turpiter alligatos abducit, » atque de rebus vestris pro libitu suo sine contradictione disponit; » Rex Johannes
C tale dedit responsum : « Sinite illum facere ; ego, quicquid modò rapit, unâ » die recuperabo. » Sic nec isti nec alii sibi similia denunciantes aliud habere
potuerunt responsum. Comites verò et barones, et alii de regno Angliæ nobiles Pag. 209.
qui ei eatenùs fideliter adhæserant, talia audientes, ejusque desidiam incorrigibilem intelligentes, impetratâ licentiâ, quasi illicò reversuri remearunt ad propria, Rege cum paucis admodum militibus in Normannia derelicto. Hugo *de Gurnai* castellum de Monteforti, quod Rex Johannes cum toto honore illi præfato Hugoni contulerat, Regi Francorum reddidit, et clàm de nocte ipsius milites introduxit; sicque domini sui ligii fidelitate spretâ, ad Regem Franciæ convolavit *(c)*. Rex Anglorum interea apud Rotomagum morabatur securus, ita quòd ab omnibus diceretur ipsum fore sortilegiis vel maleficiis infatuatum : hilarem cunctis inter tot damna et opprobria exhibebat vultum, ac si nihil sibi deperisset *(d)*.

D Interea Rex Francorum *(e)*, ingentibus copiis collectis, venit ad vallem *de Ruil* penè totam oc-
nobile castellum, et illud cuneis militaribus circumcinxit : sed, machinis in orbem cupat.
dispositis antequam insultum aliquem inciperet, Robertus filius Walteri et Saerus *de Quinci*, nobiles quibus castri illius custodia commissa fuerat, ipsum castrum Regi integrum reddiderunt ; et sicut de castro illo non erat contritus minimus lapillus, ita de capitibus defendentium non periit minimus capillus. Unde Rex Francorum, contra eos graviter iratus, jussit vinculis arctissimis illos constringi,

peremptum. Favet Francorum opinioni Radulfus Niger, cujus verba recitat T. *Hearne* in Spicilegio edito post Historiam Guillelmi Neubrigensis, t. III, p. 803, in hunc modum : *Rex Johannes dum adhuc esset in Aquitania, comprehensum puerum dolo tenuit et occidit per manum armigeri sui Petri de Malo-lacu, cui postea hæredem baroniæ* de Mulgreffe *dedit in uxorem.* Hæc Hearnius ex biblioth. collegii Sanctæ-Trinitatis Cantabrigiæ, fol. 94.

(a) Ibidem : *Eodem tempore non mediocriter diffamatus est Rex J. per totum regnum Francorum, ipsis Galligenis infamiam longè latèque, ut ipsum omnibus redderent exosum, diffamantibus.*

(b) Ibidem : *Venientibus itaque ex parte magnatum suorum, qui ob hoc confundebantur dolore et pudore, nunciis hoc illi seriatim intimantibus, respondit : Sinite &c.*

(c) Ibidem : *Comites igitur et barones et alii nobiles Angli, cùm non possent aliud responsum habere, vel eum ab amplexuum, crapulæ et alearum lasciviis excitare, qui eatenùs fideliter et insuperabiliter ei adhæserant, impetratâ licentiâ, quia jam egere cœperant, ad propria, ut sese restaurarent, ad tempus remearunt, Rege cum paucis admodum militibus in Normannia derelicto. Unde Rex Franciæ cornua assumpsit excelsiora, cœptis insistens vigilanter. Hæc autem cùm audisset Hugo* de Gurnai, *versus in arcum pravum, castellum de Monteforti, quod Rex Johannes cum toto ejus honore eidem contulerat, Regi Franciæ sponte reddidit et ad ipsum convolavit.*

(d) Ibidem : *Rex Johannes interea apud Rotomagum mollis et imbellis, deliciis affluens, morabatur, ita ut pro vero diceretur ipsum maleficiis sive sortilegiis fore fascinatum et infatuatum, inter tot damna et opprobria hilarem se exhibens et serenum, ac si nihil ei deperisset ; affirmantibus etiam amicis suis, quòd ob aliquod scelus cruentissimum ab eodem gratia solita recessisset. Et sic magis magisque serpebat de patrato homicidio dedecus et infamia.*

(e) Ibidem : *Impiger et pervigil, ingenti exercitu congregato, &c.*

et apud Compendium sub arcta custodia deputari, ubi turpiter usque ad gravissimam redemptionem sunt detenti *(a)*. Deficiente igitur in Normannia et in aliis terris transmarinis omnimodâ defensione, Rex Francorum, per diversas regiones liberè et sine contradictione discurrens, castella plurima sub sua protectione recepit. Obsedit etiam eo tempore castellum optimum de Rupe Andeliaci, quod Rex Richardus à fundamentis construxerat; sed probitate Rogeri *de Lasci* et fidelitate incomparabili, cui castri illius tutela commissa fuerat, in illa obsidione parùm profecit, nisi quòd, obsessis egressum denegans, subsidium vitale illis subtraxit. A

Rex Joannes in Angliam se recipit. Dum hæc sic agerentur, Normannigenæ quidam à Rege Anglorum penitùs recesserunt, quidam ei fictè adhæserunt. Videns tandem Rex Johannes defectum suum, seseque omni militari subsidio destitutum, naves sub celeritate conscendit, et in die Sancti Nicolai * apud *Portesmuthe* applicuit. Deinde in Comites et barones occasiones prætendens, quòd ipsum inter hostes reliquerant in partibus transmarinis, unde castella et terras suas pro eorum defectu amiserat, cepit ab eis septimam partem omnium mobilium suorum, nec etiam ab hac rapina in ecclesiis conventualibus et parochialibus manus coërcuit violentas. Siquidem habuit hujus rapinæ * executores, in rebus ecclesiasticis, scilicet Hubertum Cantuariensem archiepiscopum; in rebus autem laïcis, Gaufridum filium Petri, Angliæ justitiarium, qui in executione jam dicta nulli pepercerunt. B

* 6 die decem. 1203.

* *Ms.* extorsionis.

Rex Franc. inducias unius anni cum Normannis paciscitur. Rex verò Francorum, cùm Regem Anglorum à partibus transmarinis recessisse cognovisset *(b)*, venit in fortitudine gravi ad singulas civitates et castella terrarum prædictarum, ostendens civibus et castellanis se à domino suo *(c)* fore derelictos; proposuit etiam se principalem esse dominum illarum regionum, quas si Rex Anglorum per ignaviam deseruerit, ipse quod suum erat, videlicet principale dominium, sibi indemne voluit reservare. Unde amicabiliter supplicavit ut ipsum in dominum reciperent, dum alium non haberent; quod si hoc gratanter facere noluissent, affirmavit cum juramento quòd, si contra eum certamen inirent, et ipse eos hostiliter * subjugaret, omnes patibulo suspenderet aut illos vivos decoriaret. Tandem, post multas hinc et inde disceptationes, consenserunt unanimiter ut darent obsides Regi Francorum pro unius anni induciis: quibus evolutis, si à Rege Anglorum succursum non haberent, ipsum deinceps ut dominum recognoscerent, civitatesque ei redderent et castella. Et his ita gestis, Rex Francorum * ad propria remeavit..... C

* *Ms.* violenter sibi.

* *Ibid.* cum spe bona.

Anno gratiæ MCCIV, Rex Johannes Natale Domini celebravit apud Cantuariam, Huberto Cantuariensi archiepiscopo omnia necessaria festivitati regiæ ministrante. Deinde in crastino Circumcisionis convenerunt ad colloquium apud Oxoniam Rex et magnates Angliæ, ubi concessa sunt Regi auxilia militaria, de quolibet scuto scilicet duæ marcæ et dimidia, nec etiam episcopi et abbates, sive ecclesiasticæ personæ, sine promissione recesserunt..... D

Pag. 211. Eodem anno, eclipsis lunæ facta est post mediam noctem per longum tempus XVI kal. maii *. Simon *de Welles* factus est episcopus Cestrensis. Balduinus Comes Flandriæ factus est Imperator Constantinopolitanus, et abbatia Belli-loci Regis fundata est *(d)*. Civitas Rotomagensis, quæ, datâ pecuniâ, antea sub induciis pendebat, tunc penitùs in ditionem cessit Francorum.

* An. 1204.

Expugnatâ Andeliaci rupe. Circa dies istos, exercitus Regis Francorum, qui jam ferè per annum castellum de Rupe Andeliaci obsederat, per subfossores magnam murorum prostraverat portionem. Rogerus verò Cestrensis constabularius, vir magnificus * et bellicosus, Francigenis castrum intrare volentibus ingressum fortiter denegabat. Sed tandem victu deficiente, cùm ad tantam perductus fuisset inopiam *(e)* quòd nec unicam haberet alicujus pabuli refectionem, maluit armis quàm fame mori: unde ipse et commilitones sui armati ad equos convolantes, de castro exierunt; multisque ex obstantibus interfectis, cum magna demùm difficultate capti sunt. Cessit ergò castellum de Rupe Andeliaci in usus Regis Francorum pridie nonas martii, et Rogerus *de Lasci* cum suis omnibus in Franciam adductus, Rege Francorum E

* *Ms.* magnanimus.

(a) Ms. cod. *Et sic factum est de castris conterminis. Obsedit etiam &c.*

(b) Ibidem: *Jam ex absentia et elongatione Regis Johannis factus erectior.*

(c) Ibidem: *Regulo fugitivo, cædeque nefariâ polluto.*

(d) Ibidem: *Hoc quoque anno nobilis Regina Alienora, admirabilis domina pulchritudinis et astutiæ, in abbatia Belli-loci, quam Rex Johannes filius ejus construxerat, viam universæ carnis est ingressa.*

(e) Ibidem: *Ut equinam carnem comedere cogeretur, nec unicam haberet &c.*

A jubente, propter probitatem suam quam in castri custodia fecerat, sub libera
custodia detentus est *(a)*. Quo facto, castellani omnes de regionibus transmarinis
cum civibus et aliis Regi Anglorum subjectis, nuncios direxerunt in Angliam,
Regi denunciantes sub qua erant angaria * constituti, et quòd tempus instabat * *Ms.* angustiâ.
induciarum, quo oportebat eos civitates et castella Regi Francorum reddere, vel Pag. 212.
obsides quos illi dederant ad perdendum tradere *(b)*. Quibus Rex Johannes res-
pondit et per nuncios significavit omnibus, ut nullum ab ipso exspectarent auxi-
lium, sed facerent singuli quod sibi melius videbatur. Sic omnimodo deficiente Cismarinis
consolatione cum succursu, tota Normannia *(c)*, Turonica, Andegavia et Pic- Angliæ Regis
tavia, cum civitatibus, castellis et rebus aliis *(d)*, præter Rupellam, *Toars* et terris potitur.
Niorz castella, sunt in Regis Francorum dominium devoluta *(e)*. Quod cùm Regi
Anglorum nunciatum fuisset, omnimodis cum Regina sua vivebat deliciis, cum
B qua simul se credidit omnia possidere. Habebat præterea spem in immensitate
pecuniæ quam collegerat, quòd per ipsam posset terras quas amiserat, revocare.

Eodem anno, kal. aprilis, in prima noctis vigilia, tantus rubor in cœlo apparuit An. 1204.
in parte aquilonari et orientali, ut verus ignis ab omnibus crederetur; et quod
mirandum est, in ipso rubore vehementissimo stellæ micantes apparuerunt. Duravit
autem hæc visio usque ad noctis medium.

Eodem tempore, Godefridus Wintoniensis episcopus diem clausit extremum:
cui successit Petrus de Rupibus, vir equestris ordinis et in rebus bellicis eruditus,
qui, procurante Rege Johanne, ad episcopatum electus, Romam profectus est, ubi
magnis xeniis liberaliter collatis, ad ecclesiam Wintoniensem maturavit episcopus
consecrari.

Eodem etiam anno fuit ultimum Pascha, in die videlicet S. Marci evangelistæ.

C Anno gratiæ MCCV, Rex Johannes celebravit Natale Domini apud *Theokesberi*
vix per spatium unius diei; et eodem mense januarii, terra, vehementissimè con-
gelata à XIX kal. februarii usque ad XI kal. aprilis, agriculturam suspendit: unde,
in æstate sequenti, summa frumenti duodecim * solidis vendebatur. * *Ms.* XIV sol.

Eodem anno, circa Pentecosten, Rex Johannes congregavit exercitum grandem
quasi mare transiturum, et prohibente sibi *(f)* Cantuariensi archiepiscopo et aliis
multis, apud *Portesmuthe* navium multitudinem copiosam coadunari fecit. Deinde
Rex cum parvo comitatu, idibus julii, naves ascendit; et velis patentibus Neptuno se
committens, mutato consilio, die tertiâ apud *Stodlandt* juxta *Warrham* applicuit.
Reversus autem Rex, cepit de Comitibus et baronibus, militibus et viris religiosis,
pecuniam infinitam, occasiones prætendens quòd noluerunt ipsum sequi ad partes
transmarinas *(g)*, ut hæreditatem amissam recuperaret.

D Eodem tempore redditum est castellum *de Chinun* [Regi Francorum] in vigilia An. 1205.
Sancti Johannis-Baptistæ.

Eodem tempore, Hubertus Cantuariensis archiepiscopus apud *Tenham* diem
clausit extremum III idus julii, Rege admodum gaudente, quia de Regis Francorum
nimia familiaritate suspectus habebatur *(h)*. Defuncto itaque archiepiscopo, &c.

Anno gratiæ MCCVI, Rex Johannes celebravit diem Dominicæ Nativitatis apud
Oxoniam.... In hebdomada Pentecostes exercitum grandem apud *Portesmuthe* con- Pag. 214.
gregavit, et VII kal. julii naves ascendens, VII idus julii ad Rupellam applicuit. Rex Angliæ
Quo audito, gratulabantur incolæ terræ illius, et quantociùs ad Regem convo- Rupellam appulsus,
lantes, opem ei et auxilium certis assertionibus promiserunt. Securiùs ergò inde
progrediens, partem sibi non modicam terræ illius subjugavit. Veniens tandem ad
Montem-Albani, castellum nobilissimum, in quo tota militaris nobilitas illius re-
E gionis et præcipuè ipsius Regis inimici tenebantur inclusi, illud protinùs militaribus
cuneis circumcinxit. Cùm igitur per dies quindecim castellum continuo petrariarum Montis Albani
insultu et balistarum fundarumque jactu in maxima jam parte contrivissent, militia castrum expu-
Angliæ, in hoc potissimùm opere laudabilis, muros ascendere ictusque importabiles gnat.

(a) Ms. cod. *Et tandem liber et indemnis dimissus est. Quo facto, &c.*

(b) Ibidem: *Rex autem nimiùm consternatus est, et de promissionibus Imperatoris Othonis deceptus, cœpit diffidere et in abyssum demergi desperationis. Significavit igitur omnibus, &c.*

(c) Ibidem: *Cum civitate Rotomagensi, quæ multa pro induciis patiebatur dispendia.*

(d) Ibidem: *Ipsis incolis amarè flentibus.*

(e) Ibidem: *Rege Johanne interim collectioni pecuniæ diligenter indulgente.*

(f) Ibidem: *Prohibente die, et consulente sibi.*

(g) Ibidem: *Argumentosas prætendens occasiones quòd nollent ipsum sequi ad partes transmarinas.*

(h) Ibidem: *Rege super hoc gaudente et exultando dicente: Nunc primùm sum Rex Angliæ.*

dare et accipere festinabat. Prævalentibus autem Anglicis, et inclusis deficien- A
tibus, captum est castellum munitissimum de Monte-Albani, quod obsidione septenni Carolus Magnus olim subjugare non potuit. Nomina autem magnatum et virorum illustrium qui in castello cum equis et armis et spoliis innumeris capti sunt, Rex Anglorum justitiariis et episcopis Angliæ cæterisque nobilibus per literas * significavit. Captum est autem castellum in die scilicet Sancti Petri quod dicitur ad vincula.

* *Ms.* literatoriè.

An. 1206. Eodem anno, Johannes Ferentinus apostolicæ sedis legatus, veniens in Angliam eamque perlustrans, magnam pecuniæ summam congessit, et tandem apud Radingum in crastino Sancti Lucæ evangelistæ concilium celebravit. Quo facto, sarcinulis cum magna cautela dispositis et prudenter commendatis, festinus viator, ad mare perveniens, Angliam à tergo salutavit.

Sancitâ cum Philippo pace, in Angliam rediit.

Eodem tempore, viri religiosi de partibus transmarinis inter Reges pro pace B
reformanda sollicitè discurrentes, in festivitate Omnium Sanctorum biennales inducias impetraverunt *(a)*. Rex igitur Johannes, reversus in Angliam, apud *Portesmue* applicuit pridie idus decembris.....

Pag. 221. Anno gratiæ MCCVII, Rex Johannes celebravit Natale Domini apud Wintoniam, præsentibus magnatibus regni. Deinde, in Purificatione beatæ Mariæ, cepit per totam Angliam tertiam-decimam partem ex omnibus mobilibus et rebus aliis, tam de laïcis quàm de viris ecclesiasticis et prælatis, cunctis murmurantibus, sed *(b)* contradicere non audentibus. Solus Gaufridus archiepiscopus Eboracensis, non consentiens, sed planè contradicens, clanculò recessit ab Anglia, et in recessu suo omnes specialiter qui in archiepiscopatu Eboracensi hanc rapinam facerent *(c)*, et in genere universos ecclesiæ sive rerum ecclesiasticarum invasores anathematis
sententiâ innodavit. C

An. 1207. Eodem anno, Imperator Otho venit in Angliam, et habito colloquio cum Rege avunculo suo, rediit in terram suam, acceptis à Rege prædicto quinque millibus marcarum argenti *(d)*.....

Eodem anno, in die Sancti Remigii, Isabel Anglorum Regina peperit Johanni Regi filium suum primogenitum, et vocatus est nomine avi sui Henricus, literâ dominicali existente G. lunâ verò undecimâ die lunæ *(e)*.

Anno Domini MCCVIII, Rex Johannes celebravit Natale Domini apud *Windleshores*, ubi multa militibus suis festiva distribuit indumenta. Ac deinde, in crastino Purificationis beatæ Mariæ, luna eclipsim passa est, primò sanguinea, et postea teterrimi coloris apparens.

Stephanus de Langetona eligitur, inconsulto Rege, Cantuar. archiep.

Circa dies istos steterunt Romæ coram domino Papa monachi Cantuariensis
ecclesiæ, turpem admodum causam ad invicem agitantes. Nam quædam pars D
eorum, per literas conventûs de rato, præsentaverunt Reginaldum subpriorem Cantuariensem, sicut multoties fecerant, electum ad archiepiscopatum, instantiùs postulantes ut ejus electio confirmaretur: altera verò pars eorumdem monachorum, per literas similiter de rato, præsentaverunt Johannem episcopum Norwicensem, multis rationibus ostendentes electionem de subpriore nullam esse, tùm quia facta erat de nocte et sine solemnitate et assensu regio, tum quia à majori et saniori parte conventûs non fuerat celebrata; sicque his rationibus propositis, petierunt ut illa electio confirmaretur, quæ clarâ luce diei, Rege præsente et consentiente, cum testibus idoneis exstitit celebrata........ Denique post longas hinc et inde

(a) Joannis ea de re literas vide suprà, p. 60.

(b) Ms. codex addit: *Propter iracundiam ejus.*

(c) Ibidem: *Ac injuriosam exactionem, et in genere universos.*

(d) Plura eodem de colloquio habet ms. codex. *Eodem anno Imperator Otho venit in Angliam. Cui adventanti occurrit Rex lætabundus; et cùm veniret Lundonum, ex præcepto Regis floribus, cortinis, et facibus et cereis, et quibusdam prodigalibus adinventionibus, indeque classico et processionibus resplenduit civitas exhilarata; et cùm per aliquot dies coepularentur in gaudio, tandem habito colloquio, exhilaratum cor Regis Johannis multiplicavit dominus Imperator Otho, qui, sublimia gloriando et Regi Francorum comminando, promisit omnia restaurare, etiam regnum Franciæ dicto Regi, præter tres civitates, indubitanter subjugare. Rex utique Franciæ incircumspecto sermone prædixerat, et invectivo et ironico, quòd quando Otho foret Imperator, daret ei tres suas principales civitates, scilicet Parisius, Estampeiam et Aurelianem: unde Imperator eas semper exigebat et vindicabat. Unde Imperator à Rege avunculo suo quinque millia marcarum argenti meruit reportare.*

(e) Eodem in codice legitur: *Eodem anno sol passus est eclipsim ab hora sexta usque ad nonam, necnon et luna eclipsim passa est anno sub eodem, fortè in triste præsagium rerum proximò futurarum. Ejusdem anni curriculo, literâ dominicali G. lunâ verò existente XI die lunæ, videlicet festivitate Sancti Remigii, Isabella Anglorum Regina peperit Johanni Regi Anglorum filium suum primogenitum, et aptatum est ei nomen avi sui, videlicet Henricus.*

A disceptationes, cùm dominus Papa intellexisset partes in unicam personam non posse convenire, atque utramque electionem vitiosè et non secundùm sacrorum canonum sanctiones celebratam fuisse, de consilio cardinalium suorum ambas cassavit, partibus definitione apostolicâ interdicens et per sententiam definitivam statuens ne de cætero ad archiepiscopatûs honorem alteruter electorum aspiraret. Summatim hæc fuit causa et seminarium erroris. Rex posuerat verbum suum in ore duodecim monachorum Cantuariensium, ut quemcumque eligerent, ipse acceptaret. Convenerat autem inter Regem et eos, præstito juramento et fidei interpositione, quòd nullo modo alium quàm Johannem episcopum Norwicensem eligerent. Habebant et similiter Regis literas : sed ipsi monachi, postquam intellexerunt electionem dicti Johannis Papæ nimis displicere, et cassari; suggerentibus cardinalibus et domino Papâ, et affirmantibus licere eis eligere quemcumque B vellent, ut secretè electionem celebrarent, si strenuum et præcipuè Anglicum eligerent, elegerunt per consilium Papæ magistrum Stephanum *de Langetune* cardinalem, quo non erat major in curia, immò nec ei par in moribus et scientia. Extunc igitur non potuit ei Papa in multiformi tribulatione deesse....

His ita gestis, Papa Innocentius Regi Anglorum literas direxit, exhortans humiliter et devotè ut magistrum Stephanum *de Langetune*, Sancti Chrysogoni presbyterum cardinalem, ad archiepiscopatum Cantuariensem canonicè electum, benignè susciperet, et qui, de regno suo originem ducens, non solùm in secularium scientia literarum magistri nomen promeruit, sed et doctor esse in theologicis disciplinis; et cùm præcipuè vita ipsius et mores scientiæ magnitudinem excedant, ejus persona tam animæ suæ quàm corpori erit non mediocriter profutura. Denique, cùm multis in hunc modum verbis, tam blandis quàm persuasoriis, Regem ad C consensum inducere perstitisset, priori et monachis Cantuariensibus per literas in virtute sanctæ obedientiæ præcepit, ut archiepiscopum jamdictum in pastorem susciperent, eique in temporalibus simul et spiritualibus humiliter obedirent. Cùmque tandem literæ domini Papæ ad Regis Anglorum notitiam pervenissent, iratus est Rex vehementer de promotione magistri Stephani, pariter et Norwicensis cassatione, crimenque proditionis in monachos Cantuarienses refundere satagebat. Dixit enim quod in præjudicium suæ libertatis sine ipsius licentia subpriorem suum elegerant, et postmodum, ut quod malè gesserant quasi sibi satisfaciendo palliarent, elegerunt episcopum Norwicensem; et pecuniam de fisco accipientes ad itineris expensas, ut electionem de episcopo memorato factam apud sedem apostolicam impetrarent confirmari, in cumulum iniquitatis suæ elegerunt sibi Stephanum *de Langetune*, inimicum suum publicum, eumque fecerunt in episcopum consecrari.

Pag. 223. Reprobatâ Stephani electione,

Rex Cantuar. monachis crimen proditionis impingit;

D Ob hanc quoque causam idem Rex in furorem versus et indignationem, misit Fulconem *de Cantelou* et Henricum *de Cornhelle*, milites crudelissimos et humanitatis ignaros, cum ministris armatis, ut monachos Cantuarienses, sicut criminis læsæ majestatis reos, à regno Angliæ expellerent vel sententiâ capitali condemnarent. Illi autem, mandatum domini sui non segniter exequentes, Cantuariam sunt profecti; et nudatis ensibus monasterium ingressi, voce furiosâ priori et monachis ex parte Regis præceperunt, ut velut proditores regiæ majestatis incontinenti de regno Angliæ exirent; et si hoc facere noluissent, affirmaverunt cum juramento quòd ipsi, injecto igne tam in ipso monasterio quàm in aliis officinis, omnes illos cum ipsis ædificiis concremarent.....

Exclusis hoc ordine monachis Cantuariensibus, Rex Anglorum Johannes ad Papam nuncios cum literis direxit, in quibus expressè et quasi comminando ipsum E arguebat, quòd, electione Norwicensis episcopi turpiter repulsâ, Stephanum quemdam *de Langetune*, sibi penitùs ignotum, et in regno Francorum inter hostes suos publicos diutissimè conversatum, fecerat in Cantuariensem archiepiscopum consecrari; et quod magis in præjudicium et subversionem libertatum ad coronam suam spectantium redundat, ipsius consensu à monachis, qui illum postulasse debuerant, nec ritè requisito, eumdem Stephanum temerè promovere præsumpsit. Unde asserebat se sufficienter admirari non posse quòd tam ipse Papa quàm universa curia Romana ad memoriam non reducunt in quantum ejus dilectio Romanæ sedi fuerit hactenùs necessaria, in hoc rationis oculum non figentes, quòd uberiores sibi fructus proveniant de regno suo Angliæ quàm de omnibus regionibus citra Alpes constitutis. Addidit insuper quòd pro libertatibus coronæ

Pag. 224. Innocentium quoque Papam temeritatis arguit.

suæ stabit, si necesse fuerit, usque ad mortem, immutabiliter affirmans se non A
posse ab electione simul et promotione Norwicensis episcopi, quam sibi utilem
intelligit, revocari. Tandem negotii summam in hoc conclusit, quòd, si de præ-
missis non fuerit exauditus, omnibus Romam petentibus maris semitas angustabit,
ne, terrâ suâ divitiis evacuatâ, ipse minùs ad hostes ab ea depellendos sufficiat; et
cùm archiepiscopi, episcopi et aliarum ecclesiarum prælati, tam de regno Angliæ
quàm aliarum terrarum suarum, in omnium scientiarum plenitudine sufficienter
abundent, si necessitas coëgerit, extra terras suas justitiam vel judicium ab alie-
nigenis non emendicabit. Cùmque hæc omnia ad domini Papæ audientiam per
Regis nuncios penetrassent, Regi Anglorum scripsit in hæc verba. *[Sequitur Inno-
centii epistola 219, lib. X, data Laterani, pontificatûs anno decimo, quâ Pontifex
Regis querimonias retundit.]*

An. 1208. Pag. 226. Eodem anno, Isabel Anglorum Regina peperit Johanni Regi filium legitimum, B
quem vocavit Richardum *(a)*.

Innocentius, Regis comminationibus minas ipse rependens. Eodem anno, Innocentius Papa, cùm Regis Johannis Anglorum cor adeò indu-
ratum didicerat, quòd nec blandis ejus admonitionibus nec asperis comminationibus
adquiesceret ut Stephanum Cantuariensem archiepiscopum recipere vellet, tactus
dolore cordis intrinsecùs, Willelmo Londinensi, Eustachio Elyensi et Malgero
Wigorniensi episcopis, de consilio cardinalium suorum dedit in mandatis ut, acce-
dentes ad Regem memoratum, ipsum piâ sollicitudine pro negotio Cantuariensis
ecclesiæ convenirent; salubriter exhortantes in Domino, quatenùs eo pacto se
vinci à Domino permitteret, ut victus Domini vinceret, ipsumque cui servire
regnare est, in suî favorem provocaret. Quòd si fortè ipsum contumacem, sicut
hactenùs exstitit, invenirent et rebellem, regnum Angliæ totum sub interdicto
concluderent; auctoritate ei apostolicâ denunciantes quòd, si per hoc pertinaciam C
suam non duceret corrigendam, ipse manum adhibere curaret graviorem, cùm
necesse sit eum vincere, qui, pro salute ecclesiæ suæ diabolum et angelos ejus de-
bellans, claustra tartarea spoliavit. Suffraganeis quoque Cantuariensis ecclesiæ
episcopis, aliisque illius diœcesis prælatis, in virtute obedientiæ per sedis apostolicæ
literas expressit, ut archiepiscopum præfatum in patrem susciperent et pastorem,
eique caritate debitâ obedire curarent.

Totam Angliam sub interdicto concludit. Londoniensis, Elyensis atque Wigorniensis episcopi, ex injuncto sibi delegationis
officio, Regem Johannem adeuntes, mandatumque sibi apostolicum per ordinem
exponentes, humiliter lacrymisque profusis supplicabant, quatenùs, Dominum
habens præ oculis, archiepiscopum Cantuariensem et monachos ad ecclesiam
suam revocaret, honoraret et eos caritate perfectâ diligeret, scandalum interdicti
evitare curaret, ut per hoc retributor meritorum et potentiam sibi multiplicare D
dignaretur temporalem, et gloriam post mortem largiretur sine fine mansuram.
Cùmque iidem episcopi pro ejus salute vellent protrahere sermonem, Rex, quasi
in furiam versus, contra dominum Papam et ejus cardinales in verba blasphemiæ
prorupit, jurans per dentes Dei quòd, si ipsi vel alii quicumque ausu temerario
terras suas supponerent interdicto, ipse incontinenti universos Angliæ prælatos,
clericos pariter et ordinatos, ad Papam mitteret, et bona eorum omnia confis-
caret. Addidit etiam quòd Romanos quoscumque, sive in quibuscumque terris
suis reperiri potuissent, erutis oculis naribusque præcisis, Romam destinaret, ut
his intersignis à cæteris possent nationibus ibidem discerni. Ipsis insuper episcopis
expressè præcepit, quatenùs cum summa festinatione à suo conspectu recederent,
si suorum corporum vellent scandali discrimina evitare. Recedentes autem episcopi
memorati, cùm fructum pœnitentiæ in Rege non invenerunt, in Quadragesima E
sequenti excommunicationem sibi à summo Pontifice demandatam exequi non
An. 1208. verentes, primâ die lunæ in Passione Domini, quæ tunc contigit x kal. aprilis,
sub generali interdicto totam Angliam incluserunt, quod, sicut in authentico
domini Papæ expressum habetur, non obstantibus privilegiis, ab omnibus est
inviolabiliter observatum. Cessaverunt itaque in Anglia omnia ecclesiastica

(a) Addit præterea hoc loco ms. codex : *Diebus autem paulò antè transactis et eisdem, discurrebant plures et pluries nuncii, hinc inde literas commonitorias et comminatorias inter Papam et Regem deferentes, sed nihil proficientes, immò iram utrobique coacervantes. Desævit itaque diatim cum juramento Rex jam factus tyrannus non tantùm in ecclesiasticas personas, sed etiam in suos naturales barones, milites, cives et burgenses, eosdem bonis suis multipliciter spoliando, zelotypando.*

sacramenta,

A sacramenta, præter solummodo confessionem et viaticum in ultima necessitate, et baptisma parvulorum; corpora quoque defunctorum de civitatibus et villis efferebantur, et more canum in biviis et fossatis sine orationibus et sacerdotum ministerio sepeliebantur. Quid plura? recesserunt latenter ab Anglia Willelmus Londoniensis, Eustachius Elyensis, Malgerus Wigorniensis, Jocelinus Bathoniensis, et Ægidius Herefordensis episcopi, satius arbitrantes sævitiam commoti Regis ad tempus declinare, quàm in terra interdicta sine fructu residere.

Rex igitur Anglorum, ob causam interdicti mente nimis confusus, misit vicecomites suos et alios iniquitatis ministros in omnes fines Angliæ, præcipiens tam prælatis singulis quàm eorum subjectis, cum comminatione terrifica, ut incontinenter è regno exirent, et super hac injuria peterent sibi à Papa justitiam exhiberi; episcopatus insuper, abbatias, prioratus, laïcorum custodiæ deputans, universos B redditus ecclesiasticos confiscari præcepit. Sed in hoc sibi prospiciebant prælati generaliter omnes totius regni, quòd de monasteriis suis exire noluerunt, nisi per violentiam expellerentur. Quod cùm à regiis ministris fuisset compertum, noluerunt alicui ingerere violentiam, sicut nec à Rege præceptum habuerunt; sed, bona eorum omnia in usus Regis convertentes, victum eis et vestitum parcè ex rebus propriis ministrabant. Horrea clericorum, Rege jubente, obserata sunt ubique et ad commodum fisci distracta; presbyterorum et clericorum focariæ per totam Angliam à ministris Regis captæ sunt, et graviter ad se redimendum compulsæ; viri religiosi sive quicumque ordinati, qui itinerantes reperti sunt in via, ab equis suis projiciebantur, spoliabantur, et à satellitibus Regis turpiter tractabantur, nec fuit qui eis justitiam exhiberet.....

Rex prælatos de regno expellit, et clericorum bona occupat.

Inter hæc et consimilia opera impietatis, Rex Johannes, in se reversus, metuebat C ne dominus Papa post interdictum manus in eum extenderet graviores, illum nominatim excommunicando, vel magnates Angliæ ab ejus fidelitate absolvendo: unde, ne regni jura amittere videretur, misit manum militarem ad omnes regni potentes et quos præcipuè suspectos habebat, exigens obsides ab eis, quibus posset eos, si fortè processu temporis ab ejus fidelitate absolverentur, ad debitum revocare obsequium. Adquieverunt multi regiis jussionibus, et alii filios, alii verò nepotes et carnaliter propinquos nunciis tradebant. Venientes tandem ad Willelmum *de Brause*, virum nobilem, et obsides ab eo, sicut ab aliis fecerant, exigentes, repagulum conditionis invenerunt. Mathildis enim uxor ejusdem Willelmi, procacitate muliebri verbum rapiens ex ore viri, nunciis respondit : « Pueros meos » domino vestro Regi non tradam, quia Arthurum nepotem suum, quem honorificè » custodisse debuerat, turpiter interfecit. » Quod verbum cùm vir ejus audisset, in-D crepavit eam, et dixit : « Quasi una ex stultis mulieribus contra dominum nostrum » Regem locuta es. Nam, si ipsum in aliquo offendi, paratus sum et ero domino meo » et sine obsidibus satisfacere secundùm judicium curiæ suæ et baronum parium » meorum, certo mihi assignato die et loco. » Nuncii autem ad Regem reversi, cùm ei quæ audierant retulissent, Rex graviter perturbatus misit milites suos et servientes latenter, qui ipsum Willelmum cum tota sua familia comprehenderent, et sibi sub omni festinatione præsentarent : sed idem Willelmus, ab amicis suis præmonitus, cum uxore sua et filiis et propinquis in Hiberniam aufugit *(a)*.

Pag. 227.

Ne autem magnates à se quoque deficerent, obsides ab eis exigit.

Eodem anno, albi monachi in principio interdicti cessantes, postea ad mandatum abbatis sui principalis divina celebrare præsumpserunt; sed hæc præsumptio, cùm ad summi Pontificis notitiam pervenisset, ad majorem suî confusionem denuò sunt suspensi.

An. 1208.

E Eodem anno, Philippus Dux Suaviæ, qui contra Othonem de imperio contendebat, occiditur.

Anno Domini MCCIX, Rex Anglorum Johannes ad Natale Domini fuit apud Bristollum, et ibi capturam avium per totam Angliam interdixit. Deinde venit in Angliam Dux Suaviæ * Henricus ex parte Othonis Regis Alemannorum ad Regem Anglorum, à quo non modicâ pecuniâ ad opus præfati Othonis receptâ, repatriare maturavit *(b)*.

* *Cor.* Saxoniæ.

(a) Willelmus Regis indignationem pridem incurrerat, quia, cùm Arthurum Britanniæ Ducem haberet in custodia, sacrilegas manus in necem nobilis adolescentuli injicere detrectavit, teste Guillelmo Britone, lib. VI Philippidos, suprà, pag. 192.

(b) Datam pecuniæ summam novimus ex literis quas recitat Th. *Rymer*, t. I, p. 49 edit. 2.ª « *REX*

An. 1209.

Eodem anno, procurante Stephano Cantuariensi archiepiscopo, indultum est A ecclesiis conventualibus in Anglia semel in hebdomada celebrare divina. Albi autem monachi hac privabantur indulgentiâ, eo quòd in principio interdicti cessantes, postmodum ad jussionem sui abbatis principalis, Papâ inconsulto, celebrare præsumpserunt.

Per idem tempus *(a)*, Lodovicus filius Philippi Francorum Regis primogenitus et hæres legitimus, apud Compendium à patre cingulo militari donatus est, et centum alii nobiles cum eo.......

Eodem anno, Otho filius Ducis Saxoniæ et nepos Regis Angliæ à Papa Innocentio tertio in Imperatorem Romæ est consecratus, IV nonas octobris.

Pag. 228. A Papa verò excommunicationis sententiâ plectitur.

Sub his denique diebus, cùm Rex Anglorum Johannes jam ferè per biennium, ut dictum est, generaliter per totam Angliam persecutionem gravissimam ratione interdicti, tam contra viros ecclesiasticos quàm laïcos nonnullos, infatigabiliter B continuasset, et de correctione simul et satisfactione omnibus spem omnimodam ademissset, Papa Innocentius ipsius rebellionem diutiùs inultam dissimulare non potuit: unde, de consilio fratrum suorum cardinalium, ad exstirpandum radicitùs ecclesiæ scandalum, Londoniensi [1], Elyensi [2] et Wigorniensi [3] episcopis dedit in mandatis ut Regem memoratum nominatim excommunicatum pronunciarent, et, sententiam singulis diebus dominicis et festivis in omnibus ecclesiis conventualibus per totam Angliam solemniter publicantes, ipsum facerent ab omnibus arctiùs evitari. Sed, cùm episcopi jam dicti confratribus suis qui in Anglia remanserant episcopis, aliisque ecclesiarum prælatis publicationem sententiæ auctoritate apostolicâ commisissent, effecti sunt universi metu regio vel favore canes muti, non audentes latrare: unde injunctum sibi officium exequi dissimulantes, in mandatis apostolicis secundùm juris ordinem minimè processerunt. Verumtamen sententia C in brevi facta omnibus notissima, in viis et plateis, necnon in hominum conventiculis, confabulatione licèt secretissimâ, omnium ora replevit: inter quos, cùm die quâdam sederet apud Westmonasterium ad scaccarium Gaufridus archidiaconus Norwicensis, regiis intendens negotiis, cœpit secretiùs sermocinari cum sociis suis assidentibus de sententia in Regem lata, dicens non esse tutum viris beneficiatis in obsequio Regis excommunicati ulteriùs immorari; et his dictis, ad propria non licentiatus recessit. Sed, cùm post paululum ea quæ facta fuerant ad Regis notitiam pervenissent, non mediocriter perturbatus misit Willelmum *Talebot* militem cum armata manu, qui ipsum archidiaconum comprehensum et vinculis asperrimis constrictum sub carcerali custodia recluserunt, ubi post dies paucos, Rege præfato jubente, cappâ indutus plumbeâ, tam victualium penuriâ quàm ipsius cappæ ponderositate compressus, migravit ad Dominum. D

[1] Guillelmo. [2] Eustachio. [3] Maugerio.

Cujus tamen vim retundere molitur M. Alexander Cæmentarius.

Ingessit se hac interdicti tempestate consiliis Regis speudo-theologus quidam magister Alexander dictus Cæmentarius, qui suis iniquis prædicationibus Regem non mediocriter ad crudelitatem commovit. Dixit enim illud generale flagellum Angliæ non ex culpa Regis, sed ex subditorum flagitiis provenisse. Affirmavit etiam ipsum Regem virgam esse furoris Domini, et ad hoc principem constitutum, ut regat populos aliosque subditos in virga ferrea, et tamquam vas figuli confringat universos; ad alligandos potentes in compedibus, et nobiles suos in manicis ferreis. Ad Papam quoque non pertinere de Regum sive de quorumlibet potentum laïca possessione vel subditorum regimine, verisimilibus quibusdam probavit argumentis, cùm præcipuè principi apostolorum Petro nihil à Domino nisi ecclesiæ tantùm ac rerum ecclesiasticarum sit collata potestas. His igitur et his similibus fallaciis Regis adeò favorem promeruit, ut plurima à viris religiosis beneficia per ejusdem E Regis violentiam obtineret. Sed, cùm tandem ipsius perversitas ad summi Pontificis aures pervolasset, ipso Papâ procurante, bonis ac beneficiis omnibus spoliatus, ad tantam demùm miseriam perductus est, ut, in habitu pauperrimo et cultu, necessitate

» *omnibus &c.* SCIATIS quòd J. filius Hugonis liberavit per præceptum nostrum H. Duci Saxoniæ mille marcas de dono et de feodo suo; et Henricus *de Ver* quadringentas marcas ad liberationes servientium et balistariorum; et in camera nostra centum et triginta marcas per manum W. archid. Hunted. de pecunia quam Regin. *de Cornhill* liberavit apud *Windesor.* Et hoc vobis mandamus, ut sciatis ipsum esse quietum. Teste W. archid. Hunted. apud Lameh. 24 martii, per eumdem. » Eodem spectare videntur Joannis Regis literæ certis per Germaniam magnatibus missæ, eodem die datæ, de Othone Rege et nepote suo. Ibid.

(a) Die sancto Pentecostes 1209, ex Guillelmo Britone, suprà, p. 82.

A compulsus sit panem suum cum dolore ostiatim mendicare. Quem videntes multi, subsannando dixerunt : *Ecce homo qui non posuit Deum adjutorem suum, dum speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaluit in vanitate sua, &c.*

Eodem tempore, Hugo Lincolniensis electus, impetratâ à Rege licentiâ ad partes transfretandi Gallicanas, ut ab archiepiscopo Rotomagensi consecrationem acciperet, continuò ut Normanniam applicuit, contulit se ad Stephanum archiepiscopum Cantuariensem ; et factâ ei canonicâ obedientiâ, XIII kal. januarii munus ab eo consecrationis accepit. Sed, cùm id à Rege compertum fuisset, suscepit in manu sua episcopatum jam dictum, atque omnia illius emolumenta in usus suos convertit ; Waltero quoque *de Gray* sigillum suum tradens Rex, fecit eum cancellarium, qui in omnibus regni agendis Regis studuit facere voluntatem. An. 1209. Pag. 229.

Anno Dominicæ nativitatis MCCX, Rex Johannes fuit ad Natale apud *Windle-* Et cum excommunicato Rege magnates communionem habent.
B *shores,* præsentibus omnibus Angliæ magnatibus et communicantibus ei, non obstante sententiâ quâ fuerat innodatus, quæ, licèt non publicata, omnium tamen partium Angliæ climata pervolavit et aures subintravit ; omnibus enim sese subtrahentibus Rex nocivè insidiabatur. Deinde Rege jubente capti sunt Judæi per totam Angliam, utriusque sexûs, et incarcerati pœnisque gravissimis afflicti, ut de pecunia sua Regis facerent voluntatem : quorum quidam, graviter torti, dederunt omnia quæ habebant, et plura promittebant, ut sic possent evadere tot genera tormentorum. Inter quos unus apud Bristollum variis dilaceratus tormentis, cùm se redimere nec finem facere voluisset, jussit Rex tortoribus suis, ut diebus singulis unum ex molaribus excuterent dentibus, donec Regi decem millia marcarum argenti persolvisset ; cùmque tandem per dies septem tot dentes cum intolerabili cruciatu excussissent, et die octavo simile opus agere tortores jam incœpissent, Judæus ille, utilium tardus
C provisor, dedit pecuniam memoratam, ut, septem dentibus evulsis, octavum sibi solvere liceret.

Circa dies istos, Otho Romanorum Imperator, memor sacramenti quod fecerat, cùm à Papa ad imperium fuerat sublimatus, quòd videlicet dignitates imperii conservaret, et jura dispersa pro possibilitate sua revocaret, fecit per sacramentum legalium hominum imperii dominica castella sua et alia jura ad dignitatem imperialem spectantia perquiri, et quæcumque per recognitionem ad jus imperii spectare didicerat, in usus suos convertere laborabat. Hac autem de causa orta est dissensio gravissima inter dominum Papam et Imperatorem memoratum, eo quòd, tempore quo vacabat imperium, idem Papa castella plurima cum rebus aliis occupaverat, quæ ad dignitatem imperii pertinebant. Unde Imperator, quia quod suum erat revocare studuit, ipsum Papam sine merito ad odium provocavit ; Fredericum Othonem quoque, imperii jura revocare nitentem,
D quoque Regem Siciliæ idem Imperator graviter persecutus est, qui similiter, dum vacavit imperium, quasdam munitiones occupatas detinuit. Unde Papa memoratus ipsum Imperatorem per nuncios et literas frequenter admonere studuit, ut tam à persecutione Romanæ ecclesiæ quàm à Regis Siciliæ ac tutelæ commissæ sedi apostolicæ exhæredatione cessaret. Imperator autem nunciis domini Papæ tale perhibetur dedisse responsum : « Si, inquit, summus Pontifex imperii jura injustè » possidere desiderat, à sacramento quod tempore consecrationis meæ ad dignitatem » imperialem me jurare compulit, absolvat, quòd videlicet dispersa imperii jura » revocarem. » Denique, cùm Papa ipsum Imperatorem à præstito juramento, quod Papa percellit anathemate.
omnes Imperatores in sua consecratione, inspectis sacrosanctis evangeliis, jurare tenentur, absolvere noluit, et Imperator è contra imperii jura, quæ jam parte maximâ in manu potenti revocaverat, reddere contempsit, idem Papa in ipsum
E Imperatorem sententiam excommunicationis tulit, atque universos tam Alemanniæ quàm imperii Romani magnates ab ejus fidelitate absolvit : et hinc odium Regis Johannis et iram efficaciter obduravit.....

Anno gratiæ MCCXI, Rex Anglorum Johannes fuit ad Natale Domini apud Pag. 230.
Eboracum, præsentibus Comitibus et baronibus regni. Quo etiam anno idem Rex, apud Album monasterium magno exercitu congregato, profectus est in Walliam VIII idus julii : ubi in fortitudine gravi Walliæ interiora perlustrans ad Suandunam usque, obvia sibi quæque conterendo, penetravit ; Reges omnes et nobiles sine contradictione subjugavit ; de subjectione in posterum obsides viginti-octo suscepit, ac inde cum prosperitate in die Assumptionis beatæ Mariæ ad Album monasterium remeavit ; veniensque apud Norhamptonam, nuncios domini Papæ ibidem cum Pandulphum, pacis conciliandæ gratiâ, mittit ad Regem Angliæ.

mandatis apostolicis obvios habuit, Pandulphum videlicet subdiaconum et domini A Papæ familiarissimum ac de militia Templi fratrem Durandum, qui ad hoc venerunt ut pacem inter regnum et sacerdotium reformarent. Rex autem, ad exhortationem nunciorum, gratanter concessit ut archiepiscopus Cantuariensis et monachi, atque omnes episcopi ab Anglia proscripti, cum pace sua redirent ad propria; sed, quia de damnis datis et de bonis eorum confiscatis Rex archiepiscopo et episcopis satisfacere noluit, nuncii infecto negotio ad Gallias remearunt. Quo facto, Rex Johannes cepit à militibus qui exercitui in Wallia non interfuerunt, de quolibet scuto duas marcas argenti.

An. 1211. Eodem anno, vir nobilis et miles egregius Rogerus Cestriæ constabularius vitam finivit.

Pag. 231. Eodem tempore, Reginaldus Comes Bononiæ, vir strenuus et in arte militari probatissimus, à Philippo Rege Francorum de comitatu suo injustè expulsus et B bonis omnibus privatus est. Quo expulso, Rex Francorum dedit Philippo filio suo comitatum illum cum filia et hærede legitima Comitis memorati jure perpetuo possidendum. Comes verò Reginaldus, in Angliam veniens, à Rege Johanne honorificè susceptus est: de cujus liberalitate idem Comes trecentas libratas terræ largâ distributione suscipiens, Regi memorato homagium et fidelitatem fecit *(a)*.

Obiit circa hoc tempus Robertus *de Turnham*.

Per idem tempus Willelmus *de Brause* senior, qui à facie Regis Anglorum Johannis ab Hibernia ad partes fugerat Gallicanas, apud Ebulam * vigiliâ Sancti Laurentii obiit, cujus corpus delatum est Parisios, in abbatiaque Sancti-Victoris honorificè sepultum.

* *f.* Ablon ad Sequanam.

An. 1211. Quo in contumacia persistente, Anglos Papa à Regis fidelitate absolvit.

Eodem anno, Innocentius Papa, cùm Rex Anglorum Johannes nunciis ejus sibi monita prædicantibus salubria acquiescere contempsisset, multimodam ipsius contu- C maciam supra modum admirans, Reges et alios omnes tam pauperes quàm potentes ad coronam Angliæ spectantes à Regis fidelitate et subjectione absolvit, districtè et sub pœna excommunicationis prohibens universis et singulis, quatenùs ipsum in mensa, consilio et colloquio arctiùs evitarent. Habuit autem Rex, hac interdicti tempestate, consiliarios iniquissimos, quorum nomina pro parte hìc ponere non omittam: Willelmus quoque frater Regis, Comes Saresberiensis; Albericus *de Ver*, Comes Oxoniensis; Gaufridus filius Petri, justitiarius; tres episcopi curiales, Philippus Dunelmensis, Petrus Wintoniensis, et Johannes Norwicensis; Richardus de Marisco, Regis cancellarius; Hugo de Nevilla, protoforestarius; Willelmus *de Wrotham*, custos portuum maris; Robertus de Veteri-ponte, et Yvo frater ejus; Briennus de Insula, et Gaufridus *de Luci;* Hugo *de Bailul*, et Berardus frater ejus; Willelmus *de Cantelu*, et Willelmus filius ejus; Fulco *de Cantelu*, et Reginaldus * D *de Cornhelle*, vicecomes Cantiæ; Robertus *de Braiborc*, et Henricus filius ejus; Philippus *de Hulecotes*, et Johannes *de Bassingburne;* Philippus Marci, castellanus *de Notingham;* Petrus *de Maulei*, et Robertus *de Gaugi;* Gerardus *de Atie*, et Ingelardus nepos ejus; Fulco et Willelmus *Briwere;* Petrus filius Hereberti et Thomas *Basset*, et alii multi quos longum esset enumerare: qui Regi in omnibus placere cupientes, consilium non pro ratione, sed pro voluntate, dederunt.

* *Al.* Henricus.

Tempore quoque sub eodem migraverunt à sæculo Gaufridus Eboracensis archiepiscopus, cui successit Walterus. Obiit quoque Comes de Albemarla *, et abbas Sancti-Edmundi Sampson, qui aquæductum et multa bona fecit ecclesiæ suæ.

* Balduinus de Bethunia.

Anno Domini MCCXII, Rex Johannes fuit ad Natale apud *Windleshores;* et in Quadragesima sequenti, dominicâ quâ cantatur *Lætare Jerusalem*, idem Rex Alexandrum filium Regis Scotorum et hæredem legitimum, Londoniis apud E Sanctam-Brigidam, hospitale *de Clerkewel*, tenens festum, in mensa cingulo militari donavit.

An. 1212. Eodem anno Malgerus Wigorniensis episcopus, ob libertatem ecclesiæ Anglicanæ et executionem justitiæ exul et proscriptus de regno Angliæ, apud Pontiniacum diem clausit extremum....

Pag. 232. Rex Angliæ, de imminenti exauctoratione commonitus.

Sub his quoque diebus erat in provincia Eboracensi heremita quidam Petrus nomine, qui, eo quòd multis futura multa prædixerat, sapiens dicebatur. Hic, inter alia quæ spiritu prophetiæ tactus viderat de Rege Johanne, palàm coram cunctis astantibus et audire volentibus illud prædicando publicè asserebat, quòd non foret

(a) Reginaldi literas, quibus fidem suam Angliæ Regi obligavit, vide suprà, p. 87.

A Rex in die Dominicæ Ascensionis proximò sequentis, nec deinceps; sed illâ die coronam Angliæ ad aliud transferri prædixit. Cujus assertio cùm ad Regis notitiam devenisset, et ipso jubente ad ejus præsentiam adductus fuisset, quæsivit ab eo Rex si in die illo esset moriturus, vel quo ordine à regni solio privaretur. Qui respondit: « Noveritis certissimè quòd die prædictâ Rex non eris; et si de mendacio convictus fuero, de me, quod placuerit, faciatis. » Cui Rex: « Fiat, inquit, secundùm verbum tuum. » Tunc Rex tradidit illum Willelmo *de Harecurt* custodiendum: quem ille Willelmus custodibus et arctioribus vinculis constrictum apud Corruum incarceravit, donec probaret quem exitum res haberet. Quod verbum in brevi per remotas provincias ita disseminatum est, quòd ferè omnes qui hoc audierunt, dictis ejus adeò fidem adhibuerunt ac si assertio illius de cœlo sonuisset. Erant insuper hac tempestate multi nobiles in regno Angliæ, quorum Rex uxores B et filias, illis murmurantibus, oppresserat; alii quos indebitis exactionibus ad extremam inopiam perduxerat; nonnulli quorum parentes et carnales amicos exulaverat, eorum hæreditates in suos usus convertens: unde factum est ut idem Rex tot ferè habuerit hostes quot habuit magnates. Unde hoc instanti tempore, cùm se cognovissent ab ejus fidelitate solutos, gavisi sunt valdè, ita quòd, si famæ creditur, miserunt Regi Francorum chartam, singulorum eorumdem procerum sigillis munitam, ut securè veniret in Angliam, regnum illicò recepturus et cum gloria et honore coronandus *(a)*. Majus baronum incurrit odium.

Circa hos denique dies Stephanus archiepiscopus Cantuariensis, Willelmus Londoniensis et Eustachius Elyensis episcopi, Romam profecti, innuerunt domino Papæ multimodas rebelliones et enormitates quas fecerat Rex Anglorum Johannes à tempore interdicti usque in præsentem diem, manus sævitiæ et crudelitatis contra C Dominum sanctamque ecclesiam infatigabiliter aggravando: unde humiliter domino Papæ supplicabant ut Anglicanæ ecclesiæ, jam quasi in extremis laboranti, dignaretur piæ miserationis intuitu subvenire. Tunc Papa, gravi mœrore propter desolationem regni Angliæ confectus, de consilio cardinalium, episcoporum et aliorum virorum prudentium, sententialiter definivit ut Rex Anglorum Johannes à solio regni deponeretur, et alius, Papâ procurante, succederet, qui dignior haberetur. Ad hujus quoque sententiæ executionem, scripsit dominus Papa potentissimo Regi Francorum Philippo *(b)*, quatenùs in remissionem omnium suorum peccaminum hunc laborem assumeret, et, Rege Anglorum à solio regni expulso, ipse et successores sui regnum Angliæ jure perperpuo possiderent. Scripsit insuper omnibus magnatibus, militibus, aliisque bellatoribus per diversas nationes constitutis, ut ad Regis Anglorum dejectionem sese cruce signarent, Regemque Francorum in D hac expeditione ducem sequentes, vindicare injuriam universalis ecclesiæ laborarent. Statuit præterea ut quicumque ad expugnandum Regem illum contumacem opes impenderint vel auxilium, sicut illi qui sepulcrum Domini visitant, tam in rebus quàm in personis et animarum suffragiis, in pace ecclesiæ securi permaneant. An. 1212. Angliæ regnum Papa Regi Franciæ tradit occupandum.

His ita gestis, misit dominus Papa à latere suo Pandulphum subdiaconum ad partes Gallicanas cum archiepiscopo et episcopis supradictis, ut in ipsius præsentia ea quæ superiùs digesta sunt, exequatur. Sed Pandulphus à Papa recedens, remotis omnibus, secretissimâ allocutione sciscitatus est si fortè in Rege Anglorum fructum pœnitentiæ inveniret, ita quòd vellet satisfacere Domino et ecclesiæ Romanæ, atque de aliis omnibus ad illud negotium spectantibus, quid sibi inde fieri placeret. Tunc Papa Pandulpho quamdam pacis formam evidenter expressit: cui si Rex assentire decreverit, apud sedem apostolicam poterit gratiam invenire. Hæc autem E pacis forma inferiùs descripta continetur. Pacis tamen formam Angliæ Regi mittit præsentandam.

INNOCENTIUS &c. Johanni illustri Regi Angliæ, spiritum consilii sanioris. AUDITIS verbis nunciorum tuorum qui ad nostram præsentiam pervenerunt, etsi non illa nobis ex parte tua sufficienter obtulerint, quæ sunt ad satisfactionem sufficientia competentem super multis et magnis injuriis et jacturis quas longo jam tempore intulisti ecclesiæ Anglicanæ, contra divini nominis gloriam et apostolicæ sedis honorem, in periculum animæ ac dispendium famæ tuæ; adhuc tamen experiri volentes utrùm te revocare possimus ab errore ad veritatem, ecce tibi benedictionem et maledictionem proponimus, ejus exemplo qui per Moysen famulum suum benedictiones et maledictiones proposuit filiis Israël, ut eligas quam malueris, vel *Apud Th. Rymer, et inter epist. Innocentii, lib. XV, ep. 234.*

(a) Eas magnatum Angliæ ad Philippum literas non habemus.

(b) Nec eas Innocentii ad Philippum literas invenire potuimus.

benedictionem, si satisfeceris, ad salutem; vel maledictionem, si contempseris, ad ruinam. Licèt enim quasdam nobis literas destinaveris, quibus asseruisti habiturum te ratum quicquid abbas de Bello-loco et frater A. *Marcel (a)*, et quatuor alii nuncii tui, super negotio Cantuariensis ecclesiæ agerent coram nobis *(b)*; quia tamen ex iis non nisi tres ad nostram pervenere præsentiam, ii sine aliis nihil facere poterant secundùm earumdem continentiam literarum. Præterea non agitur tantùm de negotio Cantuariensis ecclesiæ, sed totius ecclesiæ Anglicanæ, quam impiè persequendo niteris ancillare, propter quod anathematis meruisti vinculo innodari. Ii verò tres nuncii nobis ad ultimum obtulerunt, quòd secundùm illam formam satisfacere promittebas, quam per dilectos filios Pandulphum subdiaconum et fratrem Durandum familiares nostros tibi curavimus destinare. A

Verùm, cùm per te steterit quominùs secundùm eamdem formam pax fuerit reformata, et postea pejora prioribus attentaveris, nos ad eam quæ pro majori parte gratiam continebat minimè jam tenemur, cùm ipsâ gratiâ reddideris te indignum. Ut autem vincamus in bono malum, et omnem tibi excusationis materiam auferamus, adhuc eam parati sumus servare, B si, usque ad kalendas junii* proximè venturas, per juramenta quatuor baronum tuorum jurantium, te præsente et mandante, in animam tuam, et per patentes tuas literas, repromiseris quòd eam fideliter et efficaciter adimplebis, secundùm expositiones et explanationes quas ad omnis dubitationis scrupulum removendum duximus adhibendas, et infra eumdem terminum hoc totum significaveris per tuas patentes literas venerabili fratri nostro Stephano Cantuariensi archiepiscopo, et qui cum eo sunt episcopis suis. Alioquin, ejus exemplo qui populum suum de servitute Pharaonis in manu valida liberavit, Anglicanam ecclesiam in forti brachio de servitute tua studebimus liberare; prædicentes nunc tibi veraciter et constanter, quòd si pacem recipere, cùm vales, non vis, cùm volueris, non valebis, eritque inutilis pœnitentia post ruinam, sicut per eorum exempla potes cognoscere, qui diebus istis similia præsumpserunt. Formam verò quam præfatis nunciis nostris injunximus, præsentibus tibi literis mittimus interclusam.

* An. 1212.

1. Inprimis itaque solemniter et absolutè jurabis stare mandatis nostris coram legato vel delegato nostro super omnibus pro quibus à nobis excommunicatus existis, et veram pacem et securitatem præstabis venerabilibus fratribus nostris Stephano Cantuariensi archiepiscopo, Willelmo Londoniensi, Eustachio Elyensi, Ægidio Herefordensi, Jocelino Bathoniensi et Huberto Lincolniensi episcopis, ac dilectis filiis priori et monachis Cantuariensibus, Roberto quoque filio Walteri, et Eustachio *de Vesci*, necnon cæteris clericis et laïcis hoc negotium contingentibus, præstando simul coram eodem legato vel delegato nostro publicè juramentum, quòd ipsos cum suis nec lædes nec lædi facies aut permittes in personis et rebus, eisque omnem indignationem dimittes, et in gratiam tuam eosdem recipies ac bonâ fide tenebis; quòdque præfatos archiepiscopum et episcopos non impedies, nec permittes aut facies impediri, quominùs ipsi liberè suum exequantur officium et plenâ suæ jurisdictionis auctoritate, prout debent, utantur; et super iis tam nobis quàm ipsi archiepiscopo et singulis episcopis tuas patentes literas exhibebis, faciens ab episcopis et Comitibus et baronibus tuis, quot et quos præfati archiepiscopus et episcopi postulaverint, juramenta et patentes eorum literas exhiberi, quòd ipsi bonâ fide studebunt ut hæc pax et securitas firmiter observetur. Et si forte (quod Deus avertat!) per te ipsum vel alios contraveneris, ipsi pro ecclesia contra violatores securitatis et pacis mandatis apostolicis inhærebunt, tuque perpetuò custodiam vacantium ecclesiarum amittes. C D

2. Quòd si fortè nequiveris eos ad hanc ultimam juramenti partem inducere, videlicet quòd, si per teipsum vel alios contraveneris, ipsi pro ecclesia contra violatores securitatis et pacis mandatis apostolicis inhærebunt; tu propter hoc nobis ac Romanæ ecclesiæ per tuas patentes literas obligabis omne jus patronatûs quod habes in ecclesiis Anglicanis.

3. Omnes autem literas quæ pro securitate prædictorum sunt exhibendæ, præfatis archiepiscopo et episcopis ante suum ingressum in Angliam destinabis. Si verò tibi placuerit, sæpefati archiepiscopus et episcopi præstabunt, salvo honore Dei et ecclesiæ, juratoriam et literatoriam cautionem, quòd ipsi nec per se, nec per alios, contra personam vel coronam tuam aliquid attentabunt, te illis securitatem et pacem illibatam servante.

4. De ablatis autem plenam restitutionem et de damnis recompensationem sufficientem omnibus impendes tam clericis quàm laïcis universis ad hoc negotium pertinentibus, non solùm rerum, verùm etiam libertatum, eisque libertates redditas conservabis, archiepiscopo quidem et episcopo Lincolniensi à tempore suæ confirmationis, aliis autem à tempore discordiæ inchoatæ. Nec obstabit aliqua pactio vel promissio seu concessio, quominùs et damna recompensentur, et restituantur ablata tam vivorum quàm etiam defunctorum. Nec de ablatis aliquid retinebis prætextu servitii quod tibi debuerit impendi; sed postea tibi debita pro servitio recompensatio tribuetur, statimque facies omnes quos detines clericos absolutè dimitti ac restitui propriæ libertati, et etiam laïcos qui occasione hujus negotii detinentur. E

5. Incontinenti post adventum illius qui te debebit absolvere, facies de parte restitutionis

(a) Alanus *Marcel*, qui erat præceptoris Templi locum tenens in Anglia, prout videbimus infrà ad annum 1222.

(b) De legatione abbatis Belli-loci vide literas Innocentii, lib. XI, epist. 211, datas *Laterani pridie idus januarii, pontificatûs anno undecimo.*

A ablatorum octo millia librarum legalium sterlingorum, pro persolvendis debitis et faciendis expensis, nunciis prædictorum archiepiscopi et episcoporum ac monachorum Cantuariensium assignari, sine impedimento quolibet per tuam potestatem ad eos liberè deferenda, ut expediti revertantur in Angliam honorificè revocati: videlicet Stephano Cantuariensi archiepiscopo, duo millia et quingentas libras; Willelmo Londoniensi episcopo, septingentas et quinquaginta libras; Eustachio Elyensi, septingentas et quinquaginta libras; Ægidio Herefordensi, septingentas et quinquaginta libras; Jocelino Bathoniensi, septingentas et quinquaginta libras; Huberto Lincolniensi, septingentas et quinquaginta libras; priori et monachis Cantuariensibus mille libras. Sed protinùs absque mora, postquam pacem istam duxeris acceptandam, resignari facies archiepiscopo et episcopis, et clericis ac ecclesiis universis, in manibus nunciorum vel procuratorum ipsorum, omnia immobilia cum administratione libera eorumdem, et in pace dimitti.

6. Interdictum etiam, vulgariter *utlagatio* nuncupatum, quod proponi fecisti contra personas ecclesiasticas, publicè revocabis, protestando per tuas patentes literas archiepiscopo B tribuendas, id ad te de personis ecclesiasticis nullatenùs pertinere, quòdque illud de cætero contra personas ecclesiasticas non facies promulgari. Revocabis præterea *utlagationem* laïcorum ad hoc negotium pertinentium, et remittes hominia quæ post interdictum ab ecclesiarum hominibus recepisti, præter regni consuetudinem et ecclesiasticam libertatem.

7. Si verò super damnis vel ablatis, aut eorum quantitate vel æstimatione, quæstio fuerit de facto suborta, per legatum aut delegatum nostrum, receptis probationibus, publicè terminetur. Super cæteris autem capitulis si quæ fuerint dubitationes subortæ, de quibus meritò valeat dubitari, nisi per legatum vel deputatum nostrum de partium fuerint voluntate sopitæ, ad nostrum referantur arbitrium, ut quod super iis decreverimus, observetur.

8. Remittimus igitur ad tuam regalem præsentiam præfatum subdiaconum et familiarem nostrum Pandulphum, nobis et fratribus nostris merito suæ probitatis acceptum, fideliter consulentes, ut his quæ tibi ex parte nostra suggesserit, omni dubitatione postpositâ, benignum impertiaris assensum. Datum Laterani, kal. martii, pontificatûs nostri anno decimo-quinto.

C Anno Domini MCCXIII, Rex Johannes in Natale Domini tenuit curiam suam apud Westmonasterium cum pauco admodum militum comitatu: quo etiam tempore Galfridus Eboracensis archiepiscopus, postquam per septennium pro libertate ecclesiæ et executione justitiæ exilium passus est, diem clausit extremum. Pag. 233.

Eodem anno, mense januario, redierunt à curia Romana Stephanus Cantuariensis archiepiscopus, Willelmus Londoniensis et Eustachius Elyensis episcopi, et, habito in partibus transmarinis consilio, Regi Francorum et episcopis Gallicanis, cum clero pariter et populo, sententiam quæ in Regem Anglorum Romæ pro contumacia lata fuerat, solemniter promulgarunt. Deinde ex parte domini Papæ tam Regi Francorum quàm cæteris universis in remissionem suorum peccaminum injunxerunt, ut omnes pariter ad Angliam hostiliter accedentes, Johannem Regem à regni solio deponerent, et alium qui dignus esset, auctoritate apostolicâ subro-D garent. Tunc Rex Francorum, rem diù desideratam intelligens, accinxit se ad pugnam, atque omnes suæ ditionis homines, Duces videlicet, Comites et barones, milites et servientes, cum equis et armis jussit in octavis Paschæ *, sub nomine *culvertagii (a)*, apud Rotomagum ita potenter convenire, ne crimine majestatis damnum exhæredationis incurrere viderentur, vulgariter sub nomine *felonis.* Fecit præterea omnes naves suæ potestatis, et alias multas quas colligere poterat, frumento, vino, carne et diversis armamentis optimè muniri, ut in omnium copiam rerum tam numerosus exercitus abundaret. Tunc temporis quoque Rex Angliæ vulpinâ calliditate ab omnibus religiosorum domibus, ad excusandum excusationes in peccatis, chartas exegit quibus testarentur se gratis contulisse quæcumque ab eis violenter extorsit.

An. 1213. Rex Franciæ ad Anglicanam expeditionemse accingit.

* An. 1213.

Rex Anglorum Johannes, de omnibus quæ in transmarinis partibus agebantur E per exploratores edoctus, cogitavit qualiter callidè insidiis sibi paratis resistere potuisset. Fecit itaque mense martio * idem Rex inbreviare omnes naves de universis portubus Angliæ, per hoc breve quod singulis portuum bailivis in hæc verba direxit:

Rex quoque Angliæ ad vim repellendam apparatus facit. * An. 1213.

JOHANNES Rex Angliæ &c. PRÆCIPIMUS tibi quatenùs, statim visis literis istis, eas in propria persona unà cum bailivis portuum ad singulos portus de bailiva tua, et facias diligenter inbreviare omnes naves ibi inventas, quæ possunt ferre sex equos vel plures, et

(a) De *culverta* et *culvertagio* pluribus disserit Cangius, tandemque libratis singulorum opinionibus, suam ipse aperiens, verba, inquit, *sub nomine culvertagii* idem sonant quod sub pœna confiscationis. Plus tamen aliquid sonare videntur eadem verba in sequenti Regis Joannis epistola, ubi legitur *sub nomine culvertagii et perpetuæ servitutis.* Immò *culvertagii opprobrium* audies infrà.

præcipias ex parte nostra magistris omnium navium illarum et illis quorum naves sunt, quòd sicut se et naves suas et omnia sua diligunt, habeant illas apud *Portesmuthe* in media Quadragesima benè adornatas * bonis et probis marinellis et benè armatis, qui ituri sunt in servitium nostrum ad liberationes nostras, et tunc habeas ibi memoriter et distinctè inbreviatum, quot naves in singulis portubus inveneris, et quorum ipsæ sint, et quot equos quælibet ferre possit; et tunc facias nobis scire quot et quæ naves non fuerint in portubus suis, die dominicâ proximâ post Cineres, sicut præceperamus; et habeas ibi hoc breve. Teste meipso apud Novum-Templum, tertiâ die martii*. A

* *Al.* eschipatas.

* An. 1213.

His ista gestis de navibus, misit Rex alias literas ad omnes vicecomites regni sui, sub hac forma:

Pag. 234.

JOHANNES Rex Angliæ &c. Summone per bonos summonitores, Comites, barones, milites et omnes liberos homines et servientes, vel quicumque sint et de quocumque teneant, qui arma habere debent vel arma habere possunt, et qui homagium nobis vel ligantiam fecerunt, quòd sicut nos et seipsos et omnia sua diligunt, sint apud Doveram ad instans clausum Pascha, benè parati cum equis et armis, et cum toto posse suo, ad defendendum caput nostrum et capita sua et terram Angliæ, et quòd nullus remaneat qui arma portare possit, sub nomine *culvertagii* et perpetuæ servitutis. Et unusquisque sequatur dominum suum; et qui terram non habent et arma habere possunt, illuc veniant ad capiendum solidatas nostras. Et tu omnem attractum victualium et omnia mercata bailiviarum tuarum venire facias, ut sequantur exercitum nostrum, ita quòd nullum mercatum de bailivis tuis alibi teneatur; et tu ipse tunc sis ibi cum prædictis summonitoribus. Et scias quòd scire volumus quomodo venerint de bailivis tuis, et qui venerint et qui non. Et videas quòd tu ita efforciatè venias cum equis et armis, et hæc ita exequaris, ne inde ad corpus tuum capere debeamus; et tu inde habeas rotulum tuum, ad nos certificandum qui remanserint. B

Congregato autem ingenti exercitu,

His ergò literis per Angliam divulgatis, convenerunt ad maritima in locis diversis et Regi magis suspectis, videlicet apud Doveram, *Feveresham* et Gipeswicum, homines diversæ conditionis et ætatis, nihil magis quàm opprobrium *culvertagii* metuentes. Sed, cùm post dies paucos tantæ multitudini victus defuisset, remiserunt ad propria principes militiæ ex inermi vulgo multitudinem copiosam, milites solummodo, servientes et liberos homines cum balistariis et sagittariis juxta maritima retinentes. Venerunt præterea de Hibernia Johannes episcopus Norwicensis cum militibus quingentis et equitibus multis ad Regem, et ab ipso gratanter susceptus est. Omnibus igitur congregatis ad pugnam, æstimati sunt in exercitu apud Barhamdonam inter milites electos et servientes, strenuos et benè armatos, sexaginta millia virorum fortium, quibus si erga Regem Angliæ et defensionem patriæ cor fuisset et anima una, non fuisset princeps sub cœlo contra quem regnum Angliæ se non defenderet. Constituit præterea Rex cum adversariis navale prælium conserere, ut eos pelago submergeret antequam terram occuparent. Habebat namque classem uberiorem quàm Rex Francorum: unde maximam securitatem concepit hostibus resistendi. C D

Invitatus Rex ad colloquium cum Pandulpho Papæ nuncio,

Dum autem Rex Anglorum cum innumera armatorum copia, circa maritima, Regis Francorum præstolaretur adventum, applicuerunt duo fratres de militia Templi apud Doveram; et venientes amicabiliter ad Regem, dixerunt ei: « Missi » sumus ad te, ô Rex potentissime, ex parte Pandulphi subdiaconi et domini Papæ » familiaris, qui pro utilitate vestra et regni vestri vobiscum petit habere collo» quium; proponet enim quamdam tibi pacis formam quâ poteris Deo et ecclesiæ » reconciliari, licèt in curia Romana à jure regni Angliæ abjudicatus fueris et sen» tentialiter condemnatus. » Rex verò, cùm Templariorum verba intellexisset, misit Templarios memoratos propter Pandulphum quantociùs transfretare. Venit ergò Pandulphus, ut dictum est, invitatus ad Regem, et apud Doveram cum ipso locutus est, dicens: « Ecce Rex Francorum potentissimus in ostio Sequanæ fluminis cum » innumera navium multitudine, et maximo militum, equitum peditumque sti» patus agmine, ad hoc exspectat ut, majoribus adhuc vallatus catervis, super vos » et regnum vestrum hostiliter veniat, et, quasi Domino et summo Pontifici rebellem, » à regno te violenter depellat, atque auctoritate sedis apostolicæ regnum Angliæ » perpetuo jure possideat. Veniunt et cum illo omnes episcopi dudum ab Anglia » proscripti cum clericis et laïcis exulantibus, ut ipso duce sedes episcopales cum » rebus aliis te invito recipiant, et obsequium vobis olim et antecessoribus vestris » exhibitum ipsi de cætero reverenter impendant. Jactat se præterea idem Rex E

chartas

A » chartas habere omnium ferè Angliæ magnatum de fidelitate et subjectione : unde » plenam concipit securitatem ad finem optimum rem perducere inchoatam. Con- » sule ergò saltem nunc, quasi in extremis agens, utilitati tuæ, ut ad pœnitentiam » redeas, et Dominum, quem contra te ad vindictam provocasti gravissimam, » placare ne differas. Si enim sufficientem præstare volueris cautionem judicio » ecclesiæ parendi, et humiliari pro ipso qui se pro te humiliavit, poteris ex cle- » mentia sedis apostolicæ regnum recuperare, à quo pro contumacia Romæ abju- » dicatus fuisti. Nunc autem, ne supergaudeant de te inimici tui, revertere ad » cor tuum, cavens ne te in talem difficultatem inducas, de qua te volens expe- » dire, non valeas. »

Rex denique Johannes, his auditis ac medullitùs intellectis, confusus est valdè et mente nimis perturbatus, videns undique sibi periculum imminere. Erant enim B quatuor causæ principales quæ ipsum ad pœnitentiam simul et satisfactionem compulerunt : prima, quòd jam per quinquennium excommunicatus permanserat, Deumque et sanctam ecclesiam in tantum offenderat, quòd de salute animæ penitùs desperabat; secunda, quòd Regis Francorum adventum metuebat, qui, circa maris littora cum innumera armatorum copia exspectans, insidias suæ dejectionis parabat; tertia, quòd, si fortè cum hostibus supervenientibus belli certamen iniret, verebatur ne à magnatibus Angliæ et propria gente solus in campis relinqueretur, aut inimicis ad perdendum traderetur; quartam verò causam aliis plus omnibus timebat: instabat enim dies Dominicæ Ascensionis, in qua, juxta prophetiam P.* heremitæ, de quo superiùs relatum est, cum ipsa vita regnum tam temporale quàm æternum amittere verebatur. His autem et consimilibus causis in desperationem prolapsus, persuasionibus Pandulphi acquievit, et subscriptam pacis formam, non sine dolore, C concessit. Juravit ergò Rex, tactis sacrosanctis evangeliis, in præsentia Pandulphi, se judicio ecclesiæ pariturum, et sexdecim cum eo Comites et barones ex potentioribus regni in animam ipsius Regis, quòd, si fortè facti pœniteret, ipsi eum pro possibilitate ad satisfactionem compellerent.

Paci acquiescit juxta formam à Papa propositam.

Pag. 235.

* Petri.

Convenerunt apud Doveram, decimâ-tertiâ die maii*, videlicet die lunæ proximâ ante Ascensionem Domini, Rex et Pandulphus cum Comitibus, baronibus et turba multa nimis, ubi in subscriptam pacis formam unanimiter consenserunt.

* An. 1213.

JOHANNES, Dei gratiâ, Rex Angliæ, omnibus præsentes literas inspecturis, salutem. PER has patentes literas, sigillo nostro munitas, volumus esse notum quòd, nobis præsentibus, hi quatuor barones nostri, Willelmus scilicet Comes Sarisberiæ, frater noster, et Reginaldus Comes Bononiæ, Willelmus scilicet Comes Warennæ, et Willelmus Comes de Ferrariis, juraverunt in animam nostram, quòd nos subscriptam pacis formam bonâ fide per omnia D curabimus observare.

Inter Acta quoque Rymeri, t. I, p. 55; et inter Epist. Innocentii, lib. XVI, ep. 76.

1. In primis itaque solemniter et absolutè juravimus stare mandatis domini Papæ coram ejus legato aut nuncio, super omnibus pro quibus excommunicati sumus ab ipso, et veram pacem et plenam securitatem præstabimus venerabilibus viris, Stephano Cantuariensi archiepiscopo, Willelmo Londoniensi, Eustachio Elyensi, Ægidio Herefordensi, Jocelino Bathoniensi et Huberto Lincolniensi episcopis, priori quoque et monachis Cantuariensibus, et Roberto filio Walteri et Eustachio *de Vesci*, necnon et cæteris clericis et laïcis ad hoc negotium contingentibus, præstando simul coram eodem legato vel delegato publicè juramentum quòd ipsos cum suis nec lædemus nec lædi faciemus vel permittemus in personis vel rebus, illisque dimittemus omnem indignationem, et in gratiam nostram eos recipiemus ac tenebimus bonâ fide; quòdque præfatos archiepiscopum et episcopos non impediemus, nec faciemus nec permittemus aliquatenùs impediri, quominùs ipsi liberè suum exequantur officium, et plenâ jurisdictionis suæ auctoritate, prout debent, utantur.

2. Et super his tam domino Papæ quàm ipsi archiepiscopo et singulis episcopis nostras E patentes literas exhibebimus, facientes ab episcopis et Comitibus et baronibus nostris, quot et quos præfati archiepiscopus et episcopi postulant, juramenta et eorum patentes literas exhiberi, quòd ipsi bonâ fide studebunt ut hæc pax et securitas firmiter observetur; et si fortè (quod Deus avertat!) per nos ipsos vel alios contrà venerimus, ipsi pro ecclesia contra violatores securitatis et pacis mandatis apostolicis inhærebunt, nosque perpetuò vacantium ecclesiarum custodias amittemus.

3. Quòd si fortè nequiverimus ad hanc ultimam partem juramenti eos inducere, videlicet quòd si per nosmetipsos vel alios contrà venerimus, ipsi pro ecclesia contra violatores pacis et securitatis mandatis apostolicis inhærebunt; nos propter hoc domino Papæ ac ecclesiæ Romanæ per nostras patentes literas obligavimus omne jus patronatûs quod habemus in ecclesiis Anglicanis, et sic omnes literas quæ pro securitate prædictorum sunt exhibendæ, præfatis archiepiscopo et episcopis ante suum ingressum in Angliam transmittemus.

4. Si verò nobis placuerit, sæpefatus archiepiscopus et episcopi præstabunt, *salvo honore Dei et ecclesiæ*, juratoriam cautionem et literatoriam, quòd ipsi nec per se nec per alium contra personam nostram vel coronam nostram aliquid attentabunt, nobis prædictam eis pacem et securitatem servantibus illibatam. A

5. De ablatis autem plenam restitutionem, et de damnis recompensationem sufficientem, omnibus impendemus tam clericis quàm laïcis ad hoc negotium pertinentibus, non solùm rerum, sed omnium libertatum, et restitutas conservabimus libertates; archiepiscopo quidem et episcopo Lincolniensi à tempore suæ consecrationis, aliis autem à tempore discordiæ inchoatæ. Nec obstabit aliqua pactio vel promissio seu concessio, quominùs et damna recompensentur, et restituantur ablata tam vivorum quàm et defunctorum. Nec [de iis] aliquid retinebimus prætextu servitii quod nobis debuerat impendi; sed postea nobis debita pro servitio recompensatio tribuetur. Statimque omnes quos detinemus clericos, faciemus absolutos dimitti ac restitui propriæ libertati cum laïcis qui hujus occasione negotii detinentur.

Pag. 236.

6. Incontinenti quoque post adventum illius qui nos debet absolvere, faciemus de parte restitutionis ablatorum octo millia librarum legalium esterlingorum, pro solvendis debitis et faciendis expensis nunciis prædictorum archiepiscopi et episcoporum et monachorum Cantuariensium assignari, sine impedimento quolibet per potestatem nostram ad eos liberè deferendorum, ut expediti veniant in Angliam honorificè revocati : videlicet Stephano Cantuariensi archiepiscopo, duo millia et quingentas libras; Willelmo Londoniensi, septingentas et quinquaginta libras; Eustachio Elyensi, septingentas et quinquaginta libras; Jocelino Bathoniensi, septingentas et quinquaginta libras; Huberto Lincolniensi, septingentas et quinquaginta libras; priori et monachis Cantuariensibus, mille libras. Et protinùs postquam pacem illam duxerimus acceptandam, assignari faciemus absque mora archiepiscopo et episcopis, clericis et ecclesiis universis, in manibus nunciorum vel procuratorum ipsorum, mobilia* omnia cum administratione libera eorundem, et in pace dimitti. B

* *Al.* immobilia.

7. Interdictum verò, *utlagatio* vulgariter nuncupatum, quod proponi fecimus contra ecclesiasticas personas, publicè revocabimus, protestando per nostras patentes literas archiepiscopo tribuendas, id ad nos nullatenùs pertinere, quòdque illud de cætero contra ecclesiasticas personas nullatenùs faciemus proponi ; revocantes præterea utlagationes laïcorum ad hoc negotium pertinentium, et remittentes omnia quæ post interdictum recepimus ab hominibus ecclesiasticis præter regni consuetudinem et ecclesiæ libertatem. C

8. Si verò super damnis vel ablatis, aut eorum quantitate vel æstimatione, quæstio fuerit de facto suborta, per legatum vel delegatum domini Papæ receptis probationibus, terminetur : et his omnibus ritè peractis, relaxabitur sententia interdicti.

9. Super cæteris autem capitulis si quæ fuerint dubitationes subortæ, de quibus meritò debeat dubitari, nisi per legatum vel delegatum domini Papæ de partium fuerint voluntate sopitæ, ad ipsius referantur arbitrium, ut, super his, quæ ipse decreverit, observentur.

Teste meipso apud Doveram, decimâ-tertiâ die maii, anno regni nostri decimo-quarto....

Regnum quoque Angliæ Romano resignat Pontifici.
* An. 1213.

Rebus, ut jam dictum est, expeditis, convenerunt iterùm Rex Anglorum et Pandulphus cum proceribus regni apud domum militum Templi juxta Doveram decimo-quinto die maii*, in vigilia scilicet Dominicæ Ascensionis, ubi idem Rex, juxta quod Romæ fuerat sententiatum, resignavit coronam suam cum regnis Angliæ et Hiberniæ in manus domini Papæ, cujus tunc vices agebat Pandulphus memoratus. Factâ autem resignatione, dedit Papæ et ejus successoribus regna prædicta, quæ et chartâ subscriptâ confirmavit. D

JOHANNES, Dei gratiâ, Rex Angliæ, &c. omnibus Christi fidelibus hanc chartam inspecturis salutem in Domino. UNIVERSITATI vestræ per hanc chartam, sigillo nostro munitam, volumus esse notum, quòd, cùm Deum et matrem nostram sanctam Romanam ecclesiam offenderimus in multis, et proinde divinâ misericordiâ plurimùm indigeamus, nec quicquam dignè offerre possimus pro satisfactione Deo et ecclesiæ debita facienda, nisi nosmetipsos humiliemus et regna nostra; volentes nosmetipsos humiliare pro illo qui se pro nobis humiliavit usque ad mortem, gratiâ sancti Spiritûs inspirante, non vi interdicti* nec timore coacti, sed nostrâ bonâ spontaneâque voluntate, ac communi consilio baronum nostrorum, conferimus et liberè concedimus Deo et sanctis apostolis ejus Petro et Paulo, et sanctæ Romanæ ecclesiæ matronæ nostræ et domino Papæ Innocentio, ejusque catholicis successoribus, totum regnum Angliæ et totum regnum Hiberniæ cum omni jure et pertinentiis suis, pro remissione omnium peccatorum nostrorum et totius generis nostri, tam pro vivis quàm pro defunctis; et amodò illa ab eo et ecclesia Romana tanquam secundarius* recipientes et tenentes in præsentia prudentis viri Pandulphi, domini Papæ subdiaconi et familiaris, fidelitatem exinde prædicto domino Papæ Innocentio, ejusque successoribus et Romanæ ecclesiæ, secundùm subscriptam formam fecimus et juravimus homagium ligium in præsentia Pandulphi, et si coram domino Papa esse poterimus, eidem faciemus ; successores nostros et hæredes de uxore nostra in perpetuum obligantes, ut simili modo summo Pontifici qui pro tempore fuerit, et ecclesiæ E

* *Rym.* inducti.

* *Ibid.* feodarius.

A Romanæ sine contradictione debeant fidelitatem præstare et homagium recognoscere. Ad indicium autem hujus nostræ perpetuæ obligationis et concessionis, volumus et stabilimus ut de propriis et specialibus redditibus nostris prædictorum regnorum, pro omni servitio et consuetudine quæ pro ipsis facere debemus, salvis per omnia denariis beati Petri, ecclesia Romana mille marcas esterlingorum percipiat annuatim, in festo scilicet Sancti Michaëlis quingentas marcas, et in Pascha quingentas, septingentas scilicet pro regno Angliæ, et trecentas pro regno Hiberniæ, salvis nobis et hæredibus nostris justitiis, libertatibus et regalibus nostris. Quæ omnia, sicut suprà scripta sunt, rata esse volentes atque firma, obligamus et nos et successores nostros contrà non venire; et si nos vel aliquis successorum nostrorum contra hæc attentare præsumpserit, quicumque ille fuerit, nisi ritè commonitus resipuerit, cadat à jure regni; et hæc charta obligationis et concessionis nostræ semper firma permaneat. Pag. 237.

Teste meipso apud domum militum Templi juxta Doveram, coram H.[1] Dublinensi archiepiscopo, Johanne Norwicensi episcopo, Galfrido filio Petri, W.[2] Comite Sarisberiæ, Willelmo Comite *Penbroc*, R.[3] Comite Bononiæ, W.[4] Comite Warennæ, S.[5] Comite Winton. Wil. B Comite *Arundel*, Wil. Comite de Ferrariis, Wil. *Briwere*, Petro filio Hereberti, Warino filio Geroldi *(a)*, xv die maii, anno regni nostri decimo-quinto *(b)*.

[1] Henrico. [2] Willelmo. [3] Reginaldo. [4] Willelmo. [5] Saero.

Chartâ itaque Regis in scriptum, ut dictum est, redactâ, tradidit eam Rex Pandulpho, Romam Papæ Innocentio deferendam, et continuò cunctis videntibus homagium fecit subscriptum: « Ego Johannes, Dei gratiâ, Rex Angliæ et dominus » Hiberniæ, ab hac hora et in antea fidelis ero Deo et beato Petro, et ecclesiæ » Romanæ et domino meo Papæ domino Innocentio, ejusque successoribus catho» licè intrantibus. Non ero in facto, in dicto, consensu vel consilio, ut vitam » perdant vel membra, vel malâ captione capiantur; eorum damnum si scivero, » impediam et remanere faciam, si potero; alioquin eis quàm citiùs potero inti» mabo, vel tali personæ dicam, quam eis credam pro certo dicturam. Consilium C » quod mihi crediderint per se vel per nuncios suos seu literas suas, secretum » tenebo, et ad eorum damnum nulli pandam, me sciente. Patrimonium beati » Petri, et specialiter regnum Angliæ et regnum Hiberniæ, adjutor ero ad tenendum » et defendendum contra omnes homines pro posse meo *(c)*. Sic me Deus adjuvet, » et hæc sancta Evangelia. Amen. » Factoque homagio, fidem suam eidem obligat.

Acta autem sunt hæc, ut prædictum est, in vigilia Dominicæ Ascensionis, præsentibus episcopis, Comitibus et magnatibus supradictis. Pandulphus autem pecuniam quam in arrham subjectionis Rex contulerat, sub pede suo conculcavit, archiepiscopo * dolente et reclamante. Instabat autem dies Ascensionis Domini in crastino, futurus non solùm Regi, sed et aliis omnibus tam absentibus quàm præsentibus, nimis suspectus propter assertiones Petri heremitæ, qui, ut prædictum est, eidem Regi prophetaverat quòd in die Ascensionis Domini nec deinceps erat D Rex futurus. Sed, cùm diem præfixum sanus et incolumis præterisset, Petrum præfatum, qui in castello *de Corf* in vinculis tenebatur, jussit Rex caudis equorum alligatum ad villam *de Warham* per plateas trahi, et ibidem cum filio ejusdem Petri patibulo suspendi: unde multis videbatur indignum quòd tam crudeli morte pro assertione veritatis puniretur. Si enim ea quæ superiùs gesta leguntur subtiliter perpendantur, comprobabitur ipsum mendacium non dixisse. An. 1213.

* Dublin.

His ita gestis, Pandulphus cum chartis memoratis transfretavit ad Gallias, octo millia librarum esterlingorum secum gerens, ut archiepiscopo et episcopis, monachisque Cantuariensibus ac cæteris causâ interdicti exulantibus, in parte restitutionis faceret ablatorum. Cùm autem tenor chartarum et præfatæ pacis forma Cùm autem rem gestam Regi Franciæ significasset Pandulphus,

(a) Subscriptiones prælibatas non habet Rymerus. Subjiciuntur autem illæ in edit. Baluzii, inter epistolas Innocentii Papæ, lib. XVI, epist. 77.

(b) Ibidem, *XV die maii, anno regni nostri XIV*.

(c) Has præterea ad Innocentium Papam dedit Rex Angliæ literas:

« *SANCTISSIMO patri et domino suo Innocentio,* » *Dei gratiâ summo Pontifici, suus devotus et fidelis* » *Johannes, eâdem gratiâ Rex Angliæ, dominus Hiber*» *niæ, Dux Normanniæ et Aquitaniæ, et Comes An*» *degaviæ, salutem et tam debitum quàm devotum obse*» *quium.* SANCTÆ paternitati vestræ significamus, » quòd, cùm magister Pandulphus, nuncius et fami» liaris vester, formam pacis nobis transmissam osten» disset, nos ob reverentiam sanctæ Romanæ ecclesiæ » illam admisimus, sine aliqua diminutione pro vo» luntate vestra observandam. Cæterùm, inspirante » gratiâ sancti Spiritûs, ad perpetuam ecclesiæ pa» cem et exaltationem regna nostra, scilicet Angliæ » et Hiberniæ, de vobis et successoribus vestris et » sancta Romana ecclesia tenenda suscepimus, an» nuatim vobis et successoribus vestris mille marcas » reddendo, sicut ex transcripto chartæ nostræ » quam inde fecimus, perpendere poteritis. Roga» mus ergò sanctam paternitatem vestram quatenùs » de cætero nos in gratiam vestram recipere digne» mini, et misericorditer nobiscum agere velitis de » onere nobis imposito, quod gratanter suscepimus. » Teste meipso apud templum *de Well*, XV die » maii. » Inter epist. Innocentii, lib. XVI, ep. 78, ubi subjiciuntur gratulatoria Innocentii ad Regem et Anglos rescripta.

illis omnibus placuisset, persuasit diligenter Pandulphus ut pacificè redirent in Angliam episcopi supradicti, residuum restitutionis illicò percepturi. Deinde Regem Francorum diligenter admonere cœpit, qui jam paratus fuerat in manu violenta ad Angliam hostiliter transfretare, ut desisteret à proposito et ad propria pacificè remearet; non enim potuit sine offensione summi Pontificis terram Angliæ vel ipsum Regem infestare, cùm ille paratus sit Deo et sanctæ ecclesiæ ejusque ordinatis satisfacere, atque domini Papæ catholicis jussionibus obedire. A

Pag. 238. Nihilominùs Rex classem ad portum *Swine* perducit;

Hæc audiens Rex Francorum, iratus valdè dixit se jam in apparatu navium, victualium et armorum, plusquam sexaginta millia librarum expendisse, et ex præcepto domini Papæ laborem præfatum et in peccatorum remissionem suscepisse. Et ut verum fateamur, idem Rex suggestionibus Pandulphi assensum nullatenùs *(a)* præbuisset, nisi solus Comes Flandrensis Philippus * ipsum sequi contradixisset. Fuerat enim Regi Anglorum confœderatus, et ideò contra pactum suum venire noluit. Dixit præterea idem Comes injustum fuisse idem bellum quod ad debellandum Regem Anglorum susceperat, cùm nullus antecessorum suorum jus aliquod sibi hactenùs in regno Angliæ vindicasset. Adjunxit insuper quòd Rex Francorum terras suas et castella injustè occupaverat *(b)*, et occupatam hæreditatem suam contra justitiam detinebat: quare cum ipso ad Angliam venire nolebat. Cùmque Rex Francorum à Comite Flandrensi talia audisset, irâ vehementer incanduit, ipsumque diffidens, à curia sua confestim recedere præcepit, juravitque dicens: *Per sanctos Franciæ, vel Francia erit Flandria, vel Flandria Francia.* Quo recedente, Rex Francorum, terram Comitis ingressus, igne ac ferro quæque sibi obvia depopulando consumpsit; nautis præterea et classis suæ custodibus, qui in ostio Sequanæ fluminis, ut prædiximus, exspectaverant cum victualibus et armis, significavit quatenùs, dilatione postpositâ, versùs *Swine (c)* Flandriæ portum vela dirigerent, atque ad eum illuc venire quantociùs festinarent: quod ita factum est. B C

* Ferrandus.

Dumque in Flandrenses hostiliter agit,

Comes verò Flandrensis, impetum sæpedicti Regis plurimùm timens, citissimo volatu Regi Anglorum nunciavit quæ circa eum facta fuerant, implorans diligenter ut militare illi subsidium mittere dignaretur *(d)*. Quo audito, Rex Anglorum destinavit in succursum Comitis memorati fratrem suum Willelmum Comitem Saresberiensem, Willelmum Ducem Hollandiæ et Reginaldum Comitem Bononiæ, bellatores electos, cum navibus quingentis et militibus septingentis, et familia multa nimis tam equestris quàm pedestris ordinis, qui, velis prosperis versùs Flandriam properantes, per portum *Swine* transitum faciebant: ubi tantam navium multitudinem stupefacti intuentes et non mediocriter admirantes, cognoverunt, missis exploratoribus, classem esse Regis Francorum, quæ illuc nuper advenerat, et ipsam omni ferè custodiâ, exceptis paucis marinellis, carere. Exierant enim ad prædandum milites quibus navigium fuerat commissum, ut terram Comitis Flandrensis depopulando vastarent. Quod cùm principes militiæ Regis Anglorum cognovissent, ad arma prosiliunt, classem acriter invadunt, et in brevi nautis subjugatis, funibus navium præscissis, trecentas ex eis, frumento, vino, farinâ, carne, armis ac rebus aliis onustas, versùs Angliam Neptuno committunt. Naves præterea centum vel eo ampliùs, quæ in sicco stabant, injecto igne combusserunt, D

Classis ejus à supervenientibus Anglis dissipatur.

(a) Legendum videtur *aliquatenùs.*

(b) Videlicet *Sanctum-Audomarum et Ariam, quæ Ludovicus Regis primogenitus tenebat. Rex verò obtulit ei excambium ad æstimationem justam eorumdem castrorum. Ferrandus autem, hac acceptilatione non receptâ, recessit, quia jam, ut pòst apparuit, confœderatus erat Regi Johanni, Comite Boloniæ mediante,* inquit Guillelm. Armoricus suprà, p. 88.

(c) Swine. Sic etiam appellat Rogerus *de Hoveden*, suprà, p. 564, Flandriæ portum quem Franci Damum vocant.

(d) Angliæ Regis rescriptum tale est apud Th. *Rymer*, t. I, p. 56.

« *REX dilecto amico suo F.* [Ferrando] *Comiti* » *Flandriæ et Hannoniæ, salutem.* SUSCEPIMUS » literas vestras quas nobis per Baldewinum *de* » *Newport* militem misistis, et illas vobis remitti» mus, ut videatis mandatum nostrum; et si priùs ad » nos misissetis, majorem succursum vobis misisse» mus. Mittimus autem ad vos fideles nostros, dilec» tum fratrem nostrum W. [Willelmum] Comitem » Sarr. R. [Reginaldum] Comitem Bonon. Hugonem » *de Boves*, Henricum filium Comitis et Brien. de In» sula, mandantes quòd fidem habeatis eis super iis » quæ vobis dicent ex nostra parte de negotio nostro » et vestro; quia ratum habebimus quicquid vobis» cum fecerint ad commodum utriusque nostrûm. » Et si fortè omnes ad vos non pervenerint, nihi» lominùs tribus vel quatuor eorum credatis de » eodem. Et in hujus rei testimonium has literas » nostras patentes vobis mittimus. Testibus domino » H. [Henrico] Dublin. archiepiscopo, P. [Petro] » Wintòn. episcopo, R. Waterford. episcopo, » G. [Galfrido] filio Petri, Comite Essex. justitiario » nostro, Comite Wil. Mareschallo, Wil. Comite » Warennæ, Wil. Comite de Ferrariis, S. [Saëro] » Comite Winton. R. [Richardo] Comite de Clara, » Wil. Comite *Arundell.* H. [Henrico] Comite » Hereford. Roberto *de Ros*, apud Templum *de* » *Ewell*, XXV die maii, anno [regni nostri] de» cimo-quinto. »

A et earum spolia rapuerunt : in hoc autem casu Rex Francorum et tota ferè transmarina nobilitas amiserunt quod in rebus humanis dulcius possederunt. Deinde Comites animositate quasi superfluâ incitati, cum equis et armis navibus erumpentes, Francos qui ab hac aufugerant clade viriliter insequuntur. Sed Rex Francorum, qui ab hoc conflictu non longè aberat, misit milites armatos de quibus plurimùm confidebat, ut hostes supervenientes longiùs arcerent, et qui essent sagaciter explorarent. Qui continuò prosilientes ad arma, adversariis quantociùs occurrerunt, commissoque ex adversis partibus prælio, Comites prædicti, non sine suorum damno, ad naves vix elapsi fugam capessunt. Illis autem naves ingressis, Francigenæ ad suos revertuntur. Rege verò Francorum sciscitante à militibus quid actum fuisset, ac illi qui supervenerant unde essent, dixerunt exercitum esse Regis Anglorum in auxilium Comitis Flandriæ destinatum, casumque suæ classis ac
B damnum irreparabile quod acciderat, Regi per ordinem referebant. Rex quoque Philippus, cùm hujusmodi cognovisset eventum, à Flandria cum magno suî suorumque dispendio confusus recessit.

Rex Anglorum, cùm ea quæ in Flandria gesta fuerant à referentibus didicisset, gavisus est valdè ; ac aliquantulùm mente elatus ob hoc quod adventum Regis Francorum ad tempus noverat suspensum, præcepit magnatibus et universæ multitudini quam ad defensionem patriæ circa maritima collocaverat, ut ad propria remearent. Deinde misit militibus suis qui erant in Flandria magnam pecuniæ summam, promittens et eis auxilium Imperatoris, ut terram Regis Francorum hostiliter ingressi, incendiis ibidem vacarent et rapinis. Ipse quoque Rex apud *Portesmuthe* exercitum congregavit immensum, ut ad Pictaviam transfretaret, proponens à parte occidentali, sicut illi qui erant in Flandria à parte orientali,
C Regem et regnum Francorum inquietare, necnon cum omni nisu terras amissas ad suum dominium revocare. Sed aliter accidit quàm sperabat; magnates enim Angliæ ipsum sequi noluerunt, nisi priùs à sententia excommunicationis absolveretur.

Angliæ Rex. Philippo Regi vicem in Francia redditurus,

Hac ergò districtione Rex compulsus, misit chartas viginti-quatuor Comitum et baronum ad archiepiscopum et episcopos proscriptos ad majorem securitatem, ut, omni metu deposito, venirent in Angliam, omnia sua et ablatorum damna secundùm præscriptam pacis formam illicò recepturi *(a)*. Pandulpho itaque mediante, necessariis omnibus ad repatriandum paratis, ascenderunt naves Stephanus Cantuariensis archiepiscopus, Willelmus Londoniensis, Eustachius Elyensis, Hubertus Lincolniensis, Ægidius Herefordensis episcopi, cum cæteris clericis et laïcis causâ interdicti exulantibus, et apud Doveram XVII kal. augusti * applicantes, in die beatæ Margaretæ virginis Wintoniam ad Regem venerunt. Rex autem cùm eorum
D adventum cognovisset, venit obviàm illis, et viso archiepiscopo et episcopis, cecidit pronus in terram ad pedes eorum, lacrymis profusis obsecrans ut de se ac regno Angliæ misericordiam haberent. Videntes ergò archiepiscopus et episcopi tantam

Cùm magnates eum sequi nondum absolutum detrectarent, Pag. 239.

* An. 1213.

Ut absolvi mereretur, exulantes episcopos revocat.

(a) Eas Regis literas publicâ luce donavit Th. *Rymer*. t. I, p. 55.

« *REX Stephano, Dei gratiâ, Cantuariensi archi- » episcopo, totius Angliæ primati et sanctæ Romanæ » ecclesiæ cardinali, salutem.* SCIATIS quòd secun- » dùm formam mandati domini et venerabilis patris » nostri Innocentii, Dei gratiâ, summi Pontificis, » veram pacem et plenam securitatem vobis præsta- » mus, necnon cæteris tam clericis quàm laïcis, » hoc negotium quod inter nos et ecclesiam Angli- » canam versatum est contingentibus; nec vos nec » vestros lædemus vel lædi faciemus aut permittemus » in personis vel rebus; vobisque dimittimus omnem » indignationem, et in gratiam nostram vos reci- » pimus et tenebimus bonâ fide, et quòd vos non » impediemus, nec faciemus aut permittemus ali- » quatenùs impediri, quominùs vestrum liberè exe- » quamini officium et plenâ jurisdictionis vestræ » auctoritate, prout debetis, utamini. Et super his » vobis juramenta et literas patentes fidelium nostro- » rum venerabilium patrum H. [Henrici] Dubli- » nensis archiepiscopi, Petri Wintoniensis, Johan- » nis Norwicensis episcoporum, Reginaldi Comitis » Boloniæ, Ranulphi Comitis Cestriæ, Willelmi » Marescalli Comitis Penbrociæ, Wil. Comitis » Warennæ, Wil. Comitis Arundelli, Wil. Comi- » tis de Ferrariis, Wil. *Briwere*, Roberti *de Ros*, » Gileberti filii *Reunfry*, Rogeri de Mortuo-mari, » et Petri filii Herberti, fecimus exhiberi, quòd » ipsi bonâ fide studebunt ut hæc pax et securitas » firmiter observetur. Et si fortè (quod Deus » avertat!) per nos ipsos vel alios contràvenerimus, » ipsi pro ecclesia, contra violatores securitatis et » pacis, mandatis apostolicis inhærebunt, nosque » perpetuò ecclesiarum vacantium custodiam amit- » temus. Et ideò vos rogamus quòd ad nos securè » et sine dilatione in Angliam venire festinetis. Si » quid verò in hoc scripto omissum fuerit vel minùs » plenè factum, cùm in Angliam veneritis, id se- » cundùm formam mandati apostolici perficietur. » Et in hujus rei testimonium has literas nostras » patentes vobis mittimus.

» Testibus H. [Henrico] Dublinensi archi- » episcopo, Petro Wintoniensi episcopo, Galfrido » filio Petri, Willelmo Marescallo Comite *Penbroc*, » apud Templum *de Ewell*, XXIV die maii, anno » regni nostri decimo-quinto. »

Eodem modo scribitur singulis episcopis ultra mare existentibus cum archiepiscopo, scilicet Londonensi, Herefordensi, Elyensi, Bathoniensi, Lincolniensi episcopis, priori et monachis Cantuariensibus. Testibus iisdem.

Regis humilitatem, cum lacrymis illum de terra levaverunt, ducentes à dextris A
et à sinistris ad ostium ecclesiæ cathedralis, ubi cum psalmo quinquagesimo, videntibus magnatibus cunctis et ubertim præ gaudio flentibus, sicut mos est ecclesiæ illum absolverunt, et hæc absolutio facta est in capitulo Wintoniæ. In hac autem absolutione juravit Rex, tactis sacrosanctis evangeliis, quòd sanctam ecclesiam ejusque ordinatos diligeret, defenderet et manuteneret contra omnes adversarios suos pro posse suo; quòdque bonas leges antecessorum suorum, et præcipuè leges Edwardi Regis, revocaret, et iniquas destrueret, et omnes homines suos secundùm justa curiæ suæ judicia judicaret, quòdque singulis redderet jura sua. Juravit etiam quòd omnibus ad interdicti negotium pertingentibus infra proximum Pascha plenariam restitutionem faceret ablatorum; sin autem, in pristinam excommunicationis sententiam revocaretur. Juravit præterea Innocentio Papæ, ejusque catholicis successoribus, fidelitatem et obedientiam, sicut superiùs in scripto re- B
dactum continetur. Deinde archiepiscopus, ducens illum in ecclesiam, missam celebravit; et missâ peractâ, ad mensam cum Rege residentes, archiepiscopus cum episcopis et magnatibus universis epulabantur in lætitia et jocunditate.

Deinde in Pictaviam transfretare volens, a magnatibus quasi derelictus. * An. 1213.

In crastino autem misit Rex literas ad omnes vicecomites regni Angliæ, præcipiens ut de singulis dominicorum suorum villis quatuor legales homines cum præposito apud Sanctum-Albanum, pridie nonas augusti *, facerent convenire, ut per illos et alios ministros suos de damnis singulorum episcoporum et de ablatis certitudinem inquirerent, et quid singulis deberetur. Inde verò apud *Portesmuthe* cum festinatione veniens ut transfretaret in Pictaviam, Galfrido filio Petri et episcopo Wintoniensi * regnum Angliæ commisit, præcipiens ut cum consilio Cantuariensis archiepiscopi omnia regni negotia ordinarent. Quo facto, venerunt ibidem ad Regem numerosa militum multitudo, conquerentes quòd, in diuturna quam C
ibi fecerant exspectatione, omnem pecuniam suam consumpserant, unde ipsum sequi nequiverant, nisi de fisco illis necessaria ministrarentur. Quod cùm Rex facere recusasset, iratus cum privata familia naves ascendit, et post triduum apud Gerseæ insulam applicuit, magnatibus suis domum reversis: ubi cùm Rex sese derelictum cernebat, necessitate compulsus ad Angliam remeavit.

* Petro.

Dum hæc agerentur, interfuerunt concilio apud Sanctum-Albanum Galfridus filius Petri et episcopus Wintoniensis cum archiepiscopo et episcopis et magnatibus regni, ubi, cunctis pace Regis denunciatâ, ex ejusdem Regis parte firmiter præceptum est, quatenùs leges Henrici avi sui ab omnibus in regno custodirentur, et omnes leges iniquæ penitùs enervarentur. Denunciatum est præterea vicecomitibus, forestariis, aliisque ministris Regis, sicut vitam et membra sua diligunt, ne à quoquam aliquid violenter extorqueant vel alicui injuriam irrogare præsumant, D
aut scotalla alicubi in regno faciant, sicut facere consueverunt. Rex verò Johannes, cùm se à quibusdam magnatibus, ut prædictum est, quasi derelictum cognovisset, magnum congregavit exercitum, ut rebelles ad consuetum obsequium revocaret. Cùmque arma movere incœpisset, venit ad eum archiepiscopus apud Norhamptonam, dicens plurimùm in injuriam sui sacramenti, quod in absolutione sua præstiterat, redundare, si absque judicio curiæ suæ contra quempiam bellum moveret.

In eos arma movere, vi præstiti sacramenti, non permittitur. Pag. 240.

Quod audiens Rex, cum ingenti strepitu dixit se regni negotia propter archiepiscopum non differre, cùm laïca judicia ad ipsum non pertineant. In crastino autem summo diluculo iter furibundus arripiens, versùs *Notingham* properavit. Secutus est quoque Regem archiepiscopus memoratus, constanter affirmans quòd, nisi ab incœptis celeriùs desisteret, omnes qui versùs quempiam ante relaxationem interdicti hostiliter arma gestarent, præter ipsum solum anathematis vinculo innodaret. Sicque E
ab incœptis Regem revocans, archiepiscopus non priùs ab eo recessit, donec diem competentem ad curiam Regis veniendi et ibidem juri parendi baronibus impetrasset.

An. 1213. Libertatum quas Rex juraverat, denunciatio.

Eodem anno, octavo kal. septembris, convenerunt in civitate Londoniarum, apud Sanctum-Paulum, Stephanus Cantuariensis archiepiscopus cum episcopis, abbatibus, prioribus, decanis et baronibus regni, ubi archiepiscopus indulsit tam ecclesiis conventualibus quàm presbyteris sæcularibus, ut horas canonicas in ecclesiis suis, audientibus parochianis, suppressâ voce cantarent. In hoc colloquio, ut fama refert, archiepiscopus memoratus, convocatis seorsùm quibusdam regni proceribus, cœpit affari eos secretiùs in hunc modum: « Audistis, inquit, quo» modo ipse apud Wintoniam Regem absolvi, et ipsum jurare compulerim quòd

A » leges iniquas destrueret, et leges bonas, videlicet leges Edwardi, revocaret, et in » regno faceret ab omnibus observari. Inventa est quoque nunc charta quædam » Henrici primi Regis Angliæ, per quam, si volueritis, libertates diù amissas » poteritis ad statum pristinum revocare. » Et proferens chartam quamdam in medium, fecit eam, audientibus cunctis, in hunc modum recitari, cujus tenor erat talis :

HENRICUS, Dei gratiâ, Rex Angliæ, Hugoni de Boclande *justitiario Angliæ, et omnibus fidelibus suis tam Francis quàm Anglis in* Herfortsire, *salutem.* SCIATIS me Dei misericordiâ, et communi consilio baronum Angliæ, ejusdem regni Regem esse coronatum. Et quia regnum oppressum erat injustis exactionibus, ego, respectu Dei et amore quem erga vos omnes habeo, sanctam Dei ecclesiam in primis liberam facio, ita quòd nec eam vendam, nec ad firmam ponam, nec, mortuo archiepiscopo vel episcopo sive abbate, aliquid accipiam de dominio B ecclesiæ vel de hominibus, donec successor in eam ingrediatur, et omnes malas consuetudines, quibus regnum Angliæ injustè opprimebatur, inde aufero : quas malas consuetudines in parte hìc pono. Henricus I Rex Angliæ leges Edwardi Regis instaurat.

1. Si quis baronum meorum, Comitum vel aliorum qui de me tenent, mortuus fuerit, hæres suus non redimet terram suam, sicut facere consueverat tempore patris mei; sed legitimâ et justâ relevatione relevabit eam.

2. Similiter et honores* baronum meorum legitimâ et justâ relevatione relevabunt terras suas de dominis suis. *f. homines.

3. Et si quis baronum vel aliorum hominum meorum filiam suam tradere voluerit, sive sororem, sive neptem, sive cognatam, mecum inde loquatur; sed neque ego aliquid de suo pro hac licentia accipiam, neque defendam ei quin eam det, excepto si eam dare vellet inimico meo.

4. Et si, mortuo barone vel alio homine meo, filia ejus hæres remanserit, dabo illam C cum consilio baronum meorum cum terra sua.

5. Et si, mortuo marito, uxor ejus remanserit et sine liberis fuerit, dotem suam et maritagium habebit, dum corpus suum legitimè servabit, et eam non dabo marito, nisi secundùm velle suum; et terræ liberorum custos erit sive uxor, sive alius propinquior justiùs esse debet.

6. Et præcipio ut barones mei similiter se contingant erga filios suos et filias, vel uxores hominum suorum.

7. Monetagium commune quod capiebatur per civitates et comitatus, quod non fuit tempore Edwardi Regis, hoc ne amodò fiat omninò defendo.

8. Si quis captus fuerit sive monetarius, sive alius cum falsa moneta, justitia recta inde fiat.

9. Omnia placita et omnia debita quæ Regi fratri meo debebantur, condono, exceptis firmis meis, et exceptis illis quæ pacta erant pro aliorum hæreditatibus, vel pro illis rebus quæ justiùs aliis contingebant.

10. Et si quis aliquid pro hæreditate sua pepigerat, illud condono, et omnes relevationes D quæ pro rectis hæreditatibus pactæ erant.

11. Et si quis baronum vel hominum meorum infirmabitur, sicut ipse dabit vel dare disposuerit pecuniam suam, ita datam esse concedo.

12. Quòd si ipse, præventus vel armis vel infirmitate, pecuniam suam nec dederit, nec dare disposuerit, uxor sua sive liberi, aut parentes et legitimi homines ejus, pro anima ejus eam dividant, sicut eis melius visum fuerit.

13. Si quis baronum vel hominum meorum forisfecerit, non dabit vadium in misericordia pecuniæ suæ, sicut faciebat tempore patris et fratris mei, sed secundùm forisfacturæ modum; nec ita emendabit, sicut emendasset retrò, tempore patris mei vel aliorum antecessorum meorum.

14. Quòd si perfidiæ vel sceleris convictus fuerit, sicut erit culpa, sic emendet.

15. Murdra etiam retrò ab illa die quâ in Regem coronatus fui, omnia condono, et ea quæ amodò facta fuerunt, justè emendentur secundùm legem Regis Edwardi.

16. Forestas, communi consilio baronum meorum, in manu mea ita retinui, sicut pater E meus eas habuit.

17. Militibus qui per loricas terras suas defendunt, terras dominicarum carrucarum suarum quietas ab omnibus geldis et ab omni opere proprio dono meo concedo, ut sicut tam magno gravamine alleviati sunt, in equis et armis se benè instruant, ut apti et parati sint ad servitium meum et ad defensionem regni mei. Pag. 241.

18. Pacem firmam pono in toto regno meo, et teneri amodò præcipio.

19. Legem Regis Edwardi vobis reddo, cum illis emendationibus quibus pater meus eas emendavit consilio baronum suorum.

20. Si quis aliquid de meo vel de rebus alicujus post obitum Regis Willelmi fratris mei cepit, totum citò reddatur absque emendatione; et si quis inde aliquid retinuerit, ille super quem inventum fuerit, graviter mihi emendabit.

Testibus Mauricio Londoniensi episcopo, Willelmo Wintoniensi electo, Gerardo Herfordensi

episcopo, Henrico Comite, Simone Comite, Waltero *Giffard* Comite, Roberto de Monte- A
forti, Rogero *Bigot*, et aliis multis.

Cùm autem hæc charta perlecta et baronibus audientibus intellecta fuisset, gavisi sunt gaudio magno valdè, et juraverunt omnes in præsentia archiepiscopi supradicti, quòd, viso tempore congruo, pro his libertatibus, si necesse fuerit, decertabunt usque ad mortem. Archiepiscopus verò promisit eis fidelissimum auxilium suum pro posse suo : et sic confœderatione factâ inter eos, colloquium solutum est.

De hæresi Albigensium.

*f. Garumnia.

Circa dies istos hæreticorum pravitas, qui *Albigenses* appellantur, in Wasconia, Arumpnia * et Albigesio, in partibus Tolosanis et Arragonum regno, adeò invaluit, ut jam non in occulto, sicut alibi, nequitiam suam exerceret; sed errorem suum publicè proponentes, ad consensum suum simplices attraherent et infirmos. Di- B
cuntur autem *Albigenses* ab Alba civitate, ubi error ille dicitur sumpsisse exordium. Cùmque tandem illorum perversitas adeò divinam contempsit severitatem, ut, videntibus episcopis et presbyteris, libros evangeliorum in sentinas projicerent, et calices cum vasis sacris in despectum corporis et sanguinis Christi enormiter dehonestarent, Papa Innocentius, his auditis, non mediocriter condoluit : qui, missis prædicatoribus ad omnes regiones Occidentis, principibus aliisque populis christianis in suorum remissionem peccatorum injunxit, ut se cruce signarent ad hanc pestem exstirpandam, atque, tantis cladibus se opponentes, viribus et armis tuerentur populum christianum. Addit etiam auctoritate sedis apostolicæ, ut quicumque ad expugnandum eos laborem sibi injunctum susceperint, sicut illi qui sepulcrum Domini visitant, tam in rebus quàm in personis, ab omni hostium incursione manerent securi *(a)*. Ad hanc autem prædicationem tanta crucesignatorum multitudo C
convenit, quanta non creditur in nostro climate aliquando convenisse.

[1] Arnaldus.
[2] Odone III.
[3] Harveo.
[4] Simone.
[5] *Cor.* Biterrensem.

Omnibus igitur congregatis ad pugnam viriliter accinctis, archiepiscopus Narbonensis [1] et apostolicæ sedis in hac expeditione legatus, cum principibus militiæ, Duce videlicet Burgundiæ [2], Comite Nivernensi [3], et Comite Montisfortis [4], castra moventes, disposuerunt Bituricensem [5] adire et expugnare civitatem. Sed, antequam ad illam venirent, domini quorumdam castellorum, tamquam malè sibi conscii, ante faciem exercitûs aufugerunt; milites quoque et reliqui fideles eorumdem castrorum, ad exercitum tamquam catholici fiducialiter accedentes, se et sua et ipsa castra dederunt in manus crucesignatorum, et in vigilia beatæ Mariæ Magdalenæ * tradiderunt cuidam monacho nobile castrum Cervianum, fugiente domino *(b)*, cui plurima castra et ipsa admodum fortia appendebant. Significaverunt autem civibus Bituricensibus per episcopum civitatis sub pœna éxcommunicationis, ut de duobus alterum D
eligerent, ut traderent scilicet hæreticos et bona eorum in manus crucesignatorum, et si non possent, facerent ut exirent de medio eorum; alioquin essent excommunicati, et sanguis eorum super capita eorum. Quod ipsi facere contemnentes, confœderati cum hæreticis, juraverunt sibi mutuò de civitate defendenda, et fide conceptâ, speraverunt quòd insultum crucesignatorum possent per multum temporis sustinere.

* An. 1209.

Expugnatâ Biterrensi urbe,

Obsessâ igitur civitate in festo Sanctæ Mariæ-Magdalenæ, tractaverunt barones de liberatione eorum qui erant catholici inter eos; sed ribaldi interim et viles personæ, non exspectato principum mandato vel ordinatione, fecerunt insultum in civitatem, et mirantibus christianis, dum clamarent ad arma, exilientibus fidelibus undique ad assultum, illi de intùs qui muros defendebant, librum evangeliorum extra muros projecerunt, blasphemantes nomen Domini et assilientibus insultantes : « Ecce, inquiunt, lex vestra; non curamus de ea : vestra sit. » E
Ad quas blasphemias fideles accensi et contumeliis provocati, quasi sub trium horarum spatio fossata atque muros, tam potenter quàm mirabiliter, duce Domino, transcenderunt. Captâ itaque civitate, ipsâ die spoliatâ et succensâ, facta est ultione divinâ ex infidelibus strages maxima; de catholicis verò, servante Domino, paucissimi ceciderunt.

Pag. 242.

Exactis itaque ibidem diebus paucis, cùm rumor tanti miraculi diffunderetur

(a) Anno 1208 sacram in Albigenses expeditionem imperavit Innocentius, literis *datis Laterani, III nonas februarii, pontificatûs anno undecimo.* Vide lib. XI, epist. 229 et seq.

(b) Stephano, qui sequenti anno 1210 hæresim abjuravit literis quas vide inter instr. t. III Hist. Occitanæ D. *Vaissette*, col. 220.

per

A per terram, dissipavit Deus ante faciem crucesignatorum, quasi sine eis, illos qui blasphemaverant nomen et legem ejus. Usque adeò autem deterriti fuerunt pravitatis hæreticæ sectatores, ut, ad montium latibula fugientes, credantur reliquisse plusquam centum castra vacua inter Biturum * et Carcasonam, referta cum cibariis et varia supellectile, quam fugientes secum nequiverant asportare. Castra denique inde moventes crucesignati, in festo Sancti Petri ad vincula * pervenerunt prope Carcasonam, ad civitatem utique populosam, et in sua perfidia, tam multitudine divitiarum, quàm fortitudine loci admodum munitissimâ, hactenùs gloriantem. In crastino verò, facto insultu, catholici, intra duarum aut trium horarum spatium, prima fossata atque muros inæstimabiliter transcenderunt inter tela balistarum, inter lanceas et gladios defendentium impiorum. Ac postmodum, erectis machinis, octavo die captum est suburbium majus, interfectis utrobique quamplurimis
B qui se inter hostes minùs prudenter ingerebant. Demolitum est penitùs suburbium, quod utique majus esse videbatur corpore civitatis. Conclusis itaque hostibus inter angustias civitatis, cùm interiùs tam præ multitudine quàm præ inedia, supra quàm crederet quisquam, laborarent, obtulerunt se et sua omnia cum civitate crucesignatis, ut tantummodo vita eis ex misericordia servaretur, et deducerentur saltem unâ die securè. Habito ergò consilio, barones quasi compulsi civitatem sub forma prædicta receperunt, tum quia apud homines inexpugnabilis videbatur, tum quia, si civitas penitùs deleretur, non inveniretur de nobilibus viris exercitûs, qui regnum terræ illius susciperet, cùm non remaneret locus in terra subjugata ubi resideret. Ut igitur terra quàm dedit Dominus in manus servorum suorum ad honorem Dei et profectum christianitatis servaretur, de communi consilio prælatorum et baronum electus est in principem terræ illius vir nobilis Simon de Monteforti, Comes
C Leicestriæ, in cujus manu traditus est captivus vir nobilis Rogerus vicecomes, et dominus quondam ipsius terræ, cum tota provincia illa, videlicet plusquam centum castris, quæ infra mensem unum dignatus est Dominus catholicæ restituere unitati: inter quæ erant plurima adeò nobilia, ut quemlibet exercitum juxta æstimationem humanam modicùm formidarent.

* Biterrim.

* Die 1 augusti 1209.

Itemque Carcassonâ.

Princeps terræ constituitur Simon de Monteforti.

His ita peractis, cùm Comes Nivernensis et plurima pars exercitûs ad sua redirent, illustris Dux Burgundiæ et reliqui magnates cum exercitu residuo ad exstirpandam pravitatem hæreticam processerunt, et plura castra admodum fortia, sive amore, sive timore, postmodum tradiderunt in manu Simonis Comitis Montisfortis. Quoniam verò civitas Tolosana, tamquam graviter polluta hujusmôdi peste, ex diu pessimè diffamata fuerat, miserunt barones ad cives illius civitatis solemnes nuncios cum literis suis, scilicet archiepiscopum Santionensem, episcopum Foru-
D lensem *(a)*, vicecomitem Sancti-Florentii, et dominum Accaldum * de Russillone, mandantes eis ut traderent hæreticos civitatis exercitui crucesignatorum, et bona eorum. Quòd si fortè dicerent ipsos non esse hæreticos, venirent illi qui notati fuerant et nominatim expressi, coram omni exercitu fidem suam secundùm christianam consuetudinem purgaturi; et si hoc facere recusarent, excommunicaverunt per easdem literas consules et consiliarios eorum, et totam villam Tolosanam cum appendiciis suis, ecclesiastico interdicto.

Tolosates de expellendis hæreticis commonentur.

* Artaldum.

Sub ejusdem annì curriculo, in æstate sequenti, subortus est in Francia error quidam à sæculis inauditus. Quidam enim puer, hoste humani generis procurante, qui verè puer ætate fuit, sed moribus pervilis, per civitates vadens et castella in regno Francorum quasi à Domino missus, cantillabat gallicè modulando, *Domine Jesu-Christe, Crucem sanctam nobis restitue*, additis multis aliis adjectionibus; et cùm
E ab aliis pueris coætaneis videretur et audiretur, sequebantur eum infiniti, præstigio diabolico penitùs infatuati, relictis patribus et matribus, nutricibus et amicis universis, cantantes modo consimili quo eorum cantabat pædagogus; nec eos poterat (quod mirum est dictu) vel sera retinere, vel parentum persuasio revocare, quin suum magistrum memoratum sequerentur versùs mare Mediterraneum, quò trajicientes processionaliter et turmatim modulando progrediebantur; non enim poterat aliqua civitas eos præ multitudine jam comprehendere. Magister autem eorum in curru ponebatur pallis adornato, stipatus custodibus circumstrepentibus et armis.

An. 1213. Puerorum turmatim vagantium pernicies.

(a) Deformata utique ab amanuensibus sunt episcopalium illarum nomina sedium. Ubi legis *Santionensem archiepiscopum*, scribendum videtur *Santiacensem* seu Compostellanum, vulgò *Sant-Iago*; ubi verò *Forulensem episcopum*, scribe *Terulensem*, vulgò *Teruel*, sub metropoli Cæsaraugustana.

Tantus autem eorum erat numerus, ut se invicem præ nimia numerositate comprimerent: beatum enim se reputabat, qui de vestibus suis fila vel pilos discerptos poterat reportare. Sed tandem, antiquo impostore Sathanâ machinante, vel in terra vel in mari perierunt universi. A

An. 1213. Mortuo Gaufrido Petri filio, Angliæ justitiario, Pag. 243.

Anno verò sub eodem, Gaufridus filius Petri totius Angliæ justitiarius, vir magnæ potestatis et auctoritatis, in maximum regni detrimentum diem clausit extremum secundâ die octobris. Erat autem firmissima regni columna, utpote vir generosus, legum peritus, thesauris, reditibus et omnibus bonis instauratus, omnibus Angliæ magnatibus sanguine vel amicitiâ confœderatus: unde Rex ipsum præ omnibus mortalibus sine dilectione formidabat; ipse enim lora regni gubernabat, unde post ejus obitum facta est Anglia quasi in tempestate navis sine gubernatore. Cujus tempestatis initium fuit mors Huberti Cantuariensis archiepiscopi, viri magnifici et fidelis, nec post mortem istorum duorum potuit Anglia respirare. B Cùm dicti Petri mors Regi Johanni nunciaretur, cachinnando dixit: « Cùm venerit in infernum, salutet Hubertum Cantuariensem archiepiscopum, » quem procul dubio ibi inveniet. » Et conversus ad circumsedentes, subintulit dicens: « Per pedes Domini, nunc primò sum Rex et dominus Angliæ. » Habuit igitur extunc potestatem liberiorem juramentis suis et pactis, quæ cum ipso Gaufrido dolente fecerat, contraire, et initæ pacis vinculis, quibus se involverat, denodare. Pœnituit igitur ipsum graviter et amarissimè, quòd ad prædictæ pacis consensum inclinaretur.

Cùm Regem pœniteret initæ cum ecclesia pacis,

Misit ergò nuncios secretissimos cum festinatione summa, videlicet Thomam Herdintonum et Radulphum filium Nicolai, milites, et Robertum de Londino, clericum, ad Admiralium Murmelium, Regem magnum Africæ, Marrochiæ et Hispaniæ, quem vulgus *Miramumelinum* vocat, significans eidem quòd se et C regnum suum libenter redderet eidem, et dederet et deditum teneret ab ipso, si placeret ei, sub tributo; necnon et legem christianam, quam vanam censuit, relinquens, legi Mahometi fideliter adhæreret. Quod cùm dicti nuncii secretiùs relaturi ad curiam dicti Principis pervenissent, invenerunt ad primam portam aliquot milites armatos, introïtum arctiùs custodientes gladiis evaginatis. Ad secundum verò ostium, scilicet palatii, plures invenerunt milites ad unguem armatos et prioribus elegantiùs, ensibus strictis ingressum diligenter custodientes, ac aliis fortiores et nobiliores; in ostio verò thalami inferioris, multò secundùm apparentiam robustiores et ferociores, et plures prioribus. Cùm autem pacificè introducti, ex licentia ipsius Admiralii, quem Regem magnum vocant, ipsi nuncii vice domini sui, Regis scilicet Angliæ, reverenter salutassent, exposuerunt causam adventûs sui pleniùs, chartam Regis ei porrigentes, quam quidam interpres, qui præsens vocatus aderat, D evidenter patefecit. Quo intellecto, et Rex librum quem inspexerat, clausit, seditque enim ad pulpitum suum studens, vir ætate et staturâ mediocris, et gestu maturus, et verbis facundus et circumspectus; et cùm paulisper quasi secum deliberans respondisset, modestè dixit: « Modò inspexi librum in græco scriptum, » cujusdam Græci sapientis et christiani, nomine Pauli, cujus actus et verba mihi » optimè complacent, et accepto. Verumtamen de ipso mihi displicet, quòd in » lege sua quâ natus erat non stetit, sed ad alia tamquam transfuga et inconstans » avolavit. Et id dico de domino vestro Anglorum Rege, qui, relictâ piissimâ et » mundissimâ lege christianorum, sub qua nascebatur, cereus et instabilis gliscit » transmeare. » Et addidit: « Novit qui nihil ignorat Deus omnipotens, si exlex » essem, illam præ omnibus eligerem, et acceptans amplexarer. »

Miramumelino tributarium se facere Joannes cogitat,

Postea verò sciscitabatur cujus conditionis esset Rex Angliæ et regnum ejus? E Respondit Thomas, utpote nunciorum facundissimus: « Egregiè et ingenuè atavis » Regibus magnis procreatus. Terra ejus opulenta et suis contenta bonis, culturis, » pascuis et silvis abundat; ex ea etiam omne genus metallorum studio conflatili » eliquantur. Gens nostra speciosa et ingeniosa, tribus pollet idiomatibus erudita, » scilicet Latino, Gallico et Anglico, et omni arte liberali et mechanicâ pleniùs » erudita. Verumtamen vinearum aut olivarum copiam ex se terra nostra non pro» ducit, nec abietem; sed ea ex vicinis regionibus commercio sibi acquirit abun» danter. Aër salubris et temperatus. Inter Occidentem sita et Septentrionem, ab » Occidente calorem, à Septentrione sumens frigiditatem, temperiem sortitur gratis» simam. Undique mari vallatur, unde insularum Regina meruit appellari. Regnum

A » etiam ab inuncto et coronato gubernatum, ab antiquo liberum esse dignoscitur » et ingenuum, ad nullius præterquam Dei spectans dominationem. Ecclesia etiam » et nostræ cultus religionis plusquam in alia mundi parte ibidem prosperatur, ac » papalibus et regiis legibus pacificè gubernatur. »

Tracto igitur ab alto præcordiali suspirio, respondit Rex: « Numquam legi » vel audivi quòd aliquis Rex tam prosperum regnum possidens subjectum et » obediens, suum sic vellet sponte pessundare principatum, ut de libero faceret » tributarium, de suo alienum, de felici miserum, et se alterius, tamquam sine » vulnere victum, dedere voluntati. Quinimmò de multis legi et audivi, quòd » multâ sanguinis effusione et profluvio sibi libertatem (quod laudabile fuit) com» pararent: modò autem audio quòd dominus vester, miser, deses et imbecillis, » qui nullo nullior est, dé libero servus fieri desiderat, qui omnium mortalium B » miserrimus est. » Postea verò, sed cum contemptu, inquisivit cujus ætatis esset, staturæ ac strenuitatis? Cui responsum est, quòd ætate fuit quinquagenarius et omninò canus, corpore fortis, nec procerus, sed potiùs compactus et formæ ad robora convenientis. Quod cùm audisset Rex, respondit: « Virtus ejus juvenilis » ac virilis tepuit jam et refrigescit. Infra decennium, dato quòd tamdiù victurus » sit, virtus ejus deficiet antequam arduum quid consummaverit; si nunc inci» peret, in defectum declinaret, nec aliquid valeret. Quinquagenarius enim decidit » occultè, sexagenarius manifestè. Pacem de cætero sibi adquirat, et quiescat. » Colligens ergò omnia inquisita et responsa nunciorum, post parvum silentium, factâ subsannatione in signum magnæ indignationis, sprevit ille Admiralius Regem Johannem, dicens: « Nullius est Rex ille, sed regulus jam desipiens et senescens; » nec curo de eo, indignus est mihi confœderari. » Et respiciens Thomam et Ra- C dulphum torvo vultu, ait: « Non redeatis iterùm ad meam præsentiam, nec videant » oculi vestri ampliùs faciem meam. Fama, sed potiùs infamia domini vestri, jam » apostatæ desipientis, fœtorem exhalat in conspectu meo teterrimum. »

Pag. 244. A quo spernitur et deridetur.

Recedentibus igitur cum rubore nunciis, intuebatur Rex ille Admiralius Robertum clericum, qui tertius erat nunciorum, qui parvus erat et niger, unum brachium longius habens reliquo et digitos inordinatos, scilicet duos sibi cohærentes, et faciem judaïcam. Perpendens igitur Rex quòd tam despicabilis persona ad tam arduum negotium declarandum non destinaretur, nisi saperet ut callidus et intelligeret; videns ejus coronam et tonsuram, et inde discernens quòd esset clericus, jussit eum ad se evocari, quia, aliis loquentibus, adhuc tacuerat stans remotus. Ipso igitur retento et spretis aliis, Rex cum eo multa loquebatur secretiùs, quæ postea ipse Robertus amicis suis patefecit. Inquisivit autem dictus Rex ab D eodem, si Rex Angliæ Johannes aliquibus polleret moribus, et si liberos strenuos procreasset et potens esset in vi generativâ; addiditque quòd, si Robertus super his interrogatus mentiretur, nunquam, præcipuè clerico, crederet christiano. Tunc Robertus, sub attestatione legis christianæ, se promisit ad omnia interrogata veraciter responsurum. « Dixit igitur affirmativè, quòd potiùs fuit tyrannus quàm » Rex, potiùs subversor quàm gubernator; oppressor suorum, et fautor alienorum; » leo suis subditis, agnus alienigenis et rebellibus: qui per desidiam suam Nor» manniæ ducatum et alias multas terras amiserat, et insuper Angliæ regnum » amittere vel destruere sitiebat; pecuniæ exactor insatiabilis, possessionum suorum » naturalium invasor et destructor. Paucos vel potiùs nullos strenuos generavit, » sed patricizantes. Sponsam habet sibi exosam et ipsum odientem, incestam, » maleficam et adulteram, et super hæc sæpiùs convictam: unde Rex sponsus ejus E » comprehensos laqueo jussit [amasios] super stratum ejus suffocari. Ipse Rex » nihilominùs multos procerum suorum, et etiam consanguineos, zelotypavit » violenter, ac filias corrupit nubiles et sorores. In cultu autem christiano, prout » audistis, fluctuans et diffisus. »

Joannis Regis perditi mores.

Hæc cùm audisset Rex Admiralius, non tamen sicut priùs ipsum sprevit, sed detestabatur, et in sua lege maledixit, et ait: « Quare permittunt miseri Anglici » talem super se regnare et dominari? verè effeminati sunt et serviles. » Respondit Robertus: « Patientissimi sunt homines Anglici, donec supra modum offendantur » et damnificentur. Nunc autem, sicut leo vel elephas cùm læsum se senserit vel » cruentum, irascuntur, et excutere colla de sub jugo opprimentis, etsi serò, pro» ponunt et conantur. » Et cùm hæc omnia ipse Rex Admiralius audierat, Anglorum

nimiam redarguit patientiam, quam formidolositatem rectâ interpretatione fuisse A
interpres asseruit, qui ad omnia præsens exstiterat. Multos autem præter hos tractatus et confabulationes habuit idem Rex cum eodem Roberto, quæ postea amicis pleniùs in Anglia declaravit. Collatis igitur ipsi Roberto muneribus pretiosis in auro et argento, gemmis variis et holosericis, ipsum in pace dimisit; recedentes autem nuncios alios nec salutavit, nec aliquibus muneribus honoravit. Cùmque autem ad propria remeassent nuncii, et quæ viderant et audierant domino suo renunciassent, doluit dominus eorum Rex Johannes vehementer usque ad spiritûs amaritudinem, quòd sic ab ipso Rege Admiralio contemnebatur, et quòd in proposito suo impediebatur. Robertus autem de extraneis donis sibi collatis Regem liberaliter respexit, ut saltem sic perciperet quòd favorabiliùs aliis audiretur, licèt primò repulsus tacuisset. Unde Rex ipsum plus aliis honoravit, et quasi pro præmio custodiam abbatiæ Sancti-Albani, quamvis non vacaret, improbus exactor con- B
cessit, ut sic de alieno clericum suum fidei transgressor remuneraret *(a)*....

Pag. 245. Missis ad Papam nunciis cum muneribus,

Extunc igitur Rex Johannes præconceptum propositum suum, à quo credidit resilire, et suam cœpit conditionem deteriorare et deterioratam in perniciem regni solidare. Oderat quippe quasi virus viperinum omnes regni generosos, præcipuè tamen Saërum *de Quincy*, Robertum filium Walteri et Cantuariensem archiepiscopum Stephanum. Noverat autem et multiplici didicerat experientiâ, quòd Papa super omnes mortales ambitiosus erat et superbus, pecuniæque sititor insatiabilis, et ad omnia scelera pro præmiis datis vel promissis cereus et proclivis. Missis igitur sub omni festinatione nunciis, magnam thesauri summam ipsi transmisit, et promisit ampliorem, spoponditque suum se esse et semper fore subjectum tributarium,

Cantuar. archiepiscopi dejectionem molitur.

eâ conditione ut, nactâ subtiliter occasione, Cantuariensem archiepiscopum confundere niteretur, et barones Angliæ, quos priùs foverat, excommunicaret; et C
hoc sitienter desiderabat, ut in excommunicatos exhæredando, incarcerando et necando posset malignari. Quæ igitur nequiter subarrhaverat, nequiùs, ut in sequentibus dicetur, solidavit.

Diebus quoque sub eisdem adeò desipiebat Rex Johannes, ut de mortuorum resurrectione futura et aliis fidem christianam contingentibus malè sentiret, et quædam irrecitabilia diceret deliramenta, quorum unum duximus memorandum. Contigit ut, venatu capto cervo quodam pinguissimo, in præsentia Regis cùm excoriaretur, Rex ridens et deridens diceret: « O quàm prosperè vixit ille! nunquam tamen missam audivit. »

An. 1212.

Per idem tempus, ipse Rex sive Admiralius Murmelinus, de quo suprà dictum est, cum infinito quem conflaverat exercitu, non sine, ut dicitur, Regis Johannis assensu, fines Hispaniæ potenter constituit occupare: cui magnam audaciam con- D
tulerat nutans fides Regis Johannis supradicti, et regni ejus interdictum. Quod cùm cognoverunt Reges Hispaniæ christiani, additis quibusdam prælatis, viriliter restiterunt; et universo dissipato exercitu suo, à finibus suis fugaverunt, et primogenitum filium suum, capto regali vexillo, interemerunt *(b)*. Ubi Rex Arragonum *

* Petrus.

immortalem gloriam promeruisset, si non, in superbiam elatus, statim à Simone de Monteforti totam terram quam super Albigenses acquisierat, de se tenendam, contra prohibitionem Papæ, qui id ipsum postulaverat, procaciter exegisset: unde guerram gravem sibi suscitavit.

His quoque temporibus, post dicti Regis Arragonum coronationem ab Innocentio factam Romæ, et inhibitionem districtam ne inimicis fidei auxilium vel favorem præstaret, spretâ patris correptione, post victoriam de Admiralio Murmelino

(a) « Non possum, inquit Will. *Watz* in Adversariis, diffiteri totam istamce narrationem mihi » fore suspectissimam. Wendoverus sanè, qui propiùs illis temporibus vixerat, ne *gry* quidem de » eo monstre habet, immò nec Matthæi nostri » per omnia deflorator Matthæus Westmonasteriensis; et quod pluris est, ipse Parisiensis, quasi » se ipsum corrigens, in Chronico sive Historia » minore, quam post hanc majorem relimarat, » totam istam narrationem omninò omisit. Quænam insuper aut qualis illa erat tam urgens » Johanni Regi necessitas, ut Admiralii auxilium » tunc imploraret, cùm jam nuperrimè, de mortuo » Gaufrido Fitz-Petro, se juraret nunc primùm » fuisse Regem et dominum Angliæ! Non benè igitur » cohæret narratio cum libertate Regis tam recenter obtenta. Cùm igitur sciam (quod et in præfatione monui) Matthæum nostrum acerrimum » equidem atque sceleratissimum fuisse omnium » hominum censorem redargutoremque, si calculus » candidior meus quicquam valeret, libenter à tam » turpi crimine Regem absolverem. Penès Robertum » Londinensem igitur, eumque testem solitarium, » sit omnis fides. Adde etiam ob hanc causam » Matthæum nostrum in Regem Johannem iniquiorem fuisse, quia custodiam abbatiæ suæ alteri » quàm abbati monachisque concesserat. »

(b) Actum mense julio 1212.

A obtentam cœpit recalcitrare, nocens quantùm potuit Simoni memorato. Hæreticis utique Albigensibus confœderatus, associatis sibi Comitibus Fuxi [1] et Convenarum [2] cum Tolosanis, R. [3] quoque *de Beders* cum suis Bederanis, et de comprovincialibus innumeris convocatis exercitu magno congregato, feriâ tertiâ post Natale beatæ Mariæ [4], Murelli castellum obsedit *(a)*. Quo audito, patres venerabiles Tolosanus [5], Nemausensis [6], Agathensis [7], Biterrensis [8], Uticensis [9], Lothevensis [10], Carcasonensis [11] et Helniensis [12] necnon Magalonensis *(b)* episcopi, et de Claraco [13] et Magna-villa [14] et Sancti-Ægidii *(c)* abbates, et alii multi præclari viri quos archiepiscopus Narbonensis, apostolicæ sedis tunc legatus, propter sanctæ Crucis negotium fecerat congregari, unà cum Simone Montisfortis et exercitu crucesignatorum iter arripiunt ad obsessum castrum viriliter succurrendum; et cùm die martis infra octavas supradictas venissent ad castrum quod dicitur Savardinum,
B miserunt nuncios episcopi memorati ad capitaneos qui in obsidione castri Murelli erant, dicentes se ad hoc venire ut cum eis de pace tractarent, sibique dari ducatum securum petebant. In crastino autem, quia res sic exigebat, exercitus crucesignatorum, à Savardino recedens, festinavit ad Murelli succursum celeriter advenire. Episcopi verò prædicti morari proposuerant apud quoddam castrum Alta-ripa vocatum, quod, medium inter Savardinum et Murellum, distat ab utroque duabus leucis, ut ibi missos nuncios exspectarent: qui ibidem ad episcopos redeuntes, dixerunt ex parte Regis Arragonum, quòd ducatum non præberet eis, quia cum toto exercitu advenerant, et quòd non indigebant conductu. Verùm, hæc audientes, episcopi Murellum cum exercitu crucesignatorum intraverunt die mercurii intra octavas memoratas, et sollicitudine non pigri, duos viros religiosos ad Regem et cives Tolosanos destinarunt, qui à Rege cum derisione tale habuere responsum,
C quòd, propter quatuor ribaldos quos episcopi secum adduxerant, petebant habere colloquium cum ipso; Tolosani verò prædictis nunciis responderunt, quòd Regi Arragonum erant confœderati, et nihi facerent nisi Regis tantummodo voluntate.

Quòd cùm redeuntes nuncii episcopis retulissent, iidem episcopi cum abbatibus discalciati ad Regem venire proposuerunt. Sed cùm adventus eorum in hunc modum Regi nunciatus fuisset, januis patefactis, cùm Comes Montisfortis ac crucesignati inermes essent pro eo quòd episcopi de pace loquerentur, hostes Dei fraudulenter et superbè vicum subintrare cum impetu attentaverunt; sed per Dei gratiam à suo fuerunt desiderio defraudati. Quorum superbiam Comes et crucesignati videntes, per cordis contritionem et oris confessionem salubriter à peccatis mundati, armis se viriliter accinxerunt; venientesque ad episcopum Tolosanum, qui auctoritate domini Narbonensis jure legationis hoc officio fungebatur, exeundi
D licentiam contra hostes fidei humiliter postularunt. Quâ, quoniam negotium in arcto erat constitutum, concessâ, in nomine Sanctæ Trinitatis, tribus dispositis aciebus, hostes fidei, è contrario multas habentes acies, jam munita armis tentoria sunt egressi: quos, licèt multos nimis respectu crucesignatorum, clientes Christi, in ipsius auxilio confidentes, armati virtute ex alto viriliter sunt aggressi; statimque virtus Altissimi per manus suorum hostes suos confregit, eos comminuens in momento. Terga enim vertentes in fugam versi sunt, tamquam pulvis ante faciem venti contriti; alii mortis discrimen fugientes evaserunt; alii, gladios evitantes, aquæ periculo perierunt; nonnulli autem in ore gladii perierunt. De illustri quoque Arragonum Rege, qui cum interfectis occubuit, plurimùm dolendum est: qui hostibus fidei conjunctus, ecclesiam catholicam improbè perturbavit. Per exploratores noverat Comes Simon quòd Rex Arragonum se paravit (tam securus fuit!) ut ad
E mensam sederet pransurus; unde Comes jocosè dixit, super hoc certificatus, cùm exiret: « Certè serviam ei de primo ferculo. » Unde primus ipse Rex Arragonum gladio transfossus, antequam tres buccellas panis deglutiret, interemptus occubuit. Certus interfectorum numerus nullatenùs scribi potuit; de militibus autem cruce-

[1] Raimundo-Rogeri.
[2] Bernardo.
[3] Rogero.
[4] An. 1213.
[5] Fulco.
[6] Arnaldus.
[7] Raimundus.
[8] Bertrandus.
[9] Raimundus.
[10] Petrus.
[11] Guido.
[12] Raimundus.
[13] Petrus.
[14] Raimundus.

Pag. 246.

Ibi Rex Arragoniæ bellando perimitur.

(a) In codice Wendoveriano, post verba *præstaret vel favorem*, legitur: *Idem Rex, pii patris correctionem cum devotione non suscipiens, contra mandatum apostolicum protervè recalcitrare cœpit. Nam protinùs cùm fuisset ad propria reversus, hæreticis confœderatus, in terra quæ per virtutem Dei et crucesignatorum auxilio fuerat adquisita, associatis sibi Comitibus Tolosano, Fuxensi et Convenarum, cum civibus Tolosanis et exercitu magno nimis, feriâ tertiâ post Natale beatæ Mariæ, Murelli castrum obsedit.*

(b) Ibidem pro *Magalonensi* scribitur *Convenarum*. Magalonensis tunc episcopus erat *Guillelmus;* Convenarum verò, *Garcias*.

(c) Item, pro *Sancti-Ægidii*, Wendoverus habet *Sancti-Tyberii*. Porrò Sancti-Ægidii abbas vocabatur *Poncius*, et abbas Sancti-Tyberii *Berengarius*.

signatorum unus solus cum servientibus paucis occubuit. Facta est autem hæc belli congressio feriâ sextâ post octavas Nativitatis beatæ Mariæ, anno Domini MCCXIII, mense septembri. A

An. 1213. Rex Angliæ, ut interdicti relaxationem impetraret,

Eodem anno, circa festum Sancti Michaëlis, venit in Angliam Nicolaus Tusculanensis episcopus et apostolicæ sedis legatus, ut dissensiones inter regnum et sacerdotium auctoritate apostolicâ reformaret; et licèt terra interdicta fuisset, ubique tamen cum processione solemni et cantuum modulatione et indumentis festivis honorificè receptus est.... Legatus itaque, cum septem tantùm equitaturis in Angliam veniens, quinquaginta in brevi et familiâ multâ stipatus incessit. Conveniente tandem archiepiscopo Cantuariensi cum episcopis et magnatibus regni Londonis in præsentia Regis et cardinalium, tractatum est ibidem per triduum inter regnum et sacerdotium de damnis episcoporum et ablatis, factâ ex parte Regis oblatione episcopis ad plenariam restitutionem centum mille marcarum B argenti continuè numerandarum; et si verò post inquisitionem investigari possit, custodes ecclesiarum aliosve Regis ministros ampliùs abstulisse, juratoriam obtulit Rex et fidejussoriam cautionem, quòd pro episcoporum et ipsius legati arbitrio infra sequens Pascha satisfactionem plenam omnibus faceret ablatorum. Ad hoc autem legatus consensit, volens instanter hoc fieri, indignè ferens quòd non statim suscepta fuit oblatio: unde protinùs suspicatum est legatum plus æquo parti regiæ consentire. Episcopi quoque, negotium protrahentes, oblatis conditionibus obviabant, habito consilio ut priùs inquirerent de ablatis et damnis, et summam diligentiùs Regi inquisitam ostenderent, et sic simul acciperent quod quærebant. Audiens itaque Rex dilationem sibi dilectam, præbuit illicò consensum, et sic eo die, infecto negotio, recesserunt.

Pag. 247.

Chartam de homagio Rom. ecclesiæ præstito innovat.

Veniente verò die crastinâ, convenerunt omnes iterùm ad Sanctum-Paulum in C ecclesia cathedrali, ubi, post multos et varios de interdicti relaxatione tractatus, ante majus altare coram clero et populo exacta est à Rege et innovata illa non formosa sed famosa subjectio, quâ, in manum domini Papæ diademate cum regno resignato, tam dominium Hiberniæ quàm regnum subdidit Anglicanum. Charta quoque Regis, de qua superiùs diximus, quæ priùs cerâ signata fuerat et Pandulpho tradita, nunc auro bullata est et legato ad opus domini Papæ et Romanæ ecclesiæ resignata.

Inter Acta Rymeri, t. I, p. 57 edit. 2.a

JOANNES, Dei gratiâ, Rex Angliæ, dominus Hiberniæ, Dux Normanniæ et Aquitaniæ, et Comes Andegavensis, omnibus Christi fidelibus hanc chartam inspecturis, salutem in Domino.

UNIVERSITATI vestræ per præsentem chartam, aureâ bullâ nostrâ munitam, volumus esse notum, quòd, cùm Deum et matrem nostram sanctam ecclesiam offenderimus in multis, et D proinde divinâ misericordiâ plurimùm indigere noscamur, nec quicquam dignè offerre possimus pro satisfactione Deo et ecclesiæ facienda debita, nisi nos ipsos humiliemus et regna nostra; volentes nos ipsos humiliare pro illo qui se pro nobis humiliavit usque ad mortem, gratiâ Spiritûs sancti inspirante, non vi inducti nec timore coacti, sed nostrâ bonâ spontaneâque voluntate, ac communi consilio baronum nostrorum, offerimus et liberè concedimus Deo et sanctis apostolis ejus Petro et Paulo, et sanctæ Romanæ ecclesiæ matri nostræ, ac domino nostro Papæ Innocentio tertio, ejusque catholicis successoribus, totum regnum Angliæ et totum regnum Hiberniæ, cum omni jure et pertinentiis suis, pro remissione peccatorum nostrorum et totius generis nostri, tam pro vivis quàm pro defunctis; et amodò illa à Deo et ab ecclesia Romana tamquam feodatus recipientes et tenentes, in præsentia venerabilis patris nostri domini Nicolai Tusculani episcopi, apostolicæ sedis legati, et Pandulphi domini Papæ subdiaconi et familiaris, fidelitatem exinde domino nostro Papæ Innocentio, ejusque catholicis successoribus ac Romanæ ecclesiæ, secundùm subscriptam formam, fecimus et juravimus. E

Homagium etiam ligium pro prædictis regnis Deo et sanctis apostolis Petro et Paulo, et ecclesiæ Romanæ et eidem domino nostro Papæ Innocentio, per manus prædicti legati, loco et vice domini Papæ recipientis, publicè fecimus; successores et hæredes nostros de uxore nostra in perpetuum obligantes, ut simili modo summo Pontifici qui pro tempore fuerit, et ecclesiæ Romanæ, sine contradictione debeant fidelitatem præstare et homagium recognoscere. Ad indicium autem hujus nostræ perpetuæ obligationis et concessionis, volumus et stabilimus ut de propriis et specialibus redditibus prædictorum regnorum nostrorum, pro omni servitio et consuetudine quod pro ipsis facere debemus (salvis per omnia denariis beati Petri), ecclesia Romana mille marcas sterlingorum percipiat annuatim, scilicet in festo Sancti Michaëlis quingentas marcas, et in Pascha quingentas marcas; septingentas scilicet pro regno Angliæ, et trecentas pro regno Hiberniæ, salvis nobis et hæredibus nostris justitiis,

A libertatibus et regalibus nostris. Quæ omnia, sicut suprà dicta sunt, rata esse volentes perpetuò atque firma, obligamus nos et successores nostros contrà non venire; et si nos vel aliqui successorum nostrorum hoc attemptare præsumpserit, quicumque fuerit ille, nisi ritè commonitus resipuerit, cadat à jure regni, et hæc charta obligationis et concessionis nostræ semper firma permaneat.

Forma juramenti per Johannem Regem de supradictis præstiti.

EGO JOHANNES, Dei gratiâ, Rex Angliæ, dominus Hiberniæ, ab hac hora in antea fidelis ero Deo et beato Petro et ecclesiæ Romanæ, ac domino meo Papæ domino Innocentio tertio, ejusque successoribus catholicè intrantibus; nec ero in facto, in dicto, consensu vel consilio, ut vitam perdat vel membrum, vel malâ captione capiatur. Eorum damnum si scivero, impediam et removere faciam, si potero; alioquin eis quàm citiùs potero intimabo vel tali personæ dicam, quam eis credam pro certo dicturam. Consilium quod mihi crediderint per se vel per nuncios seu literas suas, secretum tenebo, et ad eorum damnum nulli pandam,
B me sciente. Patrimonium beati Petri, et specialiter regnum Angliæ et regnum Hiberniæ, adjutor eis ero ad tenendum et defendendum contra omnes homines pro posse meo. Sic me Deus adjuvet, et hæc sancta Evangelia.

De quibus ne possit in posterum aliquid dubitari, ad majorem securitatem prædictæ obligationis et concessionis nostræ, præsentem chartam fieri fecimus et aureâ bullâ nostrâ signari, ac pro censu hujus præsentis et primi anni mille marcas sterlingorum per manum prædicti legati ecclesiæ Romanæ persolvimus. Testibus domino S.[1] Cantuariensi episcopo, Wil.[2] Londoniensi, P.[3] Wintoniensi, E.[4] Elyensi, H.[5] Lincolniensi, episcopis; Wil. *de Gray* cancellario nostro, Wil. de Longa-spata Comite Saresberiensi, fratre nostro; R.[6] Comite Cestriæ, Wil. Marescallo Comite *Penbroc*, Roberto *de Rosse*, Wil. Comite de Ferrariis, S.[7] Comite Wintoniensi, Guillelmo *Briwere*, Petro filio Hereberti, Matthæo filio Hereberti, Brienno de Insula, dapifero nostro.

[1] Stephano.
[2] Willelmo.
[3] Petro.
[4] Eustachio.
[5] Hugone.
[6] Ranulpho.
[7] Saëro.

Datum per manum magistri Riccardi de Marisco, archidiaconi Richemundiæ et Northumbriæ, apud Sanctum-Paulum Londoniensem, tertiâ die octobris, anno ab incarnatione MCCXIII, regni
C verò nostri anno decimo-quinto.

Clericis quoque ablatorum restitutionem promittit.

Super ablatorum verò restitutione, III nonas novembris apud Radingum diem statuerunt. Cùmque die jam prælibato omnes ut superiùs convenissent, Rex die illâ non comparuit; sed die tertiâ apud *Walingeford* iterùm pariter convenerunt: ubi Rex, ut suprà, de omnibus ablatis episcopis et aliis universis se satisfacturum gratanter spopondit; sed hoc illis quorum castella diruta, domus subversæ, pomaria cum nemoribus succisa fuerant, parùm videbatur. Unde Rex et episcopi in hoc pariter consenserunt, ut in arbitrio quatuor baronum se ponerent, et sic ipsorum judicio satisfaceret universis. Convenerunt iterùm Rex cum legato, archiepiscopus cum episcopis, magnatibus ac omnibus viris religiosis ad interdicti negotium contingentibus, apud Radingum, VIII idus decembris *, ubi singuli chartam porrexerunt
D in publicum, omnium ablatorum pariter et damnorum summam continentem. Sed, legato Regi favorem præbente, solutio omnium dilationem accepit, excepto quòd archiepiscopus et episcopi dudum ab Anglia proscripti, ibidem quindecim millia marcarum argenti perceperunt....

* An. 1213.

Oritur inter episcopos et legatum dissidium.

Anno Domini MCCXIV, Rex Anglorum Johannes ad Natale curiam suam tenuit apud *Windleshores*, ubi multa magnatum suorum multitudini festiva distribuit indumenta. Deinde post octavas Epiphaniæ convenerunt apud Dunestapliam Stephanus Cantuariensis archiepiscopus cum suis suffraganeis, ut de negotiis ecclesiæ Anglicanæ tractarent; molestè enim supra modum ferebant quòd legatus supradictus, illis inconsultis, Regis favens voluntatibus, in ecclesiis vacantibus prælatos minùs sufficientes posuerat, intrusione magis quàm electione canonicâ. Tandem cùm hinc inde variâ sorte tractassent, archiepiscopus Cantuariensis duos clericos apud
E Burtonam super flumen *Trente*, ubi tunc legatus erat, misit: qui eidem ex parte domini Cantuariensis, interpositâ appellatione, prohibuerunt ne contra dignitatem suam, ad quam ordinatio ecclesiarum suæ diœcesis de jure spectabat, prælatos in ecclesiis vacantibus instituere præsumeret. Legatus autem, appellationi factæ non deferens, misit assensu regio Pandulphum jam sæpedictum ad curiam Romanam, ut archiepiscopi et episcoporum propositum irritaret. Quò cùm pervenisset, famam archiepiscopi Cantuariensis in conspectu summi Pontificis non mediocriter denigravit, Regemque Anglorum tantis ibidem extulit laudum præconiis, asserens se Regem tam humilem tamque modestum eatenùs non vidisse, ut in oculis domini Papæ idem Rex gratiam admirabilem obtineret. Restitit autem Pandulpho ibidem magister Simon de Langetuna, frater archiepiscopi Cantuariensis; sed, quoniam

Pag. 248.

charta Regis auro bullata domino Papæ de subjectione et tributo regni Angliæ et A Hiberniæ à prædicto Pandulpho nuper delata fuerat, magister Simon in suis contradictionibus non potuit exaudiri. Asserebat præterea Pandulphus memoratus in præsentia domini Papæ, archiepiscopum et episcopos, in exactione et ablatorum restitutione tempore interdicti, nimis esse rigidos et avaros, quòdque ipsum Regem et regni libertates plus æquo deprimebant: et sic propositum archiepiscopi et episcoporum ad tempus accepit dilationem.

An. 1214. Excitato in Flandria contra Franc. Regem bello, * Arnulfi. * f. *Bouchain.* * *Aire.* * *Lens.*

Eodem anno, Rex Anglorum Johannes misit principibus militiæ suæ qui erant in Flandria pecuniam magnam nimis, ut Regem Francorum inquietarent et terras cum castris incursione bellicâ devastarent. At illi, Regis exhortationibus obtemperantes, terram Comitis *de Gisnes* * ferè totam ferro flammisque discurrentibus contriverunt *(a)*; castrum *de Brancham* * obsidentes prostraverunt, ubi milites et servientes multos ad deditionem compulsos in vinculis abduxerunt; Ariam * quoque B obsidione vallantes, subjugaverunt et igne combusserunt; castrum autem *de Liens* * per insultum ceperunt, et multos ibidem peremerunt, et nonnullos captos in carcerem detruserunt; terramque Lodovici filii Regis Francorum in partibus illis gravi depopulatione afflixerunt.

Rex Angliæ in Franciam trajicit.

Rex autem Johannes in die Purificationis beatæ Mariæ, missis Romam pro relaxatione interdicti nunciis, apud *Portesmuthe*, Reginâ comite, naves ascendit, et infra dies paucos in manu forti et exercitu magno applicuit apud Rupellam. Quo audito, venerunt ad eum multi barones Pictaviæ et fidelitatem ei juraverunt. Deinde Rex, in brachio extento progrediens, plurima castella inimicorum suorum potenter subjugavit. Sed quæ ibi gesta sunt qui pleniùs nosse desiderat, literas quas justitiariis suis de Scaccario direxit, legere non omittat. C

Inter Acta Rymery, t. I, p. 59 edit. 2.a

Rex dilecto et fideli suo Wil. Comiti Marescallo salutem. SCIATIS quòd sani, Dei gratiâ, et incolumes apud Rupellam applicuimus die sabbati proximo post caput jejunii, cum magna parte gentis nostræ. Et statim ex quo advenimus, tum reddita nobis fuerunt, tum relicta viginti-sex castra et fortaliciæ. Et post paucos dies processimus ad castrum *Milescu* obsidendum; et cùm castrum illud cepissemus, venit ad voluntatem et misericordiam nostram Johannes Porcelinus, et continuò post illum venit similiter ad voluntatem et misericordiam nostram Savaricus *(b)* de Malo-leone, quem consilio domini Burdegalensis archiepiscopi * et aliorum fidelium nostrorum in pacem nostram admisimus. Die autem martis proximo ante mediam Quadragesimam, dum adhuc moram fecissemus circa castrum illud funditùs prosternendum, venit ad nos à curia Romana frater Willelmus de Sancto-Audoëno, afferens nobis literas domini Papæ de forma interdicti relaxandi in Anglia, quas venerabili patri nostro domino Petro Wintoniensi episcopo destinavimus. Unde vobis mandamus rogantes quatenùs, ad negotium illud exequendum ad honorem Dei et nostrum et vestrum, consilium et auxilium efficax impendatis, et faciatis super negotio isto id quod dominus Wintoniensis episcopus, justi- D tiarius noster, vobis dicet ad fidem et commodum nostrum, ut honorem inde habeamus, et regni nostri status in melius commutetur, unde meritò vobis ad perpetuas teneamur gratiarum actiones. Teste meipso apud Rupellam, octavo die martii.

* Guillelmi.

Eodem modo scribitur omnibus Comitibus, baronibus et magnatibus Angliæ, datâ eâdem [civibus quoque Cantuariensibus et omnibus fidelibus suis, in hunc modum] :

Rymer, *ibid. p. 60.*

Rex probis hominibus suis Cantuar. salutem. SCIATIS nos et fideles nostros quos nobiscum adduximus in Pictaviam, sanos esse et incolumes, et jam in gaudium et lætitiam amicorum et confusionem inimicorum nostrorum negotia nostra, gratiâ Dei, incœpimus expedire. Die autem dominico proximo ante mediam Quadragesimam *, obsedimus castrum *de Milescu*, quod Porteclinus *de Mausy* contra nos munierat, et nos die martis sequenti castrum illud vi cepimus, et ibi suscepimus per manum fratris Willelmi de Sancto-Audoëno literas domini Papæ de forma relaxationis interdicti Angliæ, quas destinavimus venerabili patri nostro P. Wintoniensi episcopo, justitiario nostro. Et vos rogamus attentiùs quatenùs, secundùm quod idem epis- E copus vobis scire faciet, ad interdictum illud relaxandum in præstito nobis subsidium efficaciter impendatis, ita quòd dilectionem vestram meritò commendare debeamus; scituri quòd præstitum quod nobis ad hoc facietis, plenè vobis reddi faciemus cum gratiarum actione. Et in hujus rei testimonium præsentes literas vobis mittimus, teste meipso apud Rupellam, octavo die martii, [regni nostri] anno decimo-quinto.

* An. 1214.

Eodem etiam modo scribitur omnibus burgis et dominicis domini Regis. Teste eodem.

(a) Hujus autem guerræ fuit occasio, quòd præfatus Comes Arnulfus domino Regi Francorum et filio ejus primogenito fidelitatem fecerat, et à subjectione Comitis Flandrensis recesserat, inquit Guillelmus Andrensis abbas, qui monasterio suo inflictas ab hostibus clades longâ narratione exequitur, t. II Spicilegii Acheriani, in-fol. p. 853.

(b) Savaricus fidem suam Regi Philippo contra Joannem obligaverat literis quas recitat Martenius, t. I Ampl. Collect. col. 1088.

Rex

A *REX Comitibus, baronibus, militibus, et omnibus fidelibus suis per regnum Angliæ constitutis, salutem.* SCIATIS quòd sani sumus et incolumes, cunctaque Dei gratiâ apud nos prospera sint et jocunda. Grates autem vobis referimus multiplices, qui milites vestros nobiscum misistis in servitium nostrum ad jura nostra tuenda et conquirenda; et rogamus attentissimè vos qui nobiscum non transfretastis, quatenùs, sicut honorem vestrum diligitis, sine dilatione ad nos veniatis in auxilium terræ nostræ conquirendæ, exceptis illis qui de consilio venerabilium patrum nostrorum P. [1] Wintoniensis episcopi, J. [2] Norwicensis episcopi, et magistri R. [3] *de Maresc*, et W. [4] *Briwere*, et aliorum fidelium nostrorum qui in Anglia moram sunt facturi, tantùm inde facientes ut ad perpetuas vobis inde grates teneamur. Si quis verò vestrûm æstimaverit quòd indignationem erga eum habuerimus, per adventum suum poterit emendari. Et in hujus rei testimonium præsentes patentes literas vobis mittimus. Teste meipso apud Rupellam, XV die julii, anno regni nostri decimo-sexto.

Rymer, *ibid.* p. 62.
[1] Petri. [2] Joannis. [3] Richardi. [4] Willelmi.

B *JOHANNES, Dei gratiâ, &c.* SCIATIS quòd, cùm instaret terminus treugarum quas concesseramus Comitibus Marchiæ [1] et *de Augi* [2], nec invenissemus in eis pacem nobis expedientem, transtulimus nos in die veneris proxima ante Pentecosten cum exercitu nostro usque *Mierevent* [3] castrum Gaufridi *de Lezinan*; et licèt crederemus quòd capi non posset per insultum, in crastino tamen, in vigilia sanctæ Pentecostes, solo insultu usque ad horam primam illud cepimus violenter. Die verò Pentecostes, obsedimus aliud castrum ipsius Gaufridi quod *Novent* * dicitur, incluso in eo ipso Gaufrido cum duobus filiis suis; et cùm jam per tres dies usi fuissemus continuâ petrariarum nostrarum verberatione, in tantum ut immineret nobis opportunitas captionis ipsius castri, venit ad nos Comes de Marchia, efficiens quòd dictus Gaufridus se reddidit in misericordiam nostram cum duobus filiis suis et castro suo, et omnibus quæ in eo erant. Et dum adhuc ibi fuimus, nunciatum fuit nobis quòd filius Regis Franciæ Lodovicus quoddam castellum ipsius Gaufridi obsederat, quod *Muncunteur* dicitur. Quibus auditis, nos statim versùs partes illas divertimus, ut ei occurreremus, ita quòd in die Sanctæ-Trinitatis fuimus apud *Parthenai*, ubi Comes de Marchia et Comes *de Augi* ad nos venerunt cum dicto C Gaufrido *de Lezinan*, facientes nobis homagium et fidelitatem *(a)*. Et quia priùs tractatum erat inter nos et Comitem Marchiæ de filia nostra Johanna filio suo danda in uxorem, id ei concessimus, licèt Rex Francorum eam ad opus filii sui peteret, sed fraudulenter. Memores enim fuimus neptis nostræ Lodovico filio Franciæ Regis datæ, et illius rei eventûs. Sed utinam det nobis Deus majorem de hoc maritagio proventum quàm de illo fuimus consecuti! Nunc autem gratiâ Dei data est nobis opportunitas ut extra Pictaviam in capitalem inimicum nostrum Regem Francorum insurgamus. Et hæc vobis mandamus, ut de successibus nostris gaudeatis. Teste meipso apud *Parthenai*, anno regni nostri XVI.

Rymer, *ibid.* p. 62.
[1] Hugoni. [2] Radulfo. [3] *Mirebeau.*
* *Vouvant.*

Circa dies istos *, Papa Innocentius Nicolao Tusculanensi episcopo pro relaxatione interdicti scripsit in hæc verba :

Pag. 249.
* An. 1214.

INNOCENTIUS episcopus, &c. VENERABILIS frater noster Johannes Norwicensis episcopus, D et dilectus filius noster Robertus * de Marisco archidiaconus Northanhumbriæ, et nobiles viri Thomas de Hundintuna et Adam, nuncii carissimi in Christo filii nostri Johannis Regis Angliæ illustris, ex una parte; magister Stephanus * de Langetuna, A. et G. *(b)* clerici, nuncii venerabilis fratris nostri Stephani, Cantuariensis archiepiscopi, ex altera parte, in præsentia nostra constituti, asseruere concorditer et constanter quòd, pro evitando grandi rerum dispendio, et gravi periculo animarum, expediebat quamplurimùm tam regno quàm sacerdotio, ut sine dilatione relaxetur sententia interdicti. Unde nos, pro affectu paterno solliciti, inter eos ad [omnium] salutem et utilitatem, super his quæ pacis sunt cum illis tractavimus diligenter, et tandem, ipsis acquiescentibus, formam invenimus et statuimus infrà præscriptam. Sanè prædictus Rex tantam pecuniam archiepiscopo Cantuariensi, Londiniensi et Elyensi episcopis, vel aliis quos ad hoc assignare voluerint, faciat assignari, computatis his quæ idem Rex noscitur persolvisse, quòd summam impleat quadraginta millium marcarum. Quibus solutis et cautione præstitâ inferiùs adnotatâ, protinùs, sublato cujuslibet appellationis et conditionis * obstaculo, relaxes sententiam interdicti, ac deinde singulis annis duodecim millia marcarum in duobus E terminis, in commemoratione videlicet omnium Sanctorum sex millia marcarum, et totidem in festo Dominicæ Ascensionis, apud ecclesiam Sancti-Pauli Londiniensis eisdem faciat exhiberi, donec tota summa fuerit persoluta. Ad hoc fideliter exequendum obligabit seipsum ipse Rex per proprium juramentum et per literas patentes sigillo suo munitas, necnon per fidejussionem Wintoniensis [1] et Norwicensis [2] episcoporum, Cestrensis [3] et Wintonensis [4] et Willelmi Marescalli Comitum, ita quòd tam hæredes ipsius Regis quàm successores eorum tenebuntur astricti. Quocirca per apostolica tibi scripta præcipiendo mandamus, quatenùs secundùm formam præscriptam procedere non postponas, nisi de mera et libera voluntate partes aliter duxerint componendum. Datum Laterani *(c)*.

* Richardus.
* *Corr.* Simon.
* *f.* contradictionis.
[1] Petri. [2] Joannis. [3] Ranulfi. [4] Saeri.

(a) Literas ea de re Angliæ Regi traditas vide suprà, pag. 90.

(b) Alanus et *Walterus*, quorum nomina subscripta leguntur in literis Joannis Regis mox subjiciendis.

(c) Non exstant eæ literæ in Registro Innocentii, nec inter Acta Th. *Rymer.*

Habito de restitutione ablatorum tractatu,

Tempore verò quo Nicolaus Tusculanensis episcopus et apostolicæ sedis legatus A per nuncios memoratos domini Papæ authenticum acceperat, Rex Anglorum erat in partibus transmarinis. Sed, quoniam idem Rex in recessu suo ab Anglia, legato jam dicto et Willelmo Marescallo vices suas in hoc negotio commiserat, idem legatus in urbe Londoniensi apud Sanctum-Paulum grande congregavit concilium, ubi congregatis archiepiscopis, episcopis, abbatibus, prioribus, Comitibus, baronibus et aliis ad hoc negotium interdicti spectantibus, proposuit coram omnibus formam restitutionis super ablatis et damnis, à domino Papa, partibus consentientibus, provisam, præcipiens constanter ut certificaretur de quantitate solutæ pecuniæ episcopis et aliis quibuslibet à ministris Regis causâ interdicti, quatenùs per pecuniam solutam sciret quantùm unicuique ad solvendum restaret. Probatum est igitur ibidem certâ computatione archiepiscopum et monachos Cantuarienses, simul cum Londoniensi, Elyensi, Herefordensi, Bathoniensi, Lincolniensi, antequam ab exilio in Angliam redirent, per manum Pandulphi duodecim B millia marcarum legalium sterlingorum accepisse. Post adventum quoque eorum, in concilio VII idus decembris * apud Radingum celebrato, quindecim millia marcarum iidem episcopi cum monachis supradictis inter se dividenda perceperunt, ita quòd tota summa simul conjuncta viginti-septem millium marcarum facit complementum. Residua autem tredecim millium marcarum, quæ ad supplementum quadraginta millium marcarum prædictarum solvendæ restant, sub fidejussione Wintoniensis et Norwicensis episcoporum remanserunt, additis literis Regis patentibus ad majorem securitatem, juxta quod in literis domini Papæ continebatur expressum.

* An. 1213.

Inter Acta Rymeri, t. I, p. 61.

EGO JOHANNES, Dei gratiâ, Rex Angliæ, dominus Hiberniæ, Dux Normanniæ et Aquitaniæ, C et Comes Andegaviæ, præstito juramento promitto quòd tantam pecuniam in manus venerabilium patrum Stephani Cantuariensis archiepiscopi, Guillelmi Londoniensis, Hugonis Lincolniensis ac Eustachii Elyensis episcoporum, vel eorum quos ad hoc duxerint deputandos, restituam iis quibus facienda est restitutio; computatis illis quæ persolvi eidem archiepiscopo et episcopis, aut aliis hoc negotium contingentibus, de ipsius consilio vel mandato quoad summam quadraginta millium marcarum complebo. Quibus solutis et cautione præstitâ inferiùs annotatâ, necnon relaxatâ sententiâ interdicti, deinde singulis annis duodecim millia marcarum in duobus terminis, Commemoratione videlicet omnium Sanctorum sex millia, et totidem in festo Ascensionis, apud ecclesiam Sancti-Pauli Londoniæ eisdem faciam exhiberi, donec tota summa fuerit persoluta, quæ, taxante summo Pontifice, declarabitur per inquisitionem de mandato ejus proinde faciendam. Et ad hoc fideliter exequendum, obligo me per proprium juramentum ac per patentes literas sigillo meo munitas, necnon per fidejussionem venerabilium patrum Petri Wintoniensis et Johannis Norwicensis episcoporum, ac nobilium virorum Cestrensis [1] et Wintoniensis [2] Comitum, et Willelmi *Briwere*, et Willelmi Marescalli D Comitis *de Pembroc*, si fuerit præsens in Anglia, vel Comitis de Ferrariis [3] seu Comitis *Arundel* [4], si dictus Willelmus Marescallus forsitan absens fuerit, eorum juramentis et literis roboratam, ita quòd tam hæredes mei quàm successores eorum pari obligatione teneantur astricti. Et si forsitan quispiam de successoribus eorumdem vel nequiverint vel noluerint ad hanc obligationem induci, ego alium idoneum fidejussorem constituam secundùm formam inferiùs annotatam.

[1] Ranulphi.
[2] Saeri.
[3] Willelmi.
[4] Willelmi.

Actum autem est hoc apud Andegavum, XVII die junii, anno regni nostri decimo-sexto, coram magistro Pandulpho domini Papæ subdiacono et familiari, ad hoc specialiter destinato, in præsentia venerabilium patrum Johannis Norwicensis et Will. Andegavensis episcoporum, Radulphi Comitis Cestriæ, Willelmi Comitis de Ferrariis, magistri Alani et Walteri clericorum domini Cantuariensis archiepiscopi, Reginaldi de Pontibus senioris, Pagani de Ruperforti et Thomæ *de Erdinton.*

Interdicti sententia solvitur. * 29 junii 1214.

His ita gestis, Nicolaus Tusculanensis episcopus et apostolicæ sedis legatus, E in die apostolorum Petri et Pauli *, in ecclesia cathedrali relaxavit sententiam solemniter interdicti, postquam duraverat annis sex, mensibus tribus et diebus quatuordecim, ad irrestaurabile damnum ecclesiæ tam in temporalibus quàm in spiritualibus. Quâ relaxatione factâ, gaudium per totam terram pulsando et hymnum *Te Deum laudamus* cantando exortum est. Relaxato itaque, ut dictum est, interdicto, venerunt ad legatum abbates, priores, Templarii, Hospitalarii, abbatissæ, moniales, clerici et laïci, scilicet innumera multitudo, petentes de damnis et injuriis interdicti tempore sibi illatis fieri restitutionem. Asserebant enim quòd, licèt ab Angliâ non exierint, remanserant tamen in continua Regis et ministrorum ejus persecutione, corporum suorum et rerum non indemni fatigatione. Legatus verò

A universæ multitudini conquerenti ita respondit, quòd videlicet de damnis eorum et injuriis in literis domini Papæ nulla mentio facta fuerat : unde non debuit nec de jure potuit mandati apostolici fines præterire. Sed tamen consilium dedit ut de injuriis et damnis coram domino Papa querelam deponerent, et peterent sibi justitiæ plenitudinem exhiberi. His igitur auditis, universitas illa conquerentium prælatorum sine spe melioris proventûs ad propria sunt reversi....

Sub diebus istis, Johannes Rex Anglorum promovit exercitum suum à Pictavia in minorem Britanniam, continuans tribus diebus iter cum totidem noctibus. Veniens tandem prope civitatem quæ *Nantes* ab incolis nuncupatur, eam debellare disposuit; sed cives et milites quos in ejus præsidio Rex posuerat Francorum, cùm Regis Anglorum adventum cognovissent, exierunt obviàm ei, et in introïtu cujusdam pontis qui non longè ab urbe distabat, cum exercitu Regis Anglorum congressi sunt. Sed Rex Johannes, Marte sibi propitio, victoriam tandem adeptus, viginti milites in illo conflictu cepit, et, inter cæteros, filium et hæredem Comitis Roberti de Druis et avunculi Francorum Regis, vinculis constrictum, secum rediens abduxit *(a)*. Deinde idem Rex, ad Rupem-Monachi cum exercitu suo se conferens, castrum obsidione vallavit. Quod audiens Lodovicus Regis Francorum filius, ad hoc à patre missus ut Regis Anglorum refrenaret incursus, cum exercitu non modico illuc properavit, ut subveniret obsessis. Cùmque adventum ipsius Rex Angliæ cognovisset, misit exploratores ab exercitu suo, qui numerum et vires hostium supervenientium sagaciter æstimarent; nuncii verò, injuncto sibi officio celeriter peracto, dixerunt Regem Anglorum multò majorem habere numerum bellatorum, unde Regi constanter persuaserunt ut campestre prælium cum hostibus consereret, quia, hoc faciens, procul dubio ab hostibus optatum reportaret triumphum. Animatus autem Rex dictis nunciorum suorum, jussit quantociùs milites ad arma convolare, ut occurreret Lodovico campestre prælium commissurus. Sed barones Pictaviæ, Regem sequi contemnentes, dixerunt se ad campestre prælium non esse paratos. Tunc Rex solitam proditionem Pictaviensium habens nimis suspectam, cùm captio castri illius immineret, maximo mœrore confectus ab obsidione recessit. Lodovicus itaque cùm audisset Regem Anglorum castra movere, timens ne ipsum invaderet, fugit à tergo Johannis Regis; sicque uterque exercitus, ignominiosâ dilapsus fugâ, alter alterum à tergo salutavit *(b)*.

Pag. 250. Rex Angliæ, circa Ligeris ostia bellum gerens,

B

Metu advenientis Ludovici Regis filii retrocedit.

C

His quoque diebus, exercitus Regis Anglorum qui erat in Flandria, adeò debacchando invaluit, ut, plurimis depopulatis provinciis, jam pagum ingressus Pontiviensem, crudeli nimis ibidem rabie desæviret. Erant enim in hac expeditione viri bellicosi et in re militari experti, Willelmus Dux Hollandiæ, Reginaldus quondam Comes Bononiæ, Ferrandus Comes Flandriæ, Hugo *de Boves*, miles strenuus, sed crudelis et superbus, qui tantâ in partibus illis rabie sæviebat, ut nec quidem sexui muliebri nec ætati parceret parvulorum. Rex autem Johannes constituerat marescallum illius exercitûs Willelmum Comitem Saresberiensem cum militia regni Anglorum, ut cum ipsis militaret, atque aliis militantibus de fisco stipendia ministraret. Habuerunt præterea iidem bellatores Othonis Romani Imperatoris auxilium pariter et favorem, cum toto posse Ducis Lovaniæ * et Brabantiorum, qui pari tyrannide in Francigenas sæviebant. Cùmque denique hæc omnia ad notitiam Regis Francorum devenissent, perturbatus est valdè, timens ne sufficeret ad illius partis defensionem, quia nuper Lodovicum filium suum cum exercitu copioso in Pictaviam direxerat contra Regem Anglorum, ut ejus incursus bellicos refrenaret. Et licèt idem Rex sæpiùs revolveret vulgare proverbium, *Pluribus intentus minor est ad singula sensus ;* tamen, exercitu magno congregato Comitum, baronum, militum et servientium, peditum et equitum, cum communibus villarum et civitatum, in fortitudine gravi adversariis occurrere maturavit, præcipiens episcopis, viris religiosis, clericis et sanctimonialibus, eleemosynas dare, preces ad Deum fundere, et pro statu regni sui divina mysteria celebrare. Quo facto, cum exercitu suo audacter processit in hostes.

Interim auxiliaribus ejus è Flandria erumpentibus,

D

* Henrici.

E

Pag. 251.

(a) Cladem hanc ad an. 1213 refert Guillelmus Brito, suprà, p. 91. Rex autem Angliæ, nonnisi anno 1214, *in capite jejunii*, Rupellam appulit, ex literis ejus, suprà, pag. 712 recitatis. Sed habenda ratio varii ducendi initium anni modi.

(b) Nedum Ludovicus, fugiente Angliæ Rege, et ipse terga verterit, successus eum suos ursisse tradit Guillelmus Brito. *Ludovicus*, inquit ille, *Regem intelligens sic fugisse, divertit ad munitiones prædictas quas Joannes Rex occupaverat, et eas recuperavit in brevi.* Vide suprà, p. 93.

Philippus ad pontem Bovinarum occurrit.

Audiens autem idem Rex hostes memoratos usque ad pontem *de Bovines*, in A territorio Pontivensi * situm, jam hostiliter properasse, illuc vexilla direxit et arma, atque ad pontem jam dictum perveniens, illius aquæ fluenta cum exercitu suo toto pertransiens, ibidem castrametatus est. Erat enim ardor solis permaximus, sicut fit in mense julio : unde prope flumen Francigenæ quiescere decreverunt propter refugium * tam hominum quàm equorum. Venerunt quoque ad dictum flumen quâdam die sabbati circa horam vesperam ; atque ordinatis à dextris et à sinistris bigis et quadrigis, et omnibus vehiculis quibus victualia et arma cum machinis et bellicis instrumentis allata fuerant, totus ille exercitus, adhibitis circumquaque custodibus, nocte illâ quievit. Mane autem facto, cùm principes militiæ Regis Anglorum de adventu Regis Francorum certificati fuissent, habito tractatu diligenti, decreverunt communiter campestre prælium cum hostibus conserere ; sed, quia dies dominica erat, visum est sapientioribus de exercitu, et B maximè Reginaldo quondam Comiti Bononiæ, inhonestum esse in tanta solemnitate bellum committere, et tantum diem homicidio et effusione sanguinis humani violare. Placuit consilium Imperatori Romano, qui constanter affirmavit talis diei conflictu se nunquam lætum reportare triumphum. His itaque auditis, Hugo *de Boves*, in vocem blasphemiæ prorumpens, Reginaldum Comitem proditorem nequissimum appellavit, improperans ei terras et possessiones largas quas ex dono Regis Anglorum perceperat; adjiciens etiam quòd, si die illâ bellum differatur, in damnum irreparabile Regis Johannis redundabit : nocuit enim semper differre paratis. Comes verò Reginaldus, Hugoni respondens, dixit cum indignatione : « Hodierna dies me esse fidelem, et te proditorem, comprobabit. Ego enim hac » dominicâ die stabo pro Rege in prælio, si necessitas coëgerit, usque ad mortem ; » et tu, more solito, hodiernâ die de prælio fugiendo, te esse proditorem nequis- C » simum cunctis astantibus declarabis *(a)*. » His denique verbis, blasphemiæ dicti Hugonis consimilibus, omnis multitudo ad campestre prælium exacerbati simul et provocati, ad arma prosiliunt et sese omnes ad pugnam viriliter accingunt. Armatis autem cunctis, tres acies disponunt, in quarum prima Comitem Flandriæ Ferrandum, Comitem Bononiæ Reginaldum et Comitem Saresberiensem Willelmum capitaneos præfecerunt ; in acie quoque secunda Willelmum Hollandiæ Ducem et Hugonem *de Boves* cum Brabantiis suis prærogantes, tertiæ aciei Othonem Romanum Imperatorem Alemannis pugnatoribus prætulerunt : sicque moderato gressu in hostes progressi, usque ad Francorum agmina pervenerunt.

* Tornacensi.

* *f.* refrigerium.

Commisso die dominicâ prælio,

Primò Rex Franciæ equo dejicitur ;

Videns Rex Francorum adversarios ad campestre fore prælium paratos, jussit pontem qui à tergo exercitûs sui erat, confringere, ut si fortè aliqui de exercitu suo fugam inire proponerent, quò, nisi in hostes, fugere non haberent *(b)*. Remansit idem D Rex, dispositis aciebus, infra ambitum bigarum et quadrigarum suarum, sicut suprà dictum est, insultum adversariorum suorum ibidem exspectans. Non mora, perstrepentibus hinc inde buccinis, acies cui Comites supradicti præerant, tanto impetu in acies Francorum irrupit, ut, in momento agminibus eorum divisis, usque ad stationem Regis Francorum penetrarent. At Comes Reginaldus, cùm Regem, qui ipsum exhæredatum à comitatu suo expulerat, cognovisset, lanceam direxit in eum, Regemque in terra prostratum gladio interficere satagebat *(c)* ; sed miles quidam, qui cum aliis ad Regis custodiam fuerat deputatus, ictibus dicti Comitis se opponens, pro Rege interfectus est *(d)*. Videntes autem Francigenæ Regem suum prostratum, accesserunt cum impetu ad eum cum numerosa militum multitudine, et, licèt cum labore, equo suo restituunt. Quo facto, bellum accenditur utrobique, enses quasi fulmen emicant circa capita galeata. Fit gravissimus hinc E inde conflictus ; sed, cùm Comites sæpedicti, cum acie cui præerant, à commilitonibus suis nimis remoti essent, præclusa est eis via ad socios redeundi. Unde factum est quòd pars eorum, Francorum ferre vires non valens, nimis oppressa

(a) Eamdem narrat altercationem Guill. Brito, suprà, pag. 99.

(b) Regem tale quid cogitasse non dicit Brito.

(c) Longè aliter Brito noster : *Reginaldus Comes Boloniæ, inquit, omnibus aliis omissis, ad ipsum Regem in ipso pugnæ initio pervenit; sed, cùm prope Regem esset, dominum suum, ut arbitror, reveritus, ab ipso declinavit, et congressus est cum Roberto Comite Drocarum, qui non procul à Rege stabat in acie valdè densa.* Suprà, pag. 98.

(d) Is erat *Stephanus de Longo-campo*, à Guill. Britone commemoratus. Philippum autem equo dejectum et in terram prostratum dicit quoque Guillelmus, non quidem in eo cum Reginaldo conflictu, sed pugnando contra Othonis Imperatoris aciem.

A defecerit; sicque Comites memorati cum acie tota cui præerant, post maximam probitatem et utrobique cruentam fatigationem, capti sunt et vinculis mancipati.

Dum hæc circa Regem Philippum agerentur, Campaniensis *(a)*, Perticensis[1] et de Sancto-Paulo[2] Comites, cum aliis multis nobilibus de regno Francorum, in acies supradictas impetum facientes, Hugonem *de Boves* cum universo populo ex diversis provinciis collecto in fugam compulerunt : quibus improbè nimis fugientibus, insecuti sunt eos in ore gladii Francigenæ usque ad stationem Imperatoris, in quem sine mora omne pondus prælii conversum est. Circumvallantes enim eum Comites supradicti, conati sunt ut interficerent eum aut ad deditionem compellerent; sed ipse, cum gladio quem tenebat ad modum sicæ ex una parte acutum, hostibus ictus importabiles hinc inde junctis manibus imprimens, quoscumque attingebat vel attonitos reddebat, vel sessores cum ipsis equis solo tenus B prosternebat. At hostes, propiùs accedere metuentes, lanceis sub ipso tres equos peremerunt; sed, commilitonum suorum laudabili probitate novis semper equis restitutus, hostibus acriùs insurgebat. Tandem invictus ab adversariis dimissus, cum suis sine suî suorumque læsione de bello recessit *(b)*. Rex autem Francorum, de tam inopinata victoria lætus, gratias Deo exsolvit, qui sibi talem concessit ab adversariis reportare triumphum. Tres quoque Comites supradicti, cum militum et aliorum numerosa multitudine vinculis constricti, abducti sunt carcerali custodiæ mancipandi. In adventu autem Regis tota civitas Parisiaca facibus et lanternis, cantibus et plausibus, classicis et laudibus, die et nocte sequente, sericis et variis ornata pannis, solemniter exsultabat. Facta est autem hæc belli congressio mense julio, VI kal. augusti *.

Pag. 252. [1] Thomas. [2] Galcherus.

Deinde Othone Imperatore in fugam converso,

Francis victoria cedit.

* An. 1214.

In hoc autem casu Rex Anglorum quadraginta millia marcarum, quæ tempore C interdicti à monachis Cisterciensibus consilio Richardi de Marisco et consimilium aulicorum impudenter abstulerat, inaniter consumpsit, ut fidem faceret proverbio quo dicitur : *Non habet eventus sordida præda bonos.* Sed, cùm tandem notitia hujus rei ad Regis Johannis audientiam pervenisset, animo nimis consternatus astantibus dixit : « Postquam, Deo reconciliatus, me et mea regna (proh dolor !) » Romanæ subjeci ecclesiæ, nulla mihi prospera, sed contraria omnia advenerunt. »

His ita gestis, procurantibus viris religiosis, statutæ sunt treugæ in partibus transmarinis inter Philippum Regem Francorum et Johannem Regem Anglorum sub hac forma. *[Philippi de induciis Angliæ Regi concessis literas, quarum nonnisi informe repræsentat fragmentum Parisius, vide integras suprà, p. 103.]*

His etiam diebus, Rex Anglorum Johannes, expletis agendis suis in partibus transmarinis, rediit in Angliam XIV kal. novembris.

D Sub eadem tempestate, convenerunt ad colloquium apud Sanctum - Edmundum Comites et barones Angliæ quasi orationis gratiâ, licèt in causa aliud fuisset. Nam, cùm diù simul et secretiùs tractare cœpissent, producta est in medium charta quædam Regis Henrici primi, quam iidem barones à Stephano Cantuariensi archiepiscopo, ut prædictum est, in urbe Londoniarum acceperant. Continebat autem charta quasdam libertates et leges Regis Edwardi, sanctæ ecclesiæ Anglicanæ pariter et magnatibus regni concessas, exceptis quibusdam libertatibus quas idem Rex de suo adjecit *. Itaque convenerunt universi ad ecclesiam Sancti - Edmundi, et, incipientibus majoribus, juraverunt super majus altare quòd, si Rex leges et libertates jam dictas concedere diffugeret, ipsi ei guerram tamdiù moverent et ab ejus fidelitate se subtraherent, donec eis per chartam sigillo suo munitam confirmaret omnia quæ petebant; atque in hoc tandem communiter consenserunt, ut E post Natale Domini simul omnes ad Regem venientes, libertates præscriptas sibi peterent confirmari; atque interim in equis sibi et armis taliter providerent, quòd, si fortè Rex à proprio vellet juramento resilire (quod bènè credebant propter suam duplicitatem), ipsi protinùs per captionem castrorum suorum eum ad satisfactionem compellerent. Et his ita gestis, unusquisque ad propria remeavit.....

Post hæc conjurati barones Angliæ,

Pag. 253.

* Vide suprà, pag. 703.

Anno gratiæ MCCXV, qui est annus Regis Johannis decimus-septimus, idem Rex tenuit curiam suam ad Natale Domini apud Wigorniam vix per spatium unius

Antiquas sibi restitui libertates à Rege postulant.

(a) Theobaldus, vix annos duodecim natus, nondum militem induerat, ideòque inter bellatores qui Philippo Regi ea in expeditione militabant, neutiquam commemoratur à Guillelmo nostro.

(b) Othonem fugâ se à campo, post egregia patrata facinora, subduxisse tradit, p. 98, Guill. Brito, qui, quæ suis oculis viderat, plenâ narratione prosecutus est.

diei. Deinde, cum festinatione Londonias veniens, apud Novum-templum hospitio A sese recepit; venientesque ad Regem ibi supradicti magnates in lascivo satis apparatu militari, petierunt quasdam libertates et leges Regis Edwardi, cum aliis libertatibus sibi et regno Angliæ et ecclesiæ Anglicanæ concessis, confirmari, prout in charta Regis Henrici primi et legibus prædictis adscriptæ continentur. Asserebant præterea quòd, tempore suæ absolutionis apud Wintoniam, illas leges et libertates antiquas promiserat, et ad observationem earum sit obligatus per proprium juramentum. Audiens autem Rex baronum in hac exactione constantiam, metuebat quamplurimùm impetum eorum, quos vidit paratos ad prælium : respondit magnam esse rem quam petebant; unde postulabat inducias usque ad clausum Pascha, ut, habitâ deliberatione, et sibi et coronæ suæ possit satisfacere dignitati. Sed tandem multis hinc et inde propositis, Rex, licèt invitus, archiepiscopum Cantuariensem *, episcopum Elyensem * et Willelmum Marescallum fidejussores invenit, quòd die B præfixâ, ratione mediante, satisfaceret universis. Quo facto, magnates ad propria sunt reversi. Rex autem interim, volens sibi præcavere in posterum, fecit sibi soli contra omnes homines fidelitatem per totam Angliam jurare et homagia renovare; et ut sibi meliùs provideret, in die Purificationis beatæ Mariæ * crucem Domini suscepit, timore potiùs quàm devotione (in dubiis pro meliori parte interpretandum est), ut scilicet crucis protectione tutior efficeretur.

* Stephanum.

* Eustachium.

* An. 1215.

[Omittimus concertationes et prælia, tergiversationes et colloquia inter Regem et magnates habita, quæ longâ exequitur narratione Matthæus, ut festinemus ad eam rerum conversionem quâ Ludovico Regis Francorum filio tandem oblatum est à magnatibus Anglici regni solium.]

An. 1216. Pag. 278. Baronum invectio in Regem et Papam.

Circa hos dies, cùm denique barones, qui jam omnia amiserant quæ propensiùs C in hoc mundo diligebant, et spem boni melioris penitùs non habebant, ut per se recuperarent amissa, tacti sunt dolore cordis intrinsecùs et quid agerent ignorabant, maledicentes Regis versutias, tergiversationes et infidelitatem, et dicentes, suspiria geminando : « Væ tibi, Johannes Regum ultime, Anglorum principum abominatio, nobilitatis Anglicanæ confusio ! Heu Anglia, jam vastata et ampliùs vastanda ! Heu Anglia, Anglia ! omnibus bonis hactenùs princeps provinciarum, facta es sub tributo; non tantùm flammæ, fami et ferro, sed servorum ignobilium et advenarum imperio subjecta et subpeditata, cùm nihil infelicius quàm servorum subjici servituti. Legimus quòd multi alii Reges, immò et reguli, usque ad mortem pro libertate terræ sibi subjectæ dimicarunt; sed tu, Johannes, lugubris memoriæ pro futuris sæculis, ut terra tua ab antiquo libera ancillaret, excogitasti et operam impendisti, et ut alios traheres in servitutem quasi caudâ D serpentinâ medietatem stellarum à firmamento, teipsum depressisti. Factus es de Rege liberrimo tributarius, firmarius et vassallus servitutis; terrarum nobilissimam chirographo servitutis æternæ obligasti, nunquam à compede servili liberandam, nisi miseratus ille qui nos et totum mundum, quos sub peccati jugo vetusta servitus tenuit, dignetur quandoque liberare. Et quid de te, Papa? qui, pater sanctitatis, speculum pietatis, tutor justitiæ et custos veritatis, toti mundo deberes lucere in exemplum, tali consentis, talem laudas et tueris? Sed hac causâ exhaustorem pecuniæ Anglicanæ et exactorem nobilitatis Britannicæ tibi inclinantem defendis, ut in barathrum Romanæ avaritiæ omnia demergantur. Sed hæc causa et excusatio, ante Deum culpa est et accusatio. »

Pag. 279. Abjurato Regis Joannis imperio,

Sic barones lacrymantes et lamentantes Regem et Papam maledixerunt, peccantes inexpiabiliter, cùm scriptum sit, *Principi non maledices;* veritatem et reveren- E tiam transgredientes, cùm illustrem Johannem Regem Angliæ servum asseruerunt, cùm Deo servire, regnare sit. Tandem decretum est ut aliquem potentem in Regem eligerent, per quem possint ad possessiones pristinas revocari, credentes quòd nullus Johanne vel durior possit dominari, et tale miserabile statuentes argumentum :

. . . . Fortuna miserrima tuta;
Nam timor eventûs deterioris abest.

Cùmque aliquandiù quem eligerent hæsitassent, demùm in hoc pariter consenserunt ut Lodovicum filium Philippi Regis Francorum sibi præficerent, et ipsum in Regem Angliæ sublimarent. Ratio autem eorum erat, quòd, si transmarinâ

A multitudine, quibus Rex Anglorum vallatus incessit, per Lodovicum et patrem suum, de quorum potestate maxima pars eorum fuit, privatus esset, dum à cismarino dictus Rex privaretur et destitueretur subsidio, ipse quasi solus remaneret imbellis, et faciens de necessitate virtutem, salubrioribus obtemperaret consiliis.

Cùmque omnibus communiter hæc sententia placuisset, miserunt per solemnes nuncios, scilicet dominum S.* Comitem Wintoniensem et Robertum filium Walteri, ad Regem Philippum et Lodovicum filium ejus literas, omnium baronum sigillis munitas, obnixiùs implorantes patrem ut filium mitteret in Angliam regnaturum, et filium ut veniret illicò coronandus. Nec mora, nuncii cum festinatione ad Regem Francorum et filium ejus Lodovicum venientes, literas ei prædictas porrexerunt: quibus diligenter inspectis et sagaciter intellectis, Rex nunciis respondit se filium

* Saërum *de Quinci.*

Ludovico Regis Franc. filio Angliæ corona defertur.

B suum non missurum, antequam à baronibus, ad majorem securitatem, optimos haberet obsides XXIV, ad minùs, de nobilioribus totius regni. Nuncii verò, hæc audientes, citissimo volatu responsum quod acceperant, remiserunt: at illi, aliud refugium non habentes, Regi Francorum pro libitu suo obsides direxerunt numero supradicto. Quibus receptis, et apud Compendium salvâ custodiâ deputatis, animatus est aliquantulùm Lodovicus, iterque suum disponere cum festinatione vacavit, quod super omnia affectabat. Sed, quoniam motio ipsius Lodovici ad tam arduum expediendum negotium fieri præcipitanter non potuit, misit quosdam præcursores suos in Angliam ante faciem suam, per quos baronibus spem conferret et fidelitatem eorum experiretur. Nomina autem eorum hæc sunt, castellanus de Sancto-Audomaro, castellanus de Atrebato, Hugo *Chacun*, Eustachius de Nevilla, Baldewinus *Bretel*, W. *de Wimes*, Ægidius *de Melun*, W. de Bello-monte, Ægidius

C *de Hersi*, *Bisec de Ferci*. Hi omnes cum sequela magna militum et clientum per Tamisiæ fluvium ascendentes, cum ingenti baronum lætitia Londinum venientes, recepti sunt III kal. martii *.

* An. 1216.

Per idem tempus, instante festo Paschali, cùm abbas Abbendunensis et conjudices ejus contumaciam baronum et Londinensis civitatis cognovissent, manus suas in eosdem extendentes, iterato edicto omnibus Angliæ ecclesiis conventualibus dederunt in mandatis, ut latam sententiam sub hac forma publicarent:

Barones rursùs excommunicati denunciantur.

H. Dei gratiâ, abbas Abbendunensis, &c. EXEQUENTES mandatum apostolicum *(a)* nobis sic impositum, sicut tenor literarum nostrarum, quas nuper vobis transmisimus, vobis pleniùs

(a) Apostolicum mandatum, quod recitat Parisius,
erat hujusmodi: « *INNOCENTIUS episcopus &c.*
» *abbati de Abbendune, archidiacono Pictaviensi et*
» *magistro Roberto officiali Norwicensis ecclesiæ,*
» *salutem.* AD vestram volumus pervenire notitiam,
» quòd nos nuper in generali concilio constituti,
» excommunicavimus et anathematizavimus ex
» parte omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritûs
» sancti, auctoritate quoque beatorum Petri et
» Pauli apostolorum ejus et nostrâ, barones Angliæ
» cum adjutoribus et fautoribus suis, qui Johannem
» illustrem Regem Anglorum crucesignatum et
» vassallum Romanæ ecclesiæ persequuntur, mo-
» lientes ei regnum auferre, quod ad Romanam
» ecclesiam dignoscitur pertinere. Insuper excom-
» municamus et anathematizamus omnes illos qui
» ad occupandum vel invadendum regnum ipsum,
» aut impediendum euntes in ejusdem Regis succur-
» sum, operam vel opem impenderunt, et terras
» eorumdem baronum ecclesiastico subjicimus in-
» terdicto. Aggravamus etiam in eosdem fortiùs
» manus nostras, si nec sic à suo destiterint iniquo
» proposito, cùm in hac parte pejores sint Sarra-
» cenis; decernentes ut, si quis clericus cujus-
» cumque dignitatis aut ordinis prædictas excom-
» municationis aut interdicti sententias violare præ-
» sumpserit, anathematis se sciat mucrone percus-
» sum, et, ni quantociùs resipuerit, ab omni officio
» et beneficio deponendum. Quocirca discretioni
» vestræ per apostolica scripta præcipiendo man-
» damus, quatenùs per totam Angliam publicare
» faciatis præscripta, eademque faciatis auctoritate
» tostrâ, sublato cujuslibet conditionis et appella-
» nionis obstaculo, inviolabiliter observari. Volu-
» mus etiam nihilominùs et mandamus, ut quosdam
» barones Angliæ, quos venerabilis frater noster
» Wintoniensis episcopus*, et dilecti filii abbas *de*
» *Reding* et magister Pandulphus subdiaconus et
» familiaris noster, delegati à nobis, excommuni-
» catos personaliter nominaverunt, quia ipsos in præ-
» scriptis culpabiles invenerunt, videlicet cives illos
» Londinienses qui fuerunt principales prænomi-
» natæ perversitatis auctores, et Robertum filium
» Walteri, S.[1] Comitem Wintoniensem, R.[2]
» filium ejus, G.[3] de Mandevilla et Willelmum fra-
» trem ejus, Comitem *de Clare*[4], et G.[5] filium
» ejus, H.[6] Comitem *de Hereford*, R.[7] *de Percy*, E.[8]
» *de Vesci*, J. constabularium Cestriæ, Willel.
» *de Mumbray*, Willelm. de Albineto, W. filium
» ejus, R.[9] *de Ros* et W. filium ejus, P.[10] *de Brus*,
» R.[11] *de Cressi*, Johannem filium ejus, Ranulphum
» filium Roberti, R.[12] Comitem *Bigot*, H.[13] filium
» ejus, R.[14] *de Ver*, Fulconem filium Warini, Will.
» *Malet*, Wil. de Monte-acuto, Wil. filium Mares-
» calli, Wil. de Bello-campo, S.[15] *de Kime*, R.[16] de
» Montebegonis, Nicolaum de Stutevilla, necnon
» et alios in prædictorum præjudicium[17] nominatim
» expressos cum complicibus et fautoribus eorum-
» dem, auctoritate apostolicâ excommunicatos per
» totam Angliam publicè denunciari faciatis et ab
» omnibus arctiùs evitari, singulis diebus domi-
» nicis et festivis solemniter innovari hujusmodi
» sententiam facientes ac denunciantes inviolabi-
» liter observari, civitatemque Londinensem eccle-
» siastico suppositam interdicto, contradictores per
» censuram ecclesiasticam, appellatione postpositâ,
» compescendo. Magistrum etiam Gervasium Londi-
» nensem cancellarium, qui, sicut à judicibus præfatis

* Petrus.

[1] Saërum.
[2] Rogerum.
[3] Galfridum.
[4] Richardum.
[5] Gilbertum.
[6] Henricum.
[7] Richardum.
[8] Eustachium.
[9] Robertum.
[10] Petrum.
[11] Robertum.
[12] Rogerum.
[13] Hugonem.
[14] Robertum.
[15] Simonem.
[16] Robertum.
[17] *Rym.* judicum sententia.

intimavit, Sancti-Pauli Sanctique Martini capitulis, G. *de Boclande* ejus ecclesiæ decano et A
conventui Sanctæ-Trinitatis Londinensis literas nostras, domini Papæ rescripti verba continentes, non solùm semel, sed sæpè misimus, eis auctoritate apostolicâ præcipientes ut excommunicationis et interdicti sententias latas in persequentes dominum Regem et in civitatem Londinensem diligenter publicatas inviolabiliter observarent : qui adeò irreverenter apostolicum vilipendere mandatum præsumunt, quòd easdem sententias publicare vel etiam observare per contumaciam contempserunt, in divinis obsequiis excommunicatis scienter communicantes, sententiarum domini Papæ violatores et mandati ejus contemptores manifestos omninò se in omnibus exhibendo, de quibus per patentes literas capituli Sancti-Pauli Sanctique-Martini per clericos et nuncios ejusdem decani nobis specialiter destinatas, et per alias sufficientes probationes plenam habentes certitudinem, constiterit. Præterea de regno Francorum quidam nobiles advenerunt cum armata manu militum et clientum, quos omnes procul dubio eâdem excommunicationis sententiâ volumus esse ligatos : nam, contra dominum Regem et sanctam Romanam ecclesiam, invadunt regnum Angliæ, quotidie prædantes illud, et pro parte detinent occupatum ; B
quod est cunctis in Anglia et multis alibi manifestum. Quocirca jam dictos nobiles, castellanum scilicet de Sancto-Audomaro cum suis sociis, qui contra Regem ad occupandum vel invadendum regnum Angliæ opem vel operam impenderunt; insuper prædictum decanum, necnon et omnes canonicos et clericos cujuscumque dignitatis aut ordinis, de ecclesiis præfatis et civitate, ad quorum notitiam mandatum pervenerit, vel qui se absentaverunt, vel quocumque modo procuraverunt quominùs perveniret ad illos, auctoritate apostolicâ quâ fungimur in hac parte, denunciamus excommunicatos : vobis eâdem auctoritate injungentes, quatenùs omnes prædictos excommunicatos publicè denuncietis, et faciatis per totam parochiam vestram publicari, tam decanum quàm nobiles supradictos personaliter nominando ; ita et circa hoc et illud quod in primis literis vobis directum continetur mandatum solliciti existentes, ne penes summum Pontificem (quod absit !) possitis redargui negligentiæ, sed potiùs de diligentia commendari. Valete.

Pag. 280.

An. 1216. Ludovicus auxilium eis suum spondet.

Hoc quoque tempore, Lodovicus baronibus et civibus Londini commorantibus C
in hæc verba scripsit :

Lodovicus filius Philippi Regis primogenitus, universis fidelibus et amicis suis qui sunt Londini, salutem et sinceram dilectionem. Sciatis certissimè quòd ipsâ dominicâ instantis Paschæ erimus apud Calesiam, parati per Dei gratiam transfretare. Super eo quòd vos in omnibus negotiis meis strenuè et viriliter habuistis, vobis refero gratias copiosas, vos attentè rogantes et attentissimè requirentes quatenùs, sicut semper fecistis, adhuc vos fortiter et strenuè teneatis. Volumus enim quòd certi sitis, quòd in brevi habebitis nos in succursum vestrum ; et vos attentè rogamus ut super his nullis aliis suggestionibus vel literis aut nunciis credatis. Credimus enim quòd super his falsas literas habebitis aut nuncios seductores. Valete.

Eodem tempore, exierunt ab urbe Londinensi barones cum militibus qui de regno Franciæ nuper advenerant, ad equestrem ludum quod hastiludium vel tor- D
niamentum dicitur, cum hastis tantùm et ligneis armaturis. Cùmque equos cursim agitantes, et se mutuò cum hastis ludendo percutientes, diem aliquantulùm protraxerunt, quidam ex Francigenis, hastam quam tenebat ludendo dirigens in Gaufridum *de Mandeville*, Comitem Essexiæ, ipsum lethaliter vulneravit. At idem Comes mortem suam suo percussori post dies paucos, in dolorem et querimoniam multorum, moriens condonavit.

Walo missus in Franciam legatus,

Sub his diebus, magister Walo à domino Papa missus venit in Franciam, ut Lodovici progressum in Angliam auctoritate apostolicâ impediret. Qui cùm ad Regem Philippum pervenisset, porrexit ei literas ex parte domini Papæ deprecatorias, in quibus continebatur ne permitteret filium suum Lodovicum Angliam hostiliter adire, vel Regem Anglorum inquietare in aliquo, sed ipsum ut Romanæ ecclesiæ vassallum protegeret, defenderet et diligeret, cujus regnum ad Romanam E
ecclesiam ratione dominii pertinebat. Rex autem Francorum, cùm hæc verba intellexisset, incontinenti respondit : « Regnum Angliæ patrimonium Petri nunquam » fuit, nec est, nec erit. Rex enim Johannes, multis retroactis diebus, volens » fratrem suum Regem Richardum à regno Angliæ injustè privare, et inde de » proditione accusatus et coram eo convictus, damnatus fuit per judicium in curia » ipsius Regis : quam sententiam pronunciavit Hugo *de Pusat*, episcopus Dunel- » mensis *; et ita nunquam fuit verus Rex, nec potuit regnum dare. Item, si quando

* Vide suprà, pag. 566.

» accepimus, dicti Regis et suorum manifestissimus » exstitit persecutor, excommunicatum publicè de- » nuncietis ac suspensum, graviori etiam pœnâ, nisi » congruè satisfecerit, puniendum. Quòd si non » omnes &c. Datum Laterani, XVII kal. januarii, pontificatûs nostri anno decimo-octavo. »

» fuit

A » fuit verus Rex, postea regnum forisfecit per mortem Arthuri, de quo facto damnatus fuit in curia nostra. Item nullus Rex vel Princeps potest dare regnum suum » sine assensu baronum suorum, qui regnum illud tenentur defendere; et si Papa » hunc errorem tueri decreverit, perniciosissimum regnis omnibus dat exemplum. » Tunc quoque magnates omnes uno ore clamare cœperunt quòd pro isto articulo starent usque ad mortem, ne videlicet Rex vel Princeps per solam voluntatem suam posset regnum dare vel tributarium facere, unde nobiles regni efficerentur servi. Acta sunt hæc apud Lugdunum [1], die decimo-quinto post Pascha [2].

In crastino itaque, procurante Rege Francorum, supervenit Lodovicus ad colloquium, et torvo vultu respiciens legatum, juxta patrem suum resedit. Quo facto, legatus multis precibus cœpit rogare Lodovicum ne iret in Angliam ad invadendum vel occupandum patrimonium Romanæ ecclesiæ, et patrem ejus, ut priùs fecerat, B ne ipsum permitteret ire. Rex autem Francorum legato protinùs respondit, dicens: « Ego domino Papæ et ecclesiæ Romanæ devotus semper fui et fidelis, et in omnibus » agendis suis negotia sua omnia efficaciter hucusque promovi; sed nec modò per » consilium meum vel auxilium filius meus Lodovicus contra Romanam eccle» siam aliquid attentabit. Verumtamen, si jus aliquod de regno Angliæ sibi vin» dicat, audiatur; et quod justum fuerit, concedatur eidem. » At miles quidam, quem Lodovicus procuratorem suum constituerat, surgens, audientibus cunctis, respondit: « Domine Rex, res notissima est omnibus quòd Johannes dictus Rex » Angliæ pro Arthuri nepotis proditione, quem propriis manibus interemit, in » curia vestra per judicium parium suorum ad mortem sit condemnatus, ac post» modum à baronibus Angliæ pro multis homicidiis et enormitatibus aliis quas » ibidem fecerat, ne regnaret super eos reprobatus: unde barones contra eum C » guerram moverunt, ut ipsum à solio regni immutabiliter depellerent. Præterea » Rex sæpedictus, præter assensum magnatum suorum, regnum Angliæ domino » Papæ contulit et ecclesiæ Romanæ, ut iterùm illud reciperet ab eis tenendum » sub annuo tributo mille marcarum; et si coronam Angliæ sine baronibus alicui » dare non potuit, potuit tamen dimittere eam: quam statim cùm resignavit, » Rex esse desiit, et regnum sine Rege vacavit. Vacans itaque regnum sine baro» nibus ordinari non debuit: unde barones elegerunt Lodovicum ratione uxoris » suæ, cujus mater, Regina scilicet Castellæ, sola ex omnibus fratribus et sororibus » Regis Angliæ vivens fuit. »

Ludovicum à proposito deterrere conatur. Pag. 281.

Tunc legatus proposuit quòd Rex Johannes esset crucesignatus; unde, ex constitutione generalis concilii, pacem habere debuit usque in quatuor annos, et omnia sub protectione sedis apostolicæ secura permanere; unde medio tempore Lodovicus D non debuit guerram dicto Regi movere, nec eum à regno privare. Ad hæc procurator Lodovici respondit: « Rex Johannes ante crucem sumptam guerram mo» verat domino Lodovico, et castrum *de Bunchain* obsederat et illud destruxerat; » Ariam similiter ceperat, et ex maxima parte illam combusserat, et inde milites » multos et servientes captivos abducens, adhuc detinet incarceratos. Castrum » quoque *de Liens* obsedit, et ibi multos interfecit. Comitatum *de Gisnes*, qui de » ligio domini Lodovici feudo est, ferro et flammâ devastavit, et adhuc etiam, » post crucem sumptam, in guerra est contra dominum Lodovicum: unde justum » bellum potest movere contra ipsum. » Legatus itaque, his rationibus non contentus, prohibuit sicut priùs, sub pœna excommunicationis, ne Lodovicus Angliam intrare præsumeret, et patrem ejus, ne ipsum ire permitteret. His auditis, Lodovicus patri suo dixit: « Domine, etsi ego homo vester ligius sum de feodo quod E » mihi dedistis in partibus cismarinis, de regno Angliæ ad vos non pertinet statuere » quicquam. Unde me subjicio judicio parium meorum, si debetis cogere me ne » prosequar jus meum, de quo mihi non potestis justitiam exhibere. Rogo itaque » vos ne propositum meum impediatis, quin prosequar jus meum; quia pro hære» ditate uxoris meæ usque ad mortem, si necessitas coëgerit, decertabo. » Et his dictis, Lodovicus cum suis à colloquio recessit. Quod videns legatus, rogavit Regem Francorum ut salvum sibi conductum præberet usque ad mare. Cui Rex respondit: « Per terram nostram propriam conductum libenter præstabo; sed, si fortè incideris » in manus Eustachii Monachi vel aliorum hominum Lodovici, qui custodiunt » semitas maris, non mihi imputes si quid sinistri tibi contingat. » Hæc audiens legatus, iratus à curia recessit.

Ludovicus, justam causam suam prolocutus,

[1] *f.* Laudunum.

[2] An. 1216.

A patre licentiam transfretandi postulat. Lodovicus postea, in crastino Sancti Marci evangelistæ * apud *Melun* veniens A ad patrem suum, rogavit eum cum lacrymis ne sui itineris propositum impediret. Addidit etiam quòd baronibus Angliæ juramentum præstiterat, quòd ipsis veniret in succursum : unde præelegit ad tempus excommunicari à Papa, quàm crimen incurrere falsitatis. Videns autem Rex constantiam filii sui et animi angustiam, mente, voluntate et adjutorio consensit; sed, prævidens futurorum eventuum pericula, palàm assensum non adhibuit, et sic, non quasi volendo et persuadendo, sed quasi permittendo, licentiam concessit, et cum benedictione dimisit.

* Die 26 aprilis 1216.

Appulsus in Angliam Ludovicus, Tunc Lodovicus, missis ad curiam Romanam nunciis, qui sibi jus quod sibi de regno Angliæ vindicabat coram domino Papa protestarentur, sub omni celeritate cum Comitibus, baronibus, militibus et servientibus multis, qui secum iter Anglicanum juraverant, festinavit ad mare, ut legatum in Angliam præveniret. Venientes igitur universi ad *Caleis* portum, invenerunt ibi sexcentas naves et quater- B viginti coggas benè paratas, quas Eustachius Monachus contra adventum Lodovici ibidem congregaverat, illasque cum festinatione omnes ingressi, Neptuno sese commiserunt; atque velis patentibus æquora sulcantes, in *Tanet* insulam, in loco qui *Stanhore* dicitur, XII kal. junii appulerunt. Erat tunc Rex Johannes apud Doveram cum exercitu suo; sed, quoniam alienigenis fuit stipendiariis vallatus et militibus transmarinis, Lodovico applicanti non est ausus occurrere, ne fortè, in necessitate belli ipsum relinquentes, ad Lodovicum sese transferrent; unde præelegit ad tempus recedere, quàm dubium certamen inire. Fugit ergò Rex à facie Lodovici, relinquens Dovorense castrum sub custodia Huberti de Burgo, nec cessavit donec priùs ad *Guldeford* ac deinde ad Wintoniam usque fugiendo pervenit.

Pag. 282.

Barones hominio sibi obligat Londoniæ. At Lodovicus, cùm neminem sibi resistere cognovisset, apud Sandwicum de navibus exiens, provinciam totam, præter Dovorense castrum, sibi continuò sub- C jugavit, et, iter versùs Londinum dirigens, castrum Roffense in suam recepit potestatem. Deinde, Londonias veniens, cum ingenti omnium baronum lætitia susceptus est, cepitque ibi homagia et fidelitatem ab omnibus baronibus ac civibus, qui ibi exspectaverant ipsius adventum. Ille verò, tactis sacrosanctis evangeliis, juravit quòd singulis eorum bonas leges redderet simul et amissas hæreditates; et postea in brevi, id est, XVIII kal. julii *, se ad ulteriora terræ transferens, totam circumjacentem provinciam sine difficultate sibi continuò subjugavit. Scripsit etiam Regi Scotorum et cunctis magnatibus Angliæ qui nondum sibi homagium fecerant, ut ad ejus fidelitatem venirent, vel à regno Angliæ cum festinatione recederent. Quid plura ?. Concurrebant ad ejus edictum Willelmus Comes Warennæ, Will. Comes *de Arundel*, Will. Comes Sarisberiensis, Will. Marescallus juvenis, et alii multi cum illis, Regem Johannem deserentes, quasi plenâ jam securitate conceptâ D quòd Lodovicus regnum Angliæ obtineret. Constituit autem dictus Lodovicus magistrum Simonem de Langetuna cancellarium suum, cujus prædicatione tam cives Londinenses quàm barones omnes excommunicati divina celebrare fecerunt, qui etiam ipsum Lodovicum ad consensum traxerunt.

* An. 1216.

A Walone cum fautoribus suis excommunicatus, Eodem tempore, cum Walo legatus de progressu Lodovici in Angliam certificatus fuisset, ipse, ut diligens mandati executor apostolici, ipsum secuturus transfretavit, atque illæsus inter hostes transiens, apud Gloverniam ad Regem Johannem pervenit : quem Rex cum magna alacritate suscipiens, spem suam totam in eo posuit hostibus resistendi. At legatus, episcopis, abbatibus, cum clericis quos habere poterat, convocatis, Lodovicum nominatim cum complicibus et fautoribus suis, et præcipuè magistrum Simonem de Langetuna, pulsatis campanis et candelis accensis, excommunicavit, præcipiens episcopis et aliis universis, ut singulis domi- E nicis ac diebus festivis per totam Angliam sententiam publicarent. Sed ad hæc magister Simon de Langetuna et magister Gervasius *de Hobrugge*, ecclesiæ Sancti-Pauli Londinensis præcentor, cum quibusdam aliis, dixerunt se pro jure et statu Lodovici appellasse : unde sententiam illam irritam habuerunt et inanem.

Epistola Ludovici ad abbatem et conventum Sancti-Augustini Cantuariensis.

Ex ms. cod. Musei Britannici. *LUDOVICUS, domini Regis Franciæ primogenitus, abbati et conventui Sancti-Augustini Cantuariæ (a), salutem et sinceræ dilectionis affectum.* NE quis in facto nostro de regno

(a) Encyclica videtur fuisse hæc Ludovici de jure suo ad regnum Angliæ protestatio, quam ex manuscripto codice Musei Britannici, *Junius, D. 11 bis*, eruit et nobiscum communicavit alumnus

A Angliæ simplicitatem vestram per falsas circumveniat suggestiones, ut conscientias vestras contra nos reddat scrupulosas, nudam et veram rei veritatem ad universitatis vestræ notitiam volumus pervenire. Nostis itaque quòd propter proditionem notoriam quam Johannes quondam Rex Angliæ commisit contra fratrem suum Regem Richardum, dum esset in partibus Jerosolymitanis, in redditu ejusdem fratris sui legitimè fuit citatus, accusatus, et in judicio coram paribus suis et per eos legitimè tamquam proditor condemnatus: quæ sententia condemnationis per os Hugonis *de Puisat*, tunc episcopi Dunelmensis, fuit solemniter promulgata *(a)*. Unde, mortuo Rege Richardo, devolutum est jus regni Angliæ ad Reginam Castellæ *(b)* et hæredes suos, quæ sola tunc de omnibus fratribus et sororibus suis superstes fuit præter dictum Johannem; ipsa autem Regina et hæredes sui jus quod habuerunt in regno, nobis et filiæ suæ * quam habemus uxorem liberaliter concesserunt: propter quod Hubertus quondam Cantuariensis archiepiscopus in coronatione ipsius Johannis publicè dixit, quòd non ratione successionis, sed per electionem, ipsum in Regem coronabat *(c)*. Illa autem electio vel coronatio qualiscumque B nobis non præjudicavit, tum quia per violentiam facta fuit, tum quia jus quod habuimus, nobis sine culpa aut consensu nostro auferre non potuit.

* Blanchæ.

Præterea satis notum est quoniam de murdro Arthuri nepotis sui in curia carissimi domini nostri Regis Franciæ, cujus ambo erant homines ligii, per pares suos citatus, et per eosdem pares tandem fuit legitimè condemnatus: quod quidem murdrum ejusdem temporis pluribus in Anglia et pluries prædictus Johannes est confessus; per quam condemnationem bona sua, ubicumque essent aut undecumque ea haberet, per usitatas consuetudines forisfecit, et tunc iteratò nobis tamquam vero hæredi cessit jus regni Angliæ, maximè cùm adhuc de carne sua hæredem non haberet. Nos verò pro jure nostro extunc eidem Johanni guerram movimus, quam contra ipsum continuavimus absque omni interruptione, pace vel treugâ, usque ad dies istos. De guerra *(d)* enim quæ postmodum inter carissimum dominum et genitorem nostrum et ipsum facta fuit, nec fuimus requisiti, nec alium requisivimus, licèt præsentes essemus. Unde nec crucis assumptio, nec aliqua conditio postmodum, lite pendente, suscepta, potuit ipsum tueri, quin contra ipsum jus nostrum prosequamur.

C Ad hæc, cùm præfatus Johannes in coronatione sua solemniter, prout moris est, jurasset se jura et consuetudines ecclesiæ et regni Angliæ se conservaturum, contra juramentum suum, absque consilio vel consensu baronum suorum, idem regnum quod semper fuit liberum, quantùm in ipso fuit, domino Papæ subjecit et fecit tributarium, bonas consuetudines subvertens, malas inducens, tam ecclesiam quàm regnum multis oppressionibus multisque modis studens ancillare: quas oppressiones vos meliùs nostis quàm nos, ut qui eas familiari sensistis experimento. Pro quibus omnibus, post multas tergiversationes, cùm guerra mota esset contra ipsum à baronibus suis, tandem inter cætera de ejus expresso consensu ita convenit, quòd, si idem Johannes ad flagitia priora rediret, ipsi barones ab ejus fidelitate recederent, nunquam ad eam postmodum reversuri. Verùm ipse nihilominùs, paucis diebus evolutis, fecit novissima sua pejora prioribus, studens barones suos non tantùm, ut priùs, opprimere, sed potiùs penitùs exterminare: qui de communi regni consilio et approbatione ipsum regno judicantes indignum, nos in Regem et dominum elegerunt. Unde apparet quòd, sive ad successionem, sive ad electionem habeatur respectus, nos potissimè jus in regno Angliæ habemus.

Benedictinus et confrater noster D. *de Betancourt.*

(a) Actum anno 1194, die 31 martii, prout narrat suprà Rogerus *de Hoveden*, p. 566.

(b) Alienoram, Alphonso Castellæ Regi nuptam.

(c) Hoc ipsum testatum facit Matthæus Paris. Ait enim ad annum 1199: « Per idem tempus » Dux Normanniæ Johannes transfretavit in Angliam, et apud Sorham applicuit VIII kal. junii, » et in crastino, in vigilia videlicet Dominicæ » Ascensionis, Londonias venit ibidem coronandus. Congregatis itaque in adventu ejus archiepiscopis, episcopis, Comitibus et baronibus, » atque aliis omnibus qui ejus coronationi interesse » debuerant, archiepiscopus, stans in medio omnium, dixit: *Audite, universi. Noverit discretio » vestra quòd nullus, prævià ratione, alii succedere » habet in regnum, nisi ab universitate regni unanimiter, invocatâ Spiritûs sancti gratiâ, electus et secundùm morum suorum eminentiam prælectus, ad exemplum et similitudinem Saül, primi Regis inuncti » quem præposuit Dominus populo suo, non Regis » filium, nec de regali stirpe procreatum, similiter » post eum David Jessæ filium; hunc quia strenuum » et aptum dignitati regiæ, illum quia sanctum » et humilem: sic, qui cunctos in regno supereminet » strenuitate, omnibus præsit et potestate et regimine. » Verùm, si quis ex stirpe Regis defuncti aliis præpolleret, proniùs et promptiùs in electionem ejus est » consentiendum. Hæc idcircò diximus pro inclyto » Comite Johanne qui præsens est, frater illustrissimi » Regis nostri Richardi jam defuncti, qui hærede » caruit ab eo egrediente; qui providus et strenuus et » manifestè nobilis: quem nos, invocatâ Spiritûs » sancti gratiâ, ratione tam meritorum quàm sanguinis regii unanimiter eligimus universi.* Erat autem archiepiscopus vir profundi pectoris, et in » regno singularis columna stabilitatis et sapientiæ » incomparabilis, nec ausi erant alii super his adhuc » ambigere, scientes quòd non sine causa sic diffinierat. Verùm Comes Johannes et omnes hoc acceptabant, ipsumque Comitem in Regem eligentes » et assumentes, exclamant dicentes, *Vivat Rex.* » Interrogatus autem postea archiepiscopus Hubertus quare hæc dixisset, respondit se præsagâ » mente conjecturare, et quibusdam oraculis edoctum et certificatum fuisse, quòd idem Johannes » regnum et coronam Angliæ foret aliquando corrupturus et in magnam confusionem præcipitaturus; et ne haberet liberas habenas hoc faciendi, ipsum electione, non successione hæreditariâ, eligi debere affirmabat. » Hæc ille; sed Hubertum ita definiisse non dicit vi judicii olim à regni paribus in Joannem prolati, cùm aliunde constet Richardum fratri suo reconciliato omnem indulsisse reatum. Itaque confictam eam narrationem à baronibus in Regem rebellibus arbitramur, præsertim cùm eam non habeat Rogerus *de Hoveden*, quem Matthæus describere solet.

(d) Legendum videtur *de treuga* vel *de pace*, ut auctoris mentem assequamur.

Nos autem cum istis et aliis rationibus ad dominum Papam solemnes nuncios nostros dudùm destinavimus; et audientes interim quòd cardinalis quidam Walo nomine veniret in Franciam, misimus ad eum, rogantes ne contra nos aliquid statueret, donec nuncii nostri à curia Romana redirent, aut à domino Papa novum reciperet mandatum, postquam nuncios nostros audivisset; et cùm jam idem cardinalis ad dominum nostrum et genitorem Regem Franciæ accessisset, idem in præsentia prælatorum et magnatum Franciæ fecimus dici coram nobis, expressè jus et propositum nostrum protestantes. Ipse autem cardinalis tunc contra nos in nullo processit, nec visus est velle procedere. At nunc in Angliam ingressus, suggestionibus et muneribus inimicorum nostrorum immutatus, nos et nostros, ut audivimus, per prælatos et officiales ecclesiarum intendit gravare. Quapropter vestram attentè rogamus discretionem quatinùs, sicut ad libertatem ecclesiæ et regni venimus, ut videlicet tam regnum quàm ecclesiam antiquæ et debitæ per Dei gratiam restituamus libertati, propter ullius falsam suggestionem vel iniquam jussionem, non velitis nos turbare, vel nostrum bonum et pium propositum et commune bonum Angliæ impedire, nec aliquid contra nos vel nostros, nobis irrequisitis, promulgare : indubitanter scituri quòd qui bonâ fide in hac parte nobis assistent, perpetuum nos amicum contra quemlibet habebunt et defensorem, nec pro lucro vel damno ei aliquo unquam tempore deerimus; illi verò qui secùs egerint, nos perpetuum sentient inimicum.

An. 1216. Eodem tempore, recesserunt à Rege Johanne milites omnes et servientes de regione Flandrensi et finibus transmarinis, præter solùm Pictavienses, quorum quidam Lodovico adhæserunt, nonnulli verò ad propria remearunt.

Nihilominùs successus suos urget. Sub diebus istis, Lodovicus, ab urbe Londoniarum cum maximo militum exiens tumultu, Cantiæ provinciam hostiliter invasit, eamque sibi totam præter Doverense castrum, nemine resistente, subegit. Deinde progrediens, Suthsexiam cum villis et munitionibus potenter obtinuit, ubi juvenis quidam, Willelmus *de Colingeham* nomine, Lodovico fidelitatem facere contempsit; et congregatis mille sagittariis, loca deserta et nemorosa, quibus illa abundat regio, petivit, atque toto hostilitatis tempore Francigenis nimis infestus, multa ex eis millia interfecit. Lodovicus tandem, Wintoniam veniens, civitatem sibi cum castello civitatis et castro episcopi et tota provincia subjugavit. Hugo de Nevilla ad Lodovicum veniens, reddidit ei castellum *de Merleberge* et homagium fecit. Deinde ad Hodiam municipium episcopi Wintoniensis veniens Lodovicus, turrim obsedit. Erant autem in ea tres tantùm milites et decem servientes, qui constanter defensioni vacabant : nam, die tertiâ postquam Francigenæ machinas suas in orbem turris collocassent et insultus acerrimos et crebros fecissent, exierunt de turri dicti tres milites et tot servientes, atque ex adversa parte totidem occupantes milites et clientes sine suî læsione in turrim se receperunt. Denique, completis quindecim diebus, reddiderunt turrim Lodovico, et egressi sunt numero tredecim, tantùm salvis sibi equis et armis, in magna admiratione Francorum. Cesserunt igitur in potestatem Lodovici omnes provinciæ australes præter sola castella de Dovera et *Windleshores*, quæ optimè militibus munita ad Lodovici se præparabant adventum. Interea Willelmus de Mandevilla, Robertus filius Walteri et Willelmus *de Huntingefeld*, in multitudine gravi militum et clientum provincias *de Essex* et *de Suthfolc* Lodovico subjugaverunt. Inter hæc omnia Rex Johannes castella *de Walingeford*, *de Corf*, *de Warham*, de Bristollo, de Divisis, et alia quæ longum est dinumerare, militibus, victualibus et armis optimè communivit.

Pag. 283.

Missi Romam nuncii causam ejus agunt. Circa dies istos, Lodovici nuncii, quos ad curiam Romanam miserat, eidem scripserunt sub hac forma :

EXCELLENTISSIMO domino suo Lodovico, domini Regis Francorum primogenito. D. de Corbolio, I. de Montevisito [1] *et G. Limeth, nuncii, salutem et fidele servitium.* NOVERIT excellentia vestra quòd nos, die dominicâ ad mensem Paschæ [2], venimus ad dominum Papam, salvis personis nostris et rebus, et eodem die intravimus statim ad ipsum : quem hilarem invenimus, sed vultu tristem se nobis exhibuit. Et præsentatis literis nostris, et propositâ salutatione ex parte vestra, ipse nobis respondit : « Dominus vester non est dignus » salutatione nostrâ. » Ego verò statim respondi : « Pater, credo quòd, auditis rationibus et » excusationibus domini nostri, invenietis eum dignum salutatione vestrâ, utpote christianum, » catholicum, vobis et Romanæ ecclesiæ devotum. » Et sic illâ die à præsentia domini Papæ recessimus. Sed in recessu nostro benignissimè nobis dixit dominus Papa, quòd nos libenter audiret quando et quoties vellemus. Sequenti die martis, dominus Papa misit servientem quemdam ad hospitium nostrum, ut veniremus ad ipsum; et statim venimus ante eum, et ipse multa dixit contra vos, cùm proposuissemus causam nostram, et quæ videbantur impugnare factum vestrum et rationes vestras. Et statim finito sermone, percusso pectore suo

[1] *Ms. Vend.* de Monte-insito.
[2] An. 1216.

A cum magno gemitu, infremuit spiritu, et dixit: « Heu mihi! quia in hoc facto ecclesia Dei
» non potest evadere confusionem. Si enim Rex Angliæ vincitur, in ipsius confusione con-
» fundimur, quia vassallus noster est et tenemur eum defendere; si dominus Lodovicus vincitur
» (quod Deus avertat!) in ipsius læsione læditur Romana ecclesia, et ipsius læsionem pro-
» priam reputamus. Securè enim semper habuimus et adhuc habemus, quòd ipse in omnibus
» necessitatibus debeat esse brachium, solatium in oppressionibus, et refugium in persecu-
» tionibus ecclesiæ Romanæ. » Et in fine dixit quòd meliùs vellet mori, quàm aliquod malum
vobis accideret in hoc facto: et sic illâ die recessimus. Præterea de consilio quorumdam
cardinalium exspectamus diem Ascensionis, ne quid statuatur contra vos; quoniam illâ die
solet Papa innovare sententias suas. Dixerat enim nobis Papa, quòd ipse exspectaret nuncios
domini Walonis. Valete.

Prima propositio contra Regem Angliæ fuit in præsentia domini Papæ à nunciis Joannem,
B supradictis, quòd Arthurum nepotem suum propriis manibus per proditionem inter- propter necem Arthuri, ritè
fecit, pessimo mortis genere quod Angli *murdrum* appellant. Pro quo facto idem spoliatum adstruunt;
Rex condemnatus fuit ad mortem, in curia Regis Francorum, per judicium parium
suorum. — Ad hanc objectionem opponit dominus Papa, quòd barones Franciæ
non potuerunt judicare eum ad mortem, quia sit Rex inunctus, et ita sit superior.
Per barones, tamquam inferiores, non potuit ad mortem condemnari, quia major
dignitas quodammodo ab inferiore non potuit condemnari, quia major dignitas
quodammodo absorbet minorem. Et præterea incivile videtur et contra canones
esse, in hominem absentem, non vocatum, non convictum, nec confessum, mortis
ferre sententiam. — Ad hoc nuncii prædicti responderunt: « Consuetudo est in
» regno Francorum, quòd Rex habet omnimodam jurisdictionem in homines ligios
» suos, et Rex Angliæ erat homo suus ligius tamquam Comes et Dux; ergò, licèt
C » esset aliàs Rex inunctus, tamen tamquam Comes et Dux erat de jurisdictione
» domini Regis Francorum. Sed, si Comes et Dux in regno Francorum delinqueret,
» posset et deberet judicari ad mortem per pares suos; immò, si non esset Dux
» vel Comes, vel homo ligius Regis Franciæ, et deliquisset in regno Franciæ,
» ratione delicti in regno perpetrati potuerunt barones eum judicare ad mortem.
» Alioquin, si Rex Angliæ, quia Rex erat inunctus, non posset judicari ad mortem,
» impunè posset intrare regnum Franciæ et interficere barones Franciæ, sicut inter-
» fecerat Arthurum. »

Hujus autem negotii veritas talis est. Re verâ non fuit Rex Johannes justè vel
ritè abjudicatus à Normannia, quia idem Rex, non judicialiter, sed violenter spo-
liatus, misit propter restitutionem Regi Francorum Philippo nuncios solemnes et
prudentes, videlicet Eustachium episcopum Elyensem et Hubertum de Burgo,
D viros disertos et facundos, significans ei quòd libenter veniret ad curiam suam,
juri per omnia super illa re pariturus ac responsurus, sed ut provideretur ei salvus
conductus. Et respondit Rex Philippus, sed non sereno vultu vel corde: « *Libenter;*
» in pace salvus veniat. » Et episcopus: « Domine, et redeat. » Et Rex: « Ita sit, Pag. 284.
» si parium suorum judicium hoc permittat. » Et cùm supplicassent omnes nuncii
Regis Angliæ, ut liceret ei salvo venire et redire, Rex Franciæ iratus cum jura-
mento solito respondit: « Per Sanctos Franciæ, non nisi mediante judicio. » Et
cùm adderet episcopus pericula quæ possent contingere per adventum ejus, ait:
« Domine Rex, non posset Dux Normanniæ ad curiam vestram venire, nisi veniret
» Rex Angliæ, cùm una persona sit Dux et Rex: quod non permitteret aliquo
» modo barnagium Angliæ, etsi ipse Rex hoc vellet; imminerent enim pericula,
» ut nostis, capturæ vel cædis. » Cui respondens Rex, dixit: « Et quid hoc,
E » domine episcope? Benè scitur quòd Dux Normanniæ, qui tenens meus est,
» Angliam sibi adquisivit violenter; et si subdito aliquid accrescit in honorem,
» perdetne per hoc dominus capitalis? Absit. » Ad quod cùm nuncii nihil poterant
rationabiliter respondere, redierunt ad dominum Regem Angliæ, quæ audierant
et viderant nunciantes. Rex autem noluit se committere dubiis casibus et judiciis
Francorum, qui eum non diligebant, maximè cùm timeret ut ei de turpissima
morte Arthuri objiceretur, juxta illud Horatii:

. . . . Quia me vestigia terrent, Lib. I, ep. 1, v. 75.
Omnia te adversùm spectantia, nulla retrorsùm.

Magnates autem Franciæ nihilominùs processerunt in judicium: quod ritè non

debuerunt facere, ex quo judicandus abfuit, qui adesse voluit, si posset. Unde, A
si Rex Johannes abjudicatus fuerit per adversarios suos, non ritè abjudicabatur. Ad hæc Papa : « Multi Imperatores et Principes, et etiam Francorum Reges, » multos in annalibus occidisse leguntur innocentes, nec tamen quemquam illorum » legimus morti addictum. Et cùm Arthurus apud *Mirebel* castrum, non ut inno- » cens, sed quasi nocens et proditor domini et avunculi, cui hominium et ligan- » tiam fecerat, captus fuerit, potuit, de jure, morte etiam turpissimâ sine judicio » condemnari. »

Itemque filios post patris damnationem genitos.

Secunda objectio contra Regem fuit, quòd sæpè citatus non personaliter juri pariturus comparuit, nec sufficientem responsalem pro se ad curiam Franciæ destinavit. Ad hoc dicit Papa quòd sic Rex Angliæ fuit tantùm contumax, quia citatus nec venit, nec misit; sed propter contumaciam non solet quis puniri ad mortem, nec debet. Ergò barones Franciæ non potuerunt judicare eum ad mortem, sed B
saltem alio modo punire eum, per ablationem scilicet feudi sui. — Nuncii responderunt : « Consuetudo est in regno Franciæ quòd, ex quo aliquis accusatur coram » suo judice de tam crudeli homicidio quod *murdrum* appellatur, et ille qui accu- » satur non venit, verùm * modo legitimo se excusat, pro convicto habetur, et » tamquam convictus per omnia judicatur, et etiam ad mortem, ac si præsens » esset. » — Ad hæc Papa respondit quòd pactio potuit esse inter Regem Franciæ et Ducem Normanniæ, vel antiqua consuetudo, quòd Dux Normanniæ non debet venire ad citationem Regis Franciæ nisi in marchiam : unde, si non venit citatus, nec deliquit, nec propter hoc potuit taliter puniri. Item dicit Papa quòd, si sententia lata fuerit contra Regem Angliæ, non tamen mandata fuit executioni, quia non fuit occisus : unde proles quam suscepit postea, debet ei in regno succedere, quia Rex Angliæ non commisit crimen læsæ majestatis, nec crimen hæreseos, pro C
quibus tantùm filius exhæredatur pro delicto patris. — Ad hæc nuncii responderunt : « Consuetudo est in regno Franciæ quòd, ex quo aliquis est damnatus ad » mortem, proles suscepta post sententiam damnationis succedere non debet; geniti » tamen ante sententiam succedere debent. » Sed tamen super hoc nuncii litigare noluerunt.

* vel non.

Item dicit Papa quòd [si] Rex Anglorum judicatus esset ad mortem, et etiam filii de carne sua geniti, non ideò Blanca deberet ei succedere; sed propinquiores de genere ejus, videlicet proles fratris primogeniti : et ita soror Arthuri, vel Otho qui fuit filius sororis primogenitæ *(a)*. Et si ponatur quòd Regina Castellæ *(b)* debeat succedere, præferri deberet Regina Legionum, tamquam primogenita. — Ad hæc nuncii dixerunt : « Filii fratris non debent succedere, ex quo tempore latæ » sententiæ frater non vivebat; et ita neptis, soror scilicet Arthuri, non debet D
» succedere, quia non est in linea descendenti, cùm sit filia fratris. Similiter tem- » pore latæ sententiæ mater Othonis non vivebat; ergò non successit, ergò Otho » non debet succedere. Sed Regina Castellæ vivebat, quæ soror erat, et ideò suc- » cessit : ergò, mortuâ Reginâ Castellæ, proles successit et succedere debuit. » — Ad hæc dicit Papa quòd Rex Castellæ succedere debet, quia masculus est, vel Regina Legionum tamquam primogenita. Nuncii dixerunt quòd, cùm plures sint hæredes
Pag. 285. qui alicui debent succedere, et ille qui primo loco debet succedere, taceat vel .... *(c)* hæreditatem, investiri debet hæreditate illâ secundùm consuetudinem approbatam, salvo tamen jure alterius, si reclamaverit. « Et ideò dominus Lodovicus intrat » regnum Angliæ ut suum; et si quis propinquior velit super hoc reclamare, dominus » Lodovicus faciet inde quod debet. »

Angliæ regnum haud ritè Papæ traditum.

Tunc dixit Papa quòd regnum Angliæ suum proprium est, et est in possessione E
dominii ratione fidelitatis quæ super hoc est ei facta per juramentum, et etiam ratione censûs qui jam ei solutus est de regno : unde, cùm in nullo delinqueret, non deberet sibi guerram movere Lodovicus, nec deberet eum spoliare à regno Angliæ per guerram, maximè cùm Rex Angliæ multas habeat terras in feudo Regis Franciæ, de quibus potest ei movere guerram. — Ad hæc nuncii : « Mota fuit » guerra et justum bellum contra Regem Angliæ, antequam regnum illud esset » domini Papæ : sed de regno Angliæ venit Willelmus de Longa-spata, et multi alii

(a) Mathildis nuptæ Henrico Saxoniæ Duci.

(b) Alienora, Richardi et Johannis soror, mater Reginæ Francorum Blanchæ.

(c) Subest hoc loco ex incuria typothetarum lacuna, quam resarcire non curavit Will. *Watz*, neque nos manuscriptorum ope destituti explere valemus.

A » cum eo in manu valida et armata, qui damna multa et injurias intulerunt domino » Lodovico in terra sua propria ; et ideò dominus noster potest movere justum » bellum contra Regem Anglorum. » Ad hæc Papa dixit quòd, licèt Rex Angliæ tamquam vassallus ejus [guerram movisset] Lodovico, non ipse tamen deberet ei movere guerram, sed deberet conqueri domino superiori, scilicet Papæ, cui subest Rex Angliæ tamquam vassallus ejus. — Ad hæc nuncii responderunt « quòd con» suetudo est, ex quo aliquis vassallus alterius movet guerram alicui auctoritate » suâ, ille cui mota est guerra potest ei movere guerram auctoritate suâ, nec tenetur » conqueri domino illius ; et si dominus vult defendere vassallum suum quamdiu » movet talem guerram, ipse dominus dicitur facere guerram. »

Item dicit Papa quòd in generali concilio statutum est, quòd inter omnes discordantes debet esse pax vel treuga usque ad quatuor annos pro succursu Terræ B sanctæ, et ideò tempore medio Lodovicus non debet regno Angliæ guerram movere. — Nuncii dixerunt quòd in recessu suo à Francia Lodovicus non fuit requisitus de pace vel treuga ; et si requisitus esset, crediderunt tantam esse malitiam Regis Angliæ, quòd nollet pace vel treugâ gaudere. Alias Papæ objectiones diluunt.

Item dicit Papa quòd Rex Angliæ crucesignatus est : unde, ex constitutione generalis concilii, ipse Rex et omnia sua debent esse sub protectione ecclesiæ. — Ad hoc nuncii responderunt quòd Rex Angliæ, ante crucem sumptam, guerram moverat domino Lodovico et damna multa fecerat, castra sua ceperat, et adhuc milites suos et servientes incarceratos retinet, et hucusque in guerra est contra dominum Lodovicum, nec pacem vel treugam cum eo habere voluit, super hoc etiam sæpè requisitus.

Item dicit Papa quòd de communi consilio generalis concilii excommunicaverat C barones Angliæ et omnes fautores eorum, et ita dominus Lodovicus sententiam incurrisse videtur. — Nuncii dixerunt quòd Lodovicus non adjuvat barones Angliæ nec fovet eos, sed jus suum prosequitur ; nec credere debet quòd dominus Papa vel tantum concilium injustè velit aliquem excommunicare : nam tempore latæ sententiæ dominus Papa nesciebat quòd Lodovicus haberet jus de regno Angliæ ; et cùm hoc illi constiterit, non credit dominus Lodovicus quòd concilium possit ei jus suum auferre.

Item dicit Papa quòd Rex Francorum et Lodovicus filius ejus, post sententiam à baronibus Franciæ in Regem Angliæ latam, ipsum Regem appellaverunt et pro Rege habuerunt, et cum eo tamquam cum Rege Angliæ treugas statuerunt. — Ad hæc nuncii responderunt quòd, post latam sententiam à baronibus in Regem, nunquam illum pro Rege habuerunt, sed ipsum Regem depositum appellaverunt, D sicut abbas depositus et quilibet alius dici solet.

Novissimè verò dicit Papa quòd ipse [nihil] statuet super his, antequam veniant nuncii domini Walonis.

Sub diebus istis, Lodovicus, in fortitudine gravi versùs orientalem Angliæ plagam equitationem faciens, urbes et villas *de Essex, Suthfolc* et *de Northfolc* miserabiliter spoliavit ; et castellum Norwici vacuum reperiens, suos imposuit, Thomamque, qui in illo fuit castellanus de Burgo, id est, fratrem Hugonis de Burgo, fugientem comprehendit, illasque regiones omnes sub tributo constituit ; ad villam quoque *de Len* exercitum grandem mittens, eam subjugavit, civesque captivos inde abducens, ad gravem eos redemptionem coëgit. Quo facto, Franci cum præda et spoliis innumeris Londonias sunt reversi. Veniente ibidem ad Lodovicum Gileberto *de Gant,* comitatûs Lincolniæ ipsum gladio donavit : quem protinùs illuc E direxit, ut irruptiones castrorum *de Notingham* et *de Newerc* reprimeret, quæ omnes baronum ædes ac domos incomparabiles in finibus illis succenderant, et terras eorum in sua proprietate receperant. Quo utique tempore, Robertus *de Ros*, Petrus *de Brus* et Richardus *de Percy*, Eboracum cum tota provincia Lodovico subjecerunt. Gilebertus *de Gant* et Robertus *de Ropelle* urbem Lincolniæ ceperunt, et provinciam illam præter castellum totam sub annuo censu posuerunt ; deinde Hollandiam invadentes, spoliabant eam et sibi tributariam fecerunt. Rex Scotorum Northanhumbrorum provinciam Lodovico subjugavit totam, præter castella quæ Hugo *de Bailul* et Philippus *de Hulecotes* contra hostium incursiones strenuissimè defendebant. Hæ autem omnes provinciæ Lodovico subjectæ erant et juratæ. An. 1216. Interim Lodovicus, castris pluribus expugnatis, Pag. 286.

Eodem tempore, Walo legatus exegit procurationes per totam Angliam ab ecclesiis

cathedralibus et domibus religiosis, pro singulis scilicet procurationibus quinquaginta solidos. Omnia etiam beneficia clericorum ac virorum religiosorum qui Lodovico et baronibus auxilium vel favorem impenderant, sequestravit : quæ omnia in suos et clericorum suorum usus convertit. A

An. 1216. Doveram, patre monente, obsidione concludit.

Eodem anno, instante Nativitate Sancti Johannis-Baptistæ, Lodovicus, reprehensus à patre tamquam nescius guerræ, eo quòd relicto castro *Dovere* progrederetur, in fortitudine gravi militum et clientum Dovorense castrum obsidione vallavit, misso priùs ad patrem suum propter petrariam quæ *Malveisine* gallicè nuncupatur : quâ cum machinis aliis Franci ante castellum locatâ, muros acriter crebris ictibus verberabant. Sed Hubertus de Burgo, miles strenuus et fidelis, cum aliis septies viginti militibus et servientibus multis qui in illo erant defensioni insistentes, multos ex hostibus prostraverunt, donec Galligenæ, comperto damno, tentoria sua et machinas à castro longiùs retraxerunt : unde Lodovicus, nimiâ succensus irâ, pejerando juravit se non inde recessurum, quousque, capto castello, inclusi omnes suspendio traderentur. B Construxerunt quoque ibi tabernacula multa et ædificia ante introïtum castri ad terrorem inclusorum, ita ut locus ille similitudinem nundinarum præ se ferret : cogitabant enim eos fame et diuturnâ obsidione ad deditionem compellere, quos armis subjugare nequibant.

Per idem tempus, quædam pars baronum qui Londoniis remanserant, equitationem facientes, deprædati sunt provinciam *de Cantebruge* totam et munitionem illam ceperunt, atque viginti servientes quos in ea invenerant, vinculis constrinxerunt et secum abduxerunt. Inde progredientes, provincias *de Northfolc* et *Suthfolc* perlustrantes, spoliabant eas cum ecclesiis universis ; villas quoque Gernemuam, Dunewicum et Gipeswicum ad redemptionem gravissimam compulerunt. Tandem per Colecestriam prædam agentes, et ibidem simili rabie sævientes, ad nota Londoniarum latibula sunt reversi. C

Joannes vicissim baronum terras depopulatur.

* Herveus.

His ita gestis, iidem barones, magno exercitu congregato, castellum *de Windleshores* cuneis militaribus obsederunt. Erat autem princeps militiæ illius Comes Niverniæ *, de Guenelonis genere proditoris *(a)*. Instabant autem Franci, qui, machinas ad castrum applicantes, muros acriter invaserunt. Fuit itaque in castro custos summus Indelardus *de Achie*, vir in opere martio probatissimus, cum militibus sexaginta et eorum sequela, qui, constanter defensioni vacantes, hostes à muris longiùs repellere nitebantur. Cùmque Rex Johannes castra de Dovera et *de Windleshores* cognovisset obsessa, congregavit exercitum grandem de præsidiis castrorum suorum : quo stipatus, discurrit tempore unius mensis per terram Comitum et baronum ; ædes eorum cum frugibus concremando, damnum non modicum hostibus irrogavit. Tandem provincias *de Northfolc* et *Suthfolc* pervagatus, simili D rabie ibidem in rebus Comitis *de Arundel*, Rogeri *Bigot*, Willelmi *de Huntingefeld*, Rogeri *de Cressi*, et aliorum magnatum, desæviit. Novissimè autem, cùm hæc omnia baronibus qui in obsidione castri *de Windleshores* parùm, immò nihil proficiebant, nunciata fuissent, decreverunt obsidionem solvere, ut Regi Johanni, qui jam circa maritima in *Suthfolc*, ut dictum est, prædas agebat et rapinas, viam præcluderent revertendi ; sicque per consilium Comitis Niverniæ, qui, ut dicebatur, denariis Regis Angliæ corruptus fuerat, de nocte ab obsidione recedentes, relictis tentoriis, versùs *Cantebruge* cum festinatione iter arripiunt, ut Regem jamdictum circumstipando concluderent. Sed ille, per exploratores suos, quos optimos habuit, præmonitus, antequam barones ad *Cantebruge* pervenissent, ipse in villam *de Stamford* callidus sese viator receperat. Deinde, cum festinatione partes penetrans aquilonis, ut castrum Lincolniæ audivit obsessum, eò summopere properabat ; sed fugerunt à E facie ejus Gilebertus *de Gant*, cæterique Norenses qui ad obsidionem convenerant, præsentiam ejus ut fulmina metuentes. Barones quoque qui Regem insecuti fuerant, cùm se cognovissent illusos, prædis vacabant et rapinis, et rerum depopulationi

(a) Herveum de Donziaco velut proditorem et suam quoque fidem Francorum Regi anno 1214 mentitum traducit Guillelmus Armoricus, suprà, p. 102 et 107 ; nec immeritò. Th. enim Rymerus, t. I, p. 63, literas Joannis Angliæ Regis ad Robertum *de Corçon* recitat, quibus perfidiæ ejus veritas dissimulari nequit. « *Rex domino legato* » *Franciæ*. ROGAMUS vos affectuosè quatenùs pro » amore nostro pacem habere faciatis Comiti *de* » *Enevers*, ita quòd Rex Franciæ non illum damnet, » causam defensionis prætendentes in hoc quòd » crucesignatus est. Si verò idem Rex ob hanc cau» sam desistere noluerit, et idem Comes coram » vobis confessus fuerit quòd imprisius noster sit, » ipsum infra treugas nostras, si quomodo fieri » possit, recipi faciatis. Teste meipso apud Parteniacum, XXXI die augusti.

curam

A curam adhibebant; deinde cum prædis et spoliis Londinum sunt reversi: ubi ad custodiam civitatis milites assignantes, apud Doveram ad Lodovicum profecti sunt. Rex verò Johannes interea, versùs Walliæ confinia se conferens, castella baronum ibidem obsedit et cepit, quæ omnia explanari præcepit. In ædificiis autem et pomariis eorumdem baronum pari crudelitate exardescens, miserabile spectaculum intuentibus præbuit. Pag. 287.

Eodem tempore, mense augusto, Alexander Rex Scotorum, apud Doveram ad Lodovicum cum exercitu magno propter metum Regis Johannis veniens, fecit ei homagium de jure suo quod de Rege Anglorum tenere debuit. Sed veniendo versùs Lodovicum, dum transitum faceret per castellum Bernardi, quod erat de feudo Hugonis *de Bailul*, in provincia *de Haliverefolc* situm, dictus Rex cum magnatibus illius regionis castellum circumivit, ut videret si ex aliqua parte esset expugnabile: ubi balistarius quidam qui in castro erat, telum emittens, Eustachium *de Vesci*, virum nobilem et potentem, in fronte percussit, qui, terebrato jam capite, illicò spiritum exhalavit. Habuit autem dictus Eustachius sororem Regis Scotiæ in uxorem: unde idem Rex et sui magnates cum universo baronum collegio exstiterunt nimis animo consternati. Rex quoque, facto homagio, ut prædictum est, ad propria remeavit.

An. 1216. Rex Scotiæ clientelam Ludovico profitetur.

B

Contigit hac tempestate vicecomitem *de Melun* *, virum nobilem de regno Francorum, qui cum Lodovico in Angliam venerat, in urbe Londoniarum graviter infirmari. Qui cùm mortem sibi imminere cognosceret, adscivit ad colloquium suum quosdam barones Angliæ, qui ob custodiam civitatis in urbe remanserant, et confessus est audientibus cunctis, dicens eis: « Doleo super desolationem et » subversionem vestram, quòd vos, quot vobis imminent pericula, ignoratis.
C » Juravit namque Lodovicus et sexdecim cum eo de regno Francorum Comites » et barones, quòd, si contigerit eum Angliam subjugare et in Regem coronari, » ipse omnes illos qui nunc cum ipso militant et Regem Johannem persequuntur, » ut proditores domini sui perpetuo damnaret exilio, et omne genus deleret de » terra. Et ne hoc vobis vertatur in dubium, ego, qui hìc continuò moriturus jaceo, » in periculo animæ meæ vobis affirmo, me unum esse ex illis qui hoc cum Lodo» vico juraverunt. Unde summopere nunc consulo ut utilitati vestræ provideatis » in posterum, et ea quæ jam vobis dixi, sub sigillo secreti teneatis. » Et his dictis, nobilis ille continuò exspiravit. Cùm autem verba hæc inter barones disseminata fuissent, contristati sunt valdè, dum se perplexos undique cognovissent. Lodovicus enim terras eorum et castella quæ jam in locis diversis subjugaverat, illis mirantibus, Francigenis dedit, et quod magis dolebant, notam eis proditionis imposuit.
D Auxit præterea tristitiam eorum, quòd singulis diebus essent excommunicati, simul et omni honore terreno privati, unde in maximam corporis et animi angustiam inciderunt. Cogitaverunt multi igitur eorum ad fidelitatem Regis Johannis redire; sed timuerunt valdè ne ille quem tot talibusque conviciis in odium suì provocaverant, vellet eos admittere pœnitentes.

Cogitantibus baronum multis ut ad Regis fidelitatem redirent,

* Adamum.

Tandem cùm Lodovicus apud Doveram obsidionem diù et inaniter protraxisset, Rex Johannes in fortitudine gravi provincias *de Suthfolc* et *Northfolc* miserâ afflictione contrivit. Veniens autem per Burgum et Croilandiam, ipsam ecclesiam deprædatus est, et per Savaricum de Malo-leone et alios nefarios complices suos ibidem scelera inaudita perpetravit. Deinde, per maneria abbatis *de Croiland* transiens, omnes segetes ejus, sicut erant in fine autumni congregatæ, in favillas redegit. Novissimè per urbem quæ *Len* appellatur transitum faciens, ab urbanis cum gaudio
E susceptus est et magnis donariis honoratus. Deinde, versùs aquilonem iter arripiens, in fluvio qui *Wellestrem* dicitur, carretas omnes, bigas et summarios, cum thesauris, vasis pretiosis et regalibus omnibus quæ propensiori curâ dilexit, inopinato eventu amisit. Aperta est enim in mediis fluctibus terra et voragines abyssûs, quæ absorbuerunt universa cum hominibus et equis, ita quòd nec pes unus evasit qui Regi casum nunciaret. Rex tamen, cum exercitu suo vix elapsus, nocte sequenti apud abbatiam quæ *Sueneshevea* dicitur, pernoctavit: ubi, ut putabatur, de rebus à fluctibus devoratis tantam mentis incurrit tristitiam, quòd, acutis correptus febribus, cœpit graviter infirmari. Auxit autem ægritudinis molestiam perniciosa ejus ingluvies, qui, nocte illâ de fructu persicorum et novi ciceris potatione nimis repletus, febrilem in se calorem acuit fortiter et accendit. Verumtamen summo

Joannes gravi infirmitate correptus,

inde diluculo, licèt cum labore recedens, ad castellum *de Laford* hospitaturus A perrexit : ubi maximâ corporis prægravatus molestiâ, in crastino vix ad castellum Pag. 288. *de Newerc* equo vehente pervenit. Quo in loco, invalescente morbo, ab abbate de Crokestuna consilium confessionis et eucharistiam suscepit. Deinde Henricum filium suum primogenitum regni sui hæredem constituit, regnumque Angliæ illi jurare fecit; literas etiam sigillo suo munitas ad omnes vicecomites regni et castellanos direxit, præcipiens ut ei essent singuli intendentes. Et his ita gestis, sciscitatus est ab eo abbas de Crokestuna, si ipsum mori contingeret, ubi vellet eligere sepulturam. Cui Rex respondens dixit : « Deo et Sancto Ulstano corpus et animam Moritur die 19 octobris 1216. » meam commendo. » Qui postea, in nocte quæ diem Sancti Lucæ evangelistæ * proximè secuta est, ex hac vita migravit : cujus corpus, regio schemate ornatum, ad Wigorniam delatum est, in ecclesia cathedrali ab episcopo loci honorificè tumulatum. B

Tempore verò quo apud *Newerc* idem Rex mori incipiebat, venerunt ad eum ibidem nuncii quorumdam baronum Angliæ circiter quadraginta cum literis, qui voluerunt ad pacem Regis redire : sed ipse, in extremis agens, his tunc operam dare non potuit; vocabant enim eum fata sua. Abbas igitur canonicorum Crokestoniæ peritissimus in medicinis, qui medicus Regis tunc temporis exstiterat, factâ anatomiâ de corpore regio, ut honestiùs portaretur, viscera copioso sale conspersa in sua domo transportata honorificè fecit sepeliri. Cùm autem regnasset Rex Johannes annis octodecim, mensibus quinque, diebus autem quatuor, ab hac vita, post hujus sæculi multas perturbationes et labores inutiles, in multa mentis amaritudine subtractus transmigravit, nihil terræ, immò nec seipsum possidens. Sperandum est autem et certissimè confidendum, quòd quædam bona opera quæ fecit in vita sua, allegabunt pro eo ante tribunal Jesu-Christi. Construxit enim abbatiam Cisterciensis ordinis de Bello-loco, et moriturus domui de Crokestuna decem librarum C terram contulit opulentam. Epitaphium verò et sepulturæ ejus superscriptionem quidam composuit in hæc verba :

Hoc in sarcophago sepelitur Regis imago,
Qui moriens multum sedavit in orbe tumultum;
Et cui connexa, dum vixit, probra manebant,
Hunc mala post mortem timor est ne fata sequantur.
Qui legis hæc, metuens, dum cernis te moriturum,
Discito quid rerum pariat tibi meta dierum.

Quidam autem versificator, sed reprobus, de eodem ait :

Anglia sicut adhuc sordet fœtore Johannis, D
Sordida fœdatur, fœdante Johanne, gehenna.

Sed quia periculosum est in eum scribere, qui de facili potest proscribere, non est meum, quia non est tutum, ejus infinita reprehensibilia vitia redarguere, prout poëta ait Juvenalis :

..... *Experiar quid concedatur in illis*
Quorum Flaminiâ tegitur cinis atque Latinâ.

HENRICUS III.

Pag. 289. DEFUNCTO Johanne Anglorum Rege, convenerunt apud Gloverniam, in vigilia *Die 27 octob. 1216. apostolorum Simonis et Judæ *, in præsentia Walonis apostolicæ sedis legati, Petrus Wintoniensis, Jocelinus Bathoniensis et Silvester Wigorniensis episcopi; E Ranulphus Comes Cestriæ, Willelmus Marescallus Comes *Penbroc*, Willelmus Comes de Ferrariis, Johannes Marescallus, Philippus de Albeneïo, cum abbatibus, prioribus et turba multa nimis, ut Henricum Johannis Regis filium primogenitum in Regem Angliæ exaltarent. In crastino autem, paratis omnibus ad coronationem necessariis, legatus supradictus, associatis sibi episcopis et Comitibus memoratis, duxerunt eum ad ecclesiam conventualem cum processione solemni Regem acclamando * : ubi, ante majus altare constitutus, juravit coram clero et populo, appositis sibi sacrosanctis evangeliis et plurimorum Sanctorum reliquiis, dictante juramentum Jocelino Bathoniensi, quòd honorem, pacem ac reverentiam portabit Deo et sanctæ ecclesiæ et ejus ordinatis, omnibus diebus vitæ suæ. Juravit etiam

* *Al.* coronandum.

A quòd in populo sibi commisso rectam justitiam tenebit, quòdque leges malas et
iniquas consuetudines, si quæ sint in regno, delebit, et bonas observabit et ab
omnibus faciet observari. Deinde fecit homagium sanctæ Romanæ ecclesiæ et
Innocentio Papæ de regno Angliæ et Hiberniæ, et juravit quòd mille marcas
quas pater ejus Romanæ contulerat ecclesiæ, fideliter persolveret, quamdiu prædicta regna teneret. Et his ita gestis, Petrus Wintoniensis et Jocelinus Bathoniensis episcopi, ipsum in Regem ungentes, coronaverunt solemniter cum canticis
et modulationibus quæ in coronationibus Regum solent decantari. Tandem, expletis
missarum solemniis, duxerunt Regem cum processione solemni episcopi et Comites
supradicti, regalibus indutum, ad mensam, ubi omnes in ordine suo considentes
epulabantur in lætitia et exsultatione. In crastino autem, Rex cepit homagia et fidelitates ab omnibus episcopis, Comitibus et baronibus, aliisque omnibus qui aderant,
B et omnes ei fidelissimum obsequium promiserunt. Coronatus est autem Henricus
tertius anno ætatis suæ decimo, in die apostolorum Simonis et Judæ, scilicet
XXVIII die octobris.

Rex autem post coronationem suam remansit in custodia Willelmi Comitis
Penbroc, magni videlicet marescalli, qui protinùs misit literas ad omnes vicecomites de regno Angliæ et castellanos, præcipiens singulis ut Regi nuper coronato essent intendentes, promittens omnibus possessiones ac donaria multa, ita
ut dicto Regi fideliter adhærerent. Sicque nobiles universi et castellani qui parti
ejus servierant, ei multò fideliùs quàm Regi Johanni adhæserunt, quia patris
iniquitas, ut cunctis videbatur, filio non debuit imputari : unde omnes, sese ad
defensionem præparantes, castella sua optimè munire cœperunt. Animabat præterea
eos qui partes Regis fovebant quamplurimùm, quòd singulis diebus dominicis
C ac festivis Lodovicum cum complicibus ejus et fautoribus excommunicari videbant.

Cùmque Lodovicus et barones qui apud Doverense castrum obsidionem agebant, de morte Regis Johannis veridicos nuncios accepissent, invasit omnes fallax
lætitia, ut qui se jam confidebant regnum Angliæ sibi subjugasse. At Lodovicus,
Huberto de Burgo Doverensis castri constabulario ad suum colloquium vocato,
dixit ei : « Rex Johannes dominus tuus mortuus est, nec vales tibi castrum hoc
» contra me diutiùs tenere, cùm non habeas defensorem. Redde ergò castellum
» mihi, et ad fidelitatem meam veni, et ego magnis honoribus te ditabo, atque
» inter consiliarios meos magnus eris. » Cui Hubertus taliter fertur respondisse :
» Si dominus meus mortuus est, habet filios et filias, qui ei succedere debent;
» sed et de castello reddendo cum militibus sociis meis habere volo colloquium. »
Sicque in castrum reversus, indicavit sociis verba Lodovici : qui in hoc pariter
D consenserunt inclusi, ut castellum Lodovico negarent, ne illud turpiter reddendo
notam proditionis incurrerent. Quod cùm Lodovico et baronibus nunciatum fuisset,
decreverunt minora per Angliam subjugare castella, ut, levioribus subactis, confugerent ad majora. Denique, obsidione solutâ, ad urbem Londoniarum sunt reversi *(a)*. Sed continuò post recessum eorum, milites qui erant in defensione

Ludovicus Doverensis castri obsidionem linquit;

Pag. 290.

(a) Eamdem narrationem aliis verbis exhibet Will. *Watz* ex ms. cod. Cottoniano : « Unâ autem » dierum Lodowicus, credens flectere fidelitatem » Huberti de Burgo et constantiam per avaritiam, » significavit ei quòd voluit parlamentum habere » pacificum cum eo. Quod cùm concessisset Hu» bertus, misit Lodowicus nuncios solemnes ad » eum, videlicet ad posticum qui ad hoc compe» tens videbatur. Missi sunt igitur ad eum Comes » Saresberiensis, Willelmus scilicet Longa-spata, » qui secum duxit ad cautelam Thomam de Burgo, » fratrem scilicet prædicti Huberti, qui captivus erat » Lodowici, captus videlicet in castro Norwici, » et tres de nobilioribus Francorum. Hubertus au» tem, veniens ad posticum, duxit secum quinque » arcubalistarios cum balistis suis extentis, spiculis » adaptatis, ut, si opus esset, non parcerent inimi» cis. Et ait Comes Willelmus : *O Huberte! non » te latet, ut credo, mors Regis Johannis quondam » domini nostri, nec conditio juramenti domini Lo» dowici, qui incommutabiliter juravit quòd, cùm » castrum hoc violenter occupaverit, omnes in eo in» venti suspendio peribunt. Consule tibi et honori tuo : » non poteris diù hoc castrum tenere. Fortitudo » domini Lodowici crescit diatim ; fortitudo domini » Regis decrescit manifestè. Efficaci insultu et quo» tidiano, vel saltem inediâ peribis, nisi sapias et » consiliis acquiescas ; vides enim quòd spes succur» sûs evanuit. Redde igitur castrum hoc sine moræ » dispendio et aliqua difficultate domino Lodowico ; » nec notaberis de infidelitate, cùm non possis illud » ampliùs tenere : vides quòd certatim ad fidelitatem » ejus [omnes] confluunt.* Thomas autem cum la» crymis dixit insuper eidem Huberto : *O frater » carissime! miserere tuî et meî et omnium nostrûm » acquiescendo horum consiliis ; sic enim omnes à » confusione imminenti poterimus liberari.* Et addidit » adhuc Comes : *O Huberte! acquiesce consilio » nostro et voluntati domini Lodowici, et dabit tibi » jure hæreditario Norfolchiam et Suthfolchiam ; et » eris primus inter amicos ejus et consiliarios : sin » autem iste Thomas frater tuus suspendetur, et tu » non leviora in brevi patieris.* Cui Hubertus : *O » Comes, proditor nequam! Etsi mortuus sit Rex » Johannes dominus noster ac frater tuus, hæredes » habet nepotem tuum, cui etsi omnes deessent, tu » qui patruus ejus es, non debes ei deesse, immò ei » alter pater esse. Quid, degener et inique, talia*

castri memorati, exeuntes combusserunt domos et ædificia quæ ante castrum A Lodovicus construxerat; et sic per provinciam hostiliter discurrentes, castrum suum omnibus rebus necessariis munierunt.

Herfordiam expugnat; * An. 1216. His ita gestis, Lodovicus in crastino Sancti Martini * cum exercitu copioso ad municipium *de Hertford* perveniens, illud obsidione vallavit, erectisque in gyrum machinis, castelli muros subvertere nitebatur. Sed Walterus de Godardivilla, miles de familia Falcasii, vir strenuus, cum suis commilitonibus defensioni vacans, multam ex Galligenis stragem fecit. Tandem, cùm à festo Sancti Martini usque ad festum beati Nicolai laborioso nimis sumptu ibidem sedisset, concesserunt Lodovico municipium, salvis inclusis rebus suis cum equis et armis. Reddito itaque municipio, petiit illud Robertus filius Walteri, dicens custodiam illius ad eum antiquo jure spectare. At Lodovicus cùm super hæc à Francigenis consilium quæsivisset, responsum est ei quòd Angli non erant digni tales habere custo- B dias, qui proprii domini proditores fuerunt. Tunc Lodovicus dicto Roberto respondit ut patienter sustineret, donec, regno subjugato, singulis redderet jura sua.

Eodem tempore, in die beatæ Catharinæ virginis et martyris, exivit de carcere nobilis vir Willelmus de Albineto, facto priùs fine pro redemptione sua sex millia marcarum numerando: qui, facto homagio Regi Henrico, tradidit ei idem Rex castellum *de Ledfort* ad custodiendum, quod ille strenuissimè custodivit.

Berchamstedam diù obsessam, * An. 1216. Subjugato, ut dictum est, municipio *de Hertford*, Lodovicus in die Sancti Nicolai * apud *Berchamstede* castellum se conferens, illud cuneis militaribus circumcinxit. Barones verò Angliæ qui, jubente Lodovico, à parte aquilonari sub foresta tentoria sua statuerant, et circa illa ordinanda ministri et servientes essent solliciti *(a)*, exierunt de castello milites et servientes cum impetu, et sarcinas baronum Angliæ et bigas invadentes, vexillum Willelmi de Mandevilla rapuerunt, et secum revertentes in C castellum detulerunt, pœnitentiâ ducti quòd adversariis majora non potuerunt inferre detrimenta. Eâdem quoque die, baronibus ad mensam sedentibus, exierunt denuò milites et servientes prædicti de castello, et in confusionem baronum, vexillum quod paulò antè rapuerant præferentes, cogitabant dictos barones occupare inermes; sed, aliis præmonitis *, compulsi sunt redire et sese in propria sua receptacula properanter recipere *(b)*.

* *Al.* præmunitis.

Dum verò fortunalis alea statum regni Angliæ talibus turbinibus exagitaret, dominus Papa Innocentius, quem vacillantis ecclesiæ cura sollicitabat, effigiem vultûs Domini quæ Veronica dicitur, ut moris est, de ecclesia Sancti-Petri versùs hospitale Sancti-Spiritûs reverenter cum processione bajulabat, &c.

Tandem ad deditionem compellit. Præsentem autem historiam prosequentes, referamus quid Lodovicenses tunc temporis, spreto Dei timore et hominum reverentiâ, egerint. Discurrebant autem D per villas vicinas, ab innocentibus pecuniam extorquendo; sed eisdem debacchantibus Walerannus *(c)* genere Teutonicus, miles in opere martio probatus, cum suis commilitonibus viriliter resistentes, multorum animas ex Galligenis excommunicatis ad tartara direxerunt. Sed denique post diuturnam obsidionem, ex præcepto Regis, dictus Walerannus et complices ejus Lodovico castellum, salvis sibi equis et armis, reddiderunt XIII kal januarii. In crastino autem impositis suis in castello, Lodovicus venit ad Sanctum-Albanum, in die videlicet beati Thomæ apostoli, exigens ab abbate ut faceret sibi hominium. Cui cùm abbas respondisset se nolle ei homagium facere, nisi priùs absolveretur ab homagio quod fecerat Regi An- (Pag. 291.) glorum; Lodovicus, vehementer indignatus, juravit se igne ipsam abbatiam cum villa tota crematurum, nisi faceret quod petebat. Tandem abbas prædictus post comminationes terrificas, interveniente S.* Comite Wintoniensi, finem fecit pro E

* Saëro.

» *loqueris!* Et respiciens eum torvo oculo, et in » vocem crudeliorem erumpens, ait: *Ne loquaris* » *ampliùs unicum verbum, quia per lanceam Dei,* » *si ampliùs os ad loquendum aperias, vos omnes plu-* » *ribus spiculis perforabimini, nec parcam fratri meo.* » Comes igitur et qui cum eo erant, videntes eorum » mortem in ictu oculi imminere, quia balistarii » prompti erant trahere, statim recesserunt, læti » quòd vivi et indemnes recesserunt, Quod cùm » audisset Lodowicus, vehementer, licèt dolens et » iratus, constantiam Huberti collaudavit. »

(a) In codice Cottoniano additur hoc loco: *Inter quos erat quidam serviens strenuus, audax et astutus, Andreas* Dingas *nomine, cujus astutia, fortitudo et audacia, quantocies in quamplurimis locis fuerat experta à Lodowico et commilitonibus suis, et à toto exercitu nimis commendabatur. Exierunt tunc de castello milites, &c.*

(b) Apud Wendover. *Cùmque dies crastina illuxisset, jussit Lodowicus petrarias et alias belli machinas circa castri ambitum erigere: quibus undique collocatis, damnosos lapides emittere non cessabat.*

(c) Walerannus, ut videtur, filius Waleranni Comitis Limburgensis ac Luxemburgensis.

A se et villa tota, datis Lodovico pro induciis usque ad Purificationem beatæ Mariæ quater-viginti marcis argenti. Quo facto, Lodovicus ad urbem Londoniarum reversus est.

Eodem anno, exspirante treugâ inter fideles terræ Promissionis et Sarracenos, An. 1216. in primo passagio generale post concilium Lateranense, congregatus est exercitus In terra Promissionis Domini copiosus in *Achon* cum tribus Regibus, Hierusalem[1] scilicet, Hungariæ[2] et Cypri[3]. Affuerunt etiam Duces Austriæ[4] et Meraniæ[5] cum militia magna regni Teutonici, et Comitibus multis virisque generosis. Affuerunt etiam archiepiscopi Nichosiensis[6], Jovensis *(a)*, Argensis, Hungariæ *(b)*, Bajocensis *(c)*, Bavergensis[7], Cicenensis *(d)*, Monasteriensis et Trajectensis[8], et cum eis vir nobilis et potens Walterus de Avennis, &c. Deinde patriarcha Hierosolymitanus[9], cum magna humilitate cleri et populi tollens reverenter vivificæ Crucis lignum, feriâ sextâ B post festum omnium Sanctorum profectus est ab *Achon* in castra Domini; quæ processerant ad fluvium Jordanem. Hoc autem Dominicæ Crucis lignum post Terram sanctam perditam reservatum fuit ad hæc tempora et à fidelibus occultatum. Imminente enim conflictu Sarracenorum tempore Saladini cum christianis, sicut à senioribus accepimus, Crux secta fuit, cujus pars ad prælium delata et ibidem perdita, pars tempore reservata exstitit, quæ nunc exhibetur. Cum tali quoque vexillo aciebus * instructis, processerunt fideles per planum Fabæ usque * *Ed.* à diebus. ad fontem Tubanniæ, eo die multùm laborantes; et præmissis exploratoribus, videntes ab adversariis commutari *(e)* pulverem, incerti fuerunt utrùm contra nos an fugiendo properarent. Sequenti die per montes *Gelboe*, quos habuerunt ad dextram et paludem ad sinistram, profecti sunt Bethsanam, ubi adversarius noster castrametatus est; sed metuens adventum tam copiosi Dei viventis exercitûs C et tam ordinatè procedentis, tentoria tollens et fugiens, terram militibus Christi vastandam reliquit. Unde, in vigilia Sancti Martini Jordanem transeuntes, corpora sua laverunt in eo fideles, et pacificè quieverunt ibidem per biduum, victualium copiam reperientes. Deinde super littus maris Galileæ tres fecerunt mansiones, peragrantes loca in quibus Salvator noster mirabilia operari dignatus est, corporali præsentiâ cum hominibus conversatus. Aspexerunt Bethsaïdam civitatem Andreæ et Petri, tunc ad modicum casale redactam. Viderunt etiam loca ubi Christus discipulos vocavit, supra mare siccis pedibus ambulavit, in deserto turbas pavit, montem oraturus ascendit, et ubi post resurrectionem cum discipulis manducavit: et sic per Capernaum *Achon* reversi sunt, infirmos suos reportantes.

Deinde, aliam equitationem aggressi, fideles prædicti perrexerunt ad montem Christiani variâ fortunâ decertant. *Thabor*, ubi primò aquarum inopiam, et postmodum per defossionem copiam D repererunt. Desperabant autem capitanei exercitûs de ascensu montis, donec dictum est eis castrum fore comprehensibile à puero Sarraceno. Consilium ergò inierunt, et dominicâ primâ Adventûs, cùm legeretur evangelium, *Ite in castellum quod contra vos est*, patriarcha præcessit cum signo crucis, episcopis et clero orantibus et psallentibus, dum exercitus clivum montis subiret; et licèt mons præruptus esset undique, et velut impossibilis in ascensu et extra semitam totam, omnes tamen viriliter ascenderunt. Johannes verò Rex Hierusalem cum militia Christi castellanum ab equo stravit et admiraldum unum, qui primo impetu intrepidi extra portas ad montem defendendum hostibus occurrerant, in stuporem eos convertentes et fugam. Sed Rex, quantùm meruit ascendendo, tantùm demeruit descendendo: nam Templarii multi et Hospitalarii et sæculares, quando infideles vires receperant, vulnerati sunt, sed pauci mortui. In hoc autem et in primo E die quo duximus equitatum, multitudinem maximam virorum, mulierum ac parvulorum, apud *Achon* christiani reduxerunt, ubi episcopus Achonensis * parvulos * Jacobus de Vitriaco. quoscumque vel prece vel pretio obtinere potuit, baptizavit; feminas verò inter sanctimoniales distribuit et literis applicare fecit. In tertio autem equitatu, cui patriarcha cum clero et signo crucis non interfuit, multa incommoda, tum per latrunculos, tum ex hyemis incommodo, perpessi sunt fideles, præsertim in vigilia

[1] Joanne. [2] Andreâ. [3] Hugone. [4] Leopoldus. [5] Otto. [6] Eustorgius. [7] Ecbertus. [8] Otto. [9] Lotharius.

(a) Legendum videtur *Juvaviensis* seu Salisburgensis. Qui autem præerat archiepiscopus vocabatur *Eberhardus.*

(b) Intellige Strigoniensem archiepiscopum.

(c) Legendum quoque videtur *Bajoariæ* seu Pataviensis episcopus, cujus nomen erat *Ulricus*: is enim anno 1215 expeditioni sacræ nomen dedisse traditur.

(d) Fortè *Siscia [Sisseg]*, sub metropoli Colosensi in Hungaria.

(e) Lege *concitari* vel *commoveri.*

Nativitatis Dominicæ, per viam in qua illâ nocte sacrâ tempestatem ventis et A pluviis incommodam invenerunt. In finibus etiam Tyri et Sidonis juxta Sarepta, multa perpessi fuerunt incommoda tam aëris intemperie quàm molestiâ corporali.

Pag. 291. Barones Angl. Francos exosos habere incipiunt.

Anno Domini MCCXVII, juvenis Rex Henricus fuit ad Natale apud Bristollum, præsente Walone legato et Willelmo Marescallo, rectore ejusdem Regis et regni. Erat autem eâ tempestate inter optimates Angliæ fluctuatio maxima cui se Regi committerent, juveni-ne Henrico, an domino Lodovico. Habebant enim ex Francigenis talem tantumque contemptum, quòd multi eorum consolationem non admiserunt. Auxit præterea hujus perturbationis procellam, quòd Lodovicus, spreto juramento, terras, possessiones et castella eorumdem optimatum, quæ eorum auxilio subegerat, illis murmurantibus, in suam redegerat potestatem, ponens in eis milites et alienigenas nationes. Cæterùm turpe sibi videbatur ad Regem, à quo abierant, redire, ne viderentur canes ad vomitum revertentes; sicque, hinc inde B perplexi, quassatum nequiverunt calamum reparare.

Eodem tempore, XIII kal. februarii, exierunt de castello quod *Montsorel* appellatur milites et servientes, ut prædis instarent et rapinis. Quod cùm per exploratores milites *de Notingham* cognovissent, venerunt eis obviàm, et, facto congressu, ceperunt ex obstantibus decem milites et viginti-quatuor servientes; et sic, tribus ex hostibus interfectis, cum læta victoria remearunt.

Falcasius prædas agit.

Per idem tempus Falcasius prædo *(a)*, XI kal. februarii, multitudine gravi congregatâ de præsidiis castrorum de Oxonia, Norhamptona et Bedefordia, simul et *Windleshores*, militum et ruptariorum, venit ad villam Sancti-Albani in crepusculo vespertino, nocte scilicet Sancti Vincentii; atque, inopinato impetu facto, villam totam spoliavit, homines et infantes cepit, ac vinculis eos arctissimis mancipavit; ad ostium quoque ecclesiæ beati Albani servientem quemdam de curia interfecit, C ad ecclesiam fugere cupientem : et sic opere nefario à ministris diaboli consummato, abbati Willelmo significavit ut sub omni festinatione mitteret ei centum libras argenti; alioquin ipse, injecto igne, villam totam cum monasterio et suis ædificiis illicò concremaret. Abbas verò post multas contradictiones, aliud non habens remedium, pecuniam postulatam concessit. Quibus ita gestis, dictus Falcasius cum suis prædonibus excommunicatis et spoliis nimis damnosis, et captivis captis turpiterque vinctis et abductis, ad castellum *de Bedeford* citiùs convolavit; deinde, cum omni multitudine prædicta ad forestam de Walbergia properans, cepit ibi Rogerum de Colbevilla et plusquam sexaginta cum eo, clericos et laïcos de provincia illa, qui prædæ causâ ibi latebant. Postea verò quâdam nocte per visum accepit idem Falcasius, quòd de turri Sancti-Albani quoddam immane saxum in modum fulguris in eum irruens, eumdem in pulverem contrivit. Quâ perterritus visione, &c. D

Ludovicus inducias cum Angliæ Rege paciscitur, et in Franciam redit.

Circa dies istos, nuncii Lodovici, qui pro eo steterunt in curia Romana, eidem Lodovico significaverunt quòd, nisi exiret de Anglia, sententia excommunicationis quam Walo legatus in eum tulerat, in die Cœnæ confirmaretur à Papa. Hac itaque de causa statutæ sunt treugæ inter Lodovicum et Regem Henricum usque ad mensem de Pascha, ita scilicet ut omnia remaneant in eo statu quo fuerunt in die quâ juratæ fuerunt treugæ in castellis et rebus aliis usque ad terminum constitutum. Transfretavit igitur Lodovicus tempore quadragesimali * eo pacto quòd nunquam deinceps gratiam baronum Angliæ habuit sicut priùs : nam continuò venerunt ad fidelitatem Regis Henrici Comes Willelmus Sarisberiensis, Comes Willelmus *Arundel*, Comes Willelmus Warennæ, et alii multi dicto Regi deinceps adhærentes. Sed et magnus Marescallus, Willelmum filium suum primogenitum ad Regis fidelitatem revocans, partem Lodovici non mediocriter labefactavit. E

*An. 1217.

Eodem tempore, exercitus qui erat in *Achon* quadrifariè divisus est. Rex enim

(a) Falcasii pleniorem notitiam tradit Matthæus ad annum 1224, p. 322. *Falcasius*, inquit, *de Brente* (*de Breante* quoque dictus apud *Rymer*, p. 56), *Neustriensis et spurius ex parte matris atque bastardus, qui in vili jumento manticato ad Regis paulò antè clientelam descenderat, qui castrum Bedefordiæ, tempore guerræ motæ inter Regem Johannem et barones suos, pro voluntate ejusdem Regis sibi concessum, in territorio alterius situm firmavit, de tali munitione et divitiis suis, et de quibusdam consiliariis Regis sibi confœderatis confisus, et faciens fulcimen de baculis arundineis, terras et possessiones liberorum hominum suorum et vicinorum injustè auferre non formidavit : præcipuè triginta-duos liberos homines in manerio de Luituna sine judicio de suis tenementis disseisinavit, et quasdam pasturas communes sibi appropriavit. Super quibus cùm querela ad dominum Regem pervenisset, &c.*

A Hungariæ, brevi tempore ibidem commoratus, cum magno Terræ sanctæ dispendio Pag. 293.
recessit *(a)*; peregrinos enim et galeias, equos et jumenta cum armis secum traxit, Incidentia de terra Promissionis.
multùm ne recederet à patriarcha rogatus: qui tandem cum sua sequela excommunicatus recessit; alia pars pigrorum et timidorum et eorum qui divitiis affluebant, in Achone remansit. Rex verò Hierusalem et Dux Austriæ, cum Hospitalariis Sancti-Johannis, et episcopis multis et aliis fidelibus, castrum in Cæsarea Palæstinæ in brevi viriliter firmaverunt, licèt frequenter hostium nunciaretur adventus. Ibi in basilica Principis apostolorum festum Purificationis patriarcha cum sex episcopis celebravit. Templarii quoque cum domino Waltero de Avennis et aliis peregrinis, et Hospitalarii de domo Teutonicorum, castrum quod olim *Districtum*, nunc autem castrum Peregrinorum dicitur, firmare cœperunt. Hoc autem castrum situm est inter Caïpham et Cæsaream, non longè distans à mari: quapropter viam strictam
B ascendentibus, et ad Hierusalem per eam descendentibus, *Districtum* dicebatur. Hujus castri prima utilitas est, quòd conventus Templariorum, eductus à peccatrice et omni spurcitiâ plena civitate *Achon*, usque ad reparationem murorum Hierusalem in hujus castri præsidio residebit. Territorium ejus piscariis, salinis, silvis, pascuis, agris, herbis, vineis, hortis et pomariis abundat. Inter *Achou* et Hierusalem nullum est municipium quod Sarraceni teneant, quocirca damnificantur multùm infideles. Inter Hierusalem et Jordanem portum habet naturaliter bonum, sex milliaribus distans à monte *Thabor*: unde Sarraceni in campo qui interjacet lato et longo, nec arare possunt, nec seminare, propter hujus castri præsidium et levamen. Firmato itaque tali castro, exercitus Domini reversus est in *Achon*.

Sub his quoque diebus, mense maio, feriâ scilicet sextâ ante Pentecosten, excitata fuit provincia Coloniensis in obsequium Salvatoris; nam in villa *de Bebon*
C Frisiæ apparuit in aëre triplex forma crucis, &c.

Per idem tempus, post Paschalem solemnitatem, procurante Willelmo Marescallo Regis rectore et regni Angliæ, convenerunt ad obsidendum castrum *de Montsorel* Ranulphus Comes Cestriæ, Willelmus Comes Albemarliæ, Willelmus Comes de Ferrariis, Robertus de Veteri-ponte, Briennus de Insula, Wil. de Cantelupo, Philippus *Marc*, Robertus *de Gaugi*, Falcasius cum castellanis suis, et alii multi ex præsidiis castrorum, qui, collocatis machinis in locis congruis, dictum castellum acriter invaserunt. Erat summus in castello Henricus *de Braiborc* et decem milites cum eo strenuissimi cum servientibus multis, qui hostibus assilientibus lapides pro lapidibus, tela pro telis, remiserunt. Inclusi quoque cùm per multos dies castrum defendissent, nisi *(b)* ne fortè longâ obsidione deficerent, miserunt ad Saërum Comitem Wintoniensem, qui tunc Londoniis erat, obsecrantes ut celeriter [An. 1217. Anglis castellum *de Montsorel* obsidentibus.]
D subveniret obsessis. Tunc Comes præfatus, cujus illud municipium erat, ad Lodovicum, qui nuper de partibus transmarinis ad urbem Londoniarum redierat, veniens, postulavit eum cum amicis obnixè, ut subsidium mitteret militare, per quod obsidio solveretur. Tandem, habito tractatu ad invicem, communiter decreverunt ut legio militum mitteretur, quæ et obsidionem solveret, et totam Lodovico provinciam subjugaret. Exierunt itaque ab urbe Londoniensi milites sexcenti et cum eis plusquam viginti millia armatorum, qui omnes aspirabant in aliena, habentes principes illius Comitem Perticensem *, marescallum Franciæ *(c)*, Comitem Wintoniensem Saërum, Robertum filium Walteri, cum aliis multis quos ad expeditionem hanc idoneos judicabant. Moventes autem castra pridie kal. maii *, id est, die lunæ proximâ ante Ascensionem Domini, profecti sunt apud Sanctum-Albanum, quæque obvia deprædantes. Ruptarii verò et prædones nequissimi de regno Fran- [Obsessis Lodovicus suppetias mittit.] [* Thomam.] [* An. 1217.]
E corum, villas in gyrum perlustrantes, ecclesiis et cœmeteriis non parcebant quin Pag. 294.
omne genus hominum caperent et spoliarent, ac diro et excogitato membrorum cruciatu ad gravissimam redemptionem compellerent. Abbatia quoque Sancti-Albani, quæ paulò antè Lodovico satisfecerat, prædonum manus vix evasit; sed eam vacuam omni genere cibariorum et poculorum dimiserunt, quam omni redundantem invenerunt.

In crastino autem versùs villam *de Dunestaple* castra moventes, ecclesiam beati

(a) Rogeri *de Wendover* ms. cod. habet: *Reges enim Hungariæ et Cypri Tripolim profecti sunt, ubi Rex Cypri adolescens diem clausit extremum.*

(b) Leg. fortè *defendere nisi*, absque vocula *cùm*.

(c) Franciæ marescallus erat Galterus de Nemosio, vices agens Johannis filii Henrici *Clément* adhuc impuberis, prout habet Guillelmus Brito, suprà, p. 94.

Amphibali magistri beati Albani, in villa de Redburna sitam, ubi Domino cooperante A
innumerabilia miracula celebrantur, monachos usque ad femoralia spoliabant;
sanctorum insuper reliquias super sanctum altare rapientes, funestis eas manibus
polluerunt. Inter quos et quidam ex eis crucem quamdam argenteam et deau-
ratam, in qua portio quædam Dominicæ crucis continebatur, tollens, in sinu suo,
sociis ignorantibus, abscondit. Sed, antequam ab ædibus oratorii recessisset, à
dæmonio arreptus corruit in terram, dentibus stridens et ore spumans; surgensque
festinanter, à dæmonio agitatus in socios ensem vibrare disposuit. At illi ejus
miseriæ condolentes, ligatis manibus illius, causam penitùs ignorantes, ad eccle-
siam *de Flastude* perduxerunt, in suprema furia constitutum. Intrantes autem
ecclesiam prædones ut eam spoliarent, obviavit presbyter indutus vestibus albis,
ut malitiam comprimeret impiorum. Verumtamen, de socio quem furiosum ducebant
perterriti, manus cohibuerunt à rapina: ubi, vidente presbytero et multis aliis, B
crux prædicta cecidit in terram, de sinu exiliens furiosi; quam reverenter ac stupens
presbyter arripiens et à terra in editum elevans, quid hoc esset à prædonibus requi-
sivit. Tandem in se reversi, cognoverunt per virtutem animadversionis divinæ,
quòd à monachis quos in proxima villa spoliaverant, crucem furtim sustulisset.
In summa igitur angustia prædones constituti, timuerunt valdè ne etiam ipsos
spiritus nequam invaderet, et sicut socium suum fecerat, cruciaret. Tunc præ-
dones nequissimi crucem illam cum tremore presbytero tradiderunt, adjurantes
per virtutem Dei et in periculo ordinis sui ut, antequam cibum sumeret, ad locum
accedens, crucem monachis restitueret. Presbyter verò, cum festinatione ad ora-
torium beati Amphibali veniens, crucem reverenter tradidit, et omnia quæ circa
illam mirabiliter acta sunt, priori et fratribus enarravit.

Solutâ Montissorelli obsidione,

Exercitus igitur Lodovici et baronum Angliæ apud Dunestapliam perveniens, C
ibidem pernoctavit. Mane autem facto, versùs aquilonem vexilla direxit et arma,
ut obsidionem prædictam solvere maturaret; sed Comes Cestrensis Ranulphus et
alii qui cum illo obsidionem agebant, ab exploratoribus præmoniti, expeditione
dimissâ, ad castrum sese *de Notingham* conferentes, decreverunt communiter ut
hostium supervenientium ibidem explorarent progressum. Barones itaque cùm,
cunctis cœmeteriis et ecclesiis omnibus more solito spoliatis per viam, ad castellum
de Montsorel pervenissent et obsidionem dissolvissent, communi consilio decre-
verunt ut versùs Lincolniam properarent, ubi Gilebertus *de Gant* cum aliis baro-

Lincolniam barones occupant.

nibus supradictis diutinam obsidionem egerant, sed inanem. Transeuntes igitur
barones per villam de Belvero, omnia ibi in usus prædonum cesserunt; quia
pedites de regno Francorum, qui quasi spurcitia et spuma superfluens erant illius
regionis, nihil omninò reliquerunt intactum: tanta namque in eis erat pauperies D
et miseria, quòd in vestibus corporeis quibus pudenda natesve tegerent, facultas
eis minimè administraverit. Denique ad Lincolniam pervenientes, barones insultum
acerrimum fecerunt in castellum: quibus resistentes inclusi, lapides et tela morti-
fera pro lapidibus et jaculis pro viribus remiserunt.

Legatus adversùs eos exercitum dirigit.

Dum hæc ibi agerentur, Willelmus Marescallus, Regis custos et regni, de con-
silio Walonis legati et Petri Wintoniensis episcopi, et aliorum quorum consilio
regni gerebantur negotia, fecit convocari omnes castellanos ad Regem spectantes
et milites qui erant in præsidiis castrorum in partibus diversis, præcipiens ut feriâ
secundâ in hebdomada Pentecostes * apud *Newerc* ad edictum Regis convenirent,
ut pariter cum ipso obsidionem castri Lincolniensis dissolvere laborarent. At illi
quibus erat ardens desiderium bellum conserere cum Francigenis excommunicatis,
et etiam pro patria pugnare, venerunt gaudenter ad diem præfixum et locum, E
cum quibus utique et ipse legatus cum aliis regni prælatis, cum equis et viris
bellicosis apparuit, ut Regi inobedientes et domino Papæ rebelles precibus inse-
querentur et armis. Habuerunt namque justam, ut sibi videbatur, causam, cùm
præcipuè innocens esset et quasi à peccato alienus, quem adversarii ejus exhære-
dare per superbiam laborabant. Cùmque omnes in unum essent congregati, recensiti
sunt in exercitu milites quadringenti, balistarii fermè ducenti quinquaginta; ser-
vientes quoque tot et tales affuerunt innumeri, quòd vices militum possent pro
necessitate implere. Principes autem exercitûs fuerunt Willelmus Marescallus et
Willelmus filius ejus, Petrus Wintoniensis episcopus in opere martio eruditus,
Comes Cestrensis Ranulphus, Comes Sarisberiensis Willelmus, Comes de Ferrariis
Willelmus,

** An. 1217.*

A Willelmus, Comes Albemarlensis Willelmus. Affuerunt et barones Willelmus de
Albineto, Johannes Marescallus, Willelmus de Cantelupo et Willelmus filius ejus,
Falcasius *(a)*, Thomas *Basset*, Robertus de Veteri-ponte, Briennus de Insula,
Gaufridus *de Luci*, Philippus de Albeneïo, cum castellanis multis in opere militari
exercitis. Hi apud *Newerc* triduanam moram facientes ad respirationem hominum
et equorum, confessioni interim vacabant, corporis et sanguinis Dominici percep-
tione sese muniebant, contra hostiles incursiones Dominum protectorem habere
quærentes; sicque universi ad omnia parati, pro justitia mori vel vincere affectabant.

Tandem in hebdomada Pentecostes feriâ sextâ, post divinorum celebrationem Ludovicum
sacramentorum, surgens legatus sæpedictus, ostendit coram omnibus quàm iniqua excommunica-
erat Lodovici ac baronum ei adhærentium causa, pro qua fuerant excommunicati tione percellit.
et ab unitate ecclesiæ segregati; et ut denique exercitum illum animaret ad pugnam,
B albis indutus vestibus cum clero universo, Lodovicum nominatim excommunicavit
cum complicibus et fautoribus suis, et præcipuè omnes illos qui apud Lincolniam
contra Regem Angliæ obsidionem agebant cum tota civitate, continens scilicet
et contentum; eis autem qui negotium hoc in propriis personis expediendum
susceperunt, de concessa sibi potestate ab omnipotente Deo et sede apostolica
plenam suorum veniam peccatorum de quibus veraciter confessi fuerint, indulsit
et in retributione justorum salutis æternæ præmia repromisit. Deinde, collatâ
omnibus absolutione et Dei benedictione, ad arma convolarunt universi, equosque
cum festinatione ascendentes, castra moverunt ovantes. Venientes itaque ad villam
Stouve, quæ octo milliaribus à Lincolnia distat, ibidem intrepidi pernoctarunt.
Mane autem facto, belli septem eleganter ordinatis densis agminibus, processerunt
in hostes, nihil adeò metuentes quàm fugam eorum ante adventum suum. Balis-
C tarii quoque eorum exercitum semper præibant uno ferè milliari; sarcinæ bigarum
et summariorum cum victualibus et rebus necessariis exercitum tantumdem seque-
bantur à tergo, vexillis undique micantibus et scutis, quæ terrorem videntibus non
minimum incusserunt.

Barones verò qui erant in civitate et Francigenæ tantam conceperunt securitatem Francis castel-
in causa sua obtinenda, ut, referentibus sibi nunciis de adventu adversariorum, lum impugnan-
sannas redderent et cachinnos, non cessantes lapides damnosos projicere ex man- tibus,
gonellis, ut castelli muros dissolverent. Sanè Robertus filius Walteri et S. * Comes * Saërus *de*
Wintoniensis, cùm audissent hostes appropinquare civitati, exierunt ab urbe, ut *Quinci.*
progressum eorum inspicerent et bellatorum numerum æstimarent. Qui cùm dili-
genter hostium adventantium ordinem conspexissent, redierunt in urbem ad socios,
dicentes: « Ordinatè procedunt contra nos bellatores isti, sed nos tamen multò
D » plures sumus quàm illi: unde consilium nostrum est ut exeamus contra eos obviàm
» illis usque ad ascensum montis, quia, si ita fecerimus, capiemus omnes sicut
» alaudas. » Quibus Comes Perticensis [1] et Marescallus [2] respondentes dixerunt: « Vos [1] Thomas.
» æstimatis illos juxta scientiam vestram, et nos exibimus modò, ut æstimemus [2] Gualterus de
» eos juxta consuetudinem Gallicanam. » Exierunt igitur ut æstimarent exercitum Nemosio.
Regis venientem, sed in æstimatione decepti fuerunt; nam, cùm primò vidissent
à tergo exercitûs bigas et sarcinas cum custodibus earum, qui cuneos jam ad bellum
dispositos sequebantur, æstimaverunt unum esse per se exercitum, quia ibi multi-
tudinem multam cum vexillis micantibus inspexerunt. Habuerunt enim singuli
magnatum duo vexilla; unum, ut jam diximus, cum sarcinis à tergo remotiùs
cuneos sequens; et aliud corpora singulorum præcedens, per quod cognoscerentur
prælia conserentes: sicque Comes Perticensis cum Marescallo illusus, ad socios
E remeavit incertus. Dederunt igitur consilium isti sodalibus reversi in civitatem,
quorum consilium præterire nefas erat, ut, divisis optimatibus, custodirentur portæ
civitatis ab eis, hostesque ab ingressu ejus arcerent, donec cepissent castellum,
cujus captio jam imminebat. Placuit multis consilium, verumtamen pluribus dis-
plicebat. Obseratis itaque portis et custodibus adhibitis, omnes sese ad defensionem
parabant.

Interea exercitus Regis, à parte castelli urbi appropinquans, cùm à castellanis Pag. 296.
cognitus fuisset, miserunt clàm nuncium per posticum quod erat à tergo castelli Regales turmæ
ad majores exercitûs, qui eis omnia quæ fiebant interiùs nunciavit. Dixit etiam in urbem irrum-
quòd, si vellent, possent ingressum habere per posterulam quæ propter adventum punt.

(a) In opere illo laudabilis, inquit Rogerus *de Wendover.*

eorum fuerat jam aperta. At illi per eam noluerunt omnes intrare; sed miserunt Falcasium cum agmine toto cui præerat et balistariis omnibus, qui portam civitatis saltem unam exercitui patefacerent. Deinde omnis multitudo, ad portam se aquilonarem conferens, illam confringere vacavit; nec præterea barones cessabant de petrariis ad castellum lapides emittere ponderosos. Sed Falcasius interim, castrum cum agmine cui præerat ac balistariis omnibus ingressus, statuit eos subitò supra muros domorum et in propugnaculis castri: qui illicò tela mortifera in dexterrimos * baronum dirigentes, equos cum assessoribus suis prostraverunt in terram, ita quòd quasi in ictu oculi peditum ac militum ac magnatum prostraverunt multitudinem. Videns autem Falcasius ex nobilioribus adversariorum suorum plurimos in terram prostratos, prorupit de castro cum suis audacter in medium hostium; sed ab irruentibus in eum legionibus captus est et abductus, donec per probitatem balistariorum ac militum suorum liberatus est et ad suos reductus. Interea moles totius exercitûs Regis, januis civitatis licèt cum difficultate confractis, villam ingrediens audacter prorupit in hostes. Videres igitur ex ictibus gladiorum igneas prosilire scintillas, et ad modum tonitrûs vel terræ motûs totam terram reboare ex congressu confligentium: sed tandem per regales, quorum probitate equi in quibus sedebant barones telis confossi sunt et ad instar porcorum jugulati, pars baronum fuit penitùs infirmata; nempe quando equi corruerunt in terram interfecti, sessores eorum capiebantur, cùm non esset qui eos liberaret. Tandem cùm Regis militia, baronibus penitùs enervatis, cepisset ex eis militum multitudinem numerosam, ac vinculis omnes mancipasset, irruit densis agminibus in Comitem Perticensem, circumvallando eum undique, et versum est in eum pondus belli. Sed demùm, cùm impetum irruentium sustinere non potuit, hortati sunt ut se redderet, ut vivus evadere posset. At ille cum juramento horribili affirmavit quòd se Anglico alicui nunquam redderet, qui proprii Regis proditores fuerunt; et, his auditis, irruit quidam de regalibus, et per ocularium galeæ caput ejus perforando, cerebrum effudit, et meritò, quia per cerebrum dictus [Comes] sæpè pejeravit; et corruens in terram, nec Deum invocavit, nec etiam verbum unum edidit, sed in summo rancore et superbia ad inferos peregrinavit.

* *Al.* dextrarios.

Thomas Comes Perticensis in conflictu perimitur.

Videntes igitur Galligenæ phalanges quòd major eorum pars cecidisset, inierunt fugam tam pedites quàm equites, sibi nimis damnosam; nam flagellum portæ australis per quam fugerunt, quod ex transverso fuerat fabricatum, fugientes non mediocriter impedivit. Etenim, quotiescumque aliquis adveniens et festinus nimis exire voluisset, oportebat eum ab equo descendere et portam aperire: quo exeunte, porta statim claudebatur, flagello ut priùs posito ex transverso, sicque porta illa fugientibus nimis molesta fuit et damnosa. Insecuti autem sunt milites Regis barones fugientes et Francos, fractâ eorum superbiâ: sed, licèt plures in fugiendo capti fuerint, fictè insecuti sunt eos, quia, nisi consensus consanguinitatis, qui se manifestat in articulo necessitatis, intervenisset, nec pes unus ex omnibus evasisset, quin per gulas universi caperentur *(a)*. Quid plura? Capti sunt ex baronibus capitaneis Saërus Comes Wintoniensis, Henricus *de Boum* Comes Herefordensis, Comes Gilebertus *de Gant*, quem nuper Lodovicus fecerat Comitem Lincolniensem; Comes Perticensis pro pertinaci superbia sua ibi remansit in hodiernum usque diem. Capti sunt etiam barones, Robertus filius Walteri, Richardus *de Munfichet*, Willelmus *de Mumbrai*, Willelmus de Bello-campo, Willelmus *Maudut*, Oliverius *de Harcourt*, Rogerus *de Cressi*, Willelmus de Colevilla, Willelmus *de Ros*, Robertus *de Ropelle*, Radulphus *Cheinduit*, et alii multi quos longum esset enumerare. Capti sunt etiam milites quadringenti, præter servientes equites et pedites, qui facilè sub numero non cadebant. Comes Perticensis in pomario hospitalis extra villam sepultus est. Reginaldus etiam cognomento Crocus, miles de familia Falcasii, vir strenuus, ibi interfectus est, et apud abbatiam Crokesdensem * honorificè sepultus. Interfectus est etiam in illo conflictu serviens quidam ex parte baronum, omnibus ignotus, qui extra civitatem in quadrivio velut excommunicatus sepultus est. Isti tres tantummodo ex omnibus in tanti discrimine belli occisi fuerunt.

Regiis militibus victoria cedit.

* *Crocstune.*

Pag. 297.

His itaque gestis, invenerunt regii bellatores in plateis civitatis bigas baronum et Francorum cum summariis et sarcinis, vasis argenteis et varia supellectili simul

(a) Wendover: *Quia, nisi consensus consanguinitatis et carnis intervenisset, nec pes unus ex omnibus evasisset. Sed, ne sermonem inaniter diutiùs protrahamus, capti sunt ex baronibus, &c.*

A cum utensilibus onustas : quæ omnia in usus eorum sine contradictione cesserunt. Spoliatâ itaque civitate universâ usque ad ultimum quadrantem, ecclesias omnes totius urbis consequenter spoliantes, arcas omnes cum armariolis securibus et malleis confregerunt, rapientes in eis aurum et argentum, pannos diversi coloris ac muliebria ornamenta, annulos aureos cum scyphis et lapidibus pretiosis. Nec etiam ecclesia cathedralis hanc pestem evasit, quin subiret judicium aliarum. Datum enim erat militibus in mandatis à legato, ut et canonicos omnes tractarent ut excommunicatos, et sicut tales qui hostes fuerunt Romanæ ecclesiæ ac Regis, vassalli ejus ab initio guerræ motæ. Fuit autem illis pro causa sufficiente aliquid habere quod auferri possit, sicut consuetudo est Romanis de levi causas adinvenire, ubi materia prædæ subjacet malignantibus. Præcentor autem ecclesiæ illius, Gaufridus scilicet *de Drepinges*, undecim millia marcarum argenti se inconsolabiliter B doluit amisisse. Tandem, cùm omnia mercimoniorum genera rapuissent, ita quòd nihil in aliquo domûs angulo remansit intactum, reversi sunt singuli ad dominos suos, divites effecti, atque ab omnibus pace Regis Henrici per civitatem denunciatâ, epulabantur et bibebant cum jucunditate. Facta est autem ista belli congressio, quam in opprobrium Lodovici ac baronum nundinas appellant, XIV kal. junii *, sabbato scilicet in hebdomada Pentecostes, habens initium horâ inter primam et tertiam mediâ ; sed ante horam nonam à bonis negotiatoribus sunt omnia consummata.

Qui omnes civium et ecclesiarum spoliis ditantur.

* An. 1217.

Verùm ex matronis civitatis aliquæ submersæ sunt : quæ, ut scandalum et ludibrium evitarent, parvas et fragiles ingressæ naves cum pueris et ancillis et rebus domesticis, defecerunt in via. Sed postea à quærentibus inventa fuerunt vasa argentea cum rebus aliis multis quæ suis inventoribus profuerunt. Erant enim na- C viculæ nimis oneratæ, et matronæ regere nescientes *(a)*.

Omnibus igitur hunc in modum consummatis, præcepit Willelmus Marescallus castellanis omnibus, ut cum prisonibus suis redirent ad propria, eosque sub arcta servarent custodia, donec de illis Regis audirent voluntatem. At idem Marescallus eodem die, antequam cibum sumeret, ad Regem reversus, retulit coram legato omnia quæ acciderant : qui, gratias Deo cum lacrymis agentes, fletum citiùs converterunt in risum. Mane autem facto, venerunt nuncii ad Regem, qui dixerunt milites *de Montsorel* castrum reliquisse et aufugisse : unde Rex vicecomiti *de Notingham* dedit in mandatis, ut personaliter accedens ad castellum, illud subverteret et penitùs complanaret.

Relicto Montis-sorelli castro,

Interfecto, ut dictum est, Comite Perticensi, inierunt fugam omnes tam equites quàm pedites versùs urbem Londoniensem, quorum primus erat marescallus D Franciæ cum castellano *de Arras* et Galligenis innumeris. Verumtamen multi ex illis, et præcipuè pedites ferè omnes, interfecti fuerunt, antequam ad Lodovicum dominum suum pervenissent. Exierunt enim eis obviàm homines villarum per quas fugam fecerunt, cum gladiis et fustibus, et multos plagis impositis peremerunt. Milites quoque circiter ducenti *(b)*, ad urbem Londoniensem venientes, suo Lodovico se præsentaverunt, luctuosa ei damna nunciantes : quibus ipse subsannando ait, quòd per eorum fugam socii eorum capti fuerunt, quia, si ipsi in prælio remansissent, et se fortè et socios suos à captione et periculo liberassent. Credendum est itaque confusionem hanc Lodovico ac baronibus Angliæ justo Dei judicio accidisse, qui, jam ferè per biennium in sententia excommunicationis inveterati, nisi per divinam plecterentur severitatem, dicerent homines in cordibus suis, *Non est Deus ;* et sic non inveniretur qui faceret bonum, nec etiam E esset usque ad unum.

Franci ad Ludovicum confugiunt, et malè excipiuntur.

Eodem anno *(c)*, Papa Innocentius, postquam sedisset annos octodecim, menses quinque et dies quatuor, XVII kal. augusti humanæ naturæ debitum solvit. Cui successit Honorius qui Sencius antea dicebatur. Sedit in cathedra Romana annos decem, menses septem et novemdecim dies.

Eodem tempore, Lodovicus, de infortunio quod sibi apud Lincolniam acciderat, prolapsus in desperationem ne propositum suum ad effectum perduceret, exquisito usus consilio, nuncios suos ad patrem suum et uxorem suam dominam

Ludovicus pro subsidio mittit ad patrem.

(a) Wendover : *Et ideò subitò perierunt omnes matronæ, naves regere nescientes. Impetus enim malè solet omnia ministrare. Omnibus igitur &c.*

(b) Ductore Simone Pissianita, quem memorat Guillelmus Brito suprà, p. 111.

(c) Anno 1216 Innocentius vivere desiit.

Blancam destinavit, proponens eis damna irreparabilia quæ sibi apud Lincolniam et baronibus Angliæ contigerant, quæ magis à Deo quàm hominibus sibi doluit irrogata. « Rex namque Anglorum adeò jam invaluit, quòd, in manu armata » omnes provincias circa urbem Londinensem perlustrans, exitum civitatis præ- » dictæ sibi et suis complicibus jam præclusit. Deficiunt præterea nobis, ait, et » nostris in urbe omnium utensilium genera, quæ etiamsi abundarent in civitate, » non habemus unde illa emamus. Quocirca vobis significo quòd nec habeo facul- » tatem resistendi, nec ab Anglia recedendi, nisi mihi provideatis potenter in » subsidio militari. » Cùmque ad patrem de filio et ad uxorem de marito talia pervenissent, doluerunt valdè illum in tali articulo esse constitutum. Rex autem Franciæ cùm hæc audisset, ait : « Nonne adhuc vivit Willelmus Marescallus ? » Et dictum est, *Immò.* Et Rex : « Non ergò timeo de filio meo. » Unde Willelmus Marescallus post hæc semper notatus fuit de proditione. Et quoniam Rex timuit filio excommunicato opem ferre, velut qui multoties de consensu filii fuerat acriter increpatus à Papa *(a)*, summam negotii imposuit uxori Lodovici : quæ non segniter rem sibi impositam exequens, milites trecentos strenuos et in rebus militaribus benè paratos in subsidium viri sui cum multa armatorum manu transmisit. Sed hæc omnia Regem Anglorum latere non poterant, qui, jam viribus resumptis, cum ingenti exercitu australia maris littora occupaverat, et urbem Londoniensem jam decreverat obsidione vallare. Assignavit ergò Rex, de consilio Marescalli, Philippum de Albeneïo et Johannem Marescallum simul cum quinque portubus et aliis armatis multis, qui, semitas maris solerter speculantes, Francorum explorarent et præpedirent adventum.

Pag. 298.

*Die 24 augusti 1217.

Missum navale subsidium ab Anglis dissipatur.

Igitur in die apostoli Sancti Bartholomæi *, classis Francorum Eustachio Monacho, viro flagitiosissimo, commissa est, ut eam sub salvo conductu ad urbem Londoniarum conduceret et integram Lodovico præsentaret. Ingressi itaque mare milites supradicti, habuerunt à tergo flatum turgidum qui eos versùs Angliam vehementer urgebat; sed insidias paratas penitùs ignorabant. Cùm itaque rapido volatu multam maris viam emensi fuissent, piratæ Regis Angliæ ex obliquo venientes, recensentes in parte adversa naves quater-viginti magnas et plures de minoribus, et galeis benè armatis, timuerunt bellum conserere navale cum navibus paucis quæ inter galeias et naves alias numerum quadragenarium non excesserunt, computatis omnibus : sed tandem, de casu qui apud Lincolniam acciderat, in quo pauci de multis triumpharunt, animati, audacter à tergo irruerunt in hostes. Quod cùm Francigenæ cognoverunt, ad arma prosiliunt, et hostibus viriliter, licèt non utiliter, restiterunt. Philippus quoque de Albeneïo et balistarii cum sagittariis inter Francos tela mortifera dirigentes, innumeram ex obstantibus in brevi stragem fecerunt. Habuerunt præterea Angli galeias ferro rostratas, quibus naves adversariorum perforantes, multos in momento submerserunt; calcem quoque vivam et in pulverem subtilem redactam in altum projicientes, vento illam ferente, Francorum oculos excæcaverunt. Fit gravissimus inter partes conflictus; sed pars Francorum, quorum usus non fuerat prælium navale conserere, in brevi erat funditùs infirmata : nam ab Anglis bellatoribus, et in marino prælio eruditis, telis confodiebantur et sagittis, lanceis perfodiebantur, cultellis jugulabantur, gladiis trucidabantur, navibus perforatis mergebantur, calce cæcabantur; spes auxilii et succursûs penitùs evacuabatur, fuga non patebat. Unde multi, ne caperentur ab hostibus, vivi sese sponte in maris fluctibus projecerunt, eligentes potiùs mori quàm arbitrio et voluntate adversariorum tractari, secundùm illud Senecæ, *Arbitrio inimici mori, est bis mori.* Omnibus igitur subjugatis qui vivi remanserant ex nobilioribus Francigenis, victores Angli naves omnes viribus obtentas funibus colligabant, atque cum lætissima victoria versùs Doveram æquora sulcantes, Deum in suis operibus collaudabant. Videntes autem milites castelli inopinatam Dei virtutem, exierunt obviàm venientibus Anglis, atque Gallos infelices vinculis arctioribus constrinxerunt. Inter cæteros autem de fundo et sentina cujusdam navis extractus est diù quæsitus et multùm desideratus Eustachius Monachus, proditor Regis Angliæ et pirata nequissimus : qui, cùm se deprehensum cognovisset, obtulit pro vita sua et membris inæstimabilem pecuniæ quantitatem, et quòd de

(a) Philippus, inquit Guillelmus Armoricus, suprà, p. 110, *excommunicari metuens, nullum adjutorium filio faciebat, per multos super hoc nuncios requisitus.*

A cætero sub Rege Anglorum fideliter militaret. Quem arripiens Richardus, filius Regis Johannis nothus, ait : « Nunquam de cætero falsis tuis promissionibus » quemquam in hoc sæculo seduces, proditor nequissime *; et sic educto gladio, caput ejus amputavit *(a)*. Spolia itaque in auro, argento, pannis sericis et armis, collegerunt regales ministri; atque prisonibus salvò deputatis, significavit Regi Philippus de Albeneïo quæ gesta fuerant : qui pro victoria sibi cœlitùs concessa Dominum glorificavit, qui in rebus humanis disponendis semper est ubique mirabilis. Hujus autem rei eventus cùm ad Lodovici notitiam pervenisset, multò fortiùs doluit quàm de infortunio sibi apud Lincolniam irrogato.

Ludovicus infractus pacem flagitat.

Marescallus igitur Regis et regni rector congregavit exercitum grandem militum pariter et clientum, atque in fortitudine gravi ad urbem Londoniensem se conferens, obsedit eam per gyrum, id est, per terram simul et aquam; omneque B inclusis victualium genus subtrahens, ad deditionem eos compellere satagebat. At Lodovicus, in arcto positus, significavit legato pariter et marescallo, quòd ipse voluit consilio eorum in omnibus obedire, ita tamen quòd, salvo honore suo et sine suorum scandalo, pacem congruam providerent. At illi à quibus totum pendebat negotium, et qui Lodovici deliberationem supra modum desiderabant, pro corona Franciæ, quam etiam læsi et irritati non possunt odisse, quamdam pacis formam in scripto redactam ei remiserunt : cui si consentire vellet, ipsi providerent et ad hoc se obligarent quòd liberum sibi et suis omnibus imprisiis ab Anglia facerent habere recessum et conductum, cùm multi tamen huic misericordiæ essent toto et avido conamine contradictores manifesti; sin minùs, ipsi subversionem ipsius et scandalum omnibus modis ad posse procurarent. Hanc autem pacis formam cùm Lodovicus et ejus consiliarii inspexissent, placuit valdè eis ab Anglia C recedere, ubi sibi videbatur dulcius commorari. Mandavit itaque Lodovicus legato et magno marescallo ut diem certum providerent et locum ubi hæc prætaxata possint celeriùs ad effectum perduci. Partibus autem in hoc consentientibus, convenerunt ad colloquium prope villam *de Stanes*, juxta flumen Thamisiæ, in quadam insula, ad pacem reformandam, Rex Henricus cum legato et magno marescallo, et aliis multis, ex una parte, et Lodovicus cum baronibus et aliis imprisiis suis, ex altera, ubi, divinâ cooperante gratiâ, in subscriptam pacis formam communiter consenserunt, III idus septembris *.

Pag. 299.

* An. 1217.

Pacis conditiones.

Juravit in primis Lodovicus et omnes excommunicati et imprisii ejus cum eo, tactis sacrosanctis evangeliis, quòd starent judicio sanctæ ecclesiæ, et quòd de cætero fideles erunt domino Papæ et ecclesiæ Romanæ. Juravit etiam quòd incontinenti recederet cum omnibus suis de regno Angliæ, nunquam in vita sua D malo animo reversurus; et quòd pro posse suo patrem suum Philippum induceret, ut Henrico Anglorum Regi redderet omnia jura sua in partibus transmarinis, et

(a) Eamdem narrationem, aliis circumstantiis locupletatam, continet ms. codex Cottonianus. « Cùm » autem Hubertus de Burgo de adventu tam formidabili certificaretur, dixit episcopo Wintoniensi » et Marescallo, et aliis magnatibus : *Si hæc gens » indemnis Angliam ingrediatur, procul dubio amittitur. Occurramus igitur animosè eis, quia nobiscum est Deus, quandoquidem excommunicantur.* » Cui responderunt : *Non sumus milites maris, non » piratæ, non piscatores; vade autem tu mori.* Divertens igitur parùm à loco Hubertus, vocato » clàm capellano suo Lucâ, festinanter se viatico » salutari præmunivit, et induens audaciam leoninam, ait specialioribus suis quibus castrum Doveræ commiserat custodiendum : *Obtestor per » sanguinem Christi, si fortè capiar, antè permittatis me suspendi quàm alicui Franco castrum » reddatis; clavis enim Angliæ est.* Ipsi autem flentes, fide interpositâ et præstito juramento, hoc » illi concesserunt. Acceptis igitur secum prælectis militibus, videlicet Henrico de Turbevilla et » Richardo *Suard* cum quibusdam aliis, sed paucis, » optimam navem intravit, habens secum quosdam » de quinque portubus maris peritos. Erant autem » nutui suo deditæ circiter XVI naves benè communitæ, sine naviculis comitantibus, quæ ad XX » sunt recensitæ. Perrexerunt igitur audacter, obliquando tamen dracenam, id est, *loof*, ac si vellent » adire Calesiam. Quod cùm vidisset Eustachius » Monachus dux Francorum, ait : *Scio quòd hi » miseri cogitant Calesiam quasi latrunculi invadere, sed frustrà; benè enim præmuniuntur.* Et » ecce Angli subitò, cùm comperissent ventum » exhausisse, versâ dracenâ ex transverso vento » jam eis secundo, irruerunt in hostes alacriter; et » cùm attigissent puppes adversariorum, uncis injectis, attraxerunt eas ad se, et intrantes quantociùs, securibus præacutis præciderunt rudentes et » antennas malum supportantes, et cecidit velum » expansum super Francos ad instar retis super aviculas irretitas, et nobilioribus parcendo incarcerandis, in frusta cæteros detruncabant : inter » quos Eustachium, qui se defiguraverat, quem » etiam in sentina invenerunt latitantem, extraxerunt et decollaverunt. Erat autem ille natione » Flandrensis, qui pro hæreditate prosequenda, fratribus suis sine liberis præmortuis, relicto habitu et » ordine suo apostataverat; et existens pirata et » piratarum magister, multis damnosus fuit et » cruentus : sed tandem, prædo præda factus, » fructus collegit viarum suarum. Cùm autem Hubertus victor miraculosus ad littus lætus pervenisset, perrexerunt ei obviàm omnes episcopi » qui erant cum militia et populo, sacris induti » vestibus cum crucibus et vexillis, cantantes solemniter et Deum collaudantes. »

cùm Rex foret, ipse in pace dimitteret. Juravit insuper quòd omnia castra, cum A terris omnibus quas ipse et sui per guerram occupaverant in regno Angliæ, Regi et suis redderet incontinenti.

Rex autem Anglorum, tactis sacrosanctis evangeliis, juravit cum legato et marescallo, quòd redderent baronibus Angliæ et aliis omnibus de regno omnia jura et hæreditates suas cum omnibus libertatibus antè petitis, pro quibus discordia fuit exorta inter Johannem Regem Anglorum et barones, nec nocumentum vel opprobrium objiceretur hinc vel inde his qui huic vel alii adhæsissent.

Insuper prisones omnes qui ante hanc pacem provisam se redemerant, et suæ redemptionis jam factæ pecuniæ partem suis creditoribus solverant, quod solutum est non reddatur eis; sed si quid superfuerit ad solvendum, debitori penitùs relaxetur. Prisones universi qui apud Lincolniam capti erant vel in prælio navali apud Doveram, sive in parte Regis, sive in parte Lodovici, ubicumque statim sine B omni difficultate et sine omni redemptione et censu liberarentur *(a)*.

Ludovicus à vinculo excommunicationis absolvitur.

His ita gestis, absolutus est Lodovicus cum omnibus sectatoribus suis, servatâ ecclesiæ formâ, ac deinde singuli ruentes in pacis osculum, tristem lætitiam sub fraudis prætextu plurimi palliabant. Quo facto, Lodovicus Londonias reversus est, ubi præ nimia paupertate à civibus quinque millia librarum sterlingorum mutuò accipiens, sub conductu magni marescalli ad mare cum festinatione pervenit, et cum opprobrio sempiterno ad Gallias transfretavit. Ab hoc quoque * absolutionis et pacis beneficio excepti fuerunt episcopi, abbates, priores, canonici sæculares et clerici multi, qui Lodovico et baronibus consilium præstiterant et favorem, et maximè magister Simon de Langetuna cum magistro Gervasio *de Hobrugge*, qui in tanta obstinatione diù perstiterant, ut Lodovico et baronibus excommunicatis divina facerent celebrari mysteria à presbyteris excommunicatis: C unde ab omnibus beneficiis spoliati à legato, Romam ire compulsi sunt.

** f. quidem.*

Gualonis A. S. legati Literæ de absolutione Ludovici filii Philippi.

Ex chartophyl. regio Paris. pluteo J. 716.

VENERABILIBUS in Christo patribus, universis archiepiscopis et episcopis per regnum Franciæ constitutis, GUAL. miseratione divinâ tituli Sancti-Martini presbyter cardinalis, apostolicæ sedis legatus, salutem in Domino. NOVERITIS quòd nobilis vir Lodoïcus primogenitus Regis Franciæ, ac cæteri qui nuper erant in Anglia cum eodem, super eo quòd contra sententias sedis apostolicæ regnum Angliæ hostiliter intraverant, pacificè nostris et ecclesiæ juraverunt stare mandatis : quos secundùm formam ecclesiæ absolvimus, injungentes singulis prout in forma scripta inferiùs continetur. Ut autem reliqui qui ob eamdem causam excommunicationis sententiam incurrerunt, absolutionis possint beneficium obtinere, paternitati vestræ quâ fungimur legationis auctoritate mandamus, quatinùs, simili à quolibet eorum juramento D recepto, ipsos secundùm formam ecclesiæ absolvatis; et injungentes eisdem quod aliis injunximus, sententiam interdicti quæ propter hanc causam in terras eorum et familias lata fuerat, relaxetis. Forma verò quæ absolutis est injuncta, et absolvendis à vobis debet injungi, talis est :

1. Nos Gualo, miseratione divinâ tituli Sancti-Martini presbyter cardinalis, apostolicæ sedis legatus, præcipimus nobili viro Lodoïco primogenito Regis Franciæ, Comitibus, baronibus, militibus et servientibus, clericis et laïcis qui pro eo et cum eo intraverunt regnum Angliæ, propter quod excommunicationis sententiam incurrerunt, quòd de cætero regnum Angliæ vel aliud patrimonium ecclesiæ Romanæ per se vel alios non impugnent vel molestent, et quòd ad illud impugnandum vel molestandum non præstent amodò aliquibus consilium, auxilium vel favorem.

2. Item, quia per eosdem Terræ sanctæ subsidium est enormiter impeditum, et Crucifixi negotium plurimùm disturbatum, pro satisfactione injungimus dicto domino Lodoïco, ut decimam omnium redditúum suorum per biennium conferat integraliter in subsidium Terræ E sanctæ. Reliquis verò omnibus, Comitibus, baronibus, militibus, servientibus, et aliis laïcis quibuscumque, qui pro eo et cum eo Angliam intraverunt, præcipimus ut vicesimam omnium redditúum suorum similiter per biennium integraliter conferant ad ejusdem Terræ sanctæ succursum, ita quòd tam decima quàm vicesima supradicta his duobus proximè sequentibus annis assignetur duobus clericis et duobus laïcis, viris fidelibus et discretis, et utilitatem illius Terræ diligentibus, qui per singulas diœceses à diœcesanis archiepiscopis vel episcopis ad hoc fuerint deputati.

3. Item præcipimus universis prædictis quòd nullus ex eis remaneat vel redeat in Angliam infra annum sine nostra licentia speciali.

(a) Non exstat ea clausula in tabulis conciliationis hujus superiùs editis, pag. 111.

A 4. Pauperibus verò laïcis qui redditus non habent, præcipimus ut, cùm ad partes suas redierint, accedant ad viros religiosos et discretos, et humiliter peccata sua confiteantur eisdem, et pœnitentiam quæ ipsis injuncta fuerit, impleant sine fraude.

5. Clericis autem de regno Franciæ qui cum præfato nobili et suis regnum Angliæ intraverunt, illis exceptis quibus à nobis pœnitentia est injuncta *(a)*, præcipimus ut usque ad Purificationem proximò nunc venturam præsentiæ domini Papæ se repræsentent suspensi, pœnitentiam recepturi quam ipsis providerit injungendam.

6. Et prædicta omnia præcipimus omnibus antedictis sub debito juramentorum nobis præstitorum bonâ fide et sine fraude firmiter observari. Ne igitur per aliquorum malitiam seu negligentiam circa prædicta fraus aliqua committatur, universitati vestræ in virtute Spiritûs sancti districtè præcipiendo mandamus, quatinùs dicta omnia diligenter et fideliter executioni mandetis, ut apud Dominum et ecclesiam Romanam meritò commendari possitis, et exinde Terræ sanctæ utilitas valeat provenire. Datum Dovoriæ, quinto kal. octobris.

B

Nam illicò post recessum Lodovici ab Anglia legatus misit inquisitores per omnes Angliæ provincias, qui quoscumque de consensu etiam levissimo culpabiles invenerunt, cujuscumque essent ordinis vel dignitatis, suspensos miserunt ad legatum et ab omni beneficio spoliatos : qui illorum beneficia suis clericis abundanter distribuit, atque de damnis aliorum suos omnes divites fecit. Hugo quoque Lincolniensis episcopus, in Angliam veniens, mille marcas pro episcopatu suo recuperando ad opus domini Papæ, et centum marcas legato de probata pecunia liberavit : cujus exemplum multi tam episcopi quàm viri religiosi secuti, sumptibus nimis damnosis gratiam sibi reconciliabant legati. Clericorum quoque et canonicorum sæcularium ubique haustu tam immoderato loculos evacuavit, metens quod non seminavit, ut ex multis portionibus unum grandem acervum
C cumularet....

Anno gratiæ MCCXVIII, Rex Henricus ad Natale Domini fuit apud Norhamptonam, Falcasio regiæ festivitati necessaria omnia administrante. Erant autem his diebus multi in Anglia quibus tempore belli præteriti dulcissimum fuerat de rapinis vixisse : unde, post pacem denunciatam et omnibus concessam, non potuerunt prurientes manus à præda cohibere. Horum autem principales fuerunt incentores Willelmus Comes Albemarliæ, Falcasius cum suis castellanis, Hubertus de Veteri-ponte, Briennus de Insula, Hugo *de Baillul*, Philippus *Marc*, et Robertus *de Gaugi*, cum multis aliis qui castella quorumdam episcoporum et magnatum cum terris et possessionibus, contra Regis prohibitionem et illorum voluntatem, detinere præsumpserunt. Inter quos Robertus *de Gaugi*, post multas Regis admonitiones, castellum *de Newerc* cum villa tota et pertinentiis multis, quæ ad jus
D Hugonis Lincolniensis episcopi spectabant, ei reddere contradixit. Ex qua re magnus marescallus versus in indignationem, jubente Rege, grandem exercitum congregavit, atque, eodem Rege comitante, ad castellum prædictum hostiliter accessit, &c.

Pag. 300.

Eodem anno confirmatum fuit consilium domini Papæ Innocentii, sicut provisum fuerat in concilio Lateranensi, de introducenda Christi militia in terram Ægypti. Mense enim maio *, præparatis cogonibus, galeis et aliis navibus onerariis multis, profecti sunt *de Achon* Johannes scilicet Rex Hierusalem, patriarcha [1] cum episcopis Nichosiensi [2], Achonensi [3], Bethlemitano [4], Duce Austriæ [5], magistris Templi [6] et Hospitalis Sancti-Johannis [7] et Sanctæ-Mariæ Teutonicorum [8], ac

Christianorum expeditio in Ægyptum.

* An. 1218.

[1] Lotharius.
[2] Eustorgio.
[3] Jacobo.
[4] Petro.
[5] Leopoldo.
[6] Guillelmo.
[7] Guarino.
[8] Hermanno.

(a) Lodovici clericos intelligit, de quorum absolutione subjectas invenimus literas in chartophylacio regio, pluteo j. 716 : « *FRATER NICOLAUS, domini Papæ pœnitentiarius, fidelibus Christi ad quos præsens charta pervenerit, salutem in Domino et vitam.* CERTUM sit universitati vestræ quòd dominus G. tituli Sancti-Martini presbyter cardinalis, apostolicæ sedis legatus, clericos domini Lodoïci qui cum eo transierunt in Angliam, absolvit ab excommunicationis et suspensionis sententia quæ data erat in clericos maximè qui celebraverant tempore interdicti. Verumtamen, ut hanc misericordiam quæ facta est cum illis pro gratia domini Lodoïci, judicium commendet et veritas, subscriptam satisfactionem Deo et hominibus exhibere tenentur, scilicet quòd septies infra annum unusquisque discalciatus et in camisia, tempore missæ, ab altari per medium chorum transibit tenens virgas, et confitebitur clarâ voce transgressionem quam fecit celebrando sub interdicto, et à cantore verberabitur. Erunt autem solemnes festivitates in quibus hoc facient, scilicet in Nativitate Domini, in Purificatione, in Pascha, in Pentecoste, in Assumptione Sanctæ Mariæ, in festo omnium Sanctorum, et hoc facient in prima cathedrali ecclesia ante missam statim post Tertiam aut Processionem; et hæc eis pœnitentia sufficiat, nec aliam facere tenentur, et securè unusquisque in suo ordine ministrabit. Hanc pœnitentiam suprà scriptam de mandato supradicti legati ego frater Nicolaus dedi et scripsi manu propriâ et proprio sigillo signavi. »

christianorum multitudine copiosa. Boreâ itaque provehente, exercitus Domini A
prosperis velis die tertiâ ad portum applicuit Damiatæ *(a)*....

Pag. 301. Turris Damiatæ expugnatur.

Interea temporis viderunt fideles Christi turrim quamdam altam et ex structura lapidum fortem nimis et pulcherrimam, non longè ab urbe Damiatæ, in medio Nili fluminis sitam, à qua catena quædam ferrea et mirabiliter grossa ex transverso fluminis protendebatur usque ad urbem super aliam ripam Nili fluminis constitutam. Hæc autem turris omnium judicio ante obsidionem Damiatæ fuerat subjuganda : sed Frisones more solito impatientes, Nilo transito, jumenta Sarracenorum tulerunt ; et volentes in ulteriore ripa castrametari, stabant pugnantes contra paganos, qui eis obviàm processerunt de civitate ; sed à patriarcha per obedientiam revocati sunt, quia inutile videbatur principibus christianis, quòd terra relinqueretur post tergum eorum paganis repleta. Principes interea militiæ Christi, de captione turris nimis solliciti, viderunt eam capi non posse fame B
propter civitatis vicinitatem, nec suffossione propter aquæ circumfluentia *(b)*, neque insultu petrariarum aut trebuculorum ictibus, quia, cùm id esset multis diebus attentatum, parùm vel nihil profecerunt. Sanè in hoc tandem pariter omnes consenserunt fideles ut, navibus simul et cogonibus conjunctis, in malorum summitatibus scalas præpararent, et eis balistarios statuerent et armatos, ut suum propositum perducerent ad effectum. Igitur Dux Austriæ et Hospitale Sancti-Johannis similiter duos cogones et duas scalas fabricarunt, quæ circa festum
* An. 1218. Sancti Johannis-Baptistæ* contra turrim fuerunt erectæ, illam viriliter defendentibus Sarracenis. Hospitalariorum (proh dolor !) scala confracta suos priùs præcipitavit in flumen bellatores; secunda verò scala, Ducis videlicet Austriæ, simili modo cum malo cecidit, et milites strenuos et alios armatos in Nilum demersit, quorum animas pium est credere in cœlum sublevari, victrici martyrio coronatas. C

Lætati sunt Ægyptii vehementer, fidelibus subsannantes et in opprobrium eorum perstrepentes, et è converso mœror et luctus christianos invasit. Tunc Frisones et Teutonici, quorum dux fuit Comes Adulfus de Monte, vir potens et nobilis, navem quamdam cum propugnaculis munierunt, in summitate mali castellulo ordinato. Ipsa verò navis à bellatoribus civitatis, turris et pontis, igne Græco impetebatur et jaculis vehementer : quâ tandem igne correptâ, cùm timerent christiani ne penitùs consumeretur, defensores ejus ignem viriliter extinxerunt, ac deinceps damna plurima per balistarios qui intùs erant Sarracenis intulerunt. Sed et aliæ fidelium naves propugnaculis munitæ, quæ hujus assultûs tempore anchoris turri adhærebant fixæ, multa sustinuerunt hominum et rerum detrimenta. Tunc etiam obiit Landtgravius Thuringiæ *(c)*, vir scilicet Sanctæ Elisabeth. Tandem, necessitate industriam docente, providentibus architectonibus Teutonicorum et Frisonum, D
sumptibus et labore eorumdem duos cogones conjunxerunt fideles trabibus fortissimè ac funibus cohærentes *(d)*, quatuor malos et totidem antennas erexerunt, et in illis in summitate castellum firmum asseribus et opere craticulato contextum, contra machinarum insidias coriis cooperuerunt illud *(e)* : sub castello autem fabricaverunt scalam fortissimis funibus suspensam, et triginta cubitis ultra proram protensam, opere maximo brevi tempore consummato. Invitati sunt ad illud videndum principes militiæ Christi, ut, si quid deesset quod sumptibus aut humano ingenio indigeret, suppleretur. Et accepto responso quòd nunquam antea tale opus ligneum fuerat fabricatum, properandum esse censuerunt fideles ut hoc ingenium adhiberetur ad turrim, quia crebris ictibus machinarum pons pro magna parte distractus fuerat, qui de civitate hostes fidei ducebat ad turrim.

Pag. 302. Sextâ itaque feriâ ante festum Sancti Bartholomæi, nudis pedibus cum processione solemni devotissimè processerunt ad Crucem sanctam fideles, clero cum E
psalmis et litaniis præcedente, auxilium implorantes divinum, ut res omni careret invidiâ et jactantiâ vanâ de omni gente quæ tunc in exercitu erat. Plures ad hujus negotii executionem invitabantur à majoribus, licèt gens Frisonum et

(a) Quam instituit hoc loco Matthæus narrationem de expugnata à christianis Damieta, eam contraxit ab anonymi opusculo ejusdem argumenti, quod typis vulgavit Thomas *Gale* inter scriptores V Anglicanæ historiæ, p. 435-452.

(b) Aliàs, *circumfluentis importunitatem.*

(c) Ludovicus; sed patrem ejus Hermannum eo anno obiisse tradit Albericus in chronico, perinde mendosè.

(d) Ibidem, *Et sociâ compaginatione vacillandi periculum prohibentes, quatuor malos.*

(e) Ibidem, *Per circuitum architectones, et desuper tectum erat contra ignem Græcum : sub castellulo autem fabricaverunt &c.*

Teutonicorum

A Teutonicorum ad naves implendas sufficeret et regendas. Die tandem Sancti Bartholomæi*, quæ tunc feria sexta erat, cùm Nilus vehementer inundasset, et aquarum impetus negotium plurimùm impedisset, cum multa licèt difficultate et periculo instrumentum trahebatur ad turrim. Navis autem hujus machinæ socia velificando processit; patriarcha et clerus nudis pedibus ambulabant per littora, Domino supplicantes. Cùm verò ad turrim perventum fuisset, duplex illa compositio ad littus* occidentale converti non poterat, sed ascendendo directè ad plagam aquilonarem applicabatur; funibus tandem et anchoris fixa manebat, licèt vis aquarum inundantium illam repellere moliretur. Quod cùm cognovissent Sarraceni, machinas sex erexerunt super turres civitatis ad instrumentum illud concutiendum : sed una, cæteris perniciosior, post paucos ictus confracta quievit; nec tamen cessaverunt, sed sine intermissione emittere cœperunt crebros lapides et damnosos, nec in B minori periculo prior navis hujus machinæ socia ad pedem turris substitit collocata. Nam ignis Græcus de turri eminùs projectus, fulminis instar veniens, pavorem non minimum fidelibus incussit; sed per liquorem acetosum et sabulum, et cætera extinctoria, laborantibus est subventum. Tunc facto assultu acerrimo ab his qui instrumentum regebant supradictum, jacebat patriarcha ante lignum Crucis prostratus in terram, stansque clerus nudis pedibus clamavit in cœlum. Inimici Crucis et turris defensores extensis lanceis anteriorem scalæ partem asperserunt oleo, ac deinde, ignem Græcum adhibentes, scalam accenderunt; sed fideles Christi qui intùs erant, ad ignis suffocationem accurrentes, suo pondere caput scalæ depresserunt, ita ut pons tornatilis fronti turris appositus inclinaretur deorsùm. Signifer Ducis Austriæ de scala corruit, et pagani vexillum Ducis cum irrisione tulerunt; se vicisse existimantes, vociferati sunt clamore nimio aërem verberando. Christiani C verò, hoc viso, ad supplicationem se prosternunt, complosisque manibus Dominum invocare non cessant. Ad hanc autem populi christiani devotionem et manuum in cœlum elevationem, levavit scalam divina pietas, ignemque accensum fidelium lacrymæ extinxerunt; et sicut fideles Crucifixi, viribus resumptis, cum defensoribus turris, lanceis, gladiis, clavis, sagittis, aliisque bellicis instrumentis viriliter pugnaverunt, juvenis quidam Leodiensis diœcesis, in militia expertus, turrim priùs ascendit. Frisio quidam juvenculus, turrim ascendens, flagellum ferreum tenebat tale, quali granum excuti solet, sed ad pugnandum paratum : unde fortiter trans murum ad dextram percutiens hostes fidei et ad lævam, quemdam Sarracenum, croceum Soldani ferentem signum, stravit, et vexillum tulit; ac deinde alii post alios ascendentes, hostes resistentes senserunt durissimos et crudeles. Paganis tandem superatis, post fletum et gemitum, gaudium successit fidelibus ac triumphus. Nam D multi Sarracenorum, turris angustiam non valentes perferre, per fenestras præcipites evadere cupiebant, quorum multi submersi perierunt, flumen ebibere non valentes, ad centum quoque ex eis viri capti sunt, et ad redemptionem reservati. Tunc Sarraceni qui in interioribus sese receperant turribus*, igne supposito, superficiem turris combusserunt : unde christiani victores, calorem sustinere non valentes; regressi sunt super scalam, ac deinde pontem qui in inferiori operis parte præparatus fuerat, demiserunt Christi milites usque ad pedem turris, aquis profundis et undique circumfluentibus angustum. Sed malleis ferreis januam turris aggressi sunt fideles, defendentibus eam intrinsecùs Sarracenis. Stabat interim opus immobile turri adhærens, sed asseres scalæ pro parte discussi fuerunt : ambitus tamen operis, machinarum ictibus multis perforatus in locis, ab hora nona sextæ feriæ usque ad horam decimam sequentis sabbati immobile perseverabat. Tandem Sar- E racenis in defensione turris omninò deficientibus, colloquium de pace petebant, ac sese sub pactione vitæ Duci Austriæ reddiderunt. Captâ itaque turri, munierunt eam fideles victualibus et armatis, sperantes de cætero ut similiter civitatem sibi subjugarent.

* 24 augusti 1218.

* *Al.* latus.

* *f.* turris.

Post captam itaque turrim in Nilo flumine sitam, Saphadinus dierum malorum inveteratus, patrueliumque suorum exhæredator, ac regni Asiæ usurpator nequissimus, dolore cordis, ut asseritur, tactus intrinsecùs, mortuus est et sepultus in inferno. Cui successit filius ejus Coradinus, vir crudelis et sævus, qui, ob ultionem obsidionis Damiatæ, Hierusalem fortissimam civitatem foris et intùs destruens, muros ejus et turres omnes, præter templum Domini et turrem David, in acervos redegit. De sepulcro Domini glorioso destruendo consilium habuerunt Sarraceni :

Saphadino mortuo succedit filius ejus Coradinus.

quod per literas comminati sunt, quas civibus Damiatæ ad eorum solatium transmiserunt. Verumtamen propter tanti loci reverentiam nemo eorum manum apponere præsumpsit.... A

Pag. 303. Christiani, Damiatam, obsidentes,

Subjugatâ igitur, ut dictum est, turri Damiatæ, venerunt ad passagium sanctæ Crucis, quod tunc instabat, de diversis mundi partibus peregrini multi : inter quos venerunt Pelágius Albanensis episcopus et apostolicæ sedis legatus, cum magistro Roberto *de Corçum* et Romanis multis. Venerunt et episcopi multi cum Comite Nivernensi *(a)*, qui, imminente periculo, cum christianorum periculo recessit. Venit etiam tunc temporis vir illustris Comes Cestriæ Ranulphus de regno Angliæ, cum Comitibus Saëro Wintoniensi et Willelmo Arundelensi, et baronibus Roberto filio Walteri, Johanne constabulario Cestriæ, Willelmo *de Harcourt* cum sequela multa, et Oliverio filio Regis Angliæ. Venerunt et Comites de Marchia et Barri cum filio suo, Willelmus de Carnoto, Iterius *de Tocce*[1] et Henricus[2] de Ursone, B et alii multi *(b)*. Sarraceni postmodum in festo beati Dionysii[3] cum galeiis et viris armatis ex improviso venientes, et principia castrorum ubi Romani tentoria fixerant invadentes, modicâ manu christianorum repulsi sunt, ad galeias suas celeriter recurrentes; sed gladios insequentium et fluminis voraginem effugere nequiverunt. Submersi sunt enim in Nilo ad viros mille quingentos, sicut fideles postea à paganis didicerunt. In festo iterùm beati Demetrii, summo diluculo, castra Templariorum invaserunt hostes; sed modicum fidelibus damnum intulerunt, quia per expeditos eorum equites fugati sunt ad pontem quem procul construxerant, ubi interempti sunt à fidelibus ad numerum quingentorum.

[1] *de Touci.* [2] Herveus. [3] 9 octob. 1218.

Variis cladibus afficiuntur.

His gestis, in vigilia Sancti Andreæ apostoli, nocte mediâ, intumuerunt fluctus maris, crescentes et excursum facientes terribilem usque ad castra fidelium, quos ab alia parte fluvius inundans occupavit incautos. Natabant tentoria, perierunt C cibaria; pisces fluviales et marini, quasi nihil metuentes, fidelium se cubiculis ingerebant, quos manibus capientes, illis tamen deliciis carere maluissent. Et nisi salubri consilio antea provisum fuisset de fossato (quod tamen ad alios usus factum fuerat), mare conjunctum flumini homines cum jumentis, naves cum victualibus et armis, detraxisset ad hostes. Nec tamen hoc periculum evaserunt quatuor cogones super quos constructa fuerant propugnacula ad turrim capiendam : quæ uno impetu, cum quinta navi quæ inter eas hærebat, ad oppositam ripam vi ventorum præcipitatæ, ante oculos eorum igne Græco sunt combustæ. Pepercit siquidem Deus operibus Frisonum et Teutonicorum, quibus turris capta fuerat; sed naves oneratæ quæ in portu maris stabant, ruptis repentè funibus, perierunt.

Invasit eâ tempestate multos de exercitu pestis quædam, contra quam medici nullum ex arte sua poterant invenire remedium. Dolor enim occupavit repentè D pedes et crura, in quibus apparuit caro corrupta et nigra; gingivas et dentes nigredo obdurata potentiam abstulit masticandi : sicque longo doloris tractu afflicti, multi ad Dominum migraverunt; quidam verò, usque ad tempus vernale laborantes, caloris beneficio mortis periculum evaserunt.

Pag. 304.

Eodem anno, procurante Walone legato, Richardus de Marisco, clericus de familia et moribus Regis Johannis, factus est Dunelmensis episcopus, qui IX kal. augusti munus consecrationis accepit *(c)*.

Anno Dominicæ incarnationis MCCXIX, Rex Henricus, quarto regni sui anno, fuit ad Natale Domini apud Wintoniam, cui Petrus episcopus omnia necessaria ministravit. Quo etiam tempore Willelmus senior, marescallus Regis et regni rector, diem clausit extremum, et Londini apud novum Templum honorificè

(a) Herveo de Donziaco, qui *cum multo nobilium comitatu, circa festum apostolorum Simonis et Judæ, applicat Damietam*, inquit ad annum 1218 Autissiodorensis Sancti-Mariani chronographus.

(b) Plures ex Francigenis nomine proprio commemorat Albericus in chronico : « Expeditionem, » inquit, crucesignatorum ad partes transmarinas » conduxerunt hoc anno (1218) archiepiscopus » Mediolanensis Henricus, Galterus episcopus » Eduensis, Petrus Parisiensis episcopus cum fratre » suo Regis camerario, Milo Belvacensis electus » cum Andrea fratre suo, Herveius Comes Nivernensis, Hugo Brunus de Marcha Pictaviæ Comes » cum Herveio de Vierzone, Comes Milo de » Barro super Sequanam cum filio suo Galtero et » cum Joanne de Arceis, cum filiastro suo Andreas » de Essipissa; ex parte Odonis Ducis Burgundiæ » defuncti, Guido de Tilia, Poncius de Granceio; » Comes Renaldus de Castro [Ranulphus Comes » Cestriæ] in Anglia, cum Savarico de Malo-leone. » Fuerunt etiam multi alii boni milites, qui omnes » cum multis Romanis ante Damietam venerunt. »

(c) Additur hoc loco in codice Cottoniano : *Gualo recessit ab Anglia tendens Romam, circa festum Sancti Andreæ. Pandulfus Norwicensis electus successit ei in legationem. Rex Henricus tertius proprium sigillum regium obtinuit.*

A tumulatur, scilicet in ecclesia Ascensionis, die videlicet XVII kal. aprilis. Post cujus mortem memoratus Rex in custodia Petri Wintoniensis episcopi remansit. Epitaphium autem prædicti Willelmi tale fuit :

Sum quem Saturnum sibi sensit Hibernia, Solem
Anglia, Mercurium Normannia, Gallia Martem.

Fuit enim Hibernorum nocivus edomitor, Anglis honor et gloria, Normannis negotiator, qui in ea multa comparavit; Gallicis bellicosus et miles invincibilis.

Eodem tempore, Pelagius apostolicæ sedis legatus, ardensque habens desiderium civitatem Damiatam obsidendi, christianos post turrim captam hortabatur ad Nili fluminis transitum. Illi autem, cum magno periculo per flumen sursùm cum navibus ascendentes inter civitatem et turrim captam, machinis civitatis et B igne Græco sunt non mediocriter impediti. Unde accidit ut una navis Templariorum, vi torrentis impulsa, prope ripam civitatis capta fuisset : quæ cùm præcipitaretur ad hostes, barbotis et uncis ferreis eam diutiùs impugnarunt, ignem Græcum super eam projicientes de turribus civitatis; et cùm prævalere propter defensorum audaciam non potuissent, certatim navem ascendentes increduli, præcipites in eam ad Templarios descenderunt : ubi cùm diutiùs pugnaretur, navis tandem perforata sive ab hostibus, sive à fidelibus, ut potiùs creditur, profundum fluminis petiit, submergens Ægyptios et christianos, ita ut vix mali summitas appareret; et sicut Samson plures stravit moriens quàm vivens, sic et isti martyres Christi plures secum in aquæ voragine traxerunt, quàm gladiis perdere potuerunt. Deinde, pontem reparantes, pagani aperturam adeò reliquerunt angustam, ut naves fidelium sine periculo fluminis [alveum] ascendere non valerent. C Sed Frisones et Teutonici, zelo justæ indignationis accincti, cum majori nave, cujus ministerio turris capta fuerat, pontem viriliter invaserunt : auxilium nullum habentes nisi de cœlo, circiter decem viri de gente prædicta, contra omnem fortitudinem Babylonis, pontem ascendentes, spectante christianorum multitudine et hanc audaciam plurimùm admirante, fregerunt eumdem, et sic cum quatuor navibus, super quas erat pons fundatus, reversi sunt cum triumpho, liberam viam et apertam christianis sursùm velificare volentibus relinquentes.

An. 1219. Resumptâ Damiatæ obsidione,

His ita gestis, Sarraceni, periculum quod illis imminebat attendentes, ripam fluminis fidelibus oppositam fossatis et argillosâ materiâ cum propugnaculis ligneis et rebus aliis munierunt, machinas cum petrariis locantes ibidem, per locum illum transeundi spem omnimodam fidelibus auferentes. A casali etiam quod per milliare ferè distabat à civitate, ubi nova hæc munitio terminabatur, per trans- D versum fluminis navium fecerant submersiones cum palis gurgiti latenter infixis. Sed christiani milites, cogones cum castellulis ac propugnaculis, armatis muniti bellatoribus [adducentes], cum galeiis aliisque navibus subsequentibus præscriptas submersiones, Christo duce, penitùs evaserunt. Hostes verò fidei, omni metu dissimulato, tres ordines * armatorum stationi navium christianorum opposuerunt: unam peditum, super ripam fluminis cum targiis eleganter ordinatam; secundam post tergum eorum, similem priori; tertiam equitum, longam et terribilem, ictibus lapidum et telorum plurimùm vexantes fidelium stationem. Sed fidelis Deus, qui non patitur tentari suos supra id quod possunt sustinere, respiciens ad castra servorum suorum, mœrorem fidelium et tristitiam in gaudium et exsultationem convertit : nam, in nocte solemnitatis Sanctæ Agathæ martyris *, cùm ordinatus esset exercitus Christi, qui sequenti die fluvium erat transiturus, pluviæ et venti E magnam difficultatem christicolis intulerunt; sed nocte eâdem, Deo procurante, tantus pavor Soldanum Babylonis et ejus exercitum invasit, ut relictis tentoriis, ignorantibus etiam paganis quos ad resistendum fidelibus ordinaverat, in sola fuga spem haberent. Unde quidam apostata, qui diù christianam legem transgressus sub Soldano militaverat, stans in ripa fluminis Gallicâ linguâ clamare cœpit : « Quid moramini? quid trepidatis? Soldanus recessit; » et hoc dicto, se recipi in christianorum naviculam postulavit. Sicque fidelibus fidem faciens, illos ad transitum fluminis animabat, et summo diluculo, cùm inchoatum esset missæ officium *Gaudeamus omnes in Domino,* per oratoria christianorum, nunciata sunt hæc Regi et legato.

Christiani plures experiuntur Sarracenorum impetus.

* *f.* turmas.

* 5 februar. 1219.

Pag. 305.

Itaque, fugientibus Sarracenis, christiani absque sanguinis effusione et omni

impedimento flumen transierunt; sed adeò limosa et aquis profundioribus difficilis A
fuit ad applicandum terra hostilis, ut vix eam equi ascendere potuissent. Templarii autem, prævii in ascensu, prospero cursu ad civitatem festinaverunt, sternentes perfidos qui, audacter de portis egressi, christicolis venientibus occurrerunt. Sed, illis in civitatem redire compulsis, exercitus Christi tentoria Soldani occupavit, ac spolia fugientium paganorum; targias multas et galeias, cum barbotis et navibus aliis quæ infra casale usque ad civitatem inveniebantur, christicolæ rapuerunt: nnde perfidorum multitudo, relictis uxoribus ac parvulis, propter fidelium inopinatum transitum, de Damiata fugerunt. Deinde per gyrum Damiata obsessa est, exercitu exercitui per pontis compositionem continuato, utramque ripam fluminis contingentem.

Civitate itaque obsidione vallatâ, hostes fidei, resumptis viribus, cum Soldano et Alapinis, ac multitudine copiosa, locum occupant per quem fideles transi- B
tum fecerant insperatum; et, nisi per consilium divinum prima castra quæ erant inter mare et fluvium retenta fuissent, et maximè per probitatem Teutonicorum, negotium Christi magnum periculum incurrisset: nam, pleni anfractibus, Sarraceni ad tantam proruperunt temeritatem, ut diluculo, die sabbati ante domi-
* Dom. 3 Quadragesimæ. nicam quâ cantatur *Oculi mei semper ad Dominum* *, fidelibus ignorantibus, cum multitudine gravi bellatorum usque ad fossatum suum sese præcipitarunt; sed peditum illorum et equitum fuerunt probitate repulsi. Fecerant enim christiani fossatum à tergo suo, latum satis et altum ad cautelam, ut, si fortè hostes fidei impetum facere vellent in eos, hujus fossati præsidio munirentur. In die
* 31 martii. iterùm Palmarum *, inimici Crucis, collecto innumerabili exercitu ac nimis terribili, fossatum undique fidelium invaserunt, et præcipuè pontem Templariorum et Ducis Austriæ, quæ ipsi cum Teutonicis defendere studuerunt. Sed C
illi, cum electis militibus suis ab equis descendentes, cum christianis atrociter pugnaverunt. Ceciderunt hinc et inde mortui et vulnerati multi; sed tandem adeò prævaluerunt increduli, quòd, pontem ascendentes, partem ejus combusserunt. Tunc Dux Austriæ præcepit suis, ut, sese retrahentes, hostibus darent ingressum; sed illi ingredi non audebant. Mulieres quoque bellatoribus christianis aquam, vinum, panem et lapides ministrabant; sacerdotes verò orationi insistebant, Dominum orantes et sauciatorum vulnera alligantes. In ipso die sancto non est christianis spatium datum alias gestandi palmas quàm balistas, arcus, lanceas, gladios, clypeos et sagittas: adeò enim instabant inimici eorum atrociter studio liberandæ civitatis, quòd ab ortu solis usque ad horam diei decimam fidelibus requiem non darent; sed, tandem fatigati, sese cum damno maximo de loco certaminis retraxerunt. D

* An. 1219. Collegerunt denique hostes fidei, pridie kal. augusti *, omnes quas poterant habere bellatorum copias: qui post diutinos assultus contra fossatum et contra militiam Templi, tandem transeuntes ac violenter licias dirumpentes, pedites christianorum in fugam verterunt, ita quidem ut universo exercitui periculum immineret. Milites, equites simul et pedites, ter conati sunt ipsos à fossato repellere; sed nihil profecerunt. Clamor exortus est insultantium paganorum; aucta est timiditas christianorum: sed spiritus consilii et fortitudinis Templarios animavit; nam magister Templi cum marescallo cæterisque fratribus, per exitum satis angustum impetu facto, viriliter incredulos convertit in fugam. Domus Teutonicorum et Frisones, Comites et barones, atque ex diversis nationibus milites, videntes Templi militiam in periculo, per exitus sibi expositos illis in auxilium proruperunt. Tunc pedites perfidorum, projectis clypeis, truncabantur ad centum, præter illos E
qui in fossato præcipites perierunt. Deinde, peditibus christianis egressis, per modicum spatium sese subtraxerunt hostes; acies hinc inde substiterunt armatæ, donec crepusculum vespertinum certamen diremit. Sarraceni priùs recesserunt; occisorum corpora jacebant juxta fossatum multa, præter illos qui sauciati lethaliter ad castra sunt reducti. Pauci de fidelibus, per virtutem Dei et Templariorum audaciam, perempti fuerunt et captivi.

Pag. 306. Dum hæc agerentur ibidem, combusta sunt ferè omnia instrumenta fidelium, quæ erecta erant contra civitatem, à defensoribus ejus, præter scalas, in magnum christianorum detrimentum. Post has igitur factas à Soldano invasiones, non est ausus congredi cum christianis; sed, non longè ab obsidione fixis tentoriis, in insidiis

A permanebat. Exercitus autem Christi, cùm diutiùs usu petrariarum et trebuculorum, aliarumque machinarum, muros civitatis subvertere laborasset, nec quicquam profecisset, à prudentioribus populi perspicuè deprehensum et veraciter est intellectum non nisi solâ virtute divinâ Damiatam fore capiendam : unde inter multos surrexit murmuratio in castris, communibus exigentibus peccatis et discordiæ fomentis. Nam quorumdam fuit præsumptio ut cum Soldano, qui non longè à christianorum fixis tentoriis manebat in insidiis, campestre prælium consererent, ut, eo subjugato, cum ipso subjugarent et Damiatam. E contrario consilium Regis Hierusalem * erat, et multorum cum eo, ut obsidio tamdiu ageretur incœpta, quousque vel virtute divinâ vel etiam fame inclusi deficerent : nam quicumque per posticum vel de muris civitatis præcipites evadebant, inflati et fame afflicti, concivium suorum evidenter angustiam indicabant. Sed, illis tandem

B prævalentibus qui decreverant immutabiliter cum Soldano certamen inire, in die Decollationis Sancti Johannis-Baptistæ * ad castra Babyloniorum ita, licèt discordes, confluebant, ut vix inveniretur vir qui in obsidione urbis remaneret.

* Joannis.

* 29 augusti 1219.

Commisso cum Sarracenis campestri prælio,

Tandem inter mare et flumen, ubi dulcis aqua reperiri non poterat ad bibendum, proficiscentes, invenerunt hostes fidei in tentoriis commorantes : sed ipsi, papilionibus sublatis, fugam simulabant ; et cùm à fidelibus processum fuisset, adeò quòd appareret adversarios nolle directâ fronte confligere, capitanei fidelis populi longum inierunt consilium utrùm procederent, an redirent. Discors inter eos fuit sententia, unde inter consilia sine consilio solutæ sunt acies, præter ordinationem illorum quos disciplina ligavit et obedientia militaris. Equites Cypri in dextro cornu constituti, Sarracenis incursum à latere facientibus, timiditatem suam ostenderunt. Romani pedites primi fugerunt, et postea equites ex nationibus diversis

C cum quibusdam Hospitalariis Sancti-Johannis. Legatus, et patriarcha, qui crucem portabat, multùm, sed frustrà, ut resisterent supplicabant. Æstus solis vehemens erat, unde pedites armorum pondere premebantur ; calor auxit laborem viæ ; et qui secum detulerant vinum, biberunt illud purum propter aquarum defectum in angustia sitis : qui post primos fugientes anhelo cursu terga dederunt, extinctique sine vulneribus corruerunt. Rex verò Hierusalem cum Templariis et domo Teutonicorum et Hospitalis Sancti-Johannis, de Outhlandia, *de Wiche*[1], *de Saleberge*[2] et Cestriæ Comitibus, cumque Waltero Bertoldi *(a)*, Reginaldo de Ponte, Francigenis, Pisanis, et militibus ex nationibus diversis, impetum sustinuerunt paganorum et pro muro fuerunt fugientibus, quoties illas suas facies ostendebant *(b)*. Rex verò Hierusalem igne Græco ferè fuit combustus. Capti sunt autem in illo conflictu, ex christianis, electus Belvacensis[1] et frater ejus Andreas *de Nantes*[2], vicecomes Belli-

D montis[3], Walterus Regis Francorum camerarius et filius ejus, Johannes *de Arcis*, Henricus de Ulmo *(c)*; Templarii triginta-tres capti sunt vel interfecti cum marescallo Hospitalis Sancti-Johannis et fratribus quibusdam ejusdem domûs ; nec domus Teutonicorum absque damno evasit. Sunt præterea alii multi trucidati et in captivitatem abducti. Militia autem Templi, quæ in congressione solet esse prima, in regressu fuit ultima : unde, cùm ad fossatum christianorum novissima rediret, tamdiu fortis substitit quousque anteriores intra mœnia fuissent ingressi. Tunc increduli reversi sunt ad abducendos captivos suos et spolia colligenda ; et sicut à perfidis postmodum didicerunt fideles, quingenta capita christianorum Soldano præsentata fuerunt. Christianis verò hoc certissimè constat, quòd in præcipua militia sua damna sibi luctuosa sustinuerunt increduli : unde Soldanus, unum de captivis suis ad christianos mittens, de treuga vel pace tractare cœpit, in quo

E tractatu reparaverunt fossatum suum eleganter * et alias machinas christiani.

[1] Al. *de Withe*.
[2] *de Salabruge*.

[1] Milo.
[2] *de Nanteuil*.
[3] Radulfus.

* *Al.* alacriter.

Nautæ quidam eo tempore christianitatis proditores, et cum eis christiani multi, ante tempus consueti passagii, exercitum Christi in summo periculo reliquerunt : qui recedentes christicolis mœstitiam, Babyloniis audaciam contulerunt. Unde

Pag. 307.

(a) Macliniensi toparchâ, *qui apud Damietam post captionem civitatis diem clausit extremum*, inquit anonymus apud Th. *Gale*, cap. 14, p. 447.

(b) Ibid. *Quoties facies suas ostendebant hostibus, illi fugerunt ; quando verò gradatim revertebantur, ictus et tela sustinuerunt inimicorum.*

(c) Jacobus de Vitriaco, apud Martenium, t. III Anecdot. col. 305, nomina Francorum qui eo in conflictu capti sunt, effert hoc modo : « Capti » fuerunt nobiles viri electus Belvacensis et frater » ejus Andreas *de Nantuel*, dominus Joannes *de* » *Archies* miles strenuus, dominus Andreas *de* » *Espoisse*, dominus Gualterius camerarius Regis » Franciæ et filius ejus, vicecomes de Bello-monte, » frater domini [Guillelmi] Andegavensis episcopi, » dominus Odo de Castellione, et multi alii. Multi » verò die illo coronati ad Dominum feliciter mi» grarunt. »

tractatum pacis intermittentes increduli, in vigilia Sanctorum Cosmæ et Damiani, A
* 27 septemb. 1219. et proxima die sequenti *, cum galeiis et barbotis armatis, per flumen et terram, cum mangonellis, targiis et fruticibus pro implendo christianorum fossato, petierunt eos impetu consueto et barbaricâ feritate, multosque fideles hoc subito impetu peremerunt. Sed triumphator in Israël omnipotens Dominus castris suis providit, misso per mare Savarico de Malo-leone cum galeiis armatis et bellatoribus multis. Tunc christiani, hoc viso, in illo necessitatis articulo clamaverunt in cœlum, Deum laudantes et non trepidantes; sed, in prælio hostibus viriliter resistentes, incredulos recedere compulerunt illius virtute qui salvat sperantes in se.

Christiani Damiatæ obsidium urgent. Nunc autem de his quæ in civitate gesta sunt aliquid dicamus. Damiata igitur, obsidione longâ, fame, ferro et pestilentiâ, graviter et ultra quàm credi vel scribi possit afflicta, in spe sola fidem habuit, quam civibus Soldanus promisit, ut pro eis, si necessitas instaret, cum christianis componeret, ut mortem evadere potuissent. B
Sed hoc tempore in urbe tanta fames invaluit, ut vitalis refectio deesset inclusis. Durabilis enim non est annona Ægypti propter molles glebas in quibus crescit, nisi superiùs circa partes Babyloniæ servetur per annum. Postremò autem portas suas obstruxerunt increduli, ne aliquis exiret qui calamitatem eorum fidelibus nunciaret, quia dies afflictionis miseros possederunt; illis etiam qui foris in exercitu Soldani fideles obsederunt, copia pabuli decrescere cœpit, et ita quidem quòd
* Al. coctanum. cœtanum * unum duodecim bizantiis vendebatur. Nilus præterea, qui post festum Sancti Johannis-Baptistæ usque ad Exaltationem sanctæ Crucis solet excrescere et Ægypti planitiem irrigare, hoc anno more solito non ascendit; sed, magnam terræ partem siccam relinquens, terram illam nec seminari permisit, nec arari : unde Soldanus, famem timens, amore retinendæ Damiatæ, cum christianis pacificè componere cogitavit. Auxit autem propositum ejus ad compositionem miraculosa turris C
subjugatio et christianorum constantia præliandi, qui toties, cum admodum paucis fidelibus omnem paganismi fortitudinem audacter invadentes, de prælio turpiter fugaverunt et multa ex eis millia peremerunt.

Soldanus regnum Jerosol. offert christianis, ut à Damiata recedant. Soldanus igitur, convocatis magnatibus suis et consiliariis fidelissimis, dum esset in mentis angustia constitutus, coram eis est locutus hunc in modum: « Deus, inquit, christianorum magnus est, fidelis et potens in prælio; quod nos » comprobavimus omnes, et maximè in hoc instanti articulo, in quo manifestè » pugnat contra nos pro inimicis nostris; et procul dubio inanis erit actio nostra » tota, quamdiu fideles ipsum habebunt placabilem adjutorem. Ecce imminet captio » Damiatæ, quæ clavis est totius Ægypti : quæ si capta fuerit, in maximum » nostrum et legis nostræ proveniet detrimentum; quia, cùm multoties legatur à » christianis obsessa, nunquam tamen legitur subjugata. Unde nobis utile reor ut D
» reddamus Deo christianorum ea quæ sua fuerunt omnia, ne simul cum suis » auferat à nobis quæ nostra esse videntur : sicque, cùm sit justus et aliena non » concupiscat, si hanc pacem recusarint et æquitatem christiani, maximè sibi tam » honorabilem, provocabunt Deum suum in odium suî per concupiscentiam » iniquam; et sic superborum aspernator ab eis recedet, habebuntque impugna» torem, quem habuerunt propitium adjutorem. » Et licèt hoc consilium multis displiceret, missis tamen nunciis, christianis obtulit veram Crucem quæ olim à Saladino capta fuerat, cum captivis omnibus qui per regnum Babylonis et Damasci vivi poterant reperiri, cum sumptibus necessariis ad reparandos muros Hierusalem et civitatem in statum pristinum reducendam. Obtulit insuper totaliter regnum Hierosolymitanum præter Craccum et Montem-regalem, pro quibus retinendis tributum obtulit singulis annis, videlicet duodecim millia bizantiorum, quamdiu illa E
tenerent. Sunt autem duo castra hæc in Arabia, septem firmissimas munitiones habentia, per quæ negotiatores paganorum et peregrini Mecham tendentes, vel ab illa revertentes, transire solent; et qui hæc tenuerit, Hierusalem cum vineis graviter et agris lædere valebit.

Quâ pacis compositione refutatâ, Hanc compositionem esse acceptandam et utilem esse christianitati Rex Hierusalem, Comes Cestrensis et omnes Francigenæ cum capitaneis Teutonicorum constanter censuerunt: nec hoc mirandum est, cùm multò minore pace quæ priùs oblata fuerat, contenti fuissent christiani, nisi insano consilio eis fuisset obviatum.
Pag. 308. Legatus autem, concupiscentiâ retinendæ civitatis ductus, et per eum patriarcha cum clero universo, huic compositioni sese opponunt, asserentes constanter ante

A omnia Damiatam fore capiendam *(a)*. Opinio diversa peperit discordiam, unde nuncii Soldani læti recesserunt. Cùmque hæc Soldano nunciata fuissent, misit clàm multitudinem magnam peditum per palustria ad Damiatam, quorum ducenti quadraginta, christianis dormientibus, dominicâ nocte post festum omnium Sanctorum, licias *(b)* eorum intraverunt; sed per clamorem vigilum exercitûs capti sunt vel interfecti, quos ad centum vel plures numeraverunt ex captivis.

His ita gestis, cùm populus christianus civitatem Damiatæ acerrimè invasisset, perspexerunt murorum propugnacula omni carere defensore: unde, cum festinatione scalis ad murum applicatis, civitatem certatim intraverunt fideles, sicque, Salvatore mundi procurante, nonis novembris * capta est Damiata sine defensione, absque tumultu et violenta deprædatione, ut soli filio Dei victoria ascribatur. Et cùm caperetur civitas in oculis Regis Babyloniæ, non fuit ausus more solito christianos B aggredi; sed, confusus aufugiens, propria castra combussit. Christo itaque duce, milites Christi, Damiatam ingressi, plateas invenerunt stratas cadaveribus mortuorum, ex quibus eis occurrit fœtor intolerabilis et miserabilis humanitatis aspectus. Mortui vivos interfecerunt; vir et uxor, pater et filius, dominus et servus, mutuis fœtoribus perierunt. Nec solùm plateæ civitatis mortuis erant plenæ, quin [etiam] in ædificiis et cubilibus jacebant defuncti: juvenes et parvuli petierunt panem, sed non erat qui frangeret eis; infantes ad ubera matrum pendentes inter amplexus morientium oscitabant; divites delicati inter acervos tritici fame perierunt. Octoginta millia à tempore obsidionis perierunt in urbe, exceptis illis quos sanos vel languidos invenerunt fideles, qui ad tria millia et ampliùs numerabantur *(c)*. Ex his autem trecenti nobiliores ad redemptionem captivorum suorum vivi reservantur à populo christiano, præter baptizatos qui crediderunt in Christum. Hæc C civitas primò à Græcis obsessa legitur, qui in ejus captione defecerunt; secundò obsessa fuit à Latinis sub Amalrico Rege Hierosolymorum, sed minimè profecerunt. Hac tertiâ vice tradidit eam servis suis Rex regum et Dominus dominantium, Jesus-Christus Dominus noster, qui vivit et regnat in sæcula sæculorum.

Christiani vacuatam urbem præter spem ingrediuntur.

* An. 1219.

Invenerunt autem in civitate fideles aurum et argentum multùm nimis, pannos sericos, vestes pretiosas, cum ornatu sæculari et varia supellectili in abundantia magna valdè. In commune juraverunt omnes, quòd asportata de civitate spolia redderentur, inter victores æqualiter dividenda. Hoc etiam sub anathemate præceptum fuit à legato; sed concupiscentia oculorum multos fures fecit. Perceperunt autem ad utilitatem rei publicæ magnam partem divitiarum Ægypti, in auro et argento, perlis, pomis, ambre, filis aureis, phylacteriis et pannis pretiosis, quæ distributa sunt per exercitum Domini cum annona in civitate reperta. Episcopus D Achonensis * parvulos omnes qui in urbe reperti sunt vivi, baptizavit, solvens ex ea Deo primitias animarum. Legatus quoque de maxima Mahomeria civitatis fecit ecclesiam in honorem beatæ virginis Mariæ et omnium Apostolorum, ad laudem et exaltationem fidei christianæ et sanctæ Trinitatis. Civitas autem Damiata, præter naturalem loci situm quo munitur, triplici muro cingitur, habens extrinsecùs murum humilem ad custodiam fossati exterioris, secundùm altiorem, ac

* Jacobus de Vitriaco.

(a) Rationes quibus in eam induceretur sententiam legatus, plures fuisse docet Jacobus Vitriacensis ibidem, col. 302. « Hi verò, inquit, qui » experimento fraudes vulpium agnoverant, et maximè Templarii et Hospitalarii Sancti-Johannis et » Sanctæ-Mariæ Alemannorum, dominus etiam legatus cum patriarcha, archiepiscopis et episcopis, et universitate cleri et quadam parte peregrinorum, verbis eorum seductoriis nullatenùs » assensum præbebant, eo quòd intenderent Sarraceni sub occasione simulatæ pacis exercitum » Christi dissipare, ut, recedentibus peregrinis qui » nobiscum erant, et aliis qui hoc audirent non » venturis, terram planam recuperarent, et Jerusalem cum monte Tabor et aliis castris, collectâ » contra nos multitudine et fortitudine suâ, recuperarent. Crucem verò sanctam eos nullo modo » habere credimus, [quia] cùm Saladinus et alii » Sarraceni, recuperatâ à nostris *Accon* civitate, » eam diligenter quæsissent, ut captivos suos à » morte liberarent, non potuerunt eam invenire. » Sic ergò inter nos facta est dissensio et discordia: quod etiam ipsi Sarraceni intendebant et » modis omnibus procurabant. Consideravit autem » dominus legatus, &c. »

(b) *Licias* interpretatur Cangius repagula ad munimentum castrorum aut urbium ex funibus contexta vel insitis palis munita.

(c) Eumdem ferè numerum habet Jacobus de Vitriaco, ibid. col. 306. « Noveritis, inquit, » bellatorum qui erant in civitate Damiatæ quadraginta-quinque millia [fuisse] in prima obsidione, præter parvulos, decrepitos et mulieres, » qui fuerunt triginta-quinque millia computati, » et præter quadringentos bellatorum qui missi fuerunt à Soldano ad succursum Damiatæ de nocte » per terram, quos ferè omnes in manibus suorum » fidelium, ad honorem sui nominis, miraculosè » Dominus conclusit; quia, dum per castra nostra ingrederentur, ut infra civitatem reciperentur, nostri » eos perceperunt et centum et triginta-octo ex eis » interfecerunt, et circiter triginta ad exercitum » Soldani reversi sunt; residui verò sese infra civitatem receperunt. »

tertium secundo eminentiorem. Murus medius XXVIII turres habet principales, A binas vel ternas testudines continentes, quæ omnes integræ remanserunt, præter unam quæ crebris ictibus trebuculi Templariorum aliquantulùm concussa fuit. Voluit enim Deus integram tradere eam servis suis, ut clavem et antemurale totius terræ Ægypti. Sita est autem civitas inter *Ramasse* et campum Taphneos in terra *Goslem (a)*, ut convertere possunt christiani. Pascualis est, quam filii Israël tempore famis petierunt à Pharaone, sicut legitur in veteri Testamento.

Deinde urbem Taphnis occupant.

* Die 23 novembris 1219.

Captâ igitur Damiatâ, missi sunt exploratores ad virorum mille in festo Sancti Clementis *, in naviculis per fluvium quod Taphnis appellatur, ut de castellulis et villis victualia quærerent et situs locorum diligentiùs explorarent. Cùm autem appropinquassent ad castrum quoddam de nomine fluminis appellatum, Sarraceni qui in ejus præsidio erant, visis christianis, existimabant exercitum totum advenire: unde, portis obseratis, fugerunt; christiani verò, Christum ibi solum capitaneum B invenientes, castrum alacriter intraverunt. Testati sunt fideles reversi, se nunquam in plano castellum fortius inspexisse: habet enim turres septem fortissimas, et desuper testudines per gyrum; duplici fossato cingitur et utroque murato, habens antemurale. Lacus se diffundunt in latum per circuitum, unde in hyeme aditus equitibus difficilis est, atque in æstate adeò impossibilis, ut nunquam per obsidionem à quolibet caperetur. Locus ille valdè piscosus est; nam de piscariis ejus quatuor millia marcarum Soldano annis singulis solvebantur. Avibus abundat et salinis. Casalia multa per gyrum serviebant ei; nam civitas ante castrum olim famosissima fuit ac major Damiatâ, sed postea ruinosa.... Distat autem Taphnis à Damiata itinere unius diei per mare versùs Terram promissionis, ut facile sit de *Accon* vel de Damiata per mare vel per terram præsidium ibidem ponere et victualia destinare. Damna plurima christianis fecit in obsidione Damiatæ, quando C naves, ad exercitum accedentes vel ab eo recedentes, delatæ fuerunt illuc: nam littus maris ante Taphnis arenosum est et sine portu; sinum autem habet latum, in quo naves devolutæ recedere non valent absque vento multùm opportuno.

Pag. 309.

An. 1219.

Eodem tempore, vir nobilis Ranulphus Comes Cestriæ, postquam ferè per biennium in servitio Dei militaverat, cum legati licentia et benedictione et totius exercitûs favore repatriavit. Obiit autem hoc anno Hugo *de Maneport*, episcopus Herefordensis, circa Pascha: cui successit Hugo *Foliot*, et consecratur Cantuariæ in festo omnium Sanctorum.

Ludovicus Tolosam obsidione cingit.

Circa hæc tempora, Lodovicus filius Philippi Regis Francorum primogenitus, ad instantiam patris sui, innumerabilem collegit exercitum, ut hæreticos Albigenses impugnaret; veniensque cum omni multitudine sua ad urbem Tolosanam, cujus habitatores ex diù dicebantur hæreticâ pravitate fœdati, illam obsidione vallavit. D Machinis igitur per gyrum collocatis, insultus acerrimos crebriùs iterabant: quod cùm cives cognovissent, ad defensionem sese præparabant, machinasque contra machinas erigebant. Ubi cùm Francorum exercitus diù et inaniter laborasset *(b)*, facta est in populo fames valida, quam etiam subsecuta est dira mortalitas tam hominum quàm equorum. Simon quoque Comes Montisfortis, qui princeps militiæ erat, ante portam civitatis lapide de petraria emisso in capite percussus, toto contrito corpore subitò exspiravit *(c)*. Frater quoque ejusdem Simonis, in obsidione cujusdam castri quod non longè à Tolosa distat, ad cumulum doloris multorum lapide similiter ictus, diem clausit extremum *(d)*. Igitur in exercitu Lodovici, ut prædictum est, ingruente fame cum hominum mortalitate et rerum omnium

(a) Apud Rog. de Wendower *Gressen, ut convicere possunt christiani.* Credo debere legi *conjicere*, inquit Will. *Watz.* Quidni *advertere!*

(b) Anno 1219, cùm Ludovicus Tolosam pervenisset, *ante festum Sancti Joannis-Baptistæ, XV kal. julii, castra sua disposuit circumquaque erectis machinis, et aggressionibus acerrimis obsessos quadraginta-quinque diebus expugnavit*, inquit anonymus auctor chronici Simonis de Monteforti, apud Chesnium, t. V Rer. Franc. p. 773; *perfectisque suæ peregrinationis diebus, ab obsidione recessit princeps exercitûs Ludovicus primâ die augusti, et in Franciam est reversus.*

(c) Superiori anno 1218, Simon à Tolosanis peremptus fuit *in crastino Nativitatis Sancti Joannis-Baptistæ*, ex eodem chronico.

(d) Contextus iste intelligi potest vel de Guidone, Castrensi comite, fratre Comitis Simonis, vel de Guidone Bigorræ Comite, ejusdem Simonis filio. Priorem interfectum fuisse tradit Guillelmus de Podio-Laurentii, cap. 37, anno 1227, *apud Varellas.* Guido verò Simonis filius, anno 1218, in obsidione Castelli-novi de Arrio *[Castelnau d'Arri]* interiit, teste anonymo superiùs laudato, qui ait: *Factumque est unâ die, quòd in quodam insultu cecidit Guido Comes Bigorræ, filius quondam Comitis Simonis et frater Amalrici, et confossus vulneribus exspiravit.*

damnosa

A damnosa nimis diminutione, idem Lodovicus cum reliquiis populi sui confusus ad Gallias remeavit.

Anno Domini MCCXX, Rex Henricus fuit ad Natale Domini apud Merlebergiam, adhuc sub custodia Petri Wintoniensis episcopi constitutus. Quo etiam anno coronatus est idem Rex apud Westmonasterium, in die sancto Pentecostes, à Stephano Cantuariensi archiepiscopo, præsente clero et populo totius regni, XVI kal. junii.....

Eodem tempore, levatum est de lapide marmoreo corpus beati Thomæ archiepiscopi et martyris à Stephano Cantuariensi archiepiscopo, præsente Rege et omnibus ferè episcopis totius regni cum abbatibus, prioribus, Comitibus, baronibus, clero et populo multo, in crastino octavarum apostolorum Petri et Pauli: cujus corpus sanctissimum collocatum est honorificè in feretro ex auro et lapidibus pretiosis B mirabiliter fabrefacto. Interfuerunt etiam huic translationi archiepiscopi, episcopi, abbates, priores et alii multi de regno Francorum aliarumque diversarum regionum, qui, ob honorem et reverentiam beati martyris, ut tantæ adessent solemnitati, alacriter convenerunt: nam dignissimum omnibus videbatur ut sanctum martyrem Christi generaliter honorarent et colerent, qui pro universa ecclesia sanguinem suum fundere et ad finem usque non timuit fideliter decertare. Pag. 310.

Eodem anno obierunt Henricus *de Boum*, Comes Hertfordiæ, Saërus *de Quinci*, Comes Wintoniensis. An. 1220.

Anno Domini MCCXXI, Rex Henricus ad Natale Domini apud Oxoniam tenuit curiam suam, præsentibus Comitibus et baronibus regni: ubi, regiis obsequiis cum lætitia et pace transactis, singulis quod justum erat secundùm antiquam regni consuetudinem distribuit affluenter, &c....

C Inter has mundi volubilitates, hos de Terra sancta aure patulâ rumores à fide dignis Occidentales didicerunt: Pag. 312.

PATRI in Christo reverendo N., Dei gratiâ, Elimenensi (a) episcopo, frater Petrus de Monte-acuto, magister militum Templi, salutem. QUOMODO autem in negotio Domini nostri Jesu-Christi, post captionem Damiatæ et castri Taphneos, hactenùs sit processum, paternitati vestræ literis præsentibus declaramus. Noveritis igitur quòd, in primo passagio post captionem prædictam, apud Damiatam tot peregrini applicuerunt, quòd unà cum residuo remanentis exercitûs possint sufficere ad munitionem Damiatæ et defensionem castrorum. Dominus quidem legatus*, unà cum clero promotionem exercitûs Jesu-Christi præoptans, populum pluries ac diligenter admonuit de faciendo equitatu super infideles; sed barones exercitûs tam transmarini quàm cismarini, considerantes quòd gentes exercitûs ad munitiones dictarum civitatum et castrorum, et ad progressum faciendum ulteriùs ad christianitatis utilitatem, non possent D sufficere, in hoc consentire noluerunt. Soldanus enim Babyloniæ, cum infinita perfidorum multitudine, non longè à Damiata castrametatus, super utrumque fluminis brachium pontes construxit ad impediendum christianorum progressum: qui cum tanta multitudine ibidem exspectat armatorum, quòd maximum periculum de ulteriùs equitando fidelibus immineret. Verumtamen civitatem prædictam et castra fossatis, et littus undique munivimus, exspectantes à Domino consolari per subsidium nobis advenientium in succursum. Sed Sarraceni, nostrum perpendentes defectum, quamplurimas armaverunt galeias per aliquod tempus magnum per mare *(b)*, quæ christianis in subsidium Terræ sanctæ adventantibus damna immania intulerunt. Tantus enim in exercitu nostro erat defectus pecuniæ, quòd galeias nostras per aliquod tempus retinere non potuimus. Comperientes igitur per prædictam Sarracenorum multitudinem christianis maximum imminere dispendium, galeias nostras et galiones, aliaque vasa, incontinenti armavimus ad prædictis galeiis resistendum. Et sciatis quòd Coradinus Soldanus Damasci, congregatâ Sarracenorum multitudine infinitâ, comperiens civitates *Accon* et Tyri militiâ et populo sibi resistere valenti penitùs destitutas, damna illis gravissima clàm et palàm frequenter E infert. Ante præterea castrum nostrum quod Peregrinorum dicitur sæpiùs veniens, sua tentoria fixit, dispendia nobis multimoda inferendo; castrum quoque Cæsareæ Palæstinæ obsidens subjugavit, quamvis plures peregrini tunc apud *Accon* morarentur. * Pelagius.

Cæterùm noveritis quòd Seraph filius Saphadini, frater Soldanorum Babylonis et Damasci, contra Sarracenos orientales in manu forti dimicans, in potentioribus sibi resistentibus multùm prævaluit, licèt non de omnibus; quia, Domino procurante, de facili non omnes poterit superare. Nam, si guerram illam posset ad effectum perducere, terra Antiochiæ vel Tripolis, Acconensis sive Ægyptiaca, ad quamcumque illarum declinaret, maximo periculo subjaceret; et si aliquod castrorum nostrorum obsidione vallaret, nullatenùs eum amovere possemus.

(a) Fortè *Elmhamensi* episcopo, cujus episcopalis sedes Norwicum translata fuerat.

(b) Wendover ms. *Mense septembrio eas constituerunt per mare.*

Verumtamen dicta dissensio gaudium nobis confert et solamen. Exspectavimus jam prætera diù Imperatorem et nobiles alios, per quos speravimus relevari, in quorum adventu opus multorum manibus inchoatum ad finem sperabamus perducere optatum; si verò de spe succursûs hujus in proxima æstate (quod absit!) frustraremur, utraque terra, Syriæ videlicet et Ægypti, tam illa quæ nuper est acquisita, quàm illa quæ diù possessa est, in casu dubio sunt constitutæ. Nos itaque et aliæ gentes cismarinæ tot et tantis sumptibus in exequendis Jesu-Christi negotiis adeò prægravamur, quòd ad consuetas expensas non sufficimus, nisi divinâ clementiâ et fidelium virorum subsidio nobis in proximo succurratur. Data *Accon*, XII calendas octobris. A

An. 1221. Pag. 313. Ipso quoque anno, Willelmus de Sanctæ-Mariæ ecclesia, Londinensis episcopus, resignavit sponte episcopatum suum in crastino Conversionis Sancti Pauli. Eustachius *de Faucumberge*, tunc Scaccarii thesaurarius, V kal. martii in episcopum Londinensem eligitur, cujus electio à legato Pandulpho confirmatur, et VII kal. maii apud Westmonasterium consecratur. Anno eodem cessavit legatio Pandulphi, ipso Romam revertente. B

Henricus Rex dedit Alexandro Regi Scotiæ Johannam sororem suam seniorem in uxorem, quæ desponsata fuit in crastino Sancti Johannis-Baptistæ apud Eboracum, et præsentibus ipsis Regibus sunt nuptiæ solemniter celebratæ. Hubertus quoque de Burgo sororem dicti Regis Scotiæ in ipsa civitate Eboracensi duxit in uxorem.

Ipso quoque anno, obiit Willelmus de Albeneio, Comes *de Arundel*, in partibus transmarinis, à Damiata rediens: cujus corpus per Thomam monachum de Sancto-Albano in Angliam transportatur....

Anno Domini MCCXXII, Rex Anglorum Henricus fuit ad Natale apud Wintoniam, episcopo civitatis Petro omnia sibi necessaria ministrante. Quo etiam tempore Philippus de Albeneio, miles strenuus ac morum honestate commendabilis, Regisque Anglorum magister et eruditor fidelissimus, iter Hierosolymitanum arripiens, illuc cum prosperitate ac sine rerum diminutione pervenit. Qui protinùs, ut statum terræ didicisset, Ranulpho Comiti Cestriæ literas in hæc verba direxit: C

* Philippus. *REVERENDO domino et amico R. Comiti Cestriæ et Lincolniæ, suus ubique P.* de Albeneio, salutem et veræ dilectionis affectum.* VESTRÆ notifico excellentiæ, quòd in die Assumptionis virginis Mariæ extra portum Marsiliæ velificavimus, et in die lunæ ante Nativitatem ejusdem virginis ante Damiatam venimus; ibique invenimus multas naves recedentes de villa, et tantùm locutus fui cum quadam barca, et tantùm hominibus dedi, quòd ad nos loqui venerunt, et nobis rumores multùm tristes narraverunt: quòd videlicet gens nostra de Damiata et magnates qui intùs erant, Rex scilicet Hierusalem [1] et legatus [2], Dux Bavariæ [3], Templum et Hospitale, cum aliis multis, ita quòd benè fuerunt mille milites crucesignati, et alii equites quinque millia cum quadraginta millibus peditum, fecerunt unam equitationem erga terram Babylonis, contra voluntatem Regis Hierusalem, ut dicitur, et iter arripuerunt ad festum Sancti Petri ad vincula *, et in illa equitatione per tres septimanas vel plus morati fuerunt, et ferè in media via fuerunt Damiatæ et Babylonis. Tunc Soldanus Babyloniæ et Coradinus frater ejus venerunt cum quanto exercitu habere potuerunt, et sæpiùs gentes nostras appropinquando invaserunt, et sæpiùs de gentibus suis amiserunt. Et quando gentes nostræ ad Damiatam redire voluerunt, flumen excrevit et per dies plurimos exivit; et gentes nostræ inter duo brachia fluminis erant, et fecerunt Sarraceni de uno brachio ad aliud foveam quamdam retrò exercitum nostrum, flumenque tam magnum excrevit, quòd gentes nostræ in aqua erant usque ad braccarios et cinctoria, ad magnam miseriam et dolorem. Itaque mortui et capti fuissent, si Soldanus Babyloniæ voluisset. Treugas sumpserunt gentes nostræ usque ad octo annos erga Soldanum, tali pacto quòd gentes nostræ Damiatam redderent et omnes esclavos quos tenebant in civitate. Propter hanc pactionem tenendam Rex Hierusalem et legatus et Dux Bavariæ et alii divites in ostagio remanserunt. Soldanus verò pro jam dicta pactione ex parte sua viginti in ostagio tradidit. Quando verò hos rumores audivimus, magnum dolorem habuimus, sicut omnes christiani habere debent; ideòque consilium habuimus, quia ad reddendam Damiatam esse noluimus, ut versùs *Accon* iter arriperemus, ubi in crastino beatæ virginis Mariæ Nativitatis applicuimus, et in die proximo pòst reddita fuit Damiata ad Soldanum, et ipse omnes esclavos suos quos tenebat, deliberavit. Item vobis significo quòd dominus Rex Hierusalem in partes vestras venturus est, ideòque devotè precor quòd super promissa ei facta erga Regem et alios magnates auxilium præbeatis. Debitum enim ejus tam magnum est, quòd mirum est enarrare. Valete.

[1] Joannes. [2] Pelagius. [3] Ludovicus. * 1 augusti 1222.

Pag. 314. *FRATER P.*[1] *de Monte-acuto, militum Templi magister humilis, dilecto fratri in Christo A.*[2] Marcel, *locum præceptoris tenenti in Anglia, salutem.* ETSI quandoque prospera quæ

[1] Petrus. [2] Alano.

A nobis in negotio Jesu-Christi succedebant vobis significavimus, nunc sinistra, peccatis nostris exigentibus, in terra Ægypti nobis inflicta præsenti vobis scripto secundùm rei seriem declaramus. Sanè cùm post captam Damiatam exercitus christianus otio ibidem tempore longo vacaret, gens tam cismarina quàm transmarina super hoc nobis convicia et redargutiones assiduas inferebat. Veniens igitur Dux Bavariæ *, locum tenens Imperatoris, hominibus patefecit se ad hoc venisse ut expugnaret inimicos fidei christianæ, et non segnitie ibidem pigritare. Habito igitur super hoc consilio domini legati *, Ducis Bavariæ, magistrorum Templi et Hospitalis ac domûs Teutonicorum, Comitum, baronum et aliorum omnium, super progressu faciendo omnes unanimiter consenserunt. Illustris autem Rex Hierosolymitanus vocatus venit cum baronibus suis et galeis, navibusque armatis, apud Damiatam, inveniens exercitum christianorum in tentoriis extra licias habitantem. Post festum verò apostolorum Petri et Pauli *, dominus Rex et legatus, totusque exercitus christianus, tam per fluvium quàm per terram ordinatè procedentes, invenerunt Soldanum et cum eo inimicos Crucis innumeros, B sed tamen ante faciem ejus fugientes; sicque processum est sine damno, donec perventum fuit ad tentoria Soldani, flumine tamen medio, quod nequivit exercitus pertransire; sed in ripa fluminis fixit tentoria, præparans pontes ad faciendum transitum ad Soldanum. Itaque flumen Taphneos, à magno flumine Nili se derivans, à castris Soldani nos separavit; cùmque ibidem moram faceremus, recesserunt ab exercitu multi non licentiati, ita quòd in decem millibus armatorum et ampliùs fuit exercitus diminutus. Soldanus interim per vallum antiquitùs factum galeias et galiones, Nilo crescente, misit in flumen ad impediendum navigium nostrum, ne nobis victualibus destitutis à Damiata venirent alimenta, cùm per terram, prohibentibus Sarracenis, venire minimè potuissent. Interclusâ itaque viâ tam terræ quàm fluminis ad necessaria nobis deferenda, habuit consilium exercitus de reditu faciendo; sed fratres Soldani Seraph et Coradinus, Soldani Alapiæ et Damasci, atque Soldani alii, Camelæ videlicet et *Haman* et *Coilanbar*, cum regibus paganorum quamplurimis, et multitudine paganorum qui in ejus subsidium advenerant, nobis reditum denegabant. Exercitus tamen noster, de nocte recedens et per terram, amisit victualia quæ ferebat in flumine et homines multos, quia, excrescente Nilo, C Soldanus fecit aquam derivari per meatus occultos et canales rivulosque antiquitùs constitutos, ad impediendum regressum populi christiani. Cùm igitur in paludibus summarios, supellectilia, clitellas, currusque, ac omnia ferè necessaria, exercitus christianus amisisset, nec ultrà procedere vel reverti aut alicubi confugere potuisset, victualibus destitutus, nec pugnam facere cum Soldano propter lacum medium, inter aquas inclusus sicut piscis reti includitur, fecit invitus et in angaria positus pactum de reddenda Damiata Soldano et esclavis ejus qui inveniri poterant in Tyro et *Accon*, pro vera Cruce et pro esclavis christianis regnorum Babyloniæ et Damasci. Nos igitur, cum aliis nunciis, de communi legatione totius exercitûs Damiatam adivimus, populo civitatis pactiones nobis injunctas omnibus ostendentes, quæ episcopo Acconensi *, cancellario, et Henrico de Mala, quos ibidem invenimus, plurimùm displicebant. Voluerunt enim civitatem defendere: quod nos multùm approbaremus, si utiliter fieri potuisset. Mallemus quidem in carcere perpetuo detrudi, quàm civitas à nobis ad dedecus christianitatis incredulis redderetur. Sed, habitâ per civitatem indagatione sagaci rerum et personarum, nec D pecuniam nec gentem, quibus civitatem defendere potuissent, invenerunt. Nos itaque, huic pactioni acquiescentes, sacramento et obsidibus eam firmavimus, treugamque firmam octo annorum statuimus. Soldanus igitur usque ad compositionem factam fideliter tenuit quod spopondit; exercitui nostro famelico per dies ferè quindecim panem conferens et polentam. Vos ergò, nostris miseriis compatientes, nobis in quantum poteritis subveniatis. Valete.

* Ludovicus.

* Pelagii.

* An. 1221.

* Jacobo de Vitriaco.

Eodem anno, in die Sancti Jacobi apostoli, convenerunt ad luctamen apud hospitale Mathildis Reginæ, extra urbem Londoniarum, cives urbis prædictæ contra provinciales extra urbem positos, ut quis eorum videretur viribus esse major, luctamine decernerent. Illis autem diù decertantibus et hinc inde tumultuantibus, cives, aliis confusis, victoriam reportarunt. Inter alios quoque senescallus abbatis Westmonasterii, confusus recedens, quomodo se suosque complices vindicaret, anxius cogitabat. Tandem, hunc vindictæ modum excogitans, statuit arietem in E die Sancti Petri ad vincula, denuncians per provinciam ut omnes ad luctamen venirent ad Westmonasterium, et qui melior in luctamine esset, reportaret arietem pro mercede. Prædictus autem senescallus congregavit viros robustos et in luctamine expeditos, ut sic saltem victoriâ potiretur. Cives verò, ex victoria iterata gaudere cupientes, in manu valida convenerunt ad ludum; atque, hinc inde certamine inchoato, diù et fortiter se mutuò prosternebant. Senescallus quoque sæpedictus cum suburbanis et comprovincialibus potiùs vindictam quàm ludum quærebant, et sine causa ad arma prosiliebant, atque cives, qui inermes advenerant, graviter et nón sine sanguinis effusione pulsaverunt. At cives turpiter vulnerati, fugam arripientes, cum maxima confusione ingressi sunt civitatem. Quibus ingressis, surrexit tumultus in populo; signoque communi pulsato, cives

An. 1222. Pag. 315. Exorto Londoniis tumultu,

pariter convenerunt, et, re gestâ cunctis per ordinem declaratâ, diversi diversam A vindictæ sententiam protulerunt. Serlo tandem, major civitatis, vir prudens et pacificus, consilium dedit ut abbas Westmonasterii super illa conveniretur injuria; quam si vellet pro se suisque competenter corrigere, hoc sufficeret universis. Ad hæc Constantinus, vir quidam magnus in civitate, cum tumultu populi sententiam protulit, ut omnia ædificia abbatis Westmonasterii et domus senescalli prædicti diruerentur et solo tenùs complanarentur. Et his dictis, exivit edictum ut quantociùs Constantini sententia compleretur. Quid plura? Irrationale vulgus cum aliis de civitate sine ordine procedentes, civile bellum, Constantino prævio, commiserunt, atque, multis subversis ædibus, damnum non modicum abbati intulerunt, quasi pro edicto frequenter proclamante altâ et reboante voce eodem Constantino, *Montis-gaudium, Montis-gaudium (a) adjuvet Dominus et dominus noster Lodovicus;* et hic clamor maximè amicos Regis exasperavit, et ad vindictam, ut inferiùs dicetur, provocavit. B

Cùm quidam Ludovicum Regis Franc. filium inclamassent,

Sed res gesta quæ diù latere non potuit, cùm ad aures Huberti de Burgo Angliæ justitiarii pervenisset, collectis armatorum copiis, ad urbem Londoniarum perrexit, ac, nuncios mittens in civitatem, præcepit ut majores natu ad eum cum festinatione venirent. Qui cùm essent in ejus præsentia constituti, sciscitabatur ab eis, qui factæ seditionis principales essent auctores ac subversores regiæ civitatis, et qui pacem Regis infringere præsumpserant. Tunc Constantinus, qui constans fuit in seditione, constantior autem in responsione exstitit, asserens se illud factum ratum habere, atque, audientibus cunctis, conqueritur se minùs fecisse quàm de jure fieri debuisset. Confidebat enim in sacramento tam Regis quàm Lodovici, scilicet quòd utriusque imprisii et amici pacem haberent *(b)*. Unde sacramenti transgressio postea objecta fuit Regi primò facta ab eo; unde jure C negavit restituere Lodovicus jura postulata Regi Angliæ. At justitiarius, auditâ ejus confessione, retinuit eum absque omni tumultu, et duos alios cum eo; et, facto mane, misit Falcasium cum armatis multis per Thamensem fluvium, qui Constantinum prædictum ad suspendium perduxerunt. Cùm autem laqueum collo suo appositum et se omni auxilio destitutum conspexisset, obtulit pro vita habenda quindecim millia marcarum argenti; sed nihil omninò profecit. Suspensus est autem ille et Constantinus nepos ejus cum quodam Gaufrido qui edictum Constantini in civitate proclamaverat; et sic, civibus ignorantibus et sine tumultu, lata in eum sententia executioni exstitit demandata. Et his ita gestis, ingressus est in civitatem justitiarius cum Falcasio et aliis armatorum copiis, et quoscumque prædictæ proditionis deprehendit culpabiles, capi fecit et in carcerem retrudi; quorumdam truncatis pedibus sive manibus, illos abire permisit: unde multi, præ timore D ab urbe fugientes, nunquam postea sunt reversi. Rex verò, ad majorem vindictam, omnes urbis magistratus deponens, novos constituit in civitate præfectos....

Patibulo suspensi sunt.

Pag. 316.

Rex Angliæ concessas à patre regni libertates confirmat.

Anno Domini MCCXXIII, Rex Henricus ad Natale tenuit curiam suam apud Oxoniam, et postmodum, in octavis Epiphaniæ apud Londonias veniens cum baronibus ad colloquium, requisitus est ab archiepiscopo Cantuariensi et magnatibus aliis, ut libertates et liberas consuetudines pro quibus guerra mota fuit contra patrem suum, confirmaret; et sicut archiepiscopus ostendit evidenter, idem Rex diffugere non potuit quin hoc faceret, cùm in recessu Lodovici ab Anglia juravit, et tota nobilitas regni cum eo, quòd libertates præscriptas omnes observarent et omnibus traderent observandas. Quod audiens Willelmus *Briwere*, qui unus erat ex consiliariis Regis, pro Rege respondens dixit : « Libertates quas » petitis, quia violenter extortæ fuerunt, non debent de jure observari. » Quod E verbum archiepiscopus molestè ferens, increpavit eum, dicens : « Willelme, » inquit, si Regem diligeres, pacem regni non impedires. » Videns autem Rex archiepiscopum in iram commotum, dixit : « Omnes libertates illas juravimus, » et omnes astricti sumus ut, quod juravimus, observemus. « Et Rex protinùs, habito super hoc consilio, misit literas suas ad singulos vicecomites regni, ut per milites duodecim vel legales homines uniuscujusque comitatûs per sacramentum facerent inquiri quæ fuerunt libertates in Anglia tempore Regis Henrici

(a) Montis-gaudium *[Montjoie]* alalagmus erat Francorum.

(b) Vide suprà, p. 111, literas quibus anno 1217 pacem cum Henrico Angliæ Rege sancivit Lodovicus Philippi Regis filius, ab Anglia cum commilitonibus suis recessurus.

A avi sui, et factam inquisitionem ad Londonias mitterent ad Regem in quindecim diebus post Pascha....

Eodem tempore, circa festum Sancti Petri ad vincula, Philippus Rex Francorum diem clausit extremum, cujus mortem cometa ardens et crinita, quæ paulò antè apparuerat, indicavit. Cujus obitu divulgato, Henricus Rex Anglorum misit archiepiscopum Cantuariensem * cum tribus episcopis ad Lodovicum filium ejus jam in Regem coronatum, constanter rogans ut redderet sibi Normanniam cum aliis terris transmarinis, sicut juraverat in recessu suo de regno Angliæ, quando pax fuerat inter ipsum et Regem Angliæ facta, consentientibus magnatibus universis *(a)*. Ad hæc Lodovicus respondens, dixit se Normanniam et terras alias justè possidere, sicut ostendere paratus erit in curia sua, si Rex Angliæ ad eam voluerit venire et ibidem juri parere. Respondit præterea quòd juramentum in Anglia B factum ex parte Regis Anglorum fuerat violatum, dum imprisii sui, qui apud Lincolniam capti fuerant, ad redemptionem gravissimam sunt compulsi *(b)*. De libertatibus autem Angliæ pro quibus guerra mota fuerat, quæ in recessu suo concessæ erant et ab omnibus juratæ, ita actum est, quòd non solùm illæ leges pessimæ ad statum pristinum non sunt reductæ, sed et illis nequiores per totum regnum Angliæ sunt generaliter constitutæ *(c)*. Quod audientes archiepiscopus et episcopi, cùm aliud responsum habere nequiverant, ad propria sunt reversi, Regi Angliæ ea quæ audierant referentes.

An. 1223. Pag. 317. Normanniam sibi à Ludovico restitui postulat. * Stephanum.

Circa dies istos, hæretici Albigenses constituerunt sibi antipapam in finibus Bulgarorum, Croatiæ et Dalmatiæ, nomine *Bartholomæum* : in quibus partibus error ille adeò invaluit, ut etiam episcopos et alios multos regionum illarum ad suam allexerit pravitatem. Contra quem C.* Portuensis episcopus et in partibus C illis apostolicæ sedis legatus, Rotomagensi archiepiscopo scripsit in hæc verba *(d)* :

* Conradus.

VENERABILIBUS patribus, Dei gratiâ, Rotomagensi archiepiscopo et ejus suffraganeis episcopis, salutem in Domino Jesu-Christo. DUM pro sponsa veri Crucifixi vestrum cogimur auxilium implorare, potiùs compellimur lacerari singultibus et plorare. Ecce quod vidimus, loquimur; et quod scimus, testificamur. Ille homo perditus qui extollitur supra omne quod colitur aut dicitur Deus, jam habet perfidiæ suæ præambulum hæresiarcham, quem hæretici Albigenses Papam suum appellant, habitantem in finibus Bulgarorum, Croatiæ et Dalmatiæ, juxta Hungarorum nationem. Ad eum confluunt hæretici Albigenses, ut ad eorum consulta respondeat. Etenim de Carcasona oriundus, vices illius antipapæ gerens, Bartholomæus hæreticorum episcopus, funestam ei exhibendo reverentiam, sedem et locum concessit in villa quæ *Porlos* appellatur, et seipsum transtulit in partes Tolosanas. Iste Bartholomæus, in literarum suarum undique discurrentium tenore, se in primo salutationis alloquio intitulat in hunc D modum : *Bartholomæus servus servorum sanctæ fidei, tali salutem.* Ipse etiam inter alias enormitates creat episcopos, et ecclesias perfidè ordinare contendit *(e)*. Rogamus igitur attentiùs, et per aspersionem sanguinis Jesu-Christi propensiùs obsecramus, auctoritate domini Papæ quâ fungimur in hac parte districtè præcipientes, quatenùs veniatis Senonis in octavis apostolorum Petri et Pauli proximè futuris, ubi et alii prælati Franciæ, favente Domino, congregabuntur, parati consilium dare in negotio prædicto, et, cum aliis qui ibidem aderunt, providere super negotio Albigensi; alioquin inobedientiam vestram domino Papæ curabimus significari. Data Planium, sexto nonas julii *(f)*.

Sed hunc tandem tumultum mors prædicti antipapæ celeriter terminavit.

Eodem anno, surrexit murmuratio non modica à magnatibus Angliæ contra An. 1223. Pag. 318.

(a) Vide quæ notavimus suprà, pag. 742.

(b) Sequitur in codice Cotton. *Hoc præcipuè dictum est pro Constantino cive Londoniensi, de cujus suspendio jam certificabatur, et causâ et modo. De libertatibus, &c.*

(c) Addit hoc loco Matthæus Westmonasteriensis, Parisiensis perpetuus deflorator : « Respondit » præterea quòd juramentum in Anglia factum ex » parte Regis Anglorum fuerat violatum, dum im» prisii sui, qui ad Lincolniam capti fuerant, ad » redemptionem gravissimam sunt compulsi, et » Comes occisus Perticensis. *Ego verò nec juramenta » eorum dudum patri meo Philippo facta, nec mihi, » ab eis observanda non exegi, nec obsides retinui, » sed omnia in pace dimisi. De libertatibus autem » regni Angliæ, quarum pater ejus et ipse contra » juramentum suum violatores existunt, et pro quibus » barones justam guerram moverant, et quæ in re» cessu meo concessæ fuerant et ab omnibus juratæ, » actum est quòd non solùm illæ leges pessimæ ad » statum pristinum sunt redactæ, sed et illis nequiores » per totum regnum Angliæ sunt generaliter consti» tutæ; nec etiam ecclesiæ sanctæ, domine archi» episcope, libertates quas in coronatione sua invio» labiliter se juravit conservaturum, conservat. Unde » qui priùs pactum violavit, perjurus et injuriosus » existit, non ego.* » Quod audiens archiep. &c.

(d) Quam hìc in compendium redactam edidit Matthæus Conradi epistolam, eam integram vulgavit Martenius, t. I Thes. Anecdot. col. 901.

(e) Vide tomo nostro XIV, p. 448, conciliabulum habitum ad Sanctum-Felicem de *Caraman* sub Papa hæreticorum Niquinta.

(f) Apud Marten. *Datum Provin. VI nonas junii.*

Barones Angliæ, regni pacem turbantes, Hubertum de Burgo justitiarium, qui pacem regni conati sunt perturbare. Dicebant enim ad invicem, quòd animum Regis exasperabat contra illos, et quòd similiter non æquis legibus regnum regebat. Accessit præterea, ad majoris odii incentivum, adventus nunciorum Regis quos Romam miserat, qui bullam domini Papæ archiepiscopis Angliæ et eorum suffraganeis deferebant, quæ talem continebat sententiam : videlicet quòd dominus Papa Regem Angliæ plenæ ætatis adjudicaverat, quòd extunc negotia regni idem Rex principaliter cum suorum domesticorum consilio ordinaret. Significavit etiam executoribus prælibatis dominus Papa in literis supradictis, quatenùs auctoritate apostolicâ denunciarent Comitibus, baronibus, militibus, et aliis universis qui custodias habebant castrorum, bonorum et villarum quæ ad Regis dominium spectabant, ut continuò, visis literis, Regi illas redderent, contradictores autem per censuram ecclesiasticam ad satisfactionem compellerent *(a)*. Unde pars maxima Comitum et baronum, quorum corda concupiscentia possidebat, hujusmodi præcepta indignè ferens, bellumque suscitare disponens, convenit in unum, et, conspiratione absque follibus conflatâ, supradictas occasiones prætendebat, ut pacem regni perturbaret ; custodias autem jam dictas per admonitionem archiepiscoporum et episcoporum Regi reddere supersedit, volens potiùs arma movere quàm Regi satisfacere de præmissis. Sed hæc infrà....

Pag. 319. * An. 1223. Tertio autem idus augusti *, mortuus est, sicut prætactum est, Rex sapientissimus Francorum Philippus, et apud Sanctum - Dionysium sepultus, qui, suscipiens regnum patre suo Lodovico vivente, anno ætatis suæ decimo-quinto, regnavit annis XLIV. Cui successit Lodovicus filius ejus; sed multùm dissimiles hic vir et ille.

Johannes *de Brennes*, Rex Hierusalem, et magister superior Hospitalis fratrum Hierusalem, venerunt in Angliam circa octavas apostolorum Petri et Pauli, pro auxilio postulando ad subsidium Terræ sanctæ....

Castella sua Regi reddere vi mandati apost. compelluntur. * Ranulfus. Anno Domini MCCXXIV, Rex Henricus ad Natale tenuit curiam suam apud Norhamtonam, præsente archiepiscopo Cantuariensi cum suffraganeis suis et militiâ magnâ nimis. Comes verò Cestrensis * cum suis conspiratoribus apud Leicestriam tenuit festum suum, tumens et minas contra Regem et justitiarium intendens pro custodiis castrorum ac terrarum quas idem Rex exigebat ab illo. In crastino autem, post missarum solemnia, archiepiscopus Cantuariensis cum suis suffraganeis episcopis, albis induti vestibus et candelis accensis, excommunicaverunt omnes Regis et regni perturbatores et sanctæ ecclesiæ, et rerum ecclesiasticarum invasores. Deinde idem archiepiscopus misit solemnes nuncios apud Leicestriam ad Comitem Cestriæ et suos complices, firmiter denuncians singulis et universis quòd, nisi in crastino resignarent in manus Regis omnia castella et honores ad coronam spectantia, ipse et omnes episcopi nominatim excommunicarent illos, sicut à domino Papa fuerat demandatum. Tunc Comes Cestrensis et ejus complices, cùm per exploratores edocti fuissent quòd Rex majorem quàm ipsi habuit numerum armatorum, consternati sunt valdè ; quia, si facultas eis suppeteret, in Regem propter justitiarium potenter arma moverent. Sed, cùm proprium conspexissent defectum, verebantur dubium certamen inire, et præterea timuerunt archiepiscopum et episcopos, ne fortè illos excommunicarent, nisi desisterent ab incœptis : unde, saluberrimo usi consilio, venerunt apud Norhamtonam ad Regem universi, et à Comite Cestrensi incipientes, reddiderunt singuli castella et municipia, honores et custodias Regi, quæ ad coronam spectare videbantur. Mansit nihilominùs eorumdem magnatum indignatio adversùs Regem, quia noluit ad eorum instantiam justitiarium amovere. Erant autem hujus dissidii incentores Comes Cestrensis, Comes Albemarlensis *, Johannes constabularius Cestriæ, Falcasius cum suis castellanis, Robertus de Veteri-ponte, Briennus de Insula, Petrus de Malo-leone, Philippus *Marc*, Ingelardus *de Athie*, Willelmus de Cantello et Willelmus filius ejus, et multi alii qui pacem regni perturbare summoperè conabantur.

(Pag. 320.) (* Willelmus.)

An. 1224. Rex Franc. Ludovicus, Rupellâ in suam ditionem redactâ, Eodem anno, Rex Francorum Lodovicus duxit exercitum grandem ad Rupellam, ut et illam vel armis vel pretio subjugaret *(b)*. Quò cum pervenisset,

(a) Eas Honorii Papæ literas non habemus.

(b) Inferendi Angliæ Regi denuò belli occasionem captasse Ludovicum ex recrudescentibus baronum Angliæ dissidiis, disertè tradit Matthæus

A obtulit civibus non modicam pecuniam, ut villam suam ei reddentes, fidelitatem sibi facerent, essentque illi de cætero intendentes. At cives, cùm à Rege Anglorum se quasi derelictos reputassent, tam prece quàm pretio inducti, Regi Francorum Rupellam tradiderunt. Tunc Rex tam in villa quàm in castello milites posuit et servientes, ac deinde, de tota Pictavia securitate receptâ, sine sanguinis effusione ad propria pacificè remeavit. Est autem Rupella portus in Pictavia, ubi Reges Anglorum et milites ad defensionem regionum illarum applicare consueverant, quibus nunc via præclusa est per insidias quæ sibi à suis baronibus in Anglia parabantur. O innata Pictavensibus proditio! Non erat qui opponeret se ad defensionem Regis Angliæ domini sui præter unum civem, qui postea deprehensus est occultasse signum Regis Angliæ, ut illud præferret aliquando, revocato eodem Rege Angliæ, qui etiam captus est proditione conci- B vium et suspensus : unde, quia pro justitia obiit, constat ipsum martyrem esse gloriosum; cujus filius scilicet Willelmus promotus est apud Sanctum-Albanum ad regimen ecclesiæ Sancti Juliani.

Pictaviam penè totam occupat.

Per idem tempus convenerunt ad colloquium in octavis Sanctæ-Trinitatis apud Norhamtonam Rex cum archiepiscopis, episcopis, Comitibus, baronibus et aliis multis, de regni negotiis tractaturi. Voluit enim Rex uti consilio magnatum suorum de terris transmarinis quas Rex Francorum paulatim occupaverat; sed secùs accidit quàm sperabat. Nempe fuerunt eo tempore apud Dunestabliam justitiarii Regis quos itinerantes appellamus, Martinus scilicet *de Pateshulle*, Thomas de Multona, Henricus *de Braiborc*, et alii qui ibidem tenebant placita Regis de nova dissaisina : ubi Falcasius inter alios, qui multos spoliaverat, cecidit in misericordia Regis de plusquam triginta paribus literarum, de quibus singulis in centum libris erga C Regem debuerat condemnari.... Quod non æquo ferens animo Falcasius, contra pacem regni super se levatus, dictum Henricum *de Braiborc* violenter cepit, et in castro suo *de Bedeford* incarceravit. Quo audito, Rex apud Norhamtonam existens, cum magnatibus suis de subventione Pictaviæ tractatum habens, mutato proposito ex casu incidenti, divertit ad castrum Bedefordiæ et illud obsidione vallavit, in quo dictus Henricus tenebatur incarceratus; et, factâ trinâ monitione per tres dies continuos militibus in castro existentibus super deditione castri, archiepiscopus S.* Cantuariensis et alii episcopi ibi existentes, cum abbatibus et aliis prælatis, Falcasium et sibi consentientes excommunicaverunt, ipsum utlagari decernentes. Per machinas igitur et varias insultationes, regales dictum castrum expugnaverunt viriliter, et corruerunt aliqui de regiis militibus per spicula balistariorum obsessorum, inter quos *Giffard* corruit spiculo percussus, miles elegan- D tissimus. Tandem in vigilia Assumptionis, cùm circiter per novem septimanas obsidionem continuassent, captum est castrum, et omnes ministri Falcasii qui in eo inventi sunt, quibus præerat Willelmus *Mantel de Brente*, frater Falcasii, et multi Angli et Normanni nobiles, qui omnes suspendio sunt adjudicati.

An. 1224. Falcasio turbas in Anglia agente.

Rex Henricus Pictavensibus opem ferre nequit.

* Stephanus.

Baldewinus Comes Flandrensis, qui et Imperator Constantinopolitanus, post annosam et morosam incarcerationem et pœnitentialem peregrinationem rediit in Flandriam; et cùm à quamplurimis viris qui eum antea cognoverant, licèt in multis alteratus fuisset, cognosceretur, recepit homagia et fidelitates à multis civitatibus et oppidis Flandriæ *(a)*. Sed filia ipsius*, invidens, exasperavit Regem contra

Pag. 322. De Balduino pseudo-Comite Flandriæ.

* Joanna.

Westmonasteriensis. Ait enim : « Rex autem, licèt » castra sua cautè, adjuvante ecclesiâ, sibi mancipasset, corda tamen suorum baronum sibi in » vinculo caritatis non conciliavit. Quod cùm per » exploratores suos Ludovico jam Regi Francorum » et in regni solio confirmato intimaretur, sumens » de divisione regni Angliæ confidentiam, ut in desolationem præcipitaretur, duxit exercitum gran- » dem in Rupellam, ut illam armis vel pretio suo » dominatui subjugaret. Quod audiens Falcasius, » qui jam Regem odio habuit, et vocans eum » delirum et fatuum, significavit Ludovico quòd » audacter propositum consequeretur incœptum, » quia ipse in medio Angliæ guerram moveret » cum nonnullis nobilibus ad hoc unanimiter consentientibus. Incipiens ergò Falcasius recalcitrare, » cepit quasi in hostili guerra unum de justitia- » riis Regis, scilicet Henricum *de Braibrock*, in » pace Regis per stratam regiam itinerantem, et » eumdem in castellum suum *de Bedeford* abduxit » includendum : quod cùm sine mora Ludovico » fuisset declaratum, confidentiùs Rupellanos est » aggressus. At cives, audientes jam guerram in » Anglia fumigare, et se quasi ab ipso Rege derelictos, et de pecunia promissa delusos, à quo » speraverant omnem habere consolationem, cum » magna mentis amaritudine sese suamque civitatem Regi Ludovico reddiderunt. Tunc Rex tam » in civitate quàm in castro suos fideles statuit » circa initium autumni, et consequenter ante » Assumptionem beatæ Mariæ omnem ferè Pictaviam, custodes Regis Angliæ expellendo, sibi » ad votum subjugavit. »

(a) Rex autem Angliæ, è re sua esse intelligens fœdus cum eo adversus Francorum Regem icere, ad eum statim literas dedit, quas recitat Rymerus

ipsum, affirmans ipsum non esse patrem suum, nec ipsum esse quem se fecit, A procuravitque ut prædictus pater suus ignominiosè suspenderetur; nam hinc et inde fecit duos canes veteres, scilicet mirgos, suspendi. Hoc tamen asserunt multi quibus confessionem fecit, peccatis suis exigentibus provenisse; quia è carcere evasit cum sociis suis incarceratis qui capti fuerant cum eo in prælio, opitulante quâdam puellâ nobili, eo pacto ut baptizaretur quàm citò venirent liberi in christianitatem. Sed Baldewinus Imperator cum suis sociis, cùm pervenissent cum ipsa puella in loca tutiora christianorum, illam quam promisit ducere in uxorem et christianam facere, et moribus christianorum informare, ante lavacrum regenerationis occultè fecit necari: unde tamdiu, ad se reversus, fecit pœnitentiam, ut vix à familiaribus etiam cognosceretur, Papâ injungente pœnitentiam tam gravem, quia nondum baptizatam occidit. Omnes autem qui huic consilio assensum præbuerunt, turpi morte perierunt: quorum unus cùm ad uxorem suam pervenisset, et ab eadem, B quia jam alium virum habuerat et filios ab eodem susceperat, benè cognosceretur, præcipitatus est in puteum, hoc uxore clàm procurante; et sic alii quilibet suo casu, Deo irato, qui non vult mala pro bonis solvi, miserabiliter perierunt. Nec eorum superior, qui, pœnitentiam non continuando, in humilitate et contritione sua perpetuò non permansit, nec fecit fructus dignos pœnitentiæ, scilicet Baldewinus prænotatus, pœnas evasit.

Pag. 323. Rex Angl. certus Pictaviam recuperare,

Anno Domini MCCXXV, Rex Henricus ad Natale tenuit curiam suam apud Westmonasterium, præsentibus clero et populo cum magnatibus regionis. Solemnitate igitur ut decebat completâ, Hubertus de Burgo, domini Regis justitiarius, ex parte ejusdem Regis proposuit coram archiepiscopis, episcopis, Comitibus, baronibus et aliis universis, damna et injurias quæ Regi illata fuerant in partibus transmarinis, ex quibus non solùm Rex, sed et Comites multi et barones sunt C exhæredati cum ipso; et cùm multi sint in causa, multorum subversio * erit necessaria. Petiit ergò ab omnibus consilium pariter et auxilium, quibus corona Angliæ dignitates amissas et jura posset pristina revocare. Ad hoc quoque plenè perficiendum Regi sufficere credidit, si ei quinta-decima pars omnium rerum mobilium totius regni Angliæ tam à personis ecclesiasticis quàm à laïcis donaretur. His in hunc modum prosecutis, archiepiscopus et concio tota episcoporum, Comitum, baronum, abbatùm, priorum, habitâ deliberatione, Regi dedere responsum, quòd Regis petitionibus gratanter acquiescerent, si illis diù petitas libertates concedere voluisset. Annuit itaque Rex cupiditate ductus quod petebant magnates, chartisque protinùs conscriptis et Regis sigillo munitis, ad singulos Angliæ comitatus chartæ singulæ diriguntur; et ad provincias illas quæ in forestis sunt constitutæ, duæ chartæ sunt directæ, una scilicet de libertatibus communibus, et altera de D libertatibus forestæ, &c....

* *f.* subventio.

An. 1225. Richardum fratrem suum mittit in Wasconiam.

Eodem anno, in die Purificationis beatæ Mariæ, Richardus frater Regis Angliæ, ab eodem Rege donatus est cingulo militari, et decem nobiles cum eo, qui ad ejus sunt obsequium deputati: qui postea tempore vernali à Rege cum Willelmo Comite Sarisberiensi et Philippo de Albeneio, militibusque sexaginta, in Wasconiam die Palmarum missus, velis prosperis in civitate Burdegalensi omnes feliciter appulerunt, quorum adventus cùm archiepiscopo * et civibus divulgatus fuisset, honorificè ab omnibus sunt recepti. Deinde, congregatis civibus coram archiepiscopo et nunciis Regis, Richardus frater Regis prædicti literas fratris sui archiepiscopo et civibus cunctis porrexit, in quibus Rex humiliter supplicavit, quatenùs omnes homines et fideles sui de regionibus illis fratrem ejus amicabiliter susciperent, et consilium ei pariter et auxilium præstarent, quibus terras amissas E

* Guillelmo.

tomo I, pag. 95, editionis secundæ, in hunc modum:

« *REX carissimo amico suo B. illustri Comiti Flandriæ et Hanoniæ, salutem et sinceram in Dominò dilectionem.* AUDIVIMUS quòd, omnipotenti Domino vobiscum misericorditer agente, à captivitate liberati in terram vestram venistis, ubi confluentes ad vos homines vestri vos in dominum receperunt ut decebat. Lætati sumus gaudio magno, optantes et volentes ut eadem fœderis obligatio quâ confœderati fuisse noscuntur antecessores vestri nobiscum, mutuo et indissolubili nos et vos habeat amoris vinculo fœderatos: quod et vos ex parte vestra velitis. Sanè satis est industriæ vestræ notorium, quòd Rex Franciæ utrumque nostrûm exhæredavit, et optamus rogantes quatenùs, pro loco et tempore, nobis in auxilio et consilio velitis assistere contra ipsum, qui parati sumus manum auxiliarem vobis pro viribus extendere. Mittere autem velitis ad nos aliquem de vestris, de quo confidatis, qui de statu vestro et voluntate vestra circa præmissa nos poterit certificare. Teste Rege apud Westmonasterium, undecimo die aprilis. »

revocare

A revocare valuisset *(a)*. At omnes, gaudenter ipsum suscipientes, Regi per illum Angliæ subjectionem fecerunt. Venerunt igitur ad eum multi de partibus illis milites et servientes, munera sequentes cum retributionibus : quibus cùm stipendia sufficienter ministrasset, in ejus obsequio remanserunt. Dederat ei namque Rex, antequam illum miserat ad partes transmarinas, Cornubiæ comitatum cum tota Pictavia : unde ab omnibus Comes Pictavensis vocabatur. Itaque Comes Richardus, cum avunculo suo Willelmo Comite Sarisberiensi et Philippo de Albeneio, et militia copiosa, processit per villas et castella Wasconiæ regionis, et quoscumque contradictores, qui homagium Regi et fidelitatem facere noluerunt, invenit, castella eorum et villas obsedit, et potenter omnia subjugavit : nam Riolense castrum, quod Regula * nuncupatur, cum villa longâ obsidione cepit; villam Sancti-Macarii cum municipio obtinuit; *Bregerac* castrum obsedit, et dominum ejus ad Regis fide-
B litatem revocavit.

* *La Réole.*

Sed, dum in longa obsidione apud Riolense castrum acerrimos insultus et crebros ageret, Lodovicus Rex Francorum Hugoni Comiti Marchiæ aliisque Pictaviæ baronibus dedit in mandatis, quatenùs, ad castrum præfatum hostiliter accedentes, Comitem Richardum captum sibi præsentarent, et obsessos à periculo liberarent. Comes verò Marchiæ, junctis sibi quibusdam baronibus et militibus armatis, cum apparatu non modico ad prædictam obsidionem solvendam processit : sed Richardus Comes cum sociis suis, de adventu hostium per exploratores præmonitus, paravit ei insidias; et, parte exercitûs sui ad obsidionem dimissâ, ipse cum parte armatorum probatissima ad nemus quoddam quod propè erat divertens, hostes venientes exspectavit ibidem. Qui dum locum insidiarum versùs obsidionem pertransissent, Comes Richardus et socii ejus cum strepitu buccinarum et libramine
C hastarum irruerunt in ipsos; et, dirissimo conflictu inter partes confecto, in fugam adversarios compulerunt. Quos Comes Richardus ardenter insecutus, bigas hostium et summarios cum spoliis et vasis argenteis subegit, multis ex fugientibus interfectis; et sic in brevi totam sibi Wasconiam subjugavit.

Pag. 324.
Contra quem Rex Franc. Hugonem Comit. Marchiæ destinavit.

Circa hos quoque dies, martio scilicet mense, convenerunt apud Westmonasterium ad colloquium Rex Anglorum cum magnatibus suis, ubi Rex jussit sententiam diffiniri quid de proditore suo Falcasio foret agendum. Proceres verò in hoc pariter consenserunt cum Rege, eo quòd patri suo multis fideliter servierat annis, ne de vita periclitaretur vel membris; sed ut Angliam æternaliter abjuraret, omnes communiter addixerunt. Quo facto, præcepit Willelmo Comiti Warennæ Rex, ut ipsum sub salvo conductu ad mare conduceret, et navi impositum committeret ventis et velis. Quod cùm factum fuisset, dum Falcasius navem ingre-
D deretur, adjuravit Comitem prædictum cum lacrymis, ut salutaret dominum suum Regem, affirmans omnes perturbationes quas fecerat in regno, instinctu majorum regni Angliæ se fecisse. Sicque cum quinque tantùm servientibus in Normanniam transvectus, confestim ut applicuit, à ministris Regis Francorum captus est et Regi prædicto præsentatus; et quia multos Francorum in Anglia læserat, foret suspensus, sed per dictum jusjurandum *(b)* vix est salvatus; et quia inventus fuit crucesignatus, dimiserunt eum, qui illicò Romam profectus est, pecuniâ sæpè spoliatus *(c)*, tandem cum Roberto *Passeleawe* clerico suo Papæ præsentatus, sicut suo loco dicetur.....

An. 1225.
Falcasius in exilium pellitur.

(a) Exstant eæ Regis literæ inter acta Rymeri, t. I, p. 94 edit. nostræ :

E « *REX omnibus, &c. et fidelibus suis de partibus* » *Wasconiæ, ad quos præsentes literæ pervenerint, sa-* » *lutem.* MITTIMUS vobis in succursum Richardum » fratrem nostrum dilectissimum, cum dilectis et fi- » delibus nostris Willelmo Comite Saresberiæ avun- » culo nostro, et Philippo de Albiniaco et aliis de » fidelibus nostris ad defensionem vestram et par- » tium nostrarum. Et ideò vobis mandamus quòd » eidem fratri nostro intendentes sitis, et pro eo » facientes tamquam pro corpore nostro, si vobis- » cum præsentes essemus. In cujus rei testimonium » has literas nostras patentes fieri fecimus. Teste » Rege apud *Suwic*, vicesimo-tertio die martii. »

(b) Pacis instrumentum intellige, inter Angliæ Regem et principem Ludovicum anno 1217 sancitum, quo utriusque consortes à crimine et à pœna immunes decernebantur. Vide suprà, p. 111.

(c) Cùm Honorius Papa Falcasii patrocinium suscepisset, sequentes de eodem Falcasio ad eum scripsit literas Romanus S. Angeli diac. card. in Franciam legatus :

« *Honorio Papæ.* SANCTITATI vestræ duxi tenore » præsentium intimandum quòd, antequam ad me » literæ vestræ, quas mihi misistis pro facto Falcasii, » pervenissent, idem in Burgundia captus erat. Qui- » bus devotè receptis et quæ continebantur in eis » intellectis, statim illis personis scribere diligen- » tiùs procuravi, per quas ipsum credebam debere » restitui libertati. Recepi postmodum literas et » nuncios ex parte Regis Angliæ illustris, ex quibus » intellexi quòd tam ipse Rex quàm ferè totum » regnum Angliæ, pro missione ejusdem Falcasii

Pag. 325. Will. Comes Saresb. in mari periclitatur.

Per idem tempus Willelmus Comes Sarisberiensis, qui cum Comite Richardo militaverat in partibus transmarinis, ad Angliam transiturus navem intravit; sed, cùm longo maris periculo et ventorum turbinibus per dies plurimos et noctes in partes diversas jactaretur, cum ipsis nautis et aliis omnibus qui in navi erant de vita desperatus, annulos pretiosos et quæcumque in auro vel argento aut pretiosis vestibus possidebat, fluctibus pelagi commisit, ut sicut ad vitam nudus intravit temporalem, ita ab omni honore terreno spoliatus ad patriam transiret æternam.... His ita gestis, cùm crastina dies illuxisset, projectus est Comes cum sociis suis, ventis impellentibus, ad quamdam maris insulam quæ *Re* dicebatur, tribus à Rupella distans milliaribus: ubi brevibus ingressi cymbis ad insulam navigabant. Est autem in insula illa abbatia quædam ordinis Cisterciensis * sita, ad quam Comes nuncios dirigens, postulavit ut tutus posset ibidem latere ab hostibus, donec aura sibi felicior arrideret: quod abbas loci sibi gratanter annuens, cum honore ipsum et ejus consortes suscepit. Erat autem insula illa in custodia Savarici de Malo-leone, qui tunc temporis cum Lodovico Francorum Rege militabat, et maris insulas nonnullas cum armatis non paucis observabat. Cujus duo servientes qui Comitem plenè noverant, et cum aliis multis ad insulam custodiendam fuerant deputati, amicabiliter accedentes ad eum postquam per triduum delituerat ibidem, dixerunt quòd, nisi ante lucem crastinam ab insula recederet, caperetur à suis sodalibus qui cum illis insulas et maris semitas observabant. Tunc Comes, datis servientibus prædictis viginti libris sterlingorum, ad naves celeriter convolavit, et maris se fluctibus commendans, ferè per tres menses, antequam in Angliam applicaret, inter undas sævientes continuè laborabat.

* B. M. de Castellariis.

An. 1225. Otto, Honorii Papæ nuncius in Angliam missus,

Eodem anno, magister Otto, domini Papæ nuncius in Angliam veniens, pro magnis ecclesiæ Romanæ negotiis Regi literas præsentavit. Sed Rex, cognito literarum tenore, respondit quòd solus non potuit diffinire, nec debuit, negotium quod omnes clericos et laïcos generaliter totius regni tangebat. Tunc, per consilium Stephani Cantuariensis archiepiscopi, datus est dies à Rege in octavis Epiphaniæ, ut, convocatis omnibus clericis et laïcis, super præfato negotio tunc tractarent apud Westmonasterium, et ibidem fieret quod justum singulis videretur. Eodem tempore, magister Otto ex parte domini Papæ Regem Angliæ humiliter rogavit ut, Falcasio sibi reconciliato, uxorem cum terris et omnibus rebus amissis ad integrum restitueret, et ipsum, qui patri suo et sibi in guerra sua tam fideliter servierat, purâ, ut decebat, diligeret caritate. Ad hoc quoque respondit Rex quòd propter proditionem manifestam ab omni clero et populo regni per judicium curiæ suæ ab Anglia fuerat in exilium pulsus; et licèt regni cura specialiter ad ipsum spectare videretur, debet leges quidem et bonas consuetudines observare. Hæc autem cùm audisset magister Otto, cessavit ulteriùs de Falcasio sollicitare Regem. Tunc idem Otto cepit ab omnibus ecclesiis Angliæ conventualibus, nomine procurationis, duas marcas argenti. Et sciendum est quòd, tempore quo magister Otto venit in Angliam, dominus Papa misit nuncios suos per orbem universum, exactiones ubique indebitas exigens, sicut inferiùs dicetur....

Pag. 328. Duas in singulis ecclesiis præbendas flagitat,

Anno Domini MCCXXVI, Rex Henricus ad Natale Domini celebravit festum suum apud Wintoniam, præsentibus quibusdam episcopis et magnatibus multis. Solemnitate itaque peractâ, profectus est Rex apud Merlebergiam, ubi, gravi infirmitate correptus, per multos dies desperatus jacebat. Venit interea terminus concilii ad festum Sancti Hilarii apud Westmonasterium præfixus, ubi Rex cum clero et magnatibus regni comparere debuerat, ut domini Papæ mandatum audiret. Multis igitur in loco præfato congregatis episcopis cum aliis prælatis et laïcorum turbis, magister Otto, domini Papæ nuncius, de quo habita est mentio superiùs, literas apertè coram omnibus recitavit, in quibus idem Papa allegavit scandalum sanctæ Romanæ ecclesiæ et opprobrium vetustissimum, notam scilicet concupiscentiæ,

» quam facitis, turbati sunt plurimùm et commoti, » et ipsius inimici, derisionem ejusdem in hac parte » percipientes, elati sunt in superbiam. Unde videtur per hoc, quòd negotium pacis vel treugarum » inter eumdem et Regem Francorum illustrem, » pro quo tantùm (Deus novit) laboravi, non » possit ad effectum mancipari, et sic per consequens » negotium Albigensium patet, sicut credimus, » retardari. Cùm itaque diebus istis, propter malitias hominum, et Regum et regnorum sint scandala evitanda; cùm totus mundus ferè sit positus » in maligno plus quàm creditis, si placet, Sanctitas vestra provideat quid sit exinde faciendum. » Hæc Romanus inter acta Rymeri, qui et aliam subjicit ejusdem de eodem Falcasio epistolam, tom. I, pag. 94.

A quæ radix dicitur omnium malorum ; et in hoc præcipuè quòd nullus potest aliquod negotium in Romana curia expedire, nisi cum magna effusione pecuniæ et donorum exhibitione. Sed, quoniam scandali hujus et infamiæ Romana paupertas causa est, debent matris inopiam sublevare ut filii naturales. « Quia, nisi à vobis » et aliis viris bonis et honestis dona reciperemus, deficerent nobis necessaria vitæ : » quod esset omninò Romanæ incongruum dignitati. Ad istud itaque scandalum » penitùs eradicandum, per consilium fratrum nostrorum sanctæ Romanæ ecclesiæ » cardinalium quamdam providimus formam : cui si volueritis consentire, à scan- » dalo matrem vestram poteritis liberare, et in curia Romana sine donorum obse- » quio exhibitionem justitiæ obtinere. Forma autem provisa hæc est : *Petimus in » primis ab omnibus ecclesiis cathedralibus duas nobis præbendas exhiberi, unam de » portione episcopi, et alteram de capitulo ; et similiter de cœnobiis, ubi diversæ sunt*
B » *portiones abbatis et conventûs ; à conventibus quantùm pertinet ad unum monachum, » æquali factâ distributione bonorum suorum, et ab abbate tantumdem.* »

His in hunc modum propositis, persuasit ex parte domini Papæ magister Otto, ut consentirent prælati, allegans supradicta commoda quæ in literis continentur. Hæc autem omnia audientes episcopi et ecclesiarum prælati qui personaliter interfuerunt, divertentes seorsùm ad colloquendum, cùm super rebus propositis diutiùs deliberassent, responsum suum in ore magistri Johannis Bedefordensis archidiaconi communiter posuerunt. Qui veniens in præsentia magistri Ottonis, per hæc verba respondit : « Domine, ista quæ nobis proponitis Regem Angliæ » specialiter tangunt, generaliter verò omnes ecclesiarum patronos regni ; tangunt » archiepiscopos et eorum suffraganeos, necnon innumeros Angliæ prælatos. Cùm » autem Rex propter infirmitatem, et archiepiscopi nonnulli et episcopi et alii
C » ecclesiarum prælati sunt absentes, in eorum absentia vobis respondere non » possumus nec debemus ; quia, si id facere præsumeremus, in præjudicium om- » nium absentium fieret prælatorum. » Et his dictis, venit Johannes Marescallus et alii nuncii Regis, ad omnes prælatos qui de Rege baronias tenebant in capite destinati, districtè inhibentes ne laïcum feudum suum Romanæ ecclesiæ obligarent, unde à servitio sibi debito privaretur. Hæc autem cùm magister Otto intellexisset, statuit his qui aderant ibi diem in media Quadragesima, dum ipse procuraret Regis adventum et absentiam prælatorum, ut tunc negotium sortiretur effectum. Sed illi, absque Regis et aliorum qui absentes erant assensu, præfixum diem admittere noluerunt : unde singuli ad propria sunt reversi....

Sed non impetrat.

An. 1226. Pag. 326. Bituric. concilium adversùs Comitem Tolosanum.

Hoc eodem tempore, venit magister Romanus ad partes Gallicanas, à domino Papa missus ut ibi legationis officio fungeretur. Quò cùm pervenisset, fecit convo-
D care Regem Francorum cum archiepiscopis, episcopis et clero Gallicano ad concilium cum Comite Tolosano, pro quo specialiter ad partes illas missus fuerat, sicut sequens relatio declarabit. Convenerunt igitur ad Bituricam civitatem *(a)* ad concilium, Lugdunensis [1], Remensis [2], Rotomagensis [3], Turonensis [4], Auxianensis [5] archiepiscopi ; Burdegalensis [6] verò Romæ fuit, et Narbonensis ecclesia vacabat. Convenerunt igitur novem provinciarum suffraganei circiter centum, cum abbatibus et prioribus et singulorum procuratoribus capitulorum, mandatum summi Pontificis audituri. Sed, quoniam Lugdunensis archiepiscopus vindicabat sibi primatiam super archiepiscopum Senonensem, et Rotomagensis super Bituricensem, Auxianensem, Narbonensem, et eorum suffraganeos, timebatur de discordia, et ideò non fuit sessum quasi in concilio, sed ut in concilio. Quibus sedentibus, et lectis in publico legationis literis, apparuerunt Comes Tolosanus
E ex una parte, et Simon * de Monteforti ex altera, qui petiit sibi restitui terram Raimundi Comitis Tolosani, quam dominus Papa et Rex Francorum Philippus sibi et patri suo contulerunt, exhibens super donatione facta utriusque, Papæ scilicet et Regis, munimenta ; addiditque Comitem Raimundum abjudicatum fuisse Romæ in concilio generali propter hæresim quæ dicitur hæresis Albigensium, ad minùs à parte majori terræ quam nunc tenet. È contrà Comes Raimundus obtulit se facturum erga Regem Francorum et ecclesiam Romanam quicquid facere deberet pro hæreditate sua. Tunc, cùm peteret pars adversa ab eo ut subiret judicium duodecim parium Galliæ, respondit Raimundus : « Recipiat Rex homagium meum, et

[1] Rainaldus. [2] Guillelmus II. [3] Theobaldus. [4] Joannes. [5] Garsias. [6] Guillel. Amanevus.

* Amalricus.

(a) Anno 1225 Bituricense concilium à Romano cardinali celebratum tradit, *in festo Sancti Andreæ apostoli*, anonymus auctor chronici Turonensis, à Martenio editus, t. V Collect. Ampl. col. 1067.

» paratus sum subire; quia fortè non haberent me pro pari, si secùs fieret. » Cùmque hinc et inde fuisset plurimùm altercatum, præcepit archiepiscopis singulis legatus tum præsentibus, ut, convocatis seorsùm unusquisque suffraganeis, cum eis deliberarent super negotio præfato, et traderent legato consilium suum redactum in scripto. Quo facto legatus excommunicavit omnes qui super hoc sua consilia revelarent, dicens se ea velle domino Papæ significare et Francorum Regi ostendere. A

Altercatio de præbendis dispositioni Papæ reservandis.

Post hæc legatus dedit in dolo procuratoribus capitulorum licentiam ad propria revertendi, retentis tantùm archiepiscopis, episcopis et abbatibus et simplicibus prælatis : unde non immeritò timuerunt ne, procuratâ eorum absentiâ qui majoris prudentiæ erant et experientiæ, et præ multitudine potentiores ad contradicendum, aliquid statueretur in præjudicium absentium prælatorum. Quocircà dicti procuratores, post deliberationem diutinam, miserunt ad legatum procuratores B metropolitanarum ecclesiarum, qui coram eo sic allegaverunt : « Domine, audi- » vimus quòd habetis literas speciales à curia Romana de exhibendis * præbendis » in omnibus ecclesiis conventualibus sive cathedralibus. Quocircà multùm mira- » mur quòd non in hoc concilio proposuistis eas, nobis audientibus, quos spe- » cialiter tangunt. Unde rogamus in Domino, ne istud scandalum oriatur per vos » in ecclesia Gallicana, scientes quòd sine maximo scandalo et inæstimabili » damno non posset hìc in effectum perduci; quia, esto quòd aliquis assentiret, » nullus esset ejus assensus in rebus quæ omnes tangunt, cùm ferè omnes majores » et generaliter omnes subditi, necnon et ipse Rex et omnes principes, parati sint » contradicere et resistere usque ad capitis expositionem et omnis honoris priva- » tionem, præsertim cùm videatur imminere, propter hoc scandalum, subversio » regni et ecclesiæ generalis. Ratio autem nostri timoris est, quòd cum cæteris C » regnis non habuistis sermonem, et quibusdam episcopis præcepistis et abbatibus, » ut cùm præbendæ vacaverint, ad opus domini Papæ reservarent. »

*f. exigendis.

Pag. 330.

His auditis, cùm niteretur legatus persuadere ut omnes consentirent, ostendit tunc primò domini Papæ authenticum, in quo exegit à singulis ecclesiis cathedralibus duas præbendas, unam à capitulo et alteram ab episcopo; et in cœnobiis similiter ubi sunt diversæ portiones, abbatis scilicet et conventûs, duas exegit præbendas, unam ab abbate et aliam à conventu, æquali factâ distributione bonorum suorum à conventibus, quantùm pertinet ad unum monachum, sicut ipse interpretatus fuerat legatus, et ab abbate tantumdem. Tunc allegavit commoda quæ possent inde provenire, illud videlicet quòd amoveretur scandalum à Romana ecclesia, quæ mater est omnium ecclesiarum, concupiscentia scilicet, quæ radix est omnium malorum; cùm nullus pro aliquo negotio in curia Romana D faciendo aliquid offerret, vel aliquis oblata reciperet.

Ad hoc respondit procurator archiepiscopi Lugdunensis : « Domine, nullo modo » volumus esse sine amicis in curia et largitate donorum. » Alii æquè sua incommoda allegabant, damna scilicet rerum, consiliorum, auxiliorum, obsequiorum, in hunc modum : « Erit enim in qualibet diœcesi, vel ad minùs in provincia, » nuncius unus continuus procurator Romanus, qui non vivet de proprio, sed » graves exactiones et procurationes exiget ab ecclesiis majoribus et fortè mino- » ribus, ut nullus remaneat impunitus; nomenque procuratoris habens, legati » officio fungetur. »

» Item dixerunt imminere turbationes capitulorum. Fortè enim demandaret » dominus Papa, cùm vellet, procuratori suo vel alii, ut vice suâ interesset elec- » tionibus, qui eas turbaret; et sic lapso tempore devolveretur electio ad curiam E » Romanam, quæ in omnibus vel pluribus ecclesiis Romanos poneret, vel tales » qui eis plurimùm essent devoti. Et sic nullæ essent partes indigenarum præla- » torum vel principum, cùm multi sint viri ecclesiastici qui potiùs curiæ Romanæ » quàm Regi vel regno providerent. »

» Item addiderunt quòd, si proportionaliter fieret bonorum distributio, omnes » in curia fierent divites, cùm multò plus essent recepturi quàm Rex proprius; » et sic majores non solùm divites, sed et ditissimi fierent. Cùm igitur vermis » divitum sit superbia, majores vix causas audirent, sed eas in immensum differ- « rent, et minores scriberent inviti : cujus rei experimentum in evidente est, quia » et modò negotia protrahunt, etiam post percepta obsequia, et securitate

A » percipiendi; et sic periclitaretur justitia, et oporteret conquerentes mori in januis
» Romanorum tunc plenissimè dominantium.

» Item, cùm vix possibile sit fontem cupiditatis desiccari, quod nunc faciunt
» per se, tunc facerent per alios, et suis multò majora quàm nunc dari munera
» procurarent; modica enim nulla sunt in conspectu divitum cupidorum.

» Item, multæ divitiæ facerent Romanos insanire; et sic inter diversas paren-
» telas tantæ orirentur seditiones, quòd posset timeri totius excidium civitatis,
» cujus etiam et modò penitùs expers non est.

» Item dixerunt quòd, licèt se obligarent qui modò præsentes sunt, id non
» susciperent eorum successores, nec illam obligationem ratam haberent. »

Novissimè autem sic negotium concluserunt : « Domine, moveat vos zelus
» universalis ecclesiæ et sanctæ sedis Romanæ; quia, si omnium esset universalis
B » oppressio, posset timeri ne immineret generalis discessio : quod Deus avertat! »

His auditis, respondit legatus, ut videbatur plurimùm commotus in his omnibus, se, cùm esset in curia, nunquam huic exactioni consensisse, et ipsum literas accepisse postquam Galliam fuerat ingressus, et se multùm super hæc doluisse. Addidit etiam super hæc, quicquid præcepit, tali conditione, licèt tacitâ, intellexisse, si imperium et alia regna consentirent. Adjunxit insuper se nihil ampliùs super hæc attemptaturum, donec per regna alia prælati consentirent : quod credidit provenire non posse.

Eodem anno, cùm magister Otto domini Papæ nuncius, tempore Quadrage- *An. 1226. Concilium Westmonaster. de præbendis Papæ reservandis.*
simali ad Northamhumbriam profecturus, et procurationes desideratas exacturus,
Norhamtonam usque pervenisset, venerunt ad eum, Cantuariensi archiepiscopo
procurante, literæ domini Papæ, in quibus continebatur expressum ut, statim
C visis literis, Romam veniret, ejus potestate penitùs enervatâ. Obliquo igitur oculo
literis inspectis, demisso vultu eas projecit in ignem. Atque illicò, proposito mutato, clitellis vacuis ab Anglia recessit confusus, injuncto Stephano Cantuariensi archiepiscopo, sicut erat in literis domini Papæ expressum, ut, convocatis Rege et omnibus Angliæ prælatis, responsum eorum super negotio pro quo idem Otto missus
fuerat, domino Papæ transmittere non omittat. Magistro igitur Ottone Angliam *Pag. 331.*
à tergo salutante, Stephanus Cantuariensis archiepiscopus, vocatis ad concilium cunctis apud Westmonasterium, post Pascha, quos negotium tangebat, recitari fecit literas supradictas de beneficiis Romanæ ecclesiæ conferendis, coram Rege et prælatis Angliæ qui ad ejus vocationem plenè convenerant. Sed, illis auditis et
diligenter intellectis, singuli singulos ad risum movebant * super concupiscentia ** Ed. ad visum monebant.*
Romanorum, qui illud morale non intelligunt, videlicet

D *Quod virtus reddit, non copia, sufficientem;*
Et non paupertas, sed mentis hiatus, egentem.

Tunc Rex, convocatis seorsùm prælatis et quibusdam magnatibus, hoc archiepiscopo dedit responsum : « Ista quæ suadet dominus Papa universam christiani-
» tatis latitudinem respiciunt; et quia nos quasi in extremis orbis constituti sumus
» partibus, cùm viderimus qualiter cætera regna erga tales se habuerint exactio-
» nes, dominus Papa, cùm ab aliis regnis habuerimus exemplum, in obsequiis
» nos inveniet promptiores. » Et his dictis, concessa est omnibus licentia recedendi.

Per idem tempus facta est prædicatio in partibus Gallicanis à legato Romano *An. 1226. Ordinatâ adversùs Albigenses expeditione,*
generaliter, ut omnes qui possent arma movere, se cruce signarent super Comitem
Tolosanum et populum ejus, qui omnes hæreticâ fœditate dicebantur infecti. Ad
E ejus quoque prædicationem multitudo maxima prælatorum et laïcorum crucis signaculum susceperunt, plus metu Regis Francorum et favore legati quàm zelo justitiæ inducti. Videbatur enim multis abusio ut hominem fidelem christianum infestarent, præcipuè cùm constaret cunctis eum, in concilio nuper apud civitatem Bituricam habito, multis precibus persuasisse legato ut veniret ad singulas terræ suæ civitates, inquirens à singulis articulos fidei, et si quempiam contra fidem inveniret sentientem catholicam, ipse, secundùm judicium sanctæ ecclesiæ, justitiæ ex eis plenitudinem exhiberet; et si civitatem aliquam inveniret rebellem, ipse pro posse suo eam cum habitatoribus suis ad satisfactionem compelleret. Pro seipso autem obtulit, si in aliquo deliquit (quod se fecisse non recolit), plenam Deo et sanctæ ecclesiæ satisfactionem ut fidelis christianus, et, si legatus vellet,

etiam fidei examen subire. Hæc quoque omnia legatus contempsit, nec potuit A
Comes catholicus gratiam invenire, nisi pro se et hæredibus suis hæreditatem
suam deserens abjuraret. Rex verò Francorum, ad ejusdem legati exhortationem
crucesignatus, noluit expeditionem bellicam promovere, nisi literis priùs à domino
Papa impetratis ad Regem Anglorum, inhibitoriis ne sub pœna excommunica-
tionis Regem Francorum inquietaret, sive arma contra eum moveret de aliqua terra
quam in præsenti possidebat, sive justè vel injustè, dum idem Rex esset in ser-
vitio suo et ecclesiæ Romanæ, ad exterminandum hæreticos Albigenses et eorum
fautorem et complicem Comitem Tolosanum; sed eidem Regi ad exaltationem
fidei consilium et auxilium impendere non tardaret. Et his ita gestis, Rex Fran-
corum Lodovicus et legatus omnibus crucesignatis diem statuerunt peremptorium,
ut in Ascensione Domini apud Lugdunum cum equis et armis sub pœna excom-
municationis venirent, ipsos ad expeditionem propositam secuturi. B

Rex Angliæ impressionem facere in terras Regis Francorum prohibetur.

Rex Anglorum interea, qui ardenti desiderio sitiebat ad partes transmarinas
hostiliter transfretare, convocatis consiliariis suis, fecit recitare literas sibi à do-
mino Papa transmissas *(a)*, quærens ab eis consilium quid super tali inhibitione
sibi foret agendum. Placuit itaque prælatis et magnatibus universis ut differretur
negotium desideratum, donec constaret de Rege Francorum, qui tam difficile opus
et propositum habebat adeòque sumptuosum, quem res esset exitum habitura.
Erat igitur Rex Anglorum de fratre suo Richardo, qui tunc in Gasconia bellicas
agebat expeditiones, valdè sollicitus, supra modum ad ipsum desiderans trans-
fretare. Sed, dum Rex circa fratrem et de ejus subventione satis curiosus existeret,
venerunt nuncii ejus ad Regem cum literis, dicentes ipsum sanum esse et inco-
lumem, et quòd omnia sibi prosperè succedebant. Erat autem tunc inter Regis
consiliarios magister Willelmus *de Perepund,* in arte peritus astronomiæ, qui con- C
stanter coram Rege affirmabat quòd, si Rex Francorum inchoatam expeditionem
exsequendam assumeret, vel nunquam vivus rediret, aut maximam suî et rerum
suarum suorumque omnium subiret confusionem. Rex autem, ex his quæ audierat
plurimùm exhilaratus, suorum consilio acquievit....

Pag. 333.

Venit interea Dominicæ dies Ascensionis, qui fuerat à Rege Francorum et
legato Galligenis crucesignatis constitutus. Rex autem, ad expeditionem necessa-
riis apud Lugdunum ritè præparatis, cum exercitu quasi invincibili iter arripuit,
sequente legato cum archiepiscopis, episcopis et aliis ecclesiarum prælatis. Æsti-
mati sunt autem in exercitu militum et equitum bellatorum ad quinquaginta
millia, præter pedites qui quasi sub numero non cadebant. Legatus autem excommu-
nicavit publicè Comitem Tolosanum et omnes ejus fautores, et terram illius
totam supposuit interdicto. Profectus itaque Rex micantibus clypeis et vexillis, D
cujus progressus adeò erat horribilis ut castrorum acies ordinata, in provinciam
pervenit Comitis Tolosani. Tandem in vigilia Pentecostes * omnes Avenionem
venientes, quæ civitas proxima illis erat de potestate Comitis supradicti, pro-
posuerunt eam priùs impetere, et sic terram Comitis totam ab initio usque ad
finem cum habitatoribus ejus delere: ubi Rex et legatus transitum civitatis in
dolo à civibus postulantes, dixerunt se illuc pacificè advenisse, et non ob aliud
civitatis transitum postulasse, nisi ut itineris compendium sequerentur. Cives
quoque, super hæc colloquentes, fidem eorum assertionibus non dederunt, dicen-
tes quòd plus in dolo quàm pro viæ compendio exigebant introïtum civitatis.
At Rex, in furorem versus, juravit se inde non recessurum donec comprehenderet
civitatem, et, machinis in locis congruis collocatis, jussit urbem acriter infestari.
Fit igitur ad civitatem assultus gravissimus, dum petraria, balista, scrofa, catus, E
funda, ensis, lancea, scutum, galea, clava, lorica, sagitta, hinc inde quid
valeat experiretur. È contrà civitas ante dies illos ab hostium cuneis prorsùs in-
cognita, fossatis, mœniis, turribus, propugnaculis deforis, intùs militibus, ser-
vientium millibus, equis et armis, lapidibus comportatis, spiculis fabricatis, re-
pagulis et machinis aptatis, et victûalibus redundanter referta, hostium superve-
nientium non expavit incursum. Defensores enim urbis lapides pro lapidibus, tela
pro telis, sudes pro sudibus, jacula pro jaculis animosiùs remittentes, et argumenta
pro argumentis excogitantes, vulnera Galligenis lethifera inferebant.

* Die 8 junii 1226.

Avenionensis urbs, à Rege Ludovico obsessa,

(a) Eas Honorii Papæ literas, *datas Laterani V kal. maii, pontificatûs anno decimo,* recitat Baronii Annalium continuator Raynaldus ad an. 1226, n.° 35 et seq.

A Cùmque per tempus plurimum protraheretur obsidio, deficientibus alimentis, periit hominum innumera multitudo. Comes enim Tolosanus, ut bellator peritissimus, ante Francorum adventum omnia alimentorum genera, cum senibus, mulieribus, parvulis, necnon et animalibus cum jumentis, ab eorum præsentia longiùs removens, omne eis alimentorum genus subtraxit. Nec enim solummodo homines, verùm etiam et equos exercitûs et jumenta extinxit: fecerat namque Comes sæpedictus prata arari totius regionis, nec erat jumentis pabuli subsidium, nisi quod ibi delatum fuerat à partibus Gallicanis; unde, necessitate cogente, multæ legiones armatorum à castris recedentes, ut victualia quærerent hominibus et pabula jumentis, multa repugnantia sibi municipia in circuitu ceperunt, et multoties à Comite Tolosano, qui cum suis erat agminibus in insidiis constitutus, damna non modica pertulerunt. In obsidione verò Galligenis multa imminebant B necis pericula, inter quos fervebant potissimùm mortalitas hominum et equorum, tela mortifera et damnosi lapides civium se viriliter defendentium, fames generalis, et præcipuè inter pauperes, quibus deerat cum pecunia alimentum; atque præter cætera miseriarum incommoda quæ sine intermissione grassabantur in populo, oriebantur ex cadaveribus jumentorum et hominum, quæ passim moriebantur, muscæ quædam grossæ et nigerrimæ, quæ, inter tentoria, papiliones et umbracula, se stridore abominabili ingerentes, dapes inficiebant et pocula: quas cùm nemo abigendo arcere poterat à calicibus et catinis, mortem Galligenis subitam inferebant. Confusio Regem et præcipuè legatum invasit, quia, si tanta talisque expeditio infecto recederet negotio, opprobrium tam Franci incurrerent quàm Romani. Tunc principes exercitûs, quibus in tot mortibus longa videbatur mora, minores castrorum cum majoribus ad urbem invadendam sollicitant. Unde super pontem C quemdam qui ultra Rhodanum fluvium se extendit ad urbem, tanta se armatorum copia ingessit, quòd vel à civibus, vel etiam præ pondere in eodem pugnantium, pons fractus præcipitavit in flumen rapidissimum ad tria millia armatorum. Quid ergò? vox et exsultatio civium, dolor et confusio fit Francorum. Tunc cives, visâ opportunitate, dum Franci ad mensam sedentes epulis intenderent et poculis, die quâdam exierunt de civitate in fortitudine gravi, et, facto impetu in hostes non præmeditatos, ad duo millia ex Francigenis peremerunt; et absque suorum læsione indemnes civitatem suam ingressi, tales irruptiones fecerunt in hostes. At Rex Francorum, animo nimis consternatus, jussit interfectos in Rhodanum propter corruptionem præcipitari, qui aliud cœmeterium in tanta cadaverum multitudine non habebant. Fecerunt præterea inter se et urbem fossatum spatiosum satis et altum, et insuper obsidio à civitate longiùs arcebatur. Legatus autem et omnis D chorus prælatorum Comitem Tolosanum et cives cum universo populo regionis, vindictæ genus aliud non habentes, sub anathemate concluserunt.

Diù et industriè à Comite Tolosano defenditur.

Pag. 334.

Tunc Lodovicus Rex Francorum, ut pestilentiam effugeret, quæ nimis fervebat in castris, ad quamdam abbatiam *Montpancier (a)* appellatam, quæ non multùm ab obsidione distabat, se contulit donec civitas caperetur *(b)*: ubi venit ad eum Henricus * Comes Campaniensis, cùm jam quadraginta dies in obsidione peregisset, petens de consuetudine Gallicana licentiam ad propria remeandi; cui cùm licentiam Rex vetuisset, respondit Comes quòd, factis quadraginta dierum excubiis, non tenebatur nec voluit diutiùs interesse. Rex autem, ad hæc nimiâ succensus irâ, affirmavit cum juramento quòd, si ita recederet, ipse terram ejus totam incendio devastaret. Tunc Comes, ut fama refert, procuravit Regi venenum propinari ob amorem Reginæ ejus, quam carnaliter illicitè adamavit: unde, libidinis impulsu E stimulatus; moras ulteriùs nectere non valebat.

** Theobaldus.*

Comite igitur taliter recedente, infirmabatur Rex usque ad desperationem, et, pervagante usque ad vitalia veneno, perducitur ad extrema; licèt alii asserant ipsum non veneno, sed morbo dysenterico exspirasse. Mortuo itaque Rege, Romanus qui affuit apostolicæ sedis legatus, et prælati qui aderant ejusdem secreti consiliarii, mortem Regis expediens decreverunt celare donec civitas redderetur; quia si ita solveretur obsidio, magnum inde scandalum oriretur. Finxit ergò legatus

Rege ex pestilentia sublato,

(a) Montpancier castellum erat, non abbatia.

(b) Ludovicus, Avenione potitus, Tolosam usque processit, et iter in Franciam relegendo in castello *Montpancier* infirmari cœpit mense novembri; Theobaldus autem Campaniæ Comes ab exercitu se subduxerat circa Assumptionem beatæ Mariæ, teste anonymo gestorum Regis Ludovici auctore, suprà, p. 309. Unde quæ tradit hoc loco Parisius de veneno Regi propinato, nullius esse videntur auctoritatis.

et prælati qui aderant, Regem gravi infirmitate detentum; sed ex medicorum A judicio citò convaliturum dicebant, denunciantes principibus legionum ut urbem viriliter impugnarent. Corpus autem defuncti Regis fecerunt multo sale condiri, et in abbatia illa viscera tumulantes, reliquum corpus linteaminibus ceratis coriisque taurinis jusserunt involvi; et sic legatus cum prælatis ad obsidionem reversus est, corpore Regis in abbatia sub tuta custodia deputato. Cùm igitur vidisset legatus quòd nihil in obsidione proficiebant, sed diversis incommodis prorsùs deficiebant, de consilio majorum qui erant in castris nunciavit in civitatem, instantiùs petens quatenùs, acceptâ securitate pacificè veniendi et revertendi, mitterent duodecim ex majoribus civitatis ad legatum, et venirent quantociùs de pace et concordia tractaturi.

Legatus dolosè cum civibus tractatum habet.

Datis igitur de securitate obsidibus, venerunt ad colloquium legati cives duodecim, et de pacis forma diutiùs tractantes, persuasit civibus legatus constanter B ut se redderent, salvis sibi et suis omnibus possessionibus et rebus cum libertatibus universis, sicut hactenùs meliùs et liberiùs habuerunt. Ad hæc cives respondentes dixerunt quòd nullo modo se redderent, ut sub Francorum viverent potestate, quorum multoties experti fuerant superbiam et insolentiæ feritatem. Tandem, post multas hinc inde deceptiones *, petivit legatus ut cum prælatis qui aderant posset ingredi civitatem, ut fidem probaret eam inhabitantium, affirmans cum juramento se non ob aliud obsidionem protraxisse, nisi ut salutem quæreret animarum. Addidit etiam quòd clamor infidelitatis quæ in urbe invaluerat, ad Papam ascendit: unde scire desiderabat utrùm clamorem opere complevissent. Tunc cives, super promissione sua fidem habentes, et de fraude nihil sinistrum suspicantes, sub conditione prædicta, præmisso utrimque juramento, concesserunt legato cum prælatis simpliciter et eorum sequelis ingressum urbis: quos dolosè, ut prælocutum fuerat, C Francigenæ apertis januis violenter subsequentes, spreto turpiter juramento, cives ceperunt et eos vinculis constrinxerunt, urbem spoliaverunt, multos occiderunt, et, dolosam sic adepti victoriam, nobilissimæ civitatis turres et mœnia confregerunt. Novissimè verò legatus, civitate sub Francorum deputatâ custodia, solutâ obsidione, corpus Regis defuncti cum prælatorum tumultu Parisios jussit deferri, et in collegio antecessorum suorum more fecit regio sepeliri. Obiit autem Rex mense septembri *(a)*, cujus mortem, ut dicunt, per mensem et eo ampliùs celaverunt. De illis autem qui ad obsidionem venerunt cum Rege, tam de interfectis et in flumine submersis, quàm de pestilentia et morte communi defunctis, plusquam viginti-duo millia perierunt, ibidem filiis et uxoribus lacrymarum causam et gemituum relinquentes. Unde perspicuè constare videtur bellum injustè fuisse susceptum, in quo concupiscentia magis exarsit quàm exterminium hæreticæ pravitatis. D

* *f.* disceptationes.

An. 1226.

Defuncto itaque Francorum Rege Lodovico, Regina ejus Blanca fecit convocare generaliter archiepiscopos, episcopos, et alios ecclesiarum prælatos, cum magnatibus ad coronam spectantibus, ut venirent ad coronationem Lodovici filii sui et Regis defuncti, Parisios pridie kal. decembris. Sed pars maxima optimatum, ante diem præfixum, petierunt de consuetudine Gallicana, omnes incarceratos, et præcipuè Comites Flandrensem Ferrandum et Bononiensem Reginaldum, à carceribus liberari, qui, in subversionem libertatum regni, jam per annos duodecim sub arctiori custodia in vinculis tenebantur; et cùm hæc omnia sibi fuerint emendata, tunc primò ad coronationem venire non tardabunt. Regina verò, de consilio legati, metuens ne mora periculum pareret, convocato regni clero et paucis ex proceribus quos habere poterat, fecit filium suum, puerum scilicet vix decennem, in Regem die Sancti Andreæ apostoli coronari. Subtraxerunt se quidem ab hac coronatione Dux Bur- E gundiæ [1], Comes Campaniæ [2], Comes *de Bar* [3], Comes de Sancto-Paulo [4], Comes Britanniæ [5], et ferè omnes, ut breviter dicatur, nobiles ad coronam spectantes, qui sese potiùs præparaverunt ad pugnam quàm ad pacis et concordiæ unitatem. Oriebatur interim rumor irrecitabilis ac sinister, scilicet quòd dominus legatus secùs quàm deceret se habebat adversùs dominam Blancam. Sed impium est hoc credere, quia æmuli ejus hoc disseminaverunt: benignus autem animus dubia in meliùs interpretatur.

[1] Hugo IV.
[2] Theobaldus.
[3] Henricus II.
[4] Hugo.
[5] Petrus.

(a) Corr. *Novembri*; nam, tradente anonymo gestorum Ludovici auctore, suprà, pag. 310, *Die Jovis ante festum omnium Sanctorum Regem ad propria redeuntem infirmitas mortalis invasit, et die dominicâ subsequenti, dum esset apud* Montpancier *in Alvernia, migravit ad Christum.*

ADDENDA

A
ADDENDA ET CORRIGENDA

In Historia Guillelmi Britonis-Armorici de rebus gestis Philippi-Augusti, edita superiùs, pag. 62-116, ex ms. codice bibliothecæ Cottonianæ, Vespasianus, D. IV.

MONITUM.

Quo tempore subjecimus prelo Guillelmi Britonis Historiam de rebus gestis Philippi-Augusti, Francorum Regis, non alium nacti sumus in instructissima regia Parisiensi Bibliotheca manu exaratum codicem, quàm illum qui in sup-
B *plemento Catalogorum inscribitur sub n.° 1075; sed illum sublestæ admodùm auctoritatis, utpote recentioris scripturæ et vix in paucis à Chesniana editione discrepantem. Insperatâ autem fortunâ contigit, ut amicissimus noster, Benedictini quondam ordinis alumnus et antiquitatum medii ævi studiosissimus indagator, D.* de Betencourt, *Londini dùm moram faceret, melioris notæ codicem invenerit inter Cottonianæ bibliothecæ lipsana* (Vespasianus, D. IV), *in quo, ut verum fateamur, desiderantur quædam in editione Chesniana et in ms. codice quo usi sumus obvia, sed illa parùm ad historiam regni publicam facientia, qualia sunt defunctorum hominum apparitiones, et hujusmodi alia quæ cordatum* Vide suprà, *scriptorem dedecent portenta, videnturque, ex fide codicis Cottoniani, adscititiæ* pag. 74.
C *potiùs interpolationes quàm celeberrimi historici fœtus. At, vice versâ, Cottonianus codex haud pauca suppeditat in Chesniana editione manca vel decurtata. Non solùm autem variantes ac potiores plerumque lectiones, et ad explenda lacunosa Chesnianæ editionis loca materiam ministrat Cottonianus codex; sed et historiæ continuationem exhibet ab anno 1219, ubi deficit codex Chesnianus, usque ad annum 1270. Ne fraudemur igitur tardiùs acquisito proventu, præcipuas ex eodem codice subjicimus, appendicis instar, variantes lectiones et benè multas ad Chesnianam editionem accessiones.*

Pag. 65, b, lin. 7, Ludovicus Pius *quoque* per miraculum; *ms. cod.* quasi per miraculum, *rectiùs.*

D *Pag. 66, a, lin. 6, post hæc verba,* in crastino festi Sanctorum Innocentium, *additur in ms.* Ad cujus sepulcrum idem Ludovicus accessit orationis causâ; et cùm esset inde recessurus, orationem suam ante sepulcrum sic complevit: « Hospes » sancte! ego quidem recepi te, sed minùs honoravi quàm debui. Tu enim gra- » tanter recipiebas quod mea tibi parvitas exhibebat, et dixisti quòd, si tibi Deus » posse in futurum conferret, mihi hoc retribueres: quod tibi faciebam, modò » dedit tibi Deus posse retribuere. Igitur, sicut et promisisti mihi, promove nunc, » et protege Philippum filium meum. »

Pag. 67, d, lin. 11, post hæc verba, quadratis lapidibus pavimentari, *additur:* Et tunc primò amisit civitas proprietatem antiqui vocabuli quo Lutecia vocabatur. Ad cujus exhortationem aliæ civitates et castella vicos, plateas, pontes, introïtus et exitus universos, quadratis et durissimis lapidibus straverunt.

E *Ibidem, e, lin. 3, post verba,* muro lapideo circumcingi et ornari, *additur:* ad monitionem cujusdam vetulæ viduæ, quæ dicebat hoc ei in visione revelatum fuisse.

Pag. 68, e, lin. 5, Alummam; *ms. habet* Alverniam.

Pag. 70, b, lin. 4, post hæc verba, submonuit proceres, *adde:* ut adimplerent id ad quod per juramentum tenebantur.

Pag. 71, a, lin. 5, permittente Comitissâ Campaniæ &c., *corrige, prout in ms. cod.*, permittente Comitissâ *(a)*, matre Roberti Comitis, apud castrum quod Braniam * vocant &c. * *Braine.*

(a) Agnete de Baldimento, nuptâ primò Miloni Comiti Barri ad Sequanam, dein Roberto Comiti Drocensi, fratri Regis Ludovici VII.

Pag. 72, b, lin. 1, post verba, maxima cum paucis armatis itinera faciens, *adde :* in tribus diebus ex improviso superveniens &c. A

Pap. 73, c, lin. 1, et tribus seqq. interpunctionem hoc modo restitue : Henricus Imperator eodem anno obiit, qui, quoniam multos episcopos et archiepiscopos trucidaverat, et ecclesiam Romanam sicut et antecessores sui oppresserat, summus Pontifex electioni Philippi fratris ejus obviavit, et Othoni filio Ducis Saxoniæ favit.

Ibidem, c, lin. 6, ubi legitur, mater dicti Henrici Regis, ex parte patris; *ms. codex habet,* soror Regis Franciæ ex parte patris, et Regis Angliæ soror ex parte matris *(a).*

Ibidem, d, lin. 8, Mense julio ejusdem anni (1197), *ms. codex multò rectiùs habet :* Anno Domini MCXCVIII, mense julio, Philippus Rex &c.

Pag. 74, a, lin. 2, post hæc verba, elevatum est cor ejus, *adde :* et locutus est in magna superbia, quòd &c. B

Ibidem, b-d. Quæ sequuntur de quorumdam hominum defunctorum apparitionibus, non habet ms. codex musei Britannici.

Ibidem, e, lin. 3, Nerviorum; *ms.* Morinorum.

Pag. 75, a, lin. 7, post verba, Philippus Rex misit solemnes nuncios ad dominum Papam, *adde :* Innocentium, videlicet Petrum de Corbolio, archiepiscopum Senonensem, cum aliis bonis viris, pro absolutione sua et regni Franciæ impetranda.

Ibidem, c, lin. 1, ms. codex sequentia continet, in editis exemplaribus desiderata : In territorio Remensi Comes Retestæ[1] et Rogerus de Rotesto[2] in ecclesiis et clero tyrannidem exercebant. Anno præterito Rex Philippus petierat adjutorium, tempore guerræ, à clero Remensi : qui responderat quòd eum tantùm precibus adjuvarent. Propter quod indignatus, cùm idem clerus supplicaret ei, ut prædictos tyrannos reprimeret, respondit : « Sicut noluistis me juvare nisi precibus, nec ego præstabo C » vobis adjutorium, nisi preces. » Et sic per literas rogavit illos malefactores, ut cessarent ; sed ipsi, spretis Regis precibus, magis ac magis prædictas ecclesias oppresserunt. Tandem, clero errorem suum recognoscente, et sæpè et multùm Regi supplicante, Philippus Rex magnanimus, collecto exercitu, impetum in terras eorum faciens, eos ad deditionem et satisfactionem compulit, vellent nollent *(b).*

[1] Hugo, Manassis filius.
[2] *Al.* de Roseto.

Ibidem, c, lin. 5, post eidem Hugoni, *adde :* subduxerat dolo, et quædam municipia eidem Hugoni et Comiti Augi &c.

Ibidem, c, lin. 8, Idem verò Johannes, *adde :* post multos defectus tandem pepigit quòd &c.

Ibidem, d, lin. 7, inde ut terram suam quocumque modo recuperaret, *lege,* recuperare posset; *et, addito commate, perge :* Paulatim procedens, in insula juxta vicum Andeliacum &c. D

Ibidem, e, lin. 2, propugnaculis et fenestris arcubalistaribus injectis, *emenda* interjectis.

Pag. 76, c. lin. 1, post verbum Allobrogibus, *adde cum ms. codice :* de mandato Regis.

Ibidem, d, lin. 3, Sardias; *ms. habet* Gadras *vel* Jadras, *Zara.*

Pag. 77, c, lin. 7, similia officia; *ms. cod.* servilia officia.

Pag. 78, c, lin. 1, post valles, *hoc modo restitue locum vacuum :* et valles naturales quæ circuibant castrum ex omni parte.

Pag. 79, a, lin. 2, ubi legis coxam; *ms. habet* costam.

Ibidem, c, lin. 1, Sed omnia ædificia &c. *huuc locum sic restitue :* Sed eâdem horâ obsessi cremaverunt omnia ædificia quæ erant in illo vallo, et eorum impetum tardaverunt. Cessante igne, obtinuimus primum vallum; secundum verò et illud in quo arx erat, cum majori difficultate : sic videlicet &c. E

Pag. 80, d, lin. 4, sequenti anno; *corrige* sequenti autumno.

Ibidem, d, lin. 7, quam Richardus Rex dudùm, *adde :* firmaverat et munierat. Superveniente autem hyeme &c.

Ibidem, e, lin. 4, Girardum de Archiis, *lege, prout in ms. codice,* de Athiis.

(a) Utraque lectio probanda. Maria namque Trecensis Comitissa, mater Henrici Regis Jerosolymorum, nata erat Rege Ludovico VII et Alienorâ, matre scilicet Richardi Angliæ Regis ex secundo ejus cum Henrico II Rege matrimonio.

(b) Lepidam eam historiam versibus etiam exornavit Brito noster, lib. I Philippidos, suprà, p. 133 et seq.

A *Pag. 81, a, lin. 3, post verbum* possidere, *adde :* Anno Domini MCCVI, fuit eclipsis solis particularis pridie kal. martii, in sexto gradu Piscium, horâ diei quintâ.

Pag. 82, a, lin. 2, ubi legis cum trecentis militibus Francis; *scribe* quadringentis. *Ibidem, lin. 5, pro* undecim, *scribe* quadraginta.

Ibidem, d, lin. 3, petiit Rex ut hoc emendarent, *adde :* judicio curiæ.

Ibidem, d, lin. 11, post verbum confiscata, *adde cum ms. codice :* Proventus tamen quos inde Rex levaverat in illis duobus annis, ipsi Regi, per consuetudinem regni de feodis saisitis per culpam vassallorum, integrè remanserunt, nisi quòd ipse de gratia sua trecentas libras utrique concessit : qui tamen, suo forefacto recognito, literas suas *(a)* concesserunt Regi de jure suo, sicut petebat, ei fideliter exhibendo.

Pag. 83, d, lin. 8, convicti et condemnati, *ms. codex habet :* convicti et coram B archiepiscopo Senonensi * et Petro Parisiensi condemnati &c. * Petro.

Pag. 84, b, lin. 1 et seqq. ms. codex plura habet quàm typis editi libri, in hunc modum : Post hæc, scilicet anno Domini MCCX, Guido Comes Alverniæ multis multas injurias irrogabat, multæque de ejus intolerantiâ ad aures Philippi Regis magnanimi querimoniæ [ferebantur]; qui correptus à Rege per literas et per nuncios increpatus, non solùm non destitit à sævis actibus, immò in Dei ecclesiam manum injiciens, quoddam regale monasterium violenter destruxit, et episcopum Claromontensem * cepit. Quod cùm audisset Rex, qui hanc sibi virtutem quasi innatâ consuetudine specialiter appropriabat, ut ecclesiarum injurias nunquam dimitteret impunitas, congregato exercitu *(b)*, misit milites et satellites quamplures, cum Cadoco, Guidone de Donnapetra et archiepiscopo Lugdunensi *, et multos alios post illos, qui ad expensam fisci missi fuerant. Qui intrantes C terram Alverniæ, obsiderunt Ryonem * castrum, et fuit eis redditum, datis obsidibus de potentibus hominibus loci, qui diù manserunt Parisius in catenis numero quadraginta. Inde procedentes, multa ceperunt municipia et villas, et obsederunt Turnellam * castrum inexpugnabile, colliclivis altissimis et vallibus profundissimis, turribus et muris multiplicibus circumcinctum, viris armatis et victualibus intùs refertum. Die verò quâdam minuti erant viri fortissimi de exercitu, jacebantque in papilionibus suis, sicut oportebat minutos; equi tamen eorum pascebant juxta exercitum in herbosis. Obsessi, per exploratores certificati de minutione eorum, exierunt et ceperunt equos, volentes eos ducere intra castrum. Milites verò et satellites, quasi minutionis obliti, pugnaverunt cum illis et abstulerunt eis prædam, et ceperunt plures fortissimos ex eis, inter quos fuit filius * ipsius Comitis Guidonis, et filius domini *de Pinu (c)*, nepos ejusdem Comitis. Cùm autem audisset Rex D quòd ipsi obsedissent castrum illud, quod nullo modo posse expugnari credebat, missâ per nuncium epistolâ, mandavit eis ut obsidionem dimitterent; sed antequam nuncius pervenisset ad illos, tam castrum quàm omnes municipes capti erant. In illo castro sic capto invenerunt libros, ornamenta et thesauros monasterii

* Robertum.
* Reginaldo.
* Riom.
* La Tourniole.
* Guillelmus X.

(a) Literas Autissiodorensis episcopi recitat ex cartulario Philippi Augusti Colbertino Martenius, t. I Collect. Ampl. col. 1110 :

« *Guillelmus, Dei gratiâ, Altissiodorensis episcopus, omnibus &c.* NOVERITIS quòd confitemur » nos debere domino nostro Philippo, Regi Francorum illustri, exercitum suum, sicut commune » episcoporum et baronum debet, et illum de cætero per nostros milites, sicut alii, faciemus. Idem » enim dominus Rex personam nostram à servitio E » exercitûs, quamdiu vixerimus, relaxavit; et nos » pro hac relaxatione, et pro amore ipsius et gratia » habenda, concedimus et volumus quòd ipse de » proventibus regalium nostrorum, quos percepit » usque ad festum Sancti Johannis-Baptistæ nuper » præteritum, pro sua retineat voluntate. Super eo » autem quod exinde retinebit, ipsum vel hæredem » suum, vel alium, non trahemus in causam, et » relaxabimus interdictum : in cujus rei testimonium &c. Actum apud Meledunum, anno Domini millesimo ducentesimo decimo-secundo, » mense augusto. »

Literæ autem Aurelianensis episcopi erant hujusmodi (ibidem) :

« *Manasses, Dei gratiâ, Aurelianensis episcopus &c.* NOVERITIS quòd nòs confitemur » debere domino nostro Philippo, Regi Francorum » illustri, exercitum suum, sicut commune baro- » num et episcoporum debet, et illum sicut alii » faciemus. Pro habendo autem amore suo et gratia, » et pro habendis literis de quittatione procurationum de Piveris et de Magduno pro sexaginta » libris Parisiensibus, annuatim reddendis præposito » domini Regis Aurelianensi in festo omnium » Sanctorum, volumus et concedimus quòd ipse » de proventibus regalium nostrorum, quos ipse » percepit usque ad festum Sancti Johannis-Baptistæ » nuper præteritum, pro sua retineat voluntate. » Super eo autem quod exinde retinebit, ipsum vel » hæredem suum, vel alium pro ipso, per nos vel » per alium in causam non trahemus, et relaxabimus » interdictum. In cujus rei memoriam præsentes » literas fecimus annotari et sigilli nostri munimine » roborari. Actum apud Meledunum, anno Domini millesimo ducentesimo decimo-secundo, » mense augusto. »

(b) Pro sequenti narratione, Chesniana editio habet tantùm, *illum exhæredavit.*

(c) Arberti domini de Turre-Pini, qui duxerat in uxorem Mariam Comitis Guidonis sororem.

supradicti : quæ omnia, de mandato Regis, dicto monasterio restituta sunt mirâ A munificentiâ Regis; totam illam terram viriliter oppugnatam et captam dono dedit Guidoni de Donnapetra et hæredibus suis perpetuò possidendam.

[1] Guillelmus. [2] Ludovicus. [3] Premislaus.

Pag. 85, a, lin. 9, post Dux Austriæ, *addit ms. cod.* Dux Frigiæ[1], Dux Bavariæ[2], et Rex Boëmiæ[3] &c.

Ibidem, b, lin. 8, ubi legis per cimas transivit Alpes, *ms. habet* per turmas.

Pag. 89, a, lin. 1, post mare Anglicum sitam, *adde* in vigilia Ascensionis.

Ibidem, b, lin. 12, post hæc verba dimissâ obsidione Gandavi, *additur in ms. codice:* præmisso eis Petro Comite Britanniæ cum...... militibus.

Ibidem, c, lin. 9, post Insulam verò, *ms. addit :* non multùm pòst, propter malitiam inhabitantium in ea, funditùs evertit. Nam Insulani, proditione factâ, servientes Regis ejecerant, Ferrando recepto; sed Rex, collecto exercitu, eam obsedit, et cepit et destruxit; Casellum semidirutum &c. B

Ibidem, d, lin. 3, post verba plurimos parvulos, *adde, prout in ms. codice :* CLXXXIIII obsides suspenderat.

Pag. 92, a, lin. 1, de beato Fabiano, *rectiùs ms. codex,* de Sancto Sebastiano.

Ibidem, d, lin. 6, post verba, gratiâ sancti Spiritûs invocatâ, *additur in ms. codice :* datâ ab episcopis, paucis tamen qui aderant, nostris benedictione, et sententiâ excommunicationis in hostes, exierunt de castro &c.

Ibidem, e, lin. 4, pro Anno MCCXIV, *ms. habet,* Eodem anno, *scilicet 1213.*

Pag. 93, a, lin. 9, parmâ prætentâ; *ms. addit* quæ targia dicitur.

Ibidem, b, lin. 5, Emisit ergò &c.; *ms. autem,* Adveniente ergò adversario, ut solebat, emisit contra eum quadrellum de arcubalistaria, et stetit infixus fortiter in parma. Ille autem &c.

Ibidem, c, lin. 4, Aimericum cognomine *Le Brun ; ms. codex, omisso nomine* C Aimericum, *habet :* virum Lemovicensis pagi, cognomen habens Lebuvrum.

Ibidem, d, lin. 2, pro his verbis, cùm jam distaret à loco quantùm exercitus uno die procedere potest, *ms. habet* circa decem milliaria.

Pag. 99, a, lin. 8, quàm aliquis qui eidem prælio interesset; *ms. codex,* quàm alius qui ex parte ejus esset.

Pag. 100, a, lin. 11, et aliorum ; *adde* Flandrensium.

Ibidem, b, lin. 1, post ubi positi erant; *ms. addit :* usque in sequens mane servandi duo majores Comites, Ferrandus videlicet et Reginaldus, et irâ dictante, improperavit Rex eidem Reginaldo quòd &c.

Pag. 107, c, lin. 8 : Ludovici Simon Comes, *lege* Ludovici et Simonis Comitis.

Pag. 108, a, lin. 3, pro imposuit eis ibidem coronam, *ms. codex habet :* imposuit sibi ibidem coronam iterùm, propter loci et civitatis ac civium reverentiam D et honorem.

Ibidem, lin. 5, post dynastiam, *adde :* seu dignitatem imperii.

Ibidem, b, lin. 4, post verba murorum suorum, *adde, prout in ms. codice :* nec volunt pati quòd villæ suæ municipia in aliquo muniantur.

Ibidem, b, lin. 10, Dinasdinensem, *hanc vocem sic effingit codex,* Duu⁷nien⁷, *quæ de Durovernensi seu Cantuariensi archiepiscopo interpretari potest.*

Pag. 109, a, lin. 5, pro dictos milites, *ms. habet* ducentos milites.

Ibidem, lin. 9, unà cum baronibus, *adde :* qui dictum Ludovicum vocaverant.

Pag. 111, b, lin. 4, post verba capti fuerunt, *adde cum ms. codice :* solo Roberto [filio Galteri] vivo servato, decollati sunt.

Pag. 112, c, lin. 7, Petrus Parisiensis episcopus, *adde :* et frater ejus Galterus camerarius &c.

[*Hactenùs typis edita Guillelmi Britonis exempla, et regiæ Parisiensis bibliothecæ* E *ms. codex quo usi sumus. Quæ sequuntur, ea accepimus ex ms. codice musei Britannici, de quo præfati sumus suprà.*]

Anno incarnationis Dom. MCCXX, firmatæ sunt treugæ inter Philippum Regem Franciæ et Henricum juvenem Regem Angliæ *(a)*.

HENRICUS, *Dei gratiâ, Rex Angliæ, dominus Hiberniæ, Dux Normanniæ et Aquitaniæ, Comes Andegaviæ, omnibus ad quos literæ præsentes pervenerint, salutem.* NOVERITIS quòd

(a) Editas de induciis eo anno ictis inter Philippum Franciæ Regem et Henricum III Angliæ Regem literas, à Martenio, t. I Collect. Ampl. col. 1143, et in Corpore diplomatico D. *Dumont,* t. I, p. 160, contulimus cum exemplo in Archivo regio Parisiensi asservato, pluteo *Anglia.*

A dominus Philippus, Dei gratiâ, Francorum Rex illustris, pro honore Dei, et Terræ sanctæ transmarinæ et terræ Albigensium succursu, et obtentu precum domini Papæ, nobis et hominibus et imprisiis nostris, qui apertè guerreaverunt de hac ultima guerra quæ fuit inter eumdem dominum Philippum Regem Francorum et dominum Johannem quondam Regem Angliæ, patrem nostrum, dedit rectas treugas de se et hominibus suis ab instante Pascha quod erit ab incarnatione Domini millesimo ducentesimo vicesimo, in quatuor annos completos, salvis prisonibus suis quos penes se habet, et salvo juramento quod villæ Flandriæ et Hanoyæ, et milites et alii homines Flandriæ et Hanoyæ ei fecerunt. Et nos eidem domino Philippo Regi Francorum, et hominibus et imprisiis suis, qui apertè guerreaverunt de hac ultima guerra quæ fuit inter ipsum et dominum Johannem quondam Regem Angliæ, patrem nostrum, dedimus rectas treugas de nobis et hominibus nostris ab instanti supradicto Pascha in quatuor annos completos, salvis prisonibus nostris quos penes nos habemus.

2. Idem autem Rex Francorum, et homines et imprisii sui, erunt in ea teneatura in
B qua sunt modò, et in qua fuerunt tempore treugæ firmatæ inter ipsum Regem Francorum et dictum patrem nostrum. Et nos, et homines et imprisii nostri, erimus in ea teneatura in qua sumus modò, et in qua dictus Johannes pater noster, et homines et imprisii sui fuerunt tempore treugæ primæ *(a)* firmatæ inter ipsum Regem Francorum et dictum Johannem patrem nostrum.

3. Nullus multrarius, nec aliquis qui fuerit forbannitus à dicto Rege Franciæ, à tempore dictæ treugæ inter ipsum Regem Franciæ et prædictum Johannem patrem nostrum, usque ad prædictum terminum, poterit intrare terram prædicti Regis Francorum, nisi de voluntate ejusdem Regis. Similiter, nullus multrarius, nec aliquis qui fuerit forbannitus à prædicto Johanne patre nostro, à tempore datæ treugæ inter ipsum Regem Francorum et jam dictum patrem nostrum, usque ad prædictum terminum, poterit intrare terram nostram, nisi de voluntate nostra.

4. Si autem aliquis cujus terram idem Rex Philippus habeat in manu sua, venerit in terram prædicti Regis Francorum, non poterit in terra ejusdem Regis Francorum facere
C moram, nisi jaceat in lecto ægritudinis, præterquam ad portum maris, ubi poterit ventum exspectare usque ad tempus competens. Similiter, si aliquis cujus terram habeamus in manu nostra, venerit in terram nostram, non poterit in terra nostra facere moram, nisi jaceat in lecto ægritudinis, præterquam ad portum maris, ubi poterit ventum exspectare usque ad tempus competens.

5. Si quis de comitatu Andegaviæ vel Britanniæ prædicto patri nostro tunc temporis adhærebat, quando data fuit treuga inter ipsum Regem Francorum et sæpedictum patrem nostrum, vel nobis nunc adhæreat, et voluerit facere moram in comitatu Andegaviæ vel Britanniæ, non poterit morari in comitatu Andegaviæ, nisi de voluntate prædicti Regis Francorum et senescalli Andegaviæ, nec in comitatu Britanniæ, nisi de voluntate ipsius Regis Francorum et Comitis Britanniæ.

6. Nos non capiemus malam toltam in terra nostra de hominibus et imprisiis prædicti Regis Francorum; nec idem Rex Francorum in terra sua de hominibus et imprisiis nostris.

D 7. Rex autem Romanorum et Siciliæ Fredericus erit in ista treuga, si voluerit.

8. Si autem aliquis de hominibus prædicti Regis Francorum interciperet in hac treuga, idem Rex moneret eum bonâ fide, quòd interceptiones emendaret; quòd si ad monitionem suam eas infra sexaginta dies nollet emendare, gentes nostræ possent in ipsum interceptorem vindicare de interceptionibus, et supradictus Rex Francorum exinde se non intromitteret. Et nos de hominibus et imprisiis nostris simili modo facere debemus; et dictus Rex Francorum sine mefacere poterit interceptiones emendare, si ei placuerit, et nos exinde nos non intromitteremus.

9. Et sciendum quòd carissimus et fidelis filius suus Ludovicus primogenitus creantavit eidem patri suo bonâ fide, quòd treugam istam tenebit, quamdiù idem pater suus eam tenebit. Hanc autem treugam dictus Rex Francorum bonâ fide et sine malo ingenio tenebit, et à suis bonâ fide et sine malo ingenio faciet teneri.

10. Et hanc treugam juraverunt ex parte nostra archiepiscopus Cantuariensis [1], episcopus Wintoniensis [2], Hubertus de Burgo *(b)* justitiarius Angliæ, Comes Warennensis [3] et

[1] Stephanus.
[2] Petrus de Rupibus.
[3] Willelmus.

(a) Eas induciarum literas Joanni Angliæ Regi anno 1114 concessas vide suprà, p. 103.

(b) Literas quibus se Hubertus de Burgo constituit servandi pacti sponsorem, habemus ex originali in Archivo regio Parisiensi, pluteo j. 191, in hæc verba :

« *Omnibus Christi fidelibus præsentes literas inspecturis vel audituris H. de Burgo justitiarius Angliæ, salutem.* NOVERITIS nos jurasse, tactis sacrosanctis evangeliis, in præsentia venerabilis patris nostri domini Danderii, Dei gratiâ Norwicensis electi, domini Papæ camerarii et apostolicæ sedis legati, domino nostro H. Rege Angliæ præsente et mandante, et præsentibus etiam nunciis domini Philippi Regis Francorum, videlicet magistro Simone de Domibus, clerico, et domino Willelmo de Valle-coloris, milite, quòd toto posse nostro et bonâ fide observabimus et observari faciemus treugas captas inter dominum Philippum Regem Francorum et dominum nostrum H. Regem Angliæ, sicut in literis domini Philippi Regis Francorum et domini nostri H. Regis Angliæ super eisdem treugis confectis continetur. Quod ut firmum sit et stabile, præsens scriptum sigilli nostri munimine roboravimus. Actum apud Londonum, anno ab incarnatione Domini mille-

* Willelmus. Comes Saraesburnensis *, quòd eam toto posse suo bonâ fide observabunt et facient observari. Et nos prædictam treugam creantavimus, quòd sine malo ingenio et bonâ fide eam tenebimus et faciemus teneri. Quod ut firmum sit et stabile, præsens scriptum sigilli nostri appositione roboravimus. Actum apud Londonum, ab incarnatione Domini millesimo ducentesimo decimo-nono (a), XIII die martii, anno verò regni nostri quarto. A

An. 1220. In Quadragesima præcedenti, dominus Papa episcopum cardinalem (b) qui fuerat.... in Franciam destinavit, petens per eum à Philippo Rege, ut per singulas domos totius regni permitteret tres denarios annuatim usque in triennium ad succursum Albigesii erogari. Rex autem huic petitioni minimè acquievit.

Almauricus, filius Simonis sanctissimi Comitis Montis-fortis, ætate illâ viriliter oppugnavit infideles, qui, licèt paucos bellatores haberet, multa eorum castella obtinuit. Sed (proh dolor!) Guido frater ejus eodem tempore ab infidelibus interfectus est: manus autem Domini erat cum Almaurico, quæ supplebat numerum bellatorum. Erat enim in partibus illis præfatus episcopus cardinalis legati fungens officio, à summo Pontifice destinatus. B

Magister Galterus Cornutus à majori parte capituli Parisiensis in episcopum est electus, et ab archiepiscopo Senonensi et ejus suffraganeis confirmatus; contradictus tamen à cancellario et quibusdam aliis canonicis, Romam vadens, gratiam in conspectu Romani Pontificis invenire non valens, depositus in patriam est reversus, et episcopus Altissiodorensis * ejus loco est subrogatus: quæ omnia Philippo Regi minimè placuerunt.

* Guillelmus *de Seignelay*.

* *Castelnaudari*. Almauricus Comes obsederat Castrum-novum *, sorteque accidit ut Guido Comes Bigorensis, frater ejus, annum ætatis suæ circiter XXII agens, nocte quâdam cum militibus excubias observaret. Mane facto, exarmaverunt se milites, egressum hostium die illâ ulteriùs non timentes, et ad castra reversi sunt. Quo comperto, egressi sunt hostes. Guido autem et duo milites alii qui nondum fuerant exarmati, eis strenuè occurrerunt et eos in oppido fugaverunt tanto impetu quòd ipsi cum eis primum vallum, quod barbacana dicitur, intraverunt. Credebant enim quòd alii de exercitu sequerentur eosdem: et sic tali infortunio et incircumspecto probitatis ardore capti et interfecti fuerunt. C

* An. 1220. Eodem anno *, Altissiodorensis episcopus transfertur ad cathedram Parisiensis ecclesiæ, odiosus Philippo Regi et universitati scholarum, cujus improbitate actum est ut omnes magistri theologiæ et aliarum facultatum, qui Parisius docebant, suspenderent à legendo à media Quadragesima usque ad medium augusti: propter quod tam à clero quàm à populo et militibus odio habebatur.

Eodem anno, coronatus est in Imperatorem Romanum Fredericus Rex Apuliæ et Suaviæ, in festo omnium Sanctorum, ab Honorio Papa tertio. D

Anno ab incarnatione Domini MCCXXI, Philippus Rex christianissimus, cum consilio et auxilio quorumdam episcoporum regni sui, misit in Albigesium ducentos milites et decem millia peditum armatorum ad succurrendum Comiti Almaurico, qui patri suo sanctissimo Simoni successerat in terra illa. Sed protervia hæreticorum contra eum in tantum invaluerat, quòd ipse eis resistere vix posset, nisi catholicorum adjutoria per matrem suam ecclesiam et per episcopum Carcassonensem Guidonem piis prædicationibus mendicaret. Huic exercitui misso de Francia præfuerunt archiepiscopus Bituricensis [1] et Comes Marchiæ [2].

[1] Simon.
[2] Hugo X de Lisiniaco.

In eodem anno sextarius annonæ venditus fuit Parisius XVI sol. parisienses, et fuit raritas frugum per universum regnum Franciæ, à mari Angliæ usque ad alveum fluminis Ligeris. Tempore quo frequentabantur nundinæ Endicti prope Sanctum-Dionysium, tantæ et tam frequenter oriebantur tempestates horridissimæ, quòd infra octo dies interfecti fuerunt in pago Belvacensi et Parisiaco per loca ictibus fulminum quadraginta homines, et quidam auriga et jumentum suum in exitu Endicti fulminati sunt die Jovis post festum Sancti-Johannis. In castro quod dicitur *Petrafontis*, dum presbyter divinis intenderet sacramentis, ita tonuit et pluit, quòd in eadem ecclesia quinque homines mortui fuerunt, et ipse sacerdos et viginti-quatuor alii homines adeò læsi et vulnerati fuerunt, quòd longo tempore pòst vix convalescere potuerunt; calix in altari fuit comminutus per frusta, Eucha- E

» simo ducentesimo decimo-nono, mense martio. » Literæ quoque Comitis Saresberiensis ibidem habentur, eisdem verbis conceptæ.

(a) Annus erat 1220; more autem Gallico 1219.
(b) Conradum Portuensem episcopum, in Narbonensi provincia apostolicæ sedis legatum.

A ristiâ remanente integrâ et intactâ. Sequenti die Veneris, ante festum beati Petri ad vincula, fulminata et damnificata est domus Eleemosynæ juxta ecclesiam beatæ Mariæ Parisius, et domus Eleemosynæ ante ecclesiam Sancti-Stephani de Monte; et in duobus aliis locis ceciderunt fulmina in Parisiaca civitate: quidam carpentarius fuit fulmine interfectus.

Anno ab incarnatione Domini MCCXXII, cùm christiani tenuissent Damietam per duos annos, præerat eis Pelagius Romanæ ecclesiæ cardinalis, ex parte Romani Pontificis legati fungens officio, et pecuniam publicam quæ per universum mundum ab ecclesiasticis viris nomine vicesimæ, et aliis modis minùs rectis, tam à clero quàm populo fuerat extorta, pro voluntate sua quibus volebat dispensans: qui cùm esset Hispanus genere, Francigenis minùs quàm quod deberet, donabat. Hic persuasit, immò coëgit christianos, ut castra moventes irent et Taphnida B obsiderent. Quod cùm dissuaderetur ei à Johanne Rege Jerosolymitano, christianissimo et in bello fortissimo, et ab aliis qui periti erant in usu armorum, ipse potestate sibi traditâ excommunicavit omnes qui ei contradicerent in hoc facto, et etiam omnes qui ejus proposito contraïrent, aut ejus voluntati in aliquo dissentirent: unde ipsi propter Deum obedientes eidem, et scienter manum in ignem mittentes, perrexèrunt cum eo. Soldanus * autem congregavit exercitum. Erat *Saphadinus. autem septimus annus quo Nilus solet excrescere: qui cùm excrevisset, vallibus et terris inferioribus jam stagnantibus, christianorum exercitus non potuit aut ultrà progredi, aut Damietam redire, nec aliqua de parte poterant eis victualia provenire. Unde necessitate compulsi, et Rex et cardinalis et omnes alii se dediderunt Soldano, et reddiderunt ei Damietam pro redemptione corporum suorum; et ita apparuit manifestè quòd coacta servitia et pecunia extorta nunquam placent C Deo.

Anno prænotato, orta est guerra in minori Britannia, in patria Ocismorum, quæ olim *Legionia*, nunc verò *Leonia* appellatur *(a)*.

(a) Bellum istud fusè descripsit Armoricus sub finem libri XII Philippidos, suprà, p. 276 et seq., eoque chronicum suum itidem hoc loco terminasse videtur. Nam quæ sequuntur in codice Cottoniano, alterius ea sunt auctoris qui, prout jam diximus, chronico ejus appendicem addidit ad annum usque 1270, orsus ab anno 1214.

INDEX GEOGRAPHICUS.

Literæ quæ numeros sequuntur, denotant literas positas in margine ; litera n *notas indicat.*

INDEX

INDEX ONOMASTICUS.

B.

C.

D.

E.

F.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

O.

P.

S.

T.

U-V.

INDEX PERSONARUM,

PER NOMINA OFFICIORUM ET DIGNITATUM.

Paginarum numeri quærendi in Indice onomastico.

INDEX PERSONARUM PER EARUM COGNOMINA.

A.

B.

C.

Crocus

N.

O.

P.

Q.

R.

S.

T.

U - V.

W.

INDEX RERUM,

In quo, si quid erratum est aut omissum in notis chronicis ad margines alibive appositis, illud emendatur vel suppletur.

B.

CONCILIA.

D.

E.

ECLIPSES SOLIS.

G.

H.

I.

L.

M.

N.

O.

P.

T.

U-V-W.

INDEX VOCUM EXOTICARUM ET INFIMÆ LATINITATIS.

GLOSSAIRE FRANÇAIS

Pour l'intelligence du vieux langage des grandes Chroniques de Saint-Denis.

A.

ACEINDRE. 409. d. *entourer*.
Acouchermalade. 422. b. *tomber malade*.
Ades. 369. d. 396. b. *toujours, selon l'usage*.
Adrece. 349. c. *chemin de traverse*.
Adrecier. 350. a-e. *redresser, diriger*.
Affiert. 361. e. *il convient*.
Afoudré. 382. c. *furieux*.
Agait. 386. a. *embuscade*.
Agregié de maladie. 348. e. *morbo gravatus*.
Aguement. 358. e. *subtilement*, acutè.
Ahan. 358. a. *effort*.
Ainque. 349. c. 369. c. *jamais*.
Ainz. 397. d. *au contraire*.
Aloignes. 365. a. 421. b. *défaites, prétextes*.
Ambedui. 373. n. *l'un et l'autre, tous les deux*.
Amenestrer. 348. c. *administrer*.
Ameser. 369. d. *asseoir*.
Amonester. 358. c. *admonéter, avertir*.
Ancessors. 358. c. *ancêtres*.
Ançois. 365. d. 397. d. *au contraire*.
Anemi. 347. d. 348. b. *ennemi*.
Antin. 414. b. *tante*.
Apetissier. 367. d. *diminuer*.
Apostole. 366. d. *le Pape*.
Apouroier. 372. a. *appauvrir*.
Araine. 355. d. *araignée*.
Ardoir. 377. c. *brûler*.
Arene. 407. a. *trompette*.
Arréer. 369. c. 382. b. *arranger, mettre en ordre*.
Artilleus. 396. d. *artificieux*.
Asoler. 394. b. *absoudre*.
Asprece. 402. d. *âpreté*.
Assembler à quelqu'un. 399. e. *l'attaquer*.
Assener. 351. d. *frapper*.
Assener au fief. 365. b. 378. e.
Assent. 355. d. 375. b. *assentiment*.
Asseoir. 371. b. *fixer, déterminer*.
Ator. 373. *suite armée*.
Atorner. 349. c. *embellir*.
Atraper. 394. b. *exterminer*.
Aval. 377. d. *çà et là*.
Avision. 347. d. 348. c. *vision en songe*.
Avoierie. 403. b. *conduite*.
Avoir. 363. c. 371. e. 372. a. *argent*.
Avoutiere. 396. d. *adultère*.
Auques. 363. a. 376. c. *presque*.
Auquant. 352. a. *quelqu'un*.
Ausinques. 408. d. *chacun*.
Autel. 350. e. 417. d. *semblable, pareil*.
Autretant. 430. d. *autant*.

B.

BAER. 348. c. 365. b. *desirer*.
Barat. 383. b. 404. a. *tricherie*.
Barbacane. 357. d. *fortification avancée*.
Barnage. 356. b. *baronage*.
Bataille. 350. d. *expédition militaire, et non combat*.
Bercer. 389. d. *chasser, percer de flèches*.
Blasmer. 353. b. *blasphémer*.
Boban. 363. d. *faste*.
Boisdie. 373. d. 383. b. *trahison, tricherie*.
Bondir. 406. c. *retentir*.
Bougre, bogre. 356. e. 401. a. 403. a. 416. c. *hérétiques Albigeois*.
Bouguerie. 394. b. 402. e. 403. b. 416. c. *la même secte*.
Boz. 349. a. *bois, forêt*.
Bran. 419. d. *son de farine*.
Briement. 349. e. *brièvement*.
Brocher des esperons. 408. d. *piquer des deux*.
Bruiseure de mandement. 388. d. *infraction, désobéissance*.
Bufe parmi les joues. 354. c. *soufflet*.
Buies. 412. e. *chaînes, ceps*.
Buisine. 406. c. *trompette*, buccina.

C.

CAPTION. 386. b. *caution*.
Caroler. 366. c. *trépigner de joie*.
Cautele. 379. e. *feinte*.
Cerne. 411. a. *cercle, enceinte*.
Chaceor. 349. a. *chasseur*.
Chaïr. 408. d. *tomber*. Chau, ibid. *tombé*.
Chaitif. 351. a. *captif*.
Chaitivoison. 357. [illegible]. 366. b. *captivité*.
Chamberiere. 352. a. 353. e. *servante*.
Chambre courtoise. 376. e. *latrines*.
Chanel. 369. d. *lit de rivière*.
Chapler. 385. n. 408. c. *frapper d'estoc et de taille*.
Chenaille. 353. b. *canaille*.
Chief. 349. e. *tête*.
à Chief de piece. 349. b. *enfin*.
au Chief. 352. d. *au bout*.
Choir. 369. e. *échoir*.
Choisir. 349. b. 405. e. 409. *apercevoir*.
Circuité. 355. a. *contour*.
Clamor. 355. a. *cri*.
Clergie. 353. c. *science*.
Clop. 377. d. *boiteux*.
Colée. 410. n. *coups sur le cou*.
Colon. 408. c. *colombe, pigeon*.
Conchier. 357. a. 379. b. *souiller, violer*.
Conchiément. 383. b. *honteusement*.
Congaier. 421. b. *congédier*.
Conroi. 355. e. *belle ordonnance*.
Contemple. 374. b. *entrefaite*.
Contens. 361. d. 399. a. *contestation*.
Contremont. 354. c. *en remontant*.
Contrester. 358. e. *tenir contre*.
Corner. 349. a. *donner du cor*.
Corpe. 366. d. *coulpe, faute*.
Corpable. 351. b. *coupable*.
Cors. 406. d. *course*.
Corsiers. 366. c. *courrier*.
Coteriau. 365. d. *soldat pillard*.
Covent. 359. a. *convention, conditions d'un traité*.
Courechie. 354. d. *ornement de femme*.
Coute. 408. b. *le coude*.
Coute. 431. c. *couche, lit*.
Craventer. 367. e. 368. d. 373. d. *fendre, renverser*.
Credor. 393. d. *crue d'eau*.
Cretine. 393. d. *croissance*.
Crote. 350. b. *souterrain*.
Croule de terre. 362. b. 363. e. *tremblement de terre*.
Cuens. 347. b. *Comte*.
Cuer. 350. b. *cœur*.
Cuider. 347. d. 349. a. *penser, croire*.
Cum. 377. b. *quoique*.

D.

DARRIEN. 348. d. *dernier*.
Debrisié. 348. d. *caduc*.
Decaruner. 418. b. *obéir sans car et mais*.
Dechaiment. 416. b. *décadence*.
Dedui. 417. n. *divertissement, déduit*.
Defoler. 354. e. *fouler aux pieds*.
Deguerpir. 349. c. *abandonner*.
Delitableté. 395. e. *délices, commodités*.
en Dementres. 357. c. *pendant que*.
Demorance. 352. e. *faculté de rester*.
Deporter. 387. c. *déférer*.
Derout. 382. e. *renversé, abattu*.
Desatrempence de l'air. 382. a. *temps pluvieux*.
Descopler. 349. a. *délier un couple*.
Deserer. 384. a. *abandonner*.
Deservir. 403. d. *mériter*.
Desloer. 405. c. *désapprouver*.
Despire. 353. b. 378. c. *outrager*.
Despit. 347. d. 450. b. *mépris, insulte*.
Desputoison. 388. a. *dispute, plaidoirie*.
Destrier d'Espagne. 388. c.
Detor. 367. b. *débiteur*.
Deviser. 407. c. *dire, raconter*.
Diex. 349. a. *Dieu*.
Diseor. 373. e. *arbitre, du latin* dictator.
Douter. 350. a. *craindre, respecter*.
Drapeaux. 393. a. *langes*.
Dui. 348. a. *deux*.
Duitre. 374. b. *conducteur*, ductor.

E.

EFFORS. 373. d. *force armée*.
Effoudre. 380. c. *foudre, tonnerre*.
Embatement. 417. n. *ébats*.
Empetrer. 352. e. *impétrer, obtenir*.
Enchanteor. 363. c. *chanteur, ménétrier*.
Enchaucier. 386. a. 412. d. *poursuivre*.
Endegrave. 394. a. *Landgrave*.
Engrant. 369. c. *empressé*.
Engresseté. 380. a. *attaque*.
Engroisser. 385. d. *avoir le cœur gros*.
Enguengne. 365. c. *dedain*.
Enhoudure. 411. e. *poignée d'épée*.
Enmi. 355. b. 408. a. *à travers*.
Enoscuré. 364. e. *obscurci*.
Enseigne. 369. c. *signal, jalon*.
Ensement. 372. c. *pareillement*.
Entalenté. 350. e. *empressé*.
Enterin. 353. n. *entier, inflexible*.
Entredire. 369. a. *interdire*.
Entroduire. 348. b. *instruire*.
Envaïe. 369. d. *choc d'une armée*.
Errant. 357. d. *aussitôt*.
Errer. 370. d. *marcher*.
Esbannier. 375. b. *prendre ses ébats*.
Escharnir. 414. c. *contrefaire, se moquer*.
Eschiver. 359. a. 365. e. *esquiver, s'échapper*.
Escroi. 381. b. n. *cri, vocifération*.
Escrois. 364. a. *éclair*.
Esgart. 379. b. *jugement, sentence*.
Esmer. 381. d. *compter, supputer*.
Espaumé. 356. c. *épanoui en fleur*.
Esploitier. 357. b. *hâter sa marche*.

Espons. 414. b. *exposé, interprété.*
Esprendre. 380. d. *mettre le feu.*
Essechier. 367. c. *sécher.*
Essilier. 401. e. *dévaster.*
Estor. 407. c. *attaque, combat.*
Estormir. 406. c. *se mettre en mouvement.*
Estouper. 398. b. *boucher.*
Estranier. 350. a. *éloigner.*
Estrif. 351. b. *querelle, combat.*
Estriver. 412. a. *disputer, combattre.*
Estruer. 417. d. *étendre.*
Estruet. 429. e. *il faut, il convient.*
Estrument. 397. c. *instrument, acte.*
Esventer. 409. a. *prendre l'air.*
Eve. 369. c. *eau.*
Euz. 365. d. *yeux.*

F.

FAISIL de charbon. 349. c. *poussier.*
se Ferir. 354. e. *se précipiter sur.*
Ferrant. 414. c. *cheval ferrant.*
Festier. 355. *festoyer.*
Fiance. 368. b. *serment de fidélité.*
Fierte. 375. d. 418. c. *châsse de reliques,* feretrum.
Finement. 364. d. *fin, terminaison.*
Fis, estre fis. 407. d. *avoir confiance.*
Foi enterine. 410. a. *foi entière.*
Forinseque. 364. c. *surpassant l'intelligence humaine.*
Forme de souler. 380. d. *représailles.*
Forment. 352. e. *fortement.*
Formestre. 430. d. *excepter.*
Fraindre. 350. e. *abatre, dompter.*
Franchir. 350. e. 358. b. *affranchir.*
Fuiti. 413. a. *fuyard, fugitif.*
Fust. 370. a. *bois.*
Fuster. 377. b. *fustiger.*

G.

GABER. 414. c. *insulter, se moquer.*
Gaiter. 378. c. *espionner, être aux aguets.*
Galie. 370. e. *espèce de navire.*
Garce. 354. d. *fille publique.*
Garnement. 352. c. *ornement.*
Garnir. 359. a. *instruire d'avance, prévenir.*
Gast. 353. d. *dégât.*
Gaucrer, vaucrer. 374. b. *errer çà et là.*
Glotonie. 150. a. *débauche.*
Goliardois. 363. c. *espèce de ménétrier, bouffon.*
Gracier. 354. e. *rendre grâces.*
Graindre du palais. 360. a. *maire.*
Gregneur. 396. e. *plus grand.*
Grief, porter grief. 361. d. *supporter avec peine.*
Griffon. 390. d. *Grec.*
Guennaor. 403. e. *le mot latin est* agricola.
Guerredon. 366. a. *récompense.*
Guerredonner. 351. b. *récompenser.*

H.

HAITIÉ. 413. d. *sain, joyeux.*
Hanter. 249. b. *frequenter.*
Hardement. 367. a. *hardiesse, audace.*
Hauberc. 412. b. *cotte de mailles ou de fer.*
Herese. 351. a. *hérésie.*
Herite. 419. a. *hérétique.*
Hordeiz. 369. c. *étançon.*
Huche. 366. c. *coffre.*
Hue. 413. d. *infamie, déshonneur.*
Huire. 349. a. *faire du bruit, crier, hurler.*

I - J.

JASOIT. 381. a. *quoique.*
Icil. 348. d. *icelui, celui.*
Ieau. 467. c. 380. c. *eau.*
Igauvement. 376. b. *également, par égale portion.*
Introduire. 359. a. *instruire, informer.*
Joaor. 350. a. *joueur.*
Isnel. 349. a. *agile, bon coureur.*
Isnellement. 351. b. *promptement.*
Issir. 343. e. *sortir.*
Jugleor. 363. c. *jongleur.*

L.

LAI. 416. e. *legs.*
Laiens. 361. d. 375. d. *là, en ce lieu.*
Langouste. 355. e. *sauterelle.*
Larracineusement. 390. c. *nuitamment comme larron.*
Larron-galioz. 357. b. *corsaire, pirate.*
Lassus. 386. a. *ci-dessus, plus haut.*
Laz. 366. d. *lacs, filets.*
Lé, lée. 404. a. *large.*
Lecheor. 363. e. *bouffon, parasite,* lecator.
Legié. 369. d. *aisé, facile.*
Lente. 375. d. *argent ouvré.*
Liez. 356. b. 361. d. *joyeux.*
Loance. 412. a. *louange.*
Loer. 352. b. *approuver, conseiller.*
Loien. 354. c. *lien, chaîne.*
Longue piece. 349. b. *long-temps.*

M.

MAHOMERIE. 430. a. *mosquée.*
Mains. 402. c. *moins.*
Maint, mainte. 350. e. *plusieurs.*
Maner. 350. b. *demeurer.*
Marchois. 350. b. 367. c. *mare, marais.*
Mat et confus. 370. c.
Mau. 354. d. *maillet, marteau.*
Mauestié. 353. e. *perversité, dépravation.*
Mauqueneus. 412. d. *mal connu.*
Mausens. 381. d. *mauvais politique.*
Mes. 348. a. *message, messager.*
Meschine. 354. d. *femme mariée.*
Mesfaire. 358. e. *malfaire.*
Mesfait. 359. a. 413. b. *manquement.*
Mesnie. 353. a. *famille.*
Mesprendre. 359. a. *prendre en mauvaise part.*
Mestier. 379. d. *besoin, nécessité.*
Mie. 406. d. *nullement.*
Mire. 370. n. *médecin.*
Mirer. 383. e. *voir.*
Morine. 431. e. *mortalité.*
Mostier. 353. e. *monastère, église.*
Moult. 351. b. *beaucoup.*
Movoir, mouvoir. 351. b. 368. c. *aller, se mettre en chemin.*
Moutrage. 382. a. *meteil,* mixtura.
Mû. 379. c. *muet.*
se Muscher. 578. n. *se cacher.*

N.

NAVE. 374. a. *nef, navire.*
Navie. 401. c. *armée navale.*
Ne mais. 348. d. *si ce n'est.*
Nettier. 347. d. *nettoyer, purifier.*
Niez-un. 349. n. *pas un.*
Nului. 349. b. 371. e. *aucun, personne.*
Nus. 350. b. *nul.*

O.

O. 355. b. *avec.*
Occire. 347. d. *tuer.*
Oiement. 384. d. *ouie.*
Onques. 353. n. 432. c. *jamais.*
Orde. 421. c. *vilain, puant.*
Ordement. 352. b. *ordures.*
Ordir. 355. d. *ourdir.*
Orendroit. 429. e. *désormais.*
Oriflambe S. Denis. 370. c. 406. c.
Oscurté. 364. e. *obscurité.*
Ost. 355. e. *armée.*
Ost banié. 365. b. 399. n.
Ostoyer. 379. e. 495. *guerroyer.*
Ouilliere du hiaume. 410. a. *visière.*
Ourer. 348. e. *prier Dieu.*
Ou pour *au*, article. 349. a. et ailleurs.
Ove. 380. c. 385. b. *œuf.*
Ovec. 349. a. *avec.*
Ouel. 383. e. *œil.*
Outrecuidie. 430. c.

P.

PAILE de soye. 377. a.
Palefroi norrois. 388. c. *de Norvége.*
Paleteiz. 192. e. *combat, mêlée.*
Panon. 404. a. *pennon de flèche.*
Paor. 349. 350. a. *peur, crainte respectueuse.*
Parcovier. 396. e. *partisan.*
Parlement. 355. e. *assemblée.*
Paroler. 368. c. *parler.*
Partir. 376. b. *partager.*
Penseement. 386. c. *dessein prémédité.*
Petit. 356. c. *peu.*
Philatière. 354. d. *reliquaire.*
Phisicien. 348. e. *médecin.*
Piece, une pieche. 349. b. 367. e. *un peu de temps.*
Pietaille. 410. a. *piéton, gens à pied.*
Piz. 384. a. 408. b. *poitrine.*
Plenté. 351. d. *plénitude, abondance.*
Plevir. 373. b. *promettre, fiancer.*
Ploage. 374. c. *temps pluvieux.*
Plueve. 380. c. *pluie.*
Pogneix. 391. e. *combat.*
Poi, à poi. 355. e. *peu s'en faut.*
Poployer. 387. c. *publier.*
Porpens. 398. a. *mûre délibération.*
Porre. 349. c. *poudre, poussière.*
Pourpenser. 351. e. *méditer, comprendre.*
Praer. 355. e. *fourrager, mettre à contribution.*
Preconier. 414. a. *participant, complice.*
Prendre. 401. d. *contenir.*
Preu. 349. n. *profit.*
Primes. 350. e. *premièrement.*
Prison. 412. e. *prisonnier.*
Procurer. 388. c. *régaler, donner gîte.*
Proye. 385. e. *butin.*
Puyer. 405. e. *monter, du mot* puy.
Punessie. 421. c. *peste, contagion.*
Puor. 359. b. *puanteur.*

Q.

QUANQUE. 351. a. *tout ce que.*
Quarregnon. 414. c. *carillon de cloches.*
Quens. 418. a. *Comte.*
Querre. 347. e. *querir.*

R.

RACESMER. 409. n. *rassembler.*
Raemer. 354. c. *racheter.*
Raendre. 347. d. *rançonner.*
Rainmeres. 383. e. *rédempteur.*
Ramentevoir. 403. e. *rappeler.*
Randonner. 349. b. *se retourner.*
Rebouter. 391. e. *repousser.*
Recet. 415. a. *retraite, lieu de sûreté.*
Reenez. 338. a. *renegat.*
Regardure. 349. c. *physionomie.*
Regart. 376. c. *chef, capitaine.*
Regort de mer. 394. c. *golfe.*
Rehetié 367. d. *réjoui.*
Religions. 350. d. *abbayes, monastères.*

Remanant

Remanant. 356. d. *reste.*
Repairier. 366. d. *retourner.*
Repareiller. 372. a. *rétablir, restaurer.*
Repostement. 414. e. *en cachette.*
Resaisir. 399. *remettre, rentrer en possession.*
Retargier. 401. b. *retarder, repousser.*
Retraire. 356. c. *rapporter, raconter.*
Reuser. 410. a. *reculer.*
Reveler, se reveler. 347. d. *se révolter.*
Ribaud. 369. d.
Risie. 363. d. *farce.*
Rober. 354. d. *dérober.*
Romipede. 397. e. *pélerin allant à Rome.*
Roncin. 412. b. *mauvais cheval.*
Rovoisons. 377. d. *les Rogations.*
Route. 385. d. *peloton de gens armés.*

S.

SAIETE. 389. d. *flèches.*
Saintisme. 430. a. *très-saint.*
Saintuaire. 365. e. *reliquaire.*
Sairement. 350. b. *juron, jurement.*
Saoulé. 367. d. *soulé, pourvu abondamment.*
Sapience. 350. a. *sagesse.*
Sau. 396. a. *sauvé.*
Seigniau. 345. c. *signe, indice.*
Semondre. 361. b. *convoquer.*
Sente. 749. a. *sentier.*
Sentir. 351. a. *avoir une opinion.*
Sereur. 347. e. *sœur.*
Seus. 349. a. *seul.*
Simplece. 349. e. *simplicité.*
Soffrete. 367. c. *manque, indigence.*
Soffrir. 361. a. *différer.*
Soloir. 353. a. *avoir coutume.*
Sonnoux. 377. e. *soigneux.*
Sonnousement. 354. c. *soigneusement.*
Sorcerie. 379. b. *sortilége, maléfice.*
Standale. 370. d. *étendard.*
Soudée. 405. d. *solde.*
Souffreteus. 357. d. *indigent.*
Soulaz. 366. n. *récréation.*
Soutieus. 396. a. *subtil.*
Souttil. 349. a. *écarté.*

T.

TAOUILLI. 354. d. *souillé.*
Targe. 404. a. *bouclier.*
Tarier. 347. d. 349. c. *tarder, retarder.*
Temoute. 351. d. *tumulte.*
Tempoire. 375. c. *température.*
Texte. 352. b. *la Bible.*
Thiois. 397. c. *Teuton, Teutonique.*
Thyphene. 382. *Théophanie, l'Épiphanie.*
Tieve. 407. d. *tiède.*
Tiex. 350. b. *tel.*
Tolir. 350. d. *enlever de force.*
Tonoyer. 351. d. *tourner en tout sens.*
Toouiller. 359. b. *remuer la boue.*
Torbé. 358. c. *troublé.*
Tormens. 358. d. *machines de guerre.*
Tortis. 366. c. *torche, flambeau.*
Toute. 350. c. 397. d. *enlèvement, soustraction.*
Toute. 371. d. *taille, impôt.*
Toutevoye. 359. b. *toutefois.*
Traire. 358. d. *tirer.* se traire. 349. a. *se retirer.*
Traveillié. 409. a. *fatigué.*
Tref. 369. d. *tente, pavillon.*
Trespasser. 351. b. *laisser passer, négliger.*
Trespassement. 347. d. *trépas.*
Trestoz. 377. c. *tous sans exception.*
Triblé. 356. c. *foulé aux pieds.*
Truie de fust. 391. d. *machine de guerre.*
Trufes. 363. n. *niaiseries.*
Tuit. 348. d. *tous.*

V.

VAQUE. 371. d. *vacant.*
Vau. 354. d. *voile de tête.*
Vaucrer. 374. b. *Voyez,* Gaucrer.
Veneor. 349. a. *veneur, chasseur.*
Ventaille. 408. b. *la gorge.*
Verseillier. 407. b. *réciter des vers.*
Veuguesin. 379. a. 385. c. *le Vexin.*
Vieuté. 352. b. *avilissement.*
Vilain. 349. c. *villageois.*
Vileument. 352. b. *avec mépris.*
Vis. 409. a. *visage.*
Voir. 350. c. *vrai.*
Voirre. 374. a. *verre.*

ADDENDA ET CORRIGENDA.

PAGINÂ 3, e, lin. 2, *reditus etiam regnum*; corr. *regni*.
Pag. 17, d, lin. 11, *Filinum*; corr. *Sylvium*, prout habet Guillelmus Armoricus, p. 63, d.
Pag. 23, in notis, col. 1, lin. 14, *Aeli-Minamuroli*; lege *Miramumoli*.
Pag. 32, b, lin. 2, *Vicecomes de Castelloduno*; adde ad marginem, *Hugo*.
Pag. 36, d, lin. 5, *Comitissa castri Braiæ ad Sequanam*; corr. ex ms. codice Cottoniano ad Guill. Armoricum, *permittente Comitissâ, matre Roberti Comitis* [Drocensis], *apud castrum quod Braniam vocant*.
Pag. 53, c, lin. 1, *Ursione filio ejus*: adde *et* filio ejus.
Pag. 60, b, lin. 7, marginalem notam dele.
Pag. 64, c, lin. 10, *Aubertus*; lege *Ansbertus*.
Pag. 74, a, lin. 5, *non soli Philippo Regi*; corr. *non soli à Philippo Rege*.
Pag. 77, b, lin. 2, *gnaticis*; legendum fortè *guaticis*, id est, *speculis*.
Pag. 81, in notis, col. 1, lin. 10, *dederat*; lege *dederit*.
Pag. 86, c, lin. 10, ad marginem, *Henricum*; corr. *Theobaldum*.
Pag. 102, b, lin. 1, *se esse servientem*; lege *suum esse servientem*.
Pag. 107, c, lin. 8, *Ludovici Simon Comes*; lege *Ludovici et Simonis Comitis*.
Ibid. notâ *a*, col. 2, dele lineas 9, 10 et 11.
Pag. 163, d, lin. 10, *gratâ patiuntur arenâ*; lege *potiuntur*.
Pag. 175, notâ *c*, *ann. 1197*; corr. *1196*.
Pag. 191, versu ult. *hostis devicto*; lege *de victo*.
Pag. 201, in notis, col. 1, lin. 4, *vaaa*; lege *vada*.
Pag. 215, c, lin. 4, ad marginem, *Liziniacenses*; corr. *Thoarcenses*.
Pag. 220, in notis, col. 2, lin. 1, *cùm ea*; lege *cùm eæ*.
Pag. 223, in notis, col. 2, lin. 2, *in trfectionis*; lege *interfectionis*.
Pag. 232, in notis, col. 2, lin. 3, *de Avernis*; lege *de Avesnis*.
Ibidem, d, lin. 4, ad marginem, *Regi pendia*; lege *stipendia*.
Pag. 241, b, lin. 8, *consumet*; lege *consumere*, et virgulam dele ac marginalem notam.
Pag. 255, a, lin. 11, *au os*: lege *ausos*.
Pag. 267, d, lin. 1, *sæpè*; lege *sepe*.
Pag. 277, e, ad marginem, *quo profligat*; lege *profligato*.
Pag. 282, a, lin. 10, *sensu*; lege *censu*.
Pag. 285, c, lin. 6, ad marginem, *Henricum I*; corr. *Henricum III*.
Pag. 296, b, lin. 1, *thesaurizatio sensûs*; corr. *censûs*.
Pag. 304, d, lin. 7, adde ad marginem, *Martene, Ampl. Collect. tom. I, coll. 1187*.
Pag. 306, in notis, col. 1, lin. penult. *cursum .... agatis*; legendum videtur *curam*.
Pag. 310, in notis, col. 1, lin. penult. *Vindoniensem*; corr. *Sidoniensem*.
Ibidem, col. 2, lin. 2, *Biterri*; corr. *Warellæ*.
Pag. 316, d, lin. 8, *gloria more*; legendum videtur *morum*, non *merè*, ut in subjecta nota.
Pag. 332, d, lin. 12, *satis est etenim*; legendum videtur *satis est notum*.
Pag. 344, notâ *b*, lin. 2, *Siaeta*; lege *Saieta*.
Pag. 358, a, lin. 3, *qui le*; lege *que li*.
Pag. 417, d, 7, *et fille*; lege *et fit*.
Pag. 426, a, 1, pro *anno MCXCIII, motio*; legendum videtur *MCXC, tertia motio*.
Pag. 428, notâ *b*, col. 2, lin. 2, pro *60*; corr. *103*.
Pag. 435, d, lin. 8, post verba *Comes Trecarum*; adde *genuit Henricum Comitem Trecarum, qui genuit Henricum, &c.*
Pag. 439, in notis, col. 2, lin. penult. *Mathildis*; corr. *Margareta*.
Pag. 441, in notis, col. 2, lin. 1, *Reginaldus*; corr. *Philippus*.
Pag. 452, c, lin. 7, *tjustiiariis*; lege *justitiariis*. Ibidem ad marginem, restitue [1] *Guillelmum*, [2] *Robertum*.
Pag. 459, c, lin. 7, ad marginem, pro *Lusitana*; scribe *legitima*.
Pag. 460, b, lin. 10, *facebat*; lege *faciebat*.
Pag. 464, d, lin. 4, ad marginem, *An. 1195*, corr. *1185*.
Pag. 476, d, lin. 5, *Robertus de Mumbrai*; corrige *Rogerus*.
Pag. 478, c, lin. 2, *Willelmi Turon. archiep.*; corrige *Bartholomæi*.
Pag. 484, a, lin. 2, *apud Castellum*; scribe literis italicis *Castellun*; agitur enim de Castellione ad Endriam.
Pag. 489, b, lin. 12, ad marginem, *An. 1186*; corr. *1189*.
Pag. 549, in notis, col. 2, lin. ult. pro *545*, lege *542*.
Pag. 551, in notis, col. 2, lin. ult. *Romhilded*; lege *Romhilden*.
Pag. 578, expunctâ notâ *(c)* adde sequentem : « Urgebat » quidem Rex Angliæ ut se Rotomagensis archiepiscopus » sponsorem præberet fœderis quod cum Francorum » Rege pepigerat. Quid autem præsuli afferret molestiæ » Richardus, docet ipse Walterus in epistola quam recitat » Radulfus de Diceto, infrà, p. 651. »
Pag. 590, c, lin. 3, *et eum et suos comprehenderunt*; lege *ut eum et suos comprehenderent*, prout sensus postulare videtur.
Pag. 595, a, lin. 12, *Widomarus, vicecomes Lemovic.* corr. *Ademarus*.
Pag. 623, in notis, col. 1, lin. penult. *aliuo*; lege *aliquo*.
Pag. 638, a, lin. 2, *Griffones*; legendum videtur *Messanenses*.
Pag. 644, e, lin. 1, *tertio idus julii*; corr. *tertio kal. julii*.
Pag. 647, b, lin. 6, ad marginem, *Hugonis de Leziniaco*; corr. *Aimari Engolismensis*.
Pag. 667, b, lin. 12, *adquiree curpiebat*; lege *adquirere cupiebat*.
Pag. 692, c, lin. 7, *quoque*; lege *quippe*.
Pag. 705, e, lin. ult. *pallis*; lege *palliis*.
Pag. 719, in notis, col. 1, lin. penult. *tosta*; lege *nostra*. Ibid, lin. ult. *appellanionis*; lege *appellationis*.
Pag. 723, a, lin. 5, *redditu*; lege *reditu*.
Pag. 725, a, lin. 5, pro *securè*, lege *spem*.
Pag. 726, d, lin. 8, post verba *taceat vel ....*, adde ex fide ms. codicis musei Britannici (Claudius, E. VIII, fol. 4), *vel hæreditatem adire negligat, ille qui ultimo loco est, si vult hæreditatem, investiri debet, &c.*
Pag. 749, d, lin. 1, ad marginem, *Radulfus*, corrige *Richardus*.
Pag. 772, d, lin. 5, *muniantur*; lege *minuantur*.

EXPLICIT TOMUS XVII.